

NOBEL MÜKAFATI
LAUREATLARININ ƏSƏRLƏRİ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham Əliyevin
**“Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin
əsərlərinin Azərbaycan dilində nəşr edilməsi
haqqında”** 2007-ci il 24 avqust tarixli
sərəncamı ilə nəşr olunur.

“Şərq-Qərb”
Bakı – 2010

Harold Pinter

Inventas vitam juvat excoluisse per artes
Ustalıǵa yüksələrək bu dünyanı xoş edənə

NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Harold Pinter

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“Şərq-Qərb”

Bakı – 2010

ISBN 978-9952-34-268-0

Tərcümə edən və
ön sözün müəllifi: İlqar Əlfioğlu

Redaktor: Nərgiz Cabbarlı

Korrektorlar: Fəridə Səmədova
Lətifət Səmədova
Elsevər Muradov

Bədii tərtibat və
dizaynın müəllifi: Tərlan Qorçu

Kompüter düzümü: Hikmət Aydınova

Harold Pinter. Seçilmiş əsərləri.

Bakı: "Şərq-Qərb", 2010, 632 səh.

Mətn: Bakı Slavyan Universiteti, "Kitab aləmi" NPM, 2010
Bədii tərtibat, səhifələnmə: "Tutu" nəşriyyatı, 2010
© "Şərq-Qərb" ASC, 2010

REALLIĞIN ABSURDU

«O yazardan özünüzü gözləyin ki,
sizə ideyalarını zorla sıırıyır,
şəxsiyyətinin əhəmiyyətindən,
insanı çox sevdiyindən
dəm vurur».

Harold Pinter, 1962-ci il.

* * *

Artıq neçə ildir ki, bütün dünya teatrşünasları görkəmli ingilis dramaturqu, Nobel mükafatı laureatı Harold Pinterin yaradıcılığını bu və ya digər estetik çərçivələrə sığışdırmağa, nəzərləşdirməyə çalışırlar. Hətta bunun üçün, az qala, bütöv bir istilahlər lüğəti də düzəldiblər: «intizar dramı», «təhdidlər komediyası», «Pinter pauzası»... Bu və buna bənzər ifadələrin, demək olar ki, hamısı teatrşünaslığa Pinterdən sonra gəlib. Lakin Pinterin yaradıcılığı elə onun öz müəmmalı xislətindən doğduğu üçün təsnifata, ümumiyyətlə, çox çətin uyur. Ona dünya şöhrəti gətirən əsərlərdə metafiziki dram da görərsən, «real ictimai absurd»un çaşdırıcı komediyasını da, tipik antiburjua pamfletini də, ənənəvi siyasi teatrın tanış elementlərini də. Yazıçı ustalıqla oynadığı bu oyunun şərtlərini bütün yaradıcılığı boyunca durmadan dəyişir, teatr sahəsində hər cür yeniliyə daim açıq olduğunu hamıya təkrar-təkrar nümayiş etdirir.

Teatrı dəyişə-dəyişə Pinter özü də, onun görüşləri də dəyişir. Məsələn, dramaturq 1958-ci ildə yazırdı ki, reallıqla fantaziya arasında, həqiqətlə yalan arasında dəqiq sərhəd yoxdur, çünki real həyatda istənilən adam, eyni zamanda, həm doğru, həm də yalan ola bilər.

Ömrünün son illərində isə Harold Pinter eyni mövzuya toxunarkən xüsusi vurğulayırdı ki, bu ideya ilə bir yazıçı kimi razılaşa da, bir vətəndaş kimi qətiyyənlə razılaşımaq fikrində deyil: «Vətəndaş doğru ilə yalanın sərhədlərini dəqiq müəyyənləşdirməyi mütləq bacarmalıdır...»

* * *

İngiltərə yazıçısı Harold Pinter 1930-cu ildə, bir zamanlar Odessadan Böyük Britaniyaya köçmüş yəhudi dərzinin ailəsində dünyaya gəlib. O, böyük şəhərin miskin ətrafında yaşayan insanların həyatı ilə bilavasitə tanış idi, çünki özü də uşaqlığı elə bu cür insanların əhatəsində keçirmişdi. Pinterlərlə qonşuluq edən ailələr irqindən, milliyətindən və dinindən asılı olmayaraq, eyni məhrumiyətlər içində ömür sürürdülər. Böyük dramaturq uşaqlığı elə Heknidə keçirir, elə burada məktəbi bitirərək əmək fəaliyyətinə başlayır, bir neçə il ucuz aşxanalarda, kafelərdə xörək paylamaqla, döşəmə yumaqla dolanır.

Lakin buna baxmayaraq, həyatda öz yerini tapmaq arzusunda olan oğlanın oxumaq, savadlanmaq istəyi bir an da olsun səngimir. Hələ Heknidə qrammatika məktəbində oxuyarkən (1943–47-ci illər) həvəskar şagird truppasının ən fəal üzvlərindən biri kimi tamaşalarda iştirak etdiyinə görə 1948-ci ildə peşəkar aktyor olmaq üçün Dram Sənəti üzrə Kral Akademiyasına qəbul olunur, amma maddi imkansızlıq ucbatından təhsilini yarımçıq qoymağa məcbur olur və bərdəfəlik anlayır ki, təhsilin onun üçün yeganə məqbul yolu ictimai kitabxanalarda sistemsiz mütaliədir.

1950-ci illərin əvvəllərində Pinter ilk şeirlərini yazır, müxtəlif teatr truppalarının tərkibində İrlandiya və İngiltərənin ucqar əyalətlərini dolaşır, lakin səhnədə heç bir uğur qazana bilmir. Devid Baron təxəllüsü altında düz doqquz il Şekspirin bütün faciələrində özünü sınaqdan keçirir, ikincidərəcəli rolları dəyişə-dəyişə əməyi müqabilində qəpik-quruş qazana qazana anlayır ki, etdiyi seçim ona uğur gətirməyəcək.

Özünün aktyor keçmişini – yəni səhnə fəaliyyətiylə paralel kafe və barlarda işləyərək masaların üstündən qab-

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

qacaq yığışdırmasını Pinter bir çox müsahibələrində məmnuniyyətlə xatırlayır, ən çox da bir klubda işləyərkən iki qonağın Kafka barədə söhbətlərini eşidəndə, özünü saxlaya bilməyərək, onun romanlarından birinin çap olunduğu tarixi dəqiq söyləməsini, ertəsi gün «müşətilərlə söhbət etdiyinə görə» işdən qovulduğundan tez-tez söz açırdı. Elə o vaxtdan «lal ofisiant» Pinterin ən sevimli qəhrəmanlarından birinə çevrilir.

Əslinə qalanda, Devid Baronun istedadsız aktyor olduğunu elə özü də yaxşı başa düşüyündən az sonra səhnədən birdəfəlik gedir. Amma yaxşı ki, yalnız səhnədən gedir, teatrdan yox.

Arasıkəsilməz yaradıcılıq axtarışları ilə seçilən həmin dövrdə, nəhayət ki, neçə illərdən bəri intizarında olduğu hadisə, daha doğrusu, bir möcüzə baş verir. Və bununla da həm nəsr əsərləri, həm də şeirlər yazan Pinter öz sənət yolunu birdəfəlik müəyyənləşdirir.

Onun «Otaq» adlandırdığı ilk pyesi 1957-ci ildə, Bristol Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən teatrdə tamaşaya qoyulur. Tamaşa teatr ictimaiyyətində böyük əks-sədaya səbəb olur. Qəzetlər yazırdı ki, «pyesin müəllifi gələcəkdə çox nüfuzlu bir dramaturqa çevrilə bilər». Məhz bu uğur Pinterin qəlbində nə zamandan bəri gizlənmiş dramaturq olmaq istəyinə yeni təkan verərək onu sürətlə cücərdi.

Bir neçə aydan sonra isə «Otaq» tamaşası artıq Londonda da anlaşıqlarla qarşılanır...

Amma həyatda böyük uğurun ardınca hansısa uğursuzluğun gəlməsi adi bir şeydir. Harold Pinter arzularının qanadlanan dönməndə bu sınaqdan da keçəsi olur.

İlk pyesinə göstərilən diqqətdən sonra repertuarda cəmisi bircə həftə qalan və teatr tənqidçilərinin qulaqbatırıcı fitləri altında səhnədən çıxarılan «Ad günü» tamaşasının ünvanına mətbuatın yazdıqları gənc dramaturqa ağır zərbə olur, Pinter birtəhər dolanmaq üçün BBC teleşirkətinə biri altmış funt-sterlinqə radiopyeslər yazmağa məcbur olur.

Amma hər bir yaradıcı naturanı laxlatmağa qadir olan bu çətinliklərdən onun yaşamaq, yaratmaq eşqi sarsılmaz. Çünki

o artıq aşağı əyarlı teatrların ikincidərəcəli aktyoru deyildi. İndi Harold Pinter İngiltərədə absurd teatrının həm yeganə təşəbbüskarı, həm də yeganə ideoloqu idi. Və artıq 60-cı illərin lap əvvəllərindən etibarən Harold Pinter bir-birinin ardınca əsl şedevrlər yaradaraq müasir dünya dramaturgiyasında dəyərli yer tutur, bəşəri şöhrət qazanır.

«Kolleksiya» (1961), «Sevgililər» (1962), «Evə qayıdış» (1964) ... Bu məşhur dram əsərləri onun qələmindən məhz həmin dövəndə çıxıb. Bir-birindən maraqlı pyeslərlə gündəmə düşən yazıçı, eyni zamanda, kino sahəsində də məhsuldar fəaliyyət göstərir. Həmin illərdə Cozef Louzinin məşhur kinotrilogiyası – «Nökər» (1963), «Bədbəxt hadisə» (1967), «Vasitəçi» (1970) – üçün ssenarilər qələmə alır. Maykl Andersonun «Kvillerin memorandumu» (1966) adlı siyasi trilleri də Harold Pinterin yaxından iştirakı ilə araya ərsəyə gəlir.

Onun ictimaiyyətdə səs-küy doğuran digər ssenarilərdən söz açarkən, Frensis Skottun «Sonuncu maqnat» (1976), Con Faulzun «Fransız leytenantının məşuqəsi» (1981), Marqaret Etvudun «Qulluqçunun tarixçəsi» (1990), Frans Kafkanın «Proses» romanı əsasında çəkilən uğurlu filmlər yada düşür.

Bu sırada Harold Pinterin öz pyesləri əsasında çəkilən bir neçə film də var. 1963-cü ildə ABŞ-da «Gözətçi», 1983-cü ildə isə «Xəyanət» filmləri ekranlara çıxır.

Bütün bu illər ərzində Pinterin yaradıcılığında poeziya da mühüm yer tuturdu. Pinterin poeziya topluları arasında 2003-cü ildə oxuculara təqdim olunan, İraq hadisələrinə həsr olunmuş «Müharibə»nin xüsusi yeri vardır.

Yazıcının özü yaradıcılığında poeziyanın yeri barədə belə yazırdı: «Bəzən davranışımı anlamağa mənə yalnız şeirlərim kömək edir. Mən həyatın tən ortasında duraraq ötürücü, vasitəçi rolunu oynayıram...»

Pinterin şəxsiyyətinin miqyasından söz açanda, istər-istəməz onun görkəmli söz adamı olmasından daha çox aktiv ictimai fəaliyyəti, güzəştisiz vətəndaş mövqeyi ön plana çıxır. O, hələ 70-ci illərin əvvəllərindən dünyada bəşər

hüquqları uğrunda mübarizə hərəkətinin fəallarından biri kimi tanınırdı.

Pinteri bir insan kimi narahat edən problemlər çoxdur, amma onların hamısı eyni nöqtədə birləşir: insan ləyaqətinin toxunulmazlığı uğrunda mübarizə. Fikir və söz azadlığı, təqiblərə, işgəncələrə etiraz, hətta «dövlətin strateji maraqları» tələb etsə belə, yalanı həqiqət kimi qəbul etməkdən imtina... Amerika qoşunlarının Çili, Nikaraqua, Panamadakı davranışı, Kubanın blokadası, NATO-nun Serbiyanı bombalaması, İraqın, Əfqanıstanın işğalı, kasset bombaları... – o, öz mübarizəsində bunların heç birinə biganə qalmır.

Müsahibələrinin birində siyasətlə məşğul olmasının tarixçəsindən söz açarkən Pinter belə deyirdi: «Mən hələ uşaqlıqdan dünyadakı siyasi sistemlərə skeptik münasibətimlə fərqlənirdim. Bu, 1948-ci ildə mənim üçün ciddi problemə çevrildi – 18 yaşım tamam olanda. Müharibə qurtarsa da, ölkədə ümumi hərbi mükəlləfiyyət hələ götürülməmişdi. Mən əsgərliyə getmək istəməməyimi özümün siyasi görüşlərimlə əsaslandırmağa cəhd etdim. Çağırış komissiyalarını, məhkəmələri dolaşdım, amma bu əqidəmə görə həbsə alınacağıma əmin idim və buna hazırlaşırıdım. Lakin mənə məlum olmayan hansısa səbəbdən hakim qəlbində bir mərhəmət oyandı və tutulası olmadım. Başqa sözlərlə desəm, mənim siyasi fəaliyyətim çox erkən başlanıb və uzun illər boyu dəyişkən intensivlik və uğurla davam edib. Bu yolda bir kulminasiya nöqtəsi isə mənim üçün 1973-cü ildə, Çilidə Amerikanın havadarlıq etdiyi Pinoçet rejimi demokratik seçkilərdə qalib çıxaraq hakimiyyətə gəlmiş Alyendeni devirəndə, ölkəsinə əsl terror gətirəndə yetişdi. Məhz bu hadisədən sonra mən hakimiyyətin hansı üsullarla və necə fəaliyyət göstərdiyini, Birləşmiş Ştatların bütün dünyada hərbi diktaturalara havadarlıq edərkən hansı məqsədlər güddüyünü gözəl anlamağa başladım. Bu, mənim qəlbimə bir nifrət gətirdi və ürəyim hələ də bu nifrətlə doludur».

Pinterin siyasi seçimi onu aktivləşdirir, konkret addımlar atmağa sövq edirdi. 1985-ci ildə o, Beynəlxalq PEN-klubun təşəbbüsü ilə görkəmli Amerika dramaturqu Artur Millerlə

birlikdə Türkiyəyə səfər edir, bu ölkədə söz adamlarının məruz qaldığı təqib və işgəncə hallarının araşdırılmasıyla yaxından məşğul olur. Həmin səfər zamanı Ankaradakı Amerika səfirliyində keçirilən görüşdə dramaturqlar ölkədəki rejimə qəyyumluq edən Amerika administrasiyasını kəskin tənqidə məruz qoyur, ABŞ prezidentini insan hüquq və azadlıqlarının pozulmasına, ziyalılar üzərində zorakılıq və işgəncəyə göz yummaqda ittiham edirlər. Səfir ölkəsinin bu siyasətinin SSRİ amilindən qaynaqlandığını əsaslandırmağa cəhd göstərəndə isə mübahisə lap qızıdır və nəticədə yazıçılar səfirlikdən qovulurlar.

Pinter yazırdı ki, onun həyatında iftixar etməyə layiq epizodlardan biri məhz həmin hadisədir və bundan ömrünün sonuna kimi qürur duyacaq. Sonralar dramaturq Amerikanın Nikaraquadakı əməllərinə dəfələrlə bənzər mövqə nümayiş etdirmiş, Mərkəzi və Cənubi Amerika ölkələrində bəşəri hüquqların pozulması hallarının ciddi araşdırılmasını tələb etmişdir.

NATO qüvvələri Serbiyanı bombalamağa başlayanda isə Harold Pinter Böyük Britaniyada müharibə əleyhinə olan bütün qüvvələrin carçısına çevrilmiş, Klinton və Bleyeri ikiüzlülükdə ittiham edərək belə demişdi: «Onları Kosovo albanlarının vəziyyəti maraqlandırmır... İndi baş verənlər Avropada daha bir Amerika qurmaq məqsədi daşıyır... İndi dünya üçün əsas təhlükə keçmiş Yuqoslaviyadan deyil, birbaşa Amerika Birləşmiş Ştatlarından doğur».

Körfəz müharibəsi başlayandan sonra Harold Pinter Britaniya parlamentinin Aşağı Palatasında alovlu bir nitq söyləyərək, prezident Buş və onun administrasiyasını ikili standartların tətbiqində və ictimaiyyəti aldatmaqda ittiham edir: «Amerikalılar «dünya birliyinin» razılığını təhdid, rüşvət və şantajla alıblar, insanların zəhnini yalan tezislərlə azdıraraq əldə ediblər... Əslində isə çox sadə bir şey baş verib: suveren əraziyə hücum, hərbi işğal və neftlə zəngin yataqlar üzərində nəzarətin ələ keçirilməsi».

Böyük yazıçı və vətəndaş 2003-cü ildə Londonda iki milyona yaxın adamın iştirak etdiyi hərbi əleyhinə nüma-

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

yişin ilk sıralarında yer alır, səhhəti imkan verməsə də, müqəddəs saydığı mübarizəsindən daşınmaq fikrində olmadığını hamıya göstərir.

2005-ci il mart ayının əvvəllərində Harold Pinter BBC-yə müsahibəsində daha dramaturgiya ilə məşğul olmayacağını, bütün diqqətini poeziya və ictimai-siyasi fəaliyyətə ayıracağını bəyan edir. Səbəb kimi də «hadisələrin indiki axarından çox nigaran qaldığını» göstərir.

Pinterin ömrünün qalan hissəsini daha faydalı, daha əhəmiyyətli saydığı bir işə sərf etmək niyyəti anlaşılandır. Onsuz da, son illər yaş özünü göstərir, səhhəti mütəmadi olaraq ona əziyyət verirdi. Üstəlik, həkimlər Pinterdə qaraciyər xərçəngi də tapmışdılar. Lakin bu insan asanlıqla təslim olmağa öyrəşməmişdi, fəaliyyətsizlik ona qətiyyətən xas deyildi, həyat sonadək mübarizə aparmaq dərslərini görkəmli yazıçıya çoxdan keçmişdi deyə, ideallar uğrunda döyüşü də hələ davam edirdi. Xəstəliyinin ən ağır dövrlərində belə, daxilən zəif, qərarlı, səbatsız görünmürdü. Dostları yazır ki, ömrünün son illərində çox adi «Səhhətin necədir?» sualına Pinter «Nəyi nəzərdə tutursan ki?» soruşaraq, lap meydan oxuyurmuş kimi cavab verirdi...

* * *

2005-ci ildə, 75 yaş tamam olandan üç gün sonra görkəmli yazıçının Nobel mükafatına layiq görüldüyü açıqlanır.

Pinter bütün həyat yolunun məntiqi zirvəsi olan bu hadisəni müsahibələrinin birində belə xatırlayırdı: «Sonuncu beş günüm yaman qeyri-adi oldu. Dublindəydim – pyeslərimin festivalında. Həftəsonu lap qiyamət oldu. «Gate» teatrı mənim şərəfimə məclis qurmuşdu. O qədər xoşbəxt idim ki, lap çaşmışdım. Bazar ertəsi təyyarə limanına yollandım; yaman yağış yağırdı. Mənim səhhətim indi o qədər də yaxşı deyil, elə ona görə də çəliklə gəzirəm. Maşının qapısını açdım, çəliyimi çıxardım ki, ona söykənib oturacaqdansa qalxım, zəhərimar sürüşdü – mən də onun dalınca... başım səkiyə möhkəm dəyib partladı. Səki bir anda alnımın qanına boyandı. Dörd saatımı xəstəxanada keçirəsi oldum, başıma düz doqquz

tikiş vurdular. Həmin saatlarda mən gah sağ qaldığıma hey-rət edir, gah da canımı tapşırmağa hazırlışırdım. İndi bir az özümə gəlmişəm, amma başım hələ də gicəllənir...

Bu səhər isə Nobel fondundan yayılan xəbərlər haqladı məni...

Bu gün dedilər ki, *Sky TV* kanallarından birində əvvəlcə Harold Pinterin öldüyünü elan ediblər. Sonra isə fikirlərini dəyişərək belə deyiblər: «Yox, ona Nobel mükafatı verilib». Ölmüşdüm – xortladım...»

«O, buna layıqdır. Bir yazıçı kimi Harold artıq əlli ildən artıqdır ki, öz yoluyla sapmadan gedir». Bu, dramaturq Tom Stoppardın fikridir. «Bu yüksək mükafat üçün ondan daha görkəmli sima tapmaq, sadəcə olaraq, mümkün deyildi». Bunu isə məşhur aktyor Alan Aykbörn deyir. Lakin elələri də var ki, Pinterə ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı təqdim etmək qərarını «müasir dünya ədəbiyyatına təhqir» sayırdılar. Yazıcının şəxsiyyətinin miqyasını, ictimai-siyasi həyatını diqqətdən yayındıraraq təkcə əsərlərinə baxsaq, bəlkə də, belə düşünə bilərik. Görünür, İsveç Kral Akademiyası onun yalnız ədəbi fəaliyyətini deyil, həm də vətəndaş mövqeyini yüksək qiymətləndirmişdi.

* * *

Harold Pinter 2008-ci il, dekabrın 24-də dünyasını dəyişdi...

* * *

Görkəmli yazıcının Azərbaycan oxucusuna ilk dəfə təqdim olunan Nobel nitqi, qələmə aldığı yeganə «Cırtanlar» romanı və ən məşhur pyeslərindən ibarət bu kitab çox mümkün ki, son illər ciddi mütaliədən yadırgamış oxucularımıza darıxdırıcı gəlsin. Çünki onun əsərləri bizim üçün ənənəvi sayılan üslublarda deyil. Zahirî əlamətlərinə əsasən realist teatrı xatırladan Pinter dramaturgiyasında rastlaşdığımız hadisələrin hamısı real məkanda, adi məişət şəraitində baş versə də, qəhrəmanlar bəsit məişət dilində danışsalar da, personajlar arasındakı münasibətlər, dialoqların, hadisələrin axarı tam gözlənilməz, qeyri-tipikdir və onları ən müxtəlif rakurs-

lardan yozmaq mümkündür. Başqa sözlə desək, insanlar Pinterin əsərlərində eyni sözləri oxusalar da, tamam fərqli mətləbləri anlayırlar.

Onun pyesləri tənhalıq, insanlar arasında əlaqələrin qırılması, ikiüzlülük, riyakarlıqdan bəhs edir; ön planda heç bir zorakılıq, şiddət gözə dəyməsə də, bunların mövcudluğu arxa planda aydın duyulur. Dramaturq öz qəhrəmanlarının dili ilə insan şəxsiyyətinin alçalmasından, bir zamanlar əbədi görünən dəyərlərin qiymətdən düşməsindən söz açır.

Dramaturqun qəhrəmanları insanların bir-birini başa düşməməsindən çox əziyyət çəkirlər. Səhnədən dinamik, gözlənilməz dialoqlar səslənir. Amma əslində, bu söhbətlərdə heç bir dialoq yoxdur. Bu söhbətlər bir-birini anlamaq fikrində olmayan iki insanın monoloqudur. Bu insanlar bir-birinə qohum, dost, yoldaş olsalar da, aralarında ümumi heç nə yoxdur. Yoxsul, tənha, kimsəyə gərək olmayan insanların bir-biriylə rəbitəsi, əlaqəsi, bağlılığı birdəfəlik qırılıb və onlar bunun əziyyətini çəkirlər.

Pinterin pyeslərində tez-tez rast gəlinən sükut və pauzalar, əslində, personajlar arasındakı dialoqlarda daim mövcud olan, amma dilə gətirilməyən nəsnələrdən ibarətdir. İnsan özünün həqiqi niyyətini, kin-küdurətini, sivil maska altındakı alçaq xislətini gizləmək üçün susur və bütün bunlar yalnız təhlükə anında sözlərə bələnərək açılır...

Məhz elə buna görə də Pinter qəhrəmanlarının sükutu, pauzası zəruri, qaçılmaz elementdir. Yazıçı bu üsuldan çox istifadə edir. Məsələn, «Evə qayıdış» pyesinin yalnız birinci pərdəsində 119 pauza var və bu pauzalar sözlərdən artıq danışır. Onun pyeslərində deyilməyənlər deyilənlərdən daha mühüm, vacib və əhəmiyyətlidir.

Dramaturqun sözlərə münasibəti də çox maraqlıdır. Pinter oxucularına, tamaşaçılara təqdim etdiyi dünyadakı sözləri də insan bədəninin başqa əzələlərinin hərəkətləri ilə – əl sıxmaq, baş bulamaq, təbəssüm, sifətdəki ifadələrlə – bir sıradan sayır. Sözlər ilkin mənalarnı itirərək rəqib üzərində qələbə çalmaq üçün silaha, alətə çevrilir və bu söz oyununda çox vaxt insanın həyatı ortaya qoyulur.

Pinter kitabına ön sözdə yazırdı ki, real həyatda bizləri dəhşətli dərəcədə çox deyilmiş, çox yazılmış, artıq ölmüş sözlər əhatə edir – çox təkrarlandığından mənasını itirmiş və boş səs yığınınə çevrilən sözlər. «Hətta həyat reallığı da bizə ona görə möhkəm, əsaslı və birmənalı gəlir ki, bu hissiyyatı içimizdə «reallıq» sözünün özü yaradır» – bunu da Pinter deyirdi.

Pinterə görə, insanın dili yalnız tərəf-müqabilini çaşdırmaq, azdırmaq, aldatmaq, təhlükəli ola biləcək həqiqətin aydınlaşmasına, qarşılıqlı əlaqəyə mane olmaq üçündür.

Pinter yaradıcılığının, dramaturqun bir şəxsiyyət kimi bütün ictimai-siyasi fəaliyyətinin baş mövzusu isə yalandır. Yalan özünün bütün təzahür formaları ilə birlikdə yazıçının dərin tədqiq obyektinə çevrilib. Yalan dramatik konfliktə gərginləşdirməyə imkan verən bir fənd, insanlar arasında qəbul olunmuş ünsiyyət vasitəsi, dünya siyasətinin əsas aləti kimi Pinter üçün çox maraqlıdır. Yalan onun əsərlərində güclü bədii üsula çevrilir. Təsadüfi deyil ki, yazıçı 2006-cı ildə müsahibələrinin birində belə deyirdi: «Hər nəslin vəzifəsi şəxsi həyatımızın, cəmiyyətimizin həqiqətini bərqərar etməkdir. Əgər belə olmasa, insanlığın, demək olar ki, tam itirilmiş ləyaqətini qaytarmağın mümkünlüyünə heç bir ümid qalmayacaq».

Onunla dəfələrlə bir yerdə çalışan rejissor isə Pinter yaradıcılığına qiymət verərkən belə yazırdı: «Onun dramaturgiyası qəddardır, insaf nə olduğunu bilmir. O, səhnəyə baxdıqca çıpaqlaşan, içindəki qüsurları, şübhəni, zəifliyi seyr edən tamaşaçıya qarşı da qəddardır. Peşəkar dramaturq zəiflik göstərməyə, pyesə səthi yanaşmağa haqqı çatmayan rejissorlara qarşı da qəddardır. O, müəllifin qurduğu, obrazı içindən partladan vəziyyətləri oynamaq deyil, yaşamaq olan aktyorlara qarşı da qəddardır».

* * *

«Cırtanlar» romanı Harold Pinterin roman janrında qələmə aldığı yeganə nümunədir. O, bu romanı hələ 50-ci illərin əvvəllərində, tanınmış dramaturq olmamışdan əvvəl

qələmə alıb və yalnız üstündən iyirmi beş il ötəndən sonra ikinci dəfə redaktə edərək nəşrə verib. Romanı oxuyarkən heç vaxt deməzsən ki, onun müəllifi gənc və heç bir ədəbi təcrübəsi olmayan birisidir. «Cırtanlar»da yalnız istedad deyil, həm də böyük ustalıq hiss olunur.

Roman müəyyən mənada avtobioqrafik sayıla bilər. Onun qəhrəmanları da, elə müəllifin özü kimi cavandırlar (Pinter «Cırtanlar»ı qələmə alanda iyirmi yaşı yenicə tamam olmuşdu). 50-ci illərin əvvəllərində sənət yoluna yenicə qədəm basmış gənc aktyor olan, ilk qələm təcrübələrini qazanan Harold söz sənəti ilə məşğul olan yaşdılarının çoxu kimi dolanışığını çıxarmaq üçün fiziki əməklə məşğul olur, özünü ciddi yaradıcılığa hazırlayırdı. İndi, Pinterin bioqrafyasının bütün məqamları ədəbi ictimaiyyətə açıldıqdan sonra bəlli olub ki, «Cırtanlar» əsərinin qəhrəmanları elə müəllifin özünü xatırladırlar. Qəhrəmanların biri – Mark yalnız aktyor deyil, həm də elə Pinterin özü kimi mühacir ailəsindəndir. O biri iki qəhrəman isə özlərini ədəbiyyatda sınaq, paralel olaraq da işləyirlər – biri kontorda klerk, digəri vəğzalda yükdaşıyandır. Pitin tikmə bacarığı da avtobioqrafik detaldır: Pinterin atası da dərzi idi.

Böyük dramaturq öz qəhrəmanları ilə yalnız bioqrafyasını deyil, həm də düşüncələrini, həyat duyumunu bölüşür. Len, Pit və Mark bir-birini ilk sözdən anlayan yaxın dostlardır. Roman, əsasən, bu qəhrəmanların aralarındakı söhbətlərdən ibarətdir. Əslində, ağızlarından çıxan replikalarla, dinamik dialoqlarla onlar düşüncələrini, həyata baxışlarını bölüşürlər. Baxdan, Şekspirdən danışır, dünya problemlərini müzakirə edir, fantaziyalar qurur, zarafatlaşır, ən intim, mübhəm şeylər, əhəmiyyətsiz məsələlərdən üyüdübtöklər. Bu insanlar dünyanı qeyri-adi rakersdan görür, zamanın axarını, fəzanı, çevrəni, səsləri, rəngləri qabarıq şəkildə duyaraq ətrafda nə varsa, özünəməxsus, orijinal bir tərzdə dəyişir, onların təsvirinə əsl sənət ştrixləri vururlar. Məhz elə buna görə də romandakı dialoqlar son dərəcə maraqlıdır. Ortaya atılan fikir inkişaf etdirilir, sonra birdən

qəribə, ecazkar bir şəkildə tamam başqa ideyaya transformasiya olur, söhbətin məcrası dəyişir. Eynən real həyatda olduğu kimi. Oxucu bu personajların ədəbi yaradıcılığı ilə tanış deyil, amma onların söhbəti gözlənilməzliyi ilə seçilən əsl ədəbi improvizasiyadır.

Əsərdə hadisələr, Pinterin bütün pyeslərində olduğu kimi, kiçik bir qrup içərisində cərəyan edir. Üç dostdan savayı bu çevrəyə Pitin sevgilisi Virciniya da daxildir. Virciniya Pitdən ayrıldıqdan sonra Markla sevimiyə başlayır və əslində, romandakı süjet yalnız elə bundan ibarətdir. Lakin Pinter yaradıcılığında süjet heç bir əhəmiyyət daşımır. Əsas məsələ insanın iç dünyasını açmaq, onun aurasını aşkarlamaqdır.

«Cırtanlar»da ənənəvi məhəbbət üçbucağı da var. Amma onun da əhəmiyyəti bir şrixdən artıq deyil. Əgər belə demək mümkünsə, bu romanın süjeti gənclik, özünüaxtarış, həyatın başlanğıcını, qarşıdakı yolların sonsuz müxtəlifliyini dərk etmədir. Tipik Pinter pyeslərindəki dar, cansıxıcı fəzadan fərqli olaraq, bu romanın qəhrəmanları nəhayətsiz bir aləmdə özlərini gözəl, lap evlərindəki kimi hiss edirlər. Yazıcının təhkiyə məharəti də bu məsələdə az önəm daşmır. O, bir neçə ştrixlə tipik London küçəsini, sahil xiyabanını, parkı oxucunun gözləri qarşısında canlandırır bilir. Virciniya ilə Pitin görüşü zamanı açıq pəncərədən otağa günəş işığı düşür. Sonra eyni pəncərədən ay görünür, əsən meh gecənin tərəvətini içəri doldurur. Səciyyəvidir ki, açıq pəncərə bütün romandan qırmızı xətt kimi keçən, fəzanın qapalı olmadığına, qəhrəmanların sərbəstliyinə, bu mühitdə azad nəfəs alaraq yaşadıklarına dəlalət edən və bunu aydın göstərən elementdir.

«Cırtanlar» romanı sözün əsl mənasında onu qələmə alan müəllifin cavanlıq portretidir və özünün insani mahiyyəti və sənət dəyəri ilə fərqlənir. Bu portretin naturadan alındığını düşünəndə isə bir-birinin ardınca daha maraqlı çalarlar aşkarlanır.

Oxucularımız arasında bu mətni roman kimi qəbul etmək istəməyənlər də olacaq. Çünki roman janrının bir

çox ənənəvi üsulları burada addımbaşılı pozulur. Klassik ədəbiyyat nümunələri ilə zövqü formalaşan və indi peşəkar belletristika oxuyaraq bu zövqünü korlayan, ənənəvi ədəbi sxemlərə adət etmiş oxucuya «Cırtanlar» həddindən artıq elitar və maraqsız da görünə bilər. Dialoqlardakı fikirlərin dağınıqlığı, söhbətə səbəb olmuş məsələlərin sonadək açılmaması bəzi oxucuları əsəbiləşdirə də bilər. Hətta qəhrəmanların düşdüyü vəziyyətlər belə, oxuculara qondarma da gələ bilər. Amma əsərdə nə varsa, hamısı reallıqdır, absurd reallığımızın yaradıcı təsviridir. Öz aranızda cərəyan edən istənilən söhbəti elə olduğu kimi, sözə köçürsəniz, həmin mətnə Pinter dialoqlarının səciyyəvi elementlərini, «cırtan» dünyasındakı ağrıdıcı reallığın absurdunu mütləq tapacaqsınız...

* * *

Bu yaxınlarda İngilis PEN-klubu Harold Pinterin adını daşıyan mükafatın təqdimatını keçirib. «*The Guardian*»ın yazdığına görə, mükafat dünyaya səbatlı, sərt, dəyişməz baxışları ilə seçilən, həyat və cəmiyyət həqiqətlərini intellektual qətiyyətlə qələmə almağa qadir müəlliflərə təqdim olunacaq.

İlqar Əlfioğlu

İNCƏSƏNƏT, HƏQİQƏT VƏ SİYASƏT

Harold Pinterin

Nobel mükafatının təqdimat mərasimindəki
mühazirəsi

Mən 1958-ci ildə aşağıdakı sətirləri yazdım: «Real ilə qeyri-real arasında kəskin fərq olmadığı kimi, həqiqətlə yalanın arasında da fərq yoxdur. Vacib deyil ki, bir şey mütləq ya həqiqi, ya da yalan olsun – o, eyni zamanda həm həqiqi, həm də yalan ola bilər». İndiyədək belə güman edirəm ki, bu fikirlər mənasız deyil və reallığın incəsənət vasitəsilə tədqiqi prosesinə tam tətbiq oluna bilər. Əlbəttə, bir yazıçı kimi bu fikirlə razıyam, lakin vətəndaş kimi yox. Çünki vətəndaş kimi mən mütləq soruşmalıyam: «Həqiqət nədir, yalan nədir?» Dramaturgiyada həqiqət həmişə sivişib aradan çıxır və siz onu tapıb-tapmadığınızı heç vaxt bilmirsiniz. Amma mütləq axtaracaqsınız. Bu axtarışın özünü də mahiyyətə çatmaq istəyi qamçılıyır. Axtarış sizin vəzifənizdir.

Qaranlıqda həqiqət sizin ayağınıza tez-tez ilişir, onunla toqquşursunuz, qarşınızda onu xatırladan cizgilər, siluet, obraz canlanır, halbuki bunun heç fərqində də deyilsiniz. Lakin əsl həqiqət, bir qayda olaraq, dramatik ədəbiyyatda heç bir həqiqətin olmamasındadır. Həqiqətlər çoxdur. Həqiqətin biri o birisinə meydan oxuyur, onlar bir-birinə müqavimət göstərir, bir-birini saya salmır, cırnadır, bir-birini kor edirlər. Hərdən sizə elə gəlir ki, həqiqəti tutmusunuz, hətta bir anlıq onu yumruğunuzun içində də hiss edirsiniz, lakin o, barmaqların arasından sürüşərək yoxa çıxır.

Məndən tez-tez soruşurlar ki, pyeslərim necə yaranır. Amma bunu izah edə bilmirəm. Eynilə onların nə barədə olduğundan heç vaxt danışa bilmədiyim kimi. Bəlkə, yalnız

bunu deyərdim: bütün bunlar olmuş hadisələrdir. İnsanlar belə danışırdılar. Belə davranırdılar.

Pyeslərimin əksəriyyəti bir sətirdən, bir söz, ya bir obrazdan yaranıb. Obraz, adətən, sözün ardınca gəlir. İki misal gətirim: qəflətən, heç bilmirəm haradan beynimə iki sətir, hər ikisinin dalınca da obrazlar gəldi, mən həmin obrazların arxasınca düşdüm.

«Evə qayıdış» və «Əski zamanlar» pyesləri barədə danışaram. «Evə qayıdış»ın birinci sətri – «Qayçıyı hara qoymusan?», «Əski zamanlar»ınkı – «Tünd» kəlməsiydi.

Hər iki halda məndə bu barədə başqa heç bir informasiya yox idi.

Birinci pyesdə bir nəfər açıq-aydın qayçı axtarır, onun harada olduğunu, elə qayçıyı çırpışdırdığını güman etdiyi digərindən soruşurdu. Amma nədənsə mən artıq bilirdim ki, ikinci adamın qayçıyla heç bir əlaqəsi yoxdur, o, elə birincinin sualını da qulaqardına vurmuşdu. «Tünd» sözü isə heç bilmirəm haradan gəlmişdi; kiminsə saçlarının rənginə işarə idi, çox güman ki, hansısa qadının; özü də bu kəlmə cavab kimi səslənirdi. Hər iki halda hiss etdim ki, baş verənləri əməlli-başlı tədqiq etməliyəm. Dərketmə vizual idi, hadisələri görürdüm – çox aram, lap kinodakı kimi, özü də kölgədən işığa keçidlərlə...

Mən həmişə əvvəlcə qəhrəmanları A, B və C hərfləriylə işarə edirəm. Sonralar «Evə qayıdış» adlanacaq pyesdə boş otağa daxil olaraq eybəcər divanın üstündə oturan, qəzetdə cıdırın nəticələrini oxuyan, yaşca özündən kiçik birisinə sual verən bir adamım vardı. Fikirləşdim ki, A – atadır, B – onun oğlu, amma buna sübutum yox idi. Lakin tezliklə gümanım doğruldu, sonradan Leni olan B, sonradan Maks olacaq A-ya dedi: «Ata, əgər etiraz etmirsənsə, mən mövzunu dəyişim? Səndən bir şey soruşmaq istəyirəm. Nahar barədə. Necədir onun adı? Yediyimizi deyirəm. Niyə it almırsan? Sən it aşpazısan. Düz deyirəm. Sən, elə bil, yeməyi bir sürü it üçün düzəldirsən». Əgər B həmsöhbətini «ata» adlandırırsa, qarşımızda ata ilə oğulun olduğu barədə nəticəyə gəlmək məntiqli olardı. Görünür, A xörək bişirə

bilir, amma B onun kulinar məharəti barədə yaxşı fikirdə deyil. Bu o deməkdir ki, B-nin anası yoxdur? Mənim bundan xəbərim yox idi. Amma onda öz-özümə dedim: biz əvvəldən heç vaxt bilmirik ki, axırda nələr olacaq.

«Tünd». İri pəncərə. Axşam səması. Sonradan Dili adlanacaq A – kişi və sonradan Keyt olacaq B – qadın oturub şərab içirlər. «Kökdür, yoxsa arıq?» – deyə kişi soruşur. Onlar kimin barəsində danışırlar? Bundan sonra pəncərənin qarşısında durmuş C adlı qadını (sonradan Anna olacaq) tamam başqa işığın altında görürəm, arxası bizə tərəf durub, tünd rəngli saçları var.

Bu an çox qəribədir – hələ mövcud olmayan personajların doğulduğu an. Sonra isə nəsə qırıq-qırıq, tutqun, qarabasmaya bənzəyən, amma hərdən də qar uçqunu kimi sürətli hadisələr baş verir. Müəllif qəribə vəziyyətə düşür. O mənada ki, personajlar onun mövcudluğuna qətiyyətlə sevinmirlər. Qəhrəmanlar müqavimət göstərirlər, onlarla yanaşı yaşamaq çətinidir, onları təyin etmək olmur. Əlbəttə, onlara öz iradəni diktə etmək qeyri-mümkündür. Müəyyən mənada siz onlarla bitməz bir oyuna başlayırsınız: siçan-pişik, gözbağlıca, gizlənqaç. Nəhayət, aşkar edirsiniz ki, qarşınızda əti, qanı olan adamlar durub, özünün arzuları və emosiyaları ilə sizin heç cür dəyişə, yenidən qura və ya təhrif edə bilməyəcəyiniz komponentlərdən ibarət insanlar...

Bu minvalla, belə çıxır ki, incəsənətdə dil çox şübhəli fenomendir – etibarsız qum təpələri, üzü donmuş gölməçə kimi bir şey... Müəllifin ayaqları altından istənilən an qaça bilər.

Amma bayaq dediyim kimi, həqiqət axtarışları heç vaxt başa çatmır. Onları təxirə salmaq, sonraya qoymaq olmaz. Bu axtarışları dərhal, yerindəcə aparmaq lazımdır.

Siyasi teatr isə tamam başqa problemlər kompleksindən ibarətdir. Moizələrdən hər vəchlə qaçmaq lazımdır. Ən vacib şey obyektivlikdir. Qəhrəmanlara imkan vermək lazımdır ki, rahat nəfəs alsınlar, müəllif onları öz zövqünə, əhvali-ruhiyyəsinə, ya da zehniyyətinə uyğun şəkildə məhdudlaşdırma, çərçivəyə sala bilməz. O gərəkdir qəhrəmanlarını

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

müxtəlif baxış bucaqlarından, bütün mümkün, qabaqcadan təyin oluna bilməyən vəziyyətlərdə nəzərdən keçirməyə hazır olsun, bəzən lap çıxılmaz şəraitə salsın, amma istədikləri yerə getməsinə icazə versin. Bu priyomdan həmişə istifadə olunmur. Siyasi satira yuxarıda sadalanan məsləhətlərə heç vaxt riayət etmir, yalnız özünə xas olan funksiyanı yerinə yetirərək tamam əks şeylər edir.

«Ad günü» pyesində, deyəsən, əvvəlcə qəhrəmanlarıma sıx imkanlar meşəsində geniş davranış spektri təklif edirdim, amma sonda onlara yenə də öz iradəmi sırıdım.

«Dağlı dili» isə mümkün davranışın o qədər də geniş spektrinə iddia etmir. Bu pyes kobud, qısa və eybəcərdir. Lakin pyesdəki əsgərlər necə əylənmək lazım olduğunu gözəl bilirlər. Biz hərdən unuduruq ki, işgəncəyə asanlıqla adət etmək olar.

Əsgərlərə isə döyüş ruhunu itirməmək üçün şənəlmək lazımdır. Bağdad yaxınlığındakı «Əbu-Qəraib» məhbəsində baş verən hadisələr bunun sübutuna çevrildi. «Dağlı dili» cəmi iyirmi dəqiqə gedir, amma saatlar uzununu davam edə bilirdi, eyni sxemi təkrar edərək saatbasaat sürərdi.

«Kül kül» pyesindəki hadisələr isə, mənə elə gəlir ki, suyun altında cərəyan edir. Bir qadın batır, sudan onun əli çıxır, sonra isə dalğalarda itir, dalınca yenə də əl görünür, dartınır ki, nədənsə, kimdənsə yapışsın, lakin nə suyun altında, nə də üstündə bir kimsə yoxdur. Orada yalnız suyun üzündə ləpələrin hərəkətinə uyğun tərپənən kölgələr, nələrinsə əksi var. Suya qər q olan mənzerənin fonunda boğulan, deyəsən, başqası tərəfindən onun üçün hazırlanmış taledən qaçmaq iqtidarında olmayan bir qadının fiquru görünür.

Lakin başqaları ölür və o da ölməlidir.

Siyasətçilərin istifadə etdiyi siyasi dil belə mövzulara toxunmamağa üstünlük verir, çünki onların çoxu həqiqətin söylənməsində deyil, hakimiyyətdə və onu əldə saxlamaqda maraqlıdır. Hakimiyyəti əldə saxlamaq üçünsə gerek insanlar həqiqətdən – hətta həyatları barədəki həqiqətdən – bixəbər olsunlar. Odur ki bizə istifadə üçün təklif edilən, bizi əhatə edən xalı yalnız yalanlardan toxunub.

Burada olan hər kəsə məlum olduğu kimi, İraq üzərinə hücumla haqq qazandıran cəhət Səddam Hüseynin fəvqəladə qorxulu kütləvi qırğın silahına, o cümlədən qırx beş dəqiqə ərzində işə salınaraq dəhşətli dağıntılar törətməyə qadir silaha malik olması idi. Bizi inandırdılar ki, bu, həqiqətdir. Lakin yalan imiş. Bizə məlumat verdilər ki, İraq «Əl-Qaidə» ilə əlaqədardır və 2001-ci ilin sentyabr ayının 11-də baş vermiş Nyu-York faciəsinin məsuliyyətini onunla bölüşür. Bizi inandırdılar ki, bu, həqiqətdir. Lakin yalan idi. Bizə dedilər ki, İraq dünyada təhlükəsizliyə qarşı yönəlmiş təhlükədir. Bizi inandırdılar ki, bu, həqiqətdir. Lakin bu da yalan idi.

Həqiqət tamam başqa şeydədir. Həqiqət Birləşmiş Ştatların dünyada öz rolunu necə təsəvvür etdiyində və bu rolu necə reallaşdırmaq istəməsindədir.

Lakin çağdaş dövrə keçməmişdən əvvəl yaxın keçmişə boylanmaq istərdim və bu keçmişdən danışarkən İkinci Dünya müharibəsi başa çatandan sonra Amerika Birləşmiş Ştatlarının xarici siyasətini nəzərdə tuturam. Məncə, bu dövrü, heç olmasa, ümumi analizə məruz qoymaq gərəkdir; əlbəttə, vaxtın imkan verdiyi çərçivədə.

Hər kəs bilir ki, müharibədən sonrakı dövrdə Sovet İttifaqında, Şərqi Avropada nələr baş verdi: sistemik azğınlıq, hər tərəfdə şəhər, müstəqil fikrin qəddarcasına boğulması... Bütün bunlar sənədləşdirilərək öz təsdiqini tapıb.

Lakin mən israr edirəm ki, ABŞ-da eyni dövrdə baş verənlər yalnız ötəri göstərilib, daha sənədləşmədən, cəmiyyətin bu faktları qəbul etməsindən, baş verənlərin, ümumiyyətlə, cinayət adlandırılmasından heç söhbət belə gedə bilməz. Hesab edirəm ki, buna diqqət yetirmək lazımdır və bu həqiqət müasir dünyanın əslində necə olduğunu anlamaq üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Birləşmiş Ştatların başqa ölkələrdə davranışı – bu davranışın qarşısı Sovet İttifaqının mövcudluğu ilə bəlli dərəcədə alınsa belə – istənilən addımlar atmaq ixtiyarının məhz Amerikaya verildiyinə onların özünün dərin əminliyinin göstəricisidir.

ABŞ suveren bir dövlətin ərazisinə soxulmaqdan həmişə vaz keçməyə can atıb. Onlar ən çox «düşük gərginlikli

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

münaqişə» adlandırdıqları nəsnəyə üstünlük verirdilər. «Düşük gərginlikli münaqişə» isə o deməkdir ki, minlərlə insan, üzərlərinə barmağın bircə hərəkəti ilə bomba atılan münaqişələrə nisbətən xeyli gec ölür. Bu o deməkdir ki, siz infeksiyanı ölkənin düz ürəyinə salır, xəstəliyin yayılmasına nail olur və qanqren prosesinin necə şiddətlənməsinə kənardan göz qoyursunuz. Xalq müti olanda, ya da ölənə kimi əziləndə – mahiyyətə bunlar eyni şeydir – dostlarınız, nəhəng korporasiyalar və hərbcilər ələ keçirdikləri hakimiyyətdən ləzzət alanda, siz telekameralar qarşısına çıxaraq hamıya məlumat verirsiniz ki, demokratiya qələbə çaldı. Bu, haqqında bəhs etdiyim dövrdə Birləşmiş Ştatların xarici siyasəti üçün adi haldır.

Nikaraquanın faciəsi buna çox bariz nümunədir. Mən bu nümunəni ona görə seçdim ki, Amerikanın dünyada öz rolunu o vaxt və indi necə müəyyənləşdirdiyini əyani şəkildə nümayiş etdirim.

Səksəninci illərin sonlarında Londondakı Amerika səfirliyində keçirilən görüşdə iştirak edirdim. ABŞ konqresi həmin vaxt «kontras»a Nikaraqua dövləti əleyhinə müharibə aparmaq üçün əlavə vəsaitin ayrılıb–ayrılmaması məsələsini müzakirə edirdi. Mən də Nikaraqua adından çıxış edən nümayəndə heyətinin üzvü idim, lakin aramızda ən nüfuzlu sima müqəddəs ata Con Metkaf idi. Amerika tərəfini isə Raymond Seys təmsil edirdi (o zamanlar səfirliyin ikinci siması, sonralar isə ABŞ-ın Böyük Britaniyadakı səfiri). Metkaf ata dedi: «Ser, Nikaraquanın şimalında mənim kilsə icmam var. Onun üzvləri məktəb, səhiyyə və mədəniyyət mərkəzi inşa ediblər. Biz dinc, sakit yaşayırdıq. Bir neçə ay öncə icmaya «kontras» basqın etdi. Onlar hər şeyi dağıtdılar: məktəbi, səhiyyə və mədəniyyət mərkəzlərini. Rahibləri və müəllimləri zorladılar, həkimləri qəddarlıqla qətlə yetirdilər. Bu insanlar özlərini vəhşi kimi aparırdılar. İndi sizdən istəyimiz Birləşmiş Ştatların bu dəhşətli terror təşkilatına dəstək verməyi dayandırmasını xahiş etməyinizdir».

Raymond Seys ağıllı, məsuliyyətli və çox təcrübəli bir siyasətçi kimi ad çıxarmışdı. Diplomatik dairələrdə ona

hörmət edirdilər. O, Metkaf atanı dinlədi və bir qədər susduqdan sonra qeyri-adi bir ciddiliklə dedi: «Müqəddəs ata, mən sizə bir söz demək istəyirəm. Müharibədə həmişə günahsız insanlar zərər çəkir».

Araya buz kimi sükut çökdü. Hamımız donub ona baxırdıq. Seysi isə bu, azacıq da olsa, tərپətmədi.

Günahsız insanlar, həqiqətən də, həmişə zərər çəkirlər.

Nəhayət, kimsə dilləndi: «Lakin indiki halda «günahsız insanlar» qəddarlıqda misilsiz olan, bir çoxları ilə yanaşı, həm də sizin hökumət tərəfindən maliyyələşdirilən qüvvələrin qurbanına çevrilib. Əgər konqres «kontras»a yenə vəsait ayırsa, bu vəhşiliklər davam edəcək. Məgər söhbət bundan getmir? Məgər sizin hökumət suveren bir dövlətdə vətəndaşların qətlinə və dağıntılar törədilməsinə görə heç bir məsuliyyət daşımır?»

Seys isə alınmaz bir qala idi. «Mən tamamilə razıyam ki, bu faktlar məhz sizin təqdim etdiyiniz şəkildə qaldırdığınızı iddianın xeyrinə səslənir», – deyərək o, fikrini dürüst şəkildə ifadə etdi.

Biz gedərkən səfirliyin işçilərindən biri mənə dedi ki, pyeslərimi sevir. Mən cavab vermədim.

Sizə xatırlatmaq yerinə düşərdi ki, həmin vaxtlarda prezident Reyqan aşağıdakı bəyanatla çıxış etdi: «Əxlaqi baxımdan «kontras» elə Amerikanın bünövrəsini qoyan atalarımızla eynidir».

ABŞ Nikaraquada Samosanın qəddar diktaturasına qırx il ərzində havadarlıq etdi. 1979-cu ildə isə nikaraqualılar sandinistlərin rəhbərliyi altında bu rejimi devirərək dünyanı heyrətləndirən bir xalq inqilabı etdilər.

Sandinistlər, əlbəttə ki, mükəmməllikdən çox uzaq idilər. Onlar tez-tez təşəxxüs nümayiş etdirirdilər, siyasi fəlsəfələri bir çox ziddiyyətli məqamlarla doluydu. Lakin onların sırasında savadlı, şüurlu və sivil insanlar vardı və məhz onlar stabil, layiqli, fikir müxtəlifliyinə yol verən cəmiyyətin quruculuğuna başlamışdılar. Ölüm cəzası ləğv edilmişdi. Dilənçi kökündə məhv olan yüz minlərlə kəndli yenidən həyata qayıtmağa müvəffəq olmuşdu. Yüz mindən artıq ailə torpaq

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

sahibi olmaq hüququna yiyələnmişdi. İki min məktəb tikilmişdi. Savadsızlıqla mübarizə kampaniyası çərçivəsində yazıb-oxumaq bilməyənlərin sayı ölkə əhalisinin yeddidə-biri səviyyəsinə düşmüşdü. Təhsil və səhiyyə pulsuz olmuşdu. Uşaq ölümü üçdəbir həcmində azalmışdı.

ABŞ isə bu nailiyyətləri marksist-leninçi çevriliş adlandırdı.

Amerika hökumətinin nöqtəyi-nəzərindən bu ölkə təhlükəli nümunəyə çevrilmişdi. Əgər Nikaraquaya ictimai-siyasi ədalətin başlıca normalarını bərqərar etməyə, səhiyyə və təhsilin səviyyəsini yüksəltməyə, milli birliyə və özünəhərmətə nail olmağa icazə verilibsə, qonşu ölkələr də eyni məsələləri qabartmağa, eyni addımlar atmağa başlayacaqdılar. Həmin illər biz Salvadordakı vəziyyətə göstərilən çox kəskin əks-təsirin də şahidi olduq.

Yuxarıda mən bizi əhatə edən «yalan xalısı» barədə söyləmişdim. Prezident Reyqan Nikaraquanı «totalitarizm məhbəsi» adlandırmaqdan əl çəkmirdi. Bu obrazdan kütləvi informasiya vasitələri həvəslə yapışdılar və təbii ki, Britaniya hökuməti də bu təyini dəqiq və ədalətli saydı. Amma həqiqətdə sandinist hökuməti dövründə xüsusi güllələnmə dəstələri haqqında məlumatlara rast gəlmək mümkün deyildi. Heç işgəncələr barədə də bir söz deyilmirdi. Hərbçilər tərəfindən sistemə qəddarlıqlar da müşahidə olunmurdu. Nikaraquada bircə din xadimi belə qətlə yetirilməmişdi. Yeri gəlmişkən, bu ölkənin hökumətinə üç din xadimi birdən daxil idi – iki yezuit və Merinoll missiyasının bir nümayəndəsi. «Totalitarizm məhbəsi» isə, əslində, lap qonşuluqda idi – Salvadorda və Qvatemalada. Birləşmiş Ştatlar Qvatemalanın demokratik yolla seçilmiş hökumətini 1954-cü ildə devirdi. İki yüz mindən artıq insanın bu ölkədə sonrakı hərbi diktaturaların qurbanına çevrildiyi məlumdur.

1989-cu ildə bütün dünyada tanınmış yezuitlərdən altısı Salvadorun Mərkəzi Amerika Universitetində alçaqcasına qətlə yetirildi və qətlə Amerikanın Corciya ştatının Fort-Benning mərkəzində hazırlıq keçmiş Alkatl polkunun batalyonu törətmişdi. Fövqəladə cəsur insan olan arxiyepiskop

Ramero öz ölümünü elə messa zamanı qarşıladı. Hesablamalara əsasən, cəmi yetmiş beş min adam həlak oldu. Onları niyə öldürdülər? Ona görə ki, bu insanlar daha yaxşı həyatın mümkünlüyünə inanır və ona nail olmağa can atırdılar. Bu inam isə onları bir göz qırpımında kommunistə çevirirdi. Onlar o səbəbdən öldülər ki, mövcud düzəni, dünyaya gələndən bəri nəsilbləri olan yoxsulluğun, xəstəliklərin, istismarın və deqradasiyanın labüd vüsətini şübhə altına almışdılar.

Birləşmiş Ştatlar, nəhayət, sandinist hökuməti də devirdi. Buna bir neçə il sərf olundu və böyük bir müqaviməti üstələmək lazım gəldi, lakin bitmək bilməyən iqtisadi təzyiç və otuz minlik itki, nəhayət ki, Nikaraqua xalqının ruhunu sarsıtdı. İnsanlar yenidən gücdən düşərək yoxsulluq girdabına yuvarlandılar. Və onda ölkəyə yenə də kazinolar qayıtdı. Pulsuz səhiyyə və təhsil keçmişdə qaldı. Böyük biznes Nikaraquaya soxuldu. «Demokratiya» qələbə çaldı.

Lakin Birləşmiş Ştatların bu siyasəti yalnız Mərkəzi Amerika ilə məhdudlaşmırdı. O, bütün dünyada aparılırdı. Daim. Amma adama elə gəlir, sanki, heç nə olmayıb.

İkinci Dünya müharibəsindən sonra Birləşmiş Ştatlar dünyadakı hərbi diktaturaları müdafiə edir, bir çox hallarda isə özü yaradırdı. Mən İndoneziyanı, Yunanıstanı, Uruqvayı, Braziliyanı, Paraqvayı, Haitini, Türkiyəni, Filippini, Qvatemalanı, Salvadoru və əlbəttə, Çilini nəzərdə tuturam. 1973-cü ilə ABŞ-ın Çilidə yaratdığı dəhşətə nə haqq qazandırmaq olar, nə də ki unutmmaq.

Bu ölkələrdə yüz minlərlə insan qətlə yetirilmişdi. Yetirilmişdimi? Və bütün bu olaylar Amerikanın xarici siyasətiylə bağlı idimi? Cavab: bəli, bağlı idi, bəli, bütün bunlar olub. Lakin biz, sanki, bu barədə heç nə bilmirik.

Bunlar baş verməyib. Ümumiyyətlə, heç nə olmayıb. Hətta baş verəndə belə, yenə də heç nə olmayıb. Kimin nə işi var?! Amerikanın cinayətləri müntəzəm, qəsdən və qəddarcasına törədilirdi, lakin çox az insanlar bu barədə danışırıldı. Çünki özümüz təşəbbüsü Birləşmiş Ştatlara vermişik. Və onlar özünü ümumun rifahına nail olmağa çalışsan güc kimi göstərərək, dünya hakimiyyətini idarə etmək

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

üçün bu problemə yanaşmanın, az qala, tibbi dəqiqliyi ilə fərqlənən üsulunu hazırlamışdı. Hipnozun əla, hətta fərasətli və çox uğurlu bir nümunəsi...

Mən bəyan edirəm ki, Birləşmiş Ştatlar, heç şübhəsiz, ən böyük ikiüzlüdür. O, kobud, etinasız, nifrətəlayiq və qəddar ola bilər. Lakin ağılsız olduğunu söyləyə bilməzsən. O, tacirdir, öz mallarını satır və bu malların içərisində ən yaxşı satılanı – özünə məhəbbətdir. O, qalibdir. Bütün Amerika prezidentlərinin televiziya çıxışlarında «Amerika xalqı» ifadəsini necə dediyinə diqqət yetirin. Məsələn: «Mən Amerika xalqına deyirəm ki, dua edib amerikalıların hüquqlarını müdafiə etmək vaxtıdır və Amerika xalqından xahiş edirəm ki, öz prezidentinin Amerika xalqı adından edəcəyi hərəkətlərə bel bağlasın». Çox parlaq və bic gedişdir. Dildən faktik olaraq insanlara düşünmək imkanı verməmək üçün istifadə olunur. «Amerika xalqı» ifadəsi, həqiqətən, qiyamət təsəlli balışıdır. Düşünmək tələb olunmur. Sadəcə, balışa söykənin. Ola bilər ki, o, sizin fərasətinizi və tənqidi mülahizələr yürütmək bacarığınızı boğacaq, amma əvəzində çox rahatdır. Əlbəttə, bunun yoxsulluq həddindən aşağıda yaşayan qırx milyon insana və bu ölkənin bütün ərazisinə səpələnmiş nəhəng dustaqxana-qulaqlardakı iki milyon kişi və qadına heç bir aidiyyəti yoxdur.

Lakin indi Birləşmiş Ştatlar artıq «düşük gərginlikli münaqişə»lərin yaradılmasına da güc sərf etmir. İndi artıq gizli, dolay yollarla fəaliyyət göstərməyə də ehtiyac qalmayıb. O heç kəsdən çəkinmədən, heç kəsdən icazə istəmədən öz kartlarını masanın üstündə açır. O, Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, beynəlxalq hüquqa və öz ünvanına söylənən tənqiddə, sadəcə olaraq, tüpürür – bütün bunlar onun üçün heç bir məna daşımır və onun bu məsələlərə qətiyyənlə dəxli yoxdur. Bir də onların əllərindəki kəndirin o biri ucunda öz quzusu var; o, sahibinin dalınca mələyərek qarabaqara gəzir, – miskin və fəaliyyətsiz Böyük Britaniya.

Bizim əxlaq hissimizə nə olub? Bizim, ümumiyyətlə, əxlaqımız olubmu? Bu anlayışın mənası nədir? Görəsən, onun bizim zamanlarda çox nadir hallarda işlədilən «vicdan»

sözüylə bağlılığı varmı? Yalnız bizim hərəkətlərimizə yox, həm də başqalarının gördüyü işlərə görə məsuliyyət daşıyan vicdanla?! Yəni o da ölüb? Quantanamodakı bazaya baxın. Üç ildən artıqdır ki, yüzdən çox adam heç bir ittiham irəli sürülmədən orada saxlanılır, onlara heç bir hüquqi dəstək verilmir, normal məhkəmə araşdırması da yoxdur, yəni onlar, faktiki olaraq, ömürlük həbsdədirlər. Bu, tamamilə qanunsuz bir struktur və Cenevrə konvensiyasına meydan oxumaqdır. Lakin «beynəlxalq birlik» adlandırılan bir zad buna nəinki dözürlü, hətta baş verənlər üzərində düşünmək belə istəmir. Bu cinayətkar özbaşnalıq özünü «azad dünyanın lideri» elan etmiş bir ölkə tərəfindən törədilir. Bizi Quantanamo məhbusları maraqlandırırımı? Kütləvi informasiya vasitələri onlar barədə nə yazır? Hərdən mətbuata bir neçə söz sızır – altıncı səhifədə kiçik bir qeyd. İnsanları «heç kəsə məxsus olmayan torpaqda» saxlayırlar və mən inanmıram ki, oradan qayıdan ola. Hal-hazırda bir çox məhbuslar aclıq elan ediblər; aralarında Britaniya vətəndaşları olan bu adamları zorla yedirirlər. Zorla yedirtməkdə isə xoşagələnlər bir şey yoxdur. Nə sakitləşdiricilərdən, nə də analgetiklərdən istifadə olunur. Buruna adi boru soxurlar. Qan qusursunuz. Bu işgəncədir. Bəs bu barədə Böyük Britaniyanın xarici işlər naziri nə dedi? Heç nə. Niyə? Ona görə ki, Amerika bəyan etdi: «Bizim Quantanamodakı davranışımızı tənqid etmək – qeyri-səmimi hərəkətə yol verməkdir. Siz ya bizimləsiniz, ya bizim əleyhimizə». Və Bleyer heç cıncırını da çıxarmadı.

İraqa hücum banditizm aktı, dövlət terrorizminin aşkar nümunəsi idi və beynəlxalq hüquq məfhumuna tam nifrəti nümayiş etdirirdi. İraqa hücum özbaşnalıq, davamlı yalana söykənən hərbi əməliyyat və kütləvi informasiya vasitələriylə, deməli, elə cəmiyyətin rəyi ilə də biabırçı bir manipulyasiya idi. Əməliyyatın məqsədi Yaxın Şərq üzərində hərbi-iqtisadi nəzarətin möhkəmləndirilməsi olsa da, bunu sonuncu vasitə kimi qələmə verdilər, çünki bütün qalan bəhanələr artıq bəhanə ola bilmirdi; bunu azadlıq erməğanı kimi təqdim etdilər. Minlərlə günahsız insanın qismətinə çevrilən ölümlər və şikəstliyə haqq qazandıran hərbi qüdrətin dəhşətli təsdiqi!..

İraq xalqına biz işgəncələr, kasetli bombalar, kasadlaşdırılmış uran, təsadüfi insanların çoxsaylı qətlərini, bədbəxtlikləri, tənəzzül və ölümü gətirərək, bunu «Yaxın Şərqdə azadlıq və demokratiyanın təmin edilməsi» adlandırdıq.

Nə qədər insan öldürmək lazımdır ki, sizin hərəkətlərinizi «kütləvi qətlər» kimi tövsif etmək, özünüzü isə hərbi cani saymaq mümkün olsun? Yüz min? Məncə, törədilmiş qətlər lazım olandan da artıqdır. Deməli, ədalət naminə Buş və Bleyer də BMT-nin Beynəlxalq Məhkəməsi qarşısında durmalıdırlar. Lakin Buş sarsaq deyil. O, BMT-nin Beynəlxalq Məhkəməsini təsdiq etməyib. Odur ki əgər Amerika əsgəri, ya da siyasətçisi – heç bu da məntiqli görünür – müttəhimlər kürsüsünə düşsə, Buş ora dəniz piyadalarını göndərəcək; o artıq bu barədə hamıya xəbərdarlıq edib. Amma Toni Bleyer BMT-nin Beynəlxalq Məhkəməsini ratifikasiya edib və bu səbəbdən məhkəmə təqibi üçün əlçatandır. Əgər hakimləri maraqlandırarsa, mən onun ünvanını göstərməyə hazırım: London, Dauninq-Strit, ev 10.

Ölüm bu kontekstdə əhəmiyyətsizdir. Buş da, Bleyer də onu arxa plana keçirirlər. İraq üsyana qalxmamışdan Amerika bombaları və mermiləri altında, ən azı, yüz min ərəb həlak olub. Bu ölümlərin əhəmiyyəti yoxdur. Bir böyük boşluq! Həlak olanlar heç qeydə də alınmayıb. «Biz ölümləri saymaqla məşğul deyilik». – Amerika generalı Tommi Frenks belə dedi.

Müharibənin lap əvvəlində Britaniya qəzetlərinin birinci səhifəsində bir fotosəkil vardı, Toni Bleyer balaca bir iraqılı oğlanın yanağından öpürdü. Şəklin altındakı yazı isə deyirdi: «Minnətdar körpə». Bir neçə gündən sonra qəzetin içəri səhifələrindən birində başqa bir dördyaşlı uşağın fotosəkli ilə məqalə çap olundu: uşağın qolları yox idi. Onun bütün ailəsini bir mərmə məhv etmişdi. Təkcə uşaq sağ qalmışdı. «Nə vaxt yenə mənim qollarım olacaq?» – deyərək oğlan sual verirdi. Məqalə yarımçıq kəsilirdi. Bu oğlanı Toni Bleyer qucaqlamayıb – elə şikəst olmuş başqa uşaqlar kimi – o, əllərində bircə dənə də qanlı cəsəd tutmayıb. Axı qan adamın üstünü batıra bilər?! Köynəyini, qalstukunu bulayarsan – özü də televiziyaya çıxıb təsirli bir nitq söyləmək ərəfəsində...

Əlbəttə, həlak olmuş iki min amerikalı da adamı təşvişə salır. Onları qəbiristanına qaranlıqda aparırlar. Müxtəsər, zibili çıxmasın deyər çox sadə dəfn mərasimləridir. Şikəstlər çarpayılarda can çürüdülər, bəziləri düz ömürlərinin sonuna kimi. Odur ki həm şikəstlər, həm də ölümlər çürüyür, amma başqa-başqa məzarlarda.

Budur, Pablo Nerudanın «İzahat» şeirindən bir parça:

*Bir səhər hər yan alışdı.
Alov çıxdı torpaq altından,
diriləri yeyirdi o.
O vaxtdan – alov,
o vaxtdan – barıt,
o vaxtdan – qan.*

*Təyyarəli mərakeşli quldurlar,
hersoginyalı və üzüklü quldurlar,
qatillərə xeyir-dua verən rahibli quldurlar
gəldilər
və küçələrdə uşaq qanı car oldu.
Çaqqalların üz çevirdiyi çaqqallar,
o gürzələr ki, gürzələr nişan edərdi ona,
o daşlar ki, onlara çiçəklər tükürərdi.
Mən İspaniya qanının cavab tək axdığımı gördüm,
axdı ki, sizi bassın
qürur və xəncər tiyələrindən ibarət
bir dalğanın altına.
Satqın generallar,
ölmüş evimə baxın,
ortadan çiliklənen İspaniyaya baxın.
Lakin hər ölü evdən
gül yerinə
polad boy verir.
Lakin İspaniyanın hər çölündən
bir İspaniya qalxır.
Lakin öldürülmüş hər uşağın içindən
gözləri olan bir tüfəng bitir.
Lakin hər cinayətdən
qurşunlar, güllələr doğur
və bu güllələr sizin qəlbinizin yerinə dolur.
Dolduqca dolur, dolur.*

*Sorursunuz ki, məndən
niyə söhbət açmıram
arzularımdan,
fıdanlarımdan,
həyatımın ən böyük vulkanlarından?
Baxın: küçələrdə
qan axır!*

Xüsusi vurğulamaq istəyirəm: mən Nerudadan ona görə sitat gətirmirəm ki, respublikaçı İspaniyanı Səddam Hüseyinin İraqı ilə müqayisə edirəm. Ona görə Nerudadan sitat gətirirəm ki, müasir poeziyada mülki əhalinin bombardman edilməsinin belə dəhşətli, belə qanlı təsvirinə hələ rast gəlməmişəm.

Yuxarıda qeyd etdim ki, indi Birləşmiş Ştatlar kartlarını masanın üstündə ürəklə açır. İş də elə bundadır. Onun yürütdüyü siyasətin mahiyyəti rəsmi olaraq «hər yerdə dominantlıq» kimi elan edilib. Bunu o fikirləşib, mən yox. «Hər yerdə dominantlıq» – quruda, suda, havada məkana və mövcud təbii ehtiyatlara nəzarəti ehtiva edir.

Bu gün Birləşmiş Ştatların 132 ölkədə 702 bazası var və baş ucalığıdır ki, İsveç onların sırasında deyil. Biz amerikalıların həmin ölkələrə necə gedib çıxdığını aydın təsəvvür edə bilmirik, amma arxayın olun – onlar oradadırlar.

ABŞ-ın arsenalında 8 min hazır nüvə başlığı var. İki min raket döyüş növbəsi çəkir və onları on beş dəqiqə ərzində havaya qaldırmaq olar. Amerika «bunker əleyhinə» adlandırdığı yeni nüvə sistemlərini inkişaf etdirir. İngilislər də, təbii ki, elə həmin zurnanı püfləyir, öz ixtiyarlarında olan «Traydent» raketlərini dəyişmək istəyirlər. Bilmək istərdik ki, bu raketlər hara tuşlanacaq? Üsamə bin Ladenə? Sizə? Mənə? Co Douksa? Çinə? Parisə? – Kim bilir bunu? Lakin bir şey bizə tam aydındır ki, bu infantil sərsəmlik – nüvə silahına yiyələnmə və ondan təhdid məqsədilə istifadə – müasir Amerikanın siyasi fəlsəfəsinin əsasıdır. Unutmaq olmaz ki, ABŞ daim döyüşə hazır vəziyyətdədir və bu hazırlığın zəifləməsinə dəlalət edən heç bir əlamət nəzərə çarpmır.

Minlərlə, bəlkə də, milyonlarla amerikalı öz hökumətlərinin əməllərinə aşkar nifrət bəsləyir, bunun ucbatından qəzəb və xəcalət hissi keçirir, lakin onlar aşkar siyasi qüvvə deyillər – hələlik. Bununla belə, gördüyümüz kimi, Amerikada günbəgün artan nigarançılıq, həyəcan və qorxu inanmıram ki, azala.

Bilirəm ki, prezident Buşun olduqca çox və fəvqəladə güclü mirzələri var, lakin mən könüllü olaraq öz namizədliyimi irəli sürmək istərdim. O, televiziya ilə xalqa bu qısa müraciətlə üz tuta bilər. Onu necə varsa, elə də görürəm: əhəmiyyətli, saçları diqqətlə darlanmış, ciddi, müzəffər, səmimi, tez-tez gülməli xırdalığlara yayınan, bəzən ağzını əyərək istehzayla gülümsünən və özünə görə suyuşirin bir oğlan – bir sözlə, öz uşağımızdır.

«Tanrı yaxşıdır. Tanrı böyükdür. Tanrı yaxşıdır. Mənim Tanrım yaxşıdır. Bin Ladenin tanrısı isə pisdir. Pis tanrıdır. Səddamın tanrısı da pisdir. Əslində, onun heç tanrısı yoxdur. Səddam – vəhşidir. Biz vəhşi deyilik. Biz insanların başını üzürük. Biz azadlığı sevirik. Tanrı da sevir azadlığı. Mən vəhşi deyiləm. Mən azadlıqsevər, demokratik ölkənin demokratik yolla seçilmiş lideriyəm. Bizim xalqımız rəhmlilə xalqdır. Elektrik stulunda rəhmdillikdən edam edirik, zəhərli iynəni rəhmdillikdən vururuq. Biz böyük xalqıq. Mən diktator deyiləm. Odur diktator. Mən vəhşi deyiləm. Odur vəhşi. Odur, odur. Onların hamısı vəhşidir. Mənim mənəvi üstünlüyüm var. Unutmayın bunu».

Yazıcının həyatı çox tezsınan, praktik olaraq heç nəylə müdafiə olunmayan bir şeydir. Şikayətlənməyə dəyməz. Yazıçı seçim edir və öz seçiminə sadıq qalmalıdır. Lakin bu da həqiqətdir ki, siz bütün küləklər üçün açıqsınız və onlardan bəziləri, həqiqətən də, buz kimidir. Siz hər şeyiniz üçün özünüz cavabdeh olursunuz və ağır vəziyyətə düşürsünüz. Əgər yalan yazmırsınızsa, heç bir sığınacaq, heç bir müdafiə tapa bilməyəcəksiniz, yalan yazırsınızsa, əlbəttə, özünüz üçün müdafiə sistemi qurursunuz və iddia etmək olar ki, artıq siyasətçiyə çevrilirsiniz.

Bu axşam mən dəfələrlə ölümdən danışdım. İndi isə öz şerimi oxuyacağam, onun da adı «Ölüm»dür.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

*Ölü cəsədi haradan tapdılar?
Kim tapdı ölü cəsədi?
Ölü cəsəd tapılanda ölüydümü?
Necə tapdılar ölü cəsədi?
Kim olub o ölü cəsəd?
Ölü və atılmış cəsədin
Atası, qızı, qardaşı kim olub?
Əmisi, bacısı, anası, ya oğlu kim?
Ölü cəsəd lüt idimi, yoxsa geyinmişdi səyahət üçün?
Niyə elan etdiniz ki, ölü cəsəd ölüdür?
Siz elan etdiniz ki, ölü cəsəd ölüdür?
Yudunuzmu ölü cəsədi?
Gözlərini yumdunuzmu?
Basdırdınız mı onu?
Torpağa verməmiş saxladınız mı?
Öpdünüz mü ölü cəsədi?*

Güzgüyə baxanda elə düşünürük ki, qarşımızda peyda olan obraz dəqiqdir. Lakin bircə millimetr yayınan kimi obraz da dəyişir. Əslində, biz əkslərin bitib-tükənməz, sonsuz səfini görürük. Lakin hərdən güzgünü sındırmağa dəyər – çünki o üzdən bizə həqiqət baxır.

Düşünürəm ki, mövcud nəhəng fikir ayrılığına baxmayaraq, vətəndaşların möhkəm, sarsılmaz və ehtiraslı intellektual qərarı həyat və cəmiyyət haqqında əsl həqiqəti öyrənməkdir; bu, bizim üçün son dərəcə vacibdir. Faktiki olaraq bu, bizim borcumuzdur.

Əgər dünyanın siyasi dərkində bu qətiyyət, demək olar ki, özünü bürüzə verməsə, bizim artıq itirdiyimiz bir şeyi – insan ləyaqətini tapacağımıza ümid yoxdur.

Harold Pinter NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

CIRTDANLAR

(roman)

CIRTDANLAR

(roman)

Cudi Deyşə ithaf olunur

Müəllifdən

Mən “Cırtanlar”ı əllinci illərin əvvəllərində, hələ pyeslərimi yazmağa başlamamışdan əvvəl qələmə almışam. Onda bunu nəşr üçün təklif etmədim.

1960-cı ildə kitabdan bəzi fraqmentləri atdım və elə eyni adda qısa bir pyes yazdım. O, tam abstrakt alındı, mənə, ona görə ki, romandakı vacib personajlardan birini – Virciniyanı ixtisara salmışdım.

Uzun illərdən bəri ilk dəfə bu kitabı 1989-cu ildə təkrar oxudum və belə qərara gəldim ki, hələ üzərində işləməyə dəyər. Mətn üzərində işimin əsas hissəsi mənə artıq görünən səhnə və replikaların yığışdırılmasından ibarət oldu. Gərəksiz hesab etdiyim beş fəslə tamam çıxardım, həmçinin bir sıra başqa epizodları yenidən işlədim, ya da bir az sıxdım. Redaktə prosesinə baxmayaraq, mətnin özü küll halında, əsasən, toxunulmamış qaldı – 1952–1956-cı illərdə yazdığım kimi.

BİRİNCİ HİSSƏ

I fəsil

Onlar gecəyarısına az qalmış evə gəldilər. Qaranlıq idi, pərdələr salınmışdı. Len giriş qapısının kilidində açarı burdu və onu taybatay açdı. Kandardakı kiçik xalçanın üstündə bir qalaq məktub vardı. O, məktubları yığdı, qaldırıb dəhlizdəki masanın üstünə qoydu. Sonra onlar pillələrlə aşağı düşdülər. Pit qonaq otağının pəncərəsini açdı və cibindən bir qutu çay çıxardı. Mətbəxə keçib çaydana su aldı.

Len eynəyini düzəltdi və onun dalınca getdi. Qoltuq cibindən qədim fleyta çıxardı. İçini üfürüb nazik borusundan işığa baxdı və dodaqlarına yaxınlaşdırdı. Ciyərlərinə hava yığıb fleytanı bərk silkələdi, şalvarına sildi, qaldırdı, sonra məhrəba asılqanından bir cındır götürüb barmaqlarını təmizlədi. Sonra fleytanı da sildi, onu barmaqlarının arasında hərələyib yenidən dodaqlarına yapışdırdı, barmaqlarını dəliklərin üstünə qoydu və üfürdü. Səs çıxmadı.

– Gözlə, gücə salarsan özünü.

Len fleytanı başına döyəclədi.

– Buna nə oldu, görəsən? – dedi.

Mətbəxin damını yağış danqıldadırdı. Pit çaydanın qaynamasını gözlədi, çay dəmlədi, onu qonaq otağına gətirdi və masanın üstünə iki fincan qoydu. Buxarının qabağında üzübüz qoyulmuş iki kreslo vardı. Onlardan birinə oturub siqaretini yandırdı.

– Fleytaya nəsə olub, – Len dedi.

– Gəl çay içək.

– Nəsə, çalmır. Bir şey çıxmır.

- Len çayı süzdü və əlini ciblərinə apardı.
- Bəs süd haradadır? – soruşdu.
 - Sən axı özün dedin ki, gətirəcəksən.
 - Hə, dedim.
 - Yaxşı, bəs haradadır?
 - Unutdum. Niyə yadıma salmadın?
 - Fincanı ver.
 - Yaxşı, bəs indi nə edək?
 - Mənə çay ver.
 - Südsüz?
 - Olsun.
 - Tamam südsüz?
 - Süd var ki?
 - Bəs qənd necə? – deyə Len fincanı ona ötürərək soruşdu.
 - Sən qənd də gətirəcəkdin.
 - Bəs niyə yadıma salmadın?
 - Pit nəzərlərini otaqda gəzdirdi.
 - Hə, – dedi, – burada, deyəsən, hər şey tam qaydasındadır.
 - Görəsən, təsadüfən burada varmı?
 - Nə var?
 - Qənd.
 - Mən tapmadım.
 - Bura, elə bil, mənzil deyil, emalatxanadır.
- Pit buxarının yanındakı qarmaqdan dəstəyi meymun başı formasında olan uzun çəngəli aldı – sobada çörək qızartmaq üçün çəngəl – və onu diqqətlə nəzərdən keçirməyə başladı.
- Maraqlı şeydir.
 - Bunu deyirsən? – Len soruşdu. – Nədir, qabaqlar heç görməmişən onu? Portuqaliyanınkıdır. Bu evdə hər şey Portuqaliyanındır.
 - Niyə?
 - Axı özü də oradandır.

– Hə, doğrudan ha.

– Ən azından, ana babası portuqal olub.

Pit çəngəli qaytarıb yenə qarmağa asdı.

– Hə.

– Ya da ata nənəsi.

Dəhlizdəki saatın zəngi gecəyarısını vurdu. Onlar səsə qulaq verdilər.

– Saat neçədə gələsiydi?

– Birin yarısında.

– Yaxşı, təmiz havada gəzişməklə necəsən?

– Açıq havada? – Len soruşdu.

– Ona nə oldu, görəsən?

– Əşşi, heç nə olmayıb ona. Bu, satışda olan ən yaxşı alətdir. Ancaq, deyəsən, qırılıb. Mən onu düz bir ildir çalmıram.

Pit qalxdı, əsnədi və kitab şkaına yaxınlaşdı. Sıx sıralarla düzülmüş kitablar qalın toz təbəqəsiylə örtülmüşdü. Aşağı rəfdə İncil gördü. Kitablardan arasından çəkib çıxardı, içindəki hədiyyə yazısına baxdı.

– Bunu bir neçə il qabaq bağışlamışam ona, – dedi.

– Nəyi?

– İncili.

– Niyə?

Pit kitabı təzədən qaytarıb yerinə qoydu və barmaqlarını bir-birinə sürtərək tozunu tökdü.

– Bu çay adamı lap ciyərindən vurur, – Len dedi.

– Nə deyirsən?

– Nəyə?

– Havada gəzişməyə.

– Mən yoxam.

– Niyə?

– Yağış yağır.

– Sən qulaq as, – Pit dedi.

– Heç nə eşitmirəm.

– Yağış kəsib.

- Nə bilirsən?
- Səsini eşidirsən?
- Yox.
- Ona görə eşitmirsən ki, yağmır daha, kəsib.
- Fərqi yoxdur, – Len dedi, – yağışın buna dəxli yoxdur.
- Yaxşı, gedək də.
- Yox, axı bilirəm hara dartacaqsan məni.
- Hara dartacağam ki?
- Linin o biri sahilinə.
- Nə olsun?
- Sən heç təsəvvür etmirsən ki, ora gecə vaxtı necədir.
- Təsəvvür etmirəm?
- Yaxşı, təsəvvür eləyirsən. Bəlkə də, təsəvvür eləyirsən.

Amma yenə də gecə vaxtı ora təpik döyməyə hazırsan, mən isə yox.

– Bilirsən, – Pit dedi, – mənə, sən silkələnib hər şeyi safçürük etməlisən ki, kəlləndə baş verənləri aydınlaşdırasan. Sən ölüm ərafəsindəsən.

O oturdu. Len burun dəsmalını çıxarıb gülümsünərək eynəyini silməyə başladı. Sonra onu masanın üstünə qoydu, qalxdı, iki dəfə asqırdı və başını yellədi.

– Nəsə, sarsaq bir soyuqdəyməyə tutulmuşam, ömrümdə belə olmamışdım.

Fırxırıb burnunu sildi.

– Amma düzünü desəm, xəstəliyim məni çox da narahat eləmir.

Pit buxarıya – yarıyanmış, his basmış qəzet parçasına baxaraq oturmuşdu; ayağıyla ocağın qarşısındakı tava daşını taqqıldadırdı.

– Qulaq as, – Len dedi, – qoy gedib skripkanı götürüm, sənə bir neçə şey çalım; nə qədər ki, kefin kökdür. Mən burada Alban Berqin bir pyesini öyrənmişəm – mat qalarsan.

– O, sənə nə vaxtsa qırmızı mürəkkəblə yazıb? – Pit soruşdu.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Nə?

– Qırmızı mürəkkəblə deyirəm. Odur, kitab rəfindəki mürəkkəb şüəsi var ha, onunla deyirəm...

– Əlbəttə. Nədir ki? Sənə məgər qırmızı mürəkkəblə heç vaxt yazmayıb?

– Yox.

Len asqırıb burnunu sildi. Yağış yenə başlamışdı, pəncərəni taqqıldadırdı. Masanın üstündən o üzə əyilən Len burnunu pəncərəyə dirədi.

– Qaranlıqdır.

– Özünə inqalyasiya edəydin barı; balzamlə, – Pit dedi.

– Nəyə görə? Bəs sən necə, ona qırmızı mürəkkəblə nə vaxtsə yazmısan?

Pit fincanı mətbəxə aparıb yaxaladı. Qonaq otağına qayıdanda gördü ki, Len əlini uzadıb gözlərini qıyaraq eynəyinin şüşələrinə uzaqdan baxır.

– Bax, oradadırlar.

– Nəyi deyirsən?

– Sən heç təsəvvür eləyə bilməzsən ki, eynək taxmadığın üçün nə qədər çox şey itirmisən.

– Nə itirmişəm ki? – Pit fincanına çay süzə-süzə soruşdu.

– İndi görürsən. Mən sənə izah edərəm. Bax, hər linzanın ortasında həmişə işıqlanan bir nöqtə var və o, sənəin görmə bucağıının tən ortasında olur. Çəşməzsən. Büdrəməzsən. Bu nöqtələr həmişə, hətta lap zülmət gecələrdə də var, elə bil, bu, preslənmiş, konservləşdirilmiş işıqdır, daim düz qabağıında havadan asılıb qalır. Başa düşürsən, elə adamlar var ki – biz sənəinlə onları qəşəng tanıyırdıq – daim qəşqabaqlıdılar, alınlarını qırırdırıb yaşayırlar. Hərdən bu qırışları açə biləndə dünya onlara heç də pis görünmür onda da lap nəyə desən gedərlər. Yaxşı, olsun, deyə bilmərəm ki, dünyanı eynən onlar kimi görürəm. Yəqin, bunun üçün tək bu işıq nöqtələrinin mövcudluğunu bilmək də hələ bəs deyil. Bəlkə də, bizim baxışlarımızda ortağ bir şey də yoxdur. Amma

mən demək istəyirdim... Bu işıq nöqtəsi sənə öz orbitinin bucağını göstərir. Mənə elə baxmaq lazım deyil. Sən başa düşmürsən. Bu işıq sənə istiqamət hissi verir, hətta yerindən tərpənməsən belə, istiqaməti göstərir.

– Hə, indi neyləməliyəm, qabağında dizi üstə düşüm?

– Bu, sən tərəfdən çox ağıllı iş olardı.

– Yaxşısı budur, sualıma cavab ver, – Pit dedi. – Sən özün necə, daim alnını qırışdırıb yaşayırsan?

– Bəs necə. Məhz belədir. Ona görə də nə dediyimi yaxşı bilirəm.

Dəhlizdəki saat biri vurdu. Len eynəyini taxıb hərəkətsiz oturdu.

– Birə on qoyuram ki, o, ac gələcək.

– Niyə?

– Mərc eləyək?

Pit gözlərini yumub kresloya yayıldı.

– Bu oğlan bir oturma üç nəfərin yeməyini ötürür içəri, – Len dedi. O, fleytanı barmaqlarının arasında oynatdı. – Bir dəfə necə oldusa, mən gödəkcəmi çıxarmağa macal tapana kimi bir kömbə çörəyi uddu.

Fleytanı sol gözünə dirədi və içinə baxdı.

– Qabaqlar o, boşqabında qırıntı da qoymurdu.

Pit gözünü açdı, kibrit çəkdi və yanmasına tamaşa elədi.

– Əlbəttə, bəlkə, o da dəyişib, – Len dedi, ayağa qalxdı, otaqda gəzişməyə başladı. – Hər şey dəyişir axı. Amma bax, mən dəyişməmişəm. Təsəvvür eləyirsən, keçən həftə necə oldusa, bir gündə beş dəfə möhkəm yedim. On birdə, ikidə, altıda, onda, bir də ki gecə saat birdə. Heç nə də olmadı. Mən işləyəndə, qarnım yaman acır. Elə həmin gün də işləyirdim.

O, bufetə söykənilib əsnədi.

– Səhər tezdən həmişə yemək istəyirəm. Gecədən isə heç danışmağa dəyməz. Məncə, gecə yatırırsansa, gərək ancaq yemək yeyəsən. Ya yatırsan, ya da ki yeyirsən. Bu da mənə kömək eləyir, özümü formada saxlayıram, xüsusilə

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

evdə olanda. Çaydanı qoymaq üçün mətbəxə düşməliyəm, sonra bir də qalxmalyam ki, yarımçıq işimi davam etdirim, sonra düşməliyəm sendviç, ya da salat düzəltdim, sonra qalxmalyam ki, işimi yekunlaşdırım, düşməliyəm sosiskalara baxım, görüm nə vəziyyətdədir, əgər evdə sosiska varsa, sonra da qalxmalyam ki, işi bitirəm, sonra enməyiləm ki, mizin üstünü yemək üçün düzəltdim, sonra da iş dalınca qalxmalyam, sonra yenə düşməliyəm...

– Bəsdir!

– Sən bu çəkmələri haradan almısan?

– Nə?

– Çəkmələri deyirəm. Çoxdan səndədir?

– Nədir ki, xoşuna gəlmir?

– Hə, qocalıram, yaddaşım daha qabaqkı deyil. Axşam bunlar idi ayağında?

– Yox, – Pit dedi. – Betnal-Qrindən ayaqyalın gəlmişəm.

– Heç formada deyiləm. Yaddaşım itir.

O, masanın arxasında oturub başını yellədi.

– Sonuncu dəfə nə vaxt yatmışam? – Pit soruşdu.

– Yatmışam? Məni güldürmə. Yatmaqdan başqa işim-gücüm var ki?

– Bəs iş? İşlə aran necədir?

– Yüstəndə? Ora dəhşət istidir. Elə bil, ocaqdır. Əlbəttə, pis hava da havasızlıqdan yaxşıdır. Gecə növbəsi olanda hələ babatdır. Qatar gəlir, oğlana yarım dollar verirəm, işimi görür, mən də girirəm bir küncə, başlayıram cədvəli oxumağa. Fəhlə yeməxanası da daim açıq olur. Əgər bu gün gecə növbəsinə düşsəydim, qarnım cırılana kimi çay verərdilər, özü də südlə, qəndə də ki, məhdudiyət yoxdur – ciddi deyirəm.

Pit durdu, əlini divara söykəyib gərnəşdi.

– Sən barı bir az kökələydin, – Len dedi, – yoxsa bir dərisən, bir sümük.

– O, tezliklə gələcək. Lap elə indicə.

– Axırıncı dəfə özünə güzgüdə nə vaxt baxmısan? Az qalıb, bir azdan almacaq sümüklərin dərinə deşib çölə çıxacaq.

– Nə olsun ki? – Pit pəncərəyə baxaraq dedi. Len eynəyini çıxardı, gözlərini ovxaladı.

– Bilirsən, məndə, deyəsən, böyük dəyişikliklər gedir – daxilimdə, – dedi.

– Doğrudan?

– Hiss eləyirəm. Böyük dəyişiklik ərəfəsindəyəm.

Pit fincanları yığıdı, dəm çaydanını götürdü və mətbəxə apardı, yenə su qaynatmaq üçün qaz peçinin üstünə qoydu.

– Sən neynirsən? – Len mətbəxin kandarından soruşdu.

– Yəqin, o da çay içmək istəyəcək.

– Adicə çay? Lap sarsaqlamısan. Adamı öz evinə çağırıb adi çaya qonaq eləmək olmaz.

– Sən bir beynini işlət də, – Pit dedi. – Özün dedin ki, məktubunda sənə nə yazıb.

– Yazmışdı ki, onu evdə gözləyək, bir də çaydanı qaynamağa qoyaq.

– Çay üçün?

– Hə, çay üçün.

– Bəs mən neyləyirəm? – Pit dedi. – Onun xahişini çox dəqiq yerinə yetirirəm. Mən ona çay verəcəyəm. Ancaq qara çay. Boş, südsüz və şəkərsiz. İkiyə doqquz dəqiqə işləmiş. Gecə ikiyə.

Qapının zəngi çalındı.

– Gəldi, – Pit ldedi. – Get aç.

II fəsil

– Nədir, yatmışdın?

– Mən bütün günü yatmışam, – Mark cavab verdi.

– Keç.

Len qapını örtüdü. Onlar mətbəxə düşdülər.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Mənim mətbəxim barədə nə deyə bələrsən? Dəyişib?
Mark cibindən darağını çıxarıb başını daradı.

– Məncə, elə indiki vəziyyətində də ən yüksək səviyyəli
mətbəx kimi görünür.

– Qulaq as, Mark, – Len dedi, – şadam ki, yaxşıca
yatıb yuxunu almısan. Qulaq as. Bu kitab barədə nə fikir-
ləşirsən? İstərdim, onu əlinə götürüb bir baxasan, bir isini-
şəsən. Ömründə belə bir şey görməmişən. Buna zəmanət
verirəm.

Mark darağı cibinə qoydu və kitabın adına baxdı.

– Rimmən, “İnteqrallar nəzəriyyəsi”. Ürəyindən nə keçir,
məni həvəsləndirmək istəyirsən?

– Axı niyə bu kitabı oxumayasan? – Len dedi. – O elə
sənin ruhundadır.

– Yaşıl ayın başında, – Mark dedi, – elə bu dəqiqə
yüyür-yüyür gələcəyəm, lap məni kursa da yazı bilərsən.

– Sən, sadəcə olaraq, öz şansını qaçıırırsan, bəlkə də,
həyatda yeganə şansını.

– Riyaziyyat, şahmat və balet. Bütün bunlarla gərək on
bir-on iki yaşında məşğul olasan.

– Nə çərənlədiyini heç öziün də başa düşmürsən.

– Bir az da tez olsa, daha yaxşıdır.

– Qulaq as, – Len dedi. – Mən bütün keçən gecəni
mexanika ilə determinantlar üzərində əlləşdim. Formullar
əsasında hesablamalar qədər heç nə əhval-ruhiyyəni qaldır-
mır. Sən ondan niyə qorxursan axı? Bu ki kitabdır. O dişləmir.
Götür, şüurun azadlığa çıxacaq, fəzaya pərvazlanacaq.

– Yox bir?!

– Düz sözümdür. Bunu mən sənə deyirəm. Yalnız bu
kitablarla məşğul olanda özümü azad hiss edirəm. Hər təzə
bölmə – udduğun mərc kimidir, elə bil, cıdırda uğurlu ata
pul qoyursan.

– Bəs bu nədir belə? – Mark kitabın içindən, onun vərəq-
lərinin arasından bir kağız çıxararaq soruşdu.

– Nədir?

– Bu, sənin növbəti şerindir.

Len kağızı qapdı, ona göz gəzdirib cəld əzdi və cibinə dürtüdü.

– Ey, neynirsən? – Mark dedi. – Heç olmasa, verəydin oxuyaydım.

– Bunların hamısı cəfəngiyatdır, – Len dedi. – Tam mənasız, sarsaq şeirlərdir.

O, cibindən kağızı çıxarıb bir az da bərk əzdi və əlüz-yuyanın altındakı zibil vedrəsinə atdı.

– Hökm qətidir, şikayətə yer yoxdur.

– Yaxşı, daha sualım qalmadı. İnanıram.

Len qaşlarını çatdı, fısıldadı və qollarını çirmələdi.

– Bəs Pit necədir? – Mark soruşdu. – O da axı son zamanlar nəşə yazırdı.

– Bilmirəm. Haradan bilim? Bu, mənim işim deyil. İndi onun yadına şeir düşməz. Bax bunu dəqiq bilirəm.

– Doğrudan?

– Hə.

– Maraqlıdır, başı, görəsən, nəyə qarışıb?!

– Üç dəfədən tap görüm.

Mark gülümsündü və baxışlarını, demək olar ki, bomboş mətbəx boyunca gəzdirdi. Tavanı alçaq idi. Açıq rəngli, hamar ağacdən bufet, stullar və stol... Divardakı suqızdırıcı nəhəng bir fır kimi çıxırdı. Otaq kvadrat formalıydı. Balaca pəncərəsi həyəətə açılırdı.

– Otaqlar, – dedi, – bizim yaşadığımız otaqlar...

– Danışma, heç yadıma da salma bunu, – Len dedi.

O, etiraz əlaməti olaraq əllərini qaldırdı. Sonra başını bulayıb bir xeyli nırçıldadı.

– Bizim yaşadığımız otaqlar, həm açıq, həm də bağlı otaqlar...

O, stolun altındakı stulu özünə sarı çəkdi, oturmaq istədi, amma sonra yerinə itələyib divarı tıqqılatdı.

– Onlar formalarını tam sərbəst dəyişirlər, – deyə dilləndi. – Düzünü desəm, əgər bu otaqlar öz formalarını bircəfəlik saxlasaydılar, qəti etiraz etməzdim, hətta məni razı salardı, başa düşürsən, daimi forma və məzmun kəsb etsəydilər. Amma yox. Heç cür həmin o konturları tuta bilmirəm, təbii və ilkin vəziyyətdə onlara xas olduğunu deyə biləcəyim, həqiqiliyinə inandığım konturları. Problem də elə bundadır. Otaqların, qapıların, pilləkənlərin və bütün qalan şeylərin özünü təbii aparmasına etirazım yoxdur. Amma onlara arxayın ola bilmirəm. Bax, gecə qatarın pəncərəsinə baxanda sarı işıqlar görürəm, qaranlıqda onlar sox aydın görünür; görürəm ki, yerlərində durublar. Lakin, əslində, onlar ona görə yerlərində durublar ki, mən hərəkətdəyəm. Bilirəm ki, onlar da elə mənimlə bir yerdə hərəkət eləyirlər və rellər yana burulanda bu işıqlar öz trayektoriyalarıyla ötüb gedirlər. Amma mən bilirəm: onlar hərəkətsizdirlər, onlar elə həmin, həmişəki işıqlardır. Axı torpağa dərin basdırılmış dirəklərin başına bağlanıblar. Deməli, nisbətən hərəkətsiz olmalıdırlar, ən azı, öz baxış nöqtələrinə əsasən hərəkətsiz – bu da o şərtlə ki, biz yer səthinin özünü hərəkətsiz sayaq, bu isə təbii ki, belə deyil; amma bunun mətləbə elə bir dəxli yoxdur. Qısa, ikicə sözlə desək, məsələnin mahiyyəti budur ki, bu qəbil faktları yalnız hərəkətdə olarkən qavraya bilirəm. Əgər hərəkətsizəmsə, ətrafımdakı heç bir şey özünü ilkin vəziyyətdə necə aparmalıdırsa, elə aparmır. Demirəm ki, mən özüm bir meyaram. Bunu demirəm. Nəhayət, qatarda gedəndə otururam axı... Əgər otururamsa, deməli, hərəkətsizəm. Bu, iki dəfə ikinin dörd etməsidir. Küncdə əyləşmişəm. Hərəkətsiz. Məni tərpedirlər, amma tərپənmirəm. Eynilə o sarı işıqlar kimi. Qatar gedir, mən mübahisə eləmirəm, amma qatarın işıqla dirəyə nə dəxli var axı?

– Dəqiq deyirsən, – Mark dilləndi.

– Bəs sən özün nə deyirsən? Şəxsən mən etiraf etməyə hazırım ki, bu məsələ nəinki sonadək aydınlaşdırılmayıb,

hətta onu araşdırmağa başlamayıblar. Ümumiyyətlə, çətin təsəvvür eləyə bilirəm ki, hansı işi baxılmış və artıq bağlı saymaq olar. Çətin yox... Heç təsəvvür etmirəm. Elə bu məsələnin özünü götürək. Bizim əlimizdə heç bir dəlil, heç bir sübut yoxdur. Nə varsa, sadəcə, məhkəmədə dağılıb puç olardı. Hakim mənim əlimdən hirslənərdi və mən də lisenziyamı itirərdim.

– Əlbəttə.

– Bu, zarafat deyil.

– Təbii.

– Andlılar necə, hərəkət edirlər görəsən? Hə?

– Yox. Onlar öz yerlərində hərəkətsiz otururlar. Mən də müttəhimlər kürsüsündəki yerimdə hərəkətsiz otururam. Heç nə dəyişməyib. Amma elə ki bu işin dinlənilməsi çərçivəsində hərəkət etməyə başladım, onlar da hərəkətə gəlirlər. Məni qoduqluğa aparacaqlar, andlılar isə evlərinə getmək üçün taksi çağıracaqlar.

– Eynən elə olacaq.

– Hər şey dəyişir, amma eyni zamanda, heç nə dəyişmir. Bütün bunlar mənim problemimin həllinə kömək edəcəkmi? Deyə bilərsən? Əlbəttə yox, gör bir kimdən soruşuram. Sən bunu deyə bilməzsən. Bunu mövcud bir şey kimi qəbul etmək gərəkdir. Belə olub, belədir, belə də olacaq. Bəlkə, bizim heç günahımız yoxdur. Məgər günahkarıq? Pit deyərdi ki, biz günahkarıq. Sən deyərdin ki, günahkar deyilik. İndi de, əslində necə, günahkarıq?

– Yox, – Mark dedi. – Günahkar deyilik.

Len güldü. O, kürsülü alt mərtəbədən həyəətə çıxan qapını açdı və təmiz havanı ciyərinə çəkdi. Küçədə yağış yağırdı.

– Sənə, – Mark dedi, – hər halda, bu barədə bəzi şeyləri deyə bilərəm.

– Nə deyə bilərsən axı?

– Əgər içəridəsənsə, deməli, içəridəsən.

– Nə? – Len soruşdu. – Sən nə deyirsən? Necə yəni “əgər içəridəsənsə, deməli, içəridəsən”?

– Hə də.

– Düz deyirsən. Mən bunu inkar edə bilmərəm. Sən hələ ömründə belə düzgün, dəqiq söz deməmişən. Əgər içəridəsənsə, – masanın ətrafına fırlanaraq təkrar etdi, – deməli, içəridəsən. Lap nöqtəsini qoydun. Yerimdə quruyub qaldım. Bunu yadda saxlamaq lazımdır. Bu fikir ağılına necə gəldi?

– Nə bilim, birdən gəldi. Əgər içəridəsənsə, deməli, içəridəsən.

– Deyim ki, – Len dilləndi, – burada səninlə mübahisə etmək olmaz. Özü də aşkar həqiqətlə nə mübahisə edəsən ki?! Sağlam məntiq sənin haqlı olduğunu təsdiq edir. Bir də, əgər içəridə deyilsənsə, deməli, bayırdasan.

– Hə də, elədir.

– Əgər içəridəsənsə, – Len mızıldanmağında idi, – deməli, içəridəsən, hə? Bu müdrikliyi qara gün üçün saxlamaq lazımdır.

Yuxarıda, qonaq otağında Mark sürtülmüş dəri kresloya oturdu, yerində yayxandı və tavandakı işıq dairəsinə baxmağa başladı, Len isə həmin vaxt skripkasını ehtiyatla qabından çıxardı, yayının qıllarını tarımlatdı və Baxdan dalğın-dalğın bir passaj çaldı; hər yanlış notda üzünü narazı bir tərzdə qırışdırır və nəsə donquldanırdı...

– Alınmır, – dedi.

– Arxa qapını ya döydülər, ya da ki cırmaqladılar. O qalxıb qapının dəstəyini burdu. Pişik qapının arasından sivişərək masanın altına girməyə çalışdı.

– Lap bişmiş toyuğun da gülməyi gələr. Mən daim məşq eləməliyəm. Barmaqlarım, elə bil, ağacdır. Belə əllərlə ancaq pəncərə yumağa getmək olar.

– Amma mənəcə, deyəsən, pis deyildi.

– Yox, yox. Bu, Baxa işgəncə verməkdir. Hörmətsizlik və görünməmiş həyasızlıqdır. Problem bundadır ki, – skripkanı

qabına qoya-qoya mızıldandı, – əgər hərdənbir öz enerjimi tətbiq etmək üçün bir istiqamət tapıramsa da, hövsələm uzun müddətə bəs eləmir. Diqqətimi bir şeyə yönəltməyi bacarmıram. Amma dəyərdi. Hər şeyi tullayıb musiqiylə məşğul olmağa, həqiqətən, dəyərdi. Bir aranjeman seçəsən, sonra da üstündə diqqətlə işləyəsən. Sən bir buna bax. İndiyə kimi fermada fəhlə də olmuşam, bənnə köməkçisi də, qablaşdırıcı da, səhnə fəhləsi də, ekspeditor da... Torf qazmışam, mayaotu yığmışam, ticarət agenti olmuşam, poçtalyon, vağzalda yükdaşıyan, riyaziyyatçı, skripkaçalan işləmişəm, hələ üstəlik bir az şeir də yazır və babat kriket oynayıram. Nə iş görməmişəm ki indiyədək? Bir mirvari ovçusu olmamışam, bir də ki feldşer. Amma bunların mənə nə faydası var? Heç nə. Adamın gülməyi gəlir; düz sözümdür. Heç vaxt güzgüyə baxıb deyə bilməmişəm ki, hə, bu, həqiqətən, mənəm. Bu pişiyə nə olub e-e?

Pişik qıvrırlaraq özünü qarıya çırpırdı.

– Ey, nə olub? – Len soruşdu, – yaxşı, gəzməkdirsə, get gəz. Yeri. Mən səni yaxşı başa düşürəm.

– Mən əmin deyiləm, – Mark gecənin zülmətində itən pişik quyruğuna baxa-baxa dedi, – bu pişik ilk baxışdan göründüyü qədər sadə olmamalıdır.

Len qapını bağladı.

– Gedək aşağı, – astaca dedi.

– Biz ki indicə qalxmışıq.

– Bilirəm. Gəl düşək.

– Düş deyirsən, düşək də, – Mark dedi.

Onlar taxta pilləkənlə birinci mərtəbəyə endilər. Len mətbəxdə işığı yandırdı. Mark əsnəyərək əyləşib siqaretini alışdırdı.

– Bu da belə.

– Bilirsən, – Len dedi, – səninlə söhbət eləyəndə heç vaxt arxayın olmuram ki, heç olmasa, bir kəlmə anladın, yoxsa yox.

– Nəyi?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Yox, təbii ki, ola bilər, sən hər şeyi anlayırsan, bəlkə də, ağzını açanda sözü elə-belə, kor-koranə, bəxtəbəxt tullayırsan və hərdən düz onluğa da vurmasan, hər halda, əyri də atmırsan. Əgər belədirsə, onda sən ya bəxti həmişə çin olan nadir bir nüsxəsən, ya da kor-koranə atəşdə, həqiqətən, böyük ustasan. Sənin şərhlərin çox tez-tez relevant olur. Amma hərdən məndə elə təəssürat yaranır ki, sənin üçün söhbətin yalnız formal tərəfi əhəmiyyət daşıyır. Məsələn, Pit mənim danışdıqlarımdan nəyisə anlamayanda, həmişə məni bu və ya başqa şəkildə xəbərdar edir. Onun düşüncəsinə görə, bu, mənəvi borcdur. Sən isə bunu, demək olar ki, heç vaxt eləmirsən. Bu nə deməkdir, söylə görüm. Bu o deməkdir ki, özünü nüfuzdan salmaq istəmirsən? Bəlkə, o deməkdir ki, burada səni nüfuzdan salası bir şey yoxdur?

Mark siqaretin külünü tava daşlarına çırpdı. Kül dağılmayaraq elə silindr şəklində də yerə düşdü və dağılmadı. Çəkməsinin ucuyla əvvəl külü yerə yaydı, sonra da stulun çıxını onun düz üstünə çəkib xırda toz kimi üyütdü. O, Lenə baxdı.

– Sən, deyəsən, nəşə deyirdin axı?

– Hə, sən hansı teatrda oynamısan? Haddersfilddə?

– Hə, orada.

– Sənin o Haddersfildində sənə münasibət necəydi?

Publikanın xoşuna gəlirdin?

– Mənə pərəstiş edirdilər.

– Sən səhnədə oynayanda, nə hiss edirsən? Xoşun gəlir bundan? Görəsən, səndən başqa da kimsə bundan ləzzət alırdı?

– Aktyor sənətinin nəyindən xoşun gəlmir ki?

– Yox, niyə ki, hörmətli sənətdir. Əsrlər boyu uca tutulmuş bir peşə. Bununla kim mübahisə edər? Lakin bu necə baş verir? Xoşuna gəlir ki, səhnəyə çıxanda hamı həm sənin özünə baxsın, həm də nə elədiyinə? Bəlkə, onlar, ümumiyyətlə, sənə baxmaq istəmirlər? Sənin yerində tamam başqa adamı görmək istərdilər? Heç nə vaxtsa onlardan bu barədə soruşmusan?

Mark güldü və siqaretini yandırdı. Len dişlərini bir-birinə sürtərək qəflətən öz alınına bir şapalaq ilişdirdi.

– Hə, doğrudan, bilirsən, mən kiməm? Mən xarici dövlətin casusuyam.

Qapının zəngini çaldılar.

Pit birinci mərtəbədən kömür zirzəmisinin barmaqqlarının arasından düşən işıq zolağını gördü. O ya qapının ağzında durmuşdu, ya da yan taxtasına söykənmişdi. Yüngül meh alçaqboylu kollardan ibarət canlı çəpərdə oynayırdı. Ay lopa-lopa buludların arasından hərdənbir göz vururdu. Arıq və qısa tüklü qara pişik yaylı oyuncaq kimi artırmanın pilləkəninə sıçrayıb çəkmələrinin üstündən keçərək qapının düz ağzında gözlərini yumub oturdu. Arabir Pitin topuqlarına toxunaraq quyruğunun gah bu, gah da o tərəfini sür-türdü. O, pişiyin kompakt bükülmüş siluetinə maraqla baxdı. Onun burnu qapı ilə yan taxtasının arasındakı yarığa dirənirdi. Onlar dinməzcə gözləyirdilər.

Len qapını açdı. Pişik onun ayaqlarının arasından sivişərək dəhlizə adladı.

– Bu nədir belə?

– Pişik.

– Sənin pişiyin?

– Mənim pişiyim? – Pit soruşdu. – Sən nə deyirsən? Mənim pişiyim haradan oldu? Ömründə olmayıb.

– Olmayıb?

– Qulaq as, sarsaqlama, qoy içəri girim.

– Onda bu diskussiyanın gedişindən belə bir nəticə hasil olur ki, pişik mənimkidir, – deyə Len qapını onun dalınca bağlayaraq mızıldandı.

– Bu yalnız sənin pişiyin ola bilər.

– Niyə? Nədən belə fikirləşirsən?

– Bilirsən, onunla bir az söhbətləşdik, – Pit dedi, – sənin artırmanda.

– Nə barədə?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Rəqəmlər nəzəriyyəsi barədə.

– Nəyi isbatlayırdı sənə?

– Qulaq as, qəmişini çək məndən, – Pit dedi. – Mən o hayda deyiləm. Sənin işığın niyə belə zəifdir? Kəlküttənin qara dəliyi kimi qaranlıqdır. (Hindistanın Benqal ştatının paytaxtındakı həbsxana nəzərdə tutulur, rəvayətə görə, 1756-cı ildə yerli hakim ora 146 ingilis əsirini salmışdı, onlardan yalnız 23 nəfər sağ çıxa bilmişdi.)

Mark kreslodə oturmuşdu, ayaqları masanın üstündə idi.

– Salamlar, – Pit dedi.

– Salam.

– Bu pişiyə heç etibarım yoxdur, – Len dilləndi. – Mən bayaq onu arxa qapıdan buraxdım, qabaqdan qayıtdı.

– Təmiz havada sür-sümüyünüzü əsdirməklə aranız necədir? Küçədə əla külək əsir. Gedək, havamızı dəyişək. Yoxsa ikinizi də bit basıb burada. Bu dəqiqə sir-sifətiniz elədir ki, sanitar təmizləmə ziyan gətirməzdi.

Mark ayaqlarını aşağı saldı.

– Düz deyirsən. Getdik gəzməyə.

– Getməmişdən kiçik bir serenadaya qulaq asmaq istəmirsiniz ki? – Len soruşdu. – Speklə Ratsdır, Yetta Klatta da ifa eləyir. Kilsə musiqisidir.

– Gələn dəfə, Vaynblatt, – Pit dedi.

Onlar evdən çıxdılar və ördəkli nohura sarı getdilər. Taxta körpünün yanındakı skamyada qəzet açıb əyləşdilər. Külək yağışdan sonra yarpaqların üstündən sallaşan damcılarını oyan-buyana çırpırdı.

– Qulaq as, Pit, – Len dedi. – Niyə həmişə məni “Vaynblatt” çağırırsan? Mənim soyadım Vaynşteyindir. Həmişə də belə olub.

– O biri sənə daha çox yaraşır.

Mark öskürməyə başladı və tezliklə öskürək guruldayan qılıtuya keçdi. Kəsik-kəsik alıb-verdiyi nəfəsinin arasında pıçılıyla söyərək azacıq ləngərləyə-ləngərləyə nohurun kənarına yaxınlaşdı və ləzzətlə tüpürdü.

– Mark, – Pit dedi, – əgər nə vaxtsa şöhrətlənsən, bu, ancaq tüpürmək üzrə çempion kimi olacaq.

– Çox sağ ol, – Mark dedi və kolluğa tüpürdü. Skamyaya oturub ağzını sildi.

– Bax, mən elə həmişə fikirləşirəm, – Pit dedi, – görəsən, sən nə vaxt veyllənməyin, söyüş söyməyin, tüpürməyin daşını atıb başını rahib-tək qırxdıracaqsan?

– Mən? Niyə belə düşünürsən ki? Mən artıq ruhaniyəm. Xüsusilə də yataqda dindarlığım bilinir. Mən orada hamını nəhayətsiz Kainata qovuşmaq yoluna təhrik edirəm.

– Demək istəyirsən ki, onların hamısını cənnət nemətlərinə yönəldirsən?

– Tamamilə doğrudur.

Len qalxdı, nohura yaxınlaşdı və əllərini cibinə soxub suyun yanında dayandı.

– Mən bir yerə yazılmışam, – deyə dilləndi.

– Yoxsa orduya gedirsən? – Mark soruşdu.

– Yox, – Len əyləşərək dedi. – Bir sığorta şirkətində boş yerə ərizə vermişəm.

– Yox bir. Qulaqlarıma inanmıram.

– Nəyi əskiləcək ki, – Pit dedi. – Görək orada nə qədər davam gətirəcək də?!

– Mən artıq qabaqcadan bilirəm ki, necə olacaq, – Len dedi. – Onlar məni məcbur eləyirlər ki, bütün günü oturub ölüm cədvəlləri düzəldim. Mən masa arxasında əyləşərək insanları ölüm ehtimalına əsasən qruplara ayırmalıyam. Sənin kimi bir oğlan isə, Mark, ancaq ikinci kateqoriyaya düşər, birinciyə yox.

– Bəs mənim kimi oğlan necə? – Pit soruşdu.

– Niyə elə düşünürsən ki, birinci kateqoriyaya namizədsən? Mənim tanışlarım arasında beləsi yoxdur.

– Bəs sənin pişiyin necə? – Mark soruşdu.

– Onu yaza bilərsən, – Pit dedi, – ilk baxışdan yarayar, əsas məsələ detallara uymamaqdır.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Pit və Mark siqaret yandırdılar. Len onların yanan kibrit çöpünə sarı əyilmiş başlarına baxırdı.

– Bu, ciddi işdir, zarafat yeri deyil, – Mark tüstünü burununun deşiklərindən buraxaraq dedi.

– Yaxşı, – Len cavab verdi, – hər şey məsələyə hansı nöqteyi-nəzərdən baxmaqdan asılıdır. Məsələn, mən bir oğlan tanıyıram, həmişə ağaqla maraqlanırdı. Sonra bilirsiniz neylədi? Çıxıb getdi kitabxanada işləməyə. Təsəvvür edirsiniz kitabxanada onun qarşısında necə imkanlar açıldı? Nə də olmasa, orada ağac boldur. Gəl və nə qədər istəyirsən, bax, əl vur. Nə isə, bu oğlan indi çox xoşbəxt yaşayır, dərd nə olduğunu bilmir.

Len qalxdı.

– Qulaq as, Pit, – dedi. – Ver bir əlinə baxım.

– Mənim əlimə?

– Hə də.

O, Pitin sol əlini alıb öz çənəsinə yaxınlaşdırdı, eynəyini düzəldib baxmağa başladı. Dişlərinin arasından nəfəs alaraq bir az da aşağı əyildi. Birdən diksinib Pitin əlini buraxdı.

– Sən ki manyak-qatilsən! – deyə ucadan dilləndi. – Amma bunu gözləmək olardı.

– Yox bir! – Mark dedi.

– Əlini ver görüm, – Len tələb elədi. – Ver görüm, ver deyirəm sənə, indi hər şeyi başa salaram. Bax, budur. Bütün ovucu kəsən xətt, görürsən bunu? Ovcunun düz ortasındadır. Üfüqi xətt. Görürsən? Vəssalam, başqa heç nə yoxdur. Heç vaxt belə bir şey görməmişəm. Sənin başın yüz faiz yerində deyil!

– Hə, ona oxşayır, – Pit dedi.

– Oxşayır? Belə əl milyonda bir olur. Bu xəttə özün bax. Bir kilometr uzunluğu var. Sən manyak-qatilsən. Heç bir sübhə ola bilməz. Nədən deyirsən, mərc gəlməyə hazırım.

Len gecə növbəsinə gedirdi. O, sağollaşaraq öz avtobusuna oturdu. Pit və Mark isə Betnal-Qrin istiqamətində addımladılar.

- Xəbərin oldu burada nə oyun çıxardı? – Pit söylədi.
- Yox. Nədir ki?
- İncil oxumağa başladı.
- Pah, ona gərək medal verək.
- Yeri gəlmişkən, mən burada sənə bağlıladığım İncilə rast gəldim.
- Harada?
- Sənin kitab rəfində.
- Hə, elədir.
- Sən, heç olmasa, onun üzünü açmısan?
- Bilirsən, Pit, düzünü desəm, nəyə, əlim ona çatmır.
- Beş ildir vermişəm sənə. Mən səninlə niyə danış-ram axı...
- Başa düş, belə kitabı əlinə götürməmişdən əvvəl gərək dincələsən, beynini təmizləyəsən.
- Bir işdən başqasına keçməyi öyrənmək vaxtın çatıb,
- Pit dedi. – Bu, yeri gəlmişkən, sənə xeyir eləyər.
- Nə bilmək olar...
- Onlar Elektrik Şirkətinin ofisi yanından tini buruldular.
- Bax, sən məhəbbət barədə nə bilirsən? – Pit dedi.
- Məhəbbət barədə?
- Hə, sənin ki, bundan başın çıxmaldır.
- Niyə belə fikirləşirsən?
- Qəflətən tökən yağış onları kitab mağazasının girişindəki talvarın altına sarı qovdu. Onlar yağışın polis məntəqəsinin pillələrini necə döyəclədiyinə tamaşa edirdilər. Məntəqənin qapısından bir polismen çıxdı və küçənin qarşı tərəfinə baxdı.
- Yeri gəlmişkən, – Mark dedi, – bu, bütün şərqə Londonda ən yaxşı bukinist mağazasıdır – Klayv.
- Həqiqətən əhəmiyyətli görünür.
- Bəs orada nədir, o qara kitabın arxasındakı – görəsən, təsadüfən “Sarı kitab” deyil ki?
- Deyəsən, nədirsə, ənginar barədədir, – Pit piştaxtaya sarı əylərək dedi.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Polis nəfəri yolu keçib onlara tərəf yönəldi.

– Əgər səhv etmirəmsə, Efiopiya memarlığındandır.

– Nədə səhv etmirsən?

– Kitab barədə deyirəm, az qalmışdım alım onu.

– Hə, o kitabı deyirsən. Amma mənə elə gəldi ki, o “Məntiq və sancı”dır, Blitzin kitabı.

– Əşşi, yox, – Mark dedi, – sən Krutsun “Toz”unu nəzərdə tuturdun.

– Doğrudan?

Polismen kitab mağazasının girişi önündən keçib yoluna davam etdi.

– Gör nə boydadır.

– Keçək o biri tərəfə, – Mark dedi.

– Hər halda, – onlar yenidən küçəylə gedəndə, Pit dedi, – bir kilometrlikdən görünür ki, məhəbbət haqqında əsl soruşulası oğlan elə sənsən.

– Doğrudan? Nəyinə lazımdır ki?

– Məsələ bundadır ki, – Pit dedi, – mən qadın jurnalları üçün bir neçə cızma-qara eləmək fikrinə düşmüşəm.

– Nə?

– Hə, hə. Amma elə başlayan kimi də ilişdim, gördüm ehtiyatlarım kasaddır, çünki yazmağa girişdiyim şeydən qətiyyənlə başım çıxmır. Amma fikirləşdim ki, əgər sən mənə bir neçə ağıllı məsləhət versən, yəqin, bu məsələdən bir müddətdən sonra baş çıxararam.

– Qulaq as, nə yükləyirsən mənə?!

– Səni yükləyən yoxdur, tam ciddi deyirəm. Bir də axı niyə mən özüm bu oyunu oynamağa cəhd eləməyim? Yoxsa sənün buna etirazın var? Nə isə, başla görüm, de gəlsin. O nə olan şeydir?

– Qəmişini çək.

– Nə olub ki? Sən ki qulağının dibinə kimi məhəbbət macərələrinin içindəsən və bu, sənün üçün ən başlıca məsələdir.

– Düz qeyd edirsən, – Mark dedi. – Bütün dünya məhəbbətin üzərində qərar tutub.

– Bəs bir qıza vurulan oğlan özünü necə aparır? Nə hiss edir?

– Qulaq as, niyə öz hisslərini qələmə almayısan ki?

– Mənim qələmə alması nəyim var ki?

Onlar dəmiryolu körpüsünün altından keçdilər.

– Yaxşı, olsun, – Mark dedi. – Özün istədin. Bax, sənin Virciniya ilə münasibətlərin necədir?

– Ümumi cəhətlərimiz çoxdur.

– Amma onu sevdiyini deməzsən, hə?

– Bu məsələ, həqiqətən, böyük əhəmiyyət daşıyır, – Pit dedi. – Amma mən bu suala cavab verə bilmərəm.

– Onu görəndə sən qanın cuşa gəlir?

– Nə mənada?

– Cuşa gəlir, yoxsa yox?

– Qanın? Axı necə deyim sənə? Biz son zamanlar buna həddindən çox əhəmiyyət vermirik.

– Həddindən çox əhəmiyyət vermirsiniz, deyirsən?

“Hekni-Empayr” teatrından dəstə-dəstə adam çıxırdı. Onlar küçəni keçdilər.

– Yox. Mən bu məsələni belə götürəm. Bir müddət qabaq bütün bunlar mənim üçün naməlum bir faktor idi, mütləq gərək onları araşdıraydım; mən də araşdırdım və elə həmin zamandan bu məsələnin mənə elə bir isti-soyuğu yoxdur – artıq nəçə ildir.

– Yox bir, ola bilməz.

– Elədir.

– Onda, – Mark dedi, – düşünürəm ki, sənə ikinci cəhd əməlli-başlı xeyir gətirər.

– Yox. Məncə, bu, həll edə bilmədiyim məsələlərin cavabını tapmaqda mənə kömək eləyər.

Onlar küçəni svetoforlu döngədən keçdilər və Kembric çöllüyünə sarı yollandılar. Buradan sabun iyi gəlirdi və bu

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

qoxu düz burunlara soxulur, yaxalarından əl çəkmirdi. Havanın özü də qəribə idi.

– Haradadır? – Mark, sanki, iy alırdı. – Bu fabrik haradadır? Harada?

– Haradasa, o tərəflərdədir, – Pit əliylə işarə edib cavab verdi.

Onlar küçənin qarşı tərəfinə baxdılar və qalın his təbəqəsinin örtüyü tağlı keçidlərin birinin altından fabrikin tüstülənən borularını, çöllüyü və tünd rəngli anbar tikililərini gördülər.

– Bəlkə, əslində, o heç yoxdur? Bəlkə, havanı da elə İlahi Pərvərdigarın özü korlayır?

– Necə yoxdur, var, – Pit dedi. – Gecə-gündüz iy verir zəhrimar. Özü də düz mənim yataq otağımın pəncərəsinə tərəf üfürür. İşləri-peşələri elə budur. Mənə isə ancaq dişlərimi qıcayıb dözmək, özümü gülümsünürmüş kimi göstərmək qalır.

– Mən də elə o kökdəyəm.

“Kembric çöllüyü” stansiyasında onlar kafeyə girib masanın arxasında əyləşdilər, adama bir fincan çay sifariş etdilər.

– Bilirsən nə var? – Pit dedi. – Mən bu gecə yatanda, yenə də qayıqla bağlı həmin köhnə yuxumu gördüm.

– Nədir, yenə?

– Hə, – Pit dedi. – Təsəvvür eləyirsən, qayıqda Virciniya ilə üzürdüm? Motorlu idi. Çayaşağı gedirdik. Çay burulanda biz də döndük və qəflətən düz qabağımızda – yüz yard ancaq olardı – çayın elə bir hissəsi açıldı ki, suyu hamar, necə deyim sənə, lap güzgülü kimi qeyri-adi hamar idi. Hə, mən də Cinniyə dedim ki, ora çatanda kef olacaq. Motoru işə saldım, qoyduq üstünə. Birdən motor tırıldamağa başladı, sonra da tamam susdu. Sən demə, yağımız qurtarıbmış. Sükamı döndərdim və biz çayın axarıyla sahil tərəfə üzdüük, qəşəng gün idi, hava aydıncı, sahilə isə polis məntəqəsi görünürdü. Hə, mən də dedim ki, yəqin, orada yağ taparık.

Elə axın bizi hara lazımdırsa, düz ora da apardı – balaca bir körfəzə. Onda mən Virciniyaya tərəf çönüb dedim: “Bircə dəqiqə dayan, yaxşısı budur, sənin meyitlərinə baxaq”. Biz sahilə çıxdıq və orada, lap suyun kənarında iki dənə dəmir cırtıdan uzatmışdılar, boyları, təxminən, bir fut olardı, onları belə, nə təhər deyim e-e, sərt yeşik kartonu kimi bir kağıza bükmüşdülər. Ölü idilər. Biz tez onları nəzərdən keçirdik və yenə yerinə qoyduq. Sonra isə mən maşın yağının dalınca getdim, başa düşürsən də? Evə yaxınlaşdım, pillələrlə düşüb girişin qapağını qaldırdım. Orada küncdə iki dənə zənci cırtıdan uzanmışdı, onlar da həmin kağızlara bükülüydülər, özləri də həmin boyda: dəmirdən, amma sağ, mənə baxırdılar, baxmırdılar e-e, lap gözləriylə yeyirdilər. Mən də bir-iki dəqiqə onları əməllicə süzdüm, sonra dedim: “Elə düşünməyin ki, məni təəccübləndirmisiniz. Bilirdim ki, buradasınız. Sizə hələ limanda olarkən fikir vermişdim”.

– İlahi, – Mark dedi.

Pit gülümsünüb kibrit çöpüylə dişlərini qurdalamağa başladı.

III fəsil

Kaş axşam rəqsə gedəydik. Burada nə var ki?

Virciniya taxtın üstündə yumurlanıb uzanmışdı. Otaq hərəkətsiz idi. Gün işığından bir parça nur ləkəsi xalçanın üzərinə düşürdü. Bircə səs belə eşidilmirdi.

O qalxdı. Otağın vəziyyəti o dəqiqə dəyişdi. Nur ləkəsi titrəyib tərpendi. Otaq ilkin formasına qayıtdı. Günəş işığı otağı dəyişdi. “Hər halda, – o düşündü, – mən qalxdım, müvazinət də itdi. Mən kainatın təkərlərinin hərəkətinə mane oluram. Daha doğrusu, hadisələrin təbii axarını pozdum və dünyanın ahəngdarlığına dözülməz bir zərbə vurdum. Dünyanın çarxını geri dönməyə məcbur elədim”.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

O gülümsündü. Sarsaq, iddialı bir fikir... Yəqin, Pit də ona gülürdü, üstəlik hələ bir nəsihətamiz və istehzalı şərhindən də vaz keçməzdi. Nə deyərdi, görəsən? Nədən başlayardı? Deyərdi ki, otaq da, günəş işığı da nədirsə, elə odur, nə az, nə çox. Otaq çoxdur, günəş isə bircə dənədir. Otaq ideya və onun reallaşması baxımından natamam ola bilər və onu hətta tənqidə belə məruz qoymaq mümkündür. Damın su buraxması otağın çatışmazlığıdır. Bu otaq yalnız inşaatçıların peşəkarlıq səviyyəsinə dəlalət edir. O, sabit olaraq qalacaq, düz evin özü uçulana kimi və yalnız onda həmin otaqda radikal dəyişikliklər baş verəcək, nəticədə o, adi otaqlıqdan çıxacaq. Nə qədər ki otaq salamat vəziyyətdədir, yalnız divarlarında, döşəməsində, tavanında dəyişikliklər mümkündür. Onlar nəm çəkə bilər, çürüyə, üstünü kif basa, quruyub çatlaya bilər. Mebel, təmir, otaqdakı əşyalar – bütün bunlar otağın daxili fəzasına yalnız təsadüfi və çox vaxt da arzu edilməz müdaxilələrdir. Eynilə hər hansı bir tikilini qərəzlilikdə və yaxud kiməsə nisbətdə mənfi fikirdə ittiham etmək, onun hər hansı bir iradəsinin mövcudluğundan şübhələnmək insan tənqidi və tənqidi, ya da başqa müvəqqəti dəyişikliklərə məruz qaldığına dəlalət edir və bu cür fikirləşən insan, ən yaxşı halda, alkoqolun təsirindən doğan süni ruh yüksəkliyi vəziyyətində ola bilər. Günəşi tənqidə məruz qoymaq isə, ümumiyyətlə, absurddur. Günəş işıq saçır, Yer kürəsi isə onun ətrafına hərhlənir. O nə tənqidi, nə açıq narazılığı, hətta qiyam və mədhiyyələri belə qəbul etmir və onlara heç bir reaksiya göstərmir. Onu kiminsə tərəfində durmağa təhrik etmək də mümkün deyil. Günəşin kiminsə müttəfiqi və yaxud rəqibi ola bilməsi barədə fikir istənilən vəziyyətdə qeyri-konstruktivdir və onun sənin həyatına, davranışına təsirini isə məqsədyönlü, xüsusən də qərəzli hesab etmək olmaz. Günəş maraqlı tərəf deyil. Dünyada ən böyük intellektual yanlışlıq günəşin, yaxud istənilən otağın boynuna onun hər hansı bir xarakterə malik olduğunu

yıxmaqdan, onlar üçün ümumun qəbul etdiyindən fərqli bir konsepsiya formalaşdırmaqdan ibarətdir. Sən günəşə sevinə, ya da onun şüalarından gizlənə bilərsən. Otaq kiminsə xoşuna gələ də bilər, gəlməyə də. Odur ki Virciniya, öz mülahizələrini söyləyəndə bir az ehtiyatlı ol.

O, ucadan güldü. “Virciniya, öz mülahizələrini söyləyəndə bir az ehtiyatlı ol”. Qız Pitin görünməli olduğu küçəyə nəzər saldı. Görəsən, ona nisbətdə özü necə, düzgün idimi? Onun fikir yürütmək və sübut gətirmək manerasını parodiya edən daxili monoloqu özünün ironiyasında dəqiq və ədalətli idimi?

Demək çətinidir. Onlar artıq iki il idi ki, tanışdılar, lakin qız hələ də tam daxili əminliklə və dəqiq bir tərzdə onun danışmaq manerasını təkrarlaya bilməzdi. O, həqiqətənmi, bu cür danışırdı? Belə çıxırdı ki, hə. Qəflətən qız anladı ki, onun inamsızlığı, əslində, qətiyyətsizlik deyil, ürəyinə daman pis şeylərin üstünü basdırmaq üçün dərddini unutturdu, ona kömək edən qorxunun gizli bir formasıdır.

Əgər belədirsə, onda daha nədən qorxur ki? Axı qızı lap əvvəldən oğlana cəlb eləyən məhz onun mülahizələrinin gücü və inandırıcılığıydı. Onlar birinci dəfə kitabxanada rastlaşmışdılar və tanışlıqlarının ilk həftəsi ərzində oğlan onu iki dəfə axşamçağı şəhərdə gəzməyə dəvət etmişdi. Həmin gün ilk dəfəydi ki, qıza telefon açırdı. “Gəl, haradasa oturub bir fincan çay içək”. Onlar Hekni-rouddakı kafedə görüşdülər. Bürkülü, tutqun havalı günlərdən biri idi. Pit elə masanın arxasına keçən kimi danışmağa başladı. Qız isə ona baxır, qulaq asırdı. O dedi: “Polis belə qərara gəlib ki, atam özünü öldürüb”. Oğlan özü isə belə hesab etmirdi. Çox güman ki, o, sadəcə olaraq, möhkəm vurmuşdu və qaz qızdırıcısının kranını açmış, amma onu yandıрмаğı unutmuşdu. Özü isə onda mətbəxdəymiş – kanalizasiya borusu tutulmuş əlüzyuyanın axarını düzəltmək istəyirmiş ki, anasının qışqırığını eşidir. İçəri girəndə görür ki, anası düz otağın ortasında atasının başı üstündə durub. Kişi isə

xalçanın üstündə üzüstə uzanmışdı; otaq qazla doluydu. Anası polis çağırmağa gedir. Oğlan isə otaqda atasıyla qalır. “Sən heç nə vaxtsa meyitlə bir otaqda qalmısan? Atam ölmüşdü – çarpayının qıçı kimi hərəkətsiz idi, başqa heç nə, qəti olaraq heç bir şey baş vermirdi”. O, öz daxilində köhnə çuvalın içindəki kimi olan bir boşluq duyurdu. Bütün bu insan hissiyyatları-filanlar nədir, görəsən? Kömür anbarının barmaqlıqlarında vıyıldayan külək... Oğlan köhnə taxta parçası kimi qup-quru ydu. “Qayka” açarı isə elə bayaqkıtək əlindəydi. Çox asanlıqla üzünü çevirib geri də qayıda bilərdi: əlüzyuyanı təmir eləyib başa çatdırardı. Hər şey iki dəfə iki kimi aydın idi, amma nəticə... nəticə nəydi? Heç nə. Sıfır. Polis gələne kimi o hələ, təxminən, iyirmi dəqiqə də cəsədin başı üstə durdu. Atası qup-quru qurumuş qoca qarışqaya dönmüşdü, oğlanın içində isə heç cüzi bir ağrı da yox idi...

Pit otağa girdi, qoltuğunun altında qəhvəyi kağıza bükülü bağlama tutmuşdu, onu masanın üstünə qoydu. Sonra aqıb qıza ağ rəngli yay paltarını uzatdı. Qız sviterini, ətkliyini çıxarıb paltarını geyindi.

– Dur.

Qız ona sarı yarımçönmüş vəziyyətdə durdu.

– Pəncərəyə yaxınlaş.

O, pəncərənin önünə keçdi, paltarını ətəyini yerdən qaldıraraq çevirdi, güzgüdəki əksinə baxdı.

– Xoşuna gəlir? Elə durduğun yerdə dayan. Günəş sənə arxadan vurur, paltar da yanlardan işıq keçirir. Elə gözəl görünürsən ki...

O oturub siqaret yandırdı.

– Gözəldir, – qız oğlanın əyləşdiyi kreslonun qoltuğuna oturub dedi. – Çox sağ ol.

– Yaraşır sənə.

– Mən onu çölə-bayıra, məxsusi yerlərə geyəcəyəm.

– Yox, – Pit dedi. – Yay elə bu paltarını geyinməyin əsl dəmidir. İstəyirəm ki, gəzməyə həmişə bu paltarda gedəsən.

- Günəşli günlərdə.
- Hə. Elə o, günəşli günlərin xətrinə tikilib də.
- Sən haradaydın?
- Bir az sahilə gəzdim. Qayıqlara tamaşa elədim. Azacıq sakitlik və hüzn. Ofisimiz quş bazarıdır, elə bil.
- Qızlardır da, elədir?
- Hə də.
- Nəylə məşğuldur onlar?
- Heç bir anlayışım yoxdur. Məncə, əsas etibarilə hırıldaşır, əngə verirlər – tələffüzləri də ki, uzaq olsun, heç danışmağa dəyməz. Çalışıram onlarla bəlli məsafə saxlayım.
- Nədir, yaxandan sallaşmırlar ki?
- Heç yaxın da düşümlər. Bilirlər ki, onları elə yollayaram, dəymişləri dura-dura kolları tökülər.
- Bu gün istiydi?
- İsti nədir? Lap mumiya kimi qurumuşam. Dəniz havası məni bir az özümə gətirdi. Suda üzən zirzibilə baxmaq adama xüsusilə xoş gəlir.
- Virciniya güzgüyə yaxınlaşıb özünü süzdü. Sonra ona tərəf çöndü.
- Pit?
- Hə?
- Sən günəş barədə nə düşünürsən?
- Nəyi barədə nə düşünürəm?
- Yəni günəşə necə baxırsan?
- Nə mənada necə baxıram?
- Yaxşı, eybi yox, mühüm deyil.
- Yox, dayan bir. Nə mühüm deyil?
- Oğlan pəncərəyə yaxınlaşdı.
- Günəş batır.
- Mən də burada oturmuşam, – qız dedi.
- Oğlan siqaretdən bir qullab aldı və tüstüsünü burnundan buraxaraq dumanının havada əriməsinə tamaşa elədi.
- Deməli, günəş barədə nə fikirləşirəm, hə? Maraqlı sualdır.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Sən bu paltarı məmnuniyyətlə tikdin?
– Bu paltarı? Əlbəttə.
– Qiyamət paltardır.
– Əlbəttə. Sanki, şahmat oynayırdım, hər tikiş də yeni bir gediş idi. Elə elə də alındı – şah və mat.

Qız onun yanında, pəncərənin önündə dayandı.

– İstəyirsən, səninçün bu paltara uyğun alt əməklik də tikim? – soruşdu.

– Hə, zəhmət olmasa.

– Danışdıq. Düzələr.

Onlar günəşin fabrik borularının arasından üfüqə sarı necə enməsinə tamaşa edirdilər. Oğlan başını qıza sarı əydi və onun belini qucaqladı.

– Bu gün mənim xoşuma gəlirsən, – dedi.

– Paltara görə?

– Yox.

Oğlan onu özünə tərəf çevirib öpdü.

– Gəl çay içək.

– İçək.

Qız bufetə tərəf gedərkən oğlan onun dalınca baxdı.

– Hə – dedi, – sən bu paltarda lap qiyamət görünürsən.

– Şədevrdir, əsl şədevr, – qız dedi.

– Bilirsən nə var, – oğlan otura-otura söylədi, mən sənin simanda, müəyyən mənada, oğlan görürəm, nəinki qız.

– Nə mənada deyirsən ki bunu?

– Yox, yox, sən bir qadın kimi də əlasan, hər şey qaydasındadır. Amma sənin düşünmək üçün enerjini yığıb saxlaya bilməyin, lazım olanda necə səfərbər etməyin, ondan faydalanmağın mənim xoşuma gəlir. Özüm də bunu səndən öyrənməyə çalışıram. Bir də sən mənim əsl dostumsan. Əsl yaxşı dost, simsar dost.

– Doğrudan?

– Hə. Bax, məsələn, Markı götürək: o, bunu heç vaxt anlaya bilməyib. Qadın onun üçün, sadəcə, qadındır, vəssalam.

Bizim səninlə mənəvi yaxınlığımızdan isə cismimizin yaxınlığından qat-qat dəyərli şeylər doğa bilər. Bəlkə də, biz bu tamlığı həmişə hiss edə bilmirik, amma səni inandırırım ki, o mövcuddur.

Qız fincanları masanın üstünə qoyub südü süzdü.

– Mark istəyir ki, qadınlar ona “ser” deyə müraciət etsinlər və gündə üç dəfə təzim etsinlər. Özü isə bunun cavabında heç şlyapasını da çıxarmasın. Bir də mənə xoş gəlməyən odur ki, şəxsi həyat deyilən şeyə Markın münasibəti çox yüngüldür – elə qoyub belinə, gedir e-e, daha taleyin ona tuş gətirdiyi qadınların axırı nə olacaq – bu barədə heç fikirləşmək belə istəmir.

– Çay hazırdır.

Onlar masa arxasına keçdilər və qız çörəyi doğramağa başladı.

– Qadını hermetik qutuda saxlamaq, kefin istəyəndə, özü də ancaq işıq sönəndə açıb çıxarmaq olmaz, – Pit dedi.
– Qadın həyatın başqa sahələrində də çox şeyə nail ola bilər.

– Lakin o, sənin xoşuna gəlir, mən düz başa düşürəm?

– Xoşuma gəlir? Əlbəttə, xoşuma gəlir.

Qız pomidoru kiçik dilimlərə doğradı və boşqablara duz səpdi.

– O dinləməyi bacarır, – Virciniya dedi.

– O kütübeyin və tərsdir. Bunu sənə mən deyirəm. Bu yaxınlarda məni inandırmağa çalışırdı ki, guya, bütün problemlərim səninlə kifayət qədər tez-tez yatmamağım ucbatındandır.

– Mark?

– Hə.

– O haradan bilir? Yəni o, ümumiyyətlə, haradan bilir?

Bizim barədə.

– Xəbərim yoxdur. Bəlkə, mən özüm nə vaxtsa demişəm.

– Yəni demisən ki, biz o qədər də tez-tez sevişmirik?

– Hə də.

– Oho.

– Nədir? Məgər əleyhinəsən?

– Yox.

– Məncə, burada utanmalı bir şey yoxdur.

– Hə, əlbəttə, bəlkə, bir yerdə ona bəyanat da yazıb yollayaq?

– Ehtiyac yoxdur, – Pit dedi. O, çay süzdü.

– Yollayaq ki, narahat olmasın.

– Düşünürəm ki, – Pit dedi, – onu bizim problemlər, ümumiyyətlə, narahat edir.

– Kim bilir, – qız dedi. – Bəlkə, o elə ancaq bu barədə fikirləşir, buna görə gecələr də yata bilmir. Əlbəttə, mən özüm ona zəhərli mürəkkəblə məktub yazıb çatdırı bilərdim ki, bizim münasibətlərimizə burnunu soxmasın.

– Ey, – Pit dedi, – bir az səsindən al.

– Sən düşünürsən ki, biz onun eyhamları və məsləhətləri olmadan yaşaya bilmərik?

– Yaxşı, bir yavaşıt görüm, yaman bərk gedirsən. Əvvəla, sən mənim dostumdan danışırısan. İkincisi, onun dediklərini məndən eşitmisən, özü də kontekstdən çıxarılmış şəkildə, üçüncüsü də, gəl bir-birimizə etiraf edək ki, onun sözlərində həqiqət payı az deyil.

– Doğrudan?

– Hə, – Pit dedi, – və görünür, biz indi düşünməliyik ki, həmin bu həqiqət payı bizim bu barədə fikirlərimizin hamısını üstələmir ki?! Əgər ikicə sözlə desək, bu fikri konkret olaraq indiki şərait üçün xilasedici bir şey saymıram. Maraqlıdır, sən bu barədə nə düşünürsən? Axı nəhayətdə biz bir-birimizi daha tez-tez sevişməyə məcbur edə bilərik, buna nə var ki, amma bu heç də vakuumda baş vermir: mühüm olanı intim həyatın cərəyan etdiyi konkret kontekstdir.

– Yəni konkret olaraq mazaqlaşmaq?..

– İrad mahiyyətə uyğun deyil, – Pit cavab verdi.

IV fəsil

Budur stol. Bu stoldur. Bu kreslo. Bu da stol. Bu isə içində meyvə olan vazdır. Bu süfrə. Bu pərdələr. Külək yoxdur. Bu da kömür vedrəsi. Bu otaqda qadın yoxdur. Bu otaqdır. Divarlara kağız vurulub. Altı divar var. Səkkiz divar. Səkkizguşəlidir. Bu otaq səkkizguşəlidir, burada qadın yoxdur, pişik var. Budur, pişik xalçanın üstündədir. Kaminin üstündəki güzgüdür. Bu, mənim çəkmələrimdir, onlar ayağımdadır. Külək yoxdur. Bu bir səyahət və pusqudur. Bu, şimal qütbüdür, yolda məcburi dayanacaqdır, pusqu isə yoxdur. Bu, mənim gizləndiyim sıx otluqdur. Bu, gecəylə səhər arasındakı sıx kolluqdur. Bu, yüzvathıq lampadır – xəncər kimi soxulur. Nə gecə var, nə səhər.

Bu otaq hərəkət edir. Bu otaq hərəkət edir. O artıq hərəkət edib. İndi ölü nöqtəyə yetişib. Pusqu yoxdur. Düşməni yoxdur. Hörumçək toru yoxdur. Hər şey təmiz və açıqdır, bağlı heç nə yoxdur, bağlanan heç nə yoxdur, yerindən tərpənmiş, hərəkət eləyən heç nə yoxdur, hər şey yalansız, bicliksiz, fırladaqsızdır. Orada, bağlar olan yerdə həmişə qaranlıqdır. Bu, mənim var-yoxumdur. Bu, mənim əşyalarımıdır. Bəlkə də, səhər açılacaq. Əgər səhər açılsa, o nə mənim əşyalarımı, nə də bu dəbdəbəni dağıdacaq. Budur, mənim divarlarımda cızılmış cığırlar heç yerə apar-mır. Əynində paltarı, ya da zirehi olan hamının və hər kəsin görüş yeri. Əgər gecələr qaranlıq, ya da işıq olsa belə, heç nə rədd edilmir, heç nə zorla qəbul etdirilmir. Mənim öz hücrəm var. Mənim öz baramam var. Hər şey qaydasında-dır, hər şey öz yerindədir, bircə səhvə belə yol verilməyib. Mən paşa keçmişəm. Burada heç kəs gizlənmir. İndi nə gecədir, nə səhər. Pusqu yoxdur, yalnız bir-birini tanıma-yan iki adam arasındakı bu vəziyyət var, mənim əşyalarım buradadır, mənim yerləşdiyim yer buradır, mən evdə olanda,

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

tək olanda heç nəyi qaydaya salmaq lazım deyil, mənim müttəfiqlərim var, mənim əşyalarım var, mənim pişiyim var, mənim xalçam var, mənim ölkəm var, krallığım var, burada xəyanət yoxdur, burada inam yoxdur, burada yol yoxdur, kiminsə mənə ölümcül zərbə endirməsi mümkün deyil.

Onlar mənə ölümcül yara vururlar.

Qapının zəngi otağın fəzasını ikiye böldü. O, stolun üstündəki kitabları bir kənara çəkdi, süfrəni qaldırdı, pişiyi qovub hərəkətsiz dayandı. Sonra kreslodə eşələndi, oturacağındakı balışı qaldırdı, barmağıyla pəncərə altını taqıldıtdı, pərdələri çəkib yenə yerində donub qaldı. Qapının zənginin səsi kəsilmək bilmirdi. O, buxarını diqqətlə nəzərdən keçirdi, hətta dizi üstə düşüb borusunu da yoxladı ki, görsün tutulmayıb ki; sonra da stolun altına sürünərək döşəmənin xalçayla tam örtülmədiyini aydınlaşdırdı. Ayağa qalxıb bir anlıq yerində dondu. Zəngin səsi kəsilmirdi. O, bufetə yaxınlaşıb böyük vazdan bir yığın məktub tökdü, fincanı nələbəkiddən qaldırdı və canından üşütmə keçə-keçə ayaqlarının altına nəzər saldı. Onun baxışları işığın haradansa əks olunmuş şüasını tutdu; çənəsi, sanki, bu işığı yerinə mismarlamışdı. Gödəkcəsinin üst cibində eynəyi vardı. Onu taxdı və pillələrlə giriş qapısına qalxdı, onu açdı.

– Sən orada neynirdin? – Mark soruşdu. – Mərasim rəqsi ifa eləyirdin? Kölgəni görürdüm: ora-bura vurnuxur, gah əyilir, gah da qalxırdın.

– Sən mənim kölgəmi necə görə bilərdin?

– Poçt yeşiyinin yarığından baxırdım.

Küçədə yağış zülmətin içindən süzülüb keçirdi.

– Deyirsən saat neçədə olmuşdu bu? – Len soruşdu.

– Nə bilim, – Mark dedi, – əsl vaxtı idi.

– Yaxşı, gir içəri görək.

Mark otaqda pləşını çıxardı və oturacaqdakı balışı düzəldib kresloya çökdü.

– Bu nə kostyumdur belə? Bəs yaxalığındakı qərənfil hanı?

– Necədir, nə deyərsən buna? – Mark soruşdu. Len pencəyin yaxalığını əllədi, açıb astarına baxdı.

– Babatdır, yaxşı parçası var, – dedi.

– Şalvarı da zəncirbəndlidir.

– Zəncirbənd? O, nəyə lazımdır?

– Düyməylə toqqanın əvəzinə. Belə daha səliqəli çıxır.

– Səliqəli? Hə, elədir, səliqəlidir.

– Qatlama manjeti də yoxdur.

– Görürəm. Bəs niyə qatlama eləməmişən?

– İndi hamı qatlamasız geyinir.

– Hə, elədir, indi hamı qatlamasız şalvar geyinir.

– Mən heç iki tərəfi düymələnən pencək də istəməirdim.

– İki tərəfi düymələnən? Əlbəttə, sənə yaraşmaz.

– Bəs parçası necədir, nə düşünürsən?

– Parçası? Əla parçadır. Lap əla parçadır. Çox əla parçası var. Əla parçası var. Nə əla parçası var...

– Sənin xoşuna gəlir?

– Nə əla parçadır?!

– Bəs biçimi barədə sözün nədir?

– Biçimi barədə nə deyə bilərəm? Biçimi? Biçimi? Nə qiyamət biçimi var bunun?! Əla biçilib! Ömrümdə belə əla biçilmiş kostyum görməmişəm!

O oturub zarıdı.

– Bilirsən mən haradaydım? – Mark dedi.

– Harada?

– Erls-Kortda.

– U-u-u-u! Orada nə işin vardı? Bu axı hədəfdən tamam yan keçir.

– Sən Erls-Kortun nəyini bəyənmirsən ki?

– Ölüsüz ölüxanadır da.

Len əsnəyərkən eynəyini çıxardı və gözlərini sümüklü barmaqlarıyla ovxaladı. Mark siqaret yandırıb irəli uzatdığı əlində tutaraq otaq boyu gəzməyə başladı, açıq-aşkar nəşə axtarırdı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Sən neynirsən, nə etmək fikrindəsən? Gözlərini çıxarmaq istəyirsən?

– Elədir ki var.

O, külqabını tapıb oturdu.

– Bəs necə qayıtdın oradan, gecə avtobusunda?

– Əlbəttə.

– Hansında?

– İki yüz doxsan yeddiylə Flit-stritə qədər. Oradan isə iki yüz doxsan altıyla.

Len qalxdı ki, pişiyi arxa qapıdan çölə buraxsın. Özü də bayıra boylandı, elə o dəqiqə də qapını örtüdü.

– Mən səni Nottinq-Hill-Geytə bir saata çatdırardım, yola bircə dəqiqə də artıq vaxt sərf etməzdin, – dedi.

– Məni?

– Burada nə var ki? Problemsiz. Gecənin istənilən vaxtı. Məsələn, deyək ki, sən saat bir əlli ikidə Nottinq-Hill-Geytdəsən, yox, bir əlli ikidə Şeferd-Buşda olursan, Nottinq-Hill-Geytdə isə bir əlli altıda, ya da bir əlli yeddidə olursan; oturursan iki yüz səksən doqquza və Mərmər Tağına kimi gedirsən; orada, təxminən, iki sıfır beşdə, ya da sıfır altıda olacaqsan və hara yetişdiyini hələ anlamağa macal tapmamış iki yüz doxsan birə, ya da iki yüz doxsan dördə minəcəksən; onların hər ikisi Ed-juor-rouddan tərənir və Mərmər Tağının yanından, təxminən, saat iki sıfır yeddidə ötür. Mən nə deyirəm? Hə, yox, düzdür. Oturursan və gedirsən Oldviçə, ora, təqribən, iki on beşdə, ya da on dördə çatırsan və iki on altıda isə Vaterloodan gələn iki yüz doxsan altıya oturursan, o da səni birbaşa Hekniyə yetirir. Əgər gecə saat üçdən sonra oradasansa, bütün avtobuslarda fəhlə bileti ilə gedə bilərsən.

– Sağ ol e, – Mark dedi. – Sənin Nottinq-Hill-Geytdə nə işin olur axı?

– Nottinq-Hill-Geytdə? Heç nə. Mən bu marşrutu məxsusi sənə görə cızdım. Nottinq-Hill-Geyt tərəfdə, ümumiyyətlə, heç vaxt olmuram.

– Mən axı sənə dedim ki, Erls-Kortda idim.
– Yox! – Len dedi. – Mənim yanımda o yerin heç adını belə çəkmə!

Mark ayaqlarını uzatdı.

– Bəs mən qapını döyəndə neyləyirdin?

– Nə edirdim? Fikirləşirdim.

– Nə barədə?

– Əşşi, heç nə. Heç nə barədə. Bu otaq haqqında. Heç bir şey yoxdur. Düşüncələr də, düşünmə prosesinin özü də vaxtı zay etməkdən başqa bir şey deyil.

– Bu otağın nəyi xoşuna gəlmir ki?

– Nəyi xoşuma gəlmir? O yoxdur, bildin?! Sən heç nə başa düşmürsən, sən qalınqabıqlığından heç onu da anlamırsan ki, məndən pul tələb eləyirlər. Əgər lap bu yaxınlarda kimsə mənimlə hesablaşmasa, borclarımı bağlaya bilməyəcəyəm, onda daha axırım çatdı.

– Çox istəyirlər?

– Onlar, sadəcə, pul istəyirlər. Pul onlara əl vermir, onlar bu barədə eşitmək belə istəyirlər. Onlara heç kəsin verə bilmədiyi bir şey vermək lazımdır. Mən bunu bacarmıram, çünki onlar istəyəndən heç özümdə də yoxdur. Əşşi, nə fərqi var e-e. Onsuz da hər şeyin öz yeri və zamanı var. Hər şeyi necə varsa, elə də qəbul etmək lazımdır.

– Səndən heç vaxt belə müdrik sözlər eşitməmişəm.

– Nə danışırsan? Nəyi nəzərdə tutursan?

– Hər şeyin öz zamanı və yeri olmasını. Hər şeyi necə varsa, elə də qəbul etməyin zəruriliyini. Səndən heç vaxt belə müdrik söz eşitməmişəm.

Mark öskürüb buxarıya tüpürdü.

– Razılaş, biz bir-birimizə yaxşı maya qoyuruq ha, – Mark ağzını silə-silə cavab verdi.

– Səninlə razılaşmağa hazırım, – Len dedi, – hərçənd ki bu, mənim sualına cavab deyil.

– Hansı suala?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Burada nə edirsən? Sənə nə lazımdır?

– Fikirləşirdim ki, mənə balla bir tikə çörək verərsən.

Len pəncərəyə yaxınlaşıb pərdəni düzəltdi.

– Bilirəm ki, qorxursan, bunu gizləməyə heç çalışma da.

– Yox bir! – Mark dedi. – Nədən qorxuram ki?

– Qorxursan ki, istənilən an sənin ağzına köz soxa bilərəm. Hə. Amma zamanı yetişəndə, görəcəksən: mən közü öz ağzıma dolduracağam.

– Niyə ki?

– Niyə? Bunu bilməyə nə var?! Pit sənə hər şeyi izah eləyər. O, sənin yanında olacaq.

– Sən elə fikirləşirsən?

– O mütləq yanında olacaq, – Len stolun kənarına otura-raq dedi. – Amma mən də sənə onun barəsində bəzi şeyləri deyəcəyəm. Artıq gəlmisən də. Güzəl bilirən ki, mənəm ancaq heç nədən yüksək səviyyədə başım çıxır. Heç nə barədə mənəm kimi məlumatlı adam yoxdur. Bilirəm ki, boşluq nədir, nəfəsin tıxanması nədir. Pit üçün isə hətta bu heç nə də nəşə müsbət bir anlam daşıyır. Pitin heç nəyi, əslində, hər şeyi udur, o yırtıcıdır, o bədxassəli şişdir. Amma bununla belə, istəyirsən inan, istəyirsən yox, o özünün boşluğuna, mənasızlığına görə kimin desən, boğazını üzər, o, özünün heç nəyi naminə öləni kimi döyüşər. O döyüşçüdür. Mənəm heç nəyim isə onun kimi davranmağı heç ağına da gətirməz; mənəm quruyub qaxaca döndüyüm vaxt ərzində isə mənəm heç nəyim oturub öz pəncəsini yalamaqla məşğuldur. Mənəmki əsl heç nədir – tam iflicdir. Mahiyyətində nə ziddiyyət var, nə də mübarizə. Mən elə onun özüyəm. Mənəm şəxsi heç nəyim elə özüməm. Mənə ümid verən yalnız budur, sevinməyə başqa məqamım yoxdur.

– İt poxu, – Mark dedi.

– Niyə belə deyirsən?

– Pişik sidiyi.

– Yaxşı, yaxşı. Qoy sən deyən kimi olsun, amma icazə ver, bir şey soruşum.

- De gəlsin.
- Sən İsa Məsihin ziddinə nəşə fikirləşirsən?
- Çox bic gedişdir.
- Oynayacaqsan?
- O hansı şirkətdə işləyir ki?
- Heç birində. Ştatdankənardır.
- Belə de, – Mark dilləndi, – onun elədikləri küçədəki hər itə də bəllidir, elə deyil?
- Yazılan nə varsa, mütləq qiymətə minir.
- Hə, deməli, o, belə oğlandır, – Mark dedi. – Hə, nə olsun ki? Heç sənə son zamanlar nədəsə kömək edibmi?
- Deyə bilərəm ki, o mənə bir neçə dəyərlə məsləhət verib,
- Len çiyinlərini çəkdi. – Axı hər kəsin, yəqin ki, zəif yeri var.
- O, otaqda gəzişməyə başladı, yumruqlarını gah sıxır, gah boşaldırdı.
- Hə, yeri gəlmişkən, – Mark dilləndi, – qulağıma çatıb ki, tarifləri qaldırmaq istəyirsən.
- Len ayaq saxlayıb ona sarı çöndü.
- Mən qaldırıram? Bunu sənə kim deyib?
- Ümidvaram, büdcəni kəsmək fikrində deyilsən. – Len buxarının yanında üzü Marka tərəf oturub gülümsündü.
- Gözləyirdim ki, bundan söz salacaqsan, – deyə cavab verdi.
- Mənə qabaqcadan eyham da vura bilərdin, daha yaxşısı – qiymət artımının qrafikini cızardın. Bir də gördün bir-iki penni qənaət elədim.
- Qulaq as. Etiraf edirəm ki, qiymətlərim yavaş-yavaş, az da olsa, artır, amma əgər hiss etsən ki məsrəflərimi, heç olmasa, maya dəyərində qarşılamaq gücündə deyilsən, istənilən zaman səni sürücünün yanında yerləşdirə bilərəm, ya da ən pisi, danışa bilərəm ki, baqaj şöbəsində oturtsunlar. Amma təmizinə danışsaq, istərdim ədalətli qiyməti elə özün müəyyənləşdirəsən. Sən nə qədər istəyirsən? Bir də haradan bildin ki, qiyməti qaldırıram?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Pit dedi mənə.

– Hə, onda aydındır.

– Niyə? O, bu işə pul-zad qoyub məgər?

– Müəyyən mənada, hə, amma tam əmin deyiləm. Səndən tam dəyərini almaq istəmirəm, özümü belə aparmaqdan heç xoşum gəlmir. Amma sən də başa düş: mühasibatdan və bazardakı durumdan asılı vəziyyətdəyəm. Əgər bazar inkişaf edirsə, ya da əksinə, gücdən düşürsə, nə edə bilərəm ki? Başa düş, Mark, bu, mütləq həqiqətdir. Mənim müfəttişim, ekspert-auditorum indi bu dəqiqə hansısa zırpı bir kitabın arxasında gizlənib. Yalan deməyəcəyəm. Oradadır, radionun yanında.

Mark kreslodə çönüb çiyinin üstündən geri baxdı.

– Qara kitab?

– Hə.

– Qara qalın kitab?

– Hə.

– Nəsə, tanış gəlir mənə.

– Hm.

– Bu kitabın o qədər səhifəsi var ki, saymaqla qurtaran deyil.

– Hə. Orada gizlənib, amma mən, onsuz da, onu görürəm, bunu sənə dəqiq deyə bilərəm. Ən azından, mən görə bilərəm onu.

– Vəziyyəti necədir? – Mark soruşdu.

– Babat. Onun vəziyyəti normaldır. Amma istənilən halda, müşahidələrin və tədqiqatların nəticəsi əlimə çatan kimi, sən bu barədə biləcəksən.

– Danışdıq.

– Amma Mark, nəzərə al ki, mənə bir güzəşt eləməli olacaqsan: tüpürməyini yığışdır. Sən tüpürməyini tərgitməyə, sadəcə, borclusan. Başa düşürəm, buna hüququn var, amma mənimki də var axı. Sənin, heç olmasa, müəyyən normal davranış qaydaların olmalıdır, hətta başqa heç nəyin yoxdursa belə. Özünü ələ al, səndən istədiyim yalnız budur.

– Bir dəqiqə dayan görüm. Nəsə, başa düşmədim, bizim hansımız qiyməti qaldırırıq – mən, yoxsa sən?

– İndi səni başa salaram, – Len dedi. – Bilirsən, mənim problemlərimdən biri budur ki, sarayların da, ayın da əksini onların özü kimi qəbul etməyə meyilliyəm. Valideynlərim dəfələrlə mənə izah ediblər ki, real obyektlərin mahiyyəti necə olur və mən də böyüklərin rəyinə daim hörmətlə yanaşırım. Amma elə bir zaman çatıb ki, bundan baş çıxarmağı gərək özüm də öyrənəm. Gərək hər şeyin əksinin arxasında həmin əşyanın özünü görməyə cəhd edim. Nə itirirəm ki? Əlbəttə, sənin Hüququn var, amma icazə versən, mən də sənin Hüququndan istifadə eləyəyəm, onda ürəyin istəyənin qədər mənim Hüququmdan bəhrələnmə bilərsən!

– Bu, necə olur?

– Görünür, heç necə.

– Bəs Pit? Axı onun da öz Hüququ var.

– Pitin də öz Hüququ olacaq, – Len dedi, – həтта səninlə mən öləndən sonra da belə olacaq. O, bizim hamımızdan artıq yaşayacaq. Sənin xoşuna gəlsə də, gəlməsə də, Pit öz Hüququndan istifadə edəcək.

Mark siqaret yandırıb kibriti üfürdü.

– Qulaq as, Len, – dedi, – nəhayətdə səndən tələb olunan birçə şey var: kağız götürüb üzərində “Tüpürmək qadağandır” elanını yazmaq! Kim bununla mübahisə edəcək? Biletlər, onsuz da, gör neçəyədir. Üstünə cəriməni də gəlsən... – buna pul çatdırmaq olmaz.

– Hə, pis fikir deyil. Elə də eləyəyəm. Lakin birdən təsadüfən tüpürüb-eləsən və cəriməni ödəyə bilməsən, mən cavabdeh deyiləm.

– Problem yoxdur.

– Amma sən, hər halda, başa düşürsən. Yəni görmürsən ki, qiymətləri qaldırmağa məcburam?! Bəlkə də, öz avtobusumun baqaj yerində getməyim deyə, özüm də qabaq oturacağı keçməli olacağam. Başa düşürsən də, baqaj yerindən

heç nə görmərəm, sükan arxasında oturanda isə, hər halda, yola nəzər salmaq da olur. Yerim nə qədər desən, olacaq, inanmıram ki, bu qiymətə bileti çox adam ala bil. Amma bunun da öz üstünlüyü var: azından marşrutu istədiyim kimi seçə bilərəm və tıxaclarda vaxt itirmərəm. Vəssalam, qərara aldım, elə də eləyəcəyəm.

V fəsil

Pit onun bədəninin üstündən otağı dolduran qozbel kölgələrə baxdı, əlləriylə onun saçını yığaraq, onları yenidən balışın üstünə atdı. Pəncərənin o üzündə ay işığı yerə düşmüş nur cıdırı kimi görünürdü. Qız onu özünə sıxdı. Oğlan başını onun sinəsinə qoydu. Açıq pəncərədən gələn yüngül külək onların bədənini yalayıb keçdi. Qız oğlanın başının üstündən divarlara baxırdı. Qaranlıqda divarların bitişdiyi yer görünmürdü. Divarlar, sanki, eyni zamanda həm yaxın, həm də uzaq idilər. Qız tağlı tavana nəzər saldı. Tavandan asılmış qeyri-müəyyən siluet ətrafın qaranlığında getdikcə əriyib qabarıq bir kölgəyə çevrilirdi. Onun baxışlarının təsiri altında onların bədənində tuşlanmış qaranlıq seyrəlməyə, yox olmağa başladı.

– Mən qaranlığı yer üzündən sildim, – qız dedi.

Pit əllərini uzatdı və barmaqlarını bir-birinə ilişdirib dartındı.

– Necə elədin bunu?

– Yox, yenə qaranlıqdır, – qız dedi. – Sən tərpəndin, ona görə də indi bayaqkindən daha qaranlıq oldu.

– İstidəndir hamısı. Belə isti olmasaydı, bu dərəcədə zülmət də olmazdı.

– Amma yayda, – Virciniya dedi, – gündüz gecəyə çevrilmir. Gündüz elə gündüzdür. Qışıda isə gecə gündüzə soxulur. Yayda...

– Tam əmin deyiləm, – Pit dedi, – səninlə razı olduğuma əmin deyiləm.

O əsnəyib ayaqlarını buxarının barmaqlıqlarına dirəyərək gərnəşdi.

– Axı indi qaranlıqdır. Həm də ona görə belədir ki, bizim bədənlərimiz lap ağdır, – qız dedi.

– Hə.

Oğlan onu özünə sarı çəkdi və alnından öpərək qızın üzünü yenə balısa çevirdi və diqqətlə baxdı.

– Sən gözlərini yumursan?

– Yox, – cavab verdi.

– Niyə?

– Səni görmək istəyirəm.

– Niyə?

– Çünki səni sevirəm.

– Hə, – Pit dedi, – mən də.

Ay bütün pəncərəni doldurdu. Nuru stul başının çubuqları arasından keçərək onların üstünə düşdü.

– Qulaq as. İnanmırsan ki, səni sevirəm?

– Sevirsən ki?

– İnanmırsan ki?

– Yox.

– Hə, tapmadın, – Pit dedi. – Mən səni sevirəm.

O dartındı, kreslonun kənarına əlini çətdirib gödəkcəsinin cibindən iki siqaret çıxardı və birini onun dodaqlarına taxdı.

– Bəzi şeylərdə yaman geridə qalmışam. – O, başlarının üstündə tüstü buludunun qalınlaşmasını gözləyərək nəfəsini bərk buraxıb onu iki parçaya böldü. – Amma tədricən maariflənirəm, cəhalətdən azad oluram.

– Cəhalətdən?

– Bilirsən, yəqin, mən səni sevməyi öyrənirəm.

– Necə yəni?

– Yəqin, sən öyrədirsən məni. Başqa kim olacaq ki?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Mən öyrədirməm?

– Bəs kim?

Qız yerində oturub ona baxdı.

– Bu günlərdə dedin ki, sənin gözündə daha çox oğlana oxşayıram.

– Müəyyən mənada.

– Amma...

– Mən onda fikirləşirdim.

– Nə barədə?

– Demək istəyirəm ki, bu, mənim ucadan, səslə fikirləşməyim idi.

O, ayaqlarını uzadıb başını qızın budlarının yanında balısa endirdi, çönüb ona yuxarıdan-aşağı baxdı. Qız əyilib onu öpdü, sonra yenə düz oturdu. Oğlan bir də onu özünə sarı çəkib dodaqlarını çiyinə dirədi. Qızın saçları onun üzünə dağıldı. Oğlan onun döşlərini öpdü. Qız pəncərəyə baxırdı. Ay özünün bütün ecazkarlığıyla parlayırdı. O, böyri üstə çönüb oğlanın üstünə uzandı. Əlləri onu qucdu, onlar öpüşərək balısların üstündə dığırlandılar. Qız budlarıyla onun ayağını sıxırdı. Yerlərində dondular, stolun üstü qaranlıq kölgə salaraq başları üstündən asılmışdı, qızın əlləri onun belindəydi. O, əlini oğlanın bədənində gəzdirməyə başladı. Oğlan onun ağuşundan azad olub yerinin içində oturdu.

– Hə, sən çox gözəlsən.

Onlar balısların üstündə sürüşərək üzbəüz qaldılar.

– Bəs mən nə deyirdim? – oğlan təbəssümlə soruşdu.

– Elə fikirləşdiyini deyirdin.

– Yox bir.

– Hə də.

– Sən bütün bu müddəti fikirləşirdin.

Pit buxarının üstündən siqareti götürüb ona uzatdı.

– Hərdən olur ki, – dedi, – fikirləşdiyindən daha sürətli hərəkət edirsən. Fikrən öz daxili vaxtından geri qalırsan və buna heç diqqət də etmirsən. Mənim daxili saatım, sən demə,

mənim əsl saatımdan çoxdan geri qalıb və bunu güman eləsəm də, əslində, nə baş verdiyini dərk eləyə bilmirdim. Bəlkə də, inanmaq istəmirdim. Amma bir zamandan etibarən mən, həqiqətən, səni sevməyi öyrənirəm.

Virçiniya susurdu. Oğlan arxası üstə uzandı və otağın qaranlıq küncünə baxmağa başladı.

– Əminsən?

– Yox. Buna inanmaq istərdim. İstəyirəm ki, bunu isbatlamaqda mənə yardım edəsən.

– Hə.

– Bizdə alınacaq. Mən buna əminəm.

– Heç nə eşidilmir, – Virçiniya dedi.

– Ey.

– Nə var?

– Mən gecə qalmağa hazırlaşırım.

– Qalacaqsan?

– Hə də.

– Heç yadıma gəlmir ki, sonuncu dəfə bu nə vaxt olub.

– Hə də, – oğlan dedi, – yenə başladın.

– Mən də başladım, sən də. Mənimlə rəqs edərsən?

– Nə mənada? Elə indi?

– Hə.

– Bəlkə, bir azdan sonra, hə? – Pit dedi.

– Yaxşı.

– Gəl şərab içək.

Oğlan qalxdı, masaya yaxınlaşdı və iki badə qırmızı şərab süzdü.

– Sən çox qamətli, çox güclüsən.

– Sənin sağlığına.

– Ay da elə sənin dalınca gəzir.

– Yox, mən onun ayaqları altında qalırım.

– Bu, sənin fəxri hüququndur.

– Hə də, niyə olmasın ki?

Oğlan pəncərənin qabağında durdu və küçəyə baxdı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

- Külək yoxdur.
- Len bir dəfə mənə elə bunu dedi, – qız dilləndi.
- Nə?
- O, sadəcə, mənə baxıb dedi ki, külək yoxdur.
- Hə, – Pit dilləndi. – Len. Mən səhər onunla görüşəcəyəm. O, başını yana əyib göyə baxdı.
- Hər halda, sakitlikdir.
- Nəsə bir az kədərli səsləndi, – qız dedi.
- Nəyi nəzərdə tutursan?
- Sabah Lenlə görüşəcəyini.
- Yox. Niyə ki? – Qızın yanında əyləşdi.
- Biz kimik – sən və mən? Əgər ikiyerlik sevgi maşınının detalları deyiliksə, bəs nəyik?
- Yox. Biz, yəqin ki, detal deyilik.
- Sakit ol. Əlbəttə, sən mənim üçün daha böyük əhəmiyyət daşıyırsan. Sənə, məsələn, heç özünü bəzəmək də gərək deyil – nə zahirdən, nə də hansısa təhrikedici hərəkətlə. Bütün bunlar artıqdır. Sənin cəlbəciliyin tamam başqa qəbildəndir – təmizdir, pakdır. Səninki ecazkarlığın başqa növüdür.
- Doğrudan?
- Hə. O, sənin və ətrafdakıların iradəsindən asılı olmayaraq mövcuddur. Sənə başqaları kimi qılığa girmək, yaltaqlanmaq, əsəbləri qıcıqlandırmaq lazım deyil. Bu, sənin vəzifən deyil. Sənin alınına ilahilərin sadıq tələbəsi olmaq yazılıb. Dinləyirsən məni?
- Pit şüşədə qalmış şərabi badələrə süzdü. Virciniya balıqın üstündən yatağa sürüşdü.
- Mən Markla o kampaniyada oturub-duranda ən sevimli zarafatımızın nə olduğunu sənə danışmamışam ki? – Pit soruşdu. – Zirehli qadınlar. Elələri ki, onlarla sevişmək dəmir parçasıyla yatmaq kimi bir şeydir. Yadımdadır, bir dəfə məni corabın rezini çimdiklədi. Heknidə, hansısa qəbrin üstündə oturmışduq. Mən qadının zəncirbəndiylə digər qoşqu ləvazimatı arasında ilişdim. Az qaldı şələ-küləm yerindən

üzül. Qız tibb bacısı idi. Çox peşəkar. Çimdikləyib göstərirdi ki, meyitxanada, masanın üstündə məni necə doğrayıb tökərdi, lap meyit kimi. Çox maraqlı idi, amma mənim belə əyləncələrlə heç vaxt aram olmayıb.

– Nədir, siz onda Markla daim ünsiyyətdə olurdunuz?

– Hə. Eyni növbədə işləyirdik. İş... Sabah işdir, – o əsnəyərk dedi. – Təsəvvür eləyirsən, bu yaxınlarda bilmişəm ki, bizim şirkətdə – zirzəmidə o qədər maral əti saxlanır ki, hamısını bir gəmiyə yükləsən, gəmi yüz faiz batardı.

– Bu, görəsən, kiminçündür?

– Direktorlar şurasının üzvləri və direktor arvadları üçün. O, yatağa girib qızı qucaqladı.

– Kəfdəyəm, əladır, – qız dedi.

– Elə mən də.

– Məktəb müəlliməsinə daim tək yatmaq yaraşmır.

Kilsə zəngi iki dəfə səsləndi.

– Sənin gözlərin par-par yanır, – qız dedi.

– Mən isə heç vaxt sənin gözlərinin bu qədər iri olduğunu görməmişəm.

– Mənim gözlərim gecələr həmişə böyüyür.

Oğlan onun qaşlarını, gözlərini, yanaqlarını sıgalladı.

– Bilmirəm, bu gün yata biləcəyəmmi mən?!

– Aya bax. – Pit dedi. Onlar irəli əyilərək pəncərəyə tərəf boylandılar. – Hə.

Parça-parça buludların arasından parlaq ay görünürdü.

VI fəsil

– Nə istəyirsən, elə, təkə pişiyi oyatma.

– Yaxşı görək.

– Sən başa düşürsən. Bu gün pişik üçün Baxı ifa edirdim. Skripka üçün sonatadan solo çalmağa çalışırdım. Təsəvvürünə gətirə bilərsən? O boyda işdən sonra o, heç

şübhəsiz, istirahətə layıqdır, ən azından elə öz düşüncəsinə görə layıqdır. Yox, mən qətiyyənlə səni inandırmağa çalışmıram ki, guya, onun dünyaya münasibətini anlayıram. Amma buna baxmayaraq, bizim bu pişiklə ümumi cəhətlərimiz sən fikirləşdiyindən də qat-qat artıqdır. Bizim ümumi cəhətlərimiz lap çoxdur.

– Nə danışırısan?! – Pit dedi.

Len qifildə açarı çevirdi. Onlar qonaq otağına girdilər. Kreslodə oturmuş pişik başını qaldırdı.

– O yatmayıb.

– O bir daha yuxuya getməyəcək, – Pit əyləşərək dedi.

– O, bəlkə də, sənün üçün yaradılıb, amma bu pişiyi, sadəcə, məhv elədi.

– Bilmirəm, – Len dedi.

O, pişiyi kreslonun üstündən itələyib qovdu. Pişik küt bir tappılıyla döşəməyə düşdü və quyruğunu narazı tərzdə yelləy-yelləyə gözlərini Pitə zillədi.

– Sən, bəlkə də, onun fikirlərini başa düşürsən, lakin elə bilirəm ki, o, mənim baxışından nə düşündüyümü tam anladı.

– Sən onun özünə münasibətini deyirsən?

– Hə.

– Və bu münasibət necədir?

– Nifrət, – Pit dedi, – və saymazyanalıq. Mən onun barəsində qətiyyənlə yüksək fikirdə deyiləm və onu hər vaxtlə alçaltmağa, onun haqqında daim pis danışmağa hazırım, qoy kimsə elə düşünməsin ki, mən onu yüksək qiymətləndirirəm.

– Çox təəssüf. Bunu eşitmək kədərlidir.

– Qulaq as. İstənilən ağıllı insan pişiyinin riyazi və musiqi istedadına malik olduğu üçün özünü bu hinin kralı saydığını söyləməkdənsə, susmağa üstünlük verərdi.

– Sən “susmağa üstünlük verərdi” dedin, yoxsa “fəxr edərdi”?

– Dedim ki, susmağa çalışardı.

– Amma mənə elə gəldi ki, sən “fəxr edərdi” dedin.

Pişik xalının üstündə oturub pəncələrini yalamağa başladı.

– Bu pişik daha əvvəlki heyvan deyil, – Pit dedi. – Ona bax. On altıda birə dönüb.

– Hər şeyi Baxın üstünə yırmaq olmaz.

– Niyə ki? O, bu evdəki hər şeyi öz dəmir əliylə idarə edir.

Len başını yelləyib pərdələri çəkdi və başını yelləyə-yelləyə masa arxasına oturdu, dərindən nəfəs alıb bir-birinə sıxılmış dişlərinin arasından havanı buraxdı. Eynəyini burunun ucuna endirib onun üstündən otağı süzdü, sonra yenə yerinə oturdu.

– Nə? – deyə sual edərək iti bir hərəkətlə eynəyini burunun üstündən qaldırdı. – Nədir? Sən nə dedin? Hə? Bax? Bax? Nə dedin Bax barədə?

Pit kresloya yayıldı.

– Mənə bir şey de, – o dilləndi. – Bax kimdir?

– Kimdir? Sənin necə dilin gəlir belə sual verəsən!

– Onun barəsində nə danışa bilərsən?

– Dəli olmusan, deyəsən.

– Qulaq as, – Pit irəli əyilərək dedi, – qoy bizim də ümumi bir şeyimiz olsun. Sən, yəqin ki, onun barəsində çox şey bilirsən, axı dəqiqəbaşı onu mənim belimə şəlləyirsən. De görüm, onda diqqətəlayiq nə var?

– Yox, – Len dedi. – Başqa birindən soruş. Mən sənə heç bir şey deyə bilmərəm. Bu, müzakirə olunmur. Mən onun barəsində danışa bilmərəm.

– Niyə ki?

Len çiyinlərini çəkib bufetin qapısını açdı. Rəfdən bir şüşə şərab götürdü, tıxacını çıxardı və şüşəni burnuna yaxınlaşdırıb qoxuladı, sonra iki badə ilə bir yerdə masanın üstünə qoydu. Qaşqabaqlı nəzərlərlə şüşəyə baxdı, onu qaldırdı və etiketini oxudu. Sonra Pitə ötürdü. Pit də qoxulayıb qaytardı. Len eynəyini çıxardı, nəfəsini bir müddət saxlayıb

şərabı bir də iylədi. Onu badəyə süzdü, badəni lap burnuna kimi qaldıraraq ona nəzər saldı və kiçik bir qurtum aldı. Şərabı ağızında saxlayıb otaqda gəzməyə başladı, gah gözlərini yumur, gah da qıyırdı. Sonra ağızındakı şərabı boğazında qaynatmağa başladı.

– Bax? – deyə ağızındakı şərabı badəyə qaytarıb təkrar elədi. – Buna nə var ki? Baxın əsas cəhəti... Baxın əsas cəhəti...

O, şərab şüşəsini qaldırdı, qaşqabağını töküüb onu yenicən qaytararaq bufetə qoydu, qapısını örtüdü.

– Baxın əsas cəhəti... qoy bir fikrimi cəmləşdirim... odur ki...

O, stolun bir küncünə oturdu, lakin elə həmin an da yerindən sıçrayıb badəni qaldırdı və əliylə şalvarını şappıldatmağa başladı; üstünə tökülmüş şərabın damcılarını təmizləmək istəyirdi.

– Eh! Eh! Eh!

– Əsgə götürəydin.

– Eh!

– Çön görüm, – Pit dedi. – Əşşi, burada heç nə yoxdur ki.

– Hiss eləyirəm ki, şalvarım islanıb.

– Sən, deyəsən, Baxdan danışdırdın axı.

Len şalvarının qabağını açıb onu çıxardı. İti hərəkətlə çırpmağa başladı. Sonra ləkəyə baxdı, şalvarı geyib düymələdi.

– Otuz doqquz və altı il qabaq.

– Sən bir tərəsi üstə də duraydın, – Pit dilləndi. – İlahi fəryadına çatsın, nəhayət, deyəcəksən ki, bu andıra qalmış Bax sənənin başını niyə xarab eləyib?

– Bax? Buna nə var ki? Baxda ən əsas cəhət odur ki, o, musiqini şüa kimi – ondan doğmayan, amma onun içindən keçərək özünü bürüzə verən şüa kimi qəbul edirdi. “A” nöqtəsindən başlanan, Baxdan keçərək “C” nöqtəsinə çatan bir şüa. Bundan artıq deyiləsi bir şey də yoxdur.

- O əyləşib kresloya yayıldı.
- Bethoveni götürək.
 - Sən nəyi nəzərdə tutursan?
 - Nəyi nəzərdə tuturam? – deyə Len təkrar soruşdu.
- Bethoven həmişə Bethovendir. Bax isə soyuq kimi, isti kimidir; su, ya da atəş kimidir. O həm Baxdır, həm də Bax deyil. Onu müqayisə eləmək üçün bir kimsə də yoxdur.
- Bir dəqiqə dayan...
 - Bilirsən, – Len şalvarının dalını əlləyə-əlləyə dilləndi,
- Baxın musiqisinə qulaq asanda elə bir dərkətmə duyuram ki... Bu, Baxı dinlədiyimin dərkətməsi deyil, sadəcə, dərkətmədir. Nə dəri var, nə ağac, nə cisim, nə sümük, nə orqazm, nə şüurun dönməsi. Həyat yoxdur, amma heç ölüm də yoxdur. Heç bir hərəkət yoxdur. Dünyanın dərk edilməsi yalnız yeddi, ya da yetmiş yeddi küləkdən ibarətdir; əlbəttə, bu, sənin dünyanı necə qavramağından da asılıdır.
- Yox bir, dəqiq elədir?
 - Heç soruşmaya da bilərsən. Dünyanın hərəkətsizlik kimi dərk olunması öz-özünə meydana çıxır. Heç özünü gücə salmağa da dəyməz. Gücə salardın – əgər Bax başqa bir adam olsaydı. Onda deyə bilərdin: “Mən buna qulaq asıram”. Mən. Lakin Bax səni tanımaq arzusunda deyil. Onu öz “mən”in vasitəsiylə dərk etməyə can atmağın da mənasız işdir. Çox mənasız.
 - Yox bir.
 - Hə, elədir.
 - Bax – zəiflərin bəstəkarıdır. Amma eyni zamanda, o həm də güclülər üçündür, elə buna görə də onun musiqisi nə zəif, nə də ki güclü olanları sarsıdır.
 - Vay!
 - Baxın, – Len yerindən qalxıb divara yaxınlaşaraq dedi,
- qətl, təbiət, kütləvi qırğın, zəlzələ, taun, qiyam, aclıq və sair bu kimi mövzulara qətiyyənlə aidliyyəti yoxdur. Öz-özlüyündə ciddi olan şeylərin heç birinin Baxa dəxli yoxdur. Elə buna

– Hə, – Pit dedi, – sağlıq da deyərik.

– Oldu. Mən razı, etirazım yoxdur.

Onlar otaqdan çıxdılar və yemək otağına endilər, pişik də dallarınca. Yarımqızəmi otağın alçaq pəncərəsində ay işıqlanır, onun şüaları divarlardan asılmış metal əşyalarda əks olunurdu. Len işığı yandırır çaydanı qoydu. Sonra içində kakao olan qabı gətirdi.

– Hə, yəqin, sən, haradasa, düz deyirsən.

– Ola bilməz.

– Mən meytə oxşayıram, – deyə Pit əlüzyuyanın üstündən asılmış ləkəli güzgüyə baxıb dilləndi.

– Hə, bunu dəqiq dedin.

– Bilirsən, o gün qonşu məni küçədə saxlayıb dedi ki, onun indiyədək gördüyü ən gözəl insanam.

– Bəs sən ona nə cavab verdin?

– Nə cavab verə bilərdim ki?

– Məndə bir-iki dənə kökə var, – Len dedi. Pit masanın arxasına keçib sümüklü barmaqlarıyla stolun üstünü taq-qılatdı.

– Çox möhkəm stoldur.

– Deyirəm ki, məndə bir neçə kökə var.

– Yox, çox sağ ol. Bu stol səndə çoxdandır?

– Ailəmizin nəsil-dən-nəslə ötürdüyü əmanətdir, mənə də miras qalıb.

– Aydınır, – Pit stola yayxanaraq dedi. – Mən həmişə istəmişəm ki, yaxşı stolum, bir də stulum olsun. Bunlar ciddi şeylərdir. Möhkəm, etibarlı olsun, çətinliklə qaldıra biləsən. Onları özümlə gəmiyə götürərdim. Çayla üzünəşığı üzərdim. Üzən evlər var ha, bilirsən də. Otur özünçün kayutda, suya tamaşa elə.

– Bəs sükanı kim saxlayacaq?

– Əşşi, lap qırağa da vermək olar. Yəni lövbər salmaq. Ətrafda da bir kimsə yox, lap sakitlik olsun.

– Hara üzərdin ki?

– Hara üzərdim? – Pit soruşdu. – Heç yana üzmək lazım deyil.

– Tut kakaonu.

Onların hərəsi bir qurtum aldı.

– Mark necədir?

– Əladır, – Pit çiyinlərini çəkdi.

– O özünü müdafiə üçün nə deyə bilər?

– Deyir ki, daha tüpürməyəcək. Dünən axşam söz verdi.

– Bunu eşitdiyimə çox şadam.

– Bəzən ləzzətlə tüpürməkdən onun xoşu gəlir də...

– Hə, amma maraqlıdır, görəsən, bu dəfə nəyə tüpürdü, ya da nəyə tüpürmək istədi? – Pit soruşdu.

– Mənim auditoruma.

– O kimdir?

– Məsih. İsa Məsih.

– Nə, – Pit kreslodan bir az boylanaraq dedi, – o, İsa Məsihə tam ciddi şəkildə tüpürmək fikrinə düşüb?

– Yox, tam mənada elə deyil. Amma hərdən mənə elə gəlir ki, o, kiməsə tüpürməkdən özünü saxlaya bilmir.

– Sən heç özün başa düşdün ki, nə çərənləyirsən?

– Yeri gəlmişkən, – Len dilləndi, – özün ona demisən ki, arabilir Əhdi-Cədidə oxumağa başlamısən.

– O-ha! Bəs o necə, buna da tüpürmək fikrindədir?

– Mən axı sənə dedim ki, söz verib, daha tüpürməyəcək.

– Əcəb ürəyi genişlikdir...

– Amma kim bilir... Onun hər işi əhvali-ruhiyyəsindən asılıdır, qabaqcadan nə edəcəyini heç vaxt bilməzsən .

Pit əllərini cibinə soxub güldü.

– Sən lap Co Doks kimi danışırısan. İşə bir bax, onun İsa Məsihə tüpürmək istədiyinin əhvali-ruhiyyəsi də olacaqmış, yox bir. Dillən görüm. Bəlkə, onda bu tüpürmək tutmasını yaradan, buna həvəsləndirən əhvali-ruhiyyəni hansı amillərin meydana çıxardığını da bilirsən, bəlkə, bu barədə də danışasan?

– Sən axı mənim dırnaqlarımı bircə-bircə çəkib çıxararsan.

– Mən səni yavaş-yavaş buraxıram, narahat olma. Başla, başla görək.

– Yaxşı. Elə bilirəm, onda hər suala konkret cavab var, vəssalam. Əgər belə bir cavabı yoxdursa – amma mənə, mən elə düşünürəm ki, hər halda, yaqın ki, varıdır – əgər mən fikirləşməyəydim ki, görəsən, onun hər şeyə hazır cavabı var, yoxsa yox və əgər sən hələ fikrimin istiqamətini düzgün tuta bilirsənsə, onda inandırım ki, bu adı daşıyan insan daim hər şeyə cavab tapar.

– Bu adı daşıyan insan daim hər şeyə cavab tapar! Sən bir öz pişiyinə bax, boş-boş çərənləməyindən artıq stolun altında gizlənilib. Nədir, hər axşam ona belə əziyyət verirsən?

– Əşşi, yaxşı, – Len dedi. – Sən yüz faiz mənə nəse demək istəyirdin. Bəs niyə demirsən?

– Yox, – Pit dedi.

O, fincanı götürüb əməlli bir qurtum aldı.

– Yox, – gülümsündü, – mən sənə qətiyyənlə bir şey demək istəmirdim.

– Doğrudan? – Len qaşlarını çatdı.

O, tavana baxdı, başını yellədi və sonra nəyisə xatırlayıb pıqqıldadı.

– Hə, yaxşı, maraqlı bir iş olub. O, elə bir söz deyib ki, sən onu yüz faiz qiymətləndirərsən.

– Nə deyib ki?

– Dekan Svift barədə danışır, başa düşürsən, birdən, heç dəxli olmadan, lap damdandüşmə qayıtdı ki, bəs o daha öz poxunu yeməyin daşını atıb; bütün var-dövlətini dəlixanaların saxlanılmasına ayırmaq qərarına gəlib. Nə baxırsan, Piti çoxdan görmürsən? Hə, elə beləcə, lap elə bu cür də dedi. Sən nə fikirləşirsən bu barədə?

Pit qabağa əyilib uğundu.

– Çox maraqlıdır.

– Maraqlıdır?! Yumşaq dedin, ay kişi.

– Hə, doğrudan, çox qəribədir.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Qəribə? Nə mənada qəribədir?

– Bu yaxınlarda işdən evə qayıdıram, – Pit dedi, – bir də gördüm qonşu qapımın ağzında dayanıb. Pəncərəmdən də tüstü çıxır.

– Nə?

– Əşşi, hər şey qaydasındaydı. Mən, sadəcə olaraq, piroqu sobada unutmuşdum. Mətbəx də, mənzilin özü də tam salamat idi, amma piroqdan bir şey qalmamışdı, qalan, bəlkə, sənin pişiyinə ancaq çatardı. Qonşunun sifətinə baxanda isə adamın lap ürəyi qopurdu; elə qorxmışdu ki, rəngi ağappaq idi. O, yəqin, elə bilmişdi ki, mənim insan sümüklərindən şorba bişirmək adətim var.

– Hə də, onu başa düşürəm, – Len başını tərpətdi.

– Başa düşürsən?

– Hə, gözəl başa düşürəm.

Krandan su damcılayırdı. Len kranın başını bərk-bərk burdu.

– Hə, Len, bəs özün necəsən? – Pit soruşdu.

– Nə?

– Kimdir sənin belə zəhləni tökən?

– İndi anladaram, – Len dedi və stula bir təpik ilişdirdi.

– Mən, demək olar ki, bitmişəm, axırım çatıb. Artıq səs hüququna malik olmayan səhmdaram.

– Yaxşı görək. Sən? Sən ki lap Çarli Hantsan, oğlan.

– Hə, ona bənzər bir şeyəm.

– Mən deyim sənin əsas problemin nədir, – Pit dedi. – Gərək daha çəvik olasan, vəziyyətə daha tez uyğunlaşasan.

– Çəvik? Çəvik. Hə, sən, deyəsən, haqlısan axı. Nə barədə deyirsən bunu?

– Bax, sənin bu Məsihlə münasibətlərin necədir?

– Məsihlə? Yox, yox, sən nə danışırısan? Yox. O həmişə elə özüdür, mən isə heç özüm də ola bilmirəm. Bizim bir-birimizlə nə münasibətimiz olacaq axı?

– Keçmişin kabuslarından ayrılmaq, – Pit siqaretini yandıra-yandıra dilləndi, – qətiyyən məğlubiyyət deyil, uzaq-başı taktiki bir səhvdir. Elastiklik məfhumu altında mən ümumun qəbul etdiyi normalardan yayındığını qəbul etməyə hazır olmağımı nəzərdə tuturam. Axı özün də bilmirsən ki, bir an sonra başına nə gələcək. Sən nimdaş, əprimiş köynəyə bənzəyirsən. Təmizlə, üst-üstə qalaqlanmış fikirlərini təmizlə. Yoxsa onlar sənin beyninə gələn oksigenin qabağını tam kəsəcək və heç özün də bilməyəcəksən ki, necə oldu tam düşkünlüyə qapıldın, özü də vaxtından xeyli qabaq. Gərək içindəki qorxudan canını qurtarasan, yalnız sonra başlayasan beynindəki sarsaq fikirlərdən, gərəksiz oyunlardan qurtulmağa. Bunların hamısı boş-boş şeylərdir. Sağlam məntiq – bax, möcüzələr yaratmağa qadir olan yeganə ali qüvvə odur. Lap başlanğıc üçün məsləhət görərdim ki, bu pişiyi öldürəsən. O, səni heçliyə sürükləyir.

Len qalxıb eynəyini sildi. Ayaqlarının altına baxanda bədənindən vicvicə keçdi.

– Yox, – dedi. – Mən hər dəfə göyə baxanda onu tamam başqa cür görürəm. Buludlar göydə deyil, mənim gözlərimdədir. O ki qaldı pişiyə – bunu bacarmaram.

– Şəxsi təcrübənin qiymətləndirilməsi, – Pit dedi, – mütləq bütün mövcud olan, bəlli, əhəmiyyətli fərqlər nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir, təbii ki, əgər müəyyən dəyəri olan bir nəticəyə nail olmaq istəyiriksə. Bax, səndə çatışmayan məhz budur. Bir əşya ilə digəri arasındakı fərqi müəyyən edə bilmirsən. Evinin kandarından çıxan kimi, sanki, artıq uçurumun kənarındasan. Amma sənə lazım olan – özündə qiymətləndirmək və fərqləndirmək bacarığını yaratmaq, yetişdirmək, inkişaf etdirməkdir. Sən axı nəyisə necə aydınlaşdırı bilərsən, nədənsə necə baş çıxara bilərsən ki, yeriyəndə gözün yalnız ayağının altında olur!?

– Bilirsən, – Len dedi, – mən heç vaxt Baxdan imtina edə bilmərəm.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Səndən bunu uman var ki?
– İstəmirsən, ummursan məgər? Aydındır. Oy, nə yaxşı oldu. Görünür, səni düzgün başa düşməmişəm.

– Nə?

– Məgər təklif eləməirdin ki, Baxdan imtina edim?

– Sən məni nə sayırsan?

– Yəqin, bu, kimsə başqa adam idi.

Len çayın qalığını fincanlardan boşaltdı və onları yuyulmalı qabları yığıdığı çanağın içinə qoydu.

– Maraqlıdır, görəsən, Mark neynəyir indi?!

– Yəqin, hansısa xanımın başını öz goplarıyla xarab eləyir, – Pit gülümsündü. – Necə bilirsən?

– Hə, yəqin, elə sən deyəndir.

– Hə, – Pit dedi, – bizim Mark yaman qəribə oğlandır. Hərdən mənə elə gəlir ki, o, əlaqotu kimi bir şeydir.

O, stulda yellənib müvazinətini saxlamaq üçün düzgün bucaq tapmağa çalışaraq ayaqlarını stolun üstünə uzatdı.

– Hə, – dedi, – hərdən mənə elə gəlir ki, o əlaqotudur. Amma buna sona kimi əmin deyiləm. O, məni təəccübləndirməyinə son qoymur, elə özüm də ona baxanda yaman tez-tez təəccüblənirəm. Məndə elə təsəvvür yaranır ki, istəsə, o hətta çəkmələrinin palçığını da qızıla çevirə bilər. Həyat yollarıyla lap oynayırımı kimi addımlayır. Amma görəsən, oynadığı hansı oyundur?

Len kranın başını burub suyu açdı, sous qabını yaxaladı.

– Hərdən fikirləşirəm ki, – Pit dedi, – axı nə işim var bununla?! Bu oğlanın kəlləsində də, qəlbində də nəsə var. Onun daxili aləmi o qədər dərin ki, lap üç nəfərə birdən bəs eləyər. Amma kaş biləydim ki, bu dərinlikdə gizlənənlər nədir. Nə deyirsən, düz deyil?

Len fincanı yuyur və cavab vermirdi.

– Bütün əmma da elə bundadır. Onun daxili aləmi ağzına kimi nəyləsə doludurmu, yoxsa boşdurmu? Hərdən mənə elə gəlir ki, sadəcə, boş deyil, bombardmandan sonra

darmadağın edilərək toza çevrilmiş kimidir. Lakin qətiyyənlər bir ehkamçı kimi öz dediklərimin üstündə israr etmək fikrində deyiləm.

– Düz də eləyirsən, – Len fincanları silə-silə dedi.

– Bilmirəm, o, belə... birtəhərdir elə bil, necəsə sürüşkəndir, nədir?! Ya da hərdəmxəyaldır, dəmdəməkidir. Amma kimsə məndən onun barəsində soruşsa, əlbəttə, deyəcəyəm ki, xoşum gəlir ondan, o, mənim dostumdur. Dosta isə adam çox şeyi bağışlayar. Amma o bütün ömrü boyu bircə gün də işləməyəcək və gec-tez bunun bəlasını mütləq çəkəcək. Axı lap alfons kimi yaşayır, heç özü də bunu inkar edə bilməz. Məncə, o, qəhrəman sevgili obrazına həddindən artıq aludə olub. Amma ehtiyatını da əldən qoymur ha. Öz aramızdır, onun başı yerində olmasaydı, çoxdan tora düşmüşdü və indi zır-zır ağlayırdı.

– Piş-piş-piş! – Len çağırırdı.

Pişik stolun altından çıxdı. Len ona nəzər salaraq sous-qabına bir az süd töküüb döşəməyə qoydu. Pişik yalamağa başladı.

– Onun adı nədir? Pişiyininkini soruşuram.

– Solomon, – Len cavab verdi.

O, bufetin yan divarına söykənilib eynəkli gözlərini heyvana çəpəki zilləmişdi, baxırdı.

– Qulaq as, – Pit dedi, – gəl mən sənə bu gün gördüyüm yuxunu danışım; əgər etiraz etmirsənsə. Kefin o dəqiqə kökələcək.

– Danış gəlsin.

– Mən heç güman etməzdim ki, bu gecə yuxuda nəşə görəcəyəm.

– Nə idi ki gördüyün?

– Hər şey o qədər aydın idi, – Pit dedi. – Görürəm ki, Virciniya ilə metrodəyən, platformada durmuşuq. Birdən ətrafdakı insanlar harasa qaçmağa başladılar. Ara qarışdı, bir qarışıqlıq düşdü, gəl görəsən. Çönüb baxanda gördüm

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ki, camaatın üzünün dərisi çat verib cırılır, tikə-tikə olub yerə tökülür. Adamlar qışqırır, relslərin üstünə atılırdılar, hamı, nəyə görə, tunelin içinə qaçır. Birdən yanğın zəngi çalındı. Cinniyə baxdım, onun da sifəti çatlamış, qaysaq bağlamışdı. Lap köhnə divar malası kimi. Qara qaysaqları, ləkələri irinləmişdi. Dərisi lay-lay qoparaq çürük ət kimi tikə-tikə tökülürdü. Mən onların cərəyan altında olan relslərin üstünə düşəndə necə cızıldadığını eşidirdim. Onun əlindən yapışdım, istəyirdim ki, onu oradan çıxaram. O isə tərپənmək bilmirdi. Elə bil, paya udmuşdu, üzünün yarısı qalmamışdı və gözünü mənə zilləmişdi. Qışqırmağa başladım, “gedək buradan” deyirdim, o isə tərپənmirdi. Birdən fikirləşdim ki, aman tanrım, görəsen, mənim öz üzüm necədir? O nəyə zilləmişdi gözünü? Bəlkə, elə mən də onun gözlərinin qabağında diri-diri çürüyürdüm?

Len ürپənmiş kimi nəfəs çəkdi.

– Necədir, sənin qara kitabına yarayar, hə? – Pit soruşdu.

Len gözlərini əlləriylə örtüdü.

– Yaxşı, fikir vermə, – Pit dedi. – Yaxşısı budur, bura bax. Say gör neçə dəfə eləyə bilirəm.

– Nəyi?

– Say deyirəm.

Pit yerə uzanıb qolları üstündə enib-qalxmağa başladı. Len irəli yeriyib ona baxırdı.

– Hə, neçə oldu? – Pit xırıldadı.

– On beş.

Pit düz qarşısına baxaraq enib-qalxmağında idi.

– İyirmi.

– Uf.

– İyirmi beş.

– Yaxşı, bəsdir.

O, əzələlərini boşaltdı, kinayəli bir təbəssümlə döşəmədə oturdu.

– Hə, necədir, pis deyil ki?

– Sən nə cür adamsan? – Len dedi. – Adamın beyninə sığışmır.

– Eybi yox, mənə bircə həftə də vaxt ver, otuz beşə çatdıracağam.

VII fəsil

– Cırtanlar yenə işə başlayıblar, – Len dedi. – Onlar, nə baş verirsə, hamısına göz qoyurlar. Səhərin gözü açılmamışdan işin qulpundan yapışır və nə baş verdiyini həmişə dəqiq duyurlar. Onlar adi şəhər adamı kimi geyinmiş çalağanlardır; yalnız şəhərlərdə işləyirlər. Etiraf etmək lazımdır ki, öz işlərini yaxşı bilirlər və bu iş çox risklidir. Sıqnal tüstüsünün görünməyini pusur və o dəqiqə öz alət dəstlərini çıxarırlar. Boş yerə bircə saniyəni də itirmirlər, onları maraqlandıran ərazidə uçuşaraq çevrələr cızmağa başlayırlar. Elə ki vəziyyətdən baş çıxardılar, bir göz qırpmında ən yaxşı yerləri, hakim yüksəklikləri tuturlar və əgər ehtiyac olsa, dislokasiyalarını bir an içində dəyişməyə hazır olurlar. Fasiləsiz işləyirlər, özü də girişdikləri iş başa çatana kimi – istər elə olsun, istər belə – əl çəkmək bilmirlər.

Mənim üzvlük haqqını verməyə pulum yox idi, amma onlar məni öz komandalarına qısamüddətli razılaşma əsasında götürdülər. Onların yanında uzun müddət qalası deyiləm. Sadəcə olaraq, elə bir zəmin görmürəm ki, bu əməkdaşlıq onun naminə qısa kimi davam etsin. O vaxtadək oyun qurtaracaq. Amma indiki vəziyyətdə bu, mənim ətrafda nə olduğunu görməyim, bütün bunların necə və nədən baş verdiyini araşdırmağım üçün yeganə imkandır. Mənim üçün ən əsası dəyişmə məzənnəsini və bazarın oynamasını diqqətlə və vaxtında izləməkdir. Yəqin ki, həm Pit, həm də Mark rəsmi valyuta məzənnəsinin bazara necə təsir etməsindən xəbərsizdirlər. Amma bu belədir.

İndi mən də vaxtımı cırtıdanların içində keçirəcək, onlarla bir yerdə hər şeyə göz qoyacağam. Onlar, demək olar ki, heç nəyi nəzərdən qaçırmırlar. Əgər məni vaxtında xəbərdar etsələr, anbarımı yatıb qalmış, gərəksiz maldan təmizləyə bilərəm, xüsusilə də əgər bazarda gözlənilməz, kəskin dəyişikliklər baş verərsə.

VIII fəsil

O, Pitin israrından sonra əyləşdi. Oğlan izah elədi ki, ona nəsə deməlidir və o da diqqətlə dinləməlidir, çünki bunun işə çox böyük faydası dəyə bilər. Lap başlanğıcda buxarının qabağında oturub qıza xarici görünüşün cazibədarlığı və bunun keçərli olduğu halların sərhədlərini müzakirə predmetinə çevirməyi təklif etdi. Şəxsən özü belə fikirdəydi ki, həmin bu sərhədlər cismin müsbət yaradıcı qüvvə olmasına nöqtə qoyulan, onun fiziki asılılığa çevrildi yerdən keçir. Məsələn, elə onun özü ilə Markı götürək. Deməzdi ki, xarici görünüşləri irəli yüyürərək bu prosesə özlərinin şəxsi keyfiyyətləri və digər cəhətlərinin qoşulmasından da qabaq qoşulur, başqa insanlarla kontaktı daha tez yaradır. Qeyri-həssas bir adam üçün bu fərziyyə başlanğıc nöqtəsi və ya sonra baş verəcək hadisələrin əlaməti sayılırdı, amma bir sual meydana çıxır: bu əlamət nə dərəcədə dəqiqdir? Onun özü çox suyuşirin oğlandır, Mark isə həmişə yataqdan indicə çıxmış, ya da indicə uzanıb yatmağa hazırlaşan adam kimi görünür. O ümid edirdi ki, xarici görkəmləri həyatlarında baş verən olaylarda heç bir rol oynamır. Amma müəyyən mənada elə xarici görünüşləri hər ikisinə müəyyən problemlər yaradırdı. Hər ikisi öz cismani qılafları ilə çərçivə sazişinə girməyə məcbur oldular, özü də bu sazişin hazırlanmasına çox qətiyyətlə girişdilər. Şəxsən ona elə gəlirdi ki, Mark bu həyatı mübarizədə nəinki

kəmali-meyllə, həm də böyük məmnuniyyətlə öz cisminin tərəfində çıxış edir. Ətrafdakıların onun fiziki üstünlüklərindən qaynaqlanan pərəstişi Markı tam razı salırdı. Lakin o, dünyaya öz profili və seksual mexanizm kimi istedadından daha böyük şeylər təklif edə bilirdi. O, başqa sahələrdə də bacarığını nümayiş etdirmək iqtidarında idi. Düzdür, bəzən müəyyən məqamları nəzərdən qaçırdı. Öz cisminin qəribəliyi ilə bir-birini tamamlayan qarşılıqlı münasibətdə hərəkət edərək, nə özünə, nə də ətrafdakılara qarşı hər hansı bir obyektiv və ya tənqidi münasibətin qorunacağına ümid edə bilməzdi. İntuitiv şəkildə duyduğun şeylərlə ayrıca bir hadisənin əsaslı və götür-qoylu analizi arasında mütləq bəlli məsafə saxlamaq lazımdır. Mark nəinki obyektiv analizdə qüvvətli deyildi, həm də düzəliş və dəqiqləşdirmələr üçün qapalı bir kitab idi – tamamilə, istisnasız olaraq hər şeydə. Öz ünvanına tənqid qəbul etməyə qətiyyətlə hazır deyildi, vəssalam, burada nə varmış ki?!

Qız qulaq asırdı.

Len isə, əlbəttə, fizioloji tip yox, daha çox, fiziki hadisəydi. Onun davranışı, özünü ifadə manerası nəsə qeyri-maddi bir şeyin, özündən asılı olmayan pəltəkləməni xatırladan bir nəsnənin təsiri altında formalaşmışdı. O, bir saniyə belə sakit dura bilmirdi, əgər hansı andasa buna nail olurdusa belə, onun hərəkətsizliyi ya məqsədli şəkildə hər hansı bir poza almasına, ya da mübahisədə arqumentə çevrilirdi. Lakin nə üzünün cizgiləri, nə də sifətində məxsusi nümayiş etdirdiyi mimika onun içində baş verənlərin dərk edilməsinə aparıb çıxarmırdı; onun içindəkiləri sifətinin dumanlı örtüyü arxasında olanlar açır, həyəcan signalı, adətən, oradan gəlirdi. O, bu ərazidə qıfıllanıb; elə bu səbəbdən xarici görünüşünün, fiziki qriminin ətrafdakılara təsirini müzakirə etmək mənasızdır; onun obrazının formalaşmasında bədəni, sadəcə olaraq, iştirak etmir. İstənilən bir şəxsində müşa-hidə etdiyi daimi aktivlik, əslində, bədəninin konturlarındakı

sinir uclarıyla cərəyanda olan impulslarda özünü göstərir və ona aid olan bütün şeylərə ötürülür; bu, ilk növbədə, onun əllərinə və eynəyinə aiddir. Gözləri həmişə özünü yalnız bir sinir kələfi, əsəb hüceyrələrinin yığını kimi aparır və onları sifətin məxsusi cizgisi kimi qəbul etmək çox qeyri-məhsuldar bir iş olar. İnsanların çoxunda sinir uclarının məcmusu vahid obrazı təşkil edən toplananlardan biridir, Lendən danışıanda isə bunu bir cəm kimi, bir hasil kimi qəbul etmək lazımdır. Onun sinir ucları bədəninin qalan tərkib hissələri üzərində aşkar dominantlıq daşıyır və qalan şeylər yalnız saysız-hesabsız tapmacalar və onun qeyri-fiziki mahiyyətini şərtləndirən cürbəcür estetik zadlar üçün bir qılafdır.

Qız uzandı.

Beləliklə, Len hiss etdikləriylə bu hisslər haqqında düşüncüləri arasında fərqi Markdan artıq görmür; onların öz aralarındakı fərq isə qavrama ilə idrakın qarışıq salınmasına, səhv düşməsinə gətirən səbəblərdədir. Onların hər ikisi ayrıca bir hissiyyatla onun əsasında gəldiyi nəticə arasında ayırıcı sərhəd qoya bilmir, lakin Mark birini o birindən ayırmağa cəhd etmək üçün həddən ziyadə tənəbdirsə, Len isə özünə, bunlardan baş çıxarmaq bacarığına qətiyyətlə əmin deyil. O, hissiyyatlarında qapanır, onları düşüncələriylə eyniləşdirir və bu ona gətirib çıxarır ki, fikrin özü artıq hissiyyata keçir, çünki o, həqiqətin gözünə dik baxmaq və düşüncənin həqiqi təbiətini və tələblərini müəyyənləşdirmək iqtidarında deyil. Lakin Mark nəyisə düzəltmək fikrində deyilsə və heç bir tənqid eşitmək istəmirsə belə, bunun ucbatından gec-tez başını yaracaq, öz səhvlərini etiraf edəcək və hər şeyi yenidən, öz təcrübəsində öyrənəsi olacaq. Len isə həm tənqid üçün, həm də dost yardımını üçün açıqdır.

Qız uzanıb ona qulaq asırdı.

O bütün bunları öz dostlarına artıqlamasıyla verməyə hazırdır – hər ikisinə. Axı yaxşı fikirləşsən, onların arasında

olan fərqlərə və fikir ayrılıqlarına baxmayaraq, dostluqlarını əhəmiyyətli bir mənəvi dəyər sayırdı. Amma əmin deyildi: bu münasibəti yeni bəşər birliyinin, məsələn, yeni kilsənin bünövrəsi kimi qiymətləndirmək lazımdır?! Çətin ki, onların həyat prioritetlərini və müqəddəs saydıqları ehkamları üst-üstə düşən, ya da, heç olmasa, yaxın saymaq olar, amma hər halda, hər üçündə həm köklü baza dəyərlərinə aid olan, həm də bu dəyərlərin həyata tətbiq sistemlərində ümumi çox şeylər vardı. Bir yerdə onlar vahid bir tamlıq, birlik, ümumun rifahı naminə, onun yeni kilsə adlandırma bildiyi nəsə naminə mübarizədə ittifaq təşkil edirdilər; hər birinin içində bu ittifaqın yaşam qabiliyyətinə və idrak gücünə inam vardı. Əlbəttə, hələ çalışmalı olduqları çox şey vardı – hər şeydən öncə də strukturun müvazinəti və mütəhərrikliyi üzərində işləməliydilər. Elə strukturun özü də, düzünü desək, hətta ümumi cizgiləri baxımından belə, mükəmməllikdən uzaq idi. Onun üç tərkib hissəsi arasındakı fərq çox böyük, mərkəzdənqaçma qüvvəsi isə çox güclüdür. Bu ittifaqı qorumaq, onu gələcək üçün möhkəmləndirmək məqsədilə gərək qüvvə sərf edəydin; amma mövcud fərqləri tam silməyə də ehtiyac yoxdur, şüurlu özünüməhdudlaşdırma və bəlli fərqlərin ağıllı, hamı üçün məqbul bir minimum həddinə endirilməsi daha məhsuldar sayıla bilərdi. Əgər buna nail olsaydılar, belə bir işin başa çatdırılması faktının özü onların təşəbbüsünün uğuruna, yaranan ittifaqın həyat qabiliyyətinə dəlalət edəcəkdi. Onun fikrincə bu, olduqca dəyərli iş idi. Özü də, sadəcə dəyərli yox, o, bunu həyatlarının bu mərhələsində ən mühüm dönmə sayardı. Və məsələ yalnız qarşılıqlı ünsiyyət vasitələrində idi. Əgər o öz dostlarıyla ünsiyyət yarada bilməsə, çox tezliklə bu dostluq ya kökündən quruyacaq, ya da çürüyəcəkdi.

Qız dinləyirdi.

Bu ittifaqın içəridən çürüməsinin mümkünliyünü qəbul etdikdən sonra o, arzu edilməz xarici təsirlər məsələsinə

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

keçdi. Əmin idi ki, xarici faktorlardan çəkinməyə dəyməz; onların hər biri ağrısız qəbul edilərək həzm oluna bilər. Məsələn, hal-hazırda Virciniya onların üçündən birinə – onun özünə təsir edirdi. Əgər bu ehtimaldan çıxış etsək ki təsir müsbətdir, onda elə onun özü də bu ünsiyyət şəraitində yeni kilsələri üçün daha çox iş görə bilərdi. Digər tərəfdən, ehtimal etsək ki təsir mənfi mahiyyət daşıyır, ordenin digər üzvləri onsuz da onun qarşısında öz vəzifələrini icra edəcək, özlərini onun yerinə qoyaraq şüurlu davranış göstərəcəkdilər. Təbii ki, problemlər o şəraitdə yarana bilər ki, şübhəli, ya da mənfi xarici təsir Lenə bir cəhətdən, Marka tamam başqa cəhətdən sirayət etsin və bunun nəticəsində onların münasibətini korlaya, hələ möhkəmlənməmiş birliyi sarsıda biləcək əlavə fikir ayrılığı, ziddiyyət yaratsın. Onda onlar məcbur olacaqlar ki, prioritet dəyərlər məsələsini nəzərdən keçirsinlər: hansı daha mühümdür – öz fikrini müdafiə etməklə konfliktə girmək, yoxsa güzəştlər əsasında ittifaqa nail olmaq. Bu vəziyyətdə yeni kilsəyə davam gətirərək yeni doğulan əzəmətini möhkəmlədəcək, ya da onlar ümumi mülkiyyəti bölüb evlərinə dağılısacaqlar.

Gün axşama doğru əyilir, alatoran qatılışırdı, qız kresloya dırmanaraq qulaq asmağa davam edirdi, otaqda kölgələr uzanmışdı – indi onlar çarpayıda oturub damağında siqaret tutmuş oğlanın tələffüz etdiyi sözlər kimi ona sarı dartınırdı.

Boşboğazlıq və şarlatanlıq – o artıq bunlardan bezib; gördükləri xirtdəyinə kimi bəsidir. Əvvəllər sürdüüyü həyat onu böhrana düçar edib. Anqlıkan kilsəsinin ağışında keçirdiyi zaman əbəs yerə itirilmiş oldu. O, öz-özünü yalançı illüziyalar dünyasına aparmışdı. Onun dünyanın pozitiv qavranması saydığı şeylər, əslində, beyinlərin təmizlənməsi kimi, şumlanmış torpaqda özün üçün yox, başqası üçün çalışmaq kimi bir şey imiş. Bir sözlə, qüvvəsini boş yerə sərf etmişdi, lakin bu gücün təskinlikgətirici qayıdışı da hələ baş tutmamışdı. Onun şüurunun potensial imkanları göz

qabağında getdikcə daha qısaömürlü olur, ruhu durğunlaşır, topladığı potensialdan istifadə imkanları getdikcə daha qeyri-real görünürdü. Düzünü desə, öz ehtiyatlarından xeyli sərf etsə də, çox az şeyə nail olmuşdu. Artıq aktiv hərəkətin zamanı yetişmişdi. Lakin bunu da etiraf etmək lazımdır: onun hərəkətinin istiqaməti qabaqcadan müəyyən edilmişdi və hər şeydən belə çıxırdı ki, indi ən radikal tədbirlərə əl atmaq zərurəti mövcuddur. Bədənə yayılmış yaranı lap dərinliklərinə qədər, düz sümüyə kimi yandırmaq lazım idi. Düşüncələrini həyata keçirmək özünün bir hissəsini məhv etmək bahasına mümkün olacaqdı. Bu məsələdə o anqlikan kilsəsinin ən əsas doktrinası ilə qabaqcadan razı idi, lakin onun ağuşunda qalması həddindən artıq hövsələ tələb edirdi, hövsələsi isə artıq tükənmişdi. Bu kilsə xırda məsələlərin içində ilişmiş, öz başlıca vəzifəsini unutmuşdu. Məsələn, onların Tanrı haqda təsəvvürləri nəyə desən dəyər. Bu, hörmətsizlik, küfr, şəkkaklıq, Xaliqlə onun məxluqları barədə anlayışların dəyişik salınması idi. Bu məxluqlar Tanrını qəbul otağına çıxarmışdılar, indi də deyirdilər ki, qoy orada gözləsin. Tanrıya onlar öz fəaliyyətlərinin bəhrəsi kimi, məişətdə çox rastlaşdıqları əşya kimi baxırdılar. Onların qurduğu şirkətin direktorlar şurası insanlardan ibarət idi, Tanrı isə elə-belə, ora-bura qulluğa göndərmək üçün idi. Tanrı ağır işin hamısını görür, onlar isə gəlirləri bölüşdürürdülər. İcmanın sonuncu yığıncağında o, ayağa qalxaraq məsələni kəsəsinə qoymuşdu: sizin Tanrınız haradadır? Bu dəqiqə çıxarın onu, göstərin, qoyun stolun üstünə, gəlin ona bir yerdə baxaq. Ən yaxşısı, qəssabı çağırın hərəməzə ondan bir tikə kəssin. O, bunları deyəndə, sanki, zalda bomba partlatdılar. Əşşi, onlardan nə gözləyəsən, axı onlar elə adamlardı ki, qarşılarında İlahi Səltənətin qapıları açılsa belə, deyəcəklər: “Vay, oradan yel çəkir, qapımı tez örtün”.

Qatlaşmış yarıqaranlıqda qız hərəkətsiz oturmuşdu. Pit ona yaxınlaşdı:

“Bütün bu dediklərim elə şairlərə də aiddir. Onların yaradıcılığı öz-özlüyündə kafirlikdir ki var”. O mütləq belə bir fakta diqqət cəlb etməlidir ki, yazı – özünü özünə həsr etmək aktından savayı bir şey deyil. Deməli, burada mənəviyyat məsələsi daha qabarıq meydana çıxır. Şair hər növbəti əsərinin altında imza qoyanda özünə zəmanətli ölüm hökmünü imzalamış olur. Onların fəaliyyəti özünü ifadə etmək deyil, özünü yaratmaqdır. Deməli, bu proses əsnasında yaranmış nə varsa həqiqət yox, yalandır. Onların yazdığı hər bir şeir artıq soyumuş ölü bədənin buraxdığı qazdan çox dəyəərə malik deyil. Yaradıcılıq – mərhumun əməyidir və bu əməkdən yalnız başqa meyit yarana bilər – elə birincisinə bənzəyən və eyni mahiyyət daşıyan meyit. Yaradıcılıq naminə yaradıcılıq isə – bütün bünövrələri sarsıtmaqdır, təhrifdir və yazıçı əməyinin təhqiridir, hərçənd ki, yazarın aktiv, şüurlu məqsədi olanda bu əmək müəyyən dəyəərə malik ola bilər.

Vakuumda yazmaq, yazmaq xatirinə yazmaq! Yaradıcı adamın taleyüklü səhvi budur! Yaradıcılıq tətbiqi və məqsədyönlü olmalıdır, təxminən, aşpaz əməyi kimi. Əgər sən pudinqi yeməyə hazırlaşmırsansa, onda onu bişirməyin nə mənası? Yazıçı sənəti də eynilə belədir. Yazıçı əsərlərində öz-özünü öldürməkdənsə, insanları məlumatlandırma, maarifləndirə, hətta bəlkə, yaxşıya doğru dəyişə də bilər. İnsan, bəlkə də, xalığın səhvidir, amma hazırkı dövərdə formalaşmış dünyada o çox əhəmiyyətli, hətta müəyyənləşdirici bir faktor kimi çıxış edir. İnsanlar ona görə qiymətliyərlər ki, onlar insanın canlı insanlar arasında yaşadığının deyil, mum fiqurlar muzeyində ömür sürməsinin daimi xatırladılması kimi təzahür edirlər. Yazdıqları hər kəlmə ilə onlar günah bataqlığına daha dərinə qərq olurlar.

Hava qaraldı. Virciniya qalxıb çaydanı qazın üstünə qoydu. Sonra onlar evdən çıxaraq Li bulvarında gəzişdilər.

IX fəsil

Gəzə-gəzə Pit Tridnidl-stritə gedib çıxdı, gözlərini təəcübülə döyərək küncdəki binanın boz divarına baxdı və ayaq saxladı. Başını qaldırıb yuxarı nəzər saldı. “Valparaiso bankı. Yəqin, Valparaiso bankıdır. Kərpiciz bina. Bircə dənə də kərpic yox idi, sırf həndəsə idi. Görkəmində inam oxunurdu. Rəng kimi təmiz. Fasaddan da, elə əks tərəfindən də, düz yuxarıya kimi. Günəşlə həndəsi söhbətlər. Müqəddəs xaçın üstündə çəpəki şüa. Küncə sıxılmış günəşli künc. Kommersiyaya çevrilmiş günəş. Taxtından tez düşürülərək hörmətdən çox asan salınmış ilahi. Aldadıcı fikirlərin səni aldatmasına imkan vermə. Hava qədər əsassız qeydlər. Bazarda məhsul izafiliyi. Təsviri təsrifdən də bərhad. Lakin günəş bütün forma və ölçülərdədir. Bundan da pis olur. Damlarda dialoq. Monoloq dili. Bu nədir? Diedr – ikiguşəli künc? Çoxküncülüyə kimdir tüpürmək istəməyən? Riyazi topu indi mənə atın. Mən buna inanmağa meyilliyəm”.

O, divara söykəndi.

Siqaret yandır və səni normal adamla səhv salacaqlar. Flaqştokda Valparaiso bankının bayrağı gərildi və sürətlə yerə sürüşdü. Pit siqaret tüstüsünü içinə çəkərək maşınların mərəkəsinə, çəpərin məhəccərlərinə, günortanın ilğımında əriyən insan siluətlərinə nəzər saldı; yeriyən, addımlayaraq yanından ötən fiqurlara günəşli küncün taqıldayaraq ilmələr atan tikiş maşını. Zirək qara bir əl yanından öterkən onu itələdi. Bir bax. Hə. Kətan kəndir və surğuc. Çox dar xaltada bir küçük. Lap quş kimi yüngül. Top kimi yuyumru pəncələri üstə inamsız duran küçük. Millətlərin hökmdarları. Daxili tarix. Masonlar və sülhməramlılar. Saymazyana, öteri verilən dəyərli məsləhətlər. Səndə hər şey yaxşı olacaq. Hətta lap yaxşı. Parol və əla, dadlı cin. Sizin adınız və nömrəniz? Budur, buyurun. O, divara söykənərək

yanından ötən küçəyə baxırdı. Bir-birinə dəqiq yaraşdırılmış, adətən, irəli əyilən binalar hamısı birdən özlərini dala çəkdiilər. Onlar günəşlə günəşin arasında donaraq asıla qalıb durdular.

Tezliklə siyesta vaxtıdır. Bağçada, damda günün altında tir çəkərək dərinə qaraldasan. Lumulu çay və tor basmış talvar. Köhnə alma ağacının kölgəsində. Amma yel çəkməsin. Dişlərini bir-birinə sıx və yer kürəsini çevir.

Yüzlərlə pəncərə, heç birində də bir-cə sifət belə görünür. Bu gün yoxdur. Yer in təkində iş. İş sevmək lazımdır. Gündə səkkiz saat, bir də görürsən gün daha qalmadı. İş aləmi. Mənim işlədiyim və yolumun keçdiyi dünya. Hansı səmtə? Kim danışdısa, elə o da dedi. Bircə sözüne də inanmayın. Pit çönüb yuxarı baxdı. Valparaiso bankının pəncərələri ona adsız parıltıyla göz vurdular.

Baş barmağından qulaqlarının ucuna kimi parıldamaq. Hər şeyi adsız biri yaradıb. Hər şey ondan asılıdır ki, sizdə lazım olan alətlər varmı. Hamıya iş çatar. Amma Tanrının mərhəməti olmadan heç kəs ala bilməyəcək bu işi. Bunu qulaqlarında sırğa elə özünçün. Hər gün, istənilən havada təkrar et bunu. Bina silkələndi, onun dalınca başqası, sonra digəri – bütün Tridnidl-strit boyu binalar silkələndi.

Bu nə qiymətdir, görəsən? Qürurla addımlayır. O “yox” deyəcəkmi? Bu yançaqlara bir bax. Əcəbdir. Krallığın yarısını verərdim bu ayaqların yolunda. Hər şeyimdən keçərdim; hər ikisini mənə verin. Hə, bu qızın at minməkdən əla başı çıxır. Düz Dolstona kimi beləcə çapacaq. Heç şübhə eləmə. Mən artıq orada olmuşam. Məni giriş qapısının ağzında qoydular. Qurumuş, kürüsüz və kürünü mayalandıran südsüz siyənək kimi.

– Piter Koks! Aman tanrım!

İntiqam.

– Bax belə!

– Derek! – Pit əlini uzadaraq salamlaşdı. – Təsadüf bax.

– Aha, keçdin əlimə, – sevincindən par-par yanan Derek görüşmək üçün əlini uzatdı. – Əla oldu bu!

– Hə, – Pit gülümsündü. – Sən hara, bura hara?

– Mən burada işləyirəm, – Derekin işıqlı sifətində gülüş peyda oldu.

– Yox bir? – Pit dedi. – Heç ağlıma da gəlməzdi. Mən də buradayam.

– Sən nə danışırсан? – deyə elə bayaqkı kimi təbəssümdən işıqlanan Derek dilləndi. – Mənim də ağlıma gəlməzdi. Əcəb işdir! Harada, harada işləyirsən?

– Harada? – Pit dedi. – Hə, “Dobbin və Leve”də. Döngədən burulan kimi.

– Biz qonşuyuq ki! – Derek dedi; bu dəfə üzündə elə geniş təbəssüm vardı ki, elə bil, sifəti lap çiyinlərinə kimi açılmışdı.

– Hə! – Pit dedi. – Əcəb işdir.

– Qıyamət görünürsən, – deyə üzündəki ifadənin dəyişməsindən nə barədəsə düşündüyü bəlli olan Derek dilləndi. – Heç dəyişməmişən. Elə həmin dalğalı saçlardır, hə? İşlərin necədir? Babatdır?

– Oo, necə deyim, – çiyinlərini çəkən Pit dedi, – belə də... başa düşürsən... pis deyil... Derek, babatdır, işim babatdır.

– Hə, əcəbdir! – sifəti gözgöresi boğulan Derek dilləndi. – Biz, yəqin ki, üç il olar görüşürük! Ondan qabaq da – düz məktəbi bitirəndən bəri görüşməmişdik.

– Hə, – Pit dedi, – işə bax ha, gör nə qədər vaxt keçib.

– Aman, ilahi! – Derek xırıldadı, sifətinə baxanda adama elə gəlirdi ki, ağızından indicə köpük daşacaq. – Yüz ildir görüşürük! İndi nə edirsən? Nahar fasiləndir?

– Hə də, – Pit dilləndi, – onun kimi bir şeydir; demək olar ki...

– Bəxtimiz gətirdi ki-i! – başına qaynar su tökülübmiş kimi sifəti yanan Derek uladı. – Vurmaqla aran necədir?

– Bilirsən, bir məsələ var, – Pit tutuldu, – yaman tələsirəm, burada bir oğlanla görüşməliyəm. Mark Gilbert. Sən axı deyəsən, onu tanıyırsan?

– Gilbert! Əlbəttə! – üzündə xoşbəxt ifadə olan Derek bağırdı. – O, deyəsən, aktyor olmaq istəyirdi, əgər səhv etmirəmsə, elədir, hə?

– Hə də, – Pit dilləndi, – amma başa düşürsən, deyəsən, o, son zamanlar nə barədəsə ciddi düşünməyə başlayıb. Odur ki indi mənimlə təklikdə, sakit, kimsənin müdaxiləsi olmadan danışmaq qərarına gəlib. Başa düşürsən də, Derek. Axı bilirsən, bu aktyorlar nə biçim şeydirlər, hə?

– Qadına ilişib? – Derek göz vuraraq elə parlamağında idi. – Anladım nəyi nəzərdə tutduğunu. Deyirsən, aktyordur, hə?

– Hə, – Pit dedi, – gülməli uşaqlardır. Bağışla, yaxşı alınmadı bir az, amma sən başa düşərsən. Mütləq görüşəcəyik. Hər ikimiz burada işləyirik axı.

– Ümidvaram ki, görüşəcəyik! – Derek parıldayan sifətiylə ulayıb onun dirsəyindən yapışdı. – Bu qədər illərdən sonra əməllicə vurmaq lazımdır axı.

– Bunu lap dəqiq dedin.

– Qulaq as, Piter, – deyə üzündə bəxtiyar bir ifadə donmuş Derek xoş ahənglə inildədi, – zəng vur da mənə, yaxşı? Axşam, işdən sonra görüşək. Bir dəqiqə dayan, telefonumu yazım sənə. Yeri gəlmişkən, hərdən Robin və Billə də görüşürəm, yadındadır onlar? Bəs sən necə, bizimkilərdən kimisə görürsən? Hə, Gilberti. Al bunu. Amma mütləq zəng elə, yaxşı? Mən də Robinlə Billə xəbər eləyəyəm, qiyamət oturmaq özümüzçün, necə lazımdır.

– Robinin işləri necədir?

– Pis deyil. İndiyə kimi evlənməyib. Bəs sən necə, evlənmisən? – Derek sevincdən canlanmış sifətiylə guruldadı.

– Ha-ha. – Pit dilləndi. – Gərək bu barədə bir düşünəm, hə? Yaxşı, vaxt sıxır məni. Getdim. Özün ki bu aktyorlara yaxşı bələdsən.

– Qulaq as, səni görməyimə o qədər sevindim ki! – deyə üzündən təbəssümü, nəhayət, çəkilməyə başlayan Derek dil-ləndi. – Unutma.

Pit çöndü, əlini yelləyib küçənin əks tərəfinə keçdi.

Başdan-ayağa tərləmişdi. “Kimsə düzüb-qoşub bunu. Diqqətli olmaq lazımdır. Ətrafa yaxşı-yaxşı göz gəzdirmək... Küçənin bu tərəfində o, məni görə bilməzdi. Bura kölgədir. Amma yox, onsuz da görəcəkdə. Onların hamısı belədir. Gərək şlyapa qoyaydım. Bıg buraxaydım. Əlil arabası alay-dım. Qoyma burun isə lap xariqələr yaradar. Heç kəs tanı-maz. Bu kağızı hara qoydum? Uf. Atım onu zibil yeşiyinə”. Pit yolu keçdi; maşın siqnalları içindən, avtomobillərin bam-perləri arasından sivişərək keçdi. Paslı dəmir təbəqələrin altından kərpicləri və narahat, təşvişli insanların bir-birinin üstünə lazımı qaydada yığaraq ucaldığı divar panellərini gördü. Tini burulmağa tələsdi.

Hə, nəhayət ki, çatdı. Bu da çay. Hə. Nə qədər yaxınlaşır-san, bir o qədər hava sərinləyir. Şəhərin hay-küyü azalır, amma hələ də eşidilməyindədir. Qıjıltı və gurultu. London alışıb-yanır. Bax. Qızlar özlərini günün altında qaraldırlar. Ayaqlar, canalan ayaqlar, hamının gözü qabağında sərgilənən ayaqlar. Asılqan kimi ayaqlar. Öz qurbanlarını gözləyir-lər. Yırtıcı quşlar. Görəsən, qadın olmaq necə şeydir, Meyzi? Heç mən özüm də bilmirəm. Amma heç bir şey səndəkilər kimi deyil. Heç nə sallanmır, heç bir şey qabağa çıxmır. Hər şey yumşaq və nəmdir. Barmaqlarına tualet kağızının lifləri yapışır. Hər şey üçün, hər zaman üçün kağız. Dodaq boyası və xiyar. Gözlər. Yox, mən sənə kimi istəmirəm. İstəyirəm heç vaxt heç nə deməyim. Bəziləri tərləyəndə xoşlarına gəlir. Heyvani instinkt. Çürüyən mexanizm. Lüm-lüt soyunmaq və fırcıldatmaq. Tanrı obrazının özü kimi. Buna nə var ki.

Amma hər şeyin daha gözəl olduğu vaxtlar da vardı. Təmiz üstünlüyə qarşı şəhvət. Tər, tüpürcək və daha göstərəsi nə

qaldı ki, heç bir şey yoxdur. Mərhəmət aktı. İkitərəfli mərc. Nəyin varsa, hər şeyi qoyduğun mərc. Heç nəyə qarşı nəşə. Ümumi bərabərləşmə. Amma belə yox. Təkcə belə yox. Bu da qayıq. Elə mənim üçündür. Yaxşı qayıqdır. Qayıqlar. Cırt-danlar. Belə qızmar günəş altında ancaq qəssab olasan. Qana susamaq. Yelkənlər. Cırt-danlar. Ağızlarına gələni danışan cırt-danlar. Günəş də poladdandır. Başdan-ayağa poladdan. Kaş mən də poladdan ola biləydim. Artıq bütün problemlər bitdi. Mən hərəkətə keçməyə hazırım. Yatmaq. Pit ofisə girib arxasınca qapını örtüdü.

– Hə, – katibə dedi. – Mister Lind sizi görmək istəyir, mister Koks.

– Məni?

– Bəs kimi?

Daim nəşə qurtulduqdan və nəşə mızıldayan başlar hara-sa yox oldu.

– İndi?

Qız başını tərpətib yana əydi. Pit uzaq qapıya tərəf addımlayaraq onu tıqqılatdı.

– Buyurun.

Pit içəri girdi.

– Hə-ə...

– Mənə dedilər ki, məni görmək istəyirmişsiniz, mister Lind.

– Hə, lazım idiniz mənə, – mister Lind siqar qutusunu əliylə hamarlayaraq dedi. – Keçin içəri. Qapını da örtün. Belə. Hə, yaxşı. Əyləşin, mister Koks.

– Təşəkkür edirəm.

Pit oturdu.

– Hə, belə-belə işlər, mister Koks.

Mister Lind barmaqlarını masaya döyəclədi.

– Çəkirsiniz? – deyə əlini masanın üstündə gəzdirərək təklif etdi.

– Yox, təşəkkür edirəm, mister Lind.

– Hə, belə-belə işlər, mister Koks, – mister Lind dedi, – necəsiniz?

– O, – Pit dedi, – bilirsiniz, mister Lind, ümumiyyətlə, pis deyiləm.

Barmaqlarını bir-birinə ilişdirmiş mister Lind dodaqlarını ayırmadan gülümsündü.

– Lap yaxşı, əla, – deyə təbəssümlə dilləndi. – Bəs iş barədə nə deyə bilərsiniz?

– Bilirsiniz, – Pit dedi, – yəqin, bu barədə məndən soruşmaq lazım deyil. İnanmıram ki, sizə obyektiv cavab verə biləm. Hər şey mənim işimi sizin necə qiymətləndirəcəyinizdən asılıdır.

Stulda çevrilən mister Lind kontor masasının tünd rəngli şüşəsində öz əksinə baxdı.

– Mənim nəzərdə tutduğum bu deyildi, – o dedi. – Sizə bir şey deyə bilərəm ki, mister Koks, işinizi tam qənaətbəxş hesab edirəm, hə.

– Ooo, – Pit dedi. – Minnətdaram.

– Mən onu nəzərdə tuturdum ki, – mister Lind stulun üstündə geri çönərək şalvarının qırışını sığalladı, – onu nəzərdə tuturdum ki, siz özünüz öz işinizi necə qiymətləndirərdiniz, ya da bilmək istəyirəm ki, özünüzü bu işdə necə hiss edirsiniz?

– Özümü işdə necə hiss edirəm?

– Sizinlə açıq danışacağam, mister Koks, – Lind yumruğunu qarnı bərabərində düyünləyib dedi. – Bəzi kolleqlarım məndən bir çox şeydə xeyli fərqlənirlər.

– Fərqlənirlər?

– Mən bizim muzzdlu işçilərə, kollektivə münasibətimiz baxımından deyirəm. Şəxsən onların sağlamfikirliliyini qəbul edirəm, h-m, həm də belə düşünürəm ki, sabit münasibət, əgər istəyirsinizsə, şirkətin effektiv fəaliyyət göstərməsinin ən vacib tərkib hissəsidir.

– Tamamilə doğrudur, – Pit dedi.

– Bunu ona görə deyirəm ki, sizi şüursuz, düşüncəsiz insan saymıram.

Pit burnunu qaşayıb nəse mızıldadı.

– Amma demək istərdim ki, mister Koks, – mister Lind bütün bədənini irəli əyərək, başını aşağı sallayıb sözüünə davam etdi, – son zamanlar məndə bir-iki dəfə elə təəssürat oyanıb ki, sanki, siz, bilmirəm bunu dəqiq necə ifadə edim, hərdən fikrən...

O, sağ əlinin altındakı meşin üzlüklü qara gündəliyini açdı, elə açan kimi də nə fikirləşdisə, tappılıyla qapadı.

– ... elə bil, buralardan uzaqda olmağa meyillisiniz.

– Başa düşmədim, nə deyirsiniz? – Pit dilləndi və stulun altında çarpazladığı ayaqlarının yerini dəyişdi.

– Hə, – mister Lind, ayaqlarını aralayaraq barmaqlarını oynadıb dedi, – məhz elədir, məndə hətta elə təəssürat oyandı ki, hərdən siz tam diqqətli olmursunuz, fikrinizi bütövlükdə öz işinizə yönəldə bilmirsiniz.

– Fikrimi işimə yönəltmirəm?

– Hə, hə, – mister Lind başını tərpədərk, dilləndi, – buna bənzər bir şeydir.

“Sən buna bənzər deyəndə nəyi nəzərdə tutursan – elə buna bənzəyir? Gəl mənə ilişmək fikrinə düşmə”.

– Lakin sizi inandırırım, mister Lind, – Pit dilləndi, – mən öz işimi çox maraqlı sayıram. Sizə deməliyəm: diqqət elə bir şeydir ki, hərdən özünü bir az aldadıcı qiyafədə təcəssüm etdirir. Sən bir özünə baxaydın...

– Nə dediniz? – mister Lind mehriban nəzərlərini ona dikib soruşdu.

– Yox, mən, sadəcə olaraq, demək istəyirdim ki...

Mister Lind kinayəli təbəssümlə ovuclarını yuxarı tutub əllərini yana açdı.

– Mən tam olaraq...

– Yox, – Pit başladı, – mən... – onun ayağı qeyri-ixtiyari stula dəydi.

– Yox, – gülümsünərək dedi, – mən özümü burada elə öz evimdəki kimi hiss edirəm, mister Lind, əgər bunu nəzərdə tuturdunuzsa. Ola bilər ki, hərdən öz cari işim barədə düşüncələrə dalanda siz də mənə diqqət yetirmisiniz.

Mister Lind başını qaldırdı.

– Belə de, – dilləndi, – bunu eşitməyimə çox şadam, mister Koks. Ümidvaram başa düşürsünüz ki, sizi çox istedadlı və perspektivli bir əməkdaş sayıram.

O fırxırıb əlini cib saatına uzatdı.

“Sənə kim xəbərləyib bunu? Sənin qancıq baxıcın? Kişi, onların bircə sözünə də inanmaq olmaz. Hə, başla. Çıxar məni işdən. Bəsdir bir-birimizi yağlı pendir kimi ora-bura yaxdıq. Hə, qətiyyətli ol. Mən sənin üçün bağlı kitabam, oxuya bilməzsən”.

Mister Lind saatının qapağını cingiltili bir çıqqılıyla bağladı.

– Deyin mənə, mister Koks.

– Buyurun.

– Bu sualımı həddən-ziyadə şəxsi saymayın, amma bilmək istərdim ki, – o gülümsündü, – sizin həyatda ambisiyalarınız nədən ibarətdir?

Pit mister Lində baxdı, siqar qutusunu açıb-örtdü və sadələvh bir görkəmlə ona bir də nəzər saldı.

– Qorxuram ki, sizi – o, çənəsini qaşıya-qaşıya cavab verdi, – mütəəssir edirəm, mister Lind. Məndə elə təəssürat var ki, elə bil, bu barədə heç vaxt düşünməmişəm.

– Doğrudan? Bu, məni təəccübləndirir.

Mister Lind gözlərini qırpdı, çənəsini irəli verib boyunu hərledə ki, qalstuku bir qədər boşalsın.

– Çünki mən belə güman etməyə meyilliyəm, – o udqunaraq dilləndi, – və bunu da qeyd edirəm ki, bu fikrimdə heç tənha da deyiləm; sizin bəlli potensialınız var və mən gizlətmirəm, onun inkişafında müəssisəmiz də maraqlıdır.

Günəşin şüası onun biləyinə o an dəydi ki, o, əlini irəli uzadaraq az qalmışdı stolun üstündəki təqvimi yerə salsın. Son anda tutaraq təzədən yerinə qoydu və kreslodə dikəldi.

– Hə. Beləliklə, anladığım qədərincə, sizin başqa maraqlarınız da var.

– Hə, əlbəttə, – Pit dedi, – mənim kifayət qədər başqa maraqlarım var və onlar əsas etibarilə buradakı işimlə əlaqədar deyil, öz şəxsi həyatımla bağlıdır.

– Hə? Ancaq deməyin ki, evli deyilsiniz, – Mister Lindin gözlərində şən qıgılcımlar parladı. Onlar Pitlə eyni zamanda gülümsündülər.

– Yox, mən evli deyiləm, mister Lind.

– Aydınadır. Görünür, mənim marağım bütün sərhədləri aşır.

– Qətiyyəən yox.

Mister Lind pəncəyinin qolunu çəkdi, ona baxdı, sonra isə çeçələ barmağıyla köynəyinin manjetinə toxunaraq ona da diqqətli nəzər saldı.

– Oldu, – deyə söhbətini yekunlaşdıraraq dedi, – əgər mənimlə danışmaq istəsəniz, həmişə qulluğunuzdayam, istənilən vaxt müraciət eləyə bilərsiniz.

– Diqqətinizə görə çox sağ olun, mister Lind.

– Lap yaxşı, – bir andaca kreslosuna yayılan mister Lind dedi.

Pit qalxdı. Günəş şüaları press-papyenin¹ üstündə parça-parça olurdu.

– Təşəkkür edirəm, – dedi.

– Dəyməz, dəyməz.

“Sən kimin balasısan, fağır quzu?”

Qapı xalının üstüylə xışıldayıb onun dalınca örtüldü.

İş gününün sonuna yaxın, şəhərin başı üstündə alışan günəş artıq enməyə başlayanda Pit pilləkənin səkisində divara söykənərək durmuşdu və siqaret çəkə-çəkə pəncərədən

¹ *Press-papye* – basma, yazını qurutmaq üçün alət

çayın sahiliylə – ağacların altıyla şütüyən qırmızı avtobuslara dalğın nəzərlərlə tamaşa edirdi.

Çayda sakitlikdir. Çay tərleməyib. Orada yalnız polad var. Polad iyi. Polad kiçik ləpələrdə parlayır. Metal rəngli suda işıq ordusu. Səslər. Onun başının üstündə səslər eşidildi. Onlar pillələri yüngülcə, lap tullana-tullana enirdilər; səslər gülüşə parçalanaraq pillələrdə fırlanır və daş kimi donqultuya çevrilirdi. Dabanlar xışıldayıb pıçıldıadı və susdu. Onu pilləkənin altında gizlənməyə, qaşqabağını töküüb deyilməyə məcbur edən, azacıq tələsən və gülüşərək pıçıladaşan qızlar üst mərtəbədədir. Pillələrin tininə dəyərək çaqqıldayan polad nallı dabanların səsi onların aşağı endiyinə dəlalət edir; görünməyən pillələrin görünməyən dabanları; daha bir döngə və dayanacaq. Səslər arasında bir nəfəs səsi, alçaqdan, boğuc bir pıçılıq. Pit kürəyini divara sıxaraq eşitdi ki, bir neçə pıçıldayan səs divara suvanan donqultunu necə hamarlayır. İndi tək bir səs var, anlaşılmaz sözlər pillələrlə üzüaşağı sürüşür, diqqət kəsilmiş gərgin qulağa dolur, bir-birinin dalınca mərmər rənginə boyanmış divarda boğulur; öz əks-sədasından zəif səslər; öz səsinin əks-sədasından doğan səslər. İndi artıq səs bir idi, divara söykənmək, sinmək lazımdır; ayaq-qabılar bir addımlıq taqqıldadılar, başının üstündəki daş səki cəld səsə gəldi, alaqaranlıqda eşidilər-əşidilməz bir səsə; tək, imkan verən, qoymayan, dinləyən səsə. Pit qulağını mızılıtlarla dolu divara söykəyib qulaq asmağı özünə rəva bildi. Addım səsləri bir pilləkəni də endi, pillələr arasındakı səkidə taqqıldadı; gülüş cingiltisi – ucadan, açıq və sözsüz. Qapı çırpıldı.

Getdilər. Əsl gözəllik. İşıq. Hər şey düzənli. Hər şey öz yerindədir. Ümumi say. Bütöv bir krallıq. O, pillələri qalxıb ofisə girdi.

– Mister Koks, sizi telefona çağırırlar.

– İndi?

– Hə. Xətt açıqdır.

Bütün qulaqlar da indi açıqdır. Həm də gözlər açıqdır.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

- Allo?
- Mister Koks?
- Bəli. Kiminlə danışırım?
- Zəng etdim xəbər verim ki, müştərim sizin onun damında gördüyünüz işdən çox narazıdır.
- Nə?
- Unutmayın ki, müştərimə zəmanət vermişiniz. O, əşyalarına dəyən ziyana görə sizdən smetanın altmış faiz aşağı salınmasını tələb etmək niyyətindədir. İstənilən halda damının axmasına bundan artıq dözmək fikrində deyil. Müştərimin öz öhdəliklərini yerinə yetirməsi sizin öz öhdəliklərinizi nə dərəcədə yerinə yetirməyinizlə bağlıdır. Mənim müştərim...
- Len, indi vaxtım yoxdur, məşğulam. Nə vaxt görüşək?
- Görünür, vəziyyətin gərginliyini anlamırsınız, mister Çmoks, bağışlayın, mən Koks demək istəyirdim. Kanalizasiya və su təchizatı sistemi pozulub, su sayğacının üstü örtüldüyündən xarab olub. Böyük royal o dərəcədə ziyan çəkib ki, heç restavrsiya da kömək eləməz. Siz öz öhdəliklərinizə görə mütləq cavab verməlisiniz. Mənim müştərim...
- Yaxşı, bəsdür, qurtar. Əgər buralardasansa, gəl, işdən sonra görüşək.
- Bunun daha misli yoxdur ki...
- Hə-lə-lik.
- Duzlu kələm gətirməyi unutma.

X fəsil

- Bu da mən, – Len ayaqlarını dəhlizdəki kiçik xalçaya silə-silə dilləndi. – Yağış yağmır artıq.
- Dəhlizdəki divardan güzgünü çıxarıb özüylə aşağı, otağa apardı.
- Yerinə as, – Mark bütün otaq boyu onun dalınca gedə-gedə dedi.

– Bu axı evdəki əşyaların ən yaxşısıdır. Başa düşürsən? İspan malıdır. Yox, Portuqaliya. Sən, deyəsən, axı portuqalsan?

– As yerinə.

Len burnunu qurdalayıb gözlərini ona zillədi.

– Mən səni başa düşürəm, – dedi.

– Yerinə as.

– Bir bu güzgüyə bax. Bu güzgüdə öz sifətinə bax. Bir bax da! Bu məzhəkədir. Elə bil, ciyəri deşik-deşik eləyib ona tikə-tikə böyrək taxmısan. Hanı sənin üzünün cizgiləri? Heç bir cizgi yoxdur. Burada burnundur, orada qulağın. Nədir, deyirsən, yəni bu sifətdir? Belə sifətlə adamı heç qazamata da götürməzlər; götürsələr, götürsələr, yalnız ağıldankəm cinayətkarlar üçün olan dəlixanaya götürürlər. Niyə ilişmişəm sənə, heç özüm də bilmirəm.

– Len, güzgünü yerinə apar.

– Mən bu gün Piti görmüşəm. İşdən sonra görüşdük. Belə məlum olur ki, sənin bundan xəbərini yoxdur. Bu, güzgüdür məgər? Bura bax, bu dəqiqə qalxıb səninçün feldşerlə sanitariya çağıraram ha. – O, pillələrlə qalxdı və güzgünü yerinə asdı. Mark kresloya əyləşdi və Lenə baxdı, o isə otağa qayıdıb kandarda durmuşdu.

– Sənə mat qalmışam. Ümumiyyətlə, sənə tez-tez mat qalırım. – Len mızıldandı. – Amma düşünürəm ki, öz xəttimi davam etdirməliyəm. Sadəcə, bu, mənim borcumdur. Axı nəhayətdə heç nə sonsuz deyil, hər şeyin bir həddi var.

– Var?

– Hə.

O gülümsünüb otağı nəzərdən keçirdi.

– Sən kimi gizlədirsən burada?

– Nə?

– Sən burada tək deyilsən.

– Tamamilə düz buyurursan.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Hm-m. Hə-ə, bəs sənin esperanton necədir? İrəliləyiş var? Unutma ki, çəkisi iki unsiyadan ağır gələn nə varsa, mütləq haqqı ödənilməlidir.

– Məsləhətə görə sağ ol, – Mark dedi.

– Dəyməz, bəs sən mənə nə məsləhət görürdün? Heç nə. Mən işsiz-gücsüz qalıb paslanmışam. Heç nə alınmır. Amma sənin nə vecinə? Mənim problemlərimə heç tüpürmək də istəmirsən. Gör sənə nə deyirəm. Bilirsən indicə haradaydım?

– Yox.

– Konvey-Holla getmişdim. “Böyük fuqa”ya qulaq asırdım. Ömrümdə belə bir şey eşitməmişəm. Bu artıq musiqi deyil. Bu fizikadır. Hissiyatın musiqiyə əlaqəsi yoxdur. İnsanda elə təəssürat oyanır ki, sanki, kimsə içində sürsümük olan tabutun qapağını mişarlayır.

– Ciddi deyirsən?

– Bu gün Piti gördüm.

– Bayaq dedin.

– İşdən sonra görüşdük. Sahildə gəzdik. O hələ borc pul da istədi.

– Bəs sən?

– Mən vermədim.

– Niyə?

– Sən onsuz da başa düşməzsən. Ona elə belə də dedim: əgər sənə soveren¹ versəm, bu, hadisə olacaq, hətta presedent² olacaq. Mən isə bu cür hadisələrə qətiyyənlə qarışmaq istəmirəm.

Mark bir gözünü yumub, ikincisini çəpləşdirdi; siqaret yandırırdı.

– Bəs o nə dedi? – soruşdu.

– O nə dedi? O dedi. O danışdı. O fikrini bildirdi. Bilirsən sənə nə deyəcəyəm? Ondan ayrıldığım andan bəri əvvəllər heç vaxt düşünmədiyim şeylər barədə fikirləşirəm.

¹ *Soveren* – İngiltərədə bir funt-sterlinqə bərabər qızıl pul

² *Presedent* – keçmişdə olan və sonra təkrarlanan eyni tipli hadisə

O əllərini havada oynadıb yenə yanına saldı.

– Bilirsən nə var, – Mark dedi.

– Nə?

– Sən niyə Pitin yaxasından əl çəkmirsən?

– Yaxasından əl çəkim?

– Niyə çəkməyəsən ki? Onun sənə heç bir faydası yoxdur.

– Nə dedin?

– Məncə, ancaq mən onunla normal ünsiyyət qura bilərəm, – Mark dedi.

– Sən?

– Hə. Onunla ünsiyyət saxlamaq üçün gərək... məxsusi nəyinsə olsun. Ruhun məxsusi bir xassəsi olmalıdır. Məndə bu, şəksiz var, amma görünür ki, səndən onun heç qoxusu da gəlmir. Bu ünsiyyətdən axı yaxşı nə əldə etmişən? Bir müddət əl çəkəydin, qopaydın da yaxasından.

– Deməli, onunla sən ünsiyyət saxlaya bilərsən? – Len dedi.

– O, mənim yanımda sözlərinin həddini əla bilir. Səninlə isə yox.

– Haradan bilirsən ki, o, mənimlə kefi istəyən kimi davranır?

– Əşşi, yeri işinin dalınca. Nə bilirsən, elə.

– Əlbəttə, istəyirsən ki, sənin tərəfində olum.

– Nə mənada? – Mark soruşdu.

Len sobada çörək qızartmaq üçün nəzərdə tutulan çəngəli divardan götürüb diqqətlə baxdı.

– Şedevrdir, dahiyənə işdir.

– Nə demək istəyirdin?

– Heç olmasa, bir dəfə çörək qızartmışan bununla?

Len işığa sarı çöndü ki, çəngəli yaxşıca nəzərdən keçirsin, lakin o, əlindən sürüşüb xalının üstünə düşdü. Mark onu qaldırmaq üçün əyildi.

– Əl vurma! – Len əllərini oynadaraq fısıldadı. – Yox! Sən heç təsəvvür belə eləmirsən ki, əgər ona toxunsan,

nə baş verər. Əgər, heç olmasa, barmağını toxundursan, Məsihin ikinci zühuru baş verəcək. Nədir, bilmirdin bunu? Hə, deməli, Məsihdən çəkinirsən? Demək, o, səni qorxudur?

– Qulaq as, qəmişini çək də.

– Heç vaxt. Deməli, onun adı çəkildə qorxudan tir-tir əsirsən, hə?

Len cəld əyilib çəngəli yerdən qaldırdı.

– Görürsən də. Mən ona toxunanda heç nə baş vermir.

Mənimlə heç kəsin işi yoxdur. Mən axı içində köhnə paltar olan kif atmış şkaşam. Artıq mən köhnə paltarların iyini də tutmuşam. Mənim yerim qazanxanada-zaddadır. Özün görürsən. Qatran, tər, cəhənnəm maşınları. Bax, bu, əsl mənim malımdır. Bilirsən necə baxırsan mənə? Bağışla ki, gülürəm. Sabah əməlli gülürəm. Sən elə baxırsan, sanki, mən də adamam. Əlbəttə, bu cür oyunların böyük ustasısan, bunu bilirəm, amma mənə belə baxmaq lazım deyil. Sən çalışırsan düz gözlərimin içinə baxasan, mən isə aşağı, sənin göbəyinə baxıram. Bəlkə, gözünü boğazıma tuşlamısan? Əgər belədirsə, onda, görünür, xirtdəyimdən yapışmaq sənə asan gəlmişdir. Əlini çox uzatmalısən, elə deyil? Nəsə, mən sənə göbəyinə baxmağa üstünlük verirəm. Ümumiyyətlə, sənə nə vaxt baxıram axı? Sən məndən daha nə istəyirsən? Nə edə bilərəm? Heç vaxt kiməsə dərman yazmaqda böyük mütəxəssis olmamışam. Bax, sən nə məsləhət görürdün? Əminəm ki, sənə dərmanından xəstə bütün evi batıra-batıra gəzərdi – çardaqdan tutmuş zirzəmiyə kimi. Bax, Piti də bu gözləyir. Amma bağışla, bu dərmanlar mənim ürəyimcə deyil. Mən öz nüsxələrimi heç kəsə məsləhət görmürəm, amma başqalarınınkini də gərəyim deyil.

O, kresloya oturdu, əlində çəngəlin dəstəyini bərk-bərk sıxmışdı; sonra əli zəiflədi və çəngəl sürüşərək kresloya düşdü; gözləri yumulu idi.

– Başa düşürsən, mən sınımış şüşəni görmürəm. Güzgünü görə bilmirəm, baxışların onun içindən ötüb dalında nə

varsa, onları mənə göstərir. Hər şeyin o biri üzünü görürəm. Digər üzünü. Amma güzgünün özünü görmürəm, yox.

Onun başı heysiz düşüb qaldı, bədəni irəli əyildi.

– Bununla birdəfəlik qurtarmaq istəyirəm. Amma necə edim? Özümün də görə bilmədiyim şəffaf divarı necə qırım?

O, nəfəsini sıxılmış dişlərinin arasından fıslıtyla buraxaraq başını iti hərəkətlə silkələdi.

– Sən mənim daş gözətçimsən. Məgər sənin içində ölməmişəm? Mən axı arbalet¹ oxuyla vurulmuşam. Əgər bu kreslodan qalxa bilsəydim, o dəqiqə çıxıb gedərdim.

– Pitlə Virciniya elə indicə bura gələcəklər, – Mark dedi.

– Lap əla. Ciddi deyirəm, zarafatsız, çox şadam! Ancaq məni rahat buraxın. Sən nə istəyirsən? Ah. Bu otağın havasını içinə çək. Sadəcə, iylə. Mən bura girəndən hər şey dəyişib. Otağı öz qoxumla doldurmuşam. İndi burada hər şeydən kəskin, murdar iy gəlir.

– Düz deyil. Otaq elə həmin otaqdır.

– Yox. Məni heç inandırmağa da çalışma. Bilmirsən. Sənin heç anlayışın da yoxdur ki, evinə hansı çaqqalı buraxmısan.

– Hə, bunu mən artıq əla başa düşürəm.

– Yox. Elə bilirsən ki, məni yaxşı tanıyırsan, amma səhvin var. Sən bilirsən mən kiməm? Ev-əşiksiz avarayam, elə bir avara ki, onu saraya buraxıblar, o, oralarda qusub batırıb. Mən içimdən çürüyürəm. Yeri gəlmişkən, elə çölüm də çürüyür. Necə bilirsən, sənin evini içindən taxtaqurdu yesə, yaxşı olar? Bax bu, ona oxşayır. Bu kresloda mən nə qədər istəsən, qala bilərəm. Ya da çarpayıda. Hə. Sən bilirsən ki, mən kiminsə çarpayısına girsəm, oradan daha çıxmıram? Artıq oradan çıxmaq iqtidarında olmuram. Sonra heç ayaqlarımı da yerə sallaya bilmirəm. Mən orada həmişəlik qala bilərəm. Bu asandır. Əşşi, sən mənim bərəmdə heç nə bilmirsən. Heç nə anlamırsan, hətta təsəvvürün də yoxdur ki,

¹ *Arbalet* – qədim silah: qundaqlı ox-yay qurğusu

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

otağına kimi buraxmısan. Köhnə sür-sümük torbasını. Nədir, anladın? Mən heç özümü də öldürə bilmərəm. Bu, məsuliyyətli bir qərar olardı. Şüurlu hərəkət olardı. Mən isə heç hərəkət də eləyə bilmirəm. Özünü öldürməklə həyata son qoymaq bağışlanmaz həyasızlıqdır. Buna mənim mənəvi haqqım yoxdur. Özünəqəsd idrakdan keçən əməl olmalıdır. Məqsədsizlik və mənasızlıq – mənim mövcudiyətimin isə əsası bunlardır. İndi gör bu nədir.

İKİNCİ HISSƏ

XI fəsil

Cırdanlar özlərinin ən yaxın tinə kimi səyahətlərində nə edirlər? Onlar kanalizasiya lyuklarına ilişib ciblərindən saatlarını çıxarırlar. Onlardan sifəti tabaşir kimi solğun olan birisi gün ərzində toplanmış zibili zibilqabına doldurur, sonra da dırmaşib qapağının üstündə oturur. O, nəşə çeynəməyə başlayır, hərçənd ki bu gün ona hələ nəşə yemək nəşib olmayıb. Sonra onlar mənzilin arxa qapısında toplaşırlar. Hansısa su borusunun yanında xartaxart qaşınır, qaşovlanır, budur, onun artıq hər yanı köpükdür. Yuyundular, darandılar, özlərini qaydaya salıb lələklərini lap təmizlədilər – vaxtında – düz şərti işarənin verildiyi vaxt. Onlar həmişə, hər şeyi vaxtında edirlər, lap zərgər dəqiqliyiylə.

Pit evdədir. O, həyətdəki sür-sümük torbalarının şaqquldayan çərənləmələrini eşitmir, heç cod tüklü fırçayla təmizlənməmiş dərinin cavab səslərini də duymur. O, özünü dinləyir. Budur, Mark güzgülərə baxa-baxa daranır. O, yanında altı dənə kiçik cib güzgüsü gəzdirir; indi onları lazımi bucaq altında düzür. Mark o güzgülərə öz nəğməsini oxuyur. Bu pəncərədən bazar görünür. O, özünü görüb gülümsünür.

Döşəmə parıldayana kimi yuyulub; bunu mən eləmişəm.

Bax, mən öz ianələrimi bu fonda verirəm, elə otaqlarımı da onlara kirayə vermişəm. Bu sərfəli müqaviləni uzaqgörənliklə imzalamışam. Burada baş promouterəm¹, hərçənd nə Pit, nə Mark mənim müqaviləmdən xəbərdar deyillər, onlar heç bu müqaviləni kiminlə imzaladığımı da bilmirlər.

¹ *Promouter* – burada: yayım meneceri

Onlar hələ də buradadırlar; hər ikisi. Amma ola bilər, artıq getmiş olsunlar. Yaxşı, neynək, gözləyəək. Gözləməyə hazırım. İstəmirəm ki, gözləntim qurtarsın. Qarovul dəyişməsi başa çatanda heçlik başlanacaq, bu sonluq həqiqi sonluğun başlanğıcı olacaq.

XII fəsil

– Apar məni, apar məni, ölüm, apar və qəmli sərvlərin altında uzat, – Pit oxuyurdu.

Günəş əyilirdi. Yasəmən çiçəkləri, az qala, tağ kimi əyilmiş koldan salxım-salxım sallanmışdı. Bağça gül-çiçək içindəydi. Lenlə Mark arxasını endirdikləri şezlonqlarda uzanmışdılar. Bağa çıxan artırmada durmuş Pit kədərli gorkəmlə dəfn mahnısı oxuyurdu.

– Bu bağdan xoşum gəlir. Sakitlikdir.

Qonşu evin bağçasında tonqalın lap axır-uxuru idi, birdən onun içində nəşə şaqıldadı, alovun dili və bir qucaq qılgılıcım havaya qalxdı. Tüstü tələsmədən canlı çəpərin içindən burulub keçirdi.

– Mənim şüurum təmiz və ləkəsizdir, – Mark dedi.

– İndicə, bu dəqiqə ora gələn ilk şeyi mənə söylə, – deyər Len dilləndi.

– Müqəddəs Çərşənbə dəlixanasında üzümü qırxarkən ağappaq ağarmış dovşanın belinə minən zəhərli göbələk gördüm, – Mark birnəfəsə dedi.

– Çəzdim ki mən!

– Hə, nə qədər istəsən.

– Görün sizə nə deyirəm, – Pit dedi, – bunun günahı yalnız fikirlərdədir, düşünmək adətindədir. Məni bu zibilə o salıb, elə o da məni oradan çəkib çıxarmalıdır. Bilirsiniz, mənə nə lazımdır? Effektiv işləyən bir ideya. Başa düşürsünüz də, nə barədə deyirəm? Effektiv ideya. Elə bir ideya ki,

həqiqətən, işləsin. Elə bir şey ki, ona çəkinmədən pul qoya biləsən. Zəmanətli uduşu olan bir mərc lazımdır. Mən, əlbəttə, bilirəm ki, kimsə mənə zəmanət verə bilməz, heç nəyə. Amma vəsaitimi az-çox etibarlı bir işə qoymaq istərdim. Həmişə riskə hazır olmuşam, amma son zamanlar işlərin gedişi elədir ki, gərək ehtiyatlı olasan. Bax mənə bu lazımdır. Siz, heç olmasa, anlayırsınız ki, nədən danışırım? Əlbəttə, bəzi adamlar elə özləri də effektiv ideyadırlar. Məsələn, elə sən, Mark, çox asanlıqla perspektivli biznes ideyası ola bilərsən. Kim bilir səni?! Bunun əksini israr etməyə heç ürəyim də gəlməz. Heç hazırlaşmıram da. Bircə o çatmırdı ki, sonra buna görə utanıb-qızarasan. Əgər mənə bir uğurlu ideya ələ keçirmək qismət olsa, çalışardım ki, onun əsasında gəlirli iş qurum. Amma mənə zirzibil soxuşdurmaq lazım deyil; sizdən bunu gözləmək olar. Bax, bəzilərinin bəxti gətirir: həftədə üç-dörd istirahət günləri olur, nə vaxt istədilər, götürə bilirlər. Mən isə özümə bu boyda avaraçılığı imkan verə bilmərəm. Başa düşdünüz, nədən danışırım?

– Ürəyimə damıb ki, onlar çox deyil, xüsusilə də bizim ətrafımızda; mən effektiv ideyaları nəzərdə tuturam, – Mark dedi.

– Olmalıdır. Amma sizə dedim: hər şeyin günahı fikirləşmək adətindədir, məni bu zibilə o salıb, elə özü də çıxarmalıdır.

– Mən bir nəfəri tanıyırdım, o, ümumiyyətlə, fikirləşmirdi, – Mark dedi. – İşdən birbaşa evinə gəlirdi, kreslosunu pəncərəyə çevirib oturur, küçəyə baxırdı. Təxminən, iki saatdan sonra – hava qaralanda işığı söndürüb yatırdı.

– Hə, – Len dedi, – mən başa düşdüm ki, effektiv ideya deyəndə nəyi nəzərdə tutursan. Bu, təxminən, qozqıran kimi bir şeydir. Dəstəyini sıxırsan, qozqıran qozu özü qırır. Heç bir enerji itkisinə yol verilmir. Çox dəqiq və effektiv prosesdir. Bax, effektiv ideya elə budur.

– Yox, – Pit dedi, – sən haqlı deyilsən. İtki var. Qozqıranın dəstəyinə lazımı təzyiqlə basanda qoz qırılır, amma

nəzərə al ki, dəstəyi qalan hissəyə bağlayan şarnirdə də hərəkətli hissəciklər var və onların arasında sürtünmə baş verir, deməli, istifadə olunan enerjinin bəlli hissəsi boşuna sərf olunur və hərəkət enerjisindən istilik enerjisinə keçir. Konkret bu qurğu üçün bu itkilər əhəmiyyətli deyil və onları hətta ölçmə prosesində meydana çıxan səhvə də çıxmaq olar. Lakin buna baxmayaraq, bu mexanizmin mütləq effektiv olduğunu deyə bilməzsən. O, kifayət qədər effektivdir, vəsalam, yalnız o qədər. Çünki onda da enerji itkisi var və onun yerini doldurmaq qeyri-mümkündür. Bundan heç cür canını qurtara bilməzsən. Faydalı iş əmsalı aşağıdır, gəlirli proses deyil. Bütün bunlar incəsənət əsərləri üçün də keçərlidir. İstənilən incəsənət əsərinin hər bir hissəciyi həmin o qozu qıra bilməlidir, ya da bunun üçün zəruri olan gücün əmələ gəlməsində iştirak etməlidir, bu güc isə nəhayətdə qozun özünü qırmalıdır. Siz məsələnin məğzini başa düşürsünüz də? Hər bir ideya mütləq ciddiliyə, iqtisadi səmərəyə və incəliyə malik olmalıdır, onu ifadə edən obraz isə ideyanın özünə tam uyğun gəlməlidir. Biz yalnız onda deyə bilərik ki, sənət əsəri alınıb və biz uğur qazanmışıq. Əgər lap cüzi də olsa, istilik əmələ gətirmə, sürtünmə halları, yəni istənilən enerji itkisi olarsa, belə hesab etmək gərəkdir ki, sən uğursuzluğa düşər olmusan və hər şeyi yenidən başlamalısan. Məncə, hər şey çox sadədir.

– Bəs günəş və ay necə olsun? – Len dedi. – Günəşlə ayın qarşılıqlı əlaqəsində hər hansı bir ikibaşlıq yoxdur ki?

– Mən, – Pit öz dediyini yeritməyə çalışdı, – qətiyyənlə aleyhinə deyiləm ki, kimsə öz effektiv ideyasını qurmağa çalışsın, amma əvvəlcə gərək müəyyən etsin ki, “effektivlik” termini altında nəyi başa düşür. Elə ki başa düşdü, o zaman əlinə ideyasının nə dərəcədə relevant olduğunu və ümumiyyətlə, relevant olub-olmadığını ölçmək üçün zəruri olan bir alət düşəcək. Bir çox ideyalar yaxın keçmişimiz üçün tam adekvat olub, amma indi inanmıram ki, bizi Edjuor-rouddan

uzağa apara bilə. Gərək gündəlik effektivliklə fərqlənən ideyalarla bir zamanlar işə yaramış və ya indi deyil, bəlli şəraitdə işə yarayanlar arasında dəqiq sərhəd qoya biləsən. Gərək özün üçün qərarlaşdırasan ki, “effektivlik” deyəndə hansı aləmə, hansı koordinatlar sisteminə müraciət edirsən.

– Hə, burada yanılmaq olmaz, – Mark dedi.

– Bilmirəm, – Pit dilləndi. – Əmin deyiləm ki, bir-birimizi başa düşdük və ümumi bir nöqtəyi-nəzər işləyib hazırladıq, Mark.

– Demək istəyirsən ki, biz tamam başqa-başqa şeylərdən danışıyıq?

– Məhz elədir. Söhbət ondan gedir ki, sən hansı aləmi və hansı koordinat sistemini nəzərdə tutursan?!

– Hansı aləmi? Bütün dünyanı – bizim dərk edə biləcəyimiz, qandığımız dərəcədə öz mükəmməl rəngarəngliyini tapmış dünyanı. Həm irəlisini, həm gerisini, həm daxilini, həm də xaricini – bir sözlə, bütün dünyanı.

– Hə, amma bəzən mənə elə gəlir ki, sən lap burnunun ucunda olan mühüm şeyləri belə dərk etməyi, anlamağı unudursan. Başa düşürsən nə deyirəm də?

– Hesab edirəm ki, sənin istənilən müdrikliyini qanmaq iqtidarındayam, onlara nə qədər dəbdəbəli don geydirsən belə.

– Bilirsən, Mark, əgər düzünə qalsa, mənə, sən, ümumiyyətlə, ətrafında baş verənlərə həddindən ziyadə az diqqət yetirirsən.

– Qəzet başlıqlarında yazılanları nəzərdə tutursan?

– Yalnız onları yox. Bizim hər birimiz ətrafımızda baş verənlərin subyektiv, hamımız bundan asılıyıq, hətta bizim mövcudluğumuzun özü belə bunlardan asılı ola bilər. Mən, sadəcə, beynimə sığışıra bilmirəm ki, bütün bunlardan necə kənar qala bilirsən. Sən cəmiyyətdə yaşayırsan, ondan nəşə alırsan, amma onun qarşısında öz öhdəliklərini yerinə yetirmirsən.

– Avtobus biletlərinin dünyasını nəzərdə tutursan?

– Yaxşı. Sən özün bu mövzuya toxundun. Əgər cibində bir-iki pens varsa, gedişhaqqını verirsən. Amma mənəcə, bu ikipensliyi, əgər bir az da geniş götürsək, bu səfərin özünü və bütün şəhər nəqliyyatı sistemini öz-özünə mövcud olan, Pərvərdigarın istəyiylə sənə xidmət göstərməli olan bir şey kimi qəbul edirsən. Gedişhaqqını verirsən, amma daxilən heç fərfinə də varmırsan ki, ikipenslik nədir və gedişin dəyəri əslində neçədir. Xəyalən sən pulsuz gedirsən. Tam mənada dərk eləyə bilmirsən ki, istənilən pul, hətta lap xırda pul belə alın təri içində çalışmağın bəhrəsidir, nəqliyyat sistemi isə daha çox alın təri tələb edir.

– Hə, mən dünya banklarının balansında bir borcam.

– Sən yalnız borc deyilsən, – Pit güldü, – sən qarabasma-san! Hərdən mən hətta şübhələnirəm ki, sən varsan, yoxsa yox?

– Amma əminsən ki, əgər varamsa, mütləq parazit kimi yaşayıram, – Mark dedi.

– Yox, tam mənada elə deyil.

– Parazit olmağına parazitəm, – Mark ayağa qalxaraq dedi, – amma bu, o qədər də dəqiq təyin deyil. Mən axı başqalarının məvacibi, ya da topladığı vəsait hesabına yaşamıram. Ümumi kassadan heç nə götürmürəm. Bütün bu kassalara nifrətdən başqa heç bir münasibətim yoxdur. Məni cəmiyyətin təklif etdiyi heç bir standart narahat etmir. Ürəyim istəyən kimi yaşayıram, sol ayağım nə istəyirsə, onu da edirəm, vəssalam. Ola bilər ki, bizim həyat yollarımız üst-üstə düşür və mənim yolum, bəlkə də, heç kiminkiylə uyğun gəlir, amma nə olsun ki? Mən yüksək standartlara uyğun yaşamağa can atmıram. Onları mənə tətbiq etmək olmaz. Biz bu standartlarla dinc, yanaşı yaşaya bilmirik.

– Elə iş də burasındadır, – Pit dedi. – Səni onda ittiham edirəm ki, həyat üzərində təcrübə, sınaq, əməliyyat aparırsan, onda yaşayırsan.

– Əgər aradüzəldən kimi yaşayıramsa, – Mark dedi, – onda öz-özümün aradüzəldəniyəm. Başqa heç kəsin aradüzəldəni

deyiləm və digərlərinin hesabına da yaşamıram. Mən öz şəxsi həyatımın içində yaşayıb hərəkət edirəm.

– Axı bütün ömrün boyu laboratoriyadakı sınaq borularının içində yaşaya bilməzsən.

– Mövzudan yayınırsan.

– Mark, səni təhdid edən başlıca təhlükə odur ki, zaman keçdikcə subyektdən öz-özünü qavrayan insana çevriləcəksən.

– Narahat olma, qoca, ən azından hələ ki, kişi aqreqatım çalışır, narahatlığa dəyməz.

– O səni xilas etməyəcək. Gec-tez o da paslanacaq, bir də gördün üzülüb ayaqlarının altına düşdü.

– Mən onu yaxşı-yaxşı yağlayıram.

– Qulaq as. Gəl lap kiçikdən başlayaq. Görürəm ki, işdən icazə almağa, ürəyin istəyəndə məzuniyyətə çıxmağa adət eləmişən.

– Nə olsun ki, bunları öz hesabıma edirəm. Yəni sadəcə, pullarımı belə xərcləyirəm. “Məzuniyyət” termini isə burada heç yerinə düşmür. Sən belə kəlmələri bilə-bilə iş salırsan ki, sizin qaydalara uyğun yaşamadığıma diqqət cəlb edəsən. Amma mən öz qanunlarımı qətiyyənlə pozmuram.

– Nə deyirəm, – Pit dilləndi, – bəlkə, burada həqiqət payı var. Ona görə elə bəri başdan dedim: sən özün effektiv ideyasan.

O, Marka siqaret uzadıb kibrit çöpünü qutuya çəkdi.

– Sən bir şeyi anlamırsan, – Mark dedi, – mənim həyatda, həqiqətən də, heç bir ambisiyam yoxdur.

Pit ona baxdı.

– Aha, – dedi. – Aydındır.

– Qulaq asın, – birdən Mark dilləndi. – Artıq məqam yetişdi, uşaqlar, mən elə sizin rifahınız naminə bəzi şeyləri etiraf etməliyəm.

– Yəni nə olub?

– Sən bilirsən ki, mən sünnətli doğulmuşam?

– Nə-ə?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Valideynlərimin məni sünnət eləməyə çağırdıqları oğlan az qalmışdı məni görəndə bıçağını da, başqa alətlərini də tullasın. Məcbur oldular ona bizim hesabımıza ikiqat brendi süzsünlər. O, elə bilmişdi ki, mən yeni Məsihəm.

– Nədir, – Len soruşdu, – boynuna al, bu həqiqətdir?

Sonra onlar evdən çıxdılar və gölün kənarında gəzəndən sonra “Qu quşu” kafesinə yollandılar ki, Virciniya ilə görüşsünlər. O artıq kafedəydi, küncdəki masanın arxasında əyləşmişdi.

– Hə, – oğlanlar çay alıb onun yanında oturandan sonra Pit soruşdu, – Meri necədir?

– Pis deyil, – Virciniya cavab verdi.

– Meri Sakson? – Mark soruşdu. – O, indi nəylə məşğuldur?

– Vaxtının çoxunu Soxoda keçirir, – Pit dedi, – rastına çıxanların hamısıyla gəzib rəqs eləyir özüyçün.

– O hələ də məni sevir?

– Bu barədə bir söz demədi, – Virciniya cavab verdi.

– Bir zamanlar mənimçün dəli-divanəydi, – Mark dedi.

– Bu, qulağının dibinə, – Pit dəqiqləşdirdi, – bir dəfə şapalaq ilişdirdiyin həmin o qızıdır?

– Yox. O, Rita idi.

– Hə, düzdür. Rita idi.

– O nə əhvalatdır elə? – Len soruşdu.

– Qız bunu bağa dartıb, deyəsən, – Pit güldü, – ya da başqa harasa, bu da, gözünə döndüyüm ona qulaqbürməsi vermək qərarına gəlib.

– Yox. Məsələ elə olmamışdı, – Mark dedi, – amma hər halda, o özü vadar elədi məni. Bu, onun həyatında ən böyük sürpriz idi. Mən heç nəyə təəssüflənmirəm. Qıza dərs verdim – ətrafdakılara hörmət etmək dərsi verdim. Qulaq as, Len. Mənə elə baxmaq lazım deyil. Sən axı o qızı tanıdır-san. İnandırıram səni, mənim seçimim yox idi. Yaxşı, bəs Meri? Deməli, o, məni artıq sevmir?

– Sevmək? – Pit soruşdu. – O indi ən sarsaq gecəqon-
duda hər dəhliz gözətçisinin altına yığılır.

Kafenin ikinci zalından simlərinə gözlənilmədən lap bərk
vurulmuş gitaranın səsi gəldi.

– Siz bəs bura gələnə kimi nə edirdiniz? – Virciniya
soruşdu.

– Əngə verirdik, – Pit dedi. – Klub axşamı düzəltmişdik
özümüzçün.

– Ay sağ ol, lap dəqiq dedin, – Mark dilləndi.

– Leni anlatmağa çalışırdım ki, – Pit dedi, – mənim
sağlam həyat tərzi sxemim ona da xeyir gətirərdi, amma
o qulaq asmaq istəmir.

– O nə kitabdır elə, Virciniya? – Mark soruşdu.

– “Hamlet”.

– “Hamlet”? – Pit təəccübləndi. – Necədir?

– Bilirsiniz, – Virciniya dedi, – qəribə işdir, amma mən,
sadəcə, təəccüblənirəm, heç cür başa düşə bilmirəm ki, bu
insanda yaxşı nə görüblər?

– Doğrudan? – Mark dedi.

– Yox.

– Necə yəni yox?

– Yox, – qız dedi, – “yox”u o mənada deyirəm ki... Axı
bu insanın mahiyyəti nədən ibarətdir? Mənə elə gəlir ki
o, sadəcə, günahkar, kinli, acıdil və sentimental tiptir, onu
öz başağrılarından başqa heç nə maraqlandırmır. Məncə,
o, qətiyyənlə xoşagələnlər şəxsiyyət deyil.

Qız kürəyini stulun arxasına söykədi və qaşığıla masanı
döyəclədi. İçəri zaldan gitaranın müşayiətiylə italyanca oxu-
yan bir səs gəldi.

– Nə deyim, – Mark güldü, – bu da bir münasibətdir.

– Sən haqsızsan, – Pit dedi.

– Bilmirəm, – Virciniya mızıldadı. – O nə iş görür ki?!
Ancaq danışır, danışır, qurtarmaq bilmir, hərdənbir də bıça-
ğını kiməsə soxur. Yəni şpaqasını nəzərdə tuturam.

– Çox maraqlıdır, – Pit dedi. – Təklif edərdim ki, bu mövzuya, ümumiyyətlə, girişməyək.

– Deyəsən, mənim vaxtım çatdı, – Len masanın arxasından qalxıb dedi.

– Hə, – Pit dilləndi, – dağılışmaq lazımdır.

– Gecə növbəsi başlanır? – deyə Mark onların dalınca çıxışa tərəf gedə-gedə soruşdu.

– Hə, – Len dedi. – Bu da mənim avtobusum.

– Görüşərik, – Pit dilləndi.

Len qaça-qaça yolu keçdi.

– Cinni, evdə olacaqsan? – Pit soruşdu. – Mən, yəqin, lap tez qayıdacağam.

– Əlbəttə.

– Qalım səninlə? – Mark dedi.

– Yox, yox, başımı qatmağa iş taparam.

– Mənim avtobusum gəldi, – Pit dedi. – Görüşərik.

Hələlik, Mark.

O, küçənin qarşı tərəfinə keçdi.

Mark qızın dodaqlarının necə tərənməsinə baxırdı.

– Mən səni...

– Yox, Mark, lazım deyil. Evimizə cəmi beş dəqiqəlik yoldur.

– İşlərin necədir? – deyə soruşdu.

– Yaxşı.

– Hə.

– Yaxşı da, – qız dedi, – mən gedim. Görüşərik.

– Yaxşı.

– Çao.

– Görüşənədək, – Mark dedi.

– Görüşənədək.

XIII fəsil

Pit sürətlə ofisdən çıxıb yolu keçdi. Boş telefon köşkü taparaq girdi. Telefonun dəstəyində çağırış signalı səslənənədek küçəyə baxdı.

– Cinni?

– Hə.

– Evdəsən?

– Hə, əlbəttə.

– Yaxşı. Bu dəqiqə gəlirəm.

– Niyə belə tələsirsən ki?

– Yarım saata çataram.

– Nəsə baş verib?

– Heç yana getmə.

O, Dolstona kimi gedən avtobusa oturdu. Svetoforlu döngədə yerə tullanıb vağzal arxadan hərləndi və bu minvalla xeyli vaxta qənaət etdi. Virciniya əynində bircə xalat qapını açdı.

– Nəsə yaman tez gəldin. Vannadan indicə çıxmışam.

– Niyə? – Pit soruşdu.

– Nə niyə?

O, mətbəxə keçdi, pencəyini və qalstukunu çıxardı, üzünü yudu.

– Nədir, günün uğursuz keçib?

Məhrəbanı kəndir kimi burub ona tərəf çöndü.

– Uğursuz gün deyəndə nəyi nəzərdə tutursan?

– Uğursuz gün, elə uğursuz gündür də.

– Sən niyə vanna qəbul edirdin?

– İstidir.

O, əlindəki məhrəbanı bir kənara atıb qonaq otağına qayıtdı, kresloya oturdu, siqaret yandırdı, kibrit çöpünü üfürüb Virciniyanı yuxarıdan-aşağı süzərək qabağiaçıq xalata altındakı bədəninə nəzər saldı.

– Gör döşlərimin gilələri necə çəhrayıdır. Lap bakirə qızınkı kimi, – o dedi.

– Bəlkə, xalatinin qabağını bağlayasan?

– Niyə?

– Bağla, zəhmət olmasa, əgər çətin deyilsə, bağla.

Qız xalatinin kəmərinə çəkib stolun arxasında oturdu.

Çantasından siqaret çıxararaq alışdırdı.

– Burada bu gün kim olub?

– Haradan bilirsən ki, kimsə olub?

– Fincanlar, fincanlar. Kim idi o?

– Rəfiqəm Meri Sakson.

– Nəyə gəlmişdi?

– Bir fincan çaya.

– Nə istəyirdi?

– Aman Tanrım... Heç nə istəmirdi.

– O axı fahişədir.

– Qətiyyəən yox.

– Fahişədir, özü də lap əlasından.

Yüngül meh pərdələri yellədirdi. Virciniya saçlarını sıgalladı.

– Sən vannaya o burada olanda girmişdin?

– Necə ki?

– Bəlkə, kürəyini o yuyub, hə? – Pit otağa göz gəzdirdi.

– Bəs mənim çertyoj düymələrim hanı, burada qoymuşdum, bir də taxtanın özü, hanı onlar?

– Buradadır. Haradasa buralarda.

– Harada?

– Əşşi, unitaza buraxmamışam ki onları, lənət şeytana.

– Əgər o Meri Saksonla yaxınlıq eləsən, Virciniya, sən

özünü unitaza buraxacağam.

– Aman, ilahi.

– Bəlkə, Tanrının adını yeri gəldi-gəlmədi tutmağımı birdəfəlik tərgidəsən?

– Heç bilmirəm, sənə nə deyim?!

– Niyə axı mütləq gərək nəsə deyəsən?

- Belə de.
- Səni and verirəm, – o qışqırdı, – xalataı bağla! Qasığndakı tükləri görmək istəmirəm. Sən məni nə sayırsan?
- O qalxdı, xalataının kəmərinı möhkəm çəkib yenə oturdu.
- Heç bilmirəm sənin bərəndə nə fikirləşim.
- Bilirəm ki, bilmirsən. Əminəm ki, sən, ümumiyyətlə, heç bir şey bilmirsən. Bəsdır bəlli yerini kirşanlamaqla məşğul oldun, gözlərini açmaq vaxtıdır, əziz rəfiqəm. Niyə elə bu dəqiqə qalxıb adam kimi paltarını geyinməyəsən? Sən axı özün özünü o girdaba soxursan. Bitib-tükənməz mas-turbasiyadan ibarət günah çevrəsindən çıxmaq üçün azacıq qeyrət göstərmək bəsdır.
- Sən nədən danışırsan?
- Məgər başa düşmürsən, – o dedi, – qapını istənilən dəqiqə döyə bilərlər, belə görkəmdə kimə gəldi qapı açmaq olmaz, başa düşmürsən bunu?
- Qapını sən açə bilərsən.
- Məni peşman eləyirsən, Virciniya. Heç anlayırsan nə edirsən? Özünü lap kişilərin qarşısında əndam nümayiş etdirməkçün ölən beyinsiz qız kimi aparırsan.
- Mən, sadəcə, vanna qəbul etmişdim.
- Vannadan sonra geyinmək lazımdır.
- Aman tanrım, nə yapışmısan axı yaxamdan?
- Pit siqaretini buxarıya vızılдатdı.
- Deməli, – dilləndi – qapını döysələr, elə bu görkəmdə açacaqsan?
- Mən heç kimi gözləmirəm.
- Nə sarsaqalayırsan?! Yəni başa düşmürsən ki, qapını kim desən döyə bilər? Bəlkə, elektrik sayğacını yoxlamağa nəzarətçi gəldi?
- O, həmişə səhərlər gəlir.
- Haradan bilirsən?
- O indi evdədir, – Virciniya başıyla qonşunun bağçasına sarı işarə etdi.

Qız stolun üstündən götürdüyü yemək qırıntısını ağzına ataraq çeynədi, sonra ayağa qalxıb dolaba yaxınlaşdı, üstündən “Pikçer post”un köhnə sayını aldı və səhifələrini vərəqləməyə başladı.

– Sən ağlını başına yığsaydın, Virciniya, boynuma böyük minnət qoyardın. Hələlik isə, düzünü desəm, artıq yükdən başqa bir şey deyilsən. Başa düşürəm ki, səni necə var-sansa, eləcə də qəbul etməyə bu dəqiqənin özündə nə qədər kişi hazırdır, amma mənə onlarla bir sıraya qoyma. Biz onların tələbatının səviyyəsini yaxşı bilirik. Əlbəttə, ola bilər ki, onların tələbatı səninkiylə üst-üstə düşür. Bəlkə də, səhv etmişəm, xəyallarımın toruna düşmüşəm. Əgər belədirsə, onda niyə Meri Saksondan xahiş etməyəsən ki, səni ya bir motosikletçi, ya da qaydasız döyüslərdə iştirak edən biriylə tanış etsin?

– Hə, bu haqda düşünərəm.

– Daha nə haqda düşünmək fikrindəsən, Virciniya?

– Başqa heç nə haqda.

– Mənə çox maraqlıdır, – Pit dedi, – siz Meri Saksonla nə barədə söhbət edirsiniz?

– Yalnız bir şey barədə. Əzələlərini şişirdən idmançılar haqqında.

– Hə, aydındır, qadınların çoxunun beyni hər növ zirzibil qalaqlanmış anbarı xatırladır. Yəqin, başqa cür ola bilməz. Sənin o Meri Saksonunu sonuncu dəfə necə gördüyüm yadımdadır. Çimərlik paltarındaydı. Döşləri küləkli havada ipdən asılı paltar kimi yellənirdi. O, bu çərçivələr daxilində mövcuddur, özü bilər, qoy ilahi köməyi olsun. Onun bütün həyatı bitməz bir oyundan və özünün, ətrafdakıların əsəblərini qıcıqlandıрмаqdan ibarətdir. O, həyatı məhz belə başa düşür. Lakin sən də belə bir yanlışığa yol versən, düzünü desəm, çox böyük xəyal qırılığını yaşayacağam. Mən axı sənə demişəm artıq: sənin gözəlliyin tamam başqa şeydədir. Əgər...

– Pit! Sən nə istəyirsən? Nə istəyirsən? Nə istəyirsən axı?

Qız qaçaraq gəlib onun yanında dizləri üstə düşdü.

– Mən nə etməliyəm? Mən nə etmişəm? Xahiş edirəm!

Mən nə etmişəm? Söylə mənə. Söylə!

Oğlan ona yuxarıdan-aşağı baxdı.

– Sən niyə dünən axşam Hamlet barədə ağzına gələni deyirdin?

– Hansı ağzına gələni?

– Hamlet barədə. Bunları niyə deyirdin? Niyə belə şeylər danışırsan? Məgər başa düşmürsən ki, bunlar sarsaq, heç bir çərçivəyə sığmayan fikirlərdir? Bunun ucbatından dostlarımla qarşısında axmaq kimi göründüm. Sən məgər bunu anlamırsan? Sən “Hamlet”i qətiyyən başa düşmürsən, Cinni. Aydındır? Ağıla bax e, qoltuğuna kitab vurub kafeyə gəlir. Bax, de də mənə, kitabı niyə gətirmişdin? Nədir, özünü göstərmək istəyirdin? Heç ağlın var sənin? Yəni elə güman edirsən ki, bu yolla Markın diqqətini cəlb etmək olar? Hətta cəlb etsən belə, nə düşünəcək sənin barəndə? Marka bu maraqlı gəldi. Mənə isə yox. Əlbəttə, bu, sənin şəxsi işindir – əgər məsələyə bir az geniş baxsan, söhbət şəxsi seçimdən gedir – sənin etməyə məcbur olduğun seçimdən... Amma məsələnin burası da var, Cinni, nə qədər ki səninlə bir yerdəyik, imkan verə bilmərəm başın çıxmayan şeylər barədə nəsihətlərini hamının eşidə biləcəyi tərzdə ortaya tullayasan. Bu artıq bütün çərçivələrdən kənara çıxır. Başa düş ki, bu davranışınla məni axmaq vəziyyətdə qoyursan. Axı deyəsən, səndən xahiş etmişdim ki, Şekspiri bir müddətə kənara qoyasan? Məgər başa düşmürsən ki, bunları sənin öz xətrinə edirəm? Axı izah etdim ki, mətnləri anlamaq səviyyəsindən hələ çox-çox uzaqsan, sən isə mənim sözlərimə nəinki qulaq asmadın, hətta burnufırtıqlı beşinci sinif uşağı kimi kitabı da qoltuğunda gətirdin. Yaxşı, cəhənnəm, gətirmisən də daha – heç olmasa otur, səsinə kəs; yo-ox, soxursan onu camaatın gözüne, başlayırsan ağzına gələni çərənləməyə. Bu daha absurd deyil, ondan da betərdir. Sən gülməli görünürsən.

Təkcə gülməli yox, onun barədə həm də yazıq. Rəzillik, miskinlikdir bu. Deyirdim axı – əl çək ondan, özün gülünc, sarsaq vəziyyətə düşmədən fikir yürüdə bilməzsən, çünki yüz adamın içində uzaq başı ikisi onun haqqında söz demək səviyyəsindədir; mən axı deyirdim, əvvəlcə öyrən, sonra danış, axı izah etmişdim ki, bu mövzu, həqiqətən, qəlizdir və sənin onu müzakirə etməyə hazır olmamağında pis bir şey yoxdur; mən xahiş etmişdim səndən: nəsə oxudunmu, əvvəlcə mənimlə danış, mən sənə istiqamət verərəm, nəyin üzərində daha çox işləməli, nələri oxumalı olduğunu deyərəm və nəhayət, gün gələr, adam içində ağzını açanda utanmaram... Bunların hamısını demişdim sənə, bütün bunlardan sonra gör başıma nə oyun açırısan? Heç başa düşürsən ki, əslində öz fikrini demirdin, onu haradasa oxumuşdun? Maraqlıdır, haradan oxumuşdun, görəsən? Amma istənilən vəziyyətdə, haradan eşələyib çıxarmağından asılı olmayaraq, bu fikirlər sənin beynin tərəfindən heç on faiz həcmində də mənimsənilməyib. Məsələn, mətnə söykənərək öz həqiqətini əsaslı bir şəkildə isbatlaya bilərdin? Təbii ki, yox. Ona görə də belə qərara gəldin ki, həddindən ziyadə emosionallığın tənqidi şərh yerinə də keçərlidir? İstənilən başqa, daha dözümsüz kampaniyada lap elə birinci ifadədən gülüş obyektinə çevrilərdin. Sənin, demək olar ki, bəxtin gətirdi, uşaqlar susdular, sənin hesabına bir az məzələnmədilər. Mən də susmağa üstünlük verdim. Onsuz da sən artıq hər şeyi demişdin – elə hər ikimizin yerinə. Mark və Len nə fikirləşməliydilər? Onlar axı elə hesab edirlər ki, mən sənə maariflənməyin və zövqünün inkişafına müəyyən qayğı ilə yanaşıram və budur, sənə əsl ədəbiyyatı yenidən oxumağın barədə qərara gəlməyə macal tapmamış, qəflətən belə bir oyun çıxarırsan. Anlamadığımı əsas məsələ isə budur – sən bunu niyə elədin? Nəyi sübuta yetirmək istəyirdin? Bəlkə, Marka göstərmək istəyirdin ki, oxumağı bacarırsan? Bəlkə, elə güman edirsən ki, qoltuğunun altında ali riyaziyyat

dərsliyini gəzdirsən Len elə biləcək ki, iki dəfə ikinin neçə elədiyini bilirsən? Ümidvaram, Hamlet obrazının yeni, orijinal yozumunu verdiyini düşünürsən!.. Ümidvaram sənə bəllidir ki, bu ideya – təbii ki, sənin primitiv, natamam interpretasiyanda yox – artıq dəfələrlə çeynənib, tam və dərindən araşdırılıb, yeri gəlmişkən, o qədər də səviyyəli olmayan mütəxəssislər tərəfindən araşdırılıb, bilirsən bunu? Necə dərk etməmək olar ki, bu tezis özünü əsassız, səthidir, onun başı o birisinə calanmır? Əh, səninlə bu barədə danışmağın nə mənası var? Əslində, mən bir şeyi bilirəm – “sən bunu niyə etmişən” sualının cavabını. Məni bilərəkdən sarsaq vəziyyətdə qoymaq istəyirdin? Yox, bu ola bilməz. Çox güman... sən, sadəcə, özünü göstərmək istəyirdin: bəs siz susun, indi də mənə qulaq asın... Amma, Virciniya, yəqin, unutmuşdun ki, müəllimlər otağında deyilsən. Tanrı bilir, bəlkə də, orada sənin dediyin hər sözə ilahi nemət kimi diqqət kəsilirlər. Əgər belədirsə, bu çox acınacaqlıdır. Amma mənim dostlarımla çevrəsində – zəhmət olmasa, mənə diqqətlə qulaq as – nə deyəcəyini söyləməmişdən düşünməlisən, sən öz yerini, ümumi söhbətdə iştirak üçün sənə verilən icazənin sərhədlərini dəqiq tanımalısan. Bu, mənim qarşımda mənəvi vəzifəndir. Sənin törətdiyinə həm zaman, həm məkan, həm də mahiyyət baxımından bağışlanmaz səhvədən savayı ad qoymaq olmaz, yəni dediklərinin bütün məzmununu səhv idi. Görünür, harada və nə vaxt danışmaq hissiyyatın qətiyyəni yoxdur. Sən elə söhbət əsnasında da kontekstdən çıxmışdın. Nəticədə bütün gözəl niyyətinə baxmayaraq, həm mənə, həm də özünə əhəmiyyətli ziyan vurdun. Bir tərəfdən, elə bil, köməksiz idin, lakin digər tərəfdən səni yerində oturtmamaq, dilinə gətirdiyin sarsaq fikirlərə cavab verməmək özü də bizim tərəfimizdən bağışlanmaz güzəşt idi. Səndə bütün bunlar haradandır? Hamısı elə oradan – ətrafındakı adamları heyrləndirmək istəyindən. Heç bir şeyə əsaslanmayan özündənmiştəbəhlik – sənin hər sözün bununla

yüklənmişdi. Nəticədə çox yazıq, miskin, natamam, yaramaz, yersiz görünürdün və... Hələ bir az da artıq deyim, özünü çox saymazayana aparırdın. Yəni sən elə düşünürdün ki, boynumuzu mehrab qabağındaymışıq kimi əyəcəyik? Bəlkə, sən qadın olduğundan güzəştə ümid edirdin? Qıyası, Virciniya, nə düşündüyünü bilmirəm, amma hər şey çox pis alındı. Mən bütün bunları şübhəli sayıram. Öz aramızdır, sənə böyük inamımı ortaya qoymuşam, lənət şeytana, dəridən-qabıqdan çıxıram ki, səni bizim aramızda məqbul sayılan bir səviyyəyə qaldıram, əvəzində hər ikimizi axmaq kimi göstərirsən. Odur ki mənə diqqətlə qulaq as: istəyirəm başa düşəsən və sözlərimi yadda saxlayasan. Başqa kampaniyalarda özünü ürəyin istəyən kimi apara, kefin istəyəni danışa bilərsən, amma birlikdə hara gediriksə, davranışımı dəyişməlisən. Bu, sənə xeyir gətirər, elə mənə də. Sənə kömək etmək istəyirəm, buna gücüm çatır, amma bu cür davranışı arxadan bıçaq zərbəsi kimi qiymətləndirmək olar. Ümidvaram ki, belə bir hadisənin bir daha baş verməsinin yolverilməz olduğunu söyləməyə ehtiyac yoxdur və nə vaxtsa özünü göstərmək istəyərək orijinal fikir söyləmək fikrinə düşsən, bil ki, bunu əvvəlcə mütləq mənə deməlisən, təkliddə. Sənin, onsuz da, işin çoxdur: öz həddini öyrənməlisən, mülahizə yürütmək vərdişinə yiyələnəlməlisən. Buna istedadın var, amma hərdən mənə elə gəlir ki, sən bu istedadından aktiv istifadə etmirsən. Nədir, niyə ağlayırsan? Mən axı sənə deyirəm ki, istedadlısan. Sadəcə olaraq, özünü toplamaq lazımdır, bacarıqlarına lazımi forma vermək və onların tətbiqi vərdişini cilalamaq gərəkdir. Mən həmişə sənin içindəkilərlə fəxr etmişəm. Odur ki ağlamaq lazım deyil. Bilirəm ki, məni gözəl başa düşürsən. Hər şey onun ucbatından baş verdi ki, artistlik emosionallığın öz həddini aşaraq səninlə çox pis zarafat elədi. Lakin əslində, Cinni, əminəm ki, elə özün də hər şeyi gözəl anlıyarsan. Mən həmişə sənin mənəvi keyfiyyətlərinə heyran olmuşam,

düz sözümdür və bu gün, sadəcə olaraq, lazım bildim sənə göstərəm ki...

– Mən çox təəssüf edirəm, – Virciniya əlləriylə başını tutub dedi, – bağışla. Bir də belə iş tutmaram.

– Yox, – Pit kreslodan qalxaraq pəncərənin qarşısında oturub onu sinəsinə sıxdı, – hər şey qaydasındadır. Hər şey yaxşıdır.

– Bağışla məni, – Virciniya dedi, – bağışla.

– Yox, – Pit dedi, – hər şey normaldır. Hər şey qaydasındadır.

XIV fəsil

– Hə, aç kartlarımı, aç görüm. Boynuna al, fikrində nə tutmusan?

– Nə qəmiş olmusan mənə? Sənə nə deməliyəm ki?

– Yaxşı, gizlətmə görək. Elə duman buraxmısan ki, Len, az qala, heç özün də görünmürsən.

– Bilməmişdim. Elə bil, tauna yoluxmuş səhərdəyəm.

– İstəyirsən ki, mən ya ölümləri arabada daşıyım, ya da qəbir qazıb basdırım?

– Pulsuz? Nədir, yoxsa hansısa qeyri-kommersiya qurumuna qoşulmusan?

– Nə kommersiya, kimə lazımdır bu, – Mark dedi.

– İndi kim belə eləyir? Sən mənə nəse demək istəyirdin.

– Bilirsən, hərdən özünü lap ilan kimi aparırsan, – Len fısıldadı.

– Nahaq yerə məni tüklərimin səmtinə qarşı sığallayırsan, Len.

– Sən mənim evimdə ilansan.

– Doğrudan?

– Hər şey motivlərə dirənir. Mən sənənin motivlərinə inanıram, Mark. Əlbəttə, başa düşürəm ki, həyatda qarşılaşdığın

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

insanların hamısından xeyir götürmək istəyirsən. Burada nə var ki? Amma hiss edəndə ki, siçovul kimi gizlincə, əlaltından girişirsən şirkətimi əlimdən alıb satasan, bu, heç xoşuma gəlmir. Bu cür hərəkəti yalnız əfi ilan eləyə bilər. Mən nəyəm sənə, qanmazam, yoxsa sapdan asılı kuklamam? Sənə belə sözlər demək istəmirəm, özümə rəva bilmirəm bunu, amma sən buna nail olmaq istəyirsən. Bunun üçün dəridən-qabıqdan çıxırsan. Oturub mənə göz qoyursan. Bütün variantları tərəziyə qoyub çəkirsən, elə mənim özümü də çəkirsən. Üstümə lap qiymət kağızı da yapışdırırsan. Götür-qoy eləyirsən ki, mənə görə nə qədər pul ala bilərsən. Hə, hesabladın, nə qədər çıxır? Elə bilirsən yaxşı iş düzüb-qoşmusan? Mənim kredit tarixçəm barədə informasiya əldə etmək cəhdinə görə səni asanlıqla ittiham edə bilərdim, amma hələlik əlimdə tutarlı dəlillər yoxdur. Sərimi deyim ki, bu casusluq sənin şəxsi marağından doğsaydı, etirazım olmazdı. Lakin məni almaq və yenidən satmaq cəhdinə, sözlərimə və əməllərimə qiymət yarlığı yapışdırmağına qəti etiraz edirəm. Sənin beynin elmi quruluşu malikdir, Pitinki yox. Və çox gözəl başa düşürsən ki, insanların çoxu sənin bu keyfiyyətini qiymətləndirmək səviyyəsində deyil. Bəlkə, mən nəyisə anlamıram? Yox, sən də mənə, bəlkə, nədəsə səhv edirəm, hərəkətlərini düzgün qiymətləndirmirəm? Onda de görüm, onlar nə dərəcədə qabaqcadan hesablanıb? Mənə elə gəlir ki, Mark, onları yüz gediş əvvəldən hesablamısan. Və bu xoşuma gəlmir. Məni əmtəə kimi nəzərdən keçirəndə – istər alıcının özü olsun, istərsə də başqası – qətiyyənlə xoşum gəlmir. Onsuz da ayın başını başına calamaq üçün dəridən-qabıqdan çıxması oluram. Sən nə istəyirsən? Axı dedim ki, evimdə mənə ilan gərək deyil.

Mark qalxdı, mətbəxə çıxdı və özünə bir stəkan su süzdü. Suyu içib qapıda durdu.

– Bütün bunlar boş söhbətdir, – dedi.

- Bilirsən, bu cavab məni qane etmir.
- Bəs nə istəyirdin – müttəhimin son sözünü eşidəcəkdin?
- Bunu sən daha yaxşı bilirsən.
- E-e-e! – Mark dilləndi.

O, stulun kənarına oturdu, bərkdən öskürüb buxarıya tüpürdü.

– Qulaq as, çox şadam ki, bütün bunları mənə dedin, – deyə dilləndi, gəyirərək ağzını sildi. – Kim bilir, bəlkə də, haqlısan. Elə hesab edirsən ki, burnumu başqasının işinə soxuram? İndi mən buna nə deyim?

- İstəyirsən gedim?
- Özün bilərsən.

Len yumruğunu sıxıb kreslonun qoltuğuna çırpdı.

- Deməli, mənə deyəsi sözün yoxdur?
- Yox.
- Amma başa düşdün ki, nədən danışırıdım?
- Hə.
- Və bununla razı deyilsən?
- Mark çiyinini çəkdi.
- Razısan?

Mark yenə boğazını artlayıb öskürdü. Yumruğunu sinəsinə vurub, bir də tüpürdü.

- Nəylə?
- Elə hesab edirsən ki, səhv eləyirəm?

Mark yenə çiyinlərini çəkdi.

– Səhv edirəm, yoxsa yox? Əgər həm öz fikirlərimi, həm də sənin fikirlərini bir kənara atsam və yalnız məsələnin mahiyyətini saxlasam necə?

- Sən səhv edirsənmi?
- Hə, mən.

Mark çiyin atıb havanı burnuna çəkdi.

Fırxırıb burnunu təmizlədi.

– Sənə nə olub bu gün? – Len dedi. – Bütün evi bəlgəm iyinə бүürüdü.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Yox bir.

– A-a-a! – Len xırıldayıb başını iti-iti silkələdi, elə bil, qızdırmalıydı. – Beləliklə, mənim üstümə qiymət yarlığı asırsan, yoxsa yox?

– Bildiyim qədərincə, yox.

– Düz deyirsən?

Mark kreslodə yayxandı, ayağını ayağının üstünə qoydu.

– Əlbəttə, – Len dedi, – ehtimal edirəm ki, sən heç özün də bütün həqiqətdən xəbərdar olmaya bilərsən. Hə, hə, bu, tamamilə mümkündür. Belə bir imkan var. Sadəcə olaraq, bu kələfi çözə bilmirəm. O, başımı xarab edəcək.

Əlini saçlarına çəkdi.

– Mənim üçün siz həddindən artıq nəhəngsiniz, – mızıldandı. – Həm sən, həm də Pit – hər ikiniz. Siz mənim bütün şirəmi sümürüb içmisiniz. Məni öz evimdən sıxışdırıb çıxarırsınız, bilmirəm, başa düşürsünüz bunu, yoxsa yox. Məndə hərdən elə təəssürat yaranır ki, oynatdığınız topdan başqa bir şey deyiləm.

– Niyə belə düşünürsən?

– Bəzən hər şey yaxşı olur. Amma qəflətən otaq, elə bil, buza dönür. Başa düşürəm. Piti də başa düşürəm, amma bəzən onu lap uzaqdan hiss edirəm. Səni də hərdən uzaqdan duyuram, amma başa düşürəm. Sən qətiyyən göründüyün kimi sadə deyilsən. Amma bir şeyi yəqin bilirəm. Sən mənə güman etdiyimdən də dərin yara vurmusan. Hə. Mən, yəqin, sənə dünyanı məsafədən dərk etməyin nə olduğu barədə saatlarla danışa bilərdim. Nəyi, nəyi, amma bunu artıq başa düşmüşəm. Amma çox vaxt dünya çiyinlərimdə ağır yükə çevrilir. Bəlkə də, o elə əvvəlki kimi məndən uzaqdır, amma bu uzaqlıqdan yüküm azalmır ki, azalmır. Kim bilir? Bəlkə, heç bu məsafənin özü də artıq yoxdur? Amma biz onun mövcudluğuna əminik axı! – O, əlini alına cırpdı. – Mən öz krallığımı itirdim.

Mark çəngəli götürüb başının üzərində qaldırdı.

– Başa düşürsən, – Len dedi, – mən yalnız yaxın və öteri şeylərlə uyuşuram. Belə olmağım xoşuma gəlir. Təəsüf ki, sadəcə olaraq, gözlərimi yumub ürəyim istəyən kimi yaşaya bilmirəm, qoy lap tək olsun. Ətrafımda dünya qopanda, partlayıb tikə-tikə olanda komfort içində yaşamağı bacarmıram. İşdə heç barmağımı barmağıma da toxundurmuram. Kimisə dümsükləməyə də tənbəllik edirəm. Amma əvəzində orada hər şey mənim üçün tam aydın və dəqiqdir. Qatar gəlir, adamlar çıxırlar, hamı nə edəcəyini bilir. Hətta kiminsə ürəyi gedib platformaya yıxılanda belə hər kəs nə edəcəyini bilir. Bu asandır. Həqiqətən asandır. Mən bunu danmıram. Bundan asan nə ola bilər? Siz, yəqin, bundan daha yaxşı baş çıxararsınız. Yeri gəlmişkən, yəqin bilirsən ki, Pitlə ikiniz müzik-holl üçün əla duet təşkil edərdiniz? Pit barədə heç nə bilmirəm, bildiyim yalnız odur ki, onun dünyası hər gün ölür və o da məcbur olur bu dünyanı zorla diriltsin. Məndə belə bir şübhə var. Gəl onların hər ikisini götürək. Onu və Cinnini. Nə baş verir? Mənə elə gəlir ki, onlar ikisi baş-başa qalanda ciqə rəqsi edirlər; heç kəsə aydın olmayan, qəliz bir rəqs. Daha nə? Bu işlərdən başım çıxmır. Bu, mənim üçün bağlı kitabdır, bir də o çox kökdür. Həqiqətən, kökdür, böyükdür! Gərək, heç olmasa, böyüyü kiçikdən ayırmağı öyrənəm. Əgər məndə bu da alınmırsa, onda bir quruşluq qiymətim yoxdur. Məncə, bu cür işlərdən sən daha yaxşı başın çıxır. Mən isə, özün görürsən də, heç böyümürəm də. Mən dəyişmirəm. Mən ölmürəm. Mən yenə təzədən dəyişirəm. Mən xoşbəxt deyiləm. Mən dəyişirəm. İndi bədbəxt də deyiləm. Lakin tufan gələndə, dəyişmirəm. Sadəcə, başqa birinə çevrilirəm, daha doğrusu, o qədər dəyişirəm ki, məni tanımaq belə olmur. Dəyişməyə məcbur olduğum və bu dəyişməyə hər dəfə hövsələylə dözdüyüm dünyadan itərək dəyişirəm, məni dəyişmək istedikləri yerdən yox oluram; sonra dəmir maska taxaraq, kim bilir, kimin paltarını geyinib, əvvəlkindən də

az başa düşə-düşə tufanın bitməsinə gözləyirəm. Amma eyni zamanda, etiraf etməyə məcburam ki, sakit qala və geri dönmək istəyini özümdə boğa bilmirəm. Amma belə anlarda irəli getmək istəyini duymamaq da mümkün deyil. Mən özümü məhdudlaşdırmağı öyrənməliyəm. Əminəm ki, bütün bunlardan sənin başın daha yaxşı çıxır. Ona görə ki, elə indidən hər şeyin qeydinə qalmısan. Elə bilirsən pulu yarığa saldınımı, danışan kukla kimi rəngim göyərəne kimi danışacağam? Yanılırsan. Benzin... Benzinim qurtaracaq indicə. Amma uzun yol üçün yetərinəcə ehtiyat toplamasam, yola çıxمام. Axı bilirəm dəyişikliklərə və problemlərə müdafiəsiz, hazırlıqsız yaxınlaşanda və bu, sənin öz günahın ucbatından baş verəndə necə olur. Ola bilər ki, beləcə, bütün ömrüm boyu səfərə hazırlaşacağam, amma körpüdən aralanıb dənizə çıxma bilməyəcəyəm. Danışmaqdan yorulmuşam, lap xirtdəyə kimi doymuşam, amma daim danışacağam. Bəlkə də, işim budur. Hər kəsin öz işi var. Mənim hətta pəncərəm də yarım açıqdır. O da tam açılmaqdan imtina eləyir.

O, eynəyini çıxarıb dizinin üstünə qoydu.

– Amma bəzi şeyləri sənə deyəcəyəm. Sirlər həmişə təzə olur, mən bunu artıq başa düşmüşəm. Odur ki gördüyün kimi, hələ sağam və “necə yaşamal” mövzusunda dəyərsiz məsləhətlər anbarına çevrilməmişəm. Heç vaxt da çevrilməyəcəyəm. Amma bunun üçün susmağı öyrənmək gərəkdir; lap cinayət törətmiş insan kimi.

O, tavana baxdı və yenidən eynəyini taxdı.

– Bilirsən kimlərisə nədəsə şübhəli bilənlərlə ölümlər arasında nə fərq var? Onlar susurlar. Əlbəttə, mən bu gün susmadım, bütün kartlarımı açdım. Deyə bilərsən ki, özüm özümü təkzib edirəm, lakin sən belə fikirləşirsənsə, onda mən daha da dərinə getməyə hazırım. Əslində – sən bununla razılaşa da bilərsən, razılaşmaya da – mən ölü deyiləm və heç kəsi heç nədə şübhəli bilmirəm. Şübhələnmirəm, vəssalam. Vaynşteyn tamam başqa məsələdir. Problem – əsl problem

ondadır ki, özüm özümü mənəvi cəhətdən hələ ölmədiyimə inandıra bilmirəm. Açıq desəm, buna sübutlarım çox əsaslıdır, hətta deyərdim sarsıdıcıdır, təbii ki, keçmişlə kontakta girməyin mümkünliyünü, hazırkı zamanla əlaqə yaratmağın qeyri-mümkünlüyünü bu mənada ölü olmaq sayırıqsa. Mən isə zaman-zaman səninlə ünsiyyətdəyəm, bəzən hətta Pitlə də.

– Pit? – Mark dedi. – Onunla real ünsiyyət qurmaq üçün bir vasitə var: gərək qeyd-şərtsiz kapitulyasiya aktını imzalayasan. O, səni yeyəcək, oğlan; və səni, özün dediyin kimi, evindən sıxışdırıb çıxaran da elə o olacaq. Mən axı demişdim – çoxdan özün üçün bir şey qurmağın vaxtıdır.

– Sən həm haqlısan, həm də yox.

Mark qaşqabağını tökdü. O, bufetə yaxınlaşdı, boşqabdan alma götürüb dişlərinə çəkdi.

– Hə, – Len dedi, – hərdən, həqiqətən də, sizinlə ünsiyyətə girirəm. Amma bunu eləsəm də, eləməsəm də əhəmiyyəti yoxdur, bu, heç nəyi dəyişmir. Hətta özüm də elə qabaqkı kimi qalırım.

– Yox bir?

– Başa düşürsən, bu bir küncdür, mən daim küncə qısılmışam. Vaxtın böyük hissəsini heç kimlə danışmaq iqtidarında olmuram, bu, mənim üçün o qədər çətinidir ki, təkcə elə bu haqda fikirləşmək məni əzir. Özümün necəliyim barədə nifrətsiz düşünə bilmirəm.

– Nədir, deyirsən ki, dalana dirənmisən?

– Nəzərdə tutursan ki, mənim potensialım yoxdur? Yox, elə deyil, məndə, nəyə, dəqiq imkanlar var. Amma bilirsən, bu nəyə bənzəyir? İçində nəhayətsiz sərvət olan, tamamilə lazımsız, batmış ispan qaleonlarına. Onları dənizin dibindən heç vaxt qaldıra bilməzsən. Bax belə, Mark, bütün həyatımı beləcə – öz batmış sərvətlərimə dilxor-dilxor baxaraq yaşayıram. Bu, mənim qısıldığım həmin o küncdür. Bütün həyatım bu küncdə keçir. Bu gün sənə danışdıqlarımın da

hamısı elə oradadır. Bütün ətrafımdakılara mən o küncdən baxıram. Və bu künclə münasibətlərimdə üstünlük qətiyyə mən tərəfdə deyil. Yox, sadəcə, buyruq quluyam. Öz küncümün iradəsini yerinə yetirirəm. Gün çıxandan gün batana kimi qultək işləyir, əvəzində heç nə almıram. Zaman-zaman düşünürdüm ki, bu küncdən qaçıb canımı qurtarmışam, amma o ölməzdir və nəyin bahasına olursa olsun, mənı ağışında saxlayacaq. Odur ki gərək həyatı necə var, ya da realıqda necə ola bilərsə, elə görmək ümidiylə vidalaşam. Əlbəttə, bu küncü öz dünyam kimi qiymətləndirə bilərəm. Yaşa, öz küncünü yedirt. Onu yaxşıca yedirtmək lazımdır. Vaxtaşırı mənə maraqlı, qiymətli, əhəmiyyətli gələn şeylərin hamısını öz ilahimin yeməsi üçün verməliyəm, o isə mənım üçün qiymətli olan bütün şeyləri bir göz qırpımında çürüntüyə çevirir. Heç nəyi gizləyə bilməzsən, heç bir şeyi qorumaq olmur. Hətta nəyisə hələlik bir kənara qoymaq da mümkün deyil.

Kresloda otura-otura bədənini irəli verdi.

– Başa düşürsən, heç vaxt öz basdırılmış sərvətimi üzə çıxara bilməyəcəyəm. Budur, bax, onlar bu şaxtanın dibindədir, götür, istifadə elə. Niyə götürmürsən? Onlar sənindir. Mən onları sənə verirəm. Götür.

– Yox, sağ ol. Özünə qalsın.

– Qulaq as, – Len dedi. – Bilirəm ki, künc həyatın vacib, hətta deyərdim ki, elementar bir hissəsidir, lap əgər istəsən, tamın içində tamdır; amma bilirəm ki, ondan çıxmaq üçün gərək öləm. Ən azından nəyimə mütləq öləcək. Axı nəhayətdə mən elə öz küncümdəyəm, həyatım nə qədər ağır keçsə də, hələ ölməmişəm. Deyə bilərsən ki, mən gah yaşayıram, gah ölürəm. Növbəylə. İçəridən, çöldən. İçəridən, öldən; ölü, diri. Bəziləri bunu maraqlı vaxt keçirmək adlandırdılar.

Onlar gözlərini bir-birinə zillədilər. Mark əlini yanağına dirəyib başını yellədi.

– Deməli, yalnız vaxtı qeyd etmək qalır! Mənim saniyə-ölçənim haradadır?

– Axı mən nə edə bilərəm? – Len kreslodə ikiqat bükü-
lüb dəli bir qəhqəhə çəkərək soruşdu. – Səndən soruşuram,
mən nə edim?

Mark yumruqlarını qabırğalarına döyə-döyə otaqdan
köndələnini keçdi.

– Əgər oradan heç vaxt çıxma bilməyəcəyini dedinsə, elə
hesab et ki, artıq çıxmısan!

– Əgər mən indi orada deyiləmsə, bəs haradayam?
– deyə Len yerindən sıçrayaraq soruşdu.

– Orada deyilsənsə, deməli, içəridə yox, artıq çöldəsən,
– Mark geri çəkilərək küncə sıxılıb cavab verdi.

– Əgər içəridəsənsə, deməli, hələ bayırda deyilsən, – Len
dedi. – Sən tamamilə haqlısan!

– Buna başqa tərəfdən bax. Bayırdasansa, deməli,
bayırdasan, içəridəsənsə, onda içəridəsən.

– Görünür, tibb sahəsində heç mənim də savadım
çatmır ki, sənə bir dəqiqə ərzində lazımı resept yazım!

Mark zarıdı. O, masaya yaxınlaşıb iki şüşə pivə açdı.

– Sən mənə qulaq as, – Len dedi. – Əslində, həqiqəti
bilmək istəyirsənsə, mən indi normal vəziyyətimə qayıt-
mağa, artıq çəkimi itirməyə çalışıram. Azaldıram – həm öz
çəkimi, həm şirkətimin çəkisini, özün başa düşürsən də.
Yoxsa bütün sərbəst vəsaitimi itirəcəyəm və sən də nəticədə
öz on faizini ala bilməyəcəksən.

– Sənin yerində olsaydım, bu kölgə ilə döyüşün daşını
çoxdan atmışdım və indi irəli gedirdim, – Mark dedi.

– Səndə nəşə var? – Len bufeti açaraq soruşdu. – Duzlu
xiyardan-zaddan? Bilirsən, bu yaxınlarda neynirdim? Bizim
işdə bir oğlan var, Oksfordun tələbəsidir, ona sənə bir
şeyini göstərdim. Biz İrlandiyadan gələn poçtu təzəcə işləyib
qurtarmışdıq və adama beş şillinq çaypulu da almışdıq. Belə
gözəl əhvali-ruhiyyədə sənəni əsərini ona göstərdim.

– Necə oldu, o nə dedi? – Mark maraqlandı.

– Saatına baxdı. Dedi ki, işə başlamaq lazımdır, bizi hələ yeddinci nömrə gözləyir. Başa düşürsən də, necə adamlar var: şəri oxuyurlar, sonra da bir söz demirlər. Ömründə qapını açıb içəri girməzlər. Belələri üçqat olub açar deşiyindən güdməyə üstünlük verirlər. İşləri-peşələri də elə budur.

– Nə edəsən, görünür, sənin qismətinə ağıllı adamlar düşür, – Mark dedi.

– Hə. Onlara doyunca tamaşa etmişəm. Yox, həqiqətən, sağlam fikirli, ağıllı uşaqlardır. Bunun əksinə heç nə deyə bilməzsən. Amma araşdırmağa dəyər – sən demə, onlar konkret söz deməyə qadir deyillər. Onların təmtəraqlı nitqləri nazik parça kimidir: gözlərinə yaxınlaşdırıb baxırsan, o üzü görünür. Mən onlarla danışa bilmirəm. Axı bu oğlana necə deyə bilərəm ki, sənin şərinəki bir ifadə ingiliscə deyil, Çin dilindədir? Çin dilindədir də. Bu ifadə çin dilində deyildi? Bunu ona necə deyim?

– Hansı ifadə?

– Əşşi, mühüm deyil. Düzünü desəm, heç özüm də xatırlamıram.

Onlar pivə içməyə başladılar.

– Məsələ burasındadır ki, – Len dedi, – mən indiyədək onların istifadə etdiyi terminləri anlamıram. Onların arasında yadam. Mən axı poeziyaya qoca arvad kimi münasibət bəsləyirəm; pəncərəsinin altında gilyotin işləyərkən yağ-soğanda şorba bişirib sapəyirən qoca qarı kimi. Yox, ciddi deyirəm. Nəyi nəzərdə tuturdu, nə demək istəyirdin? Mənim “üslub” sözündən xoşum gəlmir, “funksiya” sözünü isə görəndə gözüüm yoxdur.

– Bu adamlar, – Mark dedi, – yaradıcılığın çoxcəhətliliyini öz təsəvvürlərinin mozaikasına dürtmək istəyirlər, pazla, krossvorda; nəse onların içinə sığışmayanda elan edirlər ki, bu artıq daş bura başqa oyundan düşüb. Əşşi, cəhənnəm

olsunlar ey. Onların beyni bağ ayaqyolundakından güclü deyil, amma içlərindəki nəcisi bəzəkli kağıza büküb təqdim etməkdə pərgardırlar – atlasla, ipəklə bəzəyirlər onu.

Külqabıdan pivə şüşəsinin qapağını çıxarıb irəli uzatdı.

– Bu əllamələrin qiyməti, bax bu qapaq qədərdir.

– Mən heç nə anlamıram.

– Qulaq as, natamamlıq kompleksinə girməyin, utanmağın nə mənası var? – Mark dedi. – Özünü ələ al, Len və ətrafdakıların hamısına nifrət etməyə, onları ittiham etməyə hazırlaş. Yalnız bu yolla nəyəsə nail ola bilərsiniz.

– Nəsə, heç inanmağım gəlmir.

– Yaxşı, yeri gəlmişkən, şeirlər necədir? Səninkiləri nəzərdə tuturam.

– Şeirlər bitdi, qurtardım onlarla.

– Nədir, özünü müflis elan edirsən? Yəni daha boş seyfədə bircə quruş da qalmayıb?

– Bəzi şeylər qalıb, amma onların mənə faydası yoxdur. Axı həmin oğlana öz şeirlərimdən də nəsə göstərdim. O vaxtdan bəri mənimlə rastlaşanda özünü görməzliyə vurur. O bunu, sadəcə, şəxsi təhqir kimi qəbul etdi, haradan biləydim ki, şeirlərim ona bu qədər toxunacaq? Bilirsən onları necə yazıram? Boş otaqda otururam və gözlərimi bu küncdən o küncə zilləyirəm. Otururam, otururam, sonra birdən yerimdən sıçrayıb limon sıxıram, bircə damcı şirə çıxır və budur – şeir yarandı. Məgər bu yolla fərli bir şey yazmaq olar?

– Yaxşı, axı bu barədə dəqiq, möhkəm qaydalar, normalar da yoxdur heç.

– Yoxdur bəyəm?

Mark pərdəni çəkib küçəyə baxdı.

– Bilirsən adamlar şeri necə yazırlar? – Len dedi. – Onlar sürünür, sözdən sözə keçirlər, elə bil, oyun oynayırlar.

O, otaqda gəzişdi ki, təklif etdiyi obrazı əyani canlandıra bilsin.

– Oyun kimi. Amma sən mənə bunu söylə. Əgər onlar elə bir xəttə yetişsələr ki, ondan sonra daha söz yoxdur, neyləyərlər? Mənə izah eləyə bilərsən bunu?

Mark stəkanına pivə süzdü.

– Söhbət səndən gedirsə, – Len dilləndi, – deyə bilərəm sən şeir yazanda nə edirsən. Sən, sadəcə, avtomatın pul qaytaran düyməsini basıb, pulunu dala alırsan.

XV fəsil

Virciniya kresloda oturub stəkanı dizinin üstündə saxlamışdı. Qasıqıyla xırda çay dənələri yapışmış limonu sıxışdırı-sıxışdırı günəşin bir vazdan o birisinə aramla keçməsinə göz qoyurdu. Qalanları söhbət edirdilər. O, ətəkliliyi dizlərində düzəltdi, irəli əyilib stəkanı buxarının kənarına qoydu, sonra yenə kresloya yayılıb gözlərini yumdu.

– Ziyahılar və kütlə? – Pit deyirdi. – Onların münasibətini dörd tipə ayırmaq olar. Ziyahılar ya xalq saymırlar, ya ona yazıqları gəlir, ya onu ideallaşdırmağa çalışırlar, ya da ondan şikayətlənirlər. Əgər sən birinci münasibəti əlində rəhbər tutursansa, məhdud insansan, sarsaqsan. İkinci tipə aidsənsə, deməli, intellektual deyilsən. Üçüncü model, vaxtını boş yerə itirməkdir. Dördüncü tipə aid olanların arasında isə şəxsən özüm də varam.

– Bəs kütlələr, xalq özü nədir? – Mark soruşdu.

– Bu nə sarsaq sualdır?! Nədir, sən heç vaxt bu kasıb, dar düşüncəli, əzilmiş, qandallanmış, rəhmsizcəsinə istismar olunan, lakin bizə necə yaşamaq lazım olduğunu öyrətməyə çalışan balaca isalar barədə eşitməmişən?

– Belələrini heç vaxt görməmişəm. Onlar, yəqin ki, kirayə limuzinlərdə gəzirlər, – Len dedi.

Mark stəkanındakı çayı içib qurtardı.

– Çox dadlı çaydır, Virciniya.

– Sağ ol.

– Qulaq asın, – Len dedi, – görün nə deyirəm. Bizim işdə olmuşdu, bir dəfə tualetə girəndə sizcə, kimi görsəm yaxşıdır? Stansiya rəisinin özünü, böyük bossumuzu, qəsrin kralını; durub əllərini yuyurdu; əlüzyuyandan bir az aralı durmuşdu ki, kostyumunu batırmasın, çünki əynindəkilər təptəzəydi. Gözlərimə inanmadım. Eləcə durub baxdım, fikirləşdim ki, geri çəkilib onun dalına bir dənə saz təpik ilişdirəsən. Özümü zorla saxladım.

– Deməli, vurmadın? – Mark soruşdu.

– Yox. Bilirsən niyə? Yaxşı, tutalım ona təpiyi vurardım, sifəti güzgüyə yapışardı, bəs o nə eləyərdi, necə fikirləşirsən? Çönüb mənə deyəcəkdə ki, bağışlayın, sizi narahat elədim, sonra da əllərini silib gedəcəkdə. O da həmin o isacıqlardandı. Tanrının tapşırdığı kimi mütilik və müqavimət göstərməmək! O axı bu prinsiplərdən ikiəlli yapışır.

– Hə, – Pit bir qədər susduqdan sonra dedi, – bütün bunlar çox yaxşıdır, amma belə yerlərdə özünü gərək ələ almağı bacarasan, ən azından öz içində gözlənilmədən baş qaldıran meyillərinin qarşısını alasan, özünü zirehin içində saxlaya biləsən. Mən elə özüm də nə desən törədid, sonra da deyə bilərdim ki, özümü əsl kişi kimi aparırdım, sadəcə, özümdən çıxdım. Amma bunun nə mənası? Yaxşısı budur, qoy məni doğrasınlar, lakin üstümə hücum çəkən qara kütlənin qarşısında qılıncımı heç vaxt qınından çıxarmaram. Onlarla münasibəti sözlə aydınlaşdırmaq isə öz gözündə hörmətdən düşməkdir. Aydın məsələdir, ətrafdakıların küt-beyinliyi və qanmazlığı adamı bezdirir, onlar heç cür anlamaq istəmirlər ki, məni izləmək, pusmaq lazım deyil. Hamı üçün açığam, gizlədəsi bir şeyim yoxdur. Mən yuxarı göyertədə dayanmışam, anbarda gizlənmirəm. İstəyir lap şeytanın özü ürəyi istəyən qədər süzsün məni.

– Hə-ə? – Mark soruşdu.

Virciniya stəkanları yığıb mətbəxə apardı.

– Yaxşı, olsun, – Pit dilləndi, – amma əlimi ürəyimin üstünə qoyub görün nə deyirəm: insanlarla ünsiyyət sənəti əvvəla onların içini görmək, ikincisi isə dilini dinməz saxlamaq bacarığındadır. Əgər sənənin birincisi üçün istedadın, ikincisi üçün sə həvəsələn bəs edirsə, belə hesab etmək olar ki, artıq bir insan kimi, cəmiyyətin üzvü kimi mövcudsan.

Qız stəkanları yudu, sildi və bufetin rəfinə düzdü.

– Krokət üçün əla havadır ha, – Len dedi, – lap krokətlikdir.

– Hersoq artıq çoxdan bizi gözləyir, – sərbəst əliylə çayını qarışdıran hersoginya dedi. Mark əsnədi.

– Hə, – Pit dedi, – amma əslində, Londonda havanın yaxşısı-pisi yoxdur. Londonda heç fəsillər də düz-əməlli dəyişmir. London bütün şərtliklərdən yüksəkdedir. Başa düşürsünüz, nədən danışıram?

Virciniya pəncərədən çəmənliyə nəzər saldı.

– Problem bundadır ki, – Pit dedi, – biz hamımız nəhayətsiz ərazisi olan böyük dünyada deyil, qoz boyda balaca dünyada doğulmuşuq. Ən yaşlılarımız uzaq başı qozun qabığına çatıb onu içindən tədqiq edirlər. Ver gəlsin, Vaynblatt. Qaşqabağını töküüb özünə darıxan adam görkəmi verə bilərəm, amma mən metafizikaya keçmək niyyətində deyiləm.

Virciniya otağa qayıdıb əyləşdi.

– Mən incəsənətin yeni növünü kəşf etmişəm, – Mark dedi, – bu növ şüurun estetik tərtib olunmuş məhsullarını birbaşa dalımdaca parçalamağa imkan verir.

– Heç ağılıma gəlməzdi ki, sən belə bir şeyə qadirsən, – Len dilləndi.

– Yox, – Pit dedi, – bu unitaz mədəniyyətinin də, hər halda, öz sərhədləri var. Ədəbi tör-töküntü muzeyində baxıcı olmaq hələ həyatda əsas məqsəd deyil. Götürək elə İsa Məsihin özünü – o nə etdiyini bilirdi və bilirdi ki, etdiyi dəyərlidir.

– Qəşəng paltarın var, Virciniya, – Len ayağa qalxaraq dedi.

- Nədir, sən onu əvvəl görməmişən?
 - Harada?
 - Pit tikib də bunu.
 - Hə, uğurlu alınıb – paltarı nəzərdə tuturam, – Pit dedi.
- Len masanın üstündən əyilib qızın çiyindəki parçaya toxundu.
- Həqiqətən də əla parçası var.
 - Mağazadan almısan, yoxsa anbardan? – Mark soruşdu.
 - Anbardan, topdan qiymətinə. Mən orada bir oğlan tanıyıram.
 - Bəs tək-tək neçəyə satırsınız? – Len dedi.
 - Hərrac hələ başlamayıb, – Virciniya dilləndi.
 - Bəlkə, seriyaya buraxsanız, “Mark Spenser”dən surətini almaq olar?
 - Yox, parça baxımından, doğrudan, gətirdi bizimki,
- Pit dedi. – Mən indi başqa bir şey üzərində işləyirəm.
- O nədir elə? – Mark soruşdu.
 - Altdan geyilən əməklik.
- Pitlə Mark kreslolarından bir-birinə sarı əyilərək siqaretlərini bir kibritdən yandırdılar.
- Qulaq as, Mark, nə vaxt işə düzəlməyə hazırlaşırısan?
 - Hələ ki, hazır deyiləm.
 - Bəs pulu haradan alırsan, ən azı, cibxərcliyini deyirəm? De görək. Sənin əmanətlərindən xəbərimiz var; onları çoxdan yeyib qurtarmısan.
 - Mənim bir hersoginyam var, Hanover-Skverdə.
 - Qocadır, cavan? – Virciniya soruşdu.
 - O yataq xəstəsidir.
 - Kimin buna şübhəsi var ki? – Pit dilləndi.
 - Əslində, – Mark dedi, – bu, mənim ən böyük arzumdur. Bu, yaşamaq üçün yeganə üsuldur.
 - Heç olmasa, özünü aldatma. Səndən jiqolo olar? – Pit dedi. – Jiqolo gərək onu saxlayan qadına sadıq olsun və taleyiylə barışsın. Sən isə mütləq əspaza, ya da qulluqçuya

girişəndə ilişəcəksən və bu, sənin həlledici səhvin olacaq. Jiqolonun işi, ya da jiqolo taleyi öz peşəsinə vurğunluq, nizam-intizam tələb edir. Hər bir sənətin öz etikası var. Məlumun olsun ki, Mark, əsl jiqolo həyatda yalnız bir şey istəyir: necə yaşayarsa, ömrünün sonuna kimi elə yaşamaq və özünün sevimli ipək şalvarında dəfn olunmaq. Sən isə piroqun bir tikəsini ələ keçirəndən sonra sakitcə oturub onu yeməyə qadir deyilsən.

– Nə deyim, bəlkə də, bəzi məqamlarda haqlısan.

– Düzünü etiraf elə, bütün ömrün boyu bir gün də olsa, əməlli-başlı işləmişən?

– Oğlan, sən təxəyyülünün əsirisən, – Mark dedi. – Mən işləyəndə qula çevrilirəm – sözün əsl mənasında. Qul. Siz özünü bir səhnəyə çıxmağı sınayın, zalı doldurun görün. Əminəm ki, Lenin gizli istedadı var və biz onun qabiliyyətini kəşf edərək, dostumuzu düz yola çıxara bilərik.

– Çox sağ olun, istəməz.

– Niyə? Publika səndən əl çəkməzdi.

– Mən sizdə bir həftəyə ölərəm. Əgər düzünü desəm, ingilis dramaturgiyasının necə bir irs qoyduğunu xatırlayanda və müasir teatrın panoramına diqqətlə nəzər gəzdirəndə özümü lap itirirəm. Miskinlik və ortabablıq – müasir teatr balında musiqini onlar sifariş edir.

– Sən axı bu qazanda bişmirsən. Aramızda bundan şikayətlənmək ixtiyarı olan bir nəfər varsa, o da mənəm.

– Hə, sən elə ancaq bununla məşğulsan da.

– Lənət şeytana, tutdun məni.

Siqaretin tüstüsü masanın üzərindən qalın pərdə kimi asılmışdı, yavaş-yavaş pəncərəyə tərəf sürünürdü. Mark ayağını ayağının üstünə aşıranda masaya toxundu və titrəyiş güldəndəki suya da keçdi. O, sinəsindəki havanı sürətlə çölə üfürdü və tüstü dumanını iki yerə böldü.

– Dünən axşam başıma maraqlı bir iş gəldi, – Len dedi.

– Nə olub ki?

– Oturub riyaziyyatımı oxuyurdum, bilmədən barmağım la hansısa bir həşəratı basdım. Onun qalıqlarını şəhadət barmağımdan təmizlədim və heç bu barədə fikirləşmədim də. Sonra birdən başa düşdüm ki, barmağımdakı bu xitinin¹ parçaları böyüyür, lələklərə çevrilir. Onlar barmağımdan düşür, getdikcə daha artıq böyüyür, əsl lələyə dönürdü. Belə çıxırdı ki, mən əlimi ölü quşa vurmuşdum.

– Nə riyaziyyat idi elə oxuduğun? – Mark soruşdu.

– Həndəsə.

– Hə, bu da sualın cavabı.

– Hə də, – Len dedi, – bu hadisənin təsiri altında hələ bir qərar da qəbul elədim. Qərara gəldim ki, gələn həftə Parisə gedəm.

– Parisə? – Pit soruşdu. – Niyə?

– Səbəbini necə izah edə bilərəm?

– Tək? – Mark maraqlandı.

– Yox. Yustonlu bir oğlanla. O avstriyalıdır. Daim ora-bura gedir. Vızası açıqdır. Onun orada otağı da var.

– Yaxşı, hər halda, de görək, Parisdə nə işin var axı? – Pit soruşdu.

– Niyə getməsin ki? – Virciniya dedi.

– Başa düşürsən, Cinni. Biz Lenin maraqlarını ürəyimizə yaxın qəbul edirik. Məgər elə deyil, Len?

– Nə?

– Yox, – Pit dedi, – əlbəttə ki, Parisə getməyə tam ixtiyarın çatır, əgər istəyirsənsə, buyur. Şəxsən mən elə də edərdim, lap dəqiq. Amma deyəsən, bu səfəri məzuniyyət kimi qəbul etmərsən?

– Yox, düşünürəm, yox. Amma digər tərəfdən...

– Axı deyəsən, söyləyirdin ki, sənin üçün burada təzə bir iş çıxır?

– Mən biletimi obaş-bubaşa alıram, – Len dedi. – Bəlkə, orada heç bir saat da qalmadım. Kim bilir...

¹ Xitin – böcəklərin, xərçənglərin üst qabığını təşkil edən bərk maddə

– İstənilən halda hərəməzə oradan bir açıqca yollamağı unutma, – Mark dedi.

Virçiniya qalxıb paltarını düzəltdi.

– Mən gedim bir az bağçada gəzişim, – dedi.

– Əlbəttə, etiraf etməliyəm ki, əvvəllər Parisin mənim üçün heç bir əhəmiyyəti yox idi.

– Başa düşürəm, sən nə demək istəyirsən. Amma qabaqcadan nə bilmək olar ki?!

– Bəlkə, mən də çıxıb havamı dəyişim, – Mark dedi.

– Sənə yasəmənimi göstərəm.

Len ona aşağıdan-yuxarı baxdı.

– Mənimlə gedərsən?

– Səninlə yox.

– Amma belə, birdən-birə durub, – Pit dedi, – Parisə gedəsən?!

Markla Virçiniya çəmənlikdən keçib tağ kimi əyilmiş yasəmən kolunun altında dayandılar.

– Mənim bu koldan xoşum gəlir.

– Ehtiyatlı ol, – Mark onun əlindən tutaraq dedi. – Burada hörümçək toru var.

– Heç fikir vermədim.

– Qəşəng paltarın var.

– Hə.

– Onun istedadı çoxşaxəlidir.

Qız yarpaq qırıb dodaqlarına sıxdı.

– Hə.

– Məktəbdə işlər necədir?

– Normal.

– Elə qabaqkı kimi uşaqlarla əlləşməkdən xoşun gəlir?

– Hə, əlbəttə.

– Sən necə, onların xoşuna gəlırsən?

– Yəqin, gələrəm.

– Əllərin qiyamət yanıb.

– Bu günlərdə gəzintiyə getmişdik. Siniflə bir yerdə. Kentə.

- O, əyri budağa söykənərək durdu.
- Hə?
 - Hə.
 - Yaxşı, bəs Meri Sakson necədir?
 - O tapşırıd çatdırım ki, nəhayət, səni unuda bilib.
 - Çox diqqətlidir.
 - Dedi ki, əvvəlcə çətin idi, amma indi onun sınıq ürəyi sağalıb.
 - Biabırçılığa bax.
 - Nə mənada?
 - Mən isə ümitsiz məhəbbətə inanırdım.
 - Kim, sən?
 - Yox, burada biabırçı heç nə yoxdur. Boş şeydir.
 - Qız əlindəki yarpağı orta damarından ikiyə böldü.
 - Sənin öz işlərin necədir? – soruşdu.
 - Gah belə, gah elə.
 - Gah belə, gah elə?
 - Küləyin səmtindən asılıdır.
 - Son zamanlar onun səmti haradır ki?
 - Düzünü desəm, heç xatırlamıram. Bəs sən necəsən?
 - Mən?
 - Hə.
 - Lap əla. Qayıdaq.
 - Onlar çəmənliyi əks istiqamətdə keçdilər.
 - Mən demək istəyirdim ki, Şekspirə heç evdən çıxmaq da gərək deyildi.
 - Sən təsəvvür elə ki, kimsə ona bilet verir – yəni imtina edərdi?
 - Yox, düşünürəm ki, imtina eləməzdi.
 - Bəlkə, məni oradan deportasiya etdilər, – Len dedi.
 - Bəlkə də, heç ölkəyə buraxmadılar.
 - Əşşi, sənin yerinə olsam, bunun dərđini çəkməzdim,
 - Pit dedi. – Axı səndə qoyma burun, cürbəcür qrim nə qədər desən var.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Gəzməklə aranız necədir? – Mark dedi.

– Necə ki, lap əla fikirdir.

Onlar evdən çıxıb küçənin əks tərəfiylə Hekni-Daunza tərəf getdilər. Mark qəzet aldı və onu son səhifəsindən başlayaraq nəzərdən keçirdi.

– Bura baxın, mən bir-iki kitab almışam, – Pit dirsəyindən бүkdüyü əlinin qoltuğundakı kiçik bağlamaya işarə elədi. – Çox maraqlıdır. Yelizaveta zamanının cərrahiyyə-sindəndir. Bilirsiniz ki, həmin illərdə bir qadın altı uşağı birdən doğub?

– Ola bilməz! – Len dedi.

– Hatton Esseksi tərtemiz uddu, – Mark dedi.

– Ona bunların heç bir dəxli yoxdur, – Len dilləndi.

– Necə öhdəsindən gəlib bunun? – Mark soruşdu.

– Bu əhvalatda ən maraqlı cəhət odur ki, – Pit dedi, – anası uşaqları donuz yemi kimi təknəyə yan-yana yığırmış, onların üstünü də özünün toy duvağıyla örtürmüş.

Mark qəzeti çəpərdən o üzə tulladı.

– Mən axı xahiş etmişdim, ay sənın ananı! – Pit kitabları Virciniyanın ayaqlarının altına vızıldadaraq qışqırdı. – Sən səki daşlarının arasına bilərəkdən ayaq basmağından əl çəkəcəksən? Mənim başımı xarab eləyirsən!

– Murdar! Nə ixtiyarın var belə danışmağa? Qəhbə balağından düşən!

– Qancıq, səsini kəsməsən, öldürərəm səni!

Onların səsi dözülməz bir qışqırtıda birləşdi. Virciniyanın nəfəsi kəsildi və gözünü ona zillədi. Ortadan üzücü bir sükut asıldı. Qız çönərək aram-aram yoluna davam etdi. Pit kitabları yığdı və o da Mark və Lenlə birlikdə qızın dalınca getdi.

– Yaxşı. Len, əgər sən gedənə kimi biz görüşməsək, – Pit dedi, – bax, ha, Parisdə ehtiyatlı ol.

– Əşşi, boşla görək, yaqın, hələ görüşərik.

– Yaxşı.

Onlar Daunzun başlanğıcına yetişdilər. İrəlidə gedən Virciniya ağacın altında ayaq saxladı. Pit isə çəpərin yanında durdu.

– Hələ görüşəcəyik, – dedi.

– Oldu, – Mark dilləndi.

Lenlə Mark geri döndülər. Axşamın sükutunda Virciniyanın necə hıçqırdığını eşidirdilər. Mark çönəndə gördü ki, qız Pitin qolları arasında lap bir tikə olub. O dayandı, cibindən ehtiyatla siqaret qutusunu çıxardı, birini yandırdı. Ətrafına göz gəzdirdi. Onlar ağacların çətiri altında uzanan otluqla addımlayırdılar. Düz talanın sonuna kimi onları baxışlarıyla müşayiət elədi, sonra isə gözdən itdilər.

– Sən gəlirsən?

XVI fəsil

Onlar piknikə getdilər. Onların piknik üçün vaxtları var. Məni qoydular ki, həyəti yığışdırım və siçovulları qovum. Bu cırtıdanlar evdən çıxan kimi, orada siçovullar peyda olur. Məni burada qoydular ki, evlərinə göz olum, evin mənzərəsi gözəl olanda və gözə xoş dəyəndə onların ürəyindən olur. Amma əslində, mənim əlimdən az iş gəlir. Bu vəzifə öhdəsindən gəlinəsi bir şey deyil. Onlar burada nə qədər çox olsalar, bir o qədər də səliqəsizlik yaradırlar. Axı heç biri barmağını barmağına da vurmur. Heç biri nəyisə atmağa ürək eləmir. Odur ki ev boyu zirzibil, gərəksiz şeylər qalaqlanır. Onlar gəzintidən qayıdanda, deyirəm ki, bacardığım kimi səliqə-sahman yaratmışam, kandan çıxıdıqlarından bəri dincəlmədən işləmişəm. Onlar isə başlarını tərpədir, əsnəyib qusurlar. Heç fərqi də görmürlər. Əslində, mən, sadəcə, onların siqaret kötöklərini, qığırdaqlarını, dəri parçalarını-zadı yığışdırırdım. Onlara deyirəm: “Qul kimi işləyirəm, özümü təmizlik mehrabına qurban edirəm, axırıma çıxmışam, sifətim qaralıb,

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

bəlkə, bir çaypulu verəsiniz, mükafat da vəd etmişdiniz, heç olmasa, xırda pul verəsiniz, olar?” Onlar isə əsnəyib dişlərinin arasında ilişib qalmış qanlı toyuq vətərlərini nümayiş etdirir, öz qaşınan, qıdıqlayan oyunlarına davam edirlər, döymə ətlərinin dadına baxır, torlarını, tələlərini, cələlərini gətirir, öz günahsız qurbanlarından dəhşətli bədheybətlər düzəldir və tıxırlar. Səzsiz-hesabsız variantlar var. İşləməklə necəsən? Əl işiylə aran necədir? Mənim bütün səylərimdən sonra. Bəs sizdən sonra məşğul olduğum siçovullarla aran necədir? Tutub qoxusunu yaxşıca dağıtmaq üçün asdığı, sizin üçün saxladığım siçovullarla necəsiniz? Siçovul ətindən steyk¹ döşünüzə yatır? Mən onu cürbəcür üsullarla hazırlayıram, tək xoşunuza gəlsin. Onlar heç nəyə əllərini vurmurlar, bunu heç görmürlər də. Budur, onların qarşısındadır, lakin onlar hər şeyi gizləyirlər, o qədər gizləyirlər ki, mən artıq yorğunluqdan və aclıqdan ayaq üstə dura bilmirəm, sonra da hazırladığım hər şeyi – qurudulmuş, laklanmış, sərt və yaşılacalan hər şeyi çıxarır və insafsız qaliblərin banketində yeyirlər.

XVII fəsil

Pit çayın sahiliylə addımlayırdı. Odun anbarının divarına çatanda dayanıb ətrafına göz gəzdirdi. Mal kəlləsi. Yarı torpağın içindədir. Yox. Çaydaşı. Qaralmış bürüncün ölü parçası. Divarın üstü diş-dişdir, qüllələri var, dəmir çərçivələrə çənbərlənmiş taxtalar.

Göyə açılan dəmir əllər – biləklər qandalla buxovlanıb. Dəmir ağacdan düzəldilmiş ölüm maskası suya tutqun kölgə salırdı.

Qoca üçün əhəmiyyətsiz idi. O, tənha ulduza göz vurdu.

Bu növbədə təkə biri çıxdı. Qalanları kabusə çevrildilər. Ağac bəndlər xışıldayır, şaqıldayır, tərənib dağılırdılar.

¹ Steyk – yemək növü

Onun ayaqlarını çinqıl və toz qucurdu. İrəli, möhkəm daşın üstünə, körpüylə üzüyuxarı. Körpünün ortasında ayaq saxlayıb qaranlıqda itən çaya baxdı. Ovurdlarını şişirdib ağzına bir lomba yığdı və tüpürdü. Bəlgəmin sarısı havada parlayıb şappıltıyla suyun üzünə düşdü.

Böyənək¹ krallığının hökmdarı. Neçə nəsil sonranın qarı düşməni.

Mənim düşərgəmdə isə satqın qurd peyda olub.

Onu məhv et. Baxışlarıyla sahilə çaydaşından kəllə tapdı.

Torpaqdan çiban kimi çıxmış sələmçi kəlləsi. O, düz sahil boyunca uzanan cığıra sarı endi və sakitcə söyərək daşı möhkəm qucan palçıqın qucağından eşib çıxardı. Çökəkdə böcək yuvası göründü. O dartınıb daşı atdı. Zərbə, şappıltı, qaçısan dalğalar.

Otuz şillinq cərimə. Çay titrəyib dalğalandı, ayaqlarının altından qaçdı. Gözlərini qıyıb qağayının havanı yararaq göydən düşməsinə baxdı. Quş sahiləki çinqıllığa qondu ki, lil və palçıqda eşələnsin. Pit dinməzcə sahilboyu yoluna davam elədi. Qağayı dimdiyini ölü cəsədə vurdu; quş ayaqları siçovul ağzını cırdı. Siçovul kəlləsinin kövrək sümükləri qaranlıqda şaqqıldadı. Bir balaca eşdi – quş dimdiyi kəllənin içinə girdi.

Bu da desert. Pendir və peçenye. Beyninin içində səs vardı, o dönərək körpünün üstüylə getdi. Çöllər qaranlığın gizlətdiyi nəhayətsiz ənginliyə doğru gədirdi.

Tapdalanmış böcək kimi cansız... Qulağının pərdələri boğuş səsləri tutur – zərbə dalınca zərbə.

Möhkəm durmaq. Uzun bir qayıq paralel kursla onun yanından keçir – suyun üzündə; körpünün altından sivişir, cəld bir manevrlə çayyuxarı üzür. Suyun üzündə uzaqlaşan dalğalar bir-birini qovmağa başlayırlar. Su sahilin çinqıllığında ləpələnir.

İdmançılar. Özlərini saxlayırlar. Qarnımdakı heyvan. Nəsil müharibəsinin arqumenti. Tez. Yığış. Yarmarka mey-

¹ Böyənək – cücü

danının tozu ayaqların altında xışıldayıb üzdü. Qaranlıqda görünməyən axurların qapısı bağlandı.

Tər elə əvvəlki kimi axır. Meydanın təri. Bu odur?

Sıranı saxla. Gecənin tərində lokomotiv işə düşdü, qısa dayanacaq. Ümumi şadyanalığının istisi iynə kimi boğazına sancıldı.

Qaraçıların qapısını döymək. Onu ağrıdan qurtarmalarını xahiş etmək. Başqa çıxış yolunun olub-olmadığını sormaq. Bir qurtum ödlü irin ağzında.

Bu da o. Ayaqlarını zorla ataraq şlüzə çatdı. Çay kanala çevrildi.

Nəsil bitir. Doğuş ağrıları. Bu da qaz stansiyası. Çalışdır. Daimi təzyiq. Belə saxla. Sən mən olacaqsan, mən sən? Onun əli relslərdə stakkato döydü. Sancan yorğunluq yavaş-yavaş bütün bədəninə soxuldu. Dizlərini qatlayaraq buruldu, qıvrılıb yumrulandı, onun gözlərində buz yarandı.

Qaranlığı yumaq, qaranlığı yumaq. O tutmağa çalışdı.

Oynaqları. Barmaqlarının sümükləri. Peysərindən iti zərbə, kəlləsinin içindəki soyuq ləkəsi böyüyə-böyüyə gedir. İndi. Göz qapaqları daşı gözə sıxaraq tükürpərdici cırıltıyla qapanır.

Ata.

Hə, sən nəsildə sonuncu axan qan kanalı, yeganə gecə, yalnız gecə bağlı olmaq üçün bağlanmış yeganə sevimli, yeganə oğul, yeganə varis. Boğazda boğucu ağrı, boğan tüpürcəklər, əldəqayıрма süni otun, qırılmış otun bəzəyi. Süvarisiz at olan kanal köpüklənməyə başlayır. Köpüklənən köpüklər, mən tək oğulam, çünki oğul kimi təkəm. Gurultulu sonluğu işə sal. Boğucu xiffət kifayətdir. Qabığımı soy. Hə ammiakla. Mənim boğazım onun heç nəyə yaramaz təkə oğludur. Dəmir kimi qaradır. O da paslanır. Paslı və tək. Hə, artıq sənə sonundur və axırda yeganə sevimli qalacaq. Bıçağın dəstəyini gecənin altı yaşıl sarı tiyəsiylə qırmaq; qurumuş çörək və ipək. Kanalın döngəsində. Qaralmış leş.

Polad və yumşaqılıq. Mən çəkilə döymək; qan döymək bu buz. Əlsiz. Qaz stansiyası uca və yastıdır. Mənim yeganə itkim üçün polad boşqab. Şüşə, sən nə edirsən qum? Göz almacağı munda. Belə demək. Yox demək. Danışmağa danışram. Sürtülmüşəm indi kimi. Tanrı və onun zəiflikləri. Kokain Məsih. İndi. Cəftə. İndi nəyi bağlayım? Magistr al borular, borular magistralı, yoxlamaq magistral, kran çağır geri onları yoxla, kran yoxdur. İndi lehimləmə lampası. Bura daxil et, siyahıya daxil et. Polad tərini poladı yenə hə olan yerə axan axın. Beton ot boz pöhrələr yox. Qiymət yoxdur; alver edə bilmirik. Mərc yoxdur, rəislər yoxdur, tabaşirlə yazı taxtası yoxdur, satış yoxdur, otaq yoxdur, yer yoxdur, işarə yoxdur, rənz yoxdur, soyuq yayın karbol izi. Tək ki tənha olasan. Titrətmə içimi çölə çıxarır. Başım hərlənir. Belə sarınmış ki, belə qalsın. Yaxşıdır və ümumiyyətlə. Haqqındakı zaman. Barja. Donmuş çuqun. Suyun qaynaması. Kor doğulmuş, yeganə mövcud oğul. Dəyişmək olmaz. Metal lövhənin çatında bağlı dükan. Hə. Mən ki bilirəm bunu da. Bu axırdır. Məgər mən mənim gözətçiməm tamam? Hamı qayığa. Görmək üçün. Nəfəs alan. Bu halqaları zəhrimara qalsın. Bax belə. Məcburi işlət. Havanı da. Qalığı qalsın. Nəyə kompliment. Təcili hava. İndi getmək, indi qayıtmaq. Tərpənə bilirəm. Gedim. Getməliyəm.

XVIII fəsil

Len öz addımlarının səsinə dinləyə-dinləyə daş pillələrlə qalxdı. Qalereyadan keçib qapının ağzında dayandı. Qapı yarıaçıq idi. İçəri girdi. Mənzildə sükut vardı. Dəhliz qaranlıq idi. Mətbəxdən dar bir işıq şüası düşürdü.

– Pit?

Cavab gəlmədi. Len mətbəxin qapısına tərəf gedib içəri baxdı. Pit pəncərənin qarşısındakı kreslodə üzüqapıya otur-

muşdu, pencəksiz idi, əynində bircə köynək vardı. Len otağa girdi. Əlini bufetin rəfinə qoyub, barmaqlarıyla hansısa bir ritmi döyəclədi.

– Gizli elçi, – Pit gülümsünərək dedi.

– Nə mənada?

– Bu başqa sualdır, – Pit dedi. – Ümumiyyətlə, mən yax-talardan danışardım.

O, əllərini aramla qoltuqlara endirdi.

– Onlar fit kimi dəqiqdirlər. Onlar müvazinətli, mütəna-sibdirlər. Onlar məntiqlidirlər. Bu, məntiq vahidləridir. Bu dünyada yalnız onlara baxmağa dəyər. Məntiq. Su borusun-da məntiq. Yaşıl yarpaqda məntiq.

O titrəyirdi. Kreslonun qoltuqlarından yapışdı.

– Virciniya dodaqlarını boyayıb rəfiqəsiylə getdi. Onun istirahət günüdür. Mən şadam. Onu qorxutmaq çox asan-dır. Deməli, sən gəldin, hə? Kandırdan keçdin, xalçanı tap-daladın, bu otağa girdin. Mənim indi söz oynadası halım yoxdur. İnamım tükədən asılıdır. O tamam əyilib. Neynək, sən burada olduğunu bəlli fakt kimi qəbul edək. Səni yalançı adlandırmayacağam. Hər halda, yalançı olmadığını bilirəm. Bu, kifayət qədər inandırıcı səslənir. Yox. Demək, mən sakitləşmişəm və beynimdə hər şey qaydasındadır – olmaz. Əksinə, orada mənim şarlarımla çarxlarım o qədər sıxılıb ki, zorla hərlənə bilər. Kəlləmi dağıdır. Amma bu musiqiyə hörmətim var. Dəqiq. Deyə bilərsən ki, əgər insan labüd ağıldankəmliyin yaxınlaşmasını duyursa, gərək özündə daxili ruhi güc tapıb bu bəla ilə mübarizə aparsın. Çox güman ki, həqiqət sənəin tərəfində olacaq. Amma bu gün yox. Mən kanaldan evə kimi zorla gəlib çıxdım. Şüurum az qaldı kəndirini qıra. O özü hərəkət edir, məndən heç icazə də istəməirdi. Onun iradəsi mənimkindən güclü imiş. Artıq heç nəyin cavabdehliyini daşımıram. Maraqlıdır, bu həmi-şəlikdir, yoxsa hələ məndə nəsə qalıb? Beyindən çıxmıyan heç bir ideya yoxdur, yalnız ağır itkilər var. Bundan xoşum

gəlmir. Hələlik mənim üçün dua etməyə bilərsən. Əgər birdən qarşımda dizi üstə düşüb dua etməyə başlasan, mən ölümcül təhqir olunacağam. Bir o çatmırdı ki, mənim barəmdə mənə görə ölü kimi dua edələr. Sən buna təəccüblənirsən. Nə cürətlə məni meyit kimi qəbul edirsən? Bax, belə. Əslində, mən diriyəm və içimdə nəhəng imkanlar gizlənilib. Bütün bu daxili gücü yalnız oyatmaq lazımdır. Bunun üçün elə bir qüvvə lazımdır ki, o da, öz növbəsində, başqa bir gücü oyada bilsin; o da iblisi həyata qaytarsın və onu öz obrazına uyğun yaratsın. Sənin danışıqların necə keçdi? Sən haradasan? Mənim problemlərim ondadır ki, çox böyük dəyər kəsb edirəm. Amma bu artıq sənin işin deyil.

Pit sağ gözüylə göz vurdu.

– Lap klub yığıncığındakı kimi qızıxdım. Sözləri ağ ət kimi çeynəyirəm. Mən səni görmürəm. Xaos nöqtəyindən sən maddi deyilsən, yoxsan. Mən isə sənə bəlli olan yeganə məntiqi vahidəm. Həmin o vahid ki, onu tanımayan yaxşıdır. Amma təbii ki, mən məsafə saxlaya bilirəm. Məsafə – bir növ, uşaq oyunudur. Bəlkə də, onu məxsusi olaraq mənim üçün düşünüblər. Məsafə harada başa çatır? Mən faktları görməyə bilmirəm, onların mövcudluğunu dana bilmirəm, amma bununla yanaşı, etiraf etməyə borcluyam ki, faktların qəsdən təhrifi çox cəlbədicilə ola bilər. Uşaq bağçasında sevmək asan olur. Onda həyatın özünü də dərzilə santimetri ilə ölçmək mümkün idi. Əgər lap elədirsə də, nə olsun ki? Dünya bütün bu uyğunsuzluqlara tüpürmək belə istəmir. Bu ölçü vahidi yalançı, ya da, sadəcə, qeyrimünasib ola bilər. Qürur da elə qrotesk kimi itilənmiş yersizlikdir. Ona hörmətlə yanaşmaq özünəqəsdədir. Sən, heç olmasa, bunu bilirdin? Hissə-hissə özünəqəsd. Əvvəlcə göz qapaqlarını kəsirsən. Kəlbətin götürüb ayaq barmaqlarından dırnaqlarını çəkirsən. Qalanını da sonra. Hadisələrin belə axarı hadisəlikdən çıxır. Metoda çevrilir, sonradan isə hərəkətlərin mühafizəkar ardıcılığına dönür. Bu prose-

dur son dərəcə sadələşir, xüsusilə də özünəqəsd prosesi artıq işə düşübsə. Sən hələ buradasan? Ona görə belədir ki, özünəqəsd öz-özlüyündə yersizdir. O hətta öz qeyri-konstruktivliyi ilə gecə bardağını da ağılada bilər. Mən bu işdə iştirak etmirəm, heç fikrim də yoxdur. Həm gecə vazlarını, həm də elə bu prosedurları nəzərdə tuturam. Mən onların müqəddəs kitabını tərtib edirəm. Sonra da yazdıqlarımı onların qarşısında açıram. Mənim hamıdan imtina etmək niyyətim var. Bu o vaxt baş verəcək ki, məsafə hissini məni aldadacaq. Əgər bilsəm ki səhv idim, hər şeydən və hamıdan imtina edəcəyəm. Məndən başqa, kimsə bunu edə bilməz. Sübut edəndə ki məsafə yumşaq və yapışqan kimidir, silahımı yerə qoyas olacağam. Sübut elə ki onlar mövcuddurlar və özünü qalibin mərhəmətinə təslim et. Çünki mən aksiomam və nə bundan qaça bilərəm, nə də ki, qisasdan canımı qurtarmaq iqtidarındayam. Qaz kamerası – bunu inkar etmirəm – çox dəyərlə, əməli bir şeydir. Mən pəncərədən boylanıb bağçada yeriyən küfr görürəm. Küfr – dəhşətdir. Sənin gözlərin qarşısında uşağın başını lüt qadının cəsədi üstündə kəsirlər. Qan onun kürəyiylə axır, yançaqlarının arasındakı çökəyə dolur. Mənim gözlərim önündə dünya hörmətsizliyə qərq olur. Vaxtım yetişəndə özüm də tabuta girəsi olacağam. Eybi yox, tezliklə bu dünyanın məzarı üstünə daş lövhə qoyaram. Meyit iyi mənim indiki xəstəhal vəziyyətimin xəstəlik hissiyyatını artırır. Bütün bunları Tanrıya ünvanlamaq lazımdır, o isə qoy öz yükünü hara lazımdırsa, ora da daşsın. Hər şeyin zamanı yetişəcək. Öz zamanı. Mən də, təbii ki, öz taleyimi İlahiyə tapşırımalıyam. Heç bir vəchlə demək olmaz ki, Tanrı məntiqsiz, ya da şüursuzdur. Bax, sən mənim qarşımda durmusan və mən səni çizkeyk¹ kimi aydın görürəm. Dünya – şöhrətpərəstlikdir. Dünya həyasız və kobuddur. Mən artıq ona mənsub olmaq istəmirəm. Mənim ödüm – elə mənim

¹ Çizkeyk – pendirli pirojna

ödumdür, onu mənim dodaqlarıma qoyublar. Və öz qurdla-
rına özüm həyat verəcəyəm. Belə lazım idi. Mənim ruhum
qocadır, bu dünyada mənəm ata-yaradıcı. Ləyaqətim içim-
dəki qurdlara yedirtdiyim əsas yeməyimdir. Onları iradəmin
səhrasına çəkilməyə məcbur etmişəm, o yerə ki, orada heç
kim yoxdur. Onların yuvasını tapmışam və şərait necə tələb
edirdisə, elə də davranmışam. Mən qələbə çaldım və onlar
indi mənim vassallarımdır. Onlar ona görə mövcuddurlar
ki, mən – onların xeyirxahı hələ yaşayıram. Mən öləndə
onlar da öləcək. Amma bu yeri tapandan bəri inamıma
söykənərək hərəkət eləyə bilirəm. Mütəhərrik olmağıma
icazə verirəm. Eyni zamanda, bütün cəbhələrdə döyüşürəm.
Mən öz yolumu tapmışam – öz enli yolumu və buna heç bir
şübhə ola bilməz. Bu istiqamətə sadıq qalmalıyam – qarşı-
ma nə qədər kəsafət, irin çıxsada. Amin. Qoy bütün mömin-
lər hüzur içində yatsınlar. Mən dönməyəcəyəm. Rəisim
narazılıqla qaşlarını çatacaq. Qoy olsun. Belə davranış, təbii
ki, mənə anadan olandan bəxş edilməyib. Lakin əks təqdir-
də özüm ola bilmərəm. İndi özümü görürəm, bəs sən necə,
məni, reallıqda mövcud olan başımı görə bilirsənmi? Onun
bir hərəkəti bir çox günahsız möminlərə xeyir-dua verə-
cək. Lakin mən onu hiss etsəm də, çiyinlərimdə daşdığımı
duysam da, əmin deyiləm ki, sən onu görürsən. Mən tələffüz
etdiyim hər bir sözlə öz kəlləmdə bir dəlik açıram. Hər heca
– qarnımda cəhənnəm qıcolmasıdır. Mən bu otaqdayam,
amma eyni zamanda, başqa, böyük otağa toxunuram. Öz
fikirlərin üçün həddindən ziyadə böyük olduğunu duymaq
gülməli və ağlasığmazdır. Amma bütün bunlar mənə tabe
olan sərhədlər çərçivəsində qalır, mən onlara nifrət edirəm
və tam müvazinətə yetişməmişdən buna son qoyulacaq.
Bax, onda sənə öz şərtlərimi şərh edəcəyəm və biz bütün
“müsbət-mənfii” mənim tərəzimdə çəkəcəyik. Mən öz
xilaskarıyam. Bunu bütün dünya bilir. Amma nə olsun?
Hər şey gözəldir. Bundan yaxşı ola bilməz. Mən quzu kimi

üzüyolayam. Sən isə mənə elə baxırsan, sanki, qarşıdakı kabusdur.

Len bufetə tərəf çəkilib stolun arxasında oturdu.

– Sənə nə lazımdır? – Pit soruşdu.

– Heç nə.

Pit irəli əyilib kreslodə dikəldi, sanki, durmaq istəyirdi.

– Sənə nə lazımdır? – diqqət kəsilən Len soruşdu.

– Bir stəkan su istəyirəm.

– İndi gətirərəm, – deyərək Len əlüzyuyana yaxınlaşdı.

– Çox sağ ol, – Pit dedi.

O, Lenin kranı açmasına göz qoydu, sonra stəkanı alıb içdi.

– Sağ ol.

Len stəkanı qab-qasıq qurudan rəfə qoyub oturdu. Pit dodaqlarını yaladı.

– Bax, düzünü de, – soruşdu, – niyə gəlmişən?

– Nə bilim, işıq yanır, dedim, bir baş çəkim.

Pit gözlərini yumdu.

– Nə vaxtdan?

– Saat üçə yaxın olardı.

– Orada mənim gödəkcəm asılıb, – Pit dedi. – Cibində siqaret olmalıdır. Onu mənə ver, yaxşı?

Len gödəkcənin cibində eşələnib siqareti çıxararaq ona verdi.

– Bilmirdim ki, siqaret çəkirsən.

– Mən çəkmirəm.

– Məndə isə, onsu da, çəkməyə bir şey yoxdur.

Pit siqareti yandırdı və kibrit çöpünü külqabıya atdı ki, yanıb qurtarsın.

– Mən xəstəyəm, – o dedi. – Hə, xəstəyəm.

Len kibrit qutusunu cibinə qoydu.

– Bilirsən məndə nə çatmır?

– Nə?

– Sən necə bilirsən?

Len qaşqabağını töküb başını yellədi.
– Bilmirəm.
– Mənim qətiyyətə çatmır, – Pit dedi.
– Mən elə deməzdim.
– Hə. Məndə qətiyyətə çatmır.
– Doğrudan?
– Elə fikirləşmə ki, – Pit dedi, – guya, sənənlə Markın hansı yuvanın quşu olduğunuzu bilmirəm. Bilirəm. Hər ikinizin içini görürəm.
– Mənim? Markın? Sən nəyi nəzərdə tutursan?
– Elə başa düşürəm ki, mənim dostlarımsınız.
Len sifətinə qərribə ifadə verib əllərini çənəsinin altına dirədi.
– Hə.
– Niyə məndən soruşmursan ki, – Pit dedi, – Virciniyanı da tanıyırammı?
– Nə üçün bunu səndən soruşmalıyam ki?
– Əgər yenə nəşə öyrənmək istəyirsənsə, deyərəm. Mən qətiyyətə olmadıqından hirsələnirəm. Bu qəzəbin ağırlığından əziyyət çəkirəm. Hər şeydən hirsələnirəm, hamıya hirsələnirəm, hətta çarmıxa çəkilənin də əlindən əsəbiləşirəm, müqəddəslərin obrazlarından da çəkinmirəm. – O, siqaretədən dərin bir qullab aldı.
– Bilirsən, bütün bunlar məni nəyə döndərir?
– Bu səni Tibet lamasının Roma papası yanında çalışan ravvin köməkçisinə döndərir, – Len dedi.
– Tamamilə doğrudur.
– Dəqiqləşdirim?
– Elə belə də yarayar, pis səslənmiş.
Len eynəyini çıxarıb diqqətlə ona baxdı.
– Küçədə vəziyyət necədir? – Pit soruşdu.
– Artıq hava qaralıb.
– Sən nə vaxtsa Tibet lamasının Roma papasını görmüsən?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Hə.

– Necədir ki?

– Lap sənə oxşayır.

– Yox, mən axı onun ravviniyəm.

– Sən həm də Çin papasısan.

– Yox. Burada səhvin var, – Pit dedi. – Mən papa deyiləm. Bilmək istəsən, belə sarsaq söz demək, sən tərəfdən bağışlanmaz səhvdir.

– Hə, əlbəttə.

– Mənim də belə bir səhvə yol vermək kimi bədbəxtliyim olub.

O qalxdı.

– Hava.

– Hara gedirsən? – Len soruşdu.

– Təmiz havaya.

Onlar eyvana çıxıb məhəccərə söykəndilər. Len eynəyini cibinə qoyub gözlərini ovxaladı.

– Bilmirəm gözlərimə nə olub, – dedi. – Bax, eynəyimi çıxarmışam, indi yaxşı görürəm.

– Aydın məsələdir.

– Yuxarıdakı aydır? Yəqin, gecdir artıq, – Len dedi. Yoldakı o işıq görürsən? Bütün işıqları deyirəm. Onlar kilsə zəngi kimidir. Işıq verməkdən çox, səslənirlər. Mən ayı elə buradan – dayandığım yerdən də görürəm. Bu yaxşıdır. Yer kürəsi fırlanır. İndi gecə deyil. Gecə, ümumiyyətlə, yoxdur. Sadəcə, yer fırlanır. Ayı eşidirsən? Hə? Bəs işıqları? Bu zəngdir. Biz çalırıq onları. Biz işıq yaradıırıq. Bu səslərin içində ayı eşidə bilirsən? O, bizim içimizdədir.

XIX fəsil

– Dünya məni heç sıxmır, – Mark dedi. – Narahatlıq üçün əsas görmürəm.

– Sən, belə-birtəhərsən e-e, – Len dedi.

– Ola bilər. Qeyri-adi, amma biganə.

– Maraqlıdır, görəsən, səni işgəncə çarxına bağlayanda da biganəliyini saxlayacaqsan? – Pit soruşdu.

– Yox, onda daha saxlamaram.

– Deməli, hər şeyə biganə deyilsən? – Virciniya soruşdu.

– Mən yalnız demək istəyirdim ki, ətrafda hər şey pisdir, dəhşətdir, – Mark dilləndi. – Təklif olunan şərait çərçivəsində müəyyən faktlar var ki, onları etiraf edə bilmirəm. Amma etiraf edirəm ki, onları etiraf edə bilmərəm. Etiraf edirəm ki, öz etirafımda bunu etiraf edirəm: təklif olunan şərait çərçivəsində faktlar mövcuddur ki, onları etiraf edə bilmərəm. Mən çərçivəsində hərəkət etməli olduğum şəraitin mövcudluğunu etiraf edirəm. Başqa sözlə, öz miskin həyatımı tam xoşbəxtlik içində sürməyə məhkumam.

– Sənin yerinə şadam, – Pit dedi. – Amma digər tərəfdən, hər şey o qədər də pis deyil. Hətta bizim həyatımızda da hərdən çox dəyərli nailiyyətlər olur.

– Doğrudan?

– Sənin dayın, şübhəsiz, baş ravvin imiş, – Len dedi.

– Niyə ki?

– Niyə? Çünki Talmudu oxuyub suala sualla cavab verməyi öyrənmişən!

– Talmud kimi və nə vaxt suala sualla cavab verməyə öyrədib ki?

– Haradan bilim? Mən ki onu oxumamışam.

– Elə mən də, – Pit dedi, – mən də sənin kimi.

– Belə olan halda, bizim söhbətimizin imkan verdiyi çərçivə daxilində, – Mark dedi, – belə bir bəyanat verməyə

tam hüququn var. Sən qərəzsiz hökm yürüdürsən. Mən də qərəzsizəm – onu oxumadığım üçün qərəzsizəm, deməli, hər ikimiz özümüzü obyektiv polemika aparan tərəf kimi qiymətləndirə bilərik.

– Demək istəyirəm ki, müəyyən mənada, sən də özünü qələbə və nailiyyət kimi qiymətləndirə bilərsən, – Pit dedi.

– Hə, etiraz etmirəm. Amma inandırırım ki, təklif olunan strateji məğlubiyyət vəziyyətində yalnız taktiki qələbəyəm.

– Nəsə, bu gün sənın kefin heç olmayan kimi kökdür, – Len dedi.

– Sən həyata sevinirsən? – Virciniya soruşdu.

– Sevinirsən də sözdür, xirdəyə kimi bəxtiyaram, – Mark dedi. – Amma buna baxmayaraq, artıq sual vermirəm.

– Bizim qoca dünya, hər halda, çox qəribədir, – Pit dedi. Onlar oturdular.

– Sən bu gün əla görünürsən, Cinni, – Len dedi.

– Özüm də bilirəm.

– O həmişə əla görünür, – Mark dedi.

– Qoy o sənın darvazan önündə salxım söyüdə dönsün, – Pit dedi.

– Yaxşısı budur, özümü necə hiss etməyimlə, bir şeyə ehtiyacım olub-olmaması ilə maraqlansın, – Mark dedi.

– Hə, bu da vacibdir.

– O buna nə dedi? – Mark soruşdu.

– Oliviya?

– Hə.

– Dedi ki, sən uzağa gedəcəksən, – Virciniya cavab verdi.

Hava qaralırdı. O, fincanları yıgıb mətbəxə apardı.

– Gəl, kömək edim, – Mark onun dalınca gedə-gedə dedi, – sən yu, mən silərəm.

– Nə vaxt gedirsən, Len? – Pit soruşdu.

– Sabah.

– Qulaq as. Əlimə bir az pul düşüb. Al, gərəyin olar.

- Yox, varımdır.
- Götür, götür.
- Yaxşı. Sağ ol.
- Elə ləzzətlə harasa gedərdim ki, – Pit dedi.
- Bəs niyə getmirsən?
- Nə vaxtsa gedəcəyəm. Amma getsəm, lap uzağa gedəsiyəm.

Mark evin arxa qapısını açdı və ağac çəpərdən içəri keçmiş pişiyi qorxutdu. O, daşı yasəmən tağının üstündən atdı. Virciniya diqqətlə ona baxdı. Geniş pəncərədən düşən qürub günəşinin sonuncu şüaları mətbəxi doldururdu. Otağa düşməmişdən əvvəl gün şüaları sıx çiçəkləyən kollardan keçib bənövşəyi çalarlarına kimi spektrləndirdi.

- Güzəl axşamdır, – o dedi.
- Hə, heç demə.
- Çay dəsmalı haradadır?
- Mən özüm eləyəyəm. Get uşaqların yanına.
- Ciddi deyirsən?
- Hə.

Qız fincanları yaxalayıb qoydu ki, suyu süzülün. Sonra bağçaya çıxdı. Yasəmən budaqlarının altında dayanaraq yuxarı baxdı. Yarpaqların tünd-yaşıl örtüyü arasından səma görünürdü, kolların altında qatılaşan ala-toranı isə günəş şüaları dəlirdi. O, nazik budağı əliylə kənara çəkərək üstündə hörümçək toru olan divara lap yaxınlaşdı. Səma yavaş-yavaş evlərin arxasında gizlənirdi. Axşam sükutunun müşayiəti altında onun ətrafındakı ala-qaranlıq bir az da qatılırdı. Addımları otların sükutunu pozdu. Göy qübbəsi qırmızıya boyandı. Həmin an dünya dəyişdi. Virciniya ağacların budaqlarına, gövdəsinə toxunurdu, vücudunu yüngül titrətmə tutmuşdu, bir az sonra qürubun qırmızı parıltısı soldu və hava daha sürətlə qaralmağa başladı. Çəpərdən uzun kölgələr süründü. Qız kölgələrin yetişdiyi yerə – ağacın tünd gövdəsinə yaxınlaşdı və kölgənin başqa

kölgələrlə kəşişdiyi nöqtədə durdu. Əlini uzatsa, çəpərə çatardı. Budaqlar onun qoluna dəyirdi. O, üzünü örtüdü.

– Virciniya.

Pit yasəmən tağının altındakı otluqla gəlirdi.

– Sən nə edirsən?

– Havanın qaralmasına baxıram.

Oğlan qıza arxadan yaxınlaşıb onun döşlərini sıxdı.

– Cinni...

– Soyuqdur.

O, qızın üzünü özünə sarı çevirib baxdı.

– Doğrudan?

Virciniya onun gözlərinin içinə nəzər saldı.

– Hə.

– Orada neyləmək istəyirlər? – Mark soruşdu. – Bəlkə, onlara deyim ki, mənim çarpayım Heknidə ən rahat çarpayıdır?

Len cavab vermədi.

– Dünya sürprizlərlə doludur, – Mark dedi.

O, rəfə yaxınlaşıb bircə zərbə ilə irəli çıxmış iki kitabı yerinə oturtdu.

– Bilirsən, – dedi, – hər şey ondan asılıdır ki, sən qalstukunu necə bağlayırsan. Götürək kitabı. Akvinli Foma. Mən onun bir kəlməsini də oxumamışam. Nədir, indi buna görə daha yaxşı olmuşam, yoxsa daha pis?

– Daha pis.

Mark oturdu.

– Bu yaxınlarda dilənçiyə bir şilling verdim.

– Bununla nə demək istəyirsən?

– Heç nə, nə deyəcəkdimsə, dedim.

– Neçəyə başa gəldi sənə?

– Bir şillingə, – Mark dedi.

– Yaman bərk gedirsən, – Len dilləndi.

– Bərk gedirəm?

– Belə görürür.

- Hara gedirəm?
- Deyirəm, çox bərk getmə.
- Sən məndən nəyə gizlədirən.
- Virciniya və Pit otağa girdilər.
- Biz gedək.
- Hə.
- Mən axşamın necə düşməsinə tamaşa eləyirdim, – qız dedi.
- Əladır ki, – Mark dedi.
- Mən isə belə bacarmıram, – Len dilləndi.
- Niyə? – qız soruşdu.
- Nə bilim. Göyə baxa bilmirəm.
- Hərdən çox kömək eləyir, – Pit dedi. – Sakitləşdirir.
- Bax, siz bu barədə nə fikirləşirsiniz? – Mark soruşdu.
- Əvvəlcə gündüz gəlir, sonra gecə. Həmişə belə olur.
- Ana təbiətdir? – Pit dedi. – Mən isə elə bilirdim sən ona biganəsən. Yaxşı, Len, bax ha, Parisdə bir az ehtiyatlı ol.
- Çalışaram.
- İtmə, – Pit dedi.
- Danışdıq.
- Yaxşı, Pit, görüşərik, – Mark dedi.
- Hə. Hələlik.
- Hələlik, – Virciniya dedi.
- Hələlik, – Mark dedi.
- Hələlik, – Len dedi.

XX fəsil

Hay-hayla gələn, vay-vayla gedər. Bu cırıtdanlar elə də narahatlıq çəkirlər. Amma belə də olmalıdır. Onlar itkini itki kimi qəbul etmirlər, demək olar ki, heç vaxt nəyisə əbədilik itirdiklərini duymurlar. Nazik parçalar, qəşəng oyun-oyuncaq, boş-boş şeylər – yetişdirmək, yemləmək,

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

saxlamaq. İndi də təzə oyun – böcəkləri saman çöpüylə qovmaq. Budur, ortada bir qalaq qıpqırmızı köz var. Dalğalı saçlara yağlı nəsə çəkilib. Daim danışır, iki bükülüb oturaraq ağızlarını şirin kremə aparırlar. Dodaqlarının kənarlarında qurumuş krem qalır. Ən yaxşısı, köhnə ev reseptləridir.

Mən kölgədə durub küləyin gətirdiyi rayihələrdən dadıram. Zaman-zaman alovun dilləri onların dodaqlarını və burun pərlərini yalayır. Onlar ciyildəyib sifətlərini quma soxurlar, yanaqlarını çimdikləyirlər, çənələrini işə salır, zarıyır, şikayətlənir, ağızlarının suyunu axıdır, sonra da ağız dəliklərinə yerli bitkilərdən düzəlttikləri hansı dərmandansa yaxırlar və nəhayət, hər şey qurtarır, artıq hər şey unudulub, onlar səs-küylə atılıb-düşürlər; mütləq də cüt-cüt, balaca şüşələrini çıxarıb burunlarına xoş qoxulu nəyisə fışqırdırlar, gecəyə yaxın isə sakitləşir və oturub hərəsinə bir dənə şirin kökə yeyərək zəncəfilli pivə içirlər.

XXI fəsil

– Sən qəribə oğlansan, – Sonya dedi.

– Doğrudan?

– Hə.

– Qədəhi mənə ver.

Onlar adamların arasından keçərək masaya yaxınlaşdılar.

– Mənim nəyim qəribədir ki? – Mark soruşdu. – Hə, de gəlsin.

İndi mən onun saçlarını darayır, hətta manikür də eləyirdim.

– O nədir, onunla tanış deyilsiniz? – Pit soruşdu. – Bax, barın yanında durmuş o hündür qarasaç oğlanı deyirəm.

– Yox, tanış deyiləm, – Brenda cavab verdi.

– Aydındır, – Pit dilləndi, – əslində o, mənim köhnə tanışımdır.

– Doğrudan?

– Hə. Türk hamamında tanış olmuşuq. O vaxtdan bəri görüşürük. İçin qurtarın, gedək oynayaq.

– Yaxşı, – Mark dedi, – razıyam. Mən çox qəribə adamam.

Yanımda kiminsə şikayətli iniltisini eşitdim və nə baş verdiyini görməyə çalışdım.

– Hə, mən çox qəribə adamam, bunu gizlətməyə dəyməz.

Sən demə bu, məni yeməyə gəlmiş taxtabiti anası idi.

Getdikcə cütlər otağı daha sıx doldururdular, onların kölgələri divardakı işıqların çarpaz atəşi altında ora-bura süttüyüdü.

– Hə, – Pit dedi, – budur o, birmənəlikdə təmiz, hətta bəsit dəbdəbə! Hoppa. Bu Eleynin, deyəsən, pulunu balta kəsmir, hə?

– Bu Baksterdir, – Brenda dedi. – Ev onunkudur axı.

– Hə də, lap yadımdan çıxmışdı. Vətəndaş kəbini, ya da kəbinsiz yaşayış.

– Kəbinsiz kəbin?

– Bu tip münasibətlər üçün terminlər belədir də, – Pit dedi. – Müəyyən vaxtda, müəyyən yerdə yaranan bəzi şəraitlərin toplusu. Buradan çıxan yeganə nəticə budur – bu elə bir şeydir ki, onda qeyri-adi heç nə yoxdur.

– Deyin görək, əgər siz aktyor deyilsinizsə, onda nəylə məşğulsunuz?

– Əgər sizə, həqiqətən də, maraqlıdırsa, onda gəlin əvvəlcə bir dəqiqəlik oturaq.

– Mənim sizin rəqs etməyinizdən xoşum gəlir.

– Bilirsiniz bu nədir? – qızı pəncərənin yanına çəkərək dedi. – Bu, dəniz quldurlarının yığıncığıdır. Amma burada yalnız onlar deyil. Həyatım boyu bu qədər xoş qoxunu eyni anda sinəmə çəkməmişəm. Ətir müharibəsi. Ani zəiflik, yalvarış və bu qəbildən olan cürbəcür şeylər. Qızası, burada dayanın, indi içməyə bir şey gətirərəm.

– Ey, amma elə bilmə ki, köhnə fəndlərin mənə təsir edəcək.

– Hansı köhnə fəndlərim?

– Məsələn, dodaqlarıma baxmağın, – Sonya dedi. – Sənin bütün hərəkətlərinin məqsədi qabaqcadan bəlli olur.

– Mənim?!

– Qışqırma.

– Mən – hərəkətləri qabaqcadan bəlli olan adamam!

– Mark dedi.

– Hə, indi bir hələ hirslənmişən də.

– Mənim yerimə kim olsa, hirslənərdi.

– Yəqin, elə fikirləşirsən ki, mən səni rədd edirəm.

– Fikirləşirsən! Fikirləşirsən! – Mark qaşqabağımı töküb onun ağzını əydi. – Mən fikirləşirəm. Sən fikirləşirsən. O fikirləşir.

– Bilmirəm, – Pit içkini badələlərə süzərək söylədi.

– İnanmıram ki, məni bu kökə salan fikirləşmək bacarığıdır.

– Əvəzində o bacarıq səni bu kökdən çıxaracaq.

– Şübhəm var.

– Sonya, Pit, – Mark dedi.

– Səni nə kökə salıb ki bu? – Sonya soruşdu.

– Ziyanlı vərdişlərə sövq edib, – Pit dedi.

– Mənim qəlbim artıq çoxdan bir böyük ziyanlı vərdişə çevrilib, – deyə Mark dilləndi. – İstəsəm, bu şəhərdə istənilən kişinin arvadı mənim olar, istəsəm, onu “farağat” komandasında qoyaram, istəsəm, yatağa uzadaram.

– Mark, əsasən, bununla məşğuldur.

– Baxıram, sən də az aşın duzu deyilsən ha, – Brenda dedi.

– Milad bayramları ildə bir dəfə olur.

– Pit kimdir?

– Mənim bir köhnə tanışım.

– Sizin sektanın üzvüdür?

– Nə üzv, ay qız? O, ştatlı loğman və sehrbazdır.

– Bəs sən kimsən?

- Cəllad. Amma payızda yeni seçkilər olacaq.
- Doğrudan?
- Bax onda görürük, – Mark dedi, – kim hansı vəzifəni tutacaq. Kim bilir, bəlkə də, hamımız özümüzə təzə iş axtarası olacağıq.
- Qulaq as, – Sonya dedi, – bəlkə, iltifat göstərüb mənimlə rəqs edəsən? Ya da mən başqa birini tapacağam.
- Mən bilirəm sən biləni: sən bilirsən ki, mən bilirəm.
- Yaxşı, əgər düzünü bilmək istəyirsinizsə, mən Kembriçdə ədəbi tədqiqatlarla məşğulam, tələbələrə dərs deyirəm.
- Əladır ki, – Brenda dedi. – Ədəbi tədqiqatlar? Orada neyləyirsiniz ki?
- Neyləyirəm? – Pit dedi. – Qədim əlyazmaları tapıram, onları öyrənib araşdırıram və hamıya doğru, qərəzsiz və möhtərəm rəyimlə tanış olmağı təklif edirəm.
- Doğrudan?
- Hə. Qazıram, qazıram... Öz aramızdır – inandırırıram sizi, bu, böyük sirdir, orada-burada danışmazsınız ki?
- Yox, nə danışsınız? Nə sirdir elə?
- Qədim qəbirləri açmaq üçün bizim xüsusi icazəmiz var.
- Qəbirləri?
- Qəbirləri, – Pit dedi. – Sərdabələri. Heç vaxt bilmirsən ki, kim özüylə son mənzilə nə aparıb.
- Bu, Misir mumiyaları kimi bir şeydir?!
- Hə, məhz elədir, – Pit dedi. – Siz nə vaxtsa meyit görmüsünüz?
- Mark! – Eleyin çağırırdı.
- Nədir?
- O, cəld hərəkətlə çevriləndə yıxıldı. Rəqs edənlər qaçırdılar. Sonya, iki kişi və Eleyin ayağa qalxmaq üçün ona kömək elədilər.
- Hər şey normaldır, narahat olmayın.
- Nə oldu sənə! – Eleyin soruşdu. – Bu uçuşa beş bal verdim! Düzdür, əzizim?

– Deyəsən, sən çağırırdın axı məni? – Mark dedi.

– Hə. O yunan allahlarına oxşayan oğlanın adı nədir?

Yadımdan çıxdı.

– Onun adı Pitdir.

– O, sehrbazdır, cadugərin loğmanıdır, – Sonya dedi.

– Bəlkə o, məni də sağaldar?

– Yox, – Pit dedi, – meyitlərin üstündə, əsasən, beşinci nöqtələriylə uzanırlar. Ehtiyac var ki, xüsusi tutqaclarla onların çanaq sümüklərini qaldırasan. Belə... böyük, maşa kimi şeylərdir. Barmaq izi qoymaq olmaz, özünüz başa düşürsünüz də. Qanun, ümumiyyətlə, ətalətli bir şeydir, kilsə qanunları isə daha betərdir. Hə, ölünün altında çox güman, qiymətli bir manuskript tapacaqsınız. Hərdən onları mərhumun ətraflarına da bağlayırlar, lakin insan cismi elə uzunömürlü deyil, o qədər tez çürüyür ki, əlyazmasını çox asan çıxara bilirsən. Bax, bir dəfə belə bir hadisə olmuşdu: manuskriptləri zəncirlə bir oğlanın topuğuna bağlamışdılar. Məcbur olduq, bizimkilərdən birini vintaçan gətirmək üçün evə göndərək ki, qandalları açsın. İçin, siz için. Amma öz həyatım üçün ən çox qorxduğum an skelet üstümə düşəndə oldu, özü də elə-belə düşmədi ha, az qaldı, qulağımı dişləsin. İnanıram sizi, həmin an elə bir ziddiyyətli, çoxşaxəli duyğular qamması yaşadım ki... Mən elə təsəvvür elədim özüm də skeletəm, üstümə yıxılan isə çoxdan itmiş əmimdir – istəyir qulağımdan öpərək xeyirli gecələr arzulasın. Yoldaşım, nəhayət, məni qəbirdən çıxarılanda dirilmiş Lazarın özünü necə hiss etdiyini təsəvvür elədim. Sizə belə hisslər tanışdır? Amma haradan, siz ki heç vaxt qəbirə girməmişiniz. Yeri gəlmişkən, məsləhət görürəm, sınayasınız. Düz deyirəm, sınağa dəyər, təbii ki, əgər həyatınızın ən kəskin, ən iti hissiyyatını yaşamaq, silinməz, unudulmaz duyğular keçirmək istəyirsinizsə. Amma gec-tez hamımız orada olacağıq, nə etmək olar? Amma kremasiyaya da üstünlük verə bilərsiniz, meyitinizi

yandırarlar. Ya da dənizdə batarsınız. Qulaq asın, gəlin danışaq, istəsəniz, sizə müvəqqəti icazə ala bilərəm və növbəti qəbiristanlıq araşdırmalarımda iştirak edərsiniz. İnandırıram sizi, buna dəyər. Onsuz da, kabus kimi görünürsünüz. Sizin cəlbediciliyiniz elə bundadır. Ölüm, əlbəttə, məkrli və biddir, amma diqqət yetirsən, onun da öz üstünlükləri var. Odur ki mənim işim qətiyyəni adi iş deyil, çox maraqlıdır. Nə deyirsiniz?

Mən burada baş verənlərdən o qədər narazıyam ki...

– Bunların necə rədd eləyəsən hamısını? Bekster yaman vurub. Bəlkə, parka çıxıb bir az gəzək? Giddi deyirəm.

– Təklif qəbul olunur, – Mark dedi.

Onlar oturmuş bir kişinin yanında dayandılar.

– Don, necəsən?

Kişi qalxdı, amma onlara söykənişi oldu.

– Bu həftə ərzində neçə dəfə və neçə kişiylə təpələşmişən? – deyə soruşdu.

– Heç vaxt, – Eleyin gözlərini yumaraq barmağını onların sifətlərinin qabağında hədəylə gəzdirib fısıldadı, – heç vaxt, heç bir şəraitdə bu sözü demə. Sən “yatmışan” deməliydin. Əsl ledi ilə söhbətdə yalnız bu sözü işlətmək olar.

– Nəyi və necə deməli olduğum heç vecimə də deyil, – Don dedi. – Mənim növbəm haçan çatacaq?

– Səninki də çatar, – deyə Eleyin gözlərini qıyaraq dilləndi. – Mən növbəni nəzərdə tuturam. Səbrini bas. Bu gecə yanımda iki doktor vardı. Bir yataqda iki doktor.

– Qancığa bir bax, – Don dedi.

– Ümumi praktika həkimləriydi? – Mark soruşdu.

– Nə deyim, – Pit dilləndi, – bir var sənət, bir də var sənət. Sənin sənətin nədir?

– Sən ki bilirsən, – Brenda onun başını sığallayaraq cavab verdi.

– Ah, aktrisasan. Nə vaxtsa gözü doymayan xanımı oynamısan?

– Kimi?

– Onun doqquz əri vardı. Hamısı da plastilindən. Həmin tamaşada çox qəliz işıq effektlərindən istifadə olunurdu. Köhnə optika da hərdən nəşə yaradır. Bu pyesi ya dərk edirsən, ya da yox. Onda fəlsəfədən-zaddan əsər-əlamət yoxdur. Fəlsəfəni hava pis olana saxlamaq lazımdır.

Öz böyük bürünc çarpayına qoy məni və elə təpələşdir ki, yerimdən qalxa bilməyim.

– Hə, mən aktyoram, – Mark dedi, – amma külək şimal-qərbdən əsəndə. Əgər cənub küləyidirsə...

– Onda necə? – Sonya soruşdu.

– Ürəyi sıxılan fahişəni lap uzaqdan duyuram.

– Səni görməyim lap acqarına içilmiş bir badə şampən kimi beynimə vurdu.

– Mən kor-koranə oynayıram, – Mark dedi. – Bəlkə, kartlarınızı açasınız?

– Nədir, oturduğumuz yerə bitişmişik məgər? – Pit içkini badələrə süzərək dedi.

– Bar haradadırsa, bizim evimiz də elə oradadır. Əgər elə bir yer varsa ki orada bizə nəşə süzsünlər, onda yolumuz oradır.

– Eşq olsun, – Eleyndən gülümsündü. – Bu biabırçılığı mən təşkil etmişəm.

– Əla yığıncaqdır.

– Sizdə belə gözəl, qıvrım saçlar haradandır?

– İlahi bəxşisidir.

– Bu adamın nadir və çox qeyri-adi peşəsi var, – Brenda şərəbdən bir qurtum alıb dedi.

– O, bulanıq suda balığı peşəkarcasına tuta bilir, – Mark kresloya yığılaraq söylədi.

– Bəs sizin zülfünüzdən yadigar ala bilərəm? – Eleyndən soruşdu.

– Bütün hüquqlar artıq başqa alıcıya verilib, – Pit dedi. – Bağışlayın məni.

Mən Sent-Ceyms xəstəxanasına cumdum ki, körpəmin necə olduğuna baxım.

– Ümidvaram, ona mənim nəylə məşğul olduğumu danışmağa hazırlaşmırdınız?

– Niyə də olmasın?

– Mən axı sizə dedim. Bu tamamilə məxfidir. Gedək pəncərənin yanına. İcazənizlə.

Onlar əyləşdilər.

– Bir baxın, – Pit dedi. – Onlar, elə bil, duman içindədir. Cəhənnəmin üçüncü qatı. Belə həyat xoşunuza gəlir?

– Mənim səndən xoşum gəlir, – qız onu öpərək dedi.

– Özünü ələ alın. Pəncərəyə baxın. Budur bizim London, yerə yığılıb, səmaya baxır. Lap gülməlidir. Görəsən, saat neçədir?

– Öp məni. Elə indi öp.

– Pillələrlə yuxarı, – Mark mızıldanırdı. – Pillələrlə aşağı. Pillələrlə yuxarı. Sevgilimin yataq otağına. Mənim qvardiyaçıları haradadır?

– Kəs səsini!

– Kim dedi bunu?

– Kəs səsini, – Eleyndonun əlinə söykənərək dedi. – Sən sərxoş və darıxdırıcısan.

– Sağ ol səni.

– Mənə münasibətdə necə belə pisniyyət olmaq olar?

– Məsələ burasındadır ki, – Pit dedi, – qadın elə qadındır. Və heç bir halda bunu unutmaq olmaz.

– Yox, heç bir halda, qətiyyən olmaz.

– Səhvlər, səhvlər. Tanımamazlıq. Ən dəhşətli təhqir budur. Buna görə özünü istənilən qədər məhkəmə edə, cəzalandıra bilərsiniz. Sizə bir şey də deyim. Görünür, mənim yerimdə möhkəm dayanmaq üçün bir ayağa da ehtiyacım var.

– Mən axı qadınam, – Brenda dedi.

– Siz? Niyə belə deyirsiniz?

– Yəni elə bilirsiniz ki, bakirəyəm?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Qulaq as, yaxşısı budur, ayaqlarının altına bax, – Pit dedi. – Əgər yıxılısam, hamımız yerə dəyəcəyik.

– Bu qədər içmək lazım deyildi.

– Ləyaqət! Ləyaqət! – Mark ona tərəf əyilərək dedi.

– Sən ya otur, ya da dur.

– Ləyaqət heç vaxt həddindən ziyadə olmur, – Mark onların ətrafına qəliz bir trayektoriya ilə dolanıb dedi.

– Ah, körpə, körpə, gombul ayaqlarını yığışdır məndən. Bəlkə, sənin xoşuna gəlir bu, amma mənim lap canımı aldın ayaqlarınla.

– Bura gir, – Sonya dedi.

– Nə?

– Bura.

– Bura?

– Burada qəhvə də var.

– Bura ki mətbəxdir, – Mark dedi.

– İç.

– Çox açıqdır. Kim dəmləyib onu?

– Bir qurtum al.

Qapı açıldı və kişiylə bir qız mətbəxə soxuldular.

– Zibil vedrəsi haradadır?

Onlar zibil vedrəsini götürüb çevirdilər və içindəkilərin hamısını döşəməyə tökdülər. Sonra kişi vedrəni ağzıaşağı çevirib dizlərinin arasında sıxdı və taytıya-taytıya qapıya sarı getdi, qız isə onu qabağına qatıb yüngül dümsükləməklə hollan keçirərək oyun otağına qovdu. Kişi vedrənin altını afrikan tam-tamı kimi döyəcləyirdi. Mark yumurta, kartof qabıqlarının, bekon dərisinin üstündə sürüşərək Sonyaya yanaşdı və onu öpdü.

– Sən mənimlə məhəbbət oyunlarına başlamamışdan əvvəl, – o dedi, – gərək qarda iz qoymadan sürüşmək öyrənəsən.

– İç.

– Bu, bir türk məsəlidir.

– Ehey, oğlanlar, dövrə vurun hamınız!

Eleyn stulun üstünə sıçrayaraq ətəkliyini belinə kimi çırmadı.

– Necə söz vermişdimsə, elə də eləyəcəyəm!

O, musiqi sədaları altında şəhvətli iniltilərlə qıvrılmağa başladı, corablarının rezini tarım çəkildi. Üstündə durduğu stulun ətrafında heyranlıqdan ulayan bir dəstə toplaşmışdı; otaq yarıqaranlığa qərq olmuşdu, yalnız divardakı iki barının işığı gəlirdi və onların nuru ətəkliyin altına baxan başların üstündən sürüşüb keçərək, sanki, qızın ayaqlarına yapışırdı.

– Məxsusi olaraq sizin üçün balet, – qız elan elədi.

– Bu rakursdan bəyənirsən onu?

– Gedək buradan, – Pit dedi.

– Yox bir!

Ətəklilik havaya uçub bir kənara düşdü.

– Aaaaaaaaah!

Markın gözlərində, sanki, şimşək parladı, o kor olma- maqçun gözlərini yummağa zorla macal tapdı. Eleyn stuldan düşdü. Köynəyinin düymələrini bir-bir açaraq divar şamdanının altında dayandı.

– Bu, mənim məclisimdir.

– Xoşun gəlir ondan? Onu istəyirsən? – Sonya soruşdu.

– Tut, yapış!

Lifçik qaranlığa uçdu.

– Tez ol, balaca, tez məni böyük bürünc çarpayına uzat.

O, divarın dibində, kölgə ilə işığın sərhədində tək-cə rəqs edirdi. Hırılıtlar və həvəsləndirici qışqırıqlar sakitləşdi. Döşəmə musiqinin ahəngi altında tər-pənirdi. Qız öz döş-lərini sığallayırdı. Sonra arxasını çevirdi və əlləri aşağı, yançaqlarına, dalına sarı sürüşdü. Hansısa kişi fiquru kölgə-lərin içindən sıçrayaraq ona dəydi. Yıxıldılar. Səndirləyən addımlarla barın yanından keçən Mark yerdəki badəni tap-daladı. Sonyadan bərk-bərk yapışdı. Onlar oturdular. Divan şikayətli bir inilti qopardı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

“Mənə donuz budu və bir şüşə cin ver, öldür məni, çünki günahkaram. Öldür məni, çünki cin içib keflənmişəm”.

Otaq alqışlar və heyranlıq bildirən nidalarla doldu. İşıq həvəssiz-həvəssiz insan bədənlərinin üstünə axırdı.

– A-a-ay! – Eleyin cısqırdı, – mən ölürəm. A-a-a-ah, – Mark dedi, – Tanrı bilir düzünü.

Bakster divarı döyəcləyir, o da ahəngə uyğun tərپənirdi. “Öldür məni, öldür məni, öldür məni, öldür, sən mənim kün-cümə girdin, iniltilərin parçalayır məni, beynimdə çırpınır, bilirəm ki, sən bilirsən – hər kişinin arvadı mənim barəmdə düşünür, niyə mən belə... ayaqlarını məndən... bəsdir mənə... gördüm onu – öz körpəmi donuz budu ver mənə, ölənə kimi təpələşdir məni”.

– Aradan çıxmaq vaxtıdır.

Mark hərlənən siluətlərdən yayınaraq cəld otaqdan keçdi və Sonya ilə birlikdə qırmızı qonaq otağına soxuldular.

– Bura.

O, qapının dəstəyini özünə sarı çəkdi və içəridən kilidlədilər.

– Burada.

Çarpayı onun ağırlığı altında əyildi. Qızı özünə tərəf çəkdi.

– Ey? Lənət şeytana.

Pit və Mark oturub başlarını simmetrik əyərək bir-birinə baxdılar.

– Hə, – Mark dedi.

– Hə.

– İşlər necədir?

– Şikayətə əsas yoxdur.

– Bu qarışıqlıqda, deyəsən, nəşə bir az artıq içdim.

– Demə daha.

– Məncə bu, effektiv ideya deyil.

Sonya əlini oğlanın əlindən çıxararaq qarıya tərəf getdi.

– Məni də gözlə, – Brenda dedi.

Qapı cırıldadı, arasındakı qaranlıqdan solğun başlar göründü, qırmızı işıq parlayaraq zülməti qorxudub söndü.

- Sənin demokratiya işinə töhfən bu imiş?
- Mənim bayrağım endi, – Pit dedi. – Sən özün necəsən?
- Mən də artıq bitdim, daha döyüşçü deyiləm.
- Yaxşı, aradan çıxmaq vaxtı deyil?
- Hə, gəl sürüşək.

XXII fəsil

Baxın. Ay və qara yarpaqlar. Mən günəşin iyini duyuram. Günəşli gün bitib. Mənim aram-aram ölən ölümüm, mənim ölümcül ölən tənbəliyim necə bərk tutub yaxamdan, necə uzun çəkir. Budur, centlmenlər, görün bütün bunlar necə baş verir. Mən qadın monastırındayam. O, məni bura sürgün eləyə bildi. O, nədən belə qorxur və nəyə ümid edirdi? O, demək olar ki, bütün düşüncələrini həyata keçirə bildi. Kim? Mühüm deyil. Bu, tamam başqa əhvalatdır və deməliyəm ki, bizim cansıxıcı, dəhşətli sirlərlə dolu nağılımıza qətiyyənlə dəxli olmayan bir əhvalat... Şəhərkənarı qatar sizi bura gətirə bilər. Eyhamı başa düşdün? Biabırçılığa bax. Mən yarasayam. Bu qədər içməklə bahəm, onun üçün azadlıq da yox idi. Hər şey elə beləcə də alındı. Bununla məşğul olmaq gərəkdir. Hamısını bir yerə yığıb yaxşı-yaxşı silmək, lazımı görkəmə gətirmək lazımdır. Mən bicliklə yaşayırdım, bundan sonra da bicliklə yaşayacağam. Yeni düzən. İşıqlar. Ətraf zülmətdir. Zülmət mənim göz qapaqlarımdadır. Mən koram.

Və indi – siz gələndə, əgər vaxt tapmırsınızsa, daha bunun heç birisi olmayacaq. Sizinlə keçirdiyim illər mənim canıma üşütmə salır. Siz mənim yanıma, bu bağçaya gəldiniz. Sizə dedim ki, mənə soyuqdur. Siz eşitdiniz nə dedim?! Mən yarasayam. Mən yarasa olmaq istəmirəm. Mən sizi tərək etməliyəm.

XXIII fəsil

– Şekspir! – Pit pivə parçını gurultuyla masanın üstünə cırpıb ucadan dedi. – Kim idi axı bu Şekspir? Adicə bir dramaturgiya muzduru. Ət dükanı sahibinin şəhəvətli gözləri olan oğlu. Amma yox, o axırda istədiyinə çatdı ki... Bilirsiniz, bu pivəni içəndə kimə oxşayırsınız? Anasının əmcəklərindən çoşqa kimi yapışan delfin balalarına.

– Elədir ki var, – Mark dedi. – Bütün bu insanlar ona ad və nömrə vermək istəyəndə yanırlar. Hamısı elə qərara gəlir ki, artıq onun paltarlarını dəyişmək vaxtıdır. Amma bir şeyi başa düşümlər: o bir dəfə və həmişəlik geyinib, istənilən hava üçün geyinib və onlar kimisini lap uzaqdan duyur. Onlar belə hesab edirlər ki, Şekspirə gəliyəndən müəyyən faiz təklif etsələr, işin gedişini onların xeyrinə dəyişmək üçün bəlli səylər göstərəcək. Ümid edirlər ki, o ortaya dəlillər qoyub cinayətin iştirakçılarını ifşa, onları isə müdafiə edəcək. Bunun hamısı boş-boş şeylərdir. O xoşagəlməz vəziyyətdən can qurtarmaq üçün heç vaxt heç kəsə kömək etməyib, özü də öz dərdlərindən heç yana qaçmayıb.

– Düz deyirsən.

– O axı həkim, iynə-saplı cərrah deyil ki, – Mark dedi, – yaralının yanına gələndə, nə etmək istədiyini görəsən – yaranı tikmək, ya da bəyəndiyi kimi kəsib-doğramaq.

– Sənin dediyindən nəticə çıxarsaq, deməli, onu yüksək mənəviyyatlı şair adlandırmaq olmaz.

– Yüksək mənəviyyatlı şair? Əgər onun öz pyeslərində eyni mənəvi dəyərləri təkrar-təkrar çeynəmədiyini, aşkar müsbət qəhrəmanları aşkar mənfilərlə qarşılaşdırdığını nəzərdə tutursansa, səninlə tam şərikəm; onda yüksək mənəviyyatlı şairlikdən əsər-əlamət yoxdur. Əgər bu məsələdə səninlə razılaşıdıqsa, onda küll halda götürəndə, elə bunu demək istəyirdim. Gəl içək və birini də sifariş eləyək ki,

mənəvi dayaqlar, xüsusilə də normalar məsələsinə birdəfəlik nöqtə qoya bilək. Yeri gəlmişkən, sən mənəviyyat deyəndə nəyi başa düşürsən?

– Belə deyim də, – Pit dilləndi. – Mən bu sual üzərində çox düşünmüşəm və bax gör nə nəticəyə gəlmişəm. Məncə, mənəviyyat, bizim istifadə etməyə adətərdə olduğumuz mənada o deməkdir ki, yanında olanlara yaxşılıq etmək lazımdır. Bu, bəlli bir məsuliyyətdir və biz onu hər birimizin cəmiyyət üzvü olduğunu dərk edərək və hamımızın bir-birimizdən asılı olduğumuzu anlayaraq boynumuza çəkirik. Lakin bu tezisi bəzi istisnalarla yalnız müəyyən şəraitdə, müəyyən yerdə cərəyan edən ayrıca vəziyyət üçün keçərlil, ədalətli saymaq olar. O, cəmiyyətin intellektual kəsiminin bizə sırıdığı, istənilən mənəvi normalara uyğunlaşmaqla sıx əlaqədar olan xeyir və şərin həqiqi və geniş dərkinə heç bir vəchlə yaxınlaşdırmır. Ümidvaram ki, mənim nəyi nəzərdə tutduğumu başa düşürsən.

– Nəyi nəzərdə tutursan ki?

– Necə deyim sənə, mən başa düşürəm, ayrıca götürülmüş hərəkət və fəaliyyətin xeyir, yoxsa şəər olduğunu necə təyin etmək mümkündür? Xeyir şüurun məhsuldar vəziyyətidir, əgər istəyirsənsə, onu ictimai ləyaqət də adlandırma bilərsən. Lakin o şey ki bəlli bir şəraitdə şüurun məhsuldar vəziyyəti hesab olunur, başqa şəraitdə steril və qeyri-məhsuldar da sayıla bilər. Gördüyün kimi, biz xeyir və şəeri vəziyyətdən asılı olaraq müəyyənləşdiririk. Elə kimyəvi maddələrtək, onlar da öz-özlüyündə nə sərbəst, nə statikdirlər.

– Qabları bura ver, – Mark dedi.

O, barın yanına getdi və iki parçə əla acı pivə ilə geri döndü.

– Sənin sağlığına.

– Gəl Hamleti bir kənara qoyaq. Bu, tamam başqa məsələdir. Amma bütün qalanları – Otello, Maqbet, Lir – elə şəxsiyyətlərdir ki, onların ləyaqəti bolluqdan günah və

çatışmazlıqlara çevrilir. Bilirsən də nədən danışırım, hə? Otello məhəbbətinin izafiliyindən qısqanır. Amma gəl ona bir az da diqqətlə nəzər salaq. O yalnız o vaxta kimi sevirdi ki, hissələrini bürüzə vermək və yaxud etiraf etmək zəruriyyəti sıxıb yolundan sapdırmasın. Lirin həddindən ziyadə qəlbigenişliyinin bütün ölkəyə necə böyük sarsıntı-lar gətirdiyini özün də bilirsən. Maqbet isə ona görə beləyə düşdü ki, öz arvadı haqqında həddindən çox xəyala daldı. Bir sözlə, başlarına gələn xoşagəlməz hadisələrdə, əslində, onların özü günahkardır: təklif olunan bəlli sərhədləri, çərçivələri tanımaq istəmədilər. Hissiyatları onlara üstün gəlir, şüurlu hərəkət etmək imkanlarından, qabiliyyətlərindən qat-qat güclü olurdu. Bir sözlə, onlar öz imkanlarıyla qətiyyənlə ayaqlaşmırdılar. Hərəkət zamanı yetişəndə, özü də hissiyatlarının çağırışına cavab kimi yox, məsləklərinə uyğun hərəkət zamanı gələndə, bir də görürdülər ki, əslində, heç bu məsləkin özü də yox imiş. Onların əməllərini ədalətin ümumi, universal şkalasıyla ölçəndə görürsən ki, özlərini heç də yaxşı göstərmədilər. Amma eyni zamanda, onlar öz düşüncələrində haqlıydılar. Bizim adət etdiyimiz, hallarına acıyaraq onlara haqq qazandırdığımız koordinatlar sistemində haqlıydılar. Lakin onlara bəslədiyimiz bu münasibəti də yüksək mənəviyyatlı münasibət adlandırmaq olmaz.

– Sən bilən, biz ən çox nəyə acırıyıq?

– Qəhrəmanların halına o an acırıyıq ki, törətdikləri hərəkətlərin məsuliyyət yükünü çəkmək onların üzərlərinə düşür. Hərəkət etmək zərurətinin özü onların bütün məziyyətlərini heçə endirir. Mənəviyyat və məzmun hara yox olur, görəsən? Lir, Maqbet və Otello bu və ya başqa səviyyədə öz törətdiklərinə görə cavab verməli olurlar və bu şəraitdə özlərini ləyaqətli aparmaları qətiyyənlə alınmır. Lirlə Maqbet isə heç buna cəhd də göstərmirlər.

Tütün tüstüsündə kassanın altındakı pul yeşiyindən metal cingiltisi gəldi.

– Onların hamısı özlərinin çıxardıqları səbəblə nəticə arasındakı qarşılıqlı əlaqə sisteminin işə düşərək necə güzəşt-siz fəaliyyət göstərməsini çarəsiz vəziyyətdə müşahidə edirlər. Onlar bu sistemdən ona görə kənar qalıblar ki, yaşadıkları cəmiyyətin üzvü ola bilməyiblər. Başqaları barədə düşünməyiblər. Başqa adamlar barədə bütün düşüncə və narahatlıqlar, əslində, səthi, qeyri-real narahatlıqdır. Şəxsi keyfiyyətlərin unikal toplusu onlara, əgər istəyirsənsə, başqalarının taleyinə sərəncamçılıq imkanı verir. Ən azından onlara belə gəlir. Bir dəqiqə dayan görüm. Məsələnin mahiyyəti ondadır ki, biz ətrafdakı dünyanı elə yaşadığımız ana aid olan əhəmiyyətli şəraitlər toplusundan çıxış edərək araşdırırıq; bu personajlar isə elə hesab edirlər ki, onların şəxsi həyəcanlarını əhəmiyyətli saymayan, onlara məhəl qoymayan mənəvi kodeks qarşısında heç bir məsuliyyət daşmırlar. Bu oğlanlar onun pəzinə keçirlər ki, istəsələr də, istəməsələr də, özlərinin də tərkib hissəsi olduqları bir mexanizmi güc bahasına üstələmək fikrindədirlər. Həmin bu mexanizm isə elə mənəviyyətin özüdür, daha doğrusu, çoxluğun qəbul etdiyi standartlardır. Mənə elə gəlir ki, Şekspir insana da, elə bu mexanizmin özünə də haqq qazandırır.

– Əgər belədirsə, onda biz nəyə görə onu mənəviyyətli şair adlandırmalıyıq? – Mark soruşdu. – Mən nəzərdə tuturam ki... Sən bir bax, gör o nə edir. Bax, gör özünü necə aparır. O əfkari-ümum tərəfindən qəbul olunan ünsiyyət vasitələrinin verdiyi nicat kəməmindən heç vaxt istifadə etmir və hələ bu azmış kimi, nə sənin üçün, nə oxucu üçün, nə də, heç olmasa, qəhrəmanlarının simasında özü üçün məqbul ola biləcək bir xilaskar ideya-filan da təklif eləmir.

– Bununla razıyam.

– Belə olan halda – onun necə hərəkət etməli, qəhrəmanlarını hansı səmtə yönəltməli olduğunu bilmədiyini açıq-aşkar gördüyümüz halda biz hər hansı mənəvi normaları ona necə tətbiq edə bilərik axı? Öz problemi məgər ona azlıq

edir? Gör nələrlə rastlaşır?! Dizinə kimi bataqlığa girəndən sonra dala qayıtmağa məcbur olur, yolundan sapır, özündən qaçıb qurtarmaq istəyir, öz mülahizələrini, öz düşüncələrini həndəsi qurğulara yönəldir, dalanlara dirənir, öz şirəsində bişir və nəticədə həmişə uğursuz olur: əgər özün necə və nədən yazdığını, düşünüb tapdığın süjetin səni hara aparıb çıxaracağını bilmirsənsə, axı necə yazasan? Amma süjetinin sapı heç vaxt qırılmaz, bax bu məsələdə, qoca, onu, həqiqətən də, qiymətləndirmək lazımdır. Hər şey bir-birinə səliqəylə bağlanıb, nə əyri, nataraz bir hissə görərsən, nə də yanlış bir tikiş. O, öz işini bilir və gözəl başa düşür ki, nəsihət vermək dalınca düşsə, onun da pyesi digər dramaturqların uğursuz əsərləriylə bir sırada duracaq.

– Şekspirdə ən əsas odur ki, – Pit yumruğunu masaya çırparaq dilləndi, – o, insanla ideyanı müqayisə etməyə cəhd göstərmir və ən əsası isə heç vaxt “necə davranmalı” mövzusunda hazır məsləhətlər vermir.

– O, ehtiyatlı oğlan idi, nahaq yerə risk etmirdi.

– Amma əvəzində özünəməxsus bir tərzdə düzgün adam idi. Mən xeyir və şərin onun üçün abstraksiya olduğunu söyləyənlər hər kəsi rədd edərdim. O belə axmaq bir ideyanı bizə sırmağa cəhd də göstərməyib. O, səmimi etiraf edirdi ki, əgər bizi də onun qəhrəmanlarının qismətinə düşən şəraitə daxil etsələr, çox güman ki, adət etdiyimiz mənəviyyat normaları böyük dəyişikliklərə məruz qalacaq, bəlkə də, tam sıradan çıxacaq. Əgər bunu şəh kimi qəbul etsək, onda Şekspiri inamla immoral şair adlandırmaq bilirik. Digər tərəfdən, nəzərə alsaq ki, hər hansı təcrübə mənəviyyat barədə şəxsi təsəvvürləri də neytrallaşdırır, hər halda, söykəndiyimiz hansısa standartları baş verənlərin qiymətləndirilməsində əsas meyar kimi qəbul etməliyik. Əgər hesablama nöqtəsi mövcud deyilsə, təcrübənin də faydası olmayacaq və o heç bir iz qoymadan yoxa çıxacaq.

– Nə olsun ki?

– O olsun ki, biz indi anlayışların yerdəyişməsiylə qarşılaşırıq. Ümumun qəbul etdiyi, necə deyərlər, bağça-park mənəviyyatından, insanların birgə yaşamağa meyindən asılı hala salınmış ictimai-dini razılaşmanın yerinə çox sadə bir vəziyyətə düşürük və bu vəziyyətdə insan qeyri-iradi mülahizələrin, qəbul olunan qərarların subyektinə çevrilir, çünki seçim azadlığına malik olan fərd nəticədə öz əməllərinə görə cavab verməyə məcburdur. Əgər ona bu nöqtəyənəzərdən yanaşsaq aydın olar ki, o kifayət qədər mənəviyyatlı şairdir.

– Aha. İndi biz nə nəticəyə gəldik?

– Yenə başlanğıc nöqtəsinə qayıtdıq.

– Yəni hara?

– O nöqtəyə qayıtdıq ki, hər şeydə içki günahkardır, – Pit dedi. – Ayıq olsaydım, sənə çox asanlıqla izah edərdim hər şeyi. Amma bu vəziyyətdə fikirlər otərəf-butərəfə qaçır, ucunu ucuna calamaq olmur. Mənim bu cür şeylərdən mədəm qıvcırır.

– Bəs nə edək?

– Gərək bir də təkrar eləyək.

Pit baxışlarını ağzına kimi dolu pivəxananın köhnə, qaralmış ağac parçalarıyla bəzənmiş, güzgülər asılmış divarlarında gəzdirdi. O, qırmızı şərflı qızın başı üstündən güzgüdə öz üzünü gördü, amma baxış trayektoriyasının üstündəki tənbəki tüstüsü və sayrışan siluetlərin ucbatından özünü o qədər də aydın seçə bilmədi. Güzgüdəki əksinə biganə nəzərlərlə baxaraq əlini kibrit və siqaret qutusunun dalınca uzatdı, siqaretin birini yandırdı.

– Yaxşı, – Mark pivə parçalarını masanın üstünə qoyaraq dedi, – görünür, pivəxanada artıq hamı bilir ki, bu gün burada məxsusi bir qonaq peyda ola bilər.

– Hə, – Pit dedi, – Ölüm Mələyi artıq damın üstündən uçdu.

– Maraqlıdır, görəsən, ona kafenin hesabına vurmaq üçün bir şey süzülər, ya yox? Sənin sağlığına.

– Bilirsən nə var, Mark? Sənin sağlığına. Deyimmi sənin problemlərinin mahiyyəti nədədir?

– Nədədir?

– Yaşaya-yaşaya mifə çevrilmək istəyirsən.

– Məni sən mifləşdirirsən.

– İstəyirsən, bununla necə mübarizə aparmaq lazım olduğunu deyim?

– Ümidvaram bu məsləhətin üçün pul almazsan?

– Qulaq as. Mən yol və həqiqətəm. Mən dirilmə və həyatam.

– Buna həvəslə inanıram.

– Bu İncildəndir, – Pit dedi. – Anadan olanda məni artıq gözləyirdilər, evimizin kandarında əllərində iş düzəlmək üçün doldurulmuş ərizələri olan adamlar durmuşdu. Dedim ki, iki şərtlə razılaşaçağam.

– Maraqlıdır, hansı şərtlər idi?

– Əvvəla, mənə tam hərəkət azadlığı lazımdır. O cümlədən, təbii ki, sərbəst qrafik – mən hesabatlarımı özümə uyğun zamanda göndərəcəyəm.

– Bəs onlar nə dedilər?

– Birbaşa cavab verən olmadı. Amma o vaxtdan bəri qara-baqara dalımcə gəzib hər sözümü yazırlar.

– Əşşi, bu qurmadır, – Mark dedi. – Bəs ikinci şərtin nəydi?

– Mən başı yaxşı işləyən İudanı özümə ortaq istəyirdim.

– Bəs sonra?

– Nə sonra? Bir dənə normal satqın tapmadım ki, tələb-namənin tələblərinə uyğun gəlsin; şərt kəsiləndən, hər şey deyiləndən, ediləndən sonra, onlar müqavilənin şərtlərini yerinə yetirməkdən imtina edirlər.

– Bəs hər şey deyiləndən və ediləndən sonra nə baş verdi?

– Son söz Tanrının oldu.

– Nədir, o, sözünü sənə dedi? Qulaqlarıma inanmıram.

– Tanrı! – Pit dedi. – Qulaq as! O bütün bəlalarda özü günahkardır – gərək çiyinlərinin üstündə baş gəzdirəsən.

Lakin o başa düşə bilmirsə ki, yeganə pənahlı mənəm və yalnız mən onu düşdüyi zibildən çıxara bilərəm, onda dərdə şərik olmaqdan başqa çarə qalmır. Stəkanı ver bura.

O, bara yaxınlaşdı. Markın yad çiyinlərin və başların üstündən güzgüyə baxmaq növbəsi çatdı. Diqqətlə nəzər salıb sifətindəki qaşqabaqlı ifadəni qovmaq qərarına gəldi, bunun üçün əlləriylə alınıdakı qırıqları hamarlamağa çalışdı.

– Dirsəklərini yığışdır.

– Hə, necə oldu, bu vəzifəni tutmağınla əlaqədar sənə hörmət yağdırdılar? – Mark soruşdu.

– Vəzifə?

– Tanrının yavəri. Ey, dayan, deməli, onda sən elə Müqəddəs Ruhsan da.

– Əşşi, yeri get işinə, – Pit əyləşərək dedi. – Yox, həqiqətən, bilmək istəyirsənsə, bütün bu məsələlərlə artıq qurtarmışam. Bir az məzələndik, bəsdir. Yaxşısı budur, eşit. Əvvəllər elə bilirdim ki, dahiyəm. Amma sən demə, yox. Mən ortabab adam imişəm. Bütün sirr də bundadır. Lakin qəlbimin dərinliklərində, dostum, irəli addımlamağa hazırım. Mənim yerim orada, yuxarıdadır. Özümü əhəmiyyətsiz bir toz dənəciyi kimi hiss etmək istəmirəm. Belə olanda qiymətim aşağı düşür. Amma mən bir insan kimi, özümdən imtina etməyə hazırım. Məsələ bundadır: elə yaşamaq istəyirəm ki, həyatın zirvəsinə ucala bilim. Hə. Bir də, söz elə olurdu ki, özüm barədə çox qərəzsiz danışırıdım, hərdən lap dilimdən kobud sözlər də çıxırdı. Onları geri götürmək fikrində deyiləm. Amma həqiqət bax, bundadır. Hər bir şəxsdə pis cəhətlərdən başqa yaxşı şeylər də az deyil və sənin bütün çatışmazlıqların əhəmiyyətli üstünlüklərini qətiyyənlə kiçildə bilməz.

– Məndə heç bir çatışmazlıq yoxdur, – Mark dedi.

– Mən yüksək keyfiyyət və gözəl xasiyyətlərdən ibarətam. Mənə mənəvi yarlıqlar asmaq fikrinə düşmə. Mənim çatışmazlığım yoxdur.

– Bəh-bəh. Təkcə bu bəyanatla məndən yaxanı qurtara bilməzsən, çünki bütün çatışmazlıqların sənin həyasız sifətini qalın bir təbəqəylə örtür. Bax, yaxşısı budur, üzünü yumaya cəhd elə. Amma məni bir şey düşündürür ki, sənin kimi oğlan tamam sifətsiz nə edəcək?

– Heç olmasa, sümüklərimi qırma, – Mark dedi və bara tərəf getdi, iki stəkan ikiqat viski ilə geri qayıtdı.

– Vay səni, pis deyil.

– Heç bir etiraz qəbul olunmur, – Mark dedi.

– Yaxşı, onda kimin sağlığına içək?

– Mən Virciniyanın sağlığına təklif edirəm.

– Olar.

– Bəs sağlıq necə olacaq?

– Ciddi və asketik, – Pit dedi. – Sadəlik ən böyük məziyyətdir.

– Belə de. Bəs bu sağlıqda sözlərin düzümü necə olacaq?

– Virciniyanın şərəfinə.

– Nümunəvi sağlıqdır, lap dərsliyə girəsidir.

– Heç bilmirəm, bu barədə sən nə düşünürsən?

– Nə düşünürəm?

– Dəqiqləşdirmələr olacaq?

– Yox, mənim xoşuma gəlir.

– Lap əla.

Onlar stəkanlarını qaldırdılar.

– Məncə, düzgün sağlıqdır, necə bilirsən?

– Lap dərsliklərə yazılısıdır, – Mark dedi.

– Haqlısan.

– Gərək hərdənbir Lenin də sağlığına içək.

– Onun şərəfinə pivə də gedər, – Pit dedi.

– Əlbəttə.

– Amma əvvəlcə viskimizi bitirək.

– Oldu.

– Okey.

– Dayan bir, – Mark dedi. – Toqquşduracağıq?

- Yox. Bu, minimalizm prinsiplərindən imtina etmək olardı.
- Hə, düz deyirsən.
- Hazırsan?
- Hə.

Onlar stəkanlarını qaldırdılar.

- Virciniyanın şərəfinə.
- Virciniyanın şərəfinə.
- Əla viskidir, – Pit dedi.
- İndi isə Lenin sağlığına vuraq.
- Hə.
- Amma elə-belə... “Lenin sağlığına” demək olmaz axı.
- Raziyəm, sağlığı təkrarlamağa dəyməz.
- Tapdım, – Pit dedi.

– Nə?

– Vaynblattın şərəfinə.

– Əla.

Onlar parçalarını qaldırdılar.

- Vaynblattın şərəfinə.
- Vaynblattın şərəfinə.
- Maraqlıdır, indi, görəsən, orada necədir, – Mark soruşdu.
- Çox güman ki, Zəfər Tağının altında oturub, fleytasını üfürür.

– Qulaq as, başa düşürsən ki, haradasan?

– Haradayam ki?

– Londonun mərkəzində – söziün hərfi mənasında. Mədəniyyətin beşiyində.

– Artıq içimdə ona qarşı heç bir hissiyyat qalmayıb.

Özümü yalandan belə göstərirəm.

– İndi mənim qulaqlarımdan da pivə axacaq.

– Gör sənə nə deyirəm, – Pit dilləndi. – Fəza – qavrayışdır. Zaman isə formal şərtədən başqa bir şey deyil.

– Pit, – Mark dedi, – mən səhər oyananda üstümə hər tərəfdən o qədər tartan-partan tökülür ki... Bunu lap açıq etiraf edə bilərəm.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Yəqin, ona görə də nə sual versən, “yox” cavabını qətiyyənlə qəbul etmərsən.

– “Yox” – cavab deyil, çünki cavab həmişə “hə”dir. “Yox” – yox deyil. “Yox” – heç nədir, sən heç nə olanda isə sual da olmur. “Yox” keyfiyyətində “yox”, əslində, “hə”dir, bu, dəqiq belədir. Əgər belə olmasaydı, sən doğulanda yanına heç kim gəlməzdə və bütün “yox”lar heç gərək də olmazdı.

– Yox, yox, elə deyil, inkarı inkar İlahiylə bəhsə girməkdir, – Pit dedi. – Bu, onun çox böyük səhvi idi.

– O məhz ilişəsi yerdə ilişib.

– Bu ilişikdə ilişməliydi də, – Pit dedi.

O, parçaları götürüb qalxdı, bardan yenə iki pinta¹ pivə ilə qayıtdı.

– Bilirsən, Mark, axı sən haqlısan. Bu məsələdə o ilişməliydi.

– Biz artıq on səkkizinci yuvaya çatmışıq?

– Hə, gölün lap kənarındaydı, təkcə suya tullanmaq qalır.

– Qulaq as, – Mark dedi, – mənim gələn ilə abunəmi ləğv elətdir, danışıdıq? Abunədən imtina edirəm.

– Orada – barın yanında bir şair vardı, – Pit dedi.

– O sənə nə dedi?

– Soruşdu ki, kim olduğunu bilirəmmi?

– Sən nə dedin?

– Dedim ki, ona oxşamırsan.

– Afərin, başın işləyir.

– Ravvin sevgilisiylə yataqda uzanıb, – Pit dedi, – bu yerdə mənzilin sahibəsi qapını döyür. O, yerindən dik atılır, cumur çarpayının altına, şlyapası isə çarpayıda uzanmış qadının ayaqlarının arasında qalır. Ev sahibəsi içəri girir. “Vay! Bu nə işdir, ya Rəbbim! – deyə qadın çıxır. – Sənin o yerin bizim ravvini tamam sovurub ki içinə!”

Hər ikisi gülməkdən masanın üstünə sərildi.

¹ Pinta – İngiltərə və ABŞ-da 0,57 litrə bərabər maye və dənəvər maddələr üçün ölçü vahidi

- Səndə yəhudi ləhcəsi qiyamət alınır. – Mark dedi.
- Kimdir burada yəhudi, sən, yoxsa sən?
 - Adətə bağlıdır, – Pit dedi. – Fikir vermişən ki, bu pivə-xanada çox gözəl qadınlar toplaşır?
 - Əlbəttə. Bəs Virciniya haradadır?
 - Evdə.
 - Evdə, yəni harada?
 - Öz evində.
 - Belə de.
 - Hə, məsələ bundadır. Mən, deyəsən, ayılmağa başlayıram.
 - Ayılmağa? Görünür, sən məndən yaxşı görməyə başlamısan.
 - Mən məsələnin mahiyyətinə üst-üstə qalaqlanmış yalançı mülahizələr içindən keçərək gəlirəm, qoca.
 - Amma məndən soruşma ki, – Mark dedi, – bu mahiyyət nədən ibarətdir. Əslində, bunu heç kəs anlamır...
 - Sakitləş, sənsiz də baş çıxararam.
 - Yox, bunu heç kəs başa düşmür və heç kəs sənə bu barədə bir söz deyər bilməyəcək.
 - Ay dedin ha.
 - Hə dəqiqi budur, – Mark dedi. – Bəs camaat niyə dağılır?
 - Yəqin, bağlanır.
 - Düzünü deyək ki, heç vaxtı deyildi. Doğrudan, onlar bizi buradan çıxaraqlar? Bax, deyəndə ki getmək vaxtıdır, mənə ehkamçılıqda ittiham edirlər.
 - Buranın sahibi, yəqin, heç bu sözləri tələffüz də eləyə bilməz.
 - Sən “ehkam” sözü altında nəyi nəzərdə tutursan?
 - Qalx görək.
 - Qalxdım: bir, iki.
 - Getdik.
 - Addımla, marş.

Onlar Oksford-stritlə addımladılar və tində küçəni keçərək, Qreyp-stritə döndülər. Mark avtobus dayanacağıının tirinə söykəniib durmuşdu.

– Bəs bizim balın kraliçası indi haradadır?

– Metroyla getdi, – Pit dedi.

Avtobusda Mark o dəqiqə yuxuya getdi. Öz dayanacağılarına çatanda Pit onun düşməsinə kömək elədi. Küçənin, az qala, lap ortasında durmuşdular.

– Bərk tut, – Pit dedi.

– Mənim üzrlü səbəbim var!

– Qəbuldur. Açarın hanı?

Onlar dəhlizə yumbalandılar.

– Pit, – Mark dedi, – biz nəsə mühüm bir şeyin lap başlanğıcında bundan duyuq düşürük.

Pit yataq otağının qapısını itələdi və işığı yandırdı. Birtəhər otağa girdilər.

– Çıxaraydın da bunları əynimdən.

– Qonçarovun “Oblomov”u.

Pit döşəməyə oturdu, Markın ayağını qaldırdı və çək-məsini birtəhər çıxardı.

– İvan İvanoviç, – Mark deklomasiya elədi, – özünü vurdu.

– Boynuma minnət qoy. Get yat!

Mark elə köynəkdəcə yorğanın altına girdi. Pit isə çarpayıda əyləşərək gözlərini ona zillədi.

– Pit!

– Hə.

– Şübhə yoxdur.

– Heç ola da bilməz, – Pit dedi.

XXIV fəsil

– Mən kabus gördüm.

– Nə gördün? – Mark ona sarı çöndü.

Onlar “Qu quşu” barında oturmuşdular, axşamçağı idi. Piştaxtanın o üzündə dondurmanı pəncərədən süfrə bəzə-yənlərə ötürən ana ilə qızı italyanca danışdılar.

– Təsadüfən küçəni keçən o oğlan Len deyil ki?

– Gözlərimə inanmıram.

Len iki avtobusun və mebel maşınının arasından sivi-şib çıxdı, özünü səkiyə yetirib şüşə qapıdan içəri baxdı.

– Bu kimdir belə, ilk dəfədir görürəm, – Mark dedi.

O gülümsünərək masaya yaxınlaşdı.

– Milad bayramınız mübarək!

– Sən axı deyəsən, yeni torpaqları fəth etməyə gedir-din, – Pit dedi. – Paris necədir, səndən sonra ondan nəşə qaldımı?

– Mən Parisə getmişdim, – Len əyləşərək dedi. – İki gündür qayıtmışam.

– İki gün? – Mark dedi. – Bəs bu iki gündə nəylə məşğul idin?

– Güc yığırdım.

– Elə görkəmdəsən ki, elə bil, on iki kontingentin polisi birdən düşüb dalına, – Pit dedi. – Boynuna al görək, niyə aradan çıxmısan?

Len onlara baxdı.

– Burada işlər necədir?

– Əladır, – Mark dedi. – Sən niyə tez qayıtdın?

– Niyə qayıtdım? Ona görə ki, səbəb vardı. Sizə bu barədə danışmağa hazırlaşmıram. Ya da... eybi yox. Danışaram.

– Hə, dillənməyəcəksən? – Pit dedi.

– Hər şey pendirin ucbatından oldu.

– Pendirin ucbatından?

– Hə, pendirin ucbatından. O murdar iyli kamamberə¹ görə oldu. Bu, mütləq baş verəcəkdi, lap dəqiq deyirəm, lap birinci dəfə olmasa da, iyirmi səkkizinci dəfə mütləq baş verəcəkdi. Mənim qızdırmam azı beş yüz dərəcə qalxdı, həqiqi sözümdür. Üşütmədən tir-tir əsirdim, eyni zamanda da, gecə tualetdən çıxma bilmirdim. Fikirləşdim ki, taledən qaçmaq olmaz. Əgər qismət deyilsə, nə etmək olar? Bilirsiniz, bu nəyə bənzəyirdi? Zırpı bir adam topa zərbə ilişdirir, sən də onu tutmağa çalışırsan, top isə sənənin qucağına düşmək əvəzinə düz gözüne dəyir, bu vəziyyətdə “qarından dəyir” desəm, daha düzgün olar. Yox, artıq hər şey qaydasındadır. İndi gündə cəmi üçcə dəfə tualetdə iclasım olur. Artıq bu prosesi nisbətən tənzimləyə bilərəm. Səhər-səhər bir dəfə əməllicə otururam, sonra da lanç ərəfəsində yüngülvari... bir dəfə də çaydan sonra, getdi düz axşama kimi; axşama kimi sərbəstəm. Nə istəsəm, eləyə bilərəm. Uşaqlar, görürəm məni yaxşı başa düşmürsünüz. Kamamberlə ünsiyyətin bütün qəlizliyi bundadır ki, o ölməzdir. Əslində, kamamber əsl həyatını siz onu yeyəndən sonra sürməyə başlayır. Ən azından həmin o konkret kamamberi dəqiq deyə bilərəm – mənə qismət olanı. Yanına getdiyim həmin o alman tanışım kamambersiz yaşaya bilmirdi, hətta yatağa da onunla girirdi. Onu da deyim ki, bu sahədə böyük mütəxəssisdir.

– Heç olmasa, onu büküb-eləyirdi? – deyə Mark soruşdu.

– Əlbəttə. Təbii ki, bükürdü. Amma, ümumiyyətlə, o bu pendirlə çox kobud, qəddar davranırdı. Onu elə dişləyirdi ki, bunu görək görəsən e, dişlərini ona sancırdı, sonra da bütün diqqətini pendirin dadında cəmləşdirirdi. Gərginlikdən burnunun ucundan tər damcılayırdı, amma kamamberlə döyüştən həmişə qalib çıxırdı. Mən heç o dostumun başqa nəsə yediyini görməmişəm, hərdən pomidor, ya da göbələk-zad götürürdü, vəssalam. Belə incə

¹ Kamamber – pendir növü

təfərrüatlara görə üzr istəyirəm, amma onun sidiyindən ən qoca Əhdi-Ətiq ravvininkindən də pis qoxu gəlirdi.

– Sən Parisdə bir həftədən artıq oldun, – Pit dedi.
– Orada daha nə gördün?

– Yadımda deyil, – Len dedi. – Hər şey yaddaşımından silindi, sovruldu. Elə Paris barədə düşünən kimi, həmin o andıra qalmış pendir düşür yadıma.

– Qulaq as, – Mark dedi. – Bəsdir özünü gicliyə qoydun. Orada nə baş verib? Niyə belə tez qayıtdım?

Len başını yelləyib gülümsündü.

– Yox, – dedi. – Pendir elədi hamısını, başqa heç nə. Pendir elədi.

XXV fəsil

O, qapını açdı.

– A-a.

– İstidir ora?

– Bura gəl, – Pit dedi.

Qız onun yanında divanın üstündə oturdu və oğlan başını onun dizləri üstə qoydu.

– Bu gün günorta bizim işdə kimsə unitaza zibil doldurmuşdu, – göz vuraraq dedi. – Kanalizasiya da tutuldu. Məndən də bir az şübhələndilər. Amma səhv etmişdilər. Səhv izə düşmüşdülər. Mən öz istəyimə tamam başqa yolla da nail ola bilərəm.

Qız əlini onun alınına çəkdi.

– Sən çox işləyirsən.

– Dünya belə qurulub da. İşləmək lazımdır.

O, ayaqlarını divanın qoltuğuna qoydu.

– Sən necəsən?

– Normal. Yolüstü kitabxanaya baş çəkdim, – dedi.

– Bəlkə, düz bir saat kitab eşmişəm: itlər və atlar, antropo-

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

logiya, psixologiya, poeziya topluları, daxili yanma mühərrikləri, matros-xilasedicinin dərsliyi, hətta bir vervolfun – canavara çevrilən birisinin tarixçəsini də tapıb çıxardım. Yeri gəlmişkən, heç özünü vervolf kimi hiss etməmişən?

– Nə bilim?

– Sən təsadüfən yarasa-vampir deyilsən ki?

– Ona sən daha çox oxşayırsan.

– Mən? Əşşi, mən mədəni meşşanam.

Kölgələr otaq boyu uzandı.

– Len qayıdıb.

– Len? Nəsə gəlişi çox tez oldu.

– Yüz faiz nəyisə gizlədir. Ha çalışdıqsa, boynuna almadı, elə hey burcuxdu.

– Maraqlıdır, insanlar daim nəyisə gizlətməyə çalışırlar, sirli görkəm alırlar, – qız dedi.

– Düşünürsən ki, bunun səbəbi maraqlıdır, hə?

– Ən azından, qətiyyəən aydın deyil ki, niyə belə eləməlisən.

– Mən də səbəbini bilmirəm.

– Bu axı hər şeyi yalnız dolaşdırır, – o dedi. – Şəxsən mən inanmıram...

– Nəyə?

– Ona ki, hamımız məhz belə yaşamalıyıq.

– Əlbəttə, heç kəs belə yaşamamalıdır.

– Mən də elə onu deyirəm də.

– Mənim ad günümə nə almaq istəyirsən?

– Hə, doğrudan ha. Sən özün nə istəyirsən?

– Kitab istəyərdim, – oğlan dedi. – Əla bir cildə kitab istəyərdim ki, bir az maariflənim. İçində uzun sözlər olmasın. Özü də iri hərflərlə yazılsın.

– Danışdıq.

– Qulaq as, ağıma bir şey gəldi. Yəqin, hərdən mənim bərəmdə düşünürsən, xəyala dalırsan, elədir?

– Özün bunu çox gözəl bilirən.

– Bu işə son qoymaq lazımdır.

– Nəyə?

Qız yuxarıdan-aşağı onun üzünə baxdı, sonra isə pəncərəyə sarı çöndü.

– Pit.

– Hə?

– Səndən bir şey xahiş etmək istəyirəm.

– Nə?

– Mən dincəlməliyəm.

– Necə?

– Mənə dincəlmək lazımdır.

– Dincəlmək?

– Hə.

– Nəyi nəzərdə tutursan?

– Mən yaman əldən düşmüşəm.

Oğlan oturub üzünü ona çevirdi.

– Mənə sakitlik lazımdır. Mənə istirahət lazımdır.

O qalxdı.

– İstirahət?

– Hə.

– Sən nədən danışırısan?

Qız hərəkətsiz oturmuşdu.

– Nədən istirahət?

– Nədən?

– Hə, nədən?

– Bizdən.

Pit peysərini qaşdı.

– Niyə? Nə olub ki?

– Mən yorulmuşam.

– Doğrudan?

Oğlan pəncərəyə yaxınlaşıb küçəyə baxdı.

– Uzun çəkməz.

– Nə qədər?

– Nə bilim... iki həftə-zad.

– Axı mən səni həmişə incitmirəm. Həmişə gərgin olmursan, elə deyil?

– Yox, gərgin olmuram.

– Onda bəs nə olub?

– Yorulmuşam.

– Sən bu iki həftəni nə etmək istəyirsən?

– Heç nə.

– Gözlərimin içinə bax.

– Niyə?

– İşığın əksinə oturmusan, üzünü görə bilmirəm. Mənə bax.

– Baxıram.

– Məni görürsən?

– Hə. Sən – pəncərənin fonunda açıq rəngli siluetsən.

Əynində mənim paltarım var.

– Hə.

– Belə eləmək olmaz, lazım deyil.

– Nəyi nəzərdə tutursan?

Oğlan siqaret yandırır gülümsündü.

– Yaxşı, Cinni. Mən bunu öz kitabımıza qeyd edərəm.

Qara kitaba yox, qırmızısına.

Kibrit çöpü əzici qaranlıqda asta-asta sönmürdü. O, alova baxırdı, sonra odun barmaqlarına lap yaxınlaşdığını görəndə iti hərəkətlə çöpü açıq pəncərədən çölə atdı. Küçə tamam qaranlıq idi.

– Elə düşünmək olar ki, biz haradasa eskimosların yanında, Uzaq Şimaldayıq, – o dedi. – Qaranlıqdır, göz gözü görmür, indi kimin ovuna çıxmısan, tut görüm, necə tutursan...

O çöndü. Qız ona baxırdı.

– Okey. Dincəlmək istəyirsən, dincəl. Sənə uğurlar.

– Çox sağ ol.

– İki həftə. Narahat olma. Qaniçən siçan kimi sənə pəncərəyə qəfil soxulmayacağam. Mənim vampirlik mövsümüm hələ yetişməyib.

Qız yaxınlaşıb onunla yanaşı pəncərənin qarşısında durdu, oğlanın əlinə toxundu.

– Yox. Öpmə məni. İstəmirəm.

ÜÇÜNCÜ HISSƏ

XXVI fəsil

- Nə dedin?
– Heç nə.
– Sən heç vaxt heç nə demirsən. Yox. Amma onsuz da, hər dəfə bu mövzuya qayıdırsan.
– Nəyə qayıdıram? – Mark dedi.
– Həmin söhbətə.
– Gecə saat dördüdür. Artıq yorulmuşam.
– Sən yorulanda nə edirsən, yatağa uzanırsan?
– Tamamilə doğrudur.
– Özün də daş kimi yatırsan.
– Əlbəttə.
– Bəs yuxudan duranda nə edirsən?
– Yeni günü qarşılayıram və harasa gedirəm.
– Bəs hara gedəcəyini qabaqcadan fikirləşirsən?
– Hara lazım oldu, ora da gedirəm.
– Mən sənə bir sual vermək istəyirəm, – Len dedi.
– Kimin buna şübhəsi var ki...
– Suallara cavab verməyə hazırsan?
– Yox.
– Axı deyirsən ki, soruşmağa adət etməmişən. Əgər cavab vermirsənsə, soruşmursansa, onda nə edirsən?
– Harasa gedirəm.
– Və quzu kimi yatırsan?
– Hə, məhz quzu kimi.
– Bəs harasa gedəndə nə edirsən?
– Sualın elə budur? Hə?

- Hansı sual?
- Hə, davam elə.
- Hansı sual?
- Sən mənə sual verməyə hazırlaşırıdın.
- Nə barədə?
- Sual budur?
- Yox, bu, sənə verməyə hazırlaşdığım sual deyil.
- Bəs o sual hansıdır?
- Bu, başqa sualdır.
- Hamısı elə başqa sualdır.
- Yaxşı, qurtar.
- Yaxşı. Davam elə, – Mark dedi.
- Len qalxdı.
- Sən “davam elə” deyəndə nəyi nəzərdə tutursan?
- o soruşdu. – Mən sənə sual verdim. Sən isə cavab vermədin.
- Hansı sual?
- Harasa getdiyin günlərdə nə edirsən?
- Dincəlirəm.
- Bəs dincəlmək üçün yeri haradan tapırsan?
- Gah buradan, gah da oradan.
- Amma özünün razılığınla, hə?
- Şübhəsiz.
- Sən axı fəvqəladə adam deyilsən, hə?
- Yox, mən fəvqəladəyəm.
- Harada dincələcəyini özün seçirsən?
- Bəzən.
- Və bu yer harada desən ola bilər də, elə deyil?
- Məndən nə istəyirsən?
- Sənin evin var?
- Yox.
- Sən nə dedin?
- Yox.
- Bəs harada olursan?
- Evlərin arasında.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Len oturdu.

– Tanrıya inanırsan?

– Nə?

– Tanrıya inanırsan?

– Kimə?

– Tanrıya.

– Tanrıya?

– Sən Tanrıya inanmırsan?

– Mən Tanrıya inanırammı?

– Hə.

– Bir də təkrar edə bilərsən?

– Peçenye götür.

– Sağ ol.

– Bu, sənin peçenyendir.

– Burada iki dənəsi qalıb. Biri sənə, biri mənə.

Len durdu.

– Sən başa düşürsən. Heç vaxt başa düşürsən.

– Doğrudan?

– Bilirsən əsas nədir? Bilirsən, ən başlıca sual hansıdır?

– Yox, hansıdır ki?

– Əsas sual budur ki, sən kimsən? Niyə, necə, hətta nə də yox, məhz kimsən. Mən, yəqin, pis-yaxşı artıq özümdən baş çıxarmışam. Hərdən isə sənin kim olduğunu da anlamağa başlayıram. Lakin son nəticədə – sən kimsən axı? Söyləmək çətindir: sən özün kimliyini bilirsənmi? Yalnız ona görə çətindir ki, sənin öz sözlərinə əsaslansaq, istənilən açarı yalnız onunla açılmağa hazır olan istənilən açarı yerinə sala bilərsən, amma bu ona görə mənasızdır ki, bu mexanizm “sarsaqlardan mühafizə” sistemiylə təchiz olunmayıb və təbii ki, mükəmməl deyil. Bunun mənə, ümumiyyətlə, heç bir aidiyyəti yoxdur, bu, mənim işim deyil.

Len əllərini belinə qoyub otaqda gəzişdi.

– Bayaq dediyim kimi, bəzən mənə elə gəlir ki, səni yavaş-yavaş anlamağa başlayıram, amma, əslində, bu sırf

təsadıfdür. Özü də ikitərəfli təsadüf. Yəni müşahidə olunanla müşahidə edən eyni zamanda eyni nöqtədə olurlar. Belə bir təsadüfün ehtimalı kifayət qədər yüksəkdir. Biz təsadüflərdən çox asılıyıq və bu qəbil hallar baş verəndə, ya da ən azından, baş verdiyini güman edəndə, gərək özünü dümsükləyərək inandırasan ki, bütün bunların illüziya, hətta adi qarabasma olması ehtimalı mövcuddur.

O, otağın küncündə dayandı.

– Hər bir konkret zaman kəsimində səni təşkil edən, ya da ən azından, mənim fikrimcə, elə sənin öz düşüncənə görə də səni təşkil edən şeylər daim, lap saniyəbəsanıy dəyişir; elə dəhşətli bir sürətlə dəyişir ki, mən bu dəyişiklikləri izləməyə də vaxt tapmıram; bu hələ azmış kimi, tamamilə əminəm ki, heç sən özün də bunları müşahidə etməyə fürsət tapa bilmirsən. “Sən kimsən” – bu sual mənim üçün daim naməlum qalır və bu bərədə çox vaxt heç minimal təsəvvürüm belə olmur, lakin sənin kim olduğunu anlamağa başladığım həmin anlarda mənə elə gəlir ki, bunu mütləq dəqiqliyiylə, tam mükəmməlliyiylə dərk edirəm və əgər mən belə zidd qütblərə sürüklənirəmsə, sənə münasibətimə necə əmin ola bilərəm? Sənin sayın-hesabın yoxdur. Mən səndə nə görə bilərəm, nəyi dəqiq anlaya bilərəm ki, yaxamdan əl çəkməyən bu ideyanı, heç olmasa, müvəqqəti unudum? Sən bir çox fikirlərin və əks təsvirlərin məcmususan. Bu əkslər nə qədərdir? Kimin əksləridir bu? Nədə əksləridir? Yəni bu həmin o nəsnədir ki, sən ondan ibarətsən? Okeanın qabarması özündən sonra hansı zirzibili qoyur? Bu zibilin başına nə gəlir sonra?.. Mən artıq nə baş verdiyini görmüşəm. Lakin bunu görəndə danışa bilmirəm. Uzaqbaşı barmağımla göstərə bilərəm. Əslində, heç bunu da eləyə bilmirəm. Zibil artıq üyüdüüb, qarışdırılıb və dənizin onu yenidən alıb aparmasına hazırdır. Mən onun hara getdiyini görmürəm. Yaxşı, bəs onda nə görmüşəm ki? Mən nə görmüşəm – zibil, yoxsa mahiyyətin özünü? Bütün bunlar nə

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

deməkdir? Və bunlar sənə haqq verirmi ki, qarşımda durub kim olduğunu bildiyini söyləyəsən? Bu axı görünməmiş ədəbsizlikdir. Böyük bir səhra var və hərdən onun üzərində də külək sakitləşir. Bəlkə də, məni inandıra bilərsən. İnandıra bilərsən? Amma çətin ki, bunu eləyəsən, çünki hər dəfə deyəndə ki özünün kimliyini bilirsən, sənə inanmıram. Əgər inanacağım, ya da inanmağa cəhd edəcəyim barədə nəşə deyə bilsəydin, mən, yəqin, səni öldürər, tiyənin birçə zərbəsiylə şırımlardım. Lakin səni heç vaxt öldürə bilməyəcəyəm, çünki sən mənə lazım olan cavabı heç vaxt verməyəcəksən. Nə sən, nə də Pit. Sizin hər ikiniz ətrafınıza diqqətlə göz gəzdirməlisiniz. Məncə, bütün bunlar son dərəcə sadədir. Sən, çox güman ki, Pitin Qara Cəngavərisən. O da sənin Qara Cəngavərin ola bilər. Amma bir şeyi yəqin bilirəm ki, öz lənətini çiyinlərimdə daim daşmalıyam, mən iki Qara Cəngavərlə yaşamağa məhkumam və sizin kimliyinizi dərk etməyə nə kimi özümün kim olduğumu anlaya bilməyəcəyəm.

– Yox, səndə nəşə düz alınmır.

– Səhvən var.

– Sən qara cəngavərlər haqqında nə qatıqladın?

– Biri artıq buradadır. Qara Cəngavərin biri. Pərdənin dalındadır. Pit səninkidir, sən isə onunku. Siz bir-birinizin hesabına yaşayırınsız.

– Biz bir yerdə əla dil tapırıq: bir tavan altına düşən kimi evdə mütləq yangın başlanır.

– Bunu eşitməyimə şadam.

– Yaxşı, – Mark ayağa qalxaraq dedi. – Sənə yalnız bir şey deyə bilərəm.

– Amma bir az ehtiyatlı ol.

– Bilmirəm istəyimiz nədir. Amma bu istək nə olsun, biz ona heç vaxt nail ola bilməyəcəyik.

– Niyə ki?

– Çünki artıq ondan varımızdır.

Len oturdu və gözlərini yumdu.

XXVII fəsil

- Eşq olsun, dostum.
- Eşq olsun. Gir içəri.
- Küçədən keçirdim, birdən yadıma düşdü ki, bəlkə, sənə baş çəkim, – Mark dedi.
- Əyləş, – Pit dedi. – Yağış yağır hələ?
- Yox. Yağırdı məgər?
- Yağmırdı ki?
- Yox, sonuncu qırx beş dəqiqədə yağmırdı.
- Nədir, qırx beş dəqiqədir piyada gəlirsən? Heç ağılıma gəlməzdi ki, belə igidliyə gücün çata.
- Mark gülüb qəlyanını doldurmağa başladı.
- Haradan almısan onu?
- Əşşi, çoxdan məndədir. İndi də qərara gəlmişəm ki, çıxarım, bir havasını dəyişsin.
- Nə tənəkədir çəkdiyin?
- “Üç rahibə”.
- Ay iylənir ha.
- Hə, siqaretlə müqayisədə böyük fərqi var.
- Yəqin, məni tüstüyə basıb buradan qovmaq istəyirsən.
- Mən o mənada deyirəm ki, yaxşı qəlyandır. Lap təzəcə təmizləmişəm.
- Vurmaq istəyirsən?
- Narahat olma.
- Qəlyan təmizləyirsən, piyada yeriyib ayaqlarını yumşaldırsan. Bu enerjinin mənbəyi haradandır?
- O qız yadındadır? Sonya?
- Hansı?
- Mənimlə yığıncaqda olan.
- Hə-ə.
- Bu axşam onunla görüşürəm.
- Nə olsun ki? Bir əlaqə görmürəm.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Fikirləşdim ki, qəlyan kimi əyri-üyrü bir şey mütləq lazımdır, xoşuna gələr.

– Nə bilirsən?

– Bilirsən, – Mark dedi, – bu, insanda sabit maraqların göstəricisidir.

– Əşşi, get işinin dalınca – özü də maraqlarınla bir yerdə.

– Başa düşürsən, gərək yarınmağa və hər cür naz çəkməyə hazır olasan.

– Kimə yarınmağa, qadınlara?

– Yox. Yaxşı, razıyam. Kimsəyə yarınmaq gərək deyil. Bütün bunlar zarafatdır.

– Siqaret yandırsam, etiraz etməzsən ki? – deyə Pit siqaretini yandıraraq soruşdu.

Pəncərəni iri yağış damlları taqqıldadırdı.

– Hə, gəlib çıxdı, – Pit dedi.

– Bura bax bir.

– Heç demə.

– Görünür, bu il payız erkən gələcək, – Mark dedi.

– Mərc gəlirəm.

– Elə bilirəm, sən haqlısan.

Onlar yağışa tamaşa edirdilər.

– İstidən yorulmuşam, – Mark dedi. – İşim belədir də.

– Hə.

Mark qəlyanın müştüyünü eşələdi.

– Yaxşı, özün necəsən?

– Pis deyiləm.

– Nəsə, elə bil, birtəhərsən.

Pitin canından üşütmə keçdi, pencəyini geyindi.

– Yaxşı görünmürsən, – Mark dedi.

– Amma, düzünü desəm, hal-hazırda işlərim bir az... bu sözdən qorxmuram – pox kimi gedir.

– Niyə ki?

– Əşşi, – Pit üzünü qırışdırdı, – sarsaq şeydir, fikir vermə.

- Nə baş verib axı?
- Sən son zamanlar Virciniyanı görmüsən?
- Virciniyanı? Yox.
- Hə, elə mən də görməmişəm.
- Nə danışırsan?
- O, mənimlə heç yaxşı hərəkət eləmədi. Hər şey bitdi.
- Boş-boş danışma.
- Elə hesab et ki, mən onu kanalizasiyaya axıtdım, – Pit dedi. – Onun haqqında danışmaq belə istəmirəm. O artıq öz prioritetlərini dəyişib.
- Necə oldu bu?
- Elə belə, – Pit dedi. – Soxoda bir kampaniyayla dostlaşıb, hər şey də elə bundan başladı. Qıssası, cinsi orientasiyasını dəyişib. Vəssalam, bundan artıq nə deyim ki.
- Mən də fikirləşirəm niyə çoxdandır bu görünür?!
– Əvvəl razılaşıdıq ki, ona dincəlmək lazımdır. Bir-iki həftə. Amma sonra qayıtmadı, vəssalam.
- Hə-ə, işlər yaşdır...
- Yox əşşi, – Pit dedi. – Əgər o belə yaşamaq istəyirsə, qoy yaşasın.
- Deməli, o dincəlmək istədiyini deyəndə, sən razılaşmısan?
- Hə. Niyə razılaşmayım ki? Düzünü desəm, bunun üçün onun səbəbi vardı. Mənim əlimdən kim desən yorular.
- Hə, deməli, həqiqətən, ona dincəlmək lazım idi.
- Başa düş, Mark. O dincəlmək istəyirdi – qoy dincəlsin. Mənim buna etirazım yoxdur. Yəqin, kənardan qəribə görünür, amma bizim münasibətlərin son zamanlar nə dərəcədə dolaşq olduğunu nəzərə alsaq, mənə, bir yerdə həddindən çox qalmışdıq. Odur ki qərara aldım mübahisə etməyim, razılaşdım – qoy dincəlsin. Bəs o nə etdi? Bizim münasibətləri unutmamağa, onları lap pəncərədən çölə atmağa hazır idi. Özü də gör onu nəyə dəyişdi? Sənə deyirəm axı, özün üçün onun üstündən xətt çəkə bilərsən, necə ki, mən

çəkdim. Kaş biləydin ki, o, indi kiminlə və harada oturubdurur. Mən bu adamların, bu yerlərin heç adını belə çəkmək istəmirəm, o ki qala təsvir eləmək ola.

– O, sənin şəxsi mülkiyyətin deyil, – Mark dedi. – Ona necə icazə-filan verə bilərsən ki?

– Mən heç kimə icazə-filan vermərəm, dostum, – Pit dedi. – Sadəcə olaraq, baş vermiş hadisələrin son şərhini verirəm.

– Hə-ə, ən azından, sənin münasibətini anladım.

– Düzdür, içməyə o, mənimlə başlayıb. Bu həqiqətdir.

Amma hər səhifəni çevirməyi də bacarmaq lazımdır axı.

Yağış bayaqki kimi pəncərənin şüşəsini döyəcləyirdi.

– Bəsdir, məndən bu qədər.

– Bəlkə, gedib onunla görüşüm? – Mark dedi.

– Niyə?

– Baxım görüm necədir.

– Necəliyini sənə dedim axı.

– Hə, amma ola bilər ki, hər şey göründüyü qədər də sadə deyil.

– Nəyi nəzərdə tutursan?

– Bəlkə, nəşə bir faydalı iş görə bildim.

– Faydalı?

– Heç olmasa, aydınlaşdıraram ki, əsl həqiqət nədədir.

Pit qalxıb nəfəsliyi bağladı. Sonra masanın yanına dönüb yenidən əyləşdi.

– Sənin orada heç bir işin yoxdur, – o dedi, – dəyməz buna.

– Heç bilmirəm.

– Hə, bu, qıçımın arasına vurulmuş qəfil təpik idi.

Amma indi deyə bilərəm ki, bəsimdir – daha belə xoşbəxtlik istəmirəm.

– Yox, hər halda, onunla əlaqə saxlayacağam. Görüşəcəyəm, aydınlaşdıracağam ki, vəziyyəti necədir, – Mark dedi.

– Sən onunla hansı adla görüşəcəksən?

– Sənin dostun kimi.

– Əgər görüşmək istəyirsənsə – özün bilərsən. Mənlik bu qədər. Bir az da keçsə, ürəyim lap sakitləşəcək. Hələlik sənə dincəlmək, təmiz hava almaq lazımdır.

Onlar otaqda oturmuşdular.

– Yağış elə hey tökür ha.

– Görünür, bütün gecə yağacaq, – Pit dedi.

XXVIII fəsil

– Virciniya?

– Eşidirəm.

– Markdır danışan.

– Salam.

– Sənin açıqcanı aldım.

– Çox yaxşı.

– Onsuz da sənə zəng vurmağa hazırlaşdım.

– Doğrudan?

– Sən indi neyləyirsən?

– Heç nə.

– Mən isə evdəyəm.

– Yəqin, sizə gələyəm.

– İndi?

– Hə.

– Əla. Onda görüşərik.

– Yaxşı, danış görüm, bütün bunlar nə deməkdir?

– onlar oturanda Mark gülümsündü.

Otaq sakit idi. Qız ayağını ayağının üstünə aşırdı.

– Bunlar – yəni nə?

– Piltə əlaqədar deyirəm.

– Onda heç nə, – qız dedi. – O mənada ki, hər şey bitib.

– Belə asanlıqla?

– Deyiləsi başqa sözüüm yoxdur.

– Heç bir sözün?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Hə, yoxdur.

O, çantasını açdı və siqaret qutusunda çıxardı. Mark qalxıb onun kreslosunun qarşısında əyilərək, kibriti yandırdı. Qız kresloya yayxanmışdı. Oğlan yenidən əyləşdi.

– Deməli, mənə bundan artıq heç nə deməyəcəksən?

– Daha bu münasibəti uzatmaq olmazdı. Külqabın var?

– Külü buxarıya çırp.

QIZ siqaretinin külünü buxarının çəpərinin qırağına toxundurub alnına düşən saçlarını qulağının dalına itələdi.

– Belə-belə işlər, – qız gülümsündü. – Deməli, evdə qayda-qanunu özün təmin eləyirsən?

– Mən yox. Bir qadın gəlir.

– Bəs qab yumaq necə?

– Onu özüm eləyirəm.

– Bu gün artıq yumusan?

– Bu gün? Yox.

– Qoy mən yuyum.

– Lazım deyil.

QIZ ayaqlarını xalının üstünə uzatdı və havaya uzun tüstü burumu üfürdü.

– Əvvəllər də sənın mətbəxində qab yumuşam.

– Yadımdadır.

Oğlan öskürüb sinəsini yumruqladı.

– Pis öskürürsən, – qız dedi.

– Hərdən daha pis olur. Qulaq as, Pitin yanına qayıtmağa hazırlaşmırsan?

– Sən öskürək üçün nəyə qəbul edirsən?

– Yox.

O, boğazını arıtladı.

– Eşitmişəm ki, yaman gəzirsən.

– Əgər istəyirsənsə, belə adlandır.

– Nədir, düz deyil?

– Əgər sənın üçün maraqlıdırsa, Taker adlı bir nəfərlə gəzirəm.

- Qərbdəndir?
- Hindudur, qızılıdərili.
- Mən də hinduyam.
- Yox bir.
- Bəs kiməm?
- Qız yenə külü buxarıya çırpdı.
- Deməli, Takerlə?
- Hə, Takerlə. Hələ başqa bir söz deyə bilmərəm.
- Yanılırsan, istənilən şey barədə həmişə daha artıq söz demək olar, – Mark dilləndi.
- Bəlkə də, elədir.
- Siqaretin kötüyünü ver mənə. Barmaqlarını yandırarsan.
- O, siqaret kötüyünü qızın əlindən alıb söndürdü və yenə də oturdu.
- Məktəbdə işlər necədir?
- Bizdə tətildir, – qız dedi.
- Hə, doğrudan ha...
- Bildiyim qədər, sən də tətildəsən.
- Hə, elədir.
- Özü də çox uzun çəkən bir tətildə.
- Hətta lap çox, – o dedi.
- Nə vaxt işə düzəlməyə hazırlaşırısan?
- Tezliklə məcbur olacağam.
- Hara?
- Hara götürsələr.
- Qız yenə çantasını açdı.
- Birini də çəkim.
- Yox. Mənimkindən çək.
- Qıza sarı əyilərək kibrit çöpünü onun siqaretinə yaxınlaşdırdı.
- Sağ ol.
- Qəşəng paltardır, – oğlan oturanda dedi.
- Sağ ol.
- Dəyməz.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Mark ona uzun bir nəzər saldı.

– Niyə mənə belə baxırsan?

– Həmişə hansı səbəbdən baxırdımsa, ona görə.

– Mən utanıram, bir də gördün qızardım.

– Niyə mənə açıqca göndərmişdin?

– Səni görmək istəyirdim.

– Niyə?

– Bəs sən niyə mənə zəng etdin?

– Pitə dedim ki, zəng vuracağam.

– Hə?

– Sadəcə, səninlə danışmaq istəyirdim. Biz axı gör neçə vaxtdır söhbət etmirik.

– Biz heç əvvəl də bir-birimizlə demək olar ki, danışmırdıq, – Virciniya dedi.

O qalxıb siqaretini söndürdü.

– Sənikini də ver, – dedi, – ayağa qalxmışkən söndürüm.

Sona kimi çəkilməmiş siqareti qızın əlindən alıb söndürdü. Sonra oturdu.

– Mənə bir söz de.

– Nə? – Virciniya soruşdu.

– Qarın üstüylə iz qoymadan qaça bilərdin?

– Elə bilirəm, hə.

– Bilirsən, mən də fikirləşirəm ki, səndə bu alınardı.

– Mən də elə düşünürəm.

– Əminsən?

– Sən necə, fikirləşirsən ki, alınar?

– Yəqin, hə.

– Sən bunu həmişə bilirdin?

– Mən bunu həmişə bilirdim, – oğlan dedi. – Belə olduğunu sənin gözlərindən oxuyurdum.

– Nədir, belə aydın görünürdü?

– Həmişə. Elə bədənimdə də.

– Bədənimdə də görünürdü?

– Hə, həmişə.

- Səninkində də, – qız dedi.
- Doğrudan?
- Hə.
- Sənin bədənini, bilirsən... – oğlan dedi. – Bu həmişə sənini bədənində hiss olunurdu.
- Həmişə.
- Mən heç vaxt sənini ayaqlarını dizdən yuxarı görməmişəm.
- Heç vaxt.
- Ətəkliyini qaldır.
- Nə?
- Ətəkliyini qaldır.
- Belə?
- Hə. Qaldır.
- Belə?
- Qoy belə qalsın.
- Belə?
- Ayağımı ayağımın üstündən götür.
- Belə?
- Deməli, o, mənə axmaq sayır?
- Onlar yataqda uzanmışdılar.
- O, hamını axmaq sayır.
- O, sənə deməyib ki, mən axmaqam?
- O qədər sözlər deyib ki...
- Yox, dəqiq bilmək istəyirəm.
- Neynirsən ki?
- De.
- Mən sənə dedim.
- Bunu deyəndə özün eşitmişən?
- Bir zamanlar sənini barəndə dediklərimdən belə nəticə çıxara bilərəm ki, o, sənə hörmət edir.
- O, mənə hörmət etmir və axmaq sayır.
- Sən axı niyə anlamırsan, – qız dedi, – o heç kimə hörmət eləmir. O, hamıya nifrət bəsləyir.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

- Bütün bu illər ərzində belə olub?
- Gəl, onu unudaq.
- Mark çarpayının kənarında oturdu və peysərini qaşdı.
- Bir şeyi heç cür başa düşmürəm, əgər o məni axmaq sayırsa, niyə mənimlə oturub-durur?
- O, səndən, sadəcə, istifadə eləyir, elə hamıdan etdiyi kimi, – qız onun kürəyinə toxunaraq dedi. – Unut onu.
- Görəsən, bu nə oyundur aparır?
- Qulaq as, sakitləş, – qız dedi. – Lənət şeytana, nə qəmiş olmusan ona?
- Sən nəyi nəzərdə tutursan?
- Mənə o, azından ən pis bir şey eləməyib. Mən sağ-salamat qurtardım.
- Hə, düz deyirsən, amma mənim məsələm başqadır.
- Mənə bax. Bura gəl, gəl bir az da uzanaq.
- Mark ona baxdı.
- Nə yapışmısan e ondan?
- Sən başa düşmürsən, – oğlan dedi.
- Şəxsən mən indi ona tüpürmək belə istəmirəm.
- Aranızda olanların hamısından sonra, onunla birgə olduğun bir belə müddətdən sonra demək istəyirsən ki, sizi bağlayan tellər tam qırılıb, hər şey dağılıb gedib?
- O tel artıq sürtülmüşdü.
- Qız onu qucaqlayıb özünə sıxdı.
- Bilirsən, mən indi nə istəyərdim?
- Nə?
- İstəyərdim ki, o içəri girib bizi görsün, – qız dedi. –
- Lüt. Bir-birimizi qucaqlayan halda görsün.
- Sən bunu istəyərdin?
- Qız onu qucaqladı.
- Başa düş, – deyə pıçıldadı, – gərək məndən kamını tam alasan, çünki bizim “biz”imiz cəmi bir həftə çəkəcək.
- Sən nədən danışırsan? – Mark dedi. – Sən və mən?
- Öp məni.

Mark onu öpüb oturdu.

– Sənə bir şey deyəcəyəm, – oğlan dilləndi. – O, dəhşətli səhvə yol verib. Mən axmaq deyiləm.

XXIX fəsil

– Salam, Mark.

– Salam.

– Nə edirsən?

– Heç nə.

– İçəri olar?

– Əlbəttə.

Onlar pillələrlə endilər.

– Hə, – Pit dedi, – son zamanlar öz başına nə oyun açırsan?

– Sən nədən danışırısan?

– Son zamanlardan.

– Heç nə.

– Elə görkəmin var ki, sanki, nəşə fırlıdaq işlətmisən, nəyisə gizlədirsən.

– Fikir vermə.

Mark stolun arxasına keçib oturdu.

– Len xəstəxanadadır, – Pit dedi.

– Len?

– Hə.

– Nə olub ki ona?

– Bağırsaqları qaydasında deyil. Hadisədir də, başına gəlib.

– Çoxdan oradadır?

– Artıq neçə gündür, – Pit əyləşərək dedi. – Deyəsən, çox ciddi bir şey deyil.

– Hm-m-m.

Mark pəncərədən göyə baxdı.

– Sənin barometrin var? – Pit soruşdu.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Yox.

– Lazımlı şeydir.

– Nəyə lazımdır?

– Əvvəlcədən görürsən ki, hava necə olacaq, işlər necə gedəcək. Bu gün bir az sərindir.

– Özün bilirsən ki, anadangəlmə barometrim olmayıb.

– Bir oğlan tanıyırdım, bu aləti həmişə yanında gəzdirirdi. Cibinə yerləşənini. Deyirdi ki, öz kəşfidir.

Mark cibindən dırnaq üçün yeyə çıxarıb sol qulağını eşməyə başladı.

– Hə, – Pit dedi, – bütün bu müddət ərzində nəylə məşğul olmusan?

– Nə vaxt?

– Səninlə sonuncu dəfə görüşəndən bəri.

– Əşşi, belə də, gah bununla, gah onunla...

– Gah onunla, gah bununla?

– Hə, bununla.

– Bu lap uzaqdan hiss olunur.

Mark yeyəni şalvarına sildi.

– Yazmağın necədir? Son zamanlar bir şey yazmısan?

– Yox.

– Yadırğamısan?

– Elə deməzdim.

– Lap yaxşı, – Pit dedi.

Mark baş barmağının dırnağını yonmağa başladı.

– İstəyirsən, gedək Lenə baş çəkək?

– Nə vaxt, elə indi?

– Hə, – Pit dedi. – Yoxsa işin var?

– Yox.

– Lap yaxşı.

– Danışdıq.

– İndi elə xəstələrlə görüş vaxtıdır.

Mark sol qulağını qurdaladı, çıxardığı kükürd parçasını çırpıb təmizlədi.

– Nə olub?

Mark yeyəni yenə cibində gizlətdi.

– Nəyi deyirsən? – soruşdu.

– Sənə nə olub belə?

– Nəyi nəzərdə tutursan?

– Elə bil, əleyhqaz taxmısan.

– O, mən deyiləm.

Pit gülümsəyərək qalxdı.

– Hazırsan?

– Hə.

Onlar evdən çıxdılar. Tutqun gün idi. Gölü dolanıb xəstəxanaya piyada yollandılar.

– Yaxşı gündür, – Pit dedi. – Amma bir az sərindir.

Onlar yollarına davam etdilər.

– Yarpaqlar uyğunlaşdıqları yerlərindən qopurlar. Necədir, pis deyil, deyəsən. Hə?

– Nə hə?

Onlar Elektrik Şirkətinin ofisi yanında küçəni keçdilər və yollarına davam etdilər.

– Len xahiş eləyib ki, mənim işimə zəng vursunlar. Lap vaxtında vurdular. Dünən işdən çıxmaq üçün ərizə vermişəm.

– Nə danışırsan?

Onlar qəbiristanlığın arxa çəpəri boyunca addımlayırdılar.

– Qulaq as, sənənin maliyyə vəziyyətin necədir? Ümumiyyətlə, sən nə vaxt az da olsa, hərəkətə gələcəksən?

– Nəyə, heç özüm bu barədə düşünməmişəm.

Onlar bombalanmış məhəllənin yerində qalan çöllükdən keçdilər. Yangınsöndürənlərin deposundan ötüb xəstəxanaya yaxınlaşdılar.

– Son vaxtlar yaxşı bir şey oxumusan? – Pit soruşdu.

– Yox.

– Onlar xəstəxana darvazasından keçdilər.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Mister Vaynşteyn? – Pit dedi.

– Üçüncü şöbə.

Onlar əsas korpusdan keçərək pillələrlə ikinci mərtəbəyə qalxdılar və lazım olan şöbəyə yetişdilər. Xəstələrlə görüşə gələnlər çarpayıların yanında oturmuşdular. Çoxu qulaqlıqda idi. Tibb bacıları və sanitarlar böyük otağın uzaq küncündə, iri gül dibçəklərinin yanında toplaşmışdılar. Pitlə Mark çarpayılar arasındakı keçidlə irəlilədilər.

– Bəlkə, onu arakəsməylə ayırıblar. Necə bilirsən? – Pit soruşdu.

– Ya səyyar alverçilərdir, ya da ki səs yığırlar.

Onlar səsə çöndülər.

– Səni o dəqiqə görmədik, – Pit dedi.

– Qərribə heç nə yoxdur, – Len yorğanını azacıq yana çəkərək dedi.

Onlar çarpayının hər iki tərəfində əyləşdilər.

– Deməli, gəldiniz.

– Deməli, gəldik, – Mark dedi.

– Hə, necəsən burada? – Pit soruşdu.

– Əşşi, mən öküz kimi sağlamam, – Len dilləndi, – ciddi deyirəm. Bunlar isə mənim başıma təberrük kimi hərlənirlər.

– Niyə?

– Çünki onlara problem yaratmıram. Tibb bacıları isə lap sevincək olublar.

Ağ xalatlı qadınlar gül dibçəklərinin yanında bir-biriylə söhbətləşirdilər.

– Lap sevincək olublar, – Len dedi.

– Tut siqareti, – Pit qutunu Marka uzadıb dedi.

– Məni belə münasibət tam qane edir, – Len dedi.

– Burada uzun müddətə ilişmisən? – Pit soruşdu.

– İki gündən sonra evə yazırlar. Məni işlək vəziyyətə gətirdilər.

Mark qanrılaraq tibb bacılarına baxdı.

– Buradakılar əla şeydirlər ha, – Len mızıldandı. Mark yenə üzünü onlara sarı döndərüb tüstünü burnundan buraxdı.

– Bu gün nəşə birtəhərsən, elə bil, özünə yer tapa bilmirsən, – Len dedi.

– Nə?

– Görkəmin elədir, sanki, yemin az düşüb.

– Ciddi deyirsən?

– Yerin bəd deyil ha, – Pit dilləndi.

– Əladır.

Mark və Pit nəzərlərini uzun palata boyunca gəzdirdilər.

– Yorğanları qiyamətdir, özü də lap evdəki kimi yedirirlər, – Len dedi, – partlayanadək.

Mark tavana baxdı.

– Nə hündürdür, nə də alçaq, – Len dilləndi və öskürəkdən boğularaq birtəhər dedi. – Bu tüpürcəkqabı haradadır?

Mark çarpayının altına baxdı. Pit o biri tərəfdən gecə vazasını tapıb qaldırdı. Len birbaşa sidiyin içinə tüpürdü.

– Sidiyin ilkin analizi əla çıxdı, – Mark dedi.

– Bilirdim ki, bunu deyəcəksən.

– Onlar zəng edəndə elə bildim, artıq ölüm ayağındasan, – Pit dedi. – Hələ istəyirdim Pettikoun-leynə gələndə yolüstü sənə bir dənə işlənmiş xaç da alım.

– Mən onlara dedim ki, sən mənim yaxın qohumumsan.

Pit sinəsindən qəliz tüstü buraxdı.

– Yeri gəlmişkən, Mark, – o dedi, – sənın qəlyanın necə oldu?

– Heç nə olmayıb ona.

– Deməli, işə yaradı, hə?

– Nədir, qəlyan çəkirsən? – Len soruşdu.

– Yox.

– Hə, – Pit dedi, – dünən, nəhayət ki, qət elədim.

– Nəyi? – Len dedi.

– İşdən çıxıram, ərizə yazdım.

– Niyə?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Bəsimdir.

– Bəs nə edəcəksən?

– Bəzi planlarım var.

– Gəlin, öz biznesimizi quraq.

– Bilirsən, Len, – Mark dedi, – sən əla görünürsən ha.

Xəstəxana palatası təmizlikdən par-par yanırdı. Parıldayana kimi yuyulmuş pəncərələrdə ağaclardan qoparaq havada sayrışan yarpaqlar görünürdü. Mark siqareti döşəməyə atıb ayağıyla tapdaladı.

– Onlar sənə görə məni tutacaqlar, – Len dedi.

Gül dibçəklərinin arxasında tibb bacıları yenə də şirin söhbətlərində idilər.

– Küçədə hava necədir? – Len soruşdu.

– Bir az sərin, – Pit dedi, – bu gün sərin.

– Hə, bəllidir də.

– Bir az günəş çıxdı.

– Deməli, yağış yağacaq.

– Doğrudan?

– Hə, Mark, – Len dedi, – keçən həftə totalizatorada necə oynadın? Ortaya qoyduğun üçqat pulun faydası oldu?

– Oldu, amma mənə yox, kiməsə.

Xəstələrə baş çəkməyə gələnələr çıxışa doğru tərpəndilər. Tibb bacıları da danışmaqdan doyub palatalara dağılışdılar.

– Sizde indi mexanik-sürücü kimdir?

– Nə? – Pit soruşdu.

– Deyirəm sizdə tankı kim sürür?

– Adam tapdın soruşmağa?! Biz kürək-kürəyə dayanmışıq, elə bu cür də irəliləməyə çalışırıq.

– Siz ha?

Len Marka baxdı.

– Demək istəyirsən ki, bir-birinizi arxadan qoruyursunuz?

Pit siqareti çarpayının yanındakı dolabın üstündə durmuş sousqabına basıb söndürdü. Tibb bacıları keçidlərdə gəzirdilər.

– Ümumiyyətlə, çarpayılardan üstündə oturmaq olmaz,
– Len dedi. – Stullarda oturmaq lazımdır.

– Yaxşı, – Pit dedi, – biz getdik. Buradan çıxanda müt-
ləq birbaşa bizə gələrsən.

– Hə, – Mark dedi, – gəl, bir bizə baş çək.

– Kim bilir, evdə olacaqsınız, yoxsa yox?

Pit və Mark xəstəxanadan çıxıb gölə tərəf getdilər.
Günəş gizləndi, yağış çisələməyə başladı.

– Belə yerlərdə adamlar, elə bil, üfüqədirlər, – Pit dedi.
– Adama elə gəlir ki, təkcə özü şaquli durub. Hətta başın da
gicəllənir.

Mark yaxasını qaldırdı. Onlar yanğınsöndürmə depo-
sunun yanından ötdülər.

– İndiyə kimi belə yerlərdə olmuşdun? – Pit soruşdu.

– Bəlkə də, yox. Heç yadıma gəlmir.

– Hə, – Pit dedi. – Yaxşı, bunlar boş şeylərdir.

O da yaxasını qaldırdı. Onlar bombalanmış çöllükdən
keçdilər.

– Yaxşı, hər şey qaydasındadır, – Mark yağışın altında
sifətinə narazı bir görkəm verib dedi.

Onlar xəzəllərin üstüylə addımlayırdılar.

– Tullana-tullana mənim yanıma nəyə gəlmişdin?

– Nə?

– Boşla görək. Nəyə gəlmişdin yanıma deyirəm?

– Sən nədən danışırısan?

Onlar qəbiristanının arxa çəpərləri boyunca irəliləyir-
dilər.

– Sual çox dəqiq qoyulub.

– Səninlə görüşməyə gəlmişdim, oğlan.

– Niyə?

– Təkliddən bezdim, ona görə.

– Yaxşı, məndən nə istəyirsən? Mənimlə ünsiyyət sax-
lamaq sənə nəyinə lazımdır?

– Nə olub ki?

– Ya sən, həqiqətən, nə etdiyini bilmirsən, ya da lazım olandan da artıq başa düşürsən. İstənilən halda, burada nəşə var və mənim bundan heç xoşum gəlmir.

– Yaxşı, Mark, qurtar.

– Hər halda, ürəyimə damıb ki, sən nə etdiyini yaxşı bilirsən. Elə başa düşürəm ki, bu ikibaşlı oyunu çoxdan oynayırsan, ən azı, şəxsən mənə qarşı, özü də bizimkilərin hamısına aid olan məsələlərdə.

– Qulaq as, oğlan, gəl məni dəli eləmə.

Onlar Elektrik Şirkətinin yanından yolu keçdilər və gölə tərəf getdilər.

– Sən bütün uşaqlar kimi məndən istifadə edirsən. Özü-nə lazımdırsa, istifadə eləyirsən, biz isə vecinə də deyilik.

– Qulaq as, sən nəşə, xaricləyirsən, – Pit dedi, – sonra özün peşman olacaqsan. Amma yaxşı. Nə düşünürsən, de. Qoy acı həqiqəti sona kimi öyrənək.

Yağış gücləndi. Onlar gölə yaxınlaşdılar, suyun üzündə xırda dalğalar vardı, sahili də, xırda adaları da ləpələr döyəcə-ləyirdi.

– Sən ikiüzlüsən, – Mark dedi. – Gözümün içinə bir şey deyirsən, dalda başqa şey, özü də nəinki başqa, yanımda dediyinin tam əksinə danışırsan.

– Sənin dalınca danışıram? Uşaq bağçası-zaddır məgər? Kim püfləyib sənə bunu?

Onlar gölün kənarında ayaq saxladılar.

– Əşşi, özün daim məni hərifləməyə çalışırsan, – Mark dedi. – İllər uzununu mənə atmısan, hərifləmişən.

– Hə, sən, yəqin, kənardan kömək olmadan bunu eləyə bilməzdin. – Pit dedi. – Bu qurğunu özün fikirləşə bilməz-din. Kimdir səni yetişdirən? Qulaq as, soyuqdur, rütubətdir. Gedək vuraq.

Onlar küçəni keçib pivəxanaya girdilər. Mark masa-nın arxasına əyləşdi. Pit bara yaxınlaşıb iki parç pivə ilə döndü.

– İç görək. Mənə elə gəlir, sən hələ hər şeyi deməmişən, yəqin, ürəyində nələrsə qalıb, – dedi.

– Sənin Virciniyaya münasibətin, – Mark masanın üstündən əyilərək dilləndi, – sadəcə cinayətdir, uzun illər sürən bir cinayət.

– Bir az dilini saxla, – Pit dedi. – Özgənin işinə burnunu soxma, yoxsa pis olar.

– Hansı tərəfdən baxsan, belə çıxır ki, sən, sadəcə, cinayətkarsan. Sənə bir şey də deyəcəyəm, – Mark davam elədi, – heç utanmadan deyəcəyəm. Mən dünən onunla yatdım.

Qəflətən pivəxanada içində hər şey dondu. Sonra, elə bil, Pit stəkanların piştaxtaya dəyərək cingildəməsini eşitdi. O qalxdı və Marka yuxarıdan-aşağı baxdı.

– Hər şey bitdi, – deyə dişlərinin arasından fısıldadı və küçəyə çıxdı.

XXX fəsil

Mark pivəni içib evə qayıtdı. Qapını açdı və qaranlıqda qonaq otağına endi, yenə də işığı yandırmadan otaqdan keçdi. Mətbəx pəncərəsinin qarşısında durdu və bağçaya nəzər saldı. Yağışın altında yarpaqların, otların necə tər-pəndiyi hətta qaranlıqda da yaxşı görünürdü. Yağış, sanki, suyun ağırlığı altıda sallanmış yarpaqları presləmişdi və onlar lap tünd rəngə çalırdılar. Göy, ümumiyyətlə, görünmürdü. O, çəmənlikdən yasəmən tağının yanına tullanan, canlı çəpərin altından sivişib keçməyə çalışan pişiyi gördü. Onun dalınca baxdı. Pişik qayıtmadı və indi heç bir şey – nə bir səs, nə bir hərəkət – onun bağçada olduğunu bürüzə vermirdi. Zülmət tələsi onun arxasınca çırpıldı və o, otaqda sükut içində qaldı. Pəncərədən gecənin qatulaşmasına tamaşa edirdi. Axşam birdəfəlik gecəylə əvəz olunandan sonra, tamam qaranlıq çökdü, yağış da qara görünürdü, yarpaqlar tünd

rəngli ümumi kütlənin bir hissəsinə çevrilmişdilər və bu kütlənin içində bağçanın özü də artıq əriməyə hazır idi; o, tezliklə aşkar etdi ki, daha baxmalı heç nə yoxdur, çünki indi qarşısında yalnız solğun, şüşədə zorla sezilən əksi dururdu, evin qabağında yanan lampanın zəif işığı isə bütün otaqdan, yarıaçıq qalmış giriş qapısından və örtmədiyi qapılardan keçərək divarlara düşürdü. Yağışın səsi güclənərək sükutu gəmirən bir fıstıya çevrildi və bu ahəngdar nəğməyə, qaranlığın hərəkətinə bütün ev əks-səda verdi; divarlar və tavan qəribə səslər çıxarır, evin bütün daxili fəzası yağışdan qaynaqlanan titrəyişi qəbul edərək onunla rezonansa gəlir və ətrafdakı, az qala, canlı qaranlıq daha da sıxlaşır, lap əzici olurdu, sanki, bütün otaq artıq zülmətdə ərimiş, ilkin formasını itirmişdi; bu nəhayətsiz fəzada o özünü əsir kimi hiss etdi və dəhlizə qalxan pilləkəndə oturdu.

Sonra – artıq tamam dayanmış yağışın seyrək damcıları pəncərəyə dəyəndə, o, gözlərini qaldırdı və dəhlizdə hərəkətsiz durmuş Piti gördü.

– Sən buradasan? – Pit dedi.

– Hə.

Pit pillələrlə otağa enib oturdu.

– İstəyirəm ki, məni dinləyəsən, – dedi. – Vaxtını çox almayacağam.

Mark üzünü divara çevirib qəddini dikəltdi.

– Məni heç təəccübləndirmədin, – Pit dedi. – Yaxşı, bunu qoyaq bir kənara. Sənə bəzi şeyləri demək istəyirəm. Deyəsi sözüüm isə çoxdur. Beləliklə, məni heç təəccübləndirmədin.

Həqiqətən təəccüblənmədim. Amma bu, tamam başqa məsələdir. Bir-iki saat ötdü – vəssalam, artıq görürsən ki, bütün bunlar sənə tamam başqa cür görünür. Məcbur olursan ki, qarşıdakı realıqla yaşayasan. Zaman belədir də, bunu tələb edir. Gör sənə nə deyirəm. Əslində, belə daha yaxşıdır. Sözüümü deyib qurtarandan sonra cavabında mənə nə istəsən, deyə bilərsən. Məncə, bu, ədalətli olar, düzdür?

– Bilirsən, mən, sadəcə, başa düşmək, aydınlaşdırmaq istəyirəm. Ola bilər ki, tam razılaşmayacağam və bununla, sadəcə, barışacağam – bir dost kimi. Amma səmimi desəm, çox nahaq yerə yeni, ötəri aludəçiliyin naminə hər şeyi bir zərbəylə uçurub dağıtdın. Məni ustalılıqla qara rəngə boyadın. Bir az kobud alındı, ən əsası isə heç düz çıxmadı. Öz ünvanıma zarafatı mən, əlbəttə ki, qəbul edirəm, amma bu dəfə çox dərinə getdin. Etiraf edirəm ki, ilk dəqiqələrdə məndə elə bir hissiyyat vardı, sanki, kimsə var gücüylə ayaqlarımın arasından təpik tutuzdurub. Kiminsə sənə ucbatından hələ də ağrı çəkdiyini bilmək yaxşı bir şey deyil. Vəssalam. Müəyyən mənada məlumatlandım, amma dediklərin bundan artıq mənə heç nə vermədi. Sümüklər maraqlıdır. Sümük bədənin yumşaq hissələrindən həmişə daha maraqlıdır.

– Yox. Virciniyaya münasibətim nə böyük məhəbbətin, nə də hörmətin təsirindən yaranmışdı. Özümü heç vaxt daxilən səxavətli və ürəyigeniş saymamışam. Məndə eqoizm həmişə qədərindən artıq olub. Qısa, sən mənim ona verə bilmədiyim bütün şeyləri verə bilərsən. Çox gözəl. Niyə də olmasın? Hərdən mənə elə gəlirdi ki, ən böyük sərvətim odur və bu cür hissələr o vaxt yaranırdı ki, bizdə ümumi cəhətlər aşkarlanırdı; amma küll halında götürəndə ümumi şeylər o qədər az idi ki, bu hiss, düzünü desəm, çox nadir hallarda özünü büruzə verirdi.

– Əminəm ki, keçmişimin bu səhifəsini cırıb ata bilərəm və bunu çox asanlıqla edərdəm.

– Qulaq as. Səndəki açıqlıq, səxavət və dostluq məziyyətləri həmişə xoşuma gəlib. Səni səmimi adam saymışam. Bütün bunlar baş verəndən sonra isə bunun həqiqi dəyərini anlamışam.

– Bu, mənim üçün qəfil güllə kimi idi. Amma Virciniyaya qarşı qəlbimdə heç nə qalmayıb. Sizin münasibətləriniz – şəxsi işinizdir.

– Problem başqa şeydədir. Sən məni qətiyyən vecinə almırsan, çünki sənə dəlillər azlıq edir – fərziyyə, mülahizə yox, normal arqumentlər... Əlində mənə qarşı heç nə yoxdur. Məni nədə ittiham edə bilərsən ki? Yalanda? Sənin dalınca danışmaqda? Yəni bu, mənim bütün müsbət xasiyyətlərimi üstələyir? Bu barədə danışmaq da gülüncdür. Hə, əlbəttə, bəzən dalınca danışmışam. Bütün məziyyətlərin və çatışmazlıqların barədə fikir bildirmişəm. Mən səni ya tərifləyir, ya da söyürdüm və əgər mənim xoşagəlməz şeylər danışmağımdan narazıysansa, onda gərək elə dəfələrlə tərifləməyimdən də əsəbiləşəsən. Biri olanda, mütləq o birisi də olmalıdır. Hərçənd ki bilirəm: mənim tərifimə qətiyyən ehtiyacın yoxdur, bu təriflər olmadan da çox gözəl yaşayarsan.

– Əslində, yaxşı olardı ki, bu boyda oyun çıxarmaqdan sa, əngimdən bir dənə ilişdirəydin.

– Lap qoy həmişəlik küsək və daha dost da olmayaq, amma yenə də bunun belə boş şey üstündə baş verməsi heç cür beynimə sığışmır. Bax siz, deyəsən, həqiqətən, o “effektiv ideya” deyilən şeyi tapdınız.

Bir də hansı vəziyyətlərdə səndən heç xoşum gəlmədiyini söyləyə bilərəm. Bu, onda olurdu ki, hiss eləyirdim ki – özü də bunu həmişə, ikimiz təkbətək qalanda hiss eləyirdim – sənin üçün həmin o dost-tanışlardanam ki, bir qızın yatağından o birisinə keçərkən ötəri söhbətləşmək olar. Bəlkə də, bu sözlər sənin üçün acı həqiqət olacaq. Ola bilər ki, mənə münasibətin daha ciddiymiş və bu dərəcədə fürsətçil deyilmişsən; bəlkə, bu münasibətlərin, həqiqətən də, böyük dəyəri varmış.

Məni, heç olmasa, bir az tanıyırsansa, gərək başa düşəsən ki, şəxsi münasibətlərlə bağlı nə varsa, heç vaxt mənim üçün birinci dərəcəli olmayıb. Şəxsi münasibətlər ikinci plandadır. Mənə görə ən təbii vəziyyət – evdə tək oturub köhnə pianinoda nəsə çalmaqdır. Melodiya isə həmişə

tapılar. Bunu gözəl bilirsən. Elə buna görə də sən – elə bütün dostlarım kimi – nə qədər gözəl münasibət bəsləsən də mənim üçün əsl vampir idiniz; ciddi deyirəm, siz artıq bütün qanımı sormusunuz.

Yox, elə fikirləşmə ki, söhbətlə başını qatıram. Əslində, deyiləsi az şey qalıb, yalnız bəzi detallar çatışmır.

Gəl bir məsələni müəyyənləşdirək. Yəqin, mən, həqiqətən də, sənə verməli olduğum hər şeyi vermirdim, amma buna obyektiv səbəblərim vardı. Mənim, həqiqətən də, verməyə heç nəyim yox idi. Başa düşürəm ki, diqqətini, yaxşı münasibətini dibsiz quyuya, bəlkə, lap zibil çalasına boşaltmaqdan bezmişən. Ola bilər, mənim yanımda özünü taunluların barakındakı kimi hiss edirdin. Kim bilir, bəlkə də, sənə elə gəlirdi ki, çörək uzadan əli dişləyirəm. Ya da, başqa sözlə desək, dostluq məbədini murdarlayıram. Lakin mənə bu cür yanaşmaq nə dərəcədə ədalətlidir? Əgər iradlar savadlı tərzdə irəli sürülsə və narazılıq ədalətli olsa, burcutmaq, səhvlərimdən və yanlışlıqlarımdan boyun qaçırmaq fikrində deyiləm; lakin nəsə, sağ-salamat olanların mənim nahaq iş tutduğumu isbatlamaq üçün sıraya düzüldüyünü görmürəm.

Dediklərimə etiraz olaraq nə söyləyə bilərsən, ya da, heç olmasa, sözlərimi necə şərh edərsən? Heç nə deyə bilməzsən, çünki mənim bundan daha yaxşı başım çıxır. İnan mənə. Uca, ali nəsnələri natəmiz şeylərdən seçə bilirəm. Bir müddət qabaq qəribə, məntiqsiz bir hərəkətə yol verdim; sən, bəlkə də, buna inanmazsan, heç hərəkətimin mahiyyətini də anlamazsan. Amma mən ruhumun ən gözəl parçasını İlahi Pərvərdigara satdım, həmin vaxtdan bəri o, mənə dividend ödəyir.

Bir az güc eləsəm, həzrəti-Davudun yeni surələrini də yaza bilərəm. Sən, yəqin, bilmirsən, amma o, mənim üçün ideal insanın təcəssümüdür. Olub ki, Məsihə inanmışam, amma bu inam əsassız idi, şüurumun dəlillərinə söykənirdi.

İçimdəki qorxular isə tamam başqa məsələdir, onları təsvir etmək də çətindir. Hələ belə sözlər tapılmayıb. Lunatiklər və sərsəmlər inanır, onu real, əhəmiyyətli, həyatımızı müəyyənləşdirən bir şey kimi qəbul edirlər. Təbii ki, bu da mübahisəli postulatdır.

Amma, eyni zamanda, mən inanıram ki, səninlə aramda bizim “dostluq” adlandırdığımız, bətnimizdən vaxtından əvvəl düşən böyük nələrsə var. Biz bunu anlamadıq, bir-birimizi anlamadıq və ümumiyyətlə, praktiki olaraq, heç nə anlamadıq.

Əlbəttə, mənə qulaq asmaya və bütün dediklərimi başından ata bilərsən, lakin belə hərəkət etsən, başa düşəcəyəm ki, özün özünü satmışsan, həqiqi “mən”indən imtina etmişən.

Qisası, bu söhbəti başlamağımın başlıca səbəbi budur ki, hər birimizin digərinin qulağının dibinə yaxşı bir şapalaq ilişdirmək imkanı olmalıdır – əgər bunu qaçılmaz sayırıqsa. Və sən dərk etməlisən ki, sənin kimi, mənim kimi, qanuni əclaf olmayan digərləri kimi insanlar hər birimizin şəxsi həyatındakı dəyişikliklərə, hətta məhəbbət üçbucağının yaranmasına belə dözümlü yanaşmalıdırlar ki, qisasçı, sarsaq, kor olmasınlar.

Bax belə.

Mark hərəkətsiz oturmuşdu.

– Mənə elə gəlir ki, nəsə demək istəyirsən.

– Hə, – Mark dedi, – bəzi şeylər var, deməliyəm.

– O, üzünü çevirib düz oturdu.

– Elə bilirəm ki, deməyə sözün var.

O, buxarıya baxdı, sonra nəzərlərini otaqda gəzdirdi.

– Məsələ burasındadır ki...

O dartınıb tavana baxdı.

– Mənim üçün problem ondadır ki... – o dedi, – özümü inandırması oluram ki, guya, həqiqətdə məni əclaf, murdar adam saymırsan. Ən azından, sənin mənə elə münasibət

bəsləmədiyini düşünməliyəm, yalnız bundan sonra sənə nəşə deyə bilərəm.

Beləliklə, fərz edək ki, məni murdar adam saymırsan.

Mən sənə qulaq asdım.

Bilirsən, Pit, özünə nifrət etmək hüququ verdiyini qiymətləndirə bilərəm. Mən də eləyəm. Bundan savayı, həmin nifrəti sənin üçün bəlli dəyəərə malik nələrləsə barışdırmağa xeyli vaxt və səy sərf etməyinə də hörmətlə yanaşıram.

Amma mənə elə gəlir ki, söhbət ciddi şeylərdən düşəndə, sən öz nifrətinin qülləsində qapanıb qalır, arxandakı körpüləri yandırır, bütün qapıları bağlayırsan. Barışıq mövqeyini yalnız nəzəri cəhətdən qəbul edirsən. Bəlkə də, bunun mümkünliyinə, həqiqətən də, inanırsan. Lakin, əslində, özünü elə aparırsan ki, bir şey aydın olur: sənin üçün yeganə mümkün variant məhz sənə tuş gələnidir.

Başqalarının qaydaları əsasında yaşaya bilmirsən, heç sənə başqalarının mətbəxində nəşə bişirmək də alınmır.

Deyirsən ki, dostluq və bu qəbil başqa şeylər faydasız, lazımsızdır. Əgər belədirsə, deməli, ömrümün çox hissəsini xəyallarımın əsiri olmuşam. Sən isə onların təsiri altına heç vaxt düşmərdün. Sənin, sadəcə, buna qabiliyyətin çatmır. Mən səhv edirdim, amma bu səhvədən heç can qurtarmaq da istəmirəm. Bəzən mənə elə gəlirdi ki, sən də bu görüşlərin həzzinə uymağa hazırsan. Amma belə çıxır, yanılrımışam. Sən isə bunu həmişə bilirmişsən.

Məsələ sənin bütün bunlara görə hansı səviyyədə cavabdehlik daşıya bilməyindədir. Sənə məsuliyyətli və maraqlı bir adam kimi münasibət göstərməyə dəyərimi? Ən nəhayət, mənimlə və yaxud başqa dostlarınla oturub-duranda başlıca marağın nədən ibarət olur? Təbii ki, bizlərdən heç birimiz sənin üçün maraqlı predmeti deyilik, ən azı, bizim necə olmaq, özümüzü necə görmək istəməyimiz səni qətiyyənlə maraqlandırır: biz sənin üçün yalnız tələblərinə uyğunlaşdığımız həddə maraqlıyıq. Elə ki dostlarının onlar üçün

qoyduğun çərçivəyə uyğun gəlmədiyini aydınlaşdırdın, ürəyigenişlik göstərib özünə icazə verirsən ki, onlara nifrət edəsən. Sənin məntiqinə söykənsək, bu, tamamilə təbii reaksiyadır. Nifrət – onların çıxardığı hökm, onların epitafiyası budur. Əks halda, onlar yalnız uğursuzluq mövzusunda akademik məşqlərin predmetinə çevrilirlər. Axı məsələ qətiyyənlə bunda deyil ki, onların özləri uğursuzdur, yox; onlar, sadəcə, özləri kimi olmağa, lazım bildikləri kimi yaşamağa çalışarkən sənə nisbətdə uğursuz olduqlarını nümayiş etdiriblər.

Sənin başqa meyarın yoxdur.

Axı həmişə bilirdin ki, mən umidsiz variantam, amma bununla belə, ünsiyyət saxlamağa davam edirdin. Niyə? Ona görə ki, məni özünə bərabər sayırdın? Yox bir, ay oldu ha! Əslində, sən məni heç vaxt ciddi qəbul etməmişən. Sənin fikrincə, mən itirilmiş insanam və günahlarım da bağışlanmazdır. Sənin koordinat sistemində mənim ruhumun nicatına ümid yoxdur. Len və Virciniya isə hələ tam itirilməyiblər, mən isə mümkün çərçivələrdən kənara çıxmışdım, sənin cızdığı mənəvi dəyərlər sxemindən xaric idim. Məndən necə yaşamaq lazım olmadığına parlaq nümunəsi kimi istifadə edə bilirdin. Mənfi surət kimi.

Amma bəzi şeyləri başa düşürəm. Bundan başqa, yenə də bəzi şeyləri bilirəm. Elə düşünmə ki, heç nə görmürəm. Biz sənənlə görüşürdük, söhbətləşirdik. Sən və mən. Yadındadır, bir dəfə möhkəm içib avtobus dayanacağına necə durmuşduq? Amma əmin deyiləm ki, sən onda tək idin, yoxsa yox. Biz tək qalan kimi sənə etibar edə bilmirəm.

Belə çıxır ki, tək qalan kimi mənim içimə işləyirsən. Ya da heç nə baş vermir. İstənilən halda, bu oyunu davam etdirməyin nə mənası? Özüm üçün bunda heç bir məna görmürəm.

Bax, sümüklərdən danışırıdın. Sümüklər nədir? Sən, ən azı, qanıçən vampirsən və düşünürəm ki, bunu təkzib etmək mənasızdır.

Biz hamımız, bizim bütün kampaniyamız öz tamaşanda – maskaradında epizodik rolları ifa etmək üçün sənə lazım idik ki, saray əyanları kimi hörmət-izzət göstərək. Odur ki, qulaq as. Dostun, sənin, həqiqətən, “dost” adlandırdığın adamın vəzifəsi – səndən özünə elçilik etməkdir. O, vəsi-təçidir, çapardır. Yalnız o zaman sənin ürəyinə yaxın adama çevrilir. Amma bəsdir, mən daha doydum.

Biz hamımız sənin ortaqların, yoldaşların idik, amma mən, sənin fikrincə, ən fərasətsiz oldum. Bu xəyallar içəri-sində yaşamağına uzun müddət imkan verdim.

Məsələ burasındadır ki, sənin heyranın idim. Müharibə cığırlarıyla heyranlıq içində dalınca addımlayırdım. Mən sənin ovunda iştirak edirdim, çünki səninlə bir yerdə öldür-mək xoşuma gəlirdi, nə qədər siçovula tuş gələsək də, xoşla-nırdım. Bax, o oğlan budur, mənim oxşaya biləcəyim çaqqal budur! İndi bunu xatırlayanda yalnız gülümsünürəm; ümid-varam ki, təbəssümüm gözəl alınır – gərək güzgüyə baxıb görüm gülümsünəndə nəyə oxşayıram?! Sən, əslində, mənə heç silahdaşın adına da saxlamırdın, sənin üçün mətbəx qulluqçusu idim. Mən isə rol oynamağa cəhd edirdim. Hə, nəyə yaman pis, ikibaşlı yalan alındı. Odur ki müəyyən mənada, elə mən də səndən istifadə elədim.

Lakin, eyni zamanda, bilirəm ki, münasibətlərimizdə yaxşı olan nə idi. Bizim bir-birimizə qətiyyə bənzəməməyi-mizə baxmayaraq, onlarda nəyin həqiqət olduğu da mənə aydındır. Bilirəm ki, nə qalacaq, hansı yağ qaxsımayıb, hansı pendir kiflənməyib. İstəsən də, istəməsən də, amma ikibaşlı əjdaha kimi olsa belə, uzun müddət birgə olmaq hərdən bu qərribə məxluqun bədənində də çox uca və gözəl bir şey yaratmağa qadirdir.

Açıq deyim: sənin həmişə, ürəyin nə vaxt istəsə və istənilən əhvali-ruhiyyədə evimə gələrək kefin istəyən qədər qalmağa hüququn çatıb və bu faktı qətiyyə heç nə dəyişə bilməz; mən buna təəssüflənmirdim. Bu hüququn həmişə

olacaq. Lakin sən həddindən ziyadə tez-tez gəlirdin, öz yatacaq dəstinlə, öz yorğanınla gəlirdin, ümumiyyətlə, nə bacardın gətirirdin. Heç yataqxanada da öz qaydalarını qoymasın, keçinə bilməzsən. Amma evimi tamam yenidən qurmaq səndə alınmırdı, sənə heç mebelin yerini dəyişməyə də imkan vermirdim. Mənim yaşadığım yer barədə öz təsəvvürlərim var. Sən axı sarsaq deyilsən. Gözəl bilirdin ki, mən də öz oyunumu oynayıram. Bax, Virciniya ilə ürəyin istəyən kimi hərəkət edə bilərdin. Sən isə dalını-qabağını düşünmədən davrandın: qoy bütün krallığım məhv olsun, amma bilim ki, bunun günahkarı özüməm və hər şey mənim ali pozğun iradəmlə baş verir. Nəticədə aranızda nə olubsa, sən özün onu dəfn elədin. Bax, mən burada sənə gərək oldum. Amma bilirsən nə var? Sənin əlindən heç nəyini almamışam. Bunun hamısını, demək olar ki, özün düzüb-qoşmusan.

Sən, bəlkə də, uduzdun, amma heç mən də udmadım. Görünür, sənin indi beyninə yerləşdirmək istədiyən məhz budur.

O, təmiz hava udmaq istəyirdi. Sənin öz qaydalarınla yaşamağa ixtiyarın var, amma unudursan ki, onun da eyni hüquqları var, ən azından onun öz düşüncəsinə görə belədir. Elə mən də, öz aramızdır, öz hüququmla yaşayıram.

Yaxşı. Məmnuniyyətlə səni bir fincan çaya dəvət edərəm. Amma daha sənin Sarsağın olmaq istəmirəm və heç Qara Cəngavərin də olmuram.

O susdu və gözləyirmiş kimi stola yayxandı.

– Yaxşı, – Pit dedi.

Onun gözləri qaynadı, dodaqlarını əlinin arxasıyla sildi.

– Eybi yox, – dedi, – bütün bunlar olduqca maraqlıdır.

– Əgər kimliyimizdən baş çıxarmaq, ərazilərimiz arasında birdəfəlik sərhəd qoymaq istəyiriksə, qorxuram bunu ədalətlə eləmək alınmaya. Mənə belə gəlir ki, sən daha

sadə və sağlam düşüncəli adam kimi bu işi tez və yaxşı görə bilərsən.

Mənim də çatışmazlıqlarımı etiraf etməyinlə əlaqədar öz sevincimi heç cür izhar eləyə bilmirəm. Mənə belə gəlir ki, xatırladığın qüsurların, həqiqətən, mövcud olduğuna və onların kifayət qədər əhəmiyyətliliyinə özümü inandırmalıyam; beləliklə, anlaya bilərəm ki, təsəvvür etdiyimlə reallıq arasında nə qədər fərq var, sonra da bu fərqi qəbul edərdəm.

Həmişə başa düşürdüm ki, nə sən, nə də Virciniya mənim panteonumun tanrılarından deyilsiniz. Lakin buna baxmayaraq, sizə, gücüm çatan qədər hörmətlə və qayğıkeşliklə yanaşırdım. Və imkanım olub ki, sizin ən elementar insan naqisliyindən uzaq olduğunuzu görüm; hərdən sizi hansısa qüsurlu hərəkətlərə, fikirlərə yönəldirdim, amma inadkarlıq göstərüb təslim olmurdunuz.

Təcrübə və onun nəticələri – həqiqətin meyarı budur. Sonuncu eksperiment göstərdi ki, digərlərini ölümə itələmədən də yaşaya bilmişəm. Siz ikiniz də sağ qaldınız. Odur ki nəticə çıxarın. Ən əsası, öz fikirlərinizi qabartmayın; onlar çox pis iy verir.

Dediyin sözlərdən belə başa düşdüm ki, səndə elə təəssürat yaranıb ki, guya, mən səni ya alçaltmışam, ya da atmışam. Beləliklə, hər ikiniz hər şeydə məni günahlandırmağa üstünlük verirsiniz. Lakin mən bu hadisənin sizə ağır təsir göstərməsinə heç çalışmırdım da; amma əgər bundan sonra da diqqətsizlik etsəniz, bu əhvalat hər ikinizçün ölümcül ola bilər. Sən heç duyuq belə düşməzsən ki, boğulmanın öldürücü pəncəsi boğazından necə yapışırdı. Bu sözlərimi ona da yetir. Bununla ona, lap elə özünə də tanışlığınızın bütün tarixi boyu olduğundan daha böyük xidmət göstərmiş olarsan.

Bütün bunlar haradan çıxır? Neynək, etiraf edirəm ki, bunlar çox böyük, hətta demək olar ki, həlledici dərəcədə

mənim özümdən doğur. Bütün tarix bətnimdən çıxan baladır. Sənin qarşında üzr istəyə bilərəm, lakin sən məni təkbaşına bağışlaya bilməzsən. Bu, sənin ixtiyarında deyil. Bax, ona görə də, mənə qulaq asmalı olursan. Mən sənin qarşında, sənin günahlarına görə üzr istəyə bilmərəm axı, bu özü də günah olardı.

Sən öz dostluğunu ya silaha, ya da nəsə bir alətə dəyəneyə çevirmisən, onu əlinə alıb məni döymək də olar, sonra da götürüb Virciniya ilə yatmaq da. Buna görə də sənin əlindən yaman hirsələndim və etiraf elə ki, bu əsəbiliyim heç də əsassız deyildi. Lakin mən bu mövzunun müzakirəsindən vaz keçməyə hazırım, çünki səni dost kimi özüm üçün qorumaq istəyirəm. Mən belə düşünürəm ki – sadəcə, buna əminəm – qəlbimdə baş verənlər çöküntü qoymayacaq. Sizə heç bir iradım və qınağım yoxdur. Bəlkə, bu, sənə qəribə gələcək, amma heç özüm də bilmirəm ki, niyə indi əvvəlkindən daha artıq xoşuma gəlməyə başlamısan?! Gəl münasibətlərimizi axıra kimi aydınlaşdıraq. Vəziyyətin aydın dərk olunması elə ali məziyyətlərdən biridir. Mən səninlə tam səmimi olacağam.

Bu günə kimi yetərincə inandırıcı şəkildə sübut etmişəm ki, sizinlə müqayisədə daha müdrik, daha ağıllıyam. Belə fikirləşirəm ki – hərçənd mənə yüz faiz inanmayacağınsa – sizin üçün tanrıyam, onun yerdəki təcəssümüyəm. Əlbəttə, mənə sitayiş eləmək mümkün deyil. Mənimlə yaşamağa məcbursunuz. Amma yorulmuşam, çox yorulmuşam, o qədər yorulmuşam ki, həyatla haqq-hesabı kəsmək istəyirəm; ona görə ki, Len, Virciniya və ilk növbədə sən belə hesab edirsiniz ki, guya, başlıca motiviniz və məşğuliyyətiniz olan məhəbbət və kədərli vidalaşmanın növbələşməsinə mənim də nəsə münasibətim ola bilər. Buna mənim qətiyyəni aidiyyətim yoxdur. Sizə kömək edə bilərəm. Yerinizə dua edə bilərəm. Çünki mən öz vətənimdə olan həqiqi peyğəmbər kimiyəm.

Lakin sizinlə yaşaya biləcəyimi düşünmək gülməli və absurd olardı.

Siz isə mənimlə dostluq etməyə cəhd göstərirsiniz, elə etmək istəyirsiniz ki, əsl dostlarım olduğumu söyləyə bilim və mən də vaxtı yetişənədək özümü məcbur eləyə bilirəm ki, bunun üçün sizə minnətdar olmağa özümü məcbur eləyə bilərəm. Lakin siz kirli çəkmələrinizlə qəlbimə girərək ciyərimi dimdikləməyə başlasanız, mən daim təkpi göstərməyə və cavab verməyə hazırım.

Çox dözdüm. Bəlkə də, həddindən ziyadə. Ürəyiniz istəyən qədər qarnımın üstündə atılıb-düşdünüz, dəfələrlə boynumu qırmaq, başımı partlatmaq istəmişiniz, qanıma hansısa dəhşətli viruslar buraxmışınız, bütün daxilimi qiymə-qiymə eləməyə cəhd göstərmisiniz. Amma mənə lazım olanda sizə əlim çatmayıb, özünüzü xırda, miskin, yad parazitlər kimi göstərmisiniz. Mənə yalnız kənardan göz qoyurdunuz, sizdə nə bir həmdərdlik, nə bir mərhəmət, nə də bir hala acıma görmədim. Əgər evim yanırıdysa, bunu əyləncə, tamaşa kimi qəbul edirdiniz. Mən sizin üçün tükənməz ləzzətin mənbəyiydim. Əvəzində nə aldım? Heç nə; əgər belə rəzil məxluqlarla tərəfdaşsansa, hansı minnətdarlıqdan, ya da hansı mükafatdan söhbət gedə bilər ki?! Mənim evimə yüksək səviyyəli söhbətdə iştirak etmək istəyən, guya, bir fincan çaya qonaq olan söyüştül, məni təhqir edən qanıçənlər toplayırdı; anlamağa başladım ki, bu məzhəkədə daim iştirak etmək alınmayacaq, gec-tez siz məni məhv edəcəksiniz və mən sizin şöhrətpərəstliyinizdən, nadanlığınızdan öləcəyəm; sizinlə ünsiyyət mənim üçün mənəvi özünəqəsd idi.

Xatırlatmaya bilmirəm ki, bəzən məndən bu və ya başqa dərəcədə üstün idiniz.

Əgər mənim tanrı olduğumla razılışsaq, onda bilin ki, qısırlıq və peşmançılıq tanrısıyam. Sizin üçün heç vaxt heç nə etməmişəm. Amma dəyərdi. Bundan sonra

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

çalışacağam. Mən ayılmışam. Dünyaya geniş açılmış göz-
lərlə baxıram.

Sən bunu qəbul da edə bilərsən, rədd də edə bilərsən.
Lakin mənə elə gəlir, xatırlatmağa dəyər ki, içinə taxıl
yığılmayan istənilən anbar gec-tez tərk ediləcək, dağılacaq.
Odur ki məni bununla aldatmaq olmaz. İstinad nöqtəsi
tapan kimi hələ neçə-neçə dünyanı çevirəcəyəm. Hesab elə,
sənin bəxtin gətirib, amma həddini də unutma.

Əlbəttə, səni məhv etmək üçün mənə xüsusi güc işlət-
mək gərək deyil. Məndən tələb olunacaq yeganə şey – səni
rahat buraxmağım və necə olmaq istəyirsənsə, elə olma-
ğına imkan verməyimdirdi. Səni lənətləyə bilərdim; bu lənətin
gücünü yalnız fərz edə bilərsən. Lakin istəmirəm ki, sənin,
yaxud başqa birisinin əlində qisas üçün bəhanə olsun.
Mənə səni lənətləmək lazım deyil. Sağlam məntiqə və özü-
nümüdafiə instinktinə zidd olan şeylərin həddi-hüdudu yox-
dur. Amma inan: güc məndədir, çünki həqiqət mənimdir.
Belə olub, var və olacaq. Odur ki sənə bir məsləhət verərdim:
özünü tərپətəməlisən. Hələ ki, durğun bataqlıq kimi çürü-
yürsən. Təmizinə danışsaq, son zamanlar görkəmin bitmiş
adamın görkəmini xatırladır.

Əgər sənə inana bilsəydim, qüsurlu mənəvi siman
məni maraqlandırmazdı. Lakin məndən bu simanın inama
layiq olduğuna inanmağı xahiş etmək bağışlanmaz həya-
sızlıq olardı. Sənin mənəviyyatın, sənin intim həyatın –
bütün bunlara artıq müdaxilə etmək istəmirəm. Əgər bu
üfunətdən xoşun gəlibsə – buyur. Etirazım yoxdur. Lakin
sənin bütövlüyün sual altındadır, məni heç cür inandıra
bilməzsən ki, bu mənada etimada layiqsən. Səndən səmimi
olmağı xahiş edirdim. Bu yataq məsələsində qorxu və
qəzəb səni əməlli-başlı dolaşdırıb. Düzdür, elə mənim də
bütövlüyüm tez-tez yoxa çıxırdı – məmnuniyyətsizlikdən və
nifrətdən yoxa çıxırdı. Amma nəyin bahasına olursa olsun
tab gətirməliydim, ən əlverişsiz vəziyyətlərdə vuruşurdum,

dişləyirdim, sağa-sola çapır, kəsirdim və düzünü deyim ki, bunu məmnuniyyətlə edirdim. Çünki məsələnin kökündə ilkin ədalət prinsipi dururdu. Bilirsən, mən başa düşmədim ki, haqlıyam, yoxsa yox. İçimdə inam vardı ki, bu döyüşdə heç cür məğlub ola bilmərəm, mənə elə gəlirdi ki, əgər döyüş meydanında canımı qoysam, bu yalnız mənim üçün deyil, həm də insan birliyinin məcmusunda nəhəng bir itki olacaq və boşluq yaradacaq. Burada mənim heç bir inamım yoxdur. Bütün bunlar yalnız mülahizələrdir.

Məncə, nahaq yerə özünü o yataq məsələsində axmaq kimi göstərdin. Nahaq səs-küy saldın. Yalnız ona ümid etmək qalır ki, əks-səda susanda arxanda qalan xarabalıqlara baxaraq özündə qüvvə tapıb gülümsünəcəksən. Və beynində bütün bunlarda mənim günahkar olduğum barədə heç bir fikir işarmayacaq. Bu lənətə gəlmiş hadisə hələ uzun müddət taleyində böyük bələlər və xoşagəlməz olaylarla əks-səda verəcək, sən isə hər dəfə dalından, qasığından zərbə alaraq heç başa da düşməyəcəksən ki, nə baş verir, niyə baş verir...

Mənim şəxsi qisasımın bura heç bir aidiyyəti yoxdur, bu, yaranışın status kvosudur. Daha imkan vermərəm məni dişləyənlər cəzasız qalalar. Ətim sizə çox acı gələcək. Yeri gəlmişkən, elə mən də acmışam. Hərdən Len qismətinə düşən tikələri tullayanda mən necə gülürdüm. Lakin bəzi anlarda, yəqin, ona görə sağ qalmışam ki, sizin ikiniz də mənim həyatımı daha yüngül, daha komfortlu etməyə çalışırdınız. Etiraf edə bilərəm, halbuki bu, özümə münasibətdə küfr olacaq: həqiqətən, sizin bu cəhdlərinizi qiymətləndirirdim. Lakin bu, məsələnin həqiqi vəziyyətinə göz yummağımıza əsas vermir. Siz məni yalnız ona görə qınayırsınız ki, sizin düşüncənizə əsasən, mütləq kamillik mücəssəməsi olmalıydım. Xoş münasibətinizlə məni yoldan çıxarmağa cəhd etməyin. Bu nemət elə mənim özümdə də sənin kimi on iki nəfərə bəs eləyər. Sizin işiniz çox sadədir:

mənə qulaq asın, çünki həqiqəti söyləyirəm. Və bu həqiqət hətta bizim hamımız üçün utandırıcı da ola bilər, amma xeyrimizədir.

Görürsən, hansı əhvali-ruhiyyədə və vəziyyətdəyəm. Mən səni dinləməyə hazırım. Diqqətlə dinləməyə! Düşünüb hər şeyi başa düşəcəyəm. Sənin sözlərindən bəzilərini hətta qəbul etməyə belə hazırım. Amma elə bilmə ki, bunun üçün – sənə uyğunlaşmaq üçün özümü dəyişəcəyəm. Nəyim varsa, mənə çox baha başa gəlib, daha dəyişə bilmərəm. Münasibətlərdən daha yaxşı baş çıxarmağımız üçün aramızda qabaqlar olmayan nələrisə bir-birimizə təklif etməliyik. Mən, məsələn, sənə təklif edirəm ki, itilək şeytanın yanına. Gəl baxaq, kim bunu daha tez edəcək? Biz ikimiz də startda donub durmuşuq, yalnız siqnal gözləyirik. Mən var gücümlə yerimdən qopacağam. Əgər görüşməsək, deməli, bizimki gətirmədi. Lakin həqiqəti bildiyim üçün əvvəlcədən deyə bilərəm ki, sənin yolun xeyli uzun olacaq. Əgər hesab edirsənsə ki, bunu yoxlamağa dəyməz – onda bağışla. Belə olan halda bircə şey deyə bilərəm: sən çox nahaq yerə bu qədər yol keçəndən sonra, yolun yarısında yarışı tərk edirsən.

Əvvəllər mən həqiqəti öz-özümə ucadan deyə bilmirdim. Bu dəfə özümü buna məcbur etdim. Sən hamısını eşitdin.

Mark cavab vermir. Bir neçə saniyədən sonra Pit qalxaraq pəncərəyə yaxınlaşdı.

– Hə, nə oldu, məni qızışdırdın, – dedi, – qızışdırdın və danışdırdın. Bu sözləri söyləmək çox acınacaqlı idi; yəqin, elə dinləmək də həmçinin. Lakin bunlar deyilməliydisə, mən onları dedim.

Mark öskürdü və buxarıya tüpürdü.

– Ümidvaram sözlərimin acılığı səni kor etmədi və qəlbinin lap dərinliklərinə kimi qəzəbləndirmədi.

– Elə bilirəm, – Mark cavab verdi, – dediyin kimi də oldu.

O, kibriti alışdırıb necə yandığına tamaşa etdi.
– Lap yaxşı, – Pit dedi. – İndi isə mən gedim.

XXXI fəsil

Nəhayət ki, onlar yeyib qurtardılar. Yığışmaqları çox çəkməyəcək, qoy bircə fit səslənsin. Artıq şələ-şülələrini yığıblar, hər şey hazırdır. Amma mən heç nə eşitmədim. Niyə əl-ayağa düşüb bunlar? Niyə hər şeyi qablaşdırmaq lazım idi? Bunlar hamısı hara hazırlaşıb belə?

Onlar heç nə demirlər. Məni saya salmırlar, elə bil, heç yoxam.

İndi isə onlar buxarının qarşısında yarımdairə vuraraq oturublar, ayaqlarını ayaqlarının üstünə aşırıb nə barədəsə söhbətləşirlər. Bu artıq dözülməzdir. Kənardə qalmışam. Məni heç yedirtmirlər də. Nə xarab sosiska, nə vetçina qabığı, nə kələm yarpağı, nə də bir tikə kiflənmiş salami; bir zamanlar hamımız bir yerdə masanın arxasında oturub oradan-buradan söhbət edəndə bütün bunları qabağıma atardılar. İndi doluşublar bura. Amma nəsə siçovul iyi duyuram. Onlar isə görünür, nadir bir yemək, məsələn, məxsusi reseptlə hazırlanmış delikates paştet ümidindədirlər.

Bir də bu dəyişikliklər... Ətrafımda hər şey dəyişib. Bir zamanlar tanış olan həyəti dişi pişiklərin parçalanmış cəsədlərindən, axtalanan erkək donuzlardan, konserv qutularından, əzilmiş quş kəllələrindən, bütün bu tikə-tikə edilmiş xırda heyvanlara aid ehtiyat hissələrindən ibarət xalı örtür – fırıldayan, xoruldayan, zingildəyən xalı; fınxırır tüpürən cırtıdanların özlərindən sonra qoyduqları nə varsa, bu zəhərli, irinli məhlula yapışib, qurdlar bu çürüntü qalaqlarını içəridən gəmiriblər, sidikdən, selikdən, qan və meyvə şirəsindən ibarət gölməçə və burulğanların ortasında nəcis təpələri ucalır.

Harold Pinter NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

İndi isə hər şey yox olub. Hər şey təmizdir. Hər şey
yuyulub, təmizlənilib. Bu çəmənlik. Bu kollar. Bu çiçək.

1952–1956

Yeni redaksiya – 1989

Harold Pinter NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

PYESLƏR

KOLLEKSIYA

İŞTİRAK EDİRLƏR:

- HARRİ – yaşı qırxı ötmüş kişi
CEYMS – yaşı otuzu ötmüş kişi
STELLA – yaşı otuzu ötmüş qadın
BİLL – yaşı otuzdan az kişi

Payız.

Səhnə üç hissəyə ayrılıb – hissələr forma etibarilə iki yarımada və burunu andırır. Hər hissənin dəqiq sərhəddi var və hər hissə digərindən aşkar ayrılır.

Sol tərəfdə Harrinin Belqreyviyadakı evidir. Zövqlə bəzədilib, antiq mebellər görünür. Dekorasiyanın bu hissəsi qonaq otağından, holldan, giriş qapısından və ikinci mərtəbəyə apararı pilləkəndən ibarətdir. Pilləkənin altında mətbəxin qapısı yerləşir.

Sol tərəfdə Ceymsin Çelsidəki mənzilidir. Zövqlə seçilmiş müasir mebel. Tamaşaçı yalnız qonaq otağını görür. Mənzilin qalan hissəsi sol tərəfə – səhnə arxasına düşür.

Səhnənin dərinliyində – tən ortada telefon köşkü durub. Köşk zəif işıqlandırılır. Köşkün içində arxası tamaşaçılara sarı dayanmış bir kişinin fiquru görünür. Səhnə qaranlıqdır. Evdən telefon zənginin səsi gəlir.

Hadisənin cərəyan etdiyi zaman gecədir.

Tədricən ev və küçənin evə yaxın hissəsi işıqlanır.

Hərri giriş qapısına yaxınlaşır, onu açır və evə girir.

O, holldakı işığı yandırır, qonaq otağına keçir, telefona yaxınlaşır və dəstəyi qaldırır.

HARRİ. Alo.

SƏS. Bill, bu sən sən?

HARRİ. Yox. O yatıb. Kimdir soruşan?

SƏS. Yatıb?

HARRİ. Kimdir zəng çalan?

SƏS. Bu nə vaxtın yatmağıdır?

Pauza.

HARRİ. Məgər xəbəriniz yoxdur ki, gecə saat dördür?
SƏS. Get onu tərپət görüm... De ki, onunla danışmaq
istəyirəm.

Pauza.

HARRİ. Siz kimsiniz axı?
SƏS. Yaxşı da, ağıllı oğlan ol, oyat onu.

Pauza.

HARRİ. Siz onun tanışsınız?
SƏS. O, məni görsəydi, tanıyardı.
HARRİ. Hə-ə, belə de...

Pauza.

SƏS. Niyə oyatmırsan onu?
HARRİ. Mən onu oyatmayacağam.

Pauza.

SƏS. Ona de ki, mən yenə zəng vuracağam.

*Telefonun dəstəyindən «məşğuldur» signalı eşidilir.
Harri dəstəyi yerinə qoyur. Kişi telefon köşkündən çıxır. Harri
tələsmədən qonaq otağından keçib holla çıxır və pillələrlə qalxır.
Qaranlıq.*

*Mənzil işıqlanır. Səhərdir.
Ceyms otağa girib divanda əyləşir. Siqaret çəkir. Yataq otağından
gedə-gedə qolbağını bağlayan Stella çıxır. O, kiçik çantasından
ətir şüşəsini çıxarır, boynuna və əllərinə çiləyir, şüşəni
yenidən çantasına qoyur və əlcəklərini geyinir.*

STELLA. Mən getdim.

Pauza.

Sən bu gün mağazaya gəlməyəcəksən?

Pauza.

CEYMS. Yox.

STELLA. Məgər bu gün nümayəndələrlə görüşəsi
deyildin?..

Pauza.

*O, tələsmədən kresloya sarı gedib
üstündəki jaketi götürür, geyir.*

Sən sifariş üçün tikiş fabrikinin nümayəndələriylə görüş-
məyəcəkdin? Bəlkə, mən onlara mağazadan zəng vurum?

CEYMS. Vur...

STELLA. Sən nə edəcəksən?

*Kişi qadına təbəssümlə baxır,
sonra gözlərini ondan çəkir.*

Cimmi...

Pauza.

Sən harasa hazırlşırsan?

Pauza.

Axşama qayıdırsan?

*Ceyms şüşə külqabını götürüb
siqaretin külünü içinə çırpır
və külqabıdakıları nəzərdən keçirir.
Stella keçib otaqdan çıxır.
Giriş qapısı çırpılır.
Ceyms külqabıya tamaşa etməkdədir.*

*İşıq azalır.
Ev yenidən işıqlanır. Səhərdir.*

*Bill mətbəxdən sini gətirib masanın üstünə qoyur.
Sininin içində nəyinsə yerini rahatlayır, çay süzür,
kresloya əyləşir, qəzet götürür, oxuya-oxuya çay içir.*

*Harrinin əynində xalat var, ayaqları
bir-birinə dolaşa-dolaşa pillələrdən enir.*

BİLL (*ona tərəf çönərək*). Nə oldu?

HARRİ. Xalçaya ilişdim!

Qonaq otağına enir.

BİLL. Nə olsun ki?

HARRİ. Sən axı onu bərkitmişdin!

BİLL. Bərkitmişdim də.

HARRİ. Buna bərkitmək deyilir?!

İkiəlli başını tutub oturur.

Oy...

Bill ona çay süzür.

Ceyms siqaretini söndürüb çıxır. Mənzilin işığı sönür.

Harri çay içir, sonra fincanı masanın üstünə qoyur.

Meyvə şirəsi hanı? Mən bu gün meyvə şirəsi içməmişəm!

Bill sinidəki stəkana işarə edir.

Onu niyə siniyə qoymusan?

Bill içində şirə olan stəkani ona uzadır.

Harri meyvə şirəsini içir.

Bu nədir belə? Ananasdır?

BİLL. Qreyppfrutdur.

Pauza.

HARRİ. Pilləkənin üstündəki xalçadan lap zəhləm gedir. Neçə dəfə demək olar axı? Sən heç nəyi əməlli-başlı eləyə bilmirsən! Səndən gərək heç bir şey xahiş etməyəsən!

Pauza.

BİLL. Sən nə vaxt qayıtmısan?

HARRİ. Dördə.

BİLL. Vaxtını necə keçirdin?

Pauza.

HARRİ. Qızarmış çörək haradadır?

BİLL. Nədir, yemək istəyirsən?

HARRİ. Yox, istəmirəm.

BİLL. Hazırlaya bilərəm...

HARRİ. Lazım deyil. Narahat olmağa dəyməz.

Pauza.

Nə edəcəksən?

BİLL. Bəlkə, kinoya getdim.

HARRİ. Pis yaşamırsan ha...

Pauza.

Gecə sənə bir manyak zəng vurmuşdu.

Bill Harriyə baxır.

Saat dördə, mən evə girəndə telefon zəng çalırdı.

BİLL. Kim idi?

HARRİ. Bilmirəm, bir şey anlamadım.

BİLL. Nə istəyirdi?

HARRİ. Səni. Yaman utancaq idi; adını çəkməkdən də utandı.

BİLL. Hm...

Pauza.

HARRİ. Kim ola bilər, görəsən?

BİLL. Bilmirəm.

HARRİ. Qəmişin biriydi. Dedi ki, yenə zəng vuracaq.

Pauza.

Görəsən, kimdir?

BİLL. Axı sənə dedim ki, bilmirəm.

Pauza.

HARRİ. Keçən həftə kiminlə tanış olmamısan?

BİLL. Kiminlə tanış olmalıydım ki? Sən nəyi nəzərdə tutursan?

HARRİ. Bəlkə də, sənə tanışlarından biriymiş. Axı səfərdə olanda cürbəcür adamlarla tanış olursan.

BİLL. Bu dəfə heç kəslə kəlmə də kəsməmişəm.

HARRİ. Vay, yazıq, görəsən, necə olub bu? Yəqin, yaman darıxdın...

BİLL. Əşi, mən orada cəmi bir gün oldum... Yenə çay istəyirsən?

HARRİ. Yox. Sağ ol.

Bill özünə çay süzür.

Telefon köşkü azacıq işıqlanır, ora bir kişi girir.

Gərək üzümü qırxam.

*Harri gözlərini qəzet oxuyan Billə dikərək oturub.
Bir dəqiqədən sonra Bill başını qaldırıb
Harriyə baxır.*

B İ L L. Nə olsun ki?

*Hər ikisi susur. Harri qalxır, holla çıxır və pillələrlə qalxmağa
başlayır, bayaq ayağı ilişən yerdən ehtiyatla keçir.
Bill qəzet oxuyur.*

Telefon zəng çalır. Bill dəstəyi götürür.

B İ L L. Alo.

S Ə S. Bill, bu sənsən?

B İ L L. Hə.

S Ə S. Evdə olacaqsan?

B İ L L. Sən kimsən ki?

S Ə S. Heç yana getmə. İndi gəlirəm.

B İ L L. Necə yəni, “gəlirəm”? Kimdir danışan?

S Ə S. İkiçə dəqiqəyə çatıram. Yaxşı?

B İ L L. Bu mümkün deyil. Mənim qonaqlarım var.

S Ə S. Eybi yox. Biz başqa otaqda söhbət eləyə bilərik.

B İ L L. Nə boş-boş danışırsınız?! Siz kimsiniz axı?

S Ə S. Sən məni tanıyacaqsan.

B İ L L. Nədir, biz məgər tanışiq?

S Ə S. Heç yana getmə. Tezliklə gəlirəm.

B İ L L. Sizə nə lazımdır? Siz kimsiniz? Gəlməyinizə ehtiyac yoxdur! Mən indi çıxıram. Evdə olmayacağam.

S Ə S. Görüşənədək.

*Telefonun qırıq-qırıq signalı eşidilir. Bill dəstəyi yerinə qoyur.
Telefon köşkünə yönəlmiş işıq kişi köşkdən çıxıb
səhnə arxasına keçən kimi sönür.*

*Bill pencəyini geyinir, holla keçir, tələsik paltosunu geyir,
giriş qapısını açıb evdən çıxır. Sağ tərəfdən
səhnə arxasına keçir.*

Yuxarıdan Harrinin səsi gəlir.

Bill, bu sənsən?

Harri pilləkəndə görünür.

Bill!

*Harri pillələrlə enir, qonaq otağına
girir, masanın üstündəki sinini götürüb mətbəxə aparır.
Ceyms sol tərəfdə səhnə arxasından çıxır və evi küçədən seyr edir.
Harri mətbəxdən çıxır və pilləkənə tərəf gedir.
Ceyms giriş qapısının zəngini basır.
Harri yaxınlaşıb qapını açır.*

Kimi istəyirsiniz?

CEYMS. Mənə Bill Lloyd lazımdır.

HARRİ. O, evdə yoxdur. Sizə necə kömək edə bilərəm?

CEYMS. O, nə vaxt qayıdacaq?

HARRİ. Demək çətindir, bilmək olmaz. Ona nə çatdırım?

CEYMS. Mən başqa vaxt gələm.

HARRİ. Zəhmət olmasa, adınızı deyın, gəldiyinizi ona çatdırım.

CEYMS. Ehtiyac yoxdur. Sadəcə olaraq, ona deyərsiniz ki, gəlmişdim.

HARRİ. “Siz” – yəni kim?

CEYMS. Narahatçılığa görə üzr istəyirəm.

HARRİ. Dayanın. *(Ceyms ona sarı çönr.)* Bu gecə zəng vuran siz idiniz?

CEYMS. Bu gecə?

HARRİ. Hə, səhərə yaxın.

CEYMS. Yox... mən deyildim.

HARRİ. Axı sizə nə lazımdır?

CEYMS. Mənə Bill lazımdır.

HARRİ. Deməli, bir neçə dəqiqə bundan əvvəl zəng vuran siz idiniz?

CEYMS. Siz məni kiminləsə səhv salırsınız.

HARRİ. Çox güman ki, siz nəyisə səhv salırsınız.

CEYMS. Məncə, siz, sadəcə olaraq, hər şeyi bilirsiniz.

*Ceyms gedir. Harri onun arxasınca baxır.
Qaranlıq.*

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Mənzildə ay işığı. Giriş qapısının taqıltısı gəlir. Stella içəri girib stolüstü lampamı yandırır. O biri otağın qapısına baxır.

STELLA. Cimmi?

Sükut. Stella əlcəklərini çıxarır, çantasını masaya qoyur, valoxudana yaxınlaşıb Çarli Parkerin valını qoyur. O, musiqiyə qulaq asır, sonra yataq otağına keçir.

Ev işıqlanır. Axşamdır. Bill əlində jurnallar mətbəxdən qonaq otağına gəlir. Jurnalları sobanın yanına atıb bara yaxınlaşır, özünə bir qədər viski süzür, buxarının qarşısında yerə uzanır və jurnallardan birini vərəqləməyə başlayır.

Stella əlində ağ fars pişiyi otağa qayıdır. Divana uzanıb pişik balasını sığallayır.

Harri pillələrlə enir, qonaq otağına boylanır, Billə baxır, sonra evdən çıxıb sol tərəfdə, səhnə arxasında gözdən itir.

Giriş qapısının önündə Ceyms peyda olur. O, Harrinin dalınca baxa-baxa zəngin düyməsini basır.

Bill qalxaraq giriş qapısına yaxınlaşır. Mənzildə işıq zəifləyir və musiqi səsi kəsilir.

BİLL. Kimdir?

CEYMS. Bill Lloydur?

BİLL. Hə.

CEYMS. Mən sizinlə söhbət etməliyəm.

Pauza.

BİLL. Üzr istəyirəm, amma mənə elə gəlir ki, sizi tanı-mıram.

CEYMS. Doğrudan?

BİLL. Əminəm ki, tanış deyilik.

CEYMS. Amma mən buna rəğmən, sizinlə danışmalıyam.

BİLL. Bağışlayın, amma mən çox məşğulam.

CEYMS. Vaxtınızı lap az alacağam.

BİLL. Təəssüf edirəm, lakin sizə bir dəqiqə də ayıra bil-məyəcəyəm. Problemlərinizi yazılı şəkildə poçtla göndərin.

CEYMS. Bu mümkün deyil.

Pauza.

BİLL (*qapını örtərək*). Üzr istəyirəm, amma...

CEYMS (*qapını ayağıyla saxlayıb*). Sizinlə danışmaq mənə çox lazımdır.

Pauza.

BİLL. Bu gün mənə zəng vuran siz idiniz?

CEYMS. Hə. Niyə məni gözləmədiniz.

BİLL. Siz gəlmişdiniz məgər? Mən sizin bura gəldiyinizi bilmirdim.

CEYMS. Bəlkə, icazə verəsiniz, içəri keçim?

BİLL. Bilirsiniz nə var... Özgənin evinə soxulmaq ədəbsizlikdir... Sizə nə lazımdır?

CEYMS. Biz nahaq yerə vaxt itiririk. İcazə verin, keçim içəri.

BİLL. Mən axı polis də çağıra bilərəm.

CEYMS. Dəyməz.

Onlar bir-birinə baxırlar.

BİLL. Yaxşı, keçin içəri.

Ceyms içəri keçir. Bill qapını örtür. Ceyms qonaq otağına keçir. Bill onun dalınca gedir. Ceyms otağı nəzərdən keçirir.

CEYMS. Sizde zeytun var?

BİLL. Adımı haradan bilirsiniz?

CEYMS. Nə oldu, zeytun var?

BİLL. Zeytun? Deyəsən, yoxdur.

CEYMS. Nədir, qonaqlar üçün də zeytun saxlamırırsınız?

BİLL. Siz qonaq deyilsiniz. Mənim evimə soxulmusunuz. Sizə necə kömək edə bilərəm?

CEYMS. Otursam, etiraz etməzsiniz ki?

BİLL. Edərəm.

CEYMS. Eybi yox, dözməli olacaqsınız.

Ceyms oturur. Bill ayaq üstə durub. Ceyms qalxır, paltosunu çıxarıb kresloya atır, yenə oturur.

BİLL. Sırr deyilsə, adınızı bilmək olar?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

*Ceyms əlini meyvə dolu qaba uzadır,
üzümdən bir gilə qoparıb yeyir.*

CEYMS. Çəyirdəyini hara atım?

BİLL. Pulqabınıza.

*Ceyms cibindən pulqabı çıxarıb üzümün
tumlarını içinə tüpürür və bu zaman
gözlərini Billdən çəkmir.*

CEYMS. Amma pis oğlan deyilsiniz ha.

BİLL. Kompliment üçün çox sağ olun.

CEYMS. Təbii ki, Alen Delon deyilsiniz, amma kifayət qədər yaxşı görünürsünüz.

BİLL. Mən isə sizin barənizdə eyni sözləri deyə bilməyəcəyəm.

CEYMS. Mənim barəmdə nə deyə biləcəyiniz qətiyyənlə maraqlı deyil.

BİLL. Dostum, düzünü desəm, sizin fikriniz məni daha az maraqlandırır. İndi isə əgər mümkünsə, nə lazım olduğunu tez söyləyin.

*Ceyms qalxıb üstündə içki olan masaya yaxınlaşır, şüşələrə baxır.
Mənzildə Stella divandan qalxır, pişik balasını sığallaya-sığallaya
otaqdan çıxır. Mənzilin işığı sönmür.
Ceyms özünə viski süzür.*

BİLL. Sizin sağlığınıza.

CEYMS. Keçən həftə Lidsdə vaxtınızı necə keçirdiniz?

BİLL. Nə?

CEYMS. Soruşuram ki, keçən həftə Lidsdə vaxtınızı yaxşı keçirdiniz?

BİLL. Lidsdə?

CEYMS. Hə də, deyirəm, Lids xoşunuza gəldi?

BİLL. Nə üçün fikirləşirsiniz ki, Lidsdə idim?

CEYMS. Lidsə səfəriniz barədə bir az müfəssəl danışın. Şəhəri gəzməyə vaxt tapdınız? Bəlkə, şəhərətrafını da gəzmisiniz?

BİLL. Siz nə danışsınız?

CEYMS (*yorğun-yorğun*). Hə-ə... Məgər siz yeni kolleksiyanızı Lidsə aparmamışdınız? Maneken qızlarınız da sizinlə idi.

BİLL. Doğrudan? Maraqlıdır...

CEYMS. Siz "Vestberi" hotelində qaldınız.

BİLL. Ola bilməz!

CEYMS. Yüz qırx ikinci nömrədə.

BİLL. Yüz qırx iki? Necəydi, rahat otaqdı?

CEYMS. Kifayət qədər rahatdı.

BİLL. Bunu eşitmək xoşdur.

CEYMS. Siz sarı pijamanızı da götürmüşdünüz.

BİLL. Doğrudan? Hansını? Üstündə qara tikməylə adının baş hərfi yazılanı?

CEYMS. Hə. Yüz altmış beşinci otağa gələndə əyninizdə həmin o pijama vardı.

BİLL. Hansı otağa?

CEYMS. Yüz altmış beşə.

BİLL. Yüz altmış beşə? Məgər mən yüz qırx ikincidə deyildim?

CEYMS. Yüz qırx ikinci otağı tutmuşdunuz, amma öz nömrənizdə gecələmədiniz.

BİLL. Bu necə olur? Bir nömrənin pulunu verirəm, başqasında qalırım?

CEYMS. Yüz altmış səkkizinci otaq düz yüz qırx ikinci otağın qarşısındadır. Uzağa gedəsi olmamısınız.

BİLL. Hə, yenə yaxşı olub.

CEYMS. İstədiyiniz an otağınıza baş çəkib üzünüzü də qırxa bilərdiniz.

BİLL. Yüz altmış beşincidə?

CEYMS. Hə.

BİLL. Bəs mənim o otaqda nə işim vardı?

CEYMS (*saymazyana*). Həmin otaqda mənim arvadım qalırdı. Siz onunla yatırdınız.

Pauza.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

BİLL. Nə bilirsiniz?

CEYMS. Özü danışdı mənə.

BİLL. Gərək arvadınıza yaxşıca göz olasınız.

CEYMS. Sizin məsləhətiniz olmasa da, keçinə bilərəm.

BİLL. İşə bax ha... Arvadınız kimdir?

CEYMS. Siz onu tanıyırsınız.

BİLL. Düşünmürəm ki, tanıyam.

CEYMS. Doğrudan?

BİLL. İnanmıram ki, tanıyam.

CEYMS. Hər şey aydındır.

BİLL. Məsələ burasındadır ki, dostum, mən keçən həftə Lidsdə olmamışam. Və sizin arvadınızı da tanımıram. Buna tamamilə əminəm. Bundan başqa, mən... belə işlərlə məşğul olmuram. Bu, mənim dəsti-xəttim deyil.

Pauza.

Bu heç mənim ağıma da gəlməz. Yaxşı, daha bəsdir.

CEYMS. Bura gəlin. Sizə bir şey demək istəyirəm.

BİLL. Vaxtım yoxdur. Qonaq gözləyirəm. Bu gün dostlarımla kokteylə çağırılmışam. Bilirsiniz, gələnlərin il parlamentə namizədliyini vermək istəyirəm.

CEYMS. Bura gəlin.

BİLL. Bir də gördün daxili işlər naziri oldum.

Ceyms Billə yaxınlaşır.

CEYMS (*səmimi bir tərzdə*). Əgər mənim arvadımla fahişə kimi rəftar etmisinizsə, ixtiyarım çatır ki, onun barəsində nə fikirləşdiyinizi öyrənirəm...

BİLL. Axı mən sizin arvadınızla tanış deyiləm.

CEYMS. Tanışsınız. Siz onunla cümə günü axşam saat on tamamda hotelin barında tanış olmusunuz. Əvvəl söhbət etmisiniz, sonra birlikdə içmisiniz və liftə minib yuxarı qalxmısınız. Liftə ondan gözünüzü bir an da olsun çəkməmişiniz. Sonra bəlli olub ki, otaqlarınız eyni mərtəbədədir.

Əlinizi uzadıb liftdən çıxmasına kömək etmişiniz. Sonra bir az dəhlizdə durmusunuz, dalınca da çiyinlərinizdən yapışıb: “Gecəniz xeyrə qalsın”, – demisiniz və öz nömrənizə getmişiniz. O da öz otağına gedib. Siz əyninizi dəyişib sarı pijama və qara xalat geymişiniz, dəhlizə çıxıb onun qapısını döymüşünüz; guya, diş məcunu istəmək üçün. O, qapını açıb, siz içəri girmisiniz. Otağı xoşunuza gəlib. Ona belə demisiniz: “Bura necə də rahatdır, qadın əli o dəqiqə hiss olunur”. Yatmaq fikrindən vaz keçərək onun... çarpayısına oturmusunuz. O, sizdən xahiş edib ki, çıxıb gedəsiniz, amma getməmişiniz. O ağlayıb, siz də onu sakitləşdirməyə, ovundurmağa çalışmışınız. Demisiniz ki, daim evdən uzaqda, səfərlərdə, mehmanxanalarda it kimi ömür sürürsünüz. Onu sakitləşdirib gecəni arvadımın otağında qalmısınız.

Pauza.

BİLL. Qulaq asın, bəlkə, rədd olub evimdən gedəsiniz?..
Lap zəhləmi tökdünüz.

CEYMS. Siz axı onun ərdə olduğunu bilirdiniz... niyə belə iş tutdunuz?

BİLL. Bəs o özü bilmirdi ərdə olduğunu? O, niyə belə iş tutub?

Pauza.

(kinayə ilə) Yandırılıb-yaxır, hə?

Pauza.

Aman, ilahi, bu nə cəfəngiyatdır! Özünüz də gözəl bilirsiniz ki, bunların hamısı nağıldır.

Siqaretqabından siqaret götürüb yandırır.

Hesab edirsiniz ki, o müqavimət göstərməliydi?

CEYMS. Heç olmasa, bir az.

BİLL. Deməli, gərək az da olsa, müqavimət göstərəydi?

CEYMS. Hə.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

BİLL. Siz ona inanırsınız?

CEYMS. Əlbəttə.

BİLL. Bütün danışdıqlarına?

CEYMS. İstisnasız olaraq.

BİLL. Deyin görüm, belə anlarda o, adamı dişləmir ki?

CEYMS. Yox.

BİLL. Bəlkə, cırmaq atır?

CEYMS. Bir balaca...

BİLL. Görün sizin necə sadıq arvadınız var. Başına gələnlərin hamısını xırda detallarına qədər danışır... Deyirsiniz ki, cırmaq atır? (*Əlini qaldırır.*) Baxın, bədənimdə birçə dənə də cızıq yoxdur. Heç yerimdə. Məni qətiyyənlə cırmaq-lamayıblar. Əgər istəyirsinizsə, həkim yoxlamasından keçib, sizə arayış təqdim edə bilərəm. Lümlüt soyunub öz cızıqsız bədənini nümayiş etdirməyə də hazırım. Hə, amma bizə qərəzsiz şahid lazımdır. Bəlkə, "Vestberi"də tanışlarınızdan hansısa qulluqçu işləyir?

Ceyms əl çalır.

CEYMS. Ay zarafatcılısınız ha. Mən bu dərəcədə zarafatçı olduğunuzu güman etməzdim. Əla yumor hissiniz var. Bilirsiniz, sizi necə çağıracağam?

BİLL. Necə?

CEYMS. İtoynadan.

BİLL. Nə danışsınız, dəyməz.

CEYMS. Yox, yox, mən yerindəcə kompliment söyləmək imkanı qazandığımıza sevinirəm. Bir şey içmək istəmirsiniz ki?

BİLL. İçki təklif etməyiniz çox yerinə düşdü.

CEYMS. Meyliniz nə çəkir?

BİLL. Sizdə araş var?

CEYMS. Bu dəqiqə baxarım. Deyəsən, bir az var.

BİLL. Kəfdəyik ki.

CEYMS. Necə dediniz? Təkrar edin.

BİLL. “Kef” dedim... deyəsən.

CEYMS. Hə, elədir ki var.

BİLL. Kef.

CEYMS. Əla sözdür. Yəqin, dilinizə məktəb illərində düşüb, hə?

BİLL. Nə bilim, bu haqda heç düşünməmişəm... Yüz faiz. Hə, əlbəttə, məktəb illərində.

CEYMS. Görürsünüz, necə tapdım? Bu da sizin arağınız.

BİLL. Siz son dərəcə səxavətlisiniz.

CEYMS. Nə deyirsiniz... Sizin sağlığınıza.

İçirlər.

BİLL. Nuş olsun.

CEYMS. Yaxın gəlin.

BİLL. Nə?

CEYMS. Mərc gələrəm ki, siz məclislərin bəzəyisiniz.

BİLL. Çox mərhəmətlisiniz, bayaqdan mənə kompliment yağdırırsınız, amma deməzdim ki, məclislərin bəzəyiyəm.

CEYMS. Təvazökarlıq etməyin. Əminəm ki, həqiqətən, məclislərin bəzəyisiniz.

Pauza.

BİLL. Nədir, həqiqətən, elə düşünürsünüz?

CEYMS. Əlbəttə.

BİLL. Düzünü desəm, mən heç də məclislərin bəzəyi deyiləm, amma bu evdə mənimlə birgə yaşayan tanışım, doğrudan da, məclislərin yaraşığıdır.

CEYMS. Mən onunla artıq tanış olmuşam. Deyəsən, bəməzə oğlandır.

BİLL. Hə, yaman kefcildir. Əsl sehrbazdır.

CEYMS. Əsl sehrbaz? Bütün hoqqabazlıqlarıyla? Nə bilim, dovşan, şlyapa-filan...

BİLL. Yox, o dərəcədə yox. Dovşansız.

CEYMS. Deməli, dovşan məsələsini bacarmır?

BİLL. Yox. Məsələ burasındadır ki, onun dovşanları
görən gözü yoxdur. Onda dovşanlara qarşı allergiya var.

CEYMS. Yazıq.

BİLL. Hə, mən onun halına çox acıyıram.

CEYMS. Həkimə müraciət edib?

BİLL. Əşi, uşaqlıqdan belədir.

CEYMS. Nədir, kənddə böyüyüb?

BİLL. Xırdalığına varsaq, elədir.

Pauza.

Yaxşı, tanışlığımıza çox şadam. Boş vaxtım olanda gələr-
siniz.

*Qəflətən Ceyms irəliyə iti bir hərəkət edir.
Bill diksinərək geri atılır və ayağı
kətilə ilişir, yerə yıxılır.
Ceyms pıqqıldayır.*

Pauza.

Sizə görə arağı dağıtdım, pencəyim islandı.

Ceyms Billin başı üstündə durub.

Bu dəqiqə sizə elə bir təpik ilişdirərəm ki...

Pauza.

İmkan verin, qalxım.

Pauza.

Çəkilin, mən ayağa durmaq istəyirəm.

Pauza.

Əgər mənə ayağa durmağa imkan versəniz...

Pauza.

Döşəmənin üstü mənimçün narahatdır.

Pauza.

Əgər mənə şərait yaratsanız ki ayağa qalxım, bütün həqi-
qəti açıb danışaram...

Pauza.

CEYMS. Həqiqətinizi yerdən qalxmadan söyləyin.

BİLL. Yox, mən qalxmalıyam.

CEYMS. Vacib deyil. Danışın.

Pauza.

BİLL. Yaxşı, bunu sizə ona görə danışırım ki, artıq zəhləm töküldü, bezdim... Həqiqət isə ondan ibarətdir ki, belə bir şey heç vaxt olmayıb. Mən bilmirdim ki, o ərdədir. Özü bu haqda heç nə deməmişdi. Sizin bayaqdan bəri mənə danışdıqlarınız absurddur, çünki bizim aramızda heç nə olmayıb. Yalnız birlikdə liftlə yuxarı qalxmışıq... burasını artıq düz deyirsiniz... liftdən çıxdıq, bir də gördüm ki, qollarımın arasındadır. Mənim bunda heç bir günahım yoxdur, çünki qətiyyəni onu qucaqlamaq fikrim yox idi. Özüm də buna son dərəcə təəccüb qaldım. Heç bilmirəm, bu, necə baş verdi... yəqin, məndən çox xoşu gəlmişdi... Mən də... mən təbii ki, etiraz etmədim. Liftin yanında bir az öpüşdük – dəhlizdə heç kim yox idi – vəssalam. Sonra da o, öz otağına getdi.

Kətilə dırmanır.

Başqa heç nə olmadı. Sizə artıq dedim ki, belə işlərlə məşğul olmuram... mənası yoxdur. Başa düşürəm ki, dilxorsunuz, lakin sizi inandırım ki, hər şey son dərəcə günahsız idi. Uzaq başı bir neçə öpüş... (*Pencəyini çırpa-çırpa ayağa durur.*) Çox təəssüflənirəm ki, hər şey bu cür alındı. Anlaya bilmirəm, bütün bunları uydurmaq onun nəyinə gərək idi. Başdan-ayağa uydurma, təmiz fantaziyadır! Heç yaxşı deyil. Bu, məni əməlli-başlı şübhəyə salardı. (*Pauza.*) Siz ona hər şeydə etibar edirsiniz?

CEYMS. Saat on ikiyə yaxın siz onun otağındakı hama-
ma keçmişiniz ki, duş qəbul edəsiniz. Orada “Axşamçağı
zəmidə” mahnısını oxumusunuz. Bədəninizi onun məhrəba-
sıyla silib romalıların toqaya büründükləri kimi, məhrəbaya
bürünüb otağa qayıtmısınız.

BİLL. Doğrudan?

CEYMS. Sonra da mən zəng çaldım.

Pauza.

Biz danışdıq. Soruşdum ki, özünü necə hiss edir. O isə cavab verdi ki, hər şey qaydasındadır. O, yavaşdan danışdı. Mən xahiş etdim ki, bir az ucadan danışsın. Hiss edirdim ki, mənimlə rahat danışa bilmir, çünki onun yanında, onun çarpayısında oturmuşdunuz.

Pauza.

BİLL. Oturmamışdım, uzanmışdım.

Qaranlıq.

*Kilsə zəngləri eşidilir. Evdə, mənzil də işıqlıdır.
Bazar gününün səhəri. Ceyms qonaq otağında
təkdir, qəzet oxuyur. Harri və Bill masa
arxasında qəhvə içirlər. Bill əlindəki
qəzeti nəzərdən keçirir. Harri Billə göz qoyur.
Sakitlikdir. Kilsə zənglərinin səsi gəlir.
Yenidən sükut.*

HARRİ. Qəzeti qoy yerə.

BİLL. Nə?

HARRİ. Dedim ki, qəzeti yerə qoy.

BİLL. Niyə?

HARRİ. Onu artıq oxumusan.

BİLL. Hamısını oxumamışam. Bu gün çoxlu xəbər var.

HARRİ. Əl çək qəzətdən.

*Bill Harriyə baxır, qəzeti ona tullayıb
ayağa qalxır. Harri qəzeti götürüb, oxumağa başlayır.*

BİLL. Aha, sən özün oxumaq istəyirdin?

HARRİ. Mən? Qətiyyəən yox.

*Qəzeti nümayişkaranə bir tərzdə
əzişdirib yerə atır.*

Mənim onu oxumaq fikrim yox idi. Bəlkə, sən oxumaq istəyirsən?

BİLL. Deyəsən, bu gün heç özündə deyilsən.

HARRİ. Doğrudan?

BİLL. Yüz faiz.

HARRİ. Fikirləşmişsən ki, bu, nədən ola bilər?

BİLL. Yox.

HARRİ. Hamısı kilsə zənglərinin ucbatındandır. Sən axı bilirsən bu zənglərin səsi mənə necə təsir eləyir.

BİLL. Amma mənim vəcimə də deyil.

HARRİ. Sənə baxanda bunun əksini heç fikirləşmək də olmur.

BİLL. Sənə nə olub axı? İdiotizmdir, vallah.

HARRİ. Qəzetə dəymə. *(Əyilir ki, qəzeti götürsün.)*

BİLL. Niyə?

HARRİ. Dəymə dedim, vəssalam.

*Bill Harriyə baxır və qəzeti tələsmədən qaldırır.
Hər ikisi susur. Bill qəzeti Harriyə atır.*

BİLL. Götür. Mənə lazım deyil.

*Holla çıxır və pilləkənlərlə qalxır. Harri qəzeti açıb oxuyur.
Stella otağa girir, əlində sini var. Siniyə qəhvə və peçenyə görünür.
Onu masaya qoyur, fincanı Ceymsə uzadır.
Özü də oturub qəhvəsini içir.*

STELLA. Peçenyə istəyirsən?

CEYMS. Yox, sağ ol.

Pauza.

Amma mən yeyəcəyəm.

CEYMS. Kökəlsən.

STELLA. Peçenyədən?

CEYMS. Məgər kökəlmək istəyirsən?

STELLA. Kökəlmək də olar.

CEYMS. Yəni doğrudan, kökəlmək istəyirsən?

STELLA. Ümumiyyətlə götürəndə, bu, mənim planlarıma daxil deyil.

CEYMS. Bəs sənin planlarına nə daxildir?

Pauza.

Mən zeytun yeyərdim.

STELLA. Zeytun? Bizdə zeytun yoxdur.

CEYMS. Haradan bilirsən?

STELLA. Bilirəm.

CEYMS. Sən ki heç baxmadın.

STELLA. Mənə baxmaq gərək deyil. Nəyimiz varsa, onsuz da, bilirəm.

CEYMS. Bilirsən, nəyin var?

Pauza.

Niyə bizdə zeytun yoxdur?

STELLA. Bilmirdim ki, sən zeytun xoşlayırsan.

CEYMS. Hə də, elə ona görə heç vaxt zeytun almırsan. Əgər özünə gərək deyilsə, mənim zeytun xoşlayıb-xoşlama-
mağımın nə əhəmiyyəti var ki...

Telefon zəng çalır. Harri qəzeti kənarə qoyub ona tərəf gedir.

*Bill pilləkənlə enir. Bir anlıq ikisi də ayaq saxlayıb
bir-birinə baxırlar. Harri dəstəyi qaldırır.*

Bill qəzeti götürüb kreslodə əyləşir.

HARRİ. Alo... Nə?.. Yox. Ora düşməmisiniz. (*Dəstəyi qoyur.*) Ora düşməmisiniz. Necə bilirsən, görəsən, zəng elə-yən kim idi?

BİLL. Bilmirəm.

HARRİ. Öz aramızdır, dünən sənə yanına bir kişi gəlmişdi.

BİLL. Doğrudan?

HARRİ. Sən gedən kimi...

BİLL. Çox maraqlıdır...

HARRİ. Yemək vaxtıdır. Qızarmış kartof istəyirsən? Bəlkə, sobada bişirim?

BİLL. Sağ ol, mən kartof istəmirəm.

HARRİ. Kartof istəmirsən? Bu nə fantaziyadır? Hə, dünən gələn kişi səni yaman soruşurdu.

BİLL. Məni neyləyirdi?

HARRİ. Öyrənmək istəyirdi ki, çəkmələrini nə vaxtsa mebel yağıyla təmizləmişəm...

BİLL. Doğrudan? Qəribədir.

HARRİ. Qəribə heç nə yoxdur. Onlar camaat arasında sorğu keçirirlər.

BİLL. Görkəmi necəydi?

HARRİ. Saçları saman kimi, dişləri qəhvəyi, ayağı taxtadan, gözləri dalğa rəngində, başında isə bambalaca papaq. Tanıyırsan?

BİLL. Deyəsən, yox.

HARRİ. Amma görsəydin, tanıyardın.

BİLL. İnanmıram.

HARRİ. Gəl bir bu cür görkəmi olan birisini tanıma...

BİLL. Çoxları elə görünür.

HARRİ. Düz sözə nə deyəsən. Mübahisə eləməyəcəyəm. Lakin həmin şəxs məhz bizə gəlmişdi.

BİLL. Sən bir iş bax! Necə oldu ki, onu görmədim?

HARRİ. O, dünən axşam buradaydı. Bilirsən, məndə elə hiss vardı ki, sanki, o, maska taxmışdı. Və bu hissiyatım – onun maskalanması haqqında duyduqlarım məni lap çaşdırdı. Sən təsadüfən dünən axşam onun burada rəqs etdiyini xatırlamırsan ki? Bəlkə, akrobatik etüdlər də göstərirdi?

BİLL. Dünən axşam burada heç kim oynamayıb.

HARRİ. Onda hər şey aydındır. Əgər rəqs etməyibsə, sən onun taxta ayağını görə bilməzdin. Mən isə elə o dəqiqə gördüm, çünki bura gələndə tamam lüt idi. Mənə elə gəldi ki, o heç üşümür də. Qoltuğunun altında isə şlyapa yerinə rezin qızdırıcı vardı.

BİLL. Hə, görünür, kilsə zəngləri sənə, həqiqətən, yaman pis təsir edir...

HARRİ. Zəngləri bilmirəm, amma mən tam əminəm ki, tanımadığım adamların evimə dəvətsiz gəlməyindən xoşlanmıram.

Pauza.

Bu adam kimdir və ona nə lazımdır?

Pauza.

Bill ayağa qalxır.

BİLL. Bağışla, amma mən artıq çoxdan geyinməliydim.

Pillələri yuxarı qalxır.

Harri də durub onun dalınca gedir, pillələri aramla, tələsmədən qalxır.

Evdə qaranlıq.

Mənzildə Ceyms hələ də qəzet oxuyur, Stella səssiz oturub.

Sükut.

STELLA. Sən bu gün şəhərkənarına getmək istəməzdin?

Pauza.

Ceyms qəzeti masanın üstünə qoyur.

CEYMS. Mən qərara gəldim.

STELLA. Hansı qərara?

CEYMS. Onu görmək istəyirəm.

STELLA. Kimi? Niyə?

CEYMS. Elə-belə, söhbət etmək üçün...

STELLA. Bu, nəyə lazımdır axı?

CEYMS. İstəyirəm, vəssalam...

STELLA. Anlaya bilmirəm, nəyə nail olmaq istəyirsən axı? Bu, sənin nəyinə lazımdır?

Pauza.

Nədir, onu döymək istəyirsən?

CEYMS. Yox. Sadəcə olaraq, mənə maraqlıdır görüm, bu hadisə haqqında o özü necə danışır.

STELLA. Nəyinə lazımdır?

CEYMS. Bilmək istəyirəm ki, sənə münasibəti necədir?

Pauza.

STELLA. Günah onda deyil.

CEYMS. Necə yəni?

STELLA. Onun bu məsələdə heç bir təqsiri yoxdur.

CEYMS. Nədir, demək istəyirsən ki, həmin hadisə başqa birisiylə də baş verə bilərdi? Daha doğrusu, bu işdə məhz onun olması sırf təsadüfdür və onun yerinə istənilən adam ola bilərdi?

STELLA. Yox. Yalnız o. Lakin bütün bu məsələlər...

CEYMS. Hə-hə, mən də elə bundan danışıram. Deyirəm ki, bu məhz o idi. Elə buna görə də onunla tanış olmağa dəyər, mən belə fikirləşirəm. Necə göründüyünü bilmək maraqlıdır. Bu çox faydalı və ibrətamiz ola bilər.

Pauza.

STELLA. Getmə. Onsuz da, harada yaşadığımı bilmirsən.

CEYMS. Hesab edirsən ki, onunla tanış olmamalıyam?

STELLA. Bu, sənə yüngüllük gətirməyəcək.

CEYMS. Baxmaq istəyirəm görüm, dəyişməyib ki...

STELLA. Necə yəni?

CEYMS. Öyrənmək istəyirəm görüm, onu tanıdığım zamandan bəri dəyişməyib ki... Daha doğrusu, bəlkə də, artıq çəzib, hərçənd ki onu sonuncu dəfə görəndə gözəl formada idi.

STELLA. Sən onu heç vaxt görməmişən.

Pauza.

Sən axı onunla heç tanış da deyilsən.

Pauza.

Məgər onun harada yaşadığımı bilirsən?

Pauza.

Onu nə vaxt görmüsən?

CEYMS. Biz dünən axşam birlikdə şam etdik.

STELLA. Şam etdiniz?

CEYMS. Yaxşı ev sahibidir, qonaqpərvərdir.

STELLA. Sən yalan deyirsən.

CEYMS. Nə vaxtsa onun evində olmusan?

Pauza.

Çox xoşagələn evi var. Olmusan orada?

STELLA. Mən onunla Lidsdə tanış olmuşam və sonra bir daha görməmişəm.

CEYMS. Belə de... Biz nə vaxtsa onlara birlikdə qonaq gedə bilərik. O, çox gözəl yemək bişirir, yeməyinə söz ola bilməz. Çox mehriban və nəzakətli gəncdir.

Pauza.

Hər şeyi gözəl xatırlayır. Mənimlə çox səmimi idi. Əsl kişidir. Düzgün, ədalətli. Sənin danışdıqlarının hamısını təsdiq etdi.

STELLA. Hamısını?

CEYMS. Necə deyim... Bilirsən, eyham vurdu ki, onu sən özün tovlamısan. Axı hər şeyi qadının boynuna yıxmaq əsl kişi hərəkətidir.

STELLA. Hamısı yalandır.

CEYMS. Sən axı kişilərə bələdsən. Mən ona xatırlatdım ki, sən müqavimət göstərirdin, bütün bunlar ürəyincə deyildi və sən... necə deyim... sanki, hipnoz altındaymışsan. Ona dedim ki, hərdən belə olur. O da mənimlə razılaşdı. Hətta danışdı ki, bir dəfə onu bir pişik də hipnoz edibmiş. Düzdür, bu hadisənin təfərrüatı barədə başqa bir söz demədi. Amma deməliyəm ki, hər şeyi yoluna qoyduq. Bəlli oldu ki, xeyli ümumi cəhətlərimiz var. Sizin barədə necə tanış olduğunuzdan elə məzəli danışdı ki...

STELLA. Bu, məni maraqlandırmır.

CEYMS. Düzünü desəm, o, bu hadisənin özünü də yumorla qarşılayır.

STELLA. Yumorla?

CEYMS. Xüsusilə də barda tanış olmağınızdan çox gülməli danışdı. Bu məsələyə münasibəti mənim ürəyim-cədir, bəyənirəm. Bir kişi kimi, onun davranışından qürur duymaya bilmərəm.

STELLA. Onun bu məsələyə münasibəti necədir ki?

CEYMS. Bəs sənin münasibətin necədir?

STELLA. Mən bilmirdim ki, sən... Mən bilmirdim... Mən... ümid edirdim ki, sən hər şeyi anlayarsan...

Üzünü tutub ağlayır.

CEYMS. Mən, əlbəttə ki, hər şeyi anladım; onunla tanış olandan sonra anladım. Bu, məni tamamilə qane elədi. İndi hər iki tərəfin fikrini bilirəm, hər üç tərəfin, bütün tərəflərin! Daha nə deyim?! Hər şey öz yerindədir! Hər şey qaydasındadır. Hər şey normaldır! Bircə onu əlavə edə bilərəm ki, böyük ehtirama layiq bir kişi ilə tanış oldum. Beləsinə hər gün rast gələ bilməzsən və buna görə sənə minnətdar olmalıyam.

O, irəli əyilib qadının əlini şappıldadır.

Çox sağ ol.

Pauza.

O, bizim məktəbdəki bir oğlana bənzəyir – Houkinsə. Həqiqi sözümdür, Houkinsə dəhşət oxşayır. Opera üçün dəli-divanəydi. Elə sənin o... nədir onun adı... Yox, mən operaya zidd deyiləm. Heç vaxt deməmişəm, amma mən də operanı sevirəm. Bəlkə də, nə vaxtsa onunla bir yerdə operaya getdik. O dedi ki, bilet tapmaq onun üçün çox asandır. Teatrda hamını tanıyır. Yaxşı olardı Houkinsi tapıb, onu da özümüzə teatra aparaq... Hesab edirəm ki, sənin aşnan intellegent tipdir – mədəni, oxumuş... Onun çin vazalarından ibarət kolleksiyası da var; hər biri, azı, min beş yüzə olar. Bunu görməmək mümkün deyil. Demək

istəyirəm ki, zövqü əladır. Bütün dəlmə-deşiklərindən zövq tökülür. Məncə, səni də elə bununla cəlb edib. Yox, səmimi sözümdür, belə tanışlığa görə sağ ol. İki illik ailə həyatımızdan sonra mənim üçün birdən-birə tamam başqa bir dünya açdın.

Qaranlıq. Evdə işıq yanır. Axsamdır. Bill əlində sini otağa girir, içində zeytun, pendir, kövrək peçenye və tranzistorlu radioqəbuledici var. Çox pəsdən Vivaldinin musiqisi səslənir. Bill sinini masanın üstünə qoyur, balıqları düzəldir, vazadan peçenye götürür.

Ceyms giriş qapısına yaxınlaşır və zəngi basır. Bill qapıya sarı gedib onu açır. Ceyms içəri girir. Bill ona paltosunu çıxarmağa kömək edir, Ceyms otağa daxil olur, Bill onun dalınca gedir.

Ceyms sinidəki zeytunlara diqqət yetirir və gülümsünür.

Bill də gülümsünür. Ceyms çin vazaları düzülmüş rəfə yaxınlaşır, onları diqqətlə nəzərdən keçirir. Bill viski süzür.

Telefon zəng çalır.

Mənzil işıqlanır. Axsamdır.

Telefon köşkünə zəif işıq düşür. Köşkün içindəki kişi fiquru zorla sezilir.

Stella əlində pişik balası yataq otağından çıxır. Telefona yaxınlaşır. Bill Ceymsə viski süzür. Onlar içirlər.

STELLA. Alo.

HARRİ. Ceyms, bu sənsən?

STELLA. Nə? Yox, Ceyms deyil. Kimdir ki, soruşan?

HARRİ. Ceyms haradadır?

STELLA. Gedib.

HARRİ. Gedib? Yaxşı. Mən indi gəlirəm.

STELLA. Sizə nə lazımdır? Siz kimsiniz?

HARRİ. Heç yana getməyin.

Qırıq-qırıq telefon signalı. Stella dəstəyi yerinə qoyub stula oturur, qucağında pişik var. Mənzildə işıq azalır. Telefon köşkünün işığı sönür.

CEYMS. Bilirsiniz nə var? Siz mənim bir tanışımı xatırladırsınız. Houkinsi. Hə, bizim sinifdə oxuyurdu. Çox uca boyu vardı.

BİLL. Deyirsiniz, boyu çox ucaydı?

CEYMS. Hə, ucaboydu.

BİLL. Mənim nəyim ona oxşayır ki?

CEYMS. Qiyamət tip idi.

Pauza.

BİLL. Deyirsiniz, çox ucaboydu?

CEYMS. Hə, ucaboydu...

BİLL. Heç siz də balaca deyilsiniz.

CEYMS. Hündür də deyiləm.

BİLL. Əvəzində enlikürəksiniz.

CEYMS. Ucaboy ki deyiləm.

BİLL. Mən sizə ucaboy demədim ki.

CEYMS. Bəs nə dediniz?

BİLL. Mən heç nə demədim.

Pauza.

CEYMS. Heç o qədər enlikürək də deyiləm.

BİLL. Siz özünüzü yalnız güzgüdə görürsünüz, düzdür?

CEYMS. Mənə güzgü də bəs edir.

BİLL. Güzgülər yaman aldadıcı olur.

CEYMS. Aldadıcı?

BİLL. Çox.

CEYMS. Sizdə güzgü var?

BİLL. Güzgü?

CEYMS. Hə, güzgü.

BİLL. Düz qarşınızdadır.

CEYMS. Bayaقدan heç görmürdüm.

Güzgüyə baxır.

Bura gəlin. Bir güzgüyə baxın.

*Bill Ceymsə yaxınlaşır və onlar bir yerdə
güzgüyə baxırlar. Ceyms kənara çəkilib
Billin güzgüdəki əksinə tamaşa edir.*

Deməzdim ki, güzgülər aldadıcı olur.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

*Ceyms oturur.
Bill gülümsünərək radioqəbuledicinin
səsini qaldırır. İkisi də musiqiyə qulaq asırlar.
Evdə işıq qaralır. Musiqi susur.*

*Mənzildə gur işıq.
Qapının zəngi səslənir.
Stella qalxaraq qarıya tərəf addımlayır.
Dialogun əvvəli səhnə arxasında gedir.*

STELLANIN SƏSİ. Kimdir?

HARRİNİN SƏSİ. Salam, mənim adım Harri Keyndir. Sizinlə danışmalıyam. Narahat olmağa əsas yoxdur. Olar, içəri keçim?

STELLANIN SƏSİ. Gəlin.

HARRİ (otağa girərək). Bura keçim?

STELLA. Hə.

Onlar otağa girirlər.

HARRİ. Nə gözəl lampadır...

STELLA. Sizi eşidirəm.

HARRİ. Siz Billi Lloydla tanışsınız?

STELLA. Yox.

HARRİ. Deməli, tanımırınsınız?

STELLA. Yox.

HARRİ. Bilirsiniz, mən onu təsadüf nəticəsində, gecə-qondularda tapmışam. Bir dəfə necə olmuşdusa, həmin yerlərə gəzməyə çıxmışdım, ona rast gəldim. O dəqiqə anladım ki, istedadı var. Ona ev verdim, işləri yaxşı getməyə başladı. Neçə ildir ki, yaxın dostuq.

STELLA. Çox maraqlıdır.

HARRİ. Siz ki onun barəsində eşitmişiniz, elə deyil? O rəssam-modelyerdır.

STELLA. Hə, əlbəttə...

HARRİ. Əgər səhv etmirəmsə, siz də modelyersiniz, elə deyil?

STELLA. Hə.

HARRİ. Təsadüfən “Yoxsullar üçün geyim yığaq” klubuna üzv deyilsiniz ki?

STELLA. Hansı kluba?

HARRİ. “Yoxsullar üçün geyim yığaq”. Deyəsən, sizi orada görmüşəm axı.

STELLA. Belə bir klub barədə heç vaxt eşitməmişəm.

HARRİ. Çox təəssüf. Sizin xoşunuza gələrdi.

Pauza.

Hə-ə...

Gəldim ki, sizinlə əriniz barədə danışam.

STELLA. Mənim ərim barədə?

HARRİ. Məsələ burasındadır ki, o, bir ağlasıqmaz hadisəylə əlaqədar Billin yaxasından yaman bərk yapışıb.

STELLA. Bilirəm. Və belə bir şeyin baş verməsindən çox təəssüflənirəm.

HARRİ. Hə, deməli sizin də xəbəriniz var. Bütün bunlar çox acınacaqlıdır... Başa düşürsünüz, bizim oğlanın işi yaman çoxdur. O, tamam özünü itirib.

STELLA. Bağışlayın... Çox pis alındı...

HARRİ. Dəhşətdir.

Pauza.

STELLA. Başa düşə bilmirəm... Biz ərimizlə elə gözəl yaşayırdıq ki... Əvvəllər də moda nümayiş elətdirmək üçün başqa şəhərlərə gedərdim. Ərimin geyim dükanı var. Amma heç vaxt belə bir şey baş verməyib.

HARRİ. Nəyi nəzərdə tutursunuz?

STELLA. Ərimin ağılına belə yersiz fantaziyalar heç vaxt gəlmirdi; işə bir bax, bu boyda şeyi tamamilə əsassız uydurasan.

HARRİ. Ona görə deyirəm də, tamam absurddur.

STELLA. Əlbəttə.

HARRİ. Elə Bill də belə fikirləşir. Hər ikimiz eyni fikirdəyik.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

STELLA. Mən bilirəm ki, cənab Lloyd Lidsdə olub, orada ötəri görmüşdüm, hərçənd ki eyni hoteldə qalırdıq. Mən onunla tanış deyiləm və heç vaxt kəlmə də kəsməmişəm. Ərim isə qəflətən mənə ittiham edir... bu çox xoşagəlməz şeydir...

HARRİ. Yaxşı, onda bu nə deməkdir axı? Əriniz sizə etibar eləmir?!

STELLA. Yox, elə deyil, əlbəttə, o, mənə inanır. Amma son zamanlar onunla nəşə baş verir. Mənə elə gəlir ki, hədindən artıq yorulub.

HARRİ. Hə, çox acınacaqlıdır. Siz axı yaxşı bilirsiniz: bizim işdə əldən düşmək çox asandır... Bəlkə, özünü məzuniyyət təşkil edəsiniz?! Harasa gedəsiniz; dincəlməyə, məsələn, Fransanın cənubuna.

STELLA. Yaxşı olardı. Çox təəssüflənirəm ki, cənab Lloyd bütün bunları dinləyəsi olub.

HARRİ. Nə gözəl pişikdir. Lap qiyamətdir ki. Piş-piş-piş. Adı nədir onun? Bura gəl, piş-piş.

*Harri Stellanın yanında oturur, pişiyi sıgallayır.
Mənzildə işıq azalır.*

*Evdə gur işıqdır. Bill və Ceyms elə bayaqkı pozada oturublar.
Musiqi səslənir. Bill radioqəbuledicini söndürür.*

BİLL. Yemək istəyirsiniz?

CEYMS. Yox.

BİLL. Bəlkə, peçenye yeyəsiniz?

CEYMS. Ac deyiləm.

BİLL. Zeytunumuz var.

CEYMS. Zeytun?

BİLL. Zeytun götürün.

CEYMS. Sağ olun. İstəmirəm.

BİLL. Niyə?

CEYMS. Mən zeytun xoşlamıram.

Pauza.

BİLL. Zeytun xoşlamırsınız?

Pauza.

Niyə xoşlamırsınız ki?

Pauza.

CEYMS. Zeytunu görən gözüüm yoxdur.

BİLL. Doğrudan?

CEYMS. Qoxusundan da zəhləm gedir.

Pauza.

BİLL. Bəlkə, pendir yeyəsiniz? Mənim əla pendir bıçağım var.

Masanın üstündən pendir bıçağını götürür.

Baxın. Qəşəng bıçaqdır, düzdür?

CEYMS. İtidir?

BİLL. Özünü yoxlayın. Tiyəsindən tutun. Əgər bıçağı düzgün tutmağı bilirsənsə, əlini kəsməzsən. Sadəcə olaraq, gərək tiyəsini əlində sıxmayasan.

Ceyms ona uzanan bıçağa baxır. Bill əlində bıçaq dayanıb.

Mənzildə işıq yanır.

HARRİ (*qalxır*). Yaxşı, görüşənədək. Çox şadam ki, sizinlə söhbətimiz tutdu.

STELLA. Mən də.

HARRİ. İndi hər şey aydın oldu.

STELLA. Hə.

Onlar giriş qapısına tərəf gedirlər.

HARRİ. Hə, az qaldı unudam, cənab Lloyd ən gözəl arzularını sizə yetirməyi xahiş etmişdi... bir də, dərdinizə şərik olduğunu.

Qapıya tərəf irəliləyir. Stella hərəkətsiz durub.

Sağ olun.

*Giriş qapısı örtülür. Stella əlində pişiyi divana uzanır,
başını divanın qoltuqaltısına söykəyib hərəkətsiz qalır.*

Mənzildə işıq azalır.

BİLL. Siz nədən qorxursunuz?

CEYMS *(Billdən aralanaraq)*. Bu nədir?

BİLL. Nəyi deyirsiniz?

CEYMS. Mənə elə gəldi ki, ildırım çaxdı.

BİLL. Siz bıçağı götürməkdən qorxursunuz?

CEYMS. Yox, qorxmuram. Keçən həftə arvadımla Lidsdə olanda da mənə elə gəlmişdi ki, göy guruldayır.

BİLL. Aman Tanrım, bu fikrinizdən yenə əl çəkmirsiniz. Elə bilirdim, daha vaz keçmisiniz bundan. Niyə yenə Lidsi xatırlayırsınız?

CEYMS. Yox, narahat olma. Bu, deyəsən, artıq nostalgiyadır.

BİLL. Həqiqəti biləndə adamın yarası tez sağalır. Elədir? Nə baş verdiyini dəqiq biləndə. Mənə elə gəlir ki, hər şeyi biləndə adam özünü yaxşı hiss edir...

CEYMS. Əlbəttə.

BİLL. Bu barədə fikirləşməyə dəyməz. Oldu, keçdi. Unutmaq və bir daha xatırlamamaq! Aydınır? İki illik xoşbəxt ailə həyatı, məgər haqlı deyilmə? Sarsaq-sarsaq şeylərin nikahınızı məhv etməsinə yol vermək olmaz. Mən öz üzrxahlığımı etdim, arvadınız da sizin qarşınızda üzr istədi. Əslinə qalanda, bundan artıq nəyə ümid etmək olar ki?

Pauza.

Ceyms Billə baxır. Bill gülümsünür.

*Harri evin qapısına yaxınlaşır, qapını açır, içəri girib səssizcə
örtür və dəhlizdə qalır. Onu nə Bill görür, nə Ceyms.*

CEYMS. Eybi yox.

BİLL. Hər qadın nə vaxtsa cisminin dəli çağırışını eşidir. Mənə elə gəlir ki, buna başqa ad vermək olmaz. Qadın təbiəti belədir. Yox, ola bilər ki, belə bir anda onun şəhəvətini

doyurmaq şəxsən sizə heç vaxt nəsib olmayıb. Amma nə edəsən? (*Gülür.*) Məncə, bu ərlərin nəsibidir. Bunda sizin günahınız yoxdur. Təbiət belə qurulub. Kim bilir, bəlkə, onun vücudunda belə bir ehtiyac bir də heç vaxt yaranmadı.

Ceyms qalxıb meyvə vazasına yaxınlaşır, bıçağı götürür, tiyəsinə barmağının ucuyla yoxlayır.

CEYMS. Kifayət qədər itidir.

BİLL. Nə olsun ki?

CEYMS. Yoxlayaqsan?

BİLL. Nəyi “yoxlayaqsan”?

CEYMS. Hə, qorxma. Səndə pendir bıçağı var, məndə – meyvə...

BİLL. Nə olsun ki?

CEYMS. Hərdən sözlər mənim zəhləmi tökür. Bəs sənənin? Gəl bir oyun oynayaq. Gülmək üçün.

BİLL. Nə oyun?

CEYMS. Duel.

BİLL. Sağ ol, mən duel oynamaq istəmirəm.

CEYMS. Yox, istəyirsən. Başla, di başla görüm. Bıçağın ucuyla ilk zərbəni kim alsın, ağlağan ana uşağı sayılacaq.

BİLL. Sizə elə gəlmir ki, bu oyunda primitiv, bəsit nəşə var?

CEYMS. Əsla yox. Hə, başla, birinci pozaya keç.

BİLL. Mənə elə gəlirdi ki, biz artıq dostlaşmışıq.

CEYMS. Əlbəttə, dostlaşmışıq. Sənə nə olub? Mənim öldürmək fikrim yoxdur. Bu, sadəcə olaraq, oyundur. Məgər qorxaqsan?

BİLL. Bütün bunlar kənardan çox sarsaq görünür.

CEYMS. Bu nə xasiyyətdir? Mütləq gərək adamın kefi-nə soğan doğrayasan?!

BİLL. Mən indi öz bıçağımı yerinə qoyacağam.

CEYMS. Mən isə səninkini də götürəcəyəm.

Billin bıçağını götürür və onun qarşısında iki bıçaqla durur.

BİLL. İndi sizin iki bıçağınız var.

CEYMS. Hələ biri də arxa cibimdədir.

Pauza.

BİLL. Bıçaqlar nəyinizə gərəkdir? Nədir, onları qılnc kimi udmaq fikrindəsiniz?

CEYMS. Bəs sən?

Pauza.

Onlar bir-birinə baxırlar.

(qəflətən) Hə, başla. Ud bıçağı.

Ceyms bıçağı Billə atır. Bill əlini uzadır ki, üzünü örtsün, bıçağı havada tutur və əlini kəsir.

BİLL. Ay!!!

CEYMS. Bax, buna deyərəm reaksiya! Nə oldu, nəşə var? Qoy baxım.

Billin əlinə baxır.

İndi əlində çapıqın olacaq. Qabaqlar çapıqın yox idi, elə deyil?

Harri otağa girir.

HARRİ. Nə olub? Əlini kəsmisən? Göstər görüm. *(Ceymsə)* Eybi yox. Kiçik yaradır. Gərək əyiləydi. Mən ona min dəfə demişəm: sənə bıçaq atırlarsa, edə biləcəyin ən sarsaq iş onun tiyəindən yapışmaqdır. Yüz faiz yaralanacaqsan. Ən yaxşısı əyilməkdir. Siz cənab Hornsunuz?

CEYMS. Tamamilə doğrudur.

HARRİ. Tanış olmağıma şadam, cənab Horn. Mən Harri Keynəm. Ümidvaram, Bill özünü mehriban ev sahibi kimi göstərə bilib. Ondan xahiş etmişdim ki, mən gələne kimi sizi ləngitsin. Şadam ki, bizə baş çəkmək üçün vaxt tapmısınız. Nə içəcəyik? Viski? Vurmaq lazımdır. Bizim küçədə sizin paltar dükanınız var. Siz də, biz də eyni işlə məşğuluq, hə? Qəribədir ki, heç vaxt rastlaşmamışıq. Axı

lap yaxınlıqda yaşayırsınız. (*Viski süzür.*) Buyurun. Bill, səndə var? Nə içirsən? Bu, sənin viskindir? Aman, ilahi, bəsdır əlini ovuşdurdun. Pendır bıçağıydı da, nə olacaq?.. Beləliklə, cənab Horn, sizin sağlığınıza. İlahi bizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yüksəliş nəşib etsin, əlbəttə ki, elə xanımınıza da. Sağlam bədəndə sağlam ruh olar. Sizin sağlığınıza.

Onlar içirlər.

Öz aramızdır, elə indicə sizdə idim. Arvadınızın elə gözəl pişiyi var ki... Bill, kaş onu görədin... ağappaqdır. Onunla qıyamət söhbət etdik. Söyləyin, sizinlə də səmimi ola bilərəm?

CEYMS. Əlbəttə.

HARRİ. Sizin arvadınız... bilirsiniz... mənə bəzi şeyləri etiraf etdi. Hə, məhz etiraf etdi.

Pauza.

Bill yaralı əlini yalayır.

O etiraf etdi ki, bu hadisəni özü uydurub. Dedi ki, belə bir hərəkət üçün öz səbəbləri olub. Billə sizin arvadınız heç tanış da deyillər, indiyədək kəlmə də kəsməyiblər. Bill bunu mənə söyləyirdi, indi isə arvadınızdan da eyni sözləri eşitdim. Onların arasında heç bir şey yoxdur, onlar heç görüşməyiblər də. Qadınlar qəribə məxluqdurlar. Siz, yəqin, onları məndən də yaxşı tanıyırsınız. Axı o, sizin arvadınızdır. Əgər onun əri mən olsaydım, təcili evə gedərdim, ağır bir tava götürüb təpəsinə elə endirərdim ki, gələcəkdə bir də belə sarsaq şeylər uydurmasın.

Pauza.

CEYMS. Deməli, o, hər şeyi uydurub?

HARRİ. Qorxuram ki, məhz belədir.

CEYMS. Aydındır. Çox sağ olun ki, bunu mənə söylədiniz.

HARRİ. Fikirləşirdim ki, bunu sizə mən söyləsəm, daha inandırıcı olar, axı mənim bu hadisəyə heç bir aidiyyətim yoxdur.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

CEYMS. Əlbəttə. Çox sağ olun.

HARRİ. Sən nə deyirsən, Bill?

BİLL. Hər şey məhz sən deyən kimidir. O qadınla tanış deyiləm. Onu heç görməmişəm də. Bunların hamısı yüz faiz uydurmadır.

CEYMS. Əliniz necədir?

BİLL. Normaldır.

CEYMS. Bəs siz niyə onun mənə danışdıqlarının hamısını təsdiq etdiniz?

BİLL. Gülmək üçün.

CEYMS. Necə yəni?

BİLL. Bu hadisəylə zəhləmi elə tökdünüz ki, sizinlə bir az məzələnmək qərarına gəldim.

Pauza.

HARRİ. Bilirsiniz, Bill gecəqondularda böyüyüb, yumoru kifayət qədər kobuddur. Elə ona görə də heç vaxt onu rəsmi qəbüllərə, banketlərə aparmıram. Onun təfəkkürü gecəqonduda böyüyən insanın təfəkkürüdür. Əslində, gecəqondularda böyüyüb boya-başa çatan insanlara heç bir irdəm yoxdur. O ki qaldı gecəqondu təfəkkürünə, onun yeri də məhz gecəqondulardadır və əgər gecəqondu təfəkkürlü adamlar normal cəmiyyətə düşürlərsə və üstəlik, özlərinin gecəqondu təfəkkürləriylə mübarizə aparmaq fikrində olmaaraq özlərini elə gecəqondulardakı kimi aparırlarsa, münasibətdə olduqları insanlara böyük ziyan vururlar. Bill də elədir. Onun içində nəsə bir xilt var, sizə elə gəlmirmiş? O, ilbizə bənzəyir, özü də gecəqondu ilbizinə. Gecəqonduda ilbizin olması dözüləsindir, lakin əgər bu ilbiz normal, nəcib insanların yaşadığı evlərin təmiz divarıyla sürünüb selikli iz buraxırsa, bu, qətiyyən yaramaz. O, əylənmək üçün olmanın şeylər uydurmaqdan çəkinmir. Özü də elə bir anda ki, başqaları baş verən hadisənin mahiyyətini anlamaq, məsələyə aydınlıq gətirmək üçün baş yarmağa belə hazırdırlar.

O isə belə bir vəziyyətdə oturub qiymətli əlini yalamaqla məşğuldur və hər şeyi sakitcə – murdar gecəqondu ilbizi kimi izləyir. Yenə içmək istəyirsiniz, cənab Horn?

CEYMS. Yox, artıq vaxtdır. Neynək, çox şadam ki, heç nə olmayıb. Bu, məni sakitləşdirdi.

HARRİ. Mən sizi yaxşı başa düşürəm.

CEYMS. Son zamanlar arvadım özünü heç yaxşı hiss etmir. İşlərimiz həddindən artıq çoxdur.

HARRİ. Təəssüflənirəm. Amma bizim qismətimiz belədir, başqa cür mümkün deyil.

CEYMS. Yaxşı olardı ki, onu harasa gəzməyə aparım.

HARRİ. Fransanın cənubuna.

CEYMS. Yunanıstana, adalara.

HARRİ. Günəş vannası qəbul edib qaralasan... Pis olmaz.

CEYMS. Hə, Bermud adalarında.

HARRİ. Əladır.

CEYMS. Yaxşı, cənab Keyn, təşəkkür edirəm. Evə qayıdanda daha bu barədə danışmayacağam. Yaxşısı budur, onu harasa aparım, birlikdə şam edək. Hər şeyi unutmaq lazımdır.

HARRİ. Onda tələsin, yoxsa bir azdan bütün restoranlar bağlanacaq.

*Ceyms Billə yaxınlaşır.
Bill ona reaksiya vermir.*

CEYMS. Bağışlayın ki, əlinizi yaraladım. Yaxşı ki, bıçağı tutdunuz, yoxsa sifətinizə dəyəcəkdi. Çox dərin kəsilməyib ki?

Pauza.

Qulaq asın, mən bu sarsaq əhvalatı uyduran arvadımın yerinə də sizdən üzr istəmək istəyirəm. O da günahkardır, mən də; gərək inanmayaydım. Baş verənlərə sizin reaksiyanız tamamilə təbii idi. Başa düşürəm ki, zəhlənizi tökmüşəm. Əgər barışıq əlaməti olaraq bir-birimizin əlini sıxsacaq, nə deyərsiniz?

*Ceyms əlini Billə uzadır, Bill hələ də əlini
ovuşdurmaqdadır; əlini Ceymsə uzatmır.*

HARRİ. Qulaq as, Billi, məgər bu axmaqlıqlardan bezmədin?

Pauza.

BİLL. Yaxşı, qoy olsun... sizə... hər şeyi necə varsa, elə də danışıcağam.

HARRİ. Aman Tanrım, bəsdir özünü gicliyə qoydun. Cənab Horn, siz gedin arvadınızın yanına, mən isə bu kobudu öz öhdəmə götürürəm.

Ceyms getmir. O, oturmuş Billə baxır.

Qulaq as, Cimmi, məgər biz bu sarsaq əhvalatdan xirt-dəyə kimi doymamışıq?

Ceyms qəzəblə Harriyə baxır. Harri susur.

BİLL. Mən ona heç əlimi də vurmadım... Biz dəhlizdəki divanda oturmuşduq... iki saat... söhbət edirdik... yalnız söhbət edirdik... bütün vaxtımızı dəhlizdə keçirdik... onun otağına qalxmadıq... sadəcə olaraq, söhbət edirdik ki, əgər onun otağına qalxsaydıq, nə edərdik... iki saat... mən heç ona barmağımı da vurmadım... biz ancaq söhbət etdik.

Uzun sükut. Ceyms gedir.

Harri əyləşir. Bill əlini yalamağa davam edir.

Sükut.

Evdə işıq azalır, mənzil işıqlanır.

Stella əlində pişik balası uzanıb.

Giriş qapısı çırpılır. Ceyms içəri girir, Stellaya baxır.

CEYMS. Həqiqətən, sizin aranızda heç nə olmayıb?

Pauza.

O, sənin otağına qalxmayıb. Siz dəhlizdə söhbət etmisiniz.

Pauza.

Elədir?

Pauza.

Dəhlizdə oturub, əgər sənin otağına qalxsaydınız, nə
edə biləcəyiniz haqqında söhbətləşmişiniz. Belə olub.

Pauza.

Elədir?

Pauza.

Səndən soruşuram, elədir?

*Stella Ceymsə baxır. Onun baxışlarında
həmdərdlik və anlayış var. Mənzilin işığı zəifləyir.
Ala qararıqda dörd hərəkətsiz fiqur zorla seçilir.*

Qaranlıq.

P ə r d ə

MƏTBƏX LİFTİ

Zirzəmidə otaq. Arxa divar boyunca iki çarpayı var. Onların arasında mətbəx liftinin qapaqla örtülmüş qapısı var. Sol tərəfdə mətbəxə və tualetə apararıq qapıdır. Sağdakı qapı dəhlizə açılır.

Ben sol tərəfdəki çarpayıda uzanıb qəzet oxuyur. Ges sağdakı çarpayının üstündə oturub, hıqqana-hıqqana ayaqqabısının bağını bağlayır. Hər ikisinin əynində köynək və aşırma şalvar var.

Sükut.

Ges ayaqqabısının bağlarını bağlayıb ayağa qalxır, əsnəyir və asta-asta sol qarıya tərəf gedir. Ayaq saxlayıb aşağı baxır, pəncəsini silkələyir. Ben qəzətdən gözünü çəkib ona nəzər salır. Ges bir dizi üstə enib ayaqqabısının bir tayının bağını açır, tələsmədən ayağından çıxarır. İçinə baxır və oradan əzik kibrit qutusu çıxarır. Qutunu silkələyib diqqətlə nəzərdən keçirir. Kişilərin baxışları toqquşur. Ben qəzeti xışıldadaraq ona diqqətlə göz qoyur. Ges sol qarıya tərəf gedir, sonra dayanıb digər ayağının da pəncəsini silkələyir. Dizi üstə enir, ayaqqabısının ikinci tayının da bağını açır və tələsik çıxarır. İçinə baxır və yenə də əzik siqaret qutusu çıxarır. Qutunu silkələyib diqqətlə nəzərdən keçirir, kişilərin baxışları təzədən toqquşur. Ben qəzeti xışıldadıb oxumağa davam edir. Ges siqaret qutusunu cibinə qoyur, əyilib ayaqqabısını geyir və bağlarını möhkəm-möhkəm çəkib bağlayır. Asta-asta addımlayaraq sol qarıdan çıxır.

Ben qəzeti əsəbi halda çarpayının üstünə atır, onun dalınca baxır. Yenə qəzeti götürərək arxası üstə uzanıb oxumağa davam edir.

Sükut.

Sol tərəfdə tualetdə zəncirin iki dəfə çəkildiyi eşidir, amma su axmır.

Sükut.

Sol tərəfdən Ges görünür, qapının ağzında durub başını qaşır. Ben qəzeti çarpayının üstünə atır.

BEN. İşə bax ha!

Yenə qəzeti götürür.

Gör ha! Sən bir qulaq as! (Qəzetə baxaraq) Səksən yeddi yaşlı qoca bir kişi yolu keçmək istəyib. Yolda isə yaman çox maşın varmış, lap basabas imiş, başa düşürsən də. O, elə

bilib ki, heç cür keçə bilməyəcək. Ona görə də özünü yol kənarında durmuş yük maşınının altına təpib.

G E S. Nədir, nə deyirsən?

B E N. Deyirəm ki, qoca yük maşınının altına girib. Dayanmış maşının.

G E S. Hə, başa düşdüm.

B E N. Maşın da qəflətən yerindən tərpənib, onu əzib.

G E S. Get işinə!

B E N. Burada belə yazılıb.

G E S. Dəhşətə bir bax!

B E N. Adam lap birtəhər olur, hə?

G E S. Görəsən, o zavallıya maşının altına girmək məsləhətini kim verib?

B E N. Səksən yeddi yaşlı qoca yük maşınının altına girib!

G E S. Görünməmiş hadisədir.

B E N. Bax, burada yazılıb, açıq-aydın.

G E S. Ağlasığmaz işdir.

Sükut.

Ges başını bulayıb çıxır. Ben arxası üstə uzanıb oxuyur.

Sol tərəfdə, tualetdə zəncirin necə çəkildiyi eşidilir,

amma suyun səsi çıxmır. Ben yenə nəşə

oxuya-oxuya astaca fit çalır.

Ges qayıdır.

G E S. Mən səndən bir şey soruşmaq istəyirəm...

B E N. Orada nə edirsən?

G E S. Mən yalnız...

B E N. Çayla aran necədir?

G E S. İndi qoyaram, qaynasın.

B E N. Qoy.

G E S. Bu dəqiqə, bu dəqiqə qoyaram. (*Fikirli halda stula oturur.*) Deməliyəm ki, o, bu dəfə bizim üçün qəşəng qab-qacaq hazırlayıb. Belə... zolaq-zolaq. Ağ zolaqları var.

Ben oxuyur.

Doğru deyirəm, qəşəng qablardır.

Ben səhifəni çevirir.

Zolaq-zolaq; bütün qabların kənarında zolağı var. Lap qırağında. Fincanın özü isə qara rəngdədir. Nəlbəkisi də qaradır; yalnız tən ortası – fincan qoyulan yeri ağdır.

Ben oxuyur.

Boşqabları da elədir. Amma boşqabların zolağı qapqara-dır, özü də tən ortasından keçir. Bu qablardan lap xoşum gəldi.

BEN (*qəzet oxuya-oxuya*). Boşqablarla nə işin var? Sən ki xörək yeməyəcəksən.

GES. Mən özümlə peçenyə götürmüşəm.

BEN. Götürmüşən, ye də.

GES. Mən yanımda həmişə peçenyə gəzdirirəm. Ya da piroq. Sən axı bilirsən, çayı boşuna içə bilmirəm.

BEN. Onda qaynat da, vaxt keçir.

Ges əzilmiş siqaret qutusunu çıxarır və onu nəzərdən keçirməyə başlayır.

GES. Sənin siqaretin var? Mənimki, deyəsən, qurtarıb.

Qutunu havaya atır və irəli əyilərək göydə tutur.

Ümidvaram ki, bu gün işimizin öhdəsindən tez gələrik.

Diqqətlə nişan alır, siqaretin qutusunu çarpayının altına atır.

Hə, mən axı səndən bir şey soruşmaq istəyirdim.

BEN (*qəzətləri çarpayının üstünə ataraq*). Ay səni!

GES. Yenə nə olub, nə xəbər?

BEN. Səkkizyaşlı uşaq pişik öldürüb.

GES. Yox bir!

BEN. Dəqiq. İşə bax ha! Səkkiz yaşın ola, pişiyi vurub öldürəsən?!

GES. O qız bunu necə edib?

BEN. O qızıdır.

BEN. O...

Qəzeti götürüb xəbərə bir də göz gəzdirir.

Burada bu barədə başqa heç nə yazılmayıb.

GES. Niyə?

BEN. Dayan görüm. Yalnız o yazılıb ki, qızın on bir yaşlı qardaşı baş verənlərə anbardan göz qoyurmuş.

GES. Yox bir!

BEN. Lap bişmiş toyuğun da gülməyi gələr!

Pauza.

GES. Əminəm ki, pişiyi o özü öldürüb.

BEN. Kim?

GES. Qardaşı.

BEN. Hə, yəqin, elə olar.

Pauza.

(Qəzeti çarpayının üstünə atır.) İşə bir bax! On bir yaşlı oğlan uşağı pişiyi öldürür və yıxır səkkizyaşlı bacısının boynuna. Vallah, lap dəymişin dura-dura, kalın tökülür ...

Hiddət içində susur və yenidən qəzeti əlinə alır. Ges ayağa qalxır.

GES. O, bizimlə nə vaxt əlaqəyə girəcək?

BEN. Sənə nə olub? O, istənilən an əlaqə saxlaya bilər. İstənilən an.

GES *(Benin çarpayısının ayaq tərəfinə yönələrək)*. Bilirəm, mən səndən soruşmaq istəyirdim.

BEN. Nəyi?

GES. Fikir verirsən, su çəni nə gec dolur?

BEN. Hansı çən?

GES. Tualetinki.

BEN. Yox. Məgər gec dolur?

GES. Dəhşətli dərəcədə gec.

BEN. Nə olsun ki?

GES. Necə bilirsən, problem nədədir?

BEN. Heç nədə.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

GES. Heç nədə?

BEN. Yəqin, hava balonu xarabdır, vəssalam.

GES. Nəyi xarabdır?

BEN. Hava balonu.

GES. Hə? Doğrudan?

BEN. Məncə, elə olar.

GES. Yox bir! Bu, mənim heç ağılıma gəlməzdi.

Ges aramla öz çarpayısına tərəf gedir, döşəyi əlləyir.

Bu gün çox pis yatmışam, sən necə? Çarpayı lap zayıdır. Bir də, bir yorğanla soyuq olur. (*Divardakı fotosəkil diqqətini çəkir.*) Bu nə şəkildir belə? (*Diqqətlə şəkli baxır.*) “Əsas heyət”. Kriketçilərdir. Bunu görmüsən, Ben?

BEN (*oxuya-oxuya*). Nə deyirsən?

GES. Əsas heyət.

BEN. Nə?

GES. Bu şəkil əsas heyətin şəkildir.

BEN. Nəyin əsas heyətinin?

GES (*şəkli diqqətlə nəzərdən keçirir*). Burada heç nə yazılmayıb.

BEN. Bəs çay necə oldu?

GES. Məncə, onlar bir az qocadır.

Ges aramla səhnənin ön tərəfinə keçir, düz qarşısına baxır, sonra otağı nəzərdən keçirir.

Mən bu zirzəmidə yaşamaq istəməzdim. Barı, bir dənə pəncərəsi olaydı. Bayırda nələr baş verdiyindən xəbər tutardım.

BEN. Pəncərə sənin nəyinə gərəkdir?

GES. Çölə baxmaqdan xoşum gəlir, Ben. Tamaşa eləyəndə vaxt da tez keçir.

Otaqda gəzişir.

Başa düşürsən, hava hələ işıqlanmamışdan harasa gəlirsən, girirsən otağa – ilk dəfə gördüyün bir otağa, bütün günü

yatırsan, sonra da işini görüb gedirsən; gedəndə isə yenə qaranlıq, yenə gecə olur.

Pauza.

Mən təbiət qoynuna çıxmağı sevirəm. Amma bu iş heç imkan vermir.

BEN. Sənin axı, deyəsən, məzuniyyətin də olur.

GES. Cəmi iki həftə.

BEN (*qəzeti əlindən qoyaraq*). Lap ağ elədin ha! Qulaq asan elə bilər ki, hər gün iş başındasan. İşimiz nə qədər müntəzəm olur ki? İşimizi deyirəm... Həftədə bir dəfə? Bəs onda niyə şikayətlənirsən?

GES. Elədir, amma biz də hazır olmalıyıq axı. Tərpən-mədən evdə oturub çağırışı gözləyirsən.

BEN. Bilirsən, sənin bədbəxtliyin nədədir?

GES. Nədə?

BEN. Heç bir marağın yoxdur.

GES. Niyə ki? Mənim öz marağım var.

BEN. Nəyi nəzərdə tutursan? Heç olmasa, birinin adını çək.

Pauza.

GES. Mənim marağım var.

BEN. Bax məni götürək. Səncə, nə ilə maraqlanıram?

GES. Bilmirəm. Nə ilə maraqlanırsan ki?

BEN. Ağac üzərində işləyirəm, cürbəcür şeylər düzəldirəm. Məsələn, gəmi modelləri. Heç görmüsən ki, mən işsiz oturam? Heç vaxt avaraçılıq eləmirəm. Öz vaxtımdan səmərəli istifadə etməyin yolunu bilirəm. Odur ki çağırış səslənən kimi hazırım.

GES. Bəs bu iş heç vaxt zəhləni tökmür?

BEN. Mənim zəhləmi? Nəyi nəzərdə tutursan?

*Sükut. Ben oxuyur,
Ges çarpayının başından asılmış pencəyinin
ciblərini axtarır.*

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

GES. Siqaretin var? Mənimki qurtarıb.

*Sol tərəfdə, tualetdə çənin suyunu
necə buraxdıqları eşidilir.*

Bu da belə.

Ges çarpayıda oturub.

Amma buradakı qab-qacaq əladır ha. Hə, xoşuma gəlir. Qalan şeylər isə belə də; fərli heç nə yoxdur. Keçəndəfəkindən xeyli pisdır. Sonuncu mənzil yadındadır? Axırını dəfə haradaydıq? Orada, heç olmasa, radio vardı. Düz deyirəm də. O, deyəsən, bizim rahatlığımız barədə fikirləşməyin daşını birdəfəlik atıb.

BEN. Sən deyinnməyini nə vaxt kəsəcəksən?

GES. Belə yerdə adam çox qalsa, revmatizm də tutar.

BEN. Biz burada çox qalası deyilik. Heç olmasa, çay qaynat, bir azdan işə başlayacağıq.

Ges çarpayının yanındaki kiçik çantayı götürür və içindən bir çay paketi çıxarır. Onu nəzərdən keçirib baxışlarını qaldırır.

GES. Mən elə hey səndən bir şey soruşmaq istəyirəm.

BEN. Yenə nə olub, lənət şeytana?

GES. Niyə səhər maşını orada, lap yolun ortasında saxlamışdın?

BEN (*qəzeti buraxaraq*). Elə bilirdim, yatmışsan?!

GES. Hə, yatmışdım, amma maşını saxlayanda oyandım. Sən maşını saxladın axı, elə deyil?

Pauza.

Yolun düz ortasında. Hələ qaranlıq idi, yadındadır? Mən pəncərədən baxdım. Ətraf duman içindəydi. Fikirləşdim, yəqin, mürğüləmək istəyirsən, amma sən bütün bədənini gərib oturmuşdun, elə bil, nəşə gözləyirdin.

BEN. Heç nə gözləməirdim.

GES. Yəqin, yenə məni yuxu apardı. Hə, orada nə olmuşdu ki? Niyə saxlamışdın maşını?

BEN (*qəzətdən yapışaraq*). Hələ çox erkən idi.

GES. Erkən idi? (*Ayağa durur.*) Necəyəni? Biz axı çağırışa yollanırdıq; deyilmişdi ki, ləngimədən hərəkət edək. Elə də etdik – o dəqiqə tərpəndik. Əgər belədirsə, necə çox erkən ola bilərdi?

BEN (*sakit tərzdə*). Çağırışı kim qəbul etmişdi – sən, yoxsa mən?

GES. Sən.

BEN. Hələ çox tez idi.

GES. Kimin üçün tez idi?

Pauza.

Daha doğrusu, biz bura çatana kimi kimsə çıxıb getməliydidi?

Yatacağı nəzərdən keçirir.

Elə bil, mələfələrdən iy gəlir. Səhər gələndə fikir vermədim, çox yorğun idim. Bu lap ağ oldu ha! Mən kiminsə mələfəsinin üstündə yatmaq istəmirəm. Sənə deyirəm də, günbəgün şəraitimiz pisləşir. İndiyədək mələfələr ağappaq olardı. Buna həmişə məxsusən fikir verirdim.

BEN. Mələfələrin təmiz olmadığını haradan bilirsən?

GES. Necəyəni?

BEN. Haradan bilirsən ki, onlar təmiz deyil? Məgər bütün günü bu yataqda uzanılı qalmamışdın?

GES. Elə bilirsən, bu, mənim öz qoxumdur? (*Mələfələri iyləyir.*) Hə. (*Ehməllicə çarpayına oturur.*) Bəlkə də, elə öz qoxumdur. Nə bilim, deyə bilmərəm. Məsələ burasındadır ki, mən öz qoxumu duymuram.

BEN (*qəzətə baxaraq*). Ay səni!

GES. Ey, Ben!

BEN. Ay səni!

GES. Ben!

BEN. Nədir?

GES. Biz hansı şəhərdəyik? Yadımdan çıxıb...
BEN. Mən sənə söylədim. Birmənəmdə.
GES. Hə-ə!

Otağı maraqla nəzərdən keçirir.

Deməli, Mərkəzi İngiltərədəyik. Böyük Britaniyanın ikinci iri şəhərində. Heç vaxt ağılıma gəlməzdi.

Çırtıq çalır.

Ey, bu gün axı cümə günüdür. Sabah isə şənbə.

BEN. Nə olsun ki?

GES (*həyəcanla*). Biz gedib “Villa”ya tamaşa edə bilərdik.

BEN. Onlar bu dəfə özgə meydançasında oynayırlar.

GES. Doğrudan? Ay sən! Heyif.

BEN. Onsuz da, vaxtımız yoxdur. İşimizi bitirən kimi getməliyik.

GES. Məgər qabaqlar belə etmirdik? Qalib oyuna baxırdıq, elə deyil? Bir az başımızı qatırdıq da...

BEN. Dostum, indi rejimi bir az sərtləşdiriblər. Əməlli-başlı sərtləşdiriblər.

Ges gülür.

GES. Mən bir dəfə “Villa”nın kubok oyununu necə uduzduğunu görmüşəm. Kiminlə oynayırdılar? Ağ futbolkalı komanda... Birinci hissədən sonra hesab bir-bir idi. Bunu heç vaxt unutmaram. Onların rəqibləri penalti hesabına uddular. Bax vəziyyətin dramatikliyi bundaydı. Hə, penalti də mübahisəli idi. Mübahisəli. Amma yenə də, elə bu penaltiyə görə 2:1 uduzdular. Sən də oradaydın.

BEN. Mən yox idim.

GES. Vardın. Məgər o mübahisəli penaltini xatırlamırsan?

BEN. Yox.

GES. O lap cərimə meydançasının qabağında yıxıldı. Sonra dedilər ki, artistlik edirmiş. Elə mən də hesab

edirdim ki, ona toxunan olmamışdı. Hakim isə o dəqiqə penalti verdi.

BEN. Yox bir, toxunmamışdı! Sən nə deyirsən?! Toxunmaq nədir, lap nalladı onu!

GES. Sən “Villa”dan danışırsan? “Villa” belə oynamır.

BEN. Get işinə!

Pauza.

GES. Ey, yəqin, oyun elə burada – Birmingemdəydi.

BEN. Necə yəni “yəqin”?

GES. “Villa”nı deyirəm. Yəqin, onda buradaydılar.

BEN. Onlar kənar da oynayırdılar.

GES. Bilirsən, oyunları kiminləydi? “Hotspur”la. Rəqibləri “Totenhəm hotspur” idi.

BEN. Nə olsun ki?

GES. Dəqiq xatırlayıram, “Totenhəm” idi.

*Ben çarpayığa tərəf çönür ki,
ona nəzər salsın.*

BEN. Məni güldürmə, sən canın.

*Ben yenə üzünü çevirib qəzet oxumağına
davam edir. Ges əsnəyə-əsnəyə danışır.*

GES. O, bizimlə nə vaxt əlaqəyə girəcək?

Pauza.

Hə, mən futbola getmək istərdim. Həmişə möhkəm azarkeş olmuşam. Bəlkə, sabah gedib “Hotspur”a baxmaq?

BEN (*tamamilə emosiyasız*). Onlar rəqib meydançasında oynayırlar.

GES. Kim?

BEN. “Hotspur”.

GES. Onda burada da oynaya bilərlər ki.

BEN. Gicləmə.

GES. Əgər rəqib meydançasında oynayırlarsa, deməli, burada da oynaya bilərlər. Bəlkə, onlar elə “Villa” ilə oynayırlar.

BEN (*intonasiyasız*). “Villa” kənarda oynayır.

Pauza.

*Sağ tərəfdəki qapının altına kimsə zərfləyir.
Ges zərflə görür. Qalxıb baxır.*

GES. Ben!

BEN. Kənarda. Onlar kənarda oynayırlar.

GES. Ben, bura bax.

BEN. Nədir?

GES. Bax.

Ben üzünü çevirib zərflə görür. Ayağa durur.

BEN. Nədir o?

GES. Bilmirəm.

BEN. Haradan tapdın?

GES. Qapının altından.

BEN. O nədir ki?

GES. Bilmirəm.

Onlar diqqətlə zərflə baxırlar.

BEN. Götür.

GES. Necə yəni?

BEN. Qaldır da yerdən.

Ges aramla zərflə tərəfləyir, əyilib onu qaldırır.

O nədir elə?

GES. Zərflə.

BEN. Üstündə nəşə yazılıb?

GES. Yox.

BEN. Ağzı bağlıdır?

GES. Hə.

BEN. Aç onu.

GES. Nə?

BEN. Aç onu!

Ges zərfi açıb içinə baxır.

Nə var orada?

Ges zərfdən ovcuna on iki dənə kibrit çöpü tökür.

GES. Kibrit çöpləridir.

BEN. Kibrit çöpləri?

GES. Hə.

BEN. Bura ver.

Ges zərfi ona verir. Ben onu əlinə götürüb diqqətlə nəzərdən keçirir.

Üstündə heç nə yazılmayıb. Bir kəlmə də.

GES. Qəribədir, hə?

BEN. Onu qapının altına soxdular.

GES. Təbii ki...

BEN. Get də.

GES. Hara gedim?

BEN. Qapını aç, gör kim var orada.

GES. Kim? Mən?

BEN. Get!

Ges onun üzünə baxır, kibrit çöplərini cibinə qoyub öz çarpayısına tərəf gedir, başının altından revolverini çıxarır. Qarıya sarı irəliləyib açır, bayıra boylanır, sonra qapını örtür.

GES. Heç kim yoxdur.

Revolveri bayaqkı yerinə qoyur.

BEN. Nə gördün orada?

GES. Heç nə.

BEN. Aradan tez çıxdılar.

Ges cibindən kibrit çöplərini çıxarıb baxır.

GES. Neynək, karımıza gələr.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

BEN. Hə.

GES. Düz demirəm?

BEN. Sənin axı heç vaxt kibritin olmur.

GES. Qurtarır da.

BEN. Odur ki kara gələr.

GES. Hə.

BEN. Düz demirəm məgər?

GES. Hə, kara gələr. Çox kara gələr.

BEN. Nə maneçiliyi var?

GES. Heç bir maneçiliyi yoxdur.

BEN. Niyə?

GES. Bizimki qurtarıb axı.

BEN. İndi artıq varımızdır.

GES. Deməli, ocağı yandıra bilərəm.

BEN. Sən həmişə ondan-bundan kibrit dilənişən. Neçə dənə varındır?

GES. On dənə olar.

BEN. Gözlə ki, itirməyəsən. Başları da qırmızıdır. Yandırmaq üçün heç qutu da gərək deyil.

Ges qulağını kibritlə qurdalayır, Ben onun əlindən vurur.

Boş yerə zay eləmə!

GES. Nə?

BEN. Get yandır.

GES. Nəyi yandırırım?

BEN. Ocağı.

GES. Sən qazı demək istəyirsən?

BEN. Kim demək istəyir?

GES. Sən.

BEN (*gözlərini qıyaraq*). Demək istəyirsən, mən qaz demək istəyirdim?

GES. Sən axı məhz bunu nəzərdə tutursan. Qaz.

BEN (*ciddi tərzdə*). Əgər “Get, ocağı yandır” deyirəmsə, deməli get ocağı yandır.

GES. Ocağı necə yandırmaq olar?

BEN. Bu, obrazlı ifadədir! Ocağı yandırmaq. Obrazlı ifadədir.

GES. Heç vaxt eşitməmişəm.

BEN. Ocağı yandırmaq! Hamı belə deyir.

GES. Məncə, nəyisə səhv salırsan.

BEN (*təhdidlə*). Necə yəni?

GES. Deyirlər ki, çaydanı üstünə qoy.

BEN (*çox gərgin*). Kim deyir?

Onlar ağır-ağır nəfəs alaraq bir-birinə baxırlar.

(*təkidlə*) Heç vaxt eşitməmişəm ki, “çaydanı üstünə qoy” desinlər.

GES. Bax mənim anam həmişə belə deyirdi.

BEN. Sənin anan? Sonuncu dəfə ananı nə vaxt görmüsən?

GES. Bilmirəm, amma...

BEN. Bəs onda niyə anandan danışırısan?

Onlar tərs-tərs bir-birinə baxırlar.

Ges, mən axı səninlə söz güləşdirmirəm. Sadəcə olaraq, bəzi şeyləri izah etməyə çalışıram.

GES. Elədir, amma...

BEN. Burada başçı kimdir – sən, yoxsa mən?

GES. Sən.

BEN. Mən yalnız sənin maraqlarını qoruyuram, Ges. Dostum, sənə hələ çox şey öyrənmək lazımdır.

GES. Elədir, amma mən heç vaxt eşitməmişəm ki...

BEN (*qəzəblə*). Heç kəs “qazı yandır” demir! Qaz necə yana bilər axı?!

GES. Qazı deyirsən?!

BEN (*ikiəlli onun boğazından yapışır*). Ocağı deyirəm, sarsaq!

GES (*Benin əllərini boğazından zorla qopararaq*). Yaxşı, yaxşı.

Pauza.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

BEN. Yaxşı, nəyi gözləyirsən?

GES. İstəyirəm yoxlayım ki, yanırırlar, yoxsa yox.

BEN. Nəyi deyirsən?

GES. Kibritləri.

*O, əzilmiş kibrit qutusunu çıxarıb
kibrit çöpünü ona çəkərək yandırmağa cəhd göstərir.*

Yox...

*Kibrit qutusunu çarpayının üstünə atır. Ben
gözlərini çəkmədən ona baxır. Ges ayağını qaldırır.*

... Bəlkə, belə yoxlayım?

*Ges kibrit çöpünü
ayaqqabısının altına çəkir, kibrit alışı.*

...Bax, belə.

BEN (*yorğun-yorğun*). Bu zəhrimar çaydanı əvvəl-axır
üstünə qoyacaqsan, yoxsa yox?!

*Ben öz çarpayısına tərəf yönəlir, lakin dediyinin
fərqi vararaq, ayaq saxlayır və üzünü Gesə sarı
çevirir. Onlar bir-birinə baxırlar. Ges aramla
sol qapıdan çıxır. Ben qəzeti çarpayının üstünə
tullayıb oturur, başını qollarının üstünə endirir.*

GES (*içəri girərək*). İşlədi.

BEN. Nə?

GES. Ocaq.

Ges öz çarpayısına tərəf gedib oturur.

...Maraqlıdır, görəsən, bu gün kim olacaq?

Pauza.

Nə vaxtdır ki, səndən bir şey soruşmaq istəyirəm.

BEN (*ayaqlarını altına yığıb çarpayıda oturur*). Aman İlahi!

GES. Yox, səndən xəbər almaq istəyirəm...

Qalxıb Benin çarpayısında oturur.

BEN. Mənim çarpayımnda niyə oturdun?

Ges yerindən tərpənmir.

Sənə nə olub belə? Elə hey sual yağdırırsan. Nə olub sənə?

GES. Heç nə.

BEN. Əvvəllər mənə bu qədər sual verməzdin. Nə olub, nə istəyirsən?

GES. Əşi, elə-belə soruşuram da.

BEN. Bəsdir soruşdun. Qabaqda səni iş gözləyir, başını onunla qat, səsinə də kəs.

GES. Səndən elə bu barədə soruşmaq istəyirəm də.

BEN. Nə barədə?

GES. İş barədə.

BEN. Hansı iş?

GES (*ehtiyatla*). Fikirləşdim ki, bəlkə, sən nəşə bilirsən.

Ben ona baxır.

... Fikirləşdim ki, bəlkə, sən... demək istəyirəm ki... sən bilmirsən ki, bu gün nə olacaq?

BEN. Nə “nə olacaq”?

Onlar bir-birinə baxırlar.

GES (*nəhayət, dillənir*). Bu gün kim olacaq?

Sükut.

BEN. Sən özünü yaxşı hiss edirsən?

GES. Əlbəttə.

BEN. Get, çayı dəmlə.

GES. Hə, əlbəttə, əlbəttə...

*Ges sol qapıdan çıxır. Ben onun arxasınca boylanır.
Sonra balışının altından revolverini çıxararaq
gülləsini yoxlayır. Ges geri dönür.*

Qaz gəlmir.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

BEN. Nə olub ki?

GES. Buraya gərək pul salasan.

BEN. Məndə qəpik də yoxdur.

GES. Elə məndə də.

BEN. Onda gözləyəsi olacaqsan.

GES. Nəyi gözləyim ki?

BEN. Uilsonu.

GES. Ola bilər ki, o heç gəlməsin. Sadəcə, məktub göndərə bilər. O, həmişə gəlmir ki...

BEN. Neynək, onda, deməli, çaysız keçinəsi olacaqsan.

GES. Zəhrimara qalasan!

BEN. Sonra içərsən. Nə olub ki?

GES. Mənim çayı əvvəl içməkdən xoşum gəlir.

*Ben revolverini işığa tutub baxır
və onu par-par yanana kimi təmizləyir.*

BEN. Yaxşı, hazırlaşmaq vaxtıdır.

GES. Bilmirəm, amma deyim ki, mənim zövqümə qalsa, çaysızlıq lap dözülməzdir.

Çarpayının üstündən çay paketini götürüb çantasına atır.

Ümidvaram, o gələndə, heç olmasa, bir şillinqi olacaq. Mütləq olmalıdır, axı mənzilin sahibi odur, bir fincan çay üçün qaz tapılmasının qayğısını da o çəkməliydi.

BEN. Yəni mənzil onunkudur?

GES. Məgər elə deyil?

BEN. Yəqin, kirayəyə götürüb, vacib deyil ki, özününkü olsun.

GES. Bilirəm, öz mənzilidir. Başımı verərəm ki, bütün bina onunkudur, hələ bir bizi qazsız da qoyur.

Ges çarpayıda oturur.

Mənzil yüz faiz onun özününküdür. O biri mənzilləri yadına sal. Ünvanı alıb gedirsən, içəridə açar da tapırsan, çaydan da; evdə isə heç bir ins-cins olmur...

Pauza.

Ey, heç kim heç vaxt heç nə eşitmir, sən heç bu barədə düşünmüşsən? Axı kimsə nə səs-küydən, nə də başqa bir şeydən şikayətçi olur. Heç biz də bir ins-cins görmürük, yalnız ora gələnlərin həmin o tipdən savayı. Diqqət yetirmisən? Maraqlıdır, görəsən, buranın divarı səs keçirmir? (*Çarpayının üstündən divara toxunur.*) Demək çətinidir. Sadəcə olaraq, oturub gözləyirsən, vəssalam. O isə çox vaxt heç təşrif gətirməyi də lazım bilmir, Uilsonu deyirəm.

BEN. Niyə gəlsin ki? O çox məşğul adamdır.

GES (*fikirli-fikirli*). Onunla danışmaq çətinidir; Uilsonu deyirəm. Sənin bundan xəbərin var, Ben?

BEN. Daha nə edəsən, birtəhər döz.

Pauza.

GES. Ondan soruşulası çox mətləblərim var. Amma görəndə ağzımı da açma bilmirəm.

Pauza.

Mən elə hey sonuncu işimiz barədə düşünürəm.

BEN. Hansını deyirsən?

GES. O qız haqqında.

Ben qəzeti qapıb oxumağa başlayır.

(*Ayağa qalxıb Benə baxır.*) Sən bu qəzeti artıq neçə dəfə oxumusan?

Ben qəzeti atıb ayağa durur.

BEN (*acıqla*). Nə demək istəyirsən?

GES. Mən ancaq soruşdum ki, maraqlıdır, neçə dəfə...

BEN. Sən məni tənqid edirsən?

GES. Yox, yalnız...

BEN. Bir az yavaş, yoxsa qulağının dibindən şapalaq yeyərsən.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

GES. Ben, qulaq as mənə...

BEN. Hələ bir sənə qulaq da asmalıyam?! (Sanki, kimisə şahidliyə çağırır.) Nə qədər olar... Gör necə qudurub!

GES. Vallah, mən istəmirdim.

BEN. Dostum, elə bərk getmə. Bir az noxtanı çək.

Ben öz çarpayısına qayıdır.

GES. Mən, sadəcə olaraq, o qız barədə fikirləşirdim, vəssalam.

Ges öz çarpayısına əyləşir.

Əlbəttə, baxmalı bir şey də yoxdur, amma, hər halda. Yaman murdarçılıq oldu, hə? Lap ürəyim qalxdı. Düz deyirəm. Heç belə bir şey xatırlamıram. Qadınlar kişilər kimi deyillər; elə möhkəm olmurlar. Elə bil, daha yumşaq, daha lırtdırlar. Yıxıldı yerə. Sözüün əsl mənasında yıxıldı! Lənət şeytana! Mən səndən bunu çoxdan soruşmağ istəyirdim.

*Ben çarpayısına oturur
və gözlərini bərk-bərk yumur.*

Biz gedəndən sonra dalımızca kim yığışdırır? Bunu bilmək istəyirəm. Yır-yığışı kim eləyir? Bəlkə, heç yığışdırmırlar? Bəlkə, necə varsa, elə də qoyurlar, hə? Bəlkə, ümumiyyətlə, yığışdırmırlar?

BEN (*həmsöhbətini aşağılayaraq*). Zırramasan sən. Elə bilirsən, bu təşkilatın yeganə şöbəsi bizik? Beyinə bax ey... Onların tərkibində ən müxtəlif xidmətlər var.

GES. Yəni, təmizləyicilər də var, başqa xidmətlər də?

BEN. Əcəb kütbeyinsən!

GES. Yox, o qızdan sonra başladım fikirləşməyə...

Çarpayılarda arasındakı bağlı taxçadan gurultu, taqqıltı gəlir – nəyisə aşağı endirirlər. Onlar revolverlərini qapıb yerlərindən dik atılırlar və üzü divara dururlar. Səs kəsilir. Sükut. Onlar bir-birinə baxırlar, Ben iti hərəkətlə divara işarə edir, Ges asta-asta divara yaxınlaşır. Revolverlə divarı tıqqıldadır. Arxada boşluq olduğu hiss olunur.

Ben tapançasını hazır tutaraq çarpayısının baş tərəfinə doğru gedir. Ges revolverini çarpayının üstünə qoyaraq qapağın alt hissəsini əliylə yoxlayır. Barmaqlarıyla yarığı tapır. Qapağı qaldırır. Arxasında geniş bir yeşik var, kəndirdən asılıb. Ges yeşiyin içini nəzərdən keçirir. Oradan bir vərəq çıxarır.

BEN. O nədir elə?

GES. Özün bax.

BEN. Oxu.

GES (*oxuyur*). “Qızarmış kartofla ət soyutması – iki pay. Saqodan pudinq – iki pay. Şəkərsiz qaymaq – iki pay”.

BEN. Ver baxım. (*Vərəqi alır.*)

GES (*öz-özünə*). İki pay şəkərsiz çay...

BEN. Hə...

GES. Səncə, bu nədir?

BEN. Məncə...

*Yeşik qəflətən yuxarı qalxır.
Ben revolverini qaldırır.*

GES. Dayanın! Deyəsən, onlar tələsir, hə?

*Ben kağızı bir də oxuyur.
Ges çiyininin üstündən ona göz qoyur.*

Bu, bir az qəribədir... elə deyil?

BEN (*tələsik*). Yox, qəribə bir şey yoxdur. Yəqin, burada kafe olub, vəssalam. Yuxarıda. Belə tikililər çox vaxt əldən-ələ keçir. Başa düşürsən, iş sahibləri obyektə ləğv edirlər, fikirləşirlər ki, sərf eləmir. Sonra da çıxıb gedirlər.

GES. Kafe?

BEN. Hə.

GES. Demək istəyirsən ki, burada – aşağıdakı kafenin mətbəxiymiş?

BEN. Hə. Belə binalar bir göz qırpımında əldən-ələ keçir.

GES. Demək istəyirsən ki, buranın sahibləri, sərfəli olmadığından işi ataraq çıxıb gediblər?

BEN. Əlbəttə.

GES. Yaxşı, bəs onda indi buranın sahibləri kimdir?

Sükut.

BEN. Sən: “Buranın sahibləri kimdir” deyəndə nəyi nəzərdə tutursan?

GES. Əgər o birilər gedibsə, yerlərinə gələnlər kimdir?

BEN. Əşi, bu asılıdır...

*Taxta yeşik gurultuyla enir, tappıldaıyb durur.
Ben revolverini qaldırır. Ges yeşiyə tərəf gedib
içindən bir kağız çıxarır.*

GES (*oxuyur*). “Şorba. Qaraciyərlə soğan. Mürəbbəli pirojna”.

Pauza.

*Ges Benə baxır. Ben kağızı götürüb oxuyur.
Asta-asta liftə tərəf gedir; Ges də onun dalınca.
Ben şaxtaya baxır, amma yuxarı deyil, aşağıya.
Ges əlini Benin çiyinə qoyur. Ben onun əlini itələyir.
Ges barmağını dodaqlarına toxundurub “sus” işarəsi verir.
Cəld şaxtanın kənarından əylərək yuxarı baxır.
Ben qorxu içində onu kənara itələyir. Ben kağıza baxır.
Tapançasını çarpayının üstünə atıb qətiyyətlə deyir.*

BEN. Yuxarı bir şey yollamaq lazımdır.

GES. Hə! Elədir. Yəqin, lazımdır.

Bu fikir onların hər ikisinə yüngüllük gətirir.

BEN (*qətiyyətlə*). Tez! Çantanda nə var?

GES. Azdır.

Ges liftə tərəf gedib yuxarıya səslənir.

Bircə dəqiqə!

BEN. Sən nə edirsən?

Ges çantasını eşələyərək içindəkiləri bir-bir çıxarır.

GES. Peçənyə. Şokolad. Yarım pinta süd.

BEN. Vəssalam?

GES. Bir paket çay.

BEN. Yaxşı.

GES. Biz çayı göndərə bilmərik. Olan çayımız budur.

BEN. Onsuz da, su qaynada bilmirik; çay nəyinə lazımdır?

GES. Bəlkə, onlar bizə bir şilling göndərə bilərdilər?

BEN. Daha nəyin var?

GES (*əlini çantaya salır*). Bir dənə meyvəli pirojna.

BEN. Bir dənə meyvəli pirojna?

GES. Hə.

BEN. Sən meyvəli pirojna aldığını deməmişən.

GES. Doğrudan?

BEN. Bəs niyə bir dənə? Mənimçün almamısan?

GES. Fikirləşmədim ki, sən də istəyərsən.

BEN. Yaxşı, olsun. Onsuz da, bir dənə meyvəli pirojnanı yuxarı göndərə bilmərik.

GES. Niyə?

BEN. Boşqab gətir.

GES. Yaxşı.

Ges sol tərəfdəki qapıya tərəf gedir və ayaq saxlayır.

Deməli, meyvəli pirojnanı özüm üçün saxlaya bilərəm?

BEN. Özün üçün?

GES. Onlar nə bilir ki, bizdə meyvəli pirojna da var?

BEN. Bunun əhəmiyyəti yoxdur.

GES. Məgər onu özümə saxlaya bilmərəm?

BEN. Yox. Boşqab ver.

Ges sol qapıdan çıxır. Ben çantaya baxır.

İçindən bir kartof çipsi çıxarır.

Ges əlində boşqab otağa qayıdır.

(*İttihamçı kimi əlindəki paketi yuxarı qaldıraraq*) Bəs bu haradandır?

GES. Nə?

BEN. Bu paket haradandır?

GES. Haradan tapdın?

BEN (*onun çiyindən vurur*). Sən düz oynamırsan, oğlan!

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

GES. Onu pivə üçün almışam!

BEN. Bəs pivəni haradan tapacaqdın?

GES. Onu saxlamışdım ki, pivəmiz olanda açım.

BEN. Bunu yadımda saxlayacağam. Hamısını boşqaba qoy.

Onlar qabaqlarındakı yeyəcəkləri boşqaba qalaqlayırlar. Yeşik isə yuxarı qalxır.

Bu dəqiqə!

Donub qalırlar.

GES. Getdi.

BEN. Hamısı sənin ucbatındandır, sarsaq-sarsaq işlələ məşğulsan!

GES. Bəs nə edək?

BEN. Çarəmiz nədir, gərək yeşiyin aşağı enməsini gözləyək.

*Ben boşqabı çarpayının üstünə qoyur.
Tapança kəmərinə çiyinə salır, qalstukunu bağlayır.*

Sən də hazırlaş.

*Ges çarpayısına tərəf gedib qalstukunu taxır,
tapança kəmərinə yerbəyer edir.*

GES. Ey, Ben!

BEN. Nədir?

GES. Burada nəyə baş verir?

Pauza.

BEN. Nə demək istəyirsən?

GES. Bu, necə kafedir?

BEN. Bura kafe olub.

GES. Sən burada piletə görmüsən?

BEN. Nə olub ki?

GES. Cəmi üç gözü var.

BEN. Nə olsun ki?

GES. Üç gözdə nə qədər yemək bişirə bilərsən ki...
Amma o boyda zala qulluq göstərməlisən...

BEN (*əsəbi*). Elə ona görə də belə ləng qulluq edirlər də!

Ben jiletini geyir.

GES. Bəs biz olmayanda, görəsən, burada nələr baş verir? Bütün sifarişlər aşağı gəlir, yuxarı isə bir çöp də getmir. Kim bilir, neçə ildir belə davam edir.

Ben pencəyini təmizləyir.

Biz çıxıb gedəndə burada nə olacaq?

Ben pencəyini geyir.

Məlumdur ki, işləri lap zəif gedir.

*Yeşik aşağı enir. Onlar şaxtaya sarı atılırlar.
Ges liftə yaxınlaşıb kağızı götürür.*

GES (*oxuyur*). “Pastisio makaronu. Ormita makarunada”.

BEN. Nə-nə?

GES. Pastisio makaronu. Ormita makarunada.

BEN. Yunan yeməyidir...

GES. Yox.

BEN. Dəqiq deyirəm.

GES. Yəqin, yüksək təbəqədəndirlər.

BEN. Tez ol, yoxsa yenə qaldırarlar.

Ges boşqabı yeşiyə qoyur.

GES (*yuxarı müraciətlə şaxtaya qışqırır*). Üç dənə “Mak-Viti və Prays” peçenyəsi! Bir dənə “Layons”! Bir dənə “Smittin xırt-xırt kartofu”! Bir dənə meyvəli pirojna! Bir dənə fındıqlı və meyvəli şokolad!

BEN. “Kedberi” firmasının!

GES (*yuxarı*). “Kedberi”!

BEN (*südü ona uzadaraq*). Bir şüşə süd!

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

GES (*yuxarı*). Bir şüşə süd. Yarım pint! (*Üstündəki etikəti baxır.*) “Ekspress” firmasınınkı! (*Şüşəni yeşiyə qoyur.*)

Yeşik yuxarı qalxır.

Zorla çatdırdım.

BEN. Elə çığırmağa ehtiyac yox idi.

GES. Niyə?

BEN. Heç kəs belə çığırır.

Ben öz çarpayısına tərəf gedir.

Eybi yox, hələlik yarayar.

GES. Sən elə fikirləşirsən?

BEN. Əynini geyin. Hər dəqiqə işə başlaya bilərik.

Ges jiletini geyinir.

Ben arxası üstə uzanıb tavana baxır.

GES. Əcəb yerdir. Çay yox, peçenye yox.

BEN. Dostum, sən yeməkdən tənbelləşirsən. Bilirsən ki, tənbelləşirsən? İşdə səhlənkərləşməyə qətiyyətlə yol verilməzdir.

GES. Məni deyirsən?

BEN. Tənbellik edirsən, dostum, tənbellik edirsən.

GES. Kim tənbellik edir, hə?

BEN. Revolverini yoxlamısan? Yəqin, heç revolveri də yoxlamamısan. Gör bir nəyə oxşayır! Hamısı da ondandır ki, silahını heç vaxt təmizləmirsen. Yoxsa, elə deyil?

Ges revolveri mələfəylə silir.

Ben güzgüsünü çıxarıb qalstukunu düzəldir.

GES. Maraqlıdır, görəsən, aşpaz haradadır? Yəqin, burada bir aşpaz olmayıb, yoxsa işin öhdəsindən gələ bilməzdilər. Bəlkə, burada başqa piletələr də var? Hə! Yəqin, dəhlizin o biri başında başqa mətbəx də var.

BEN. Əlbəttə. “Ormita makarunada”nı necə hazırlayırlar, bilirsən?

GES. Yox. Necə hazırlayırlar ki?

BEN. “Ormita”nı... Ürəyin buz kimi olsun!

GES. Yəqin, bir neçə aşıpaz eyni zamanda çalışır, hə?

Ges revolverini qabına qoyur.

Buradan nə qədər tez çıxaq, bir o qədər yaxşıdır.

Pencəyini geyinir.

Niyə o, bizimlə əlaqəyə girmir? Məndə elə təəssürat var ki, bir əsrdir ki, buradayam. (*Revolverini çıxarıb gülləsini yoxlayır.*) Biz axı onu heç vaxt pis vəziyyətdə qoymamışıq. Bu yaxınlarda elə bu barədə fikirləşirdim, Ben. Biz axı etibarlı adamlarıq.

Yenə tapançanı qabına qoyur.

Amma hər şey qurtaranda yaman sevinəcəyəm.

Pencəyini təmizləyir.

Ümidvaram, bugünkü tip səs-küy salmayacaq, həyəcanlanmayacaq... Mən nəşə, formada deyiləm. Başım çatlayır.

Sükut.

*Yeşik aşağı enir. Ben yerindən sıçrayır.
Ges kağızı götürür. Oxuyur.*

GES. “Bambuk pöhrələri və su şabalıdı ilə bişirilmiş cücə – bir dənə. Paxla pöhrələriylə çar-su – bir dənə”.

BEN. Paxla pöhrələriylə?

GES. Hə.

BEN. Lənət şeytana!

GES. Heç bilmirəm, neyləyim.

Yenidən yeşiyə baxır. İçində bir paket çay var. Onu götürür.

Onlar çayı geri yollayıblar.

BEN (*narahat tərzdə*). Görəsən, niyə?

GES. Yəqin, indi çay içmək vaxtı deyil.

*Yeşik yuxarı qalxır.
Sükut.*

BEN (*çay paketini çarpayının üstünə atır və həyəcanla deyir*).
Qulaq as. Yaxşısı budur, onlara deyək.

GES. Nə deyək?

BEN. Deyək ki, bunu eləyə bilməyəcəyik, bizdə belə şeylər yoxdur.

GES. Yaxşı.

BEN. Qələm ver görüm. İndi yazarıq.

*Ges qələmi götürmək üçün çönür və gözlənilmədən
aşkar edir ki, çarpayının düz qarşısında, sağ divarda
yuxarı ilə danışmaq üçün xüsusi boru var.*

GES. Bu nədir belə?

BEN. Nə?

GES. Bunu deyirəm.

BEN (*baxır*). Bunu deyirsən? Bu, danışmaq üçündür.

GES. Çoxdan buradadır?

BEN. Elə bizə də bu lazımdır da. Başını şaxtaya salıb
qışqırmaq əvəzinə bununla danışmalıydıq.

GES. Qəribədir ki, bayaqdan onu görməmişəm.

BEN. Başla.

GES. Necə?

BEN. Görürsən? Bu fitdir.

GES. Hansı?

BEN. Çıxar onu. Dart, çıxsın.

Ges fiti çıxarır.

Hə, düzəldi.

GES. Bəs indi neyləyim?

BEN. Üfür!

GES. Üfürüm?

BEN. Əgər onu üfürsən, yuxarıda fit səsi gələcək. Onlar
da başa düşəcəklər ki, sən danışmaq istəyirsən. Üfür.

Ges üfürür. Sükut.

G E S (*borunu ağızına tutaraq*). Heç nə eşitmirəm.

B E N . İndi danış! Boruya danış!

Ges Benə baxır, sonra ağızını boruya tutub danışır.

G E S . Anbar boşdur!

B E N . Ver görüm bura!

Dəstəyi qapıb ağızına yapışdırır.

(Böyük hörmətlə danışır.) A x ş a m ı n ı z x e y i r . B a ğ ı ş l a y ı n k i ...
Sizi narahat edirəm. Amma fikirləşdik, yaxşısı budur, sizi xəbərdar edək ki, daha heç nəyimiz qalmayıb. Nəyimiz var dısa, yuxarı yolladıq. Burada daha yemək yoxdur.

Dəstəyi tələsmədən qulağına yaxınlaşdırır.

Nə?

Qulağına. Dinləyir. Ağızına.

Yox, nəyimiz vardısa, yuxarı göndərdik.

Qulağına. Dinləyir. Ağızına.

Hə? Çox təəssüf.

Qulağına. Dinləyir.

(Gesə) Meyvəli pirojna daş kimiymiş.

Dinləyir.

(Gesə) Şokolad əriyib.

Dinləyir.

(Gesə) Süd turşuyub.

G E S . B ə s x ı r t - x ı r t k a r t o f ?

B E N (*dinləyir*). P e ç e n y e k i f l ə n i b .

Əsəbi şəkildə Gesə baxır.

Dəstəyi ağızına tutur.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Xahiş edirik, buna görə bizi bağışlayasınız.

Dəstəyi qulağına.

Nə?

Ağzına.

Nə?

Qulağına.

Hə, hə.

Ağzına.

Hə, əlbəttə, əlbəttə. Bu dəqiqə.

Qulağına. Səs kəsilir. O, dəstəyi yerinə asır.

(Həyəcanla) Sən eşitdin?

GES. Nəyi?

BEN. Bilirsən, o nə dedi? “Pilətni yandır”! “Çaydanı qoy” yox, “qazı yandır” yox! Məhz “pilətni yandır”!

GES. Biz pilətni necə yandıra bilərik?

BEN. Nə demək istəyirsən?

GES. Qaz gəlmir axı.

BEN *(öz başına bir qapaz vuraraq)*. Bəs nə edək?

GES. Pilətni yandırmağımız onun nəyinə gərəkdir ki?

BEN. Çay istəyir. O, bir fincan çay istəyir.

GES. Bir fincan çay istəyir! Bəs mən? Mən də nə vaxtdan bəri çay istəyirəm!

BEN *(çıxılmaz vəziyyətdə)*. Bəs nə edək?

GES. Bəs biz nə içəcəyik?

Ben çarpayıda oturaraq düz qarşısına baxır.

Bəs biz neyləyək?

Ben oturmağındadır.

Mən də susuzluqdan yanırım. Acından ölürəm. O isə bir fincan çay istəyir. Bu lap ağ oldu.

Ben başını sinəsinə sallayır.

Mən də toqqanın altını bərkitmə, pis olmazdı. Bəs sən özün? Məncə, sənə də lazımdır.

Öz çarpayısında oturur.

Nəyimiz vardsa, yolladıq yuxarıya. Amma o, hələ də narazıdır. Vallah, bişmiş toyuğun da gülməyi tutar, düz sözümdür! Sən niyə hər şeyi ona göndərdin? (*fikirli-fikirli*) Mən niyə göndərdim?

Pauza.

Kim bilir, orada – yuxarıda onun daha nələri var. Bəlkə də, lap bir dolu qab salatı da olar. Orada nəşə olmalıdır. Buradan nə alacaqlar ki?.. Fikir verdin, heç salat istəmədilər... Yəqin, orada boşqab dolusu salatları var. Soyutma ət, turp, xiyar. Kress-salat. Rolmops.

Pauza.

Bərk bişmiş yumurta.

Pauza.

Hər şey var. Yəqin, lap bir yeşik pivələri də var. İndi mənim xırt-xırt kartofumu yeyib, üstündən bir pint pivə içirlər. O axı kartof barədə heç nə demədi. Kefləri kökdür, narahat olma. Nədir, elə bilirsən ki, oturub bizim göndərdiyimiz yeməyi gözləyirlər? Əlbəttə ki yox.

Pauza.

Kefləri kökdür.

Pauza.

Hələ bir fincan çay da istəyir.

Pauza.

Məncə, bu heç gülməli deyil.

Benə nəzər salır, ayağa qalxıb ona tərəf gedir.

Sənə nə olub? Birtəhər görünürsən. Elə mən özüm də
indi bir həb olsa, ötürərdim içəri.

Ben qəddini dikəldir.

BEN (*sakit tərzdə*). Vaxt yetişir.

GES. Bilirəm. Acqarına işləməklə heç aram yoxdur.

BEN (*yorğun tərzdə*). Sus bir az. İndi təlimatı sənə verə-
cəyəm.

GES. O nəyə gərəkdir elə? Biz həmişə eyni şey edirik,
elə deyil?

BEN. İndi verəcəyəm təlimatı.

*Ges köksünü ötürür və Benlə yanaşı çarpayıda oturur.
Təlimat avtomatik verilir və təkrarlanır.*

Siqnal verildə keçib qapının dalında duracaqsan.

GES. Qapının dalında duracağam.

BEN. Əgər qapını döysələr, açmayacaqsan.

GES. Əgər qapını döysələr, açmayacağam.

BEN. Amma qapını döyən olmayacaq.

GES. Deməli, mən onu açmayacağam.

BEN. O tip içəri girəndə...

GES. O tip içəri girəndə...

BEN. Arxasınca qapını bağla.

GES. Arxasınca qapını bağla.

BEN. Özünü büruzə vermədən.

GES. Özünü büruzə vermədən.

BEN. O, məni görüb yaxınlaşacaq.

GES. O, səni görüb yaxınlaşacaq.

BEN. Səni görməyəcək.

GES (*fikri dağınıq halda*). Nə?

BEN. O, səni görməyəcək.

GES. O, məni görməyəcək.

BEN. Amma məni görəcək.

GES. O, səni görəcək.

BEN. O bilməyəcək ki, sən buradasan.
GES. O bilməyəcək ki, sən buradasan.
BEN. O bilməyəcək ki, sən buradasan.
GES. O bilməyəcək ki, mən buradayam.
BEN. Mən revolveri çıxaracağam.
GES. Sən revolveri çıxaracaqsan.
BEN. O, yerində donub-qalacaq.
GES. O, yerində donub-qalacaq.
BEN. Əgər o çönsə...
GES. Əgər o çönsə...
BEN. Onda səni görəcək.
GES. Onda məni görəcək.

Ben qaşqabağımı töküüb əlini alınma çəkir.

Sən nəyisə buraxdın.

BEN. Bilirəm. Ancaq nəyi?

GES. Belə çıxır ki, mən revolveri çıxarmıram.

BEN. Sən revolveri çıxaracaqsan...

GES. Qapını bağlayanda.

BEN. Qapını bağlayanda.

GES. Qulaq as, qabaqlar bu yerini heç vaxt buraxmazdın!

BEN. O görəndə ki, sən arxasında durmusan...

GES. Mən onun arxasındaayam...

BEN. Mən isə önündə...

GES. Sən isə önündə...

BEN. O özünü itirəcək...

GES. Narahat olacaq...

BEN. Bilməyəcək ki, nə etsin.

GES. Onda nə edəcək?

BEN. O gah sənə baxacaq, gah mənə.

GES. Biz bir kəlmə də danışmayacağıq.

BEN. Biz ona baxacağıq.

GES. O dillənə bilməyəcək.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

BEN. O, bizə baxacaq.

GES. Biz isə ona baxacağıq.

BEN. Heç kəs dillənmir.

Pauza.

GES. Bəs gələn, qız olsa, nə edəcəyik?

BEN. Elə eyni işi görəcəyik.

GES. Tamamilə eyni?

BEN. Tamamilə.

Pauza.

GES. Biz heç nəyi başqa cür etmirik?

BEN. Biz tamamilə eyni şeyi edirik.

GES. Hə-ə...

Ges qalxır, titrətməsi var.

İndi gəlirəm.

*Sol qapıdan çıxır. Ben çarpayıda hərəkətsiz oturub.
Sol tərəfdən – tualetdən zəncirin necə dartıldığı
əşidilir, amma su axmır.*

Sükut.

*Ges sol tərəfdən daxil olur və fikir içində
qapının ağzında ayaq saxlayır. Benə baxır, sonra
yavaş-yavaş öz çarpayısına tərəf gedir. Həyəcanlıdır.
Dərin fikrə dalıb. Çünüb Benə baxır.
Ona sarı bir neçə addım atır.*

(Aramla, sakit və gərgin bir səslə) O, niyə bizə kibrit göndərdi? Axı bilirdi ki, burada qaz yoxdur.

Sükut.

*Ben gözlərini düz qarşısına zilləyib.
Ges əks tərəfdən yaxınlaşır, Bendən solda,
onun çarpayısının ayaq tərəfində durur.*

BEN. Bizə niyə kibrit göndərdi? O axı bilirdi ki, burada qaz yoxdur.

Ben nəzərlərini ona dikir.

O, nədən belə etdi?

GES. Hə.

BEN. Kim?

GES. Kibriti bizə yollayan.

BEN. Nə demək istəyirsən?

Ges diqqətlə ona baxır.

GES (*boğuş səsli*). Yuxarıdakı kimdir?

BEN (*əsbiləşərək*). Bunun nə dəxli var?

GES. Hər halda, kim olduğunu bilmək istəyirəm.

BEN. Bunun məsələyə nə dəxli var axı?!

Ben çarpayının üstündə qəzet axtarır.

GES. Mən sənə sual verdim.

BEN. Bəsdir!

GES (*artan nigarançılıqla*). Mən artıq səndən soruşmuşam. Buradan köçən kimdir, görəsən? Səndən soruşmuşam. Dedin ki, buranın keçmiş sahibləri köçüblər. Yaxşı, bəs onda gələn kimdir?

BEN (*belini bükərək oturub*). Səsinə kəs.

GES. Mən axı sənə dedim. Demədim məgər?

BEN (*ayağa qalxaraq*). Səsinə kəs.

GES (*həyəcanla*). Mən dedim sənə, buranın indiki sahibi kimdir. Dedim.

Ben qəzəblə onun çiyinə vurur.

Sənə dedim ki, bura kimin ixtiyarındadır. Dedim?

Ben qəzəblə onun çiyinə vurur.

(*qəzəblə*) Bəs bu nə oyundur oynayır? Bax mən bunu bilmək istəyirəm. Bunu niyə edir?

BEN. Hansı oyunu deyirsən?

GES (*qızıışaraq ona hücumu keçir*). Bunu niyə eləyir? Biz axı sınaqdan çıxmışıq. Biz çoxdan sınaqdan çıxmışıq. Bir yerdə sınaqdan çıxmışıq, yadımdadır? Gör neçə dəfə özümüzü işdə

göstərmişik. Həmişə öz işimizi görmüşük. O, bütün bunları niyə edir? Nə mənası var? Bu oyunları niyə oynayır?

*Onların arxasında, lift şaxtasında yeşik peyda olur.
Bu dəfə onun gəlişini qulaqbatırıcı bir fit səsi müşayiət
edir. Ges liftə sarı yüyürərək kağızı götürür.
Oxuyur.*

Scampi!

*Kağızı əlində əzib,
danışmaq üçün dəstəyi götürür,
fiti çıxarır, ufürüb danışır.*

Bizdə heç nə qalmayıb! Heç nə! Başa düşürsünüz?

*Ben dəstəyi qarıb Gesi itələyir.
Sonra özünü ona yetirib əlinin dalıyla
sinəsindən möhkəm ilişdirir.*

BEN. Kəs səsinə! Sən dəlisən!

GES. Sən axı özün eşitdin!

BEN (özündən çıxaraq). Bəsdir! Mən sənə xəbərdarlıq edirəm!

Sükut.

*Ben dəstəyi asır. Öz çarpayısına tərəf gedib uzanır.
Qəzeti götürüb oxumağa başlayır.*

Sükut.

*Yeşik yuxarı qalxır.
Onlar cəld çönlür, baxışları toqquşur.
Ben yenidən qəzet oxumağa başlayır. Ges asta-asta
öz çarpayısına tərəf gedir, oturur.*

Sükut.

Ben qəzeti bir kənara atır.

BEN. Ay səni!

Yenidən qəzeti götürüb nəzərdən keçirir.

Sən bir buna bax.

Pauza.

İşə bax ha!

Pauza.

Ay səni!

Pauza.

Sən heç belə bir şey eşitmisən?

GES (*boğuş səsli*). Get işin!

BEN. Sənə söz deyirəm.

GES. Adamın başı xarab olur.

BEN. Bax, burada yazılıb – açıq-aydın.

GES (*çox yavaşdan*). Yox bir!

BEN. Təsəvvür edə bilərsən?

GES. Ağlasığmazdır.

BEN. Adam lap birtəhər olur, hə?

GES (*zorla eşidiləcək bir səsli*). Görünməmiş şeydir.

*Ben başını tərpədir. Qəzeti bir kənara qoyub
ayağa qalxır. Qabındakı revolveri düzəldir.
Ges qalxır. Sol tərəfə, qarıya sarı gedir.*

BEN. Hara belə?

GES. Su içməyə.

*Gedir. Ben pencəyini, çəkmələrini çırpır. Danışq borusundan
fit səsi gəlir. O, dəstəyə yaxınlaşır, fiti götürür və
dəstəyi qulağına dirəyir. Qulaq asır.
Dəstəyi ağzına yaxınlaşdırır.*

BEN. Oldu.

Qulağına. Dinləyir. Ağzına.

Bu dəqiqə. Oldu.

Qulağına. Dinləyir. Ağzına.

Sizi anladım. Təkrar edirəm. O gəlib və elə indicə içəri
girəcək. Adi metodumuzu tətbiq etməliyik. Sizi başa düşdüm.

Qulağına. Dinləyir. Ağzına.

Əlbəttə, biz hazırıq.

Qulağına. Dinləyir. Ağzına.

Belə.

Dəstəyi asır.

Ges!

*Darağını çıxarıb başını darayır,
pencəyini düzəldir ki, altından revolveri görünməsin.
Sol tərəfdən – tualetdən suyun səsi eşidilir.
Ben cəld hərəkətlə sol qapıya tərəf gedir.*

Ges!

*Sağ qapı açılır. Ben çönərək tapançasını qapıya tuşlayır.
Ges ayaqlarını çəkə-çəkə içəri girir. Əynində pencək, jilet yoxdur.
Nə qalstuku, nə revolveri, nə kəməri var. Ayaq saxlayır,
qəddini büküb əllərini yanına salaraq durub.
Başını qaldırır, Benə baxır.
Uzun sürən sükut. Onlar gözlərini
qırpmadan bir-birinə baxırlar.*

P ə r d ə

SEVGİLİ

Səhnə iki hissədən ibarətdir. Sağ tərəfdə qonaq otağıdır, mərkəzdə kiçik holl və giriş qapısı. Eyvanlı yataq otağı sol tərəfdədir. Yataq otağının qapısının ağzında bir neçə pillə var. Mətbəx (o görünmür) sağ tərəfdədir.

Qonaq otağının sol divarına yaxın, mərkəzdə məxmər örtüklü uzun stol görünür.

Kiçik hollda şkaflar zövqlə bəzədilib.

Rahat bir evdir.

Qonaq otağındakı Saradır – külqabıları təmizləyir.

Səhərdir. Saranın əynində sadə bir paltar var.

Riçard vanna otağından yataq otağına keçir;

sonra holla girir, şkafla eşələnib çantasını

çıxarır; Saraya yaxınlaşır, onun yanağından

öpür. Üzündə bir neçə saniyə təbəssüm

görünür. Sara da gülümsünür.

RİÇARD (*dostyana*). Hə, nə oldu, sənin sevgilin bu gün gələcək?

SARA. Hə.

RİÇARD. Saat neçədə?

SARA. Üçdə.

RİÇARD. Harasa gedəcəksiniz, yoxsa elə evdə olacaqsınız?

SARA. Elə bilirəm... Yəqin, evdə qalarıq.

RİÇARD. Dedim, bəlkə, sərgiyə gedərsiniz.

SARA. Hə, elədir... Amma, mənə, bu gün evdə qalmağ istəyəcəyik.

RİÇARD. Hə... Yaxşı, hər necə olsa, mən artıq getməliyəm. (*Holla keçib şlyapasını başına qoyur.*) Necə bilirsən, uzun müddətlik gəlir?

SARA. Hə.

RİÇARD. Onda saat altı üçün, hə?

SARA. Hə.

RİÇARD. Gününüzü xoş keçirəsiniz.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

SARA. Sağ ol.

RİÇARD. Hələlik.

SARA. Hələlik.

*O, giriş qapısını açıb çölə çıxır.
Sara isə yır-yığışı davam elədir.*

*Qaranlıqlaşır, sonra yenə işıq olur. Axşam tərəfidir.
Sara mətbəxdən otağa keçir. Əynində elə həmin paltar var,
lakin indi ayaqlarında hündürdaban ayaqqabıdır.*

*Özünə nəşə süzür, şəzlonqa əyləşir və jurnalı
vərəqləməyə başlayır. Saat altını vurur.*

*Riçard içəri girir. Əynində elə bayaqkı
solğun rəngli kostyum var. Çantasını
hollda qoyur və otağa keçir. Qadın
ona gülümsünür və viski süzür.*

SARA. Salam.

RİÇARD. Salam. *(Onun yanağından öpür, sonra qədəhi götürüb
axşam qəzetini ona uzadır və sol tərəfində əyləşir.)*

Qadın qəzeti götürür, yenə şəzlonqda oturur.

Çox sağ ol. *(Yerini rahatlayır, içir və yüngülləşibmiş kimi dərindən
nəfəs alır.)* A-ah.

SARA. Yorulmusan?

RİÇARD. Bir az.

SARA. Yollar tünlükdür?

RİÇARD. Yox. Normal hərəkət vardı.

SARA. Əladır ki.

RİÇARD. Çox asan gedib çıxdım.

Pauza.

SARA. Mənə elə gəlir, bir az gecikdin.

RİÇARD. Doğrudan?

SARA. Azacıq.

RİÇARD. Körpünün üstündə kiçik bir tıxac vardı.

*Sara qalxır, üzərində içki olan masaya yaxınlaşır,
qədəhi götürür, sonra yenə də şəzlonqda əyləşir.*

Vaxtını yaxşı keçirdin?

SARA. Belə də... Səhər qəsəbəyə getmişdim.

RİÇARD. Doğrudan? Kimisə gördün?

SARA. Yox. Eləcə səhər yeməyimi orada yedim.

RİÇARD. Qəsəbədə?

SARA. Hə.

RİÇARD. Necə oldu?

SARA. Tam normal. *(Yerini rahatlayıb təzadən oturur.)*

RİÇARD. Bəs günorta necə? Günün yaxşı keçdi?

SARA. Əlbəttə. Əla.

RİÇARD. Sevgilin gəlmişdi də, elə deyil?

SARA. Hə... elədir.

RİÇARD. Sən ona bizim qızılgülləri göstərdin?

Kiçik pauza.

SARA. Qızılgülləri?

RİÇARD. Hə.

SARA. Yox.

RİÇARD. O-o.

SARA. Mən bunu etməliydim?

RİÇARD. Yox-yox. Ona görə dedim ki, yadıma bir şey düşdü: sən axı deyirdin ki, o, bağbanlıqla maraqlanır.

SARA. Hə də... Maraqlanır. *(Pauza.)* Amma bir o qədər də yox.

RİÇARD. Hə-ə... *(Pauza.)* Siz harasa getmişdiniz, ya evdə idiniz?

SARA. Evdə idik.

RİÇARD. Hə-ə. *(Venesiya pərdələrinə baxır.)* Bax, o pərdə axıra kimi çəkilməyib.

SARA. Hə. Bir az əyilib, elə bil, hə?

Pauza.

RİÇARD. Bu gün elə günəş vardı ki... Düzdür, mən qayıdanda artıq batmağa başlayırdı. Amma təsəvvür elədim ki, günəş günorta necə imiş. Sitidə yaman isti vardı.

SARA. Doğrudan?

RİÇARD. Boğanaq idi. Amma mənə elə gəlir, bu gün hər yerdə boğanaq vardı.

SARA. Əgər temperatur belədirsə, nə edəsən?!

RİÇARD. Axı hava proqnozu da elə belə göstərirdi.

SARA. Məncə də, elə idi.

Kiçik pauza.

RİÇARD. Şamqabağı bir qədər də?

SARA. Hə.

RİÇARD (*süzür*). Mən bilirəm ki, sən pərdələri çəkmişdin.

SARA. Hə, pərdələri çəkmişdik.

RİÇARD. Günəş yaman möhkəm saxıyırdı.

SARA. Hə, yaman yandırırdı.

RİÇARD. Bu otağın bəlasıdır da: gün çıxanda işıqın hamısı bura dolur. O biri otağa keçməmişdiniz?

SARA. Yox. Burada idik.

RİÇARD. Amma burada adamın gözləri işıqdan lap kor olar ki...

SARA. Elə ona görə də pərdələri endirdik.

Pauza.

RİÇARD. Amma pərdəni salanda daha da isti olur.

SARA. Belə hesab edirsən?

RİÇARD. Bəlkə də, yox. Hər şey təəssüratdan asılıdır.

SARA. Hə. Yəqin elədir. (*Pauza.*) Bəs günorta nə edirdiniz?

RİÇARD. Görüşdüyüm. Heç bir şey həll etməyən bir görüşdə.

SARA. Şam yeməyi soyuyub. Nədir, narazı qalmazsan?

RİÇARD. Yox. O qədər də yox.

SARA. Sadəcə olaraq, bu gün yemək hazırlamağa vaxtım olmadı. (*Mətbəxə getmək üçün qalxır.*)

RİÇARD. Yeri gəlmişkən... səndən bir şey soruşmaq istəyirəm.

SARA. Nə barədə?

RİÇARD. Heç ağılna gəlib ki, günorta burada mənə xəyanət etdiyən vaxt işdə oturub balans hesablayır, qrafiklər qururam?

SARA. Maraqlı sualdır.

RİÇARD. Hə, mənim üçün çox maraqlıdır.

SARA. Qabaqlar bunu məndən heç soruşmazdın.

RİÇARD. Amma həmişə bilmək istəmişəm.

Kiçik pauza.

SARA. Əlbəttə gəlib.

RİÇARD. Həqiqətən?

SARA. Hə...

Kiçik pauza.

RİÇARD. Hə, bəs bu, sənə necə təsir elədi?

SARA. Məncə, bununla vəziyyətin cazibədarlığı yalnız artır.

RİÇARD. Həqiqətən, elədir?

SARA. Əlbəttə.

RİÇARD. Demək istəyirsən ki, onunla olanda... həqiqətən, mənim işdə necə oturub balans hesablamağımı düşünersən?

SARA. Yalnız... bəzən.

RİÇARD. Təbii ki.

SARA. Həmişə yox.

RİÇARD. Aydınadır da.

SARA. Müəyyən anlarda...

RİÇARD. Hə-ə... Deməli, mən hələ tam unudulmamışam.

SARA. Əlbəttə yox.

Pauza.

RİÇARD (*ona baxır və başının yüngül hərəkətiylə qədəhinə işarə edir*). Gəl yenə içək də.

*O, əlini qədəhin dalınca uzadır – kişi isə qədəhi çəkir
və onun ayaqqabılarına baxmağa başlayır.*

Bu, nə ayaqqabıdır elə?

SARA. Nə-ə?

RİÇARD. Mən səndə belə ayaqqabı görməmişəm.

Məncə, dabanı çox hündürdür.

SARA (*mızıldanaraq*). Çaşmışam. Bağışla.

RİÇARD (*yaxşı eşitmir*). Bağışla? Niyə “bağışla”?

SARA. Mən... mən onu indicə çıxararam.

RİÇARD. Məncə, bu ayaqqabılar ev üçün heç də rahat deyil.

*Qadın holla keçir, şkafi açır,
ayaqqabılarını onun içinə tullayır, alçaqdabanını geyir.
Kişi içki masasına yaxınlaşıb özü üçün süzür. Qadın isə
böyük masaya yaxınlaşaraq siqaret yandırır.*

Deməli, bu gün məni xatırlamısan. Kabinetdə necə otur-
mağım yadına düşüb.

SARA. Hə. Amma buna o qədər də inanmadım.

RİÇARD. Bəs niyə?

SARA. Çünki bilirəm: sən orada deyildin. Bilirəm ki,
həmin an sevgilinlə idin.

Pauza.

RİÇARD. Doğrudan?

Kiçik pauza.

SARA. Yaxşı, yemək istəmirsən?

RİÇARD. Səhər möhkəm yemişəm axı.

SARA. Necə yəni, “möhkəm yemişəm”?

RİÇARD (*pəncərəyə sarı gedib durur*). Qiyamət qürubdur!

SARA. Sən sevgilinlə deyildin?

RİÇARD (*ona tərəf çöniüb gülür*). Hansı sevgili?

SARA. O, Riçard...

RİÇARD. Yox, sadəcə olaraq, bu sözün özündə nəşə
qəribəlik var.

SARA. Qəribəlik? Nəyi qəribədir? (*Kiçik pauza*) Mən axı səninlə səmimiyyəmə, elə deyil? Bəs niyə sən mənimlə səmimi olmayasan?

RİÇARD. Mənim heç bir sevgilim yoxdur. Fahişəm var, sevgilim isə yox. Bu tamam fərqli şeylərdir.

SARA. Fahişə?

RİÇARD (*zeytun götürür*). Hə. Vağzallarda cövlan eləyənlərdən. Onun barəsində heç danışımağa da dəyməz. Adi küçə qızıdır.

SARA. Hansı vağzallarda? Sənin ki maşının var.

RİÇARD. Yaxşı, qoy olsun, benzin stansiyalarında. Onlar elə maşının yağını, suyunu yoxlayana kimi adama xidmət göstərirlər.

Pauza.

SARA. Əcəb təmizkardırlar!

RİÇARD. Deməzdim.

Pauza.

SARA. Düşünməzdim ki, sən belə asanlıqla buna gedə bilərsən.

RİÇARD. Niyə də olmasın? Əvvəllər bu məsələni belə kəskin qoymurdun, elə deyil? Bu işlərdə düzlük mühüm şeydir. Bir sözlə, sağlam nikahın rəhni. Yoxsa, razı deyilsən?

SARA. Təbii ki.

RİÇARD. Deməli, razısan?

SARA. Tamamilə.

RİÇARD. Deməli, sən mənimlə tam səmimisən, hə?

SARA. Tamamilə.

RİÇARD. Sevgilin barədə. Gərək səndən nümunə götürəm.

SARA. Çox sağ ol. (*Pauza*) Hə, mən elə təzəcə başlamışdım şübhələnməyə.

RİÇARD. Doğrudan?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

SARA. Hə.

RİÇARD. Fərz edək.

SARA. Yox, həqiqi sözümdür, amma heç cür inana bilmirəm ki, o... sən onu necə adlandırdın?

RİÇARD. Niyə inana bilmirsən ki?

SARA. Çünki bu ola bilməz. Axı sənin həmişə zövqün qiymət olub. Qadınlarda incəliyi, nəcibliyi qiymətləndirmisən.

RİÇARD. Bir də hazırcavablığı.

SARA. Hə, hazırcavablığı da.

RİÇARD. Məhz hazırcavablığı. Kişilər üçün qadın hazırcavablığı çox vacibdir.

SARA. O hazırcavabdır?

RİÇARD (*gülərək*). Ona münasibətdə bu sözdən istifadə etmək olmaz. Fahişədən hazırcavablıq gözləmək düzgün deyil. Özü də bunun belə olub-olmaması mühüm deyil. O, sadəcə, fahişədir. İş budur. Ya adamı razı salır, ya da yox.

SARA. Səni necə, razı salır?

RİÇARD. Bu gün hə. Sabah isə... Kim bilir... (*Yataq otağına keçir, elə gedə-gedə pencəyini çıxarır.*)

SARA. Bilirsən, məni sənin qadınlara münasibətin narahat edir.

RİÇARD. Niyə? Çünki özümə sənini kimi birisini tapmamışam? Mən heç hörmətə layiq – məsələn, sənini kimi – qadın axtarmırdım da. Elə bir qadın ki, onu sevə bilim, ona heyranlığım olsun. Sənini kimi. Qətiyyənlə axtarmırdım. Məgər elə deyil? Mən ancaq... necə deyim... eləsini tapmaq istəyirdim ki, özündə bacarıqla hissiyyatı birləşdirə bilsin. Mənə yalnız bu lazım idi. (*Yataq otağına gedir, pencəyini çıxarır, başmaqlarını geyir.*)

SARA. Təəssüf ki, təsadüfi əlaqənin bu baxımdan dəyəri çox azdır.

RİÇARD. Əvəzində, nikahımınkı boldur...

SARA. Ya da zəriflik...

RİÇARD . Elə zəriflik də. O, mənə gərək deyil. Bu sən-
də var.

SARA. Onda bu, ümumiyyətlə, nəyə gərəkdir?

Kiçik pauza.

RİÇARD . Sən nə dedin?

SARA. Niyə... sən kimisə axtarasan axı?

RİÇARD . Əzizim, axı sən axtarırdın. Mən də sənə
baxdım.

Pauza.

SARA. Kim birinci başladı?

RİÇARD . Sən.

SARA. Məncə, bu, belə deyil.

RİÇARD . Bəs kim?

*Qadın ona yüngül təbəssümlə baxır. Qaranlıqlaşır.
Gecədir. Eyvanda ay işığı. Sonra səhnədə işıq yanır.
Riçard yataq otağına girir, o pijamadadır. Kitabı
götürüb vərəqləməyə başlayır. Vanna otağından
əynində gecə köynəyi olan Sara çıxır, tualet stolun-
un önündə oturub başını daramağa başlayır.*

SARA. Riçard.

RİÇARD . Hə-ə?

SARA. Bəs sən... sən onunla olanda... mənim barəmdə
düşünürsən?

RİÇARD . Hərdən. Tez-tez yox. (*Pauza.*) Biz sən
barəndə danışırıq.

SARA. Onunla mənim barəmdə danışırısan?

RİÇARD . Hərdən. Onun belə söhbətlərdən xoşu gəlir.

SARA. Xoşu gəlir?

RİÇARD (*kitab seçərək*). Hə də.

SARA. Bəs... siz məndən necə danışırırsınız?

RİÇARD . Təmkinlə, ehtiyatla. Təsəvvürümüzdə... qədim
bir musiqili mücrünü canlandırırıq – bizim ləzzət almağımız
üçün çalan mücrünü. Əlbəttə... buna ehtiyacımız olanda.

Pauza.

SARA. İnanmıram ki, bu səhnəni seyr etmək mənə ləzzət verərdi.

RİÇARD. Əşi yox, bura sənin nə dəxlin var?! Mən ləzzət alırdım.

SARA. Hə, bunu anlayıram.

RİÇARD (*çarpayıda oturaraq*). Əminəm ki, gündüzlər yaşadığın əyləncələr tamamilə kifayət edir, mən sənə əlavə bir ləzzət bağışlamaq iqtidarında deyiləm. Elə deyil?

SARA. Bəli, elədir.

RİÇARD. Onda bütün bu sualların mənası nədir?

SARA. Hər halda, sən başladın. O qədər sual verdin ki... nə olur, necə olur. Adətən, sən belə etməzdin.

RİÇARD. Adi maraqdır, yalnız maraq. (*Onun sifətinə toxunur.*) Sən, yəqin ki, qısqandığımı düşünmürsən, elə deyil?

SARA (*gülümsünərək onun əlini sığallayır*). Əzizim, bilirəm ki, bu səviyyəyə enməzsən.

RİÇARD. Aman Allah, təbii ki, yox. (*Çiyinlərini çəkir.*) Bəs sən? Sən də qısqanmırsan, elə deyil?

SARA. Yox. Sənin öz xanımın barədə söhbətlərindən belə nəticə çıxardım: mən öz vaxtımı səndən çox maraqlı keçirmişəm.

RİÇARD. Ola bilər. (*Pəncərəni geniş açır, sonra bayıra boy-lanur.*) Necə də sakitlikdir. Yaxın gəl, bax.

*O da pəncərəyə yanaşır.
Onlar sükut içində durublar.*

Maraqlıdır, əgər mən nə vaxtsa vaxtından qabaq qayıtsam, nə baş verər?

Pauza.

SARA. Maraqlıdır, görəsən, bir dəfə sənin dalınca düşsəm, nə olar?

RİÇARD. Ola bilər ki, qəsəbədə bir yerdə çay da içərdik.

SARA. Niyə qəsəbədə, niyə burada yox?

RİÇARD. Burada? Dəqiq qeyd etdin. *(Pauza.)* Axı sənin yazıq sevgilin bu pəncərədən baxaraq gecənin panoramından heç vaxt ləzzət ala bilməyib, hə?

SARA. Hə, təəssüf ki, o, günəş batmamışdan çıxıb getməli olur.

RİÇARD. Necə bezmir gündüz görüşməkdən? Daima çay içmək kimi bir şeydir də... Mənim zəhləmi tökərdi. Adama elə gəlir ki, çaydan, ya da südqabı səni möhkəm ehtirasa gətirir. Amma mənə, yəqin, həqiqətdə o sıxılır.

SARA. Yox, o artıq adət eləyib. Bir də ki pərdələri salanda lap axşama oxşayır.

RİÇARD. Görünür, elədir. *(Pauza.)* Bəs sənin ərin barədə o nə fikirləşir?

Kiçik pauza.

SARA. O, sənə hörmət eləyir.

Pauza.

RİÇARD. Mənim personama o çox qəribə qiymət verir, lap rıqqətləndim. Mənə, sənin onu niyə sevdiyini bilirəm.

SARA. O çox xoşagələndir.

RİÇARD. Hə.

SARA. Amma tamam başqa əhvali-ruhiyyədə olduğu da olub.

RİÇARD. Kimdə olmur ki?

SARA. Buna baxmayaraq, mənimlə həmişə mehribandır. Onun bütün bədənindən məhəbbət oxunur.

RİÇARD. Dəhşətdir.

SARA. Qətiyyən yox.

RİÇARD. Ümidvaram ki, o, heç olmasa, yaxşı kişidir...

SARA. Hərtərəfli əladır.

RİÇARD. Yaman darıxdırıcı olar!

SARA. Qətiyyəən yox. *(Pauza)* Bir də onun nadir yumor hissi var.

RİÇARD. Bax bu qiyamətdir. Səni güldürür də, hə? Ümidvaram, qonşular sizi eşitmir. Dedi-qodu yaman səfeh şeydir.

Pauza.

SARA. Elə ona görə də sakit yerdə yaşamaq yaxşıdır, səslə-küylü yerlərdən aralı.

RİÇARD. Hə, bu məsələdə səninlə tam razıyam.

Onlar otağa qayıdıb yataqlarına girirlər.

(Kitabı açıb vərəqləyir, sonra örtür və masanın üstünə qoyur.)
Maraqsızdır. *(Stolüstü lampanı keçirir – qadın da eyni hərəkəti eləyir. Ay işığı.)* O evlidir, elə deyil?

SARA. Hə.

RİÇARD. Nikahı uğurludur?

SARA. Hə. *(Pauza.)* Bəs sənin necə, səninki uğurludur? Ümidvaram ki, qısqanmırsan, hə?

RİÇARD. Hə.

SARA. Yaxşıdır. Çünki mənə elə gəlir ki, bizim münasibətlərimiz hamar və səmimidir.

Qaranlıq, sonra yenidən işıq olur.
Səhərdir. Yataq otağında Sara ev xalatını geyir
və yatağı yığışdırmağa başlayır.

Əzizim. *(Pauza.)* Necə bilirsən, bu gün qayçıyı gətirərlər?

RİÇARD *(vanna otağından).* Nəyi gətirəcəklər?

SARA. Bağ qayçısını.

RİÇARD. Yox, bu gün yox. *(İçəri girir – o artıq kostyumdadır. Qadının yanağından öpür.)* Cümə günündən tez olmaz. Hələlik. *(Yataq otağından çıxır, holla gedir, çantasını və şlyapasını götürür.)*

SARA. Riçard.

O çönür.

Bu gün çox tez qayıtmayacaqsan ki?

RİÇARD. Demək istəyirsən, o, bu gün də gələcək? İlahi!
O ki dünən olub burada, daha bu gün niyə gəlir?

SARA. Gələcək.

RİÇARD. Yaxşı-yaxşı. Tez qayıtmaram. Milli Qalere-
yaya gedərəm.

SARA. Lap yaxşı.

RİÇARD. Hələlik.

SARA. Hələlik.

*Qaranlıqlaşır, sonra yenidən işıq yanır. Gündüzdür.
Sara qonaq otağına enir. Bədəninin cizgilərini gözəl göstərən qara
rəngli dar, açıq paltardadır. Tələsik güzgüyə nəzər salır. Birdən
gözü sataşır ki, ayaqlarında alçaqdaban ayaqqabılar var.
Cəld şkafa yaxınlaşıb onları hündürdabana dəyişir.
Yenə də güzgüyə baxır, yançaqlarını sıgallayıb
paltarının quruluşlarını açır. Pəncərəyə yaxınlaşıb,
pərdələri endirir, açır və yenə də bağlayır – otağa
yalnız nazik gün şüası düşür. Saat üçü vurur. O, saatına
baxır və masanın üstündəki güllərə tərəf gedir. Qapının zəngi.
Qapıya tərəf gedir. Gələn südçü Condur.*

CON. Qaymaq?

SARA. Çox gecdir.

CON. Qaymaq!

SARA. Yox, sağ ol.

CON. Niyə yox?

SARA. Varımdır. Sizə borcum yoxdur ki?

CON. Missis Ouen üç qab alıb, təzə süddür axı.

SARA. Sizə nə qədər verməliyəm?

CON. Hələ şənbə günü deyil.

SARA (*südü götürür*). Südə görə çox sağ olun.

CON. Bir qaymağın dadına baxaydınız. Missis Ouen üç
qab aldı.

SARA. Çox sağ olun. (*Qapını örtür və südü mətbəxə aparır.
Oradan əlində sini qayıdır – üstündə çaydan və fincanlar var. Sinini
şezlonqun yanındakı kiçik stolun üstünə qoyur. Bir anlıq güllərə
nəzər salır, sonra şezlonqda oturub ətəklisinin altından corablarını
sığallayır.*)

Qapının zəngi çalınır.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

(Ətəklilinə siğal çəkib qapını açmağa gedir.) Salam Maks.

Maks içəri girir. O, zamşa pencəkdə, qalstuksuzdur. Qonaq otağına daxil olur, dayanır. Qadın giriş qapısını örtür, aramla onun dalınca gedir, sonra şezlonqda əyləşib ayaqlarını çarpazlayır. Pauza. O, yavaş-yavaş şezlonqa yaxınlaşır və onun arxasında dayanır. Sara şezlonqa yayılır, ayaqlarını uzadır, durur və sol tərəfində olan alçaq kresloya tərəf gedir. Pauza. Kişi qadına baxır, sonra holla, şkafin yanına gedir, onun içərisindən bir təbil çıxarıb otağa aparır, şezlonqun üstünə qoyub, özü yanında durur. Pauza. Qadın durub holla gedir, sonra ayaq saxlayır, ona sarı çönür, baxır. O isə şezlonqun arxasında hərəkət eləyir – onlar şezlonqun kənarlarında otururlar. Kişi şəhadət barmağıyla təbili döyəcləməyə başlayır. Qadın cəld hərəkətlə onun biləyini cırmaqlayır – cəld əlini çəkir. Qadının barmaqları bir-birinin dalınca təbilin üstündə hərəkətə başlayır – onun əli istiqamətində, sonra barmaqlar dayanır, amma şəhadət barmağı onun barmaqlarının arasına girir. Sonra o biri barmaqları da eyni hərəkəti eləyirlər. Kişinin ayaqlarının əzələləri sərtləşir, əli isə qadının əlindən yapışır, qadın əlini azad etməyə çalışır; barmaqları cidd-cəhdlə müqavimət göstərir. Bir anlıq hər şey donur, sonra qadın qalxır, içki masasına tərəf gedir, siqaret yandırır pəncərənin qabağına çəkilib. Kişi təbili sağ tərəfdəki stulun üstünə qoyub siqaret götürür və qadına yaxınlaşır.

MAKS. Bağışlayın.

Qadın ona nəzər salıb üzünü çevirir.

Bağışlayın, siqaretimi yandıra bilərəm?

Qadın cavab vermir.

Sizinki yanır axı.

SARA. Məndən əl çəkin.

MAKS. Niyə? (Pauza) Mən yalnız siqaretimi yandırmaq istəyirdim.

*Qadın çəkilib, otağı nəzərdən keçirir.
Kişi isə onun dalınca gedir.*

SARA (Çönür). Bağışlayın. (Yanıdan ötür.)

Kişi də onun dalınca.

(Dayanır.) Mənim dalımcə düşəndə xoşum gəlmir.

MAKS. İmkan yaradın siqaretimi yandırım, mən də sizi rahat buraxaram. Yalnız bunu istəyirəm.

SARA (*dişlərini qıcayaraq*). Zəhmət olmasa, gedin. Mən adam gözləyirəm.

MAKS. Kimi?

SARA. Ərimi.

MAKS. Siz nə ürkəksiniz? Hə? Alışqan haradadır? (*Pauza. Qadına toxunur – o, dərindən köksünü ötürür.*) Burada?

Qadın canını qurtarmaq istəyir – kişi onu küncə sıxır.

SARA (*fısıldayır*). Nə edirsiniz?

MAKS. Ölüürəm, siqaret çəkmək istəyirəm.

SARA. Mən ərimi gözləyirəm!

MAKS. Verin, siqaretinizdən alışdırım.

Sözsüz mübarizə. Qadın onun əlindən qurtulub divara tərəf çəkilir. Sükut.

(*Kişi yenə yaxınlaşır.*) Özünüzü yaxşı hiss edirsiniz, miss? Mən indicə o adamı qovdum. O, sizi ağrıtmadı?

SARA. O-o, siz necə də vaxtında yetişdiniz. Yox. Yox. Hər şey yaxşıdır. Çox sağ olun.

MAKS. Xoşbəxtlikdən elə buradan keçirdim. Təsəvvür edə bilməzsiniz ki, belə gözəl bir parkda nələr baş verə bilərdi?

SARA. Hə, təsəvvür etmək, həqiqətən, çətindir...

MAKS. Amma Tanrıya şükürlər olsun ki, hər şey qaydasındadır.

SARA. Heç bilmirəm, sizə necə minnətdarlıq eləyim. Çox minnətdaram, düz sözümdür.

MAKS. Niyə beşcə dəqiqə əyləşib sakitləşməyəək?

SARA. Əlbəttə, mən artıq sakitləşmişəm, amma... çox sağ olun. Siz çox mərhəmətlisiniz. Bəs harada oturaq?

MAKS. Təəssüf ki, küçədə otura bilməyəcəyik. Yağışa görə. Bəlkə, gözətçinin evciyinə girək?

SARA. Düşünürsünüz ki, olar? Bəs gözetçi nə deyər?
MAKS. Gözetçi mənəm.

Onlar şezlonqda əyləşirlər.

SARA (*ona diqqətlə baxaraq*). Siz çox təcrübəli, hər şeyi bilən adam təsiri bağışlayırsınız.

MAKS. Əlbəttə.

SARA. Və çox suyuşürsünüz. Ona görə də... Yəqin, elə belə yaxşıdır.

MAKS. Nəyi nəzərdə tutursunuz?

SARA. Görüşməyimizi. Görüşməyimizi nəzərdə tutaram. Siz və mən. (*Barmaqlarını onun ayağında gəzdirir.*)

MAKS (*onun barmaqlarını çəkmək istəyir*). Mən sizi nəşə anlamıram ...

SARA. Doğrudan? (*Barmaqlarını bir də onun yançağında gəzdirir.*)

MAKS (*yenə onun əlini çəkməyə çalışır*). Qulaq asın. Məni bağışlayın, amma evliyəm.

SARA (*onun əlini öz dizi üstə qoyur*). Sən çox xoşagəlimlisən. Həyəcanlanmağa gərək yoxdur.

MAKS (*əlini dartaraq*). Yox, düz deyirəm. Arvadım məni gözləyir.

SARA. Və sən yad qızlarla danışa bilməzsən?

MAKS. Yox.

SARA. Nəyaman zəhlətökənsən?! Elə bil, ət parçasıdır...

MAKS. Bağışlayın...

SARA. Sizin hamınız bir bezin qırağısınız. Bir siqaret ver.

MAKS. Get tullan...

SARA. Bağışlayın, başa düşmədim?

MAKS. Bura gəl görüm, Dolores.

SARA. Yox, indi daha gəlmərəm. İlan vuran ala çatıdan qorxar. Çox sağ ol. (*Durur.*) Hələlik.

MAKS. Amma, əzizim, buradan çıxmaq olmaz. Qapı kilidlidir. Biz təkik. Sən tələyə düşmüşən.

SARA. Tələyə? Mən ərlı qadınam. Mənimlə belə davranmaq olmaz.

MAKS (*ona tərəf hərəkət edərək*). Çay içmək vaxtıdır, Meri.

Qadın tez qalxır, masanın ətrafına hər lənib kürəyi divara dayanır. Onda kişi ona başqa səmtdən yanaşmaq qərarına gəlir: əyilib stolun altına girir – o, məxmər örtüyün altında görünmür. Sakitlik. Qadın aşağı baxır və onun ayaqları görünməsə də, hiss olunur ki, kişi əlini onun dizinə qoyub. Qadın ətrafına baxır, dişlərini sıxıb qırıq-qırıq nəfəs alır, sonra yavaş-yavaş stolun altına enərək orada görünməz olur. Uzun sükut.

QADININ SƏSİ. Maks!

*Qaranlıq, sonra yenə işıq.
Maks sol tərəfdəki stulda oturub.*

SARA (*çay süzür*). Maks!

MAKS. Nədir?

SARA (*mehriban-mehriban*). Əzizim. (*Kiçik pauza.*) Nə olub? Sən nə barədə düşünürsən?

MAKS. Heç nə barədə düşünmürəm.

SARA. Yox, fikirləşirsən. Mən bilirəm.

Pauza.

MAKS. Sənin ərin haradadır?

Pauza.

SARA. Mənim ərim? Sən ki onun harada olduğunu bilirsən.

MAKS. Harada?

SARA. İşdə.

MAKS. Yazıq. Bütün günü işləyir. (*Pauza.*) Maraqlıdır, görəsən, onun görkəmi necədir?

SARA (*hırıldayır*). Oh, Maks...

MAKS. Maraqlıdır... görəsən, biz... görəsən, onunla biz... dil tapa bilərdik?

SARA. Mən buna çox şübhə edirəm.

MAKS. Niyə?

SARA. Sizin ümumi cəhətləriniz çox azdır.

MAKS. Doğrudan? O, aşkar görünür ki, çox üzüyola adamdır və bizim görüşlərdən tam xəbərdardır, elə deyil?

SARA. Əlbəttə.

MAKS. Mən ildir xəbərdardır. *(Kiçik pauza.)* Bəs niyə bununla barışır?

SARA. Niyə sən qəflətən ondan söz saldın? Bunun nə mənası var? Mənə belə gəlir ki, bu, qətiyyən söhbət mövzusu deyil.

MAKS. Hər halda, de görüm, bu vəziyyətlə niyə barışır?

SARA. Yaxşı, səsini kəs.

MAKS. Mən sənə sual verdim.

Pauza.

SARA. Onun üçün fərqi yoxdur.

MAKS. Doğrudan? *(Kiçik pauza.)* Amma mənim üçün fərqi var.

Pauza.

SARA. Nə dedin?

MAKS. Mənim üçün fərqi var. *(Kiçik pauza.)* Buna son qoymaq lazımdır. Daha belə davam eləyə bilməz.

SARA. Sən bunu ciddi deyirsən?

Pauza.

Sən zarafat edirsən.

MAKS. Yox zarafat etmirəm.

SARA. Problem nədədir? Mənim evli olduğumda? Ümidvaram ki, onda deyil. Sadəcə olaraq, biz öz münasibətlərimizdə çox dərinə getmişik.

MAKS. Yox, bunun sənin ərinə qətiyyən aidiyyəti yoxdur. Bu, mənim arvadıma görədir.

Pauza.

SARA. Sənin arvadına?

MAKS. Mən daha onu aldada bilmərəm.

SARA. Maks.

MAKS. Onsuz da, onu həddindən artıq aldatmışam.
Mən daha belə bacarmıram – bu, məni öldürür.

SARA. Amma, əzizim, dinlə məni...

MAKS. Mənə toxunma.

Pauza.

SARA. Sən nə dedin?

MAKS. Eşitdiyini.

Pauza.

SARA. Lakin sənin arvadın... bilir. Nədir, məgər elə deyil? Sən ki ona bizim barəmizdə demisən. O, bütün bu vaxt ərzində hər şeyi bilirdi.

MAKS. Yox, o bilmir. O, elə bilir ki, mən fahişə yanına gedirəm, vəssalam. Bir-iki saat, bitdi-getdi. Onun bildiyi yalnız budur.

SARA. Əzizim, ağıllı ol... sevgilim. Axı o, bunun əleyhinə deyil, elədir?

MAKS. Həqiqəti bilsəydi, olardı.

SARA. Hansı həqiqəti? Sən nədən danışırsan?

MAKS. Əgər bilsəydi ki, həqiqətdə nələr baş verir, mütləq əleyhinə olardı. Bilsəydi ki, mənim sevgilim var, onunla həftədə iki-üç dəfə görüşürəm; bu qadın məlahət, incəlik, hazırcavablıq, təxəyyül mücəssəməsidir...

SARA. Bəli, həqiqətən də, belədir.

MAKS. Və bu əlaqə artıq kifayət qədər uzun çəkir.

SARA. Bütün bunlara baxmayaraq, o əleyhinə deyil. Heç olmayacaq da – o xoşbəxtidir, xoşbəxtidir. (*Pauza.*) Qurtar bu boş-boş söhbətləri. (*Sinini götürüb mətbəxə aparır.*) Sən bizim görüşümüzü korlamaq üçün hər şey edirsən. (*Sinini aparır, sonra qaydır, Maksa baxır və ona yaxınlaşır.*) Əzizim, ümidvaram

ki, arvadınla olan münasibəti bizim aramızdakı münasibətlə tən tutmursan. Məsələn, mənim ərim, qiymətləndirməyə qadirdir ki, mən...

MAKS. Sənin ərin buna necə dözüür axı?! Necə dözüür?! Nədir, o qayıdanda mənim qoxumu da hiss etmir? Nə deyir buna? Bəlkə, o, anormal insandır! İndi artıq – saat neçə oldu? Beşin yarısı. O, indi öz kabinetində sakitcə oturub, burada nə baş verdiyini bilə-bilə. Nə hiss edir, görəsən? Necə dözüür buna?

SARA. Maks...

MAKS. Yox e, mənə necə dözdüyü maraqlıdır.

SARA. O, mənim əvəzimə sevinir. Sevinməyimə sevinir. O başa düşür.

MAKS. Yəqin, onunla görüşüb söhbət eləmək lazımdır.

SARA. Sən nədir, sərxoşsan?

MAKS. Yəqin, bunu eləmək lazımdır. Axı nəhayətdə o da mənim kimi kişidir. Biz hər ikimiz kişiyik. Sən isə yalnız qadınsan.

SARA (*yumruğunu masanın üstünə çırpır*). Bəsdir! Nə baş verir? Sənə nə olub? (*sakit bir tərzdə*) Xahiş edirəm, xahiş edirəm, qurtar bunu. Sən nə edirsən, mənimlə oyun oynayırsan?

MAKS. Oyun? Mən oyun oynamıram.

SARA. Oynamırsan? Elə yaxşı oynayırısan ki. Dəqiq oynayırısan. Həmişə də oynamısan. Amma adətən, bu, mənim xoşuma gəlirdi.

MAKS. Deməli, bitdi. Artıq oynayıb qurtardım.

SARA. Niyə?

Kiçik pauza.

MAKS. Uşaqlar.

Pauza.

SARA. Nə?

MAKS. Uşaqlar. Uşaqlar barədə fikirləşmək lazımdır.

SARA. Hansı uşaqlar barədə?

MAKS. Mənim uşaqlarım barədə. Arvadımın uşaqları barədə. Tezliklə internatdan qayıdacaqlar, mən onlar barədə düşünməliyəm.

SARA (*ona tərəf sürüşür*). Sənə bir söz demək istəyirəm. Dinlə məni. Qulağına demək olar, sakitcə? Olar? Xahiş edirəm. İndi pıçıladaşmanın əsl məqamıdır. Qabaq çay içmək vaxtıydı, düzdür? Yox, ciddi deyirəm. İndi isə pıçıladaşmaq vaxtıdır. (*Pauza.*) Qulağına nəşə eləyəndə sən axı xoşun gəlir. Şirin sözlər pıçıldayanda sənə ləzzət eləyir. Qulaq as. Nigaran qalmaq lazım deyil... nə arvadlardan, nə ərlərdən, nə də qalan boş-boş şeylərdən. Bu sarsaqlıqdır. Düz deyirəm, sarsaqlıqdır. İndi sən buradasan, mənəmləsən, biz bir yerdəyik, vəssalam, mühüm olanı ancaq budur! Sən mənim qulağıma nəşə pıçıldayırsan, biz bir yerdə çay içirik, sən çay içirsən, düzdür? Biz bir yerdəyik, bu bizim, sev də məni.

MAKS (*qalxır*). Sən çox arıqsan.

SARA. Arığam? Güldürmə məni.

MAKS. Ciddi deyirəm.

SARA. Niyə belə birdən-birə arıq oldum ki?

MAKS. Elə ona görə. Hara soxulsam, sən sür-sümüyün canıma batır. Bezmişəm.

SARA. Sən nədən danışırısan?

MAKS. Sənin sür-sümüklü olmağından.

SARA. Mən axı gonbulam! Bir bax. Gonbul da olmasam, azından kökəm. Sən həmişə mənə deyirdin ki, köksən.

MAKS. Bir zamanlar kök idin. İndi isə yox.

SARA. Bir bax da mənə.

MAKS (*baxır*). Yox, kök deyilsən. Heç yandan heç nəyin çıxmır. Sən axı bilirsən, mən öküz kimi ətli-canlıları sevirəm. Məmələri də yelin boyda olsun.

SARA. Daha doğrusu, inəkləri sevirsən, hə?

MAKS. İnəkləri yox. Yekə yelini olan arvadları sevirəm. Bir zamanlar, çox-çox illər qabaq bunlar səndə də vardı.

SARA. O, təşəkkür edirəm sənə.

MAKS. Amma indi, əgər həqiqəti söyləsəm, mənim idealımla müqayisədə (*Ona diqqətlə baxır.*) sən bir dərisən, bir sümük.

*Onlar bir-birinə baxırlar.
O, pencəyini geyinir.*

SARA. Yaxşı zarafatlardır.

MAKS. Daha burada nə zarafat. (*Çıxır.*)

*Qadın onun dalınca baxır. Sonra çönlüb yavaş-yavaş
sincə tərəf gedir, onu götürüb şkaflın içinə qoyur.
Sonra bir müddət şezlonqa baxır, aramla yataq
otağına keçib çarpayının kənarında oturur.*

*Qaranlıqlaşır, sonra yenə də işıqlı olur. Axşamqabağıdır.
Saat altını vurur. Riçard giriş qapısının qabağında durub.
Əynində həmişəki kostyumu var. O daxil olur, çantasını
şkafa qoyur, şlyapasını asır, otağı nəzərdən keçirir və
özünə içki süzür. Sara vanna otağından yataq otağına
gedir – əynində sadə paltar var. Bir müddət onlar
müxtəlif otaqlarda qalırlar, lakin sonra Sara
eyvana çıxıb küçəyə baxır, Riçard isə
yataq otağına keçir.*

RİÇARD. Salam.

Pauza.

SARA. Salam.

RİÇARD. Qüruba baxırsan? (*Şüşəni götürür.*) İçək?

SARA. Yox, indi yox, sağ ol.

RİÇARD. Dəhşət zəhlətökən bir iclasımız vardı, özü də bütün günü çəkdi. Adamın başı xarab olar. Amma yenə də bəzi işləri görə bildim. Bir xeyli irəliləmişəm. Bağışla ki, bir az ləngidim. Okeanın o tayından olan bir-iki oğlanla vurmaq lazım oldu. Yaxşı uşaqlardır. (*Əyləşir.*) İşlər necədir?

SARA. Əla.

RİÇARD. Lap yaxşı. (*sükut*) Sən, elə bil, minora köklənmişən. Nəsə baş verib?

SARA. Yox.

RİÇARD. Günün necə keçdi?

SARA. Pis olmadı.

RİÇARD. Amma, deyəsən, heç yaxşı da olmadı, hə?

Pauza.

SARA. Normal.

RİÇARD. Bağışla. *(Pauza.)* Evə qayıtmaq, hər halda, əladır. Sən təsəvvür eləyə bilməzsən ki, bu, necə ləzzətdir. *(Pauza.)* Sevgilin gəlmişdi?

Qadın cavab vermir.

Sara.

SARA. Nədir? Bağışla, fikrə getmişdim.

RİÇARD. Sevgilin gəlmişdi?

SARA. Hə. Gəlmişdi.

RİÇARD. Formadaydı?

SARA. Başım ağrıyır.

RİÇARD. O formadaydı?

Pauza.

SARA. Bizim hamımızın indi istirahətə ehtiyacımız var.

RİÇARD. Onun da? Mən isə elə düşünürdüm ki, sevgililərin istirahət günləri heç olmur. Əgər mən, məsələn, sevgili vəzifəsinin icrasına dəvət olunsaydım və özümün, necə deyərlər, bu işə meyilli olduğumu duysaydım, birbaşa mükəlləfiyyətlərimin icrasına əngəl törətdiyindən bu işdən imtina edərdim.

SARA. Çox uzun oldu.

RİÇARD. İstəyirsən, bir az qısa söyləyim?

SARA. Yox, sağ ol.

Pauza.

RİÇARD. Təəssüf ki, günün bir qədər uğursuz olub.

SARA. Yox, hər şey qaydasındadır.

RİÇARD. Ümidvaram, hər şey düzələcək.

SARA. Yəqin ki. *(Pauza.)* Mən də ümidvaram. *(Yataq otağından çıxır, qonaq otağına keçir, siqaret yandırır oturur.)*

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

RİÇARD *(onun dalınca gedir)*. Hər şeyə rəğmən, bu gün çox gözəlsən.

SARA. Çox sağ ol.

RİÇARD. Hə, hesab edirəm ki, çox gözəlsən. Camaatın məni sənin yanında görməsindən qürur duyuram. Xüsusilə də restorana, ya da teatra gedəndə.

SARA. Çox şadam.

RİÇARD. Ya da Ovçu balına.

SARA. Hə, Ovçu balına da.

RİÇARD. Mən səninlə yanaşı gedəndə, qoluna girəndə çox sevinirəm. Necə gülümsündüyünü, güldüyünü, yerdini, danışdığını, nəşə toxuduğunu, ya da elə-belə, hərəkətsiz oturduğunu görəndə də sevinirəm. Necə danışdığını eşidəndə sevinirəm. Sənin həm danışq dilinə, həm də frazeologiyaya dərindən bələd olduğunu, ən çətin idiomları yerində işlədiyini görəndə... Hə. Mən başqalarının necə həsəd apardığını hiss edirəm, görürəm ki, onlar sənin meylini nəyin bahasına olursa olsun, qazanmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxırlar. Lakin ciddiliyin onları dayandırır. Və mən unutmuram ki, sən mənim arvadımsan. Mənim üçün yüksək zövq mənbəyisən. *(Pauza)* Bizim nahar işlərimiz necədir?

SARA. Mən nəşə heç nahar barədə düşünməmişəm.

RİÇARD. Niyə?

SARA. Nahar haqqında fikirləşmək öz əhvalını korlamaqdır.

RİÇARD. Hə-ə? Çox təəssüf. Çünki mən acam. *(Kiçik pauza.)* Sən axı bilirsən, mən – Situdə çətin maliyyə problem-ləriylə məşğul olan bir insan özü-özüne nahar hazırlaya bilməz.

Qadın gülür.

Lakin o, belə güman edir ki, arvadı ər-arvadlıq vəzifələrinin bəzilərini icra etməlidir.

SARA. Aman, ilahi.

RİÇARD. Amma mən bilirdim ki, gec-tez bu, mütləq baş verəcək.

Pauza.

SARA. Sənin... nədir o... fahişən necədir?

RİÇARD. Əla.

SARA. Kökəlik, yoxsa arıqlayır?

RİÇARD. Anlamadım?

SARA. O kökəlik, yoxsa arıqlayır?

RİÇARD. Hər gün arıqlayır.

SARA. Təbii ki, sənin də bu xoşuna gəlmir.

RİÇARD. Niyə gəlmir ki. Mənim arıq qızlardan xoşum gəlir.

SARA. Mən isə elə bilirdim, əksinədir.

RİÇARD. Doğrudan? Niyə belə fikirləşirdin ki? *(Pauza.)*

Əlbəttə, sənin nahar hazırlamamağın son zamanlar yaşadığın həyata tam uyğun gəlir.

SARA. Doğrudan?

RİÇARD. Bəli, tam uyğundur. *(Kiçik pauza.)* Bəlkə də, indi bir az sərtəm. Doğrudan, mən sərtəm?

SARA *(ona baxaraq)*. Bilmirəm.

RİÇARD. Hə. Bu gün körpüdə tıxaca düşəndə bu nəticəyə gəldim.

Pauza.

SARA. Doğrudan? Hansı nəticəyə?

RİÇARD. Buna son qoymaq lazımdır.

SARA. Nəyə?

RİÇARD. Sənin pozğunluğuna. *(Pauza.)* Sənin pozğun həyat tərzinə. Sən tapdanmış cıdırıla gedirsən – şəhvət cıdırırla.

SARA. Yox əşi?

RİÇARD. Bəli. Və mən qəti qərara gəldim.

SARA *(ayağa qalxır)*. Soyuq vətçinə yeyirsən?

RİÇARD. Dediklərim sənə çatdı?

SARA. Düşünürəm. Soyuducuda soyuq nələrsə var.

RİÇARD. Əminəm ki, həddindən artıq soyuq şeylərdir. Məsələ burasındadır ki, bura mənim evimdir və bu gündən etibarən, sənə bu evdə sevgilini qəbul etməyi qadağan eləyirəm. Günün bütün vaxtlarında. Aydındır?

SARA. Mən sənə salat düzəltmişəm.

RİÇARD. Nəsə içəcəksən?

SARA. Hə, bir dənə içərəm.

RİÇARD. Nə istəyirsən?

SARA. Özün bilirsən. Axı biz on ildir ki, evliyə.

RİÇARD. Hə, on ildir. *(Süzür.)* Əlbəttə qərībədir. Qərībədir ki, düşdüyüm alçaldıcı vəziyyəti dərk etmək üçün mənə bu qədər vaxt gərək oldu.

SARA. On il qabaq mənim heç bir sevgilim yox idi. Onda yox idi. Daha bal ayında da sevgilim olmayacaqdı ki.

RİÇARD. Əhəmiyyəti yoxdur. Faktın özü mühümdür: mən arvadının istənilən gün – nə vaxt lazım olsa, sevgilisini qəbul etmək üçün evini verən ərəm. Deyəsən, həddindən ziyadə səxavətliyəm, hə? Səxavətliyəm, hə?

SARA. Əlbəttə. Sən çox səxavətlisən.

RİÇARD. Zəhmət olmasa, ona mənim ən gözəl arzularımı yetir və xahiş et ki – əgər istəyirsənsə, lap yazılı formada – bu vizitlərini kəssin. Düz... *(Təqvimə baxır.)* Cari ilin on ikisindən etibarən.

Uzun pauza.

SARA. Sən nə deyirsən, nə danışırsan? *(Pauza.)* Və niyə məhz bu gün? Bu, o qədər qəfildir ki. *(Pauza.)* Yox? *(Ona tərəf sürüşür.)* Elədir, işdə sənün günün çox ağır keçib. Okeanın o tayından olan bütün bu qonaqlar adamı əldən salır. Lakin bu cür danışmaq, sadəcə olaraq... səfehlikdir. Mən buradayam. Mən sənənləyəm. Və sən həmişə anlamısan ki, bu görüşlərin əhəmiyyəti nə qədər böyükdür. Həmişə bunu başa düşmüşən. *(Yanağını ona sıxır.)* Həyatda qanan adama o qədər nadir hallarda rast gələrsən ki, mənim əzizim.

RİÇARD. Elə bilirsən, həftədə iki-üç dəfə arvadının sənə xəyanət etdiyini dərk eləmək asan işdir?

SARA. Riçard...

RİÇARD. Bu dözülməzdir. Artıq dözülməz olub. Və mən daha buna dözmək niyyətində deyiləm.

SARA. Əzizim... Riçard... yaxşı da, xahiş edirəm.

RİÇARD. Nəyi xahiş edirsən?

Qadın azacıq çəkilir.

Sənə nə təklif etdiyimi söyləyim?

SARA. Söylə.

RİÇARD. Onu bir çöllüyə apar. Bir arxdan, gölməçədən tap. Ya da zibil yığını-zad olsun. Hə? Necədir?

Qadın sakitcə ayağa qalxır.

Ya da qayıq-zad alıb bir göl tapın. Nə istəyirsən elə. Harada istəyirsən, elə, amma mənim qonaq otağında yox.

SARA. Qorxuram ki, bu mümkün olmaya.

RİÇARD. Niyə?

SARA. Deyirəm ki, mümkün deyil.

RİÇARD. Əgər sən bundan sonra da onunla görüşmək niyyətindəsənsə, bu cür məsləhətlər öz-özünə doğulur – axı bura gəlmək ona artıq yasaqlanıb. Mən yardım etmək istəyirəm, əzizim, çünki səni sevirəm. Və sən də bunu bilirsən. Amma onu burada görsəm, dişlərini qarnına tökəcəyəm.

SARA. Sən dəli olmusan.

RİÇARD (*diqqətlə ona baxır*). Mən onun başını partladaram.

Pauza.

SARA. Bəs sənin murdar fahişən necə?

RİÇARD. Onu işdən çıxardım.

SARA. Hə? Niyə?

RİÇARD. Həddindən ziyadə sümüklüdür.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Kiçik pauza.

SARA. Lakin sən dedin ki, sevirsən, sevirsən... Riçard, sən axı məni sevirsən.

RİÇARD. Əlbəttə.

SARA. Hə... sən məni sevirsən... sən, azı, onun əleyhinə deyilsən... sən axı başa düşürsən... elədir? Yəni demək istəyirəm ki, sən məndən yaxşı bilirsən... əzizim... hər şey yaxşıdır... bizim axtışlarımız... bir də o gündüz saatları... sən axı anlayırsan... Qulaq as, sənə nahar hazırlamışam. Mən, sadəcə, zarafat edirdim. Burqundiyasayağı mal əti. Sabah isə ovçusayağı cücə bişirərəm, yaxşı? İstəyirsən?

Onlar bir-birinə baxırlar.

RİÇARD (*sakitcə*). Zinakar.

SARA. Belə demək olmaz, bu dözülməzdir. Sən özün bilirsən ki, olmaz. Axı nəyə nail olmaq istəyirsən?

*Riçard bir neçə saniyə qadına baxır,
sonra holla gedib şkafi açır və sinci çıxarır.
Qadın isə ona göz qoyur.*

RİÇARD (*qayıdır*). Bu nədir? Mən bunu lap bu yaxınlarda tapmışam. Nədir bu? (*Pauza*) Bu nədir?

SARA. Əl vurma ona.

RİÇARD. Bu, mənim evimdədir axı. Bu ya mənimdir, ya sənin, ya da daha kiminsə.

SARA. Əhəmiyyətli bir şey deyil. Mən bunu hərracdən almışam. Boş şeydir, sən nə fikirləşdin ki? Qoy yerinə.

RİÇARD. Boş şeydir? Mənim şkafımda tam-tam, boş şeydir?

SARA. Onu yerinə qoy.

RİÇARD. Görəsən, bunun sənin kef çəkdiyin günlərə bir aidiyyəti yoxdur ki?

SARA. Əlbəttə yox. Nə əlaqəsi var?

RİÇARD. Var. Lap dəqiq var. Mənim beynimə batır.

SARA. Nə deyirsən e-e sən? Ver onu mənə.

RİÇARD. O, bu təbillə neyləyir? Siz bununla neyləyirsiniz? Mən işdən gələndə kimi çalışsınız?

*Qadın təbili onun əlindən
almağa çalışır, kişi vermir.*

O, aramla barmaqlarını ona döyəcləyir.

Bunun vəzifəsi nədir? Nə üçündür bu? Axı bu, sadəcə, bəzək əşyası geyil. Siz bununla nə edirsiniz?

SARA (*səsində bir xiffət var*). Sənin məni sorğu-suala çəkmək ixtiyarın yoxdur. Buna heç bir hüququn yoxdur. Bu, bizim işimizdir və mənə daha heç bir sual vermə. Bu, bizim öz işimizdir.

RİÇARD. Mən bilmək istəyirəm.

SARA (*gözlərini yumur*). İxtiyarın...

RİÇARD. Bunu siz ikiniz də çalışsınız? Hə? İkiniz bir yerdə? Çalışsınız?

SARA (*tez çəkilir, sonra ona tərəf çönür, dişlərinin arasından*). Sən axmaqsan! (*Ona biganə nəzərlərlə baxır.*) Elə bilirsən, o təkdir? Hə? Elə bilirsən, mənim başımı qatan bircə odur? Doğrudan, elə düşünürsən? Sarsaq olma. Bura başqaları da gəlir, başqa müştərilər də gəlir, mən də onları qəbul edirəm. Bütün qalan günləri də gələnlər olur, daim belədir. Nə sən, nə də ki o – bundan heç şübhələnmirsiniz də; nə sən, nə o. Yay gələndə mən onları çiyələyə qonaq edirəm. Qaymaqla. Tanımadığım adamlar, heç tanımadığım. Amma biz tanış oluruq. Onlar gəlir və biz tanış oluruq. Onlar gəlirlər ki... qızılgüllərə baxsınlar. Sonra da qalıb çay içirlər. Həmişə. Həmişə.

RİÇARD. Bu həqiqətdir. (*Sakitcə tam-tamı döyərkən, ona tərəf sürüşür. Sonra döyəcləməyə davam edərək onun gözlərinə diqqətlə baxır, əlindən tutub bərkdən təbilə sıxır.*)

SARA. Sən neyləyirsən?

RİÇARD. Siz belə eləyirsiniz?

*Qadın əlini onun əlindən çıxarıb
masadan aralanır.*

(*Kişi ona yaxınlaşır, əli tam-tamı döyəcləməkdədir.*) Belə?
(*Pauza.*) Nə maraqlıdır. (*Tam-tama bərk bir zərbə endirib atır onu
stulun üstünə.*) Kibrit var? (*Pauza.*) Kibrit var?

Qadın masanın arxasına çəkilir.

Yaxşı, özünü naza qoyma! Əgər mənə siqaretimi yandırmaq üçün od versən, ərin etiraz etməz ki? Sənin rəngin ağarıb? Niyə ağarmısan? Bu cür qəşəng qız...

SARA. Qurtarın bunu!

RİÇARD. Sən tələdəsən. Biz burada təkik. Mən qarını kilidləmişəm.

SARA. Siz bunu eləyə bilməzsınız, olmaz, eləmək olmaz bunu!

RİÇARD. O etiraz etməz. (*Yavaş-yavaş masaya tərəf irəliləməyə başlayır.*) Heç kəs də xəbər tutmayacaq. (*Pauza.*) Heç kəs eşitməyəcək. Heç kəs bilmir ki, biz buradayıq. (*Pauza.*) Hə! Ver yandırım! (*Pauza.*) Onsuz da, çıxa bilməyəcəksən. Sən tələdəsən.

*Onlar stolun müxtəlif tərəflərindən
bir-birinə baxırlar. Birdən qadın pıçıldayır. Pauza.*

SARA. Mən tələdəyəm. (*Pauza.*) Ərim nə deyəcək? (*Pauza.*) Axı o, məni gözləyir. Gözləyir. Mən isə buradan çıxa bilmirəm. Mən tələdəyəm. Sizin ərli qadınla belə davranmağa haqqınız yoxdur, elə deyil? Nə etdiyinizi düşünün, düşünün bir! (*Ona baxır, əyilib stolun altına girir, ona tərəf sürünür. O biri tərəfdən görünür, dizi üstə durub onun gözlərinə baxır; əli onun ayağında – dizindən yuxarıda – gəzişir.*)

Kişi ona yuxarıdan-aşağı baxır.

Sən çox həyasızsan, düz deyirəm. Hə, elədir. Amma ərim başa düşəcək. Bura gəl. En aşağı. Mən hər şeyi başa salaram. Ərdə olduğum barədə düşün. O axı mənə lap pərəstiş eləyir. En aşağı, mən sənə hər şeyi izah eləyim. Qulağına deyim. İndi axı pıçıladaşmağın əsl vaxtıdır, elə deyil? (*Onun allərindən tutur.*)

Kişi onun yanında dizi üstə oturur.

(Kişinin yanağını sığallayır.) Biz çay içəcəyik. Artıq çox gecdir, elə deyil? Amma mənim bundan xoşum gəlir. Sən qəşəngsən! Mən səni gün batandan sonra görməmişdim. Ərimin nəsə iclası var – gec gələcək. Sən dəyişmişən ha. Niyə bu qəribə kostyumu geymişən, qalstuk taxmısan? Adətən, başqa geyimdə olursan, elə deyil? Pencəyini çıxar da. İstəyirsən, mən də paltarımı dəyişim? Nəsə başqa bir şey geyim? Əzizim, sənin üçün mən bunu eləyəyəm. İstəyirsən?

*Pauza. Onların bədənləri az qalır
bir-birinə toxunsun.*

RİÇARD. Hə. *(Pauza.)* İstəyirəm. *(Pauza.)* İstəyirəm.
(Pauza.) Dəyiş paltarını. *(Pauza.)* Sən çox suyuşirin fahişəsən.

*Onlar dizləri üstə hərəkətsiz
durublar – qadın kişiyə tərəf əyilib.*

Pərdə

EVƏ QAYIDIŞ

İki pərdəli pyes

İŞTİRAK EDİRLƏR:

- MAKS – yetmiş yaşında
LENNİ – otuz yaşdan yuxarı
SEM – altmış üç yaşında
COY – iyirmi beş yaşında
TEDDİ – otuz beş yaşında
RUT – otuz yaşdan yuxarı

Birinci pərdə

Axşamdır. Lenni divanın üstündə əlində qəzet əyləşib, o biri əlində qələm tutur. Əynində tünd rəngli kostyum var.

Qəzetin sonuncu səhifəsində nəsa qeyd edir.

Maks gəlir – o, mətbəxdən çıxır. Bufetə tərəf gedir, üst yeşiyini açır, orada eşələnib örtür. Maksın əynində nındaş yun sviter, başında yun papaq, əlində çəlik var.

O, ön səhnəyə gəlir, ayaq saxlayıb otağı nəzərdən keçirir.

MAKS. Qayçıyı neyləmişən? (*Pauza.*) Deyirəm ki, qayçıyı axtarıram. Neyləmişən onu? (*Pauza.*) Sən məni eşidirsən? Qəzətdən bir şey kəsmək istəyirəm.

LENNİ. Mən hələ oxuyuram.

MAKS. Bu qəzətdən yox. Bunun hələ üzünü də açmamışam. Bazar günü nömrəsini deyirəm, mətbəxdə baxdığımı. (*Pauza.*) Eşidirsən, nə deyirəm? Səninlə deyiləm? Qayçı haradadır?

LENNİ (*sakitlə ona baxır*). Sən səsinə nə vaxtsa kəsəcəksən, qoca çaqqal?

MAKS (*çəliyi qaldıraraq ona qolaylanır*). Xəbərdarlıq edirəm: mənimlə bu tonda danışma. (*Böyük kresloya əyləşir.*) O qəzətdə pamazı alt paltarının elanı var. Hərbi donanmanın ehtiyatlarından. Dəyər-dəyməzinə satırlar. Gərək bir-iki cüt alım özümə. (*Pauza.*) Hə, tüstüləmək pis olmazdı. Ver görüm. (*Pauza.*) Xahiş edirəm, mənə bir dənə siqaret ver. (*Pauza.*) Bura bax, mənimki gör nə gündədir. (*Cibindən əzik siqaret çıxarır.*) Qocalıram, həqiqi sözumdür. (Siqareti yandırır.) Elə bilirsən, mən az aşın duzu olmuşam? O vaxtlarım olsaydı, sənə yüz xal for¹ verərdim. Mən elə indi də güclüyəm. İnanmırsan, əmindən soruş, Səmdən soruş necəydim. Amma mənim həmişə mərhəmətli qəlbim olub. Mərhəmətli. (*Pauza.*) Bir dostum vardı – Mak-Qreqor. Onu Mak çağırırdım. Mak yadımdadır, hə? (*Pauza.*) Ha! Vest-Enddə bizi görən gözləri yox idi. Bilirsən, mənim çapıqlarım indiyə kimi qalır. Biz orada görünəndə hamı ayağa qalxıb yol verirdi. Elə sakitlik çökürdü ki, heç təsəvvürünə belə gətirə bilməzsən. Nəzərə al ki, o cantıraq idi, boyu altı fut, ya da bəlkə, bir az da artıq olardı. Soyadı ona görə Mak-Qreqor idi ki, ailələri Aberdindəndi. Amma təkcə onu “Mak” deyə çağırırdılar. (*Pauza.*) O, sənin ananı çox sevirdi, düz deyirəm. Lap çox. Ona daim komplimentlər söyləyirdi. (*Pauza.*) Nəzərə al ki, anan da onda hələ babat idi ha. Hərçənd, onun eybəcər, murdar sifətinə baxanda mənim lap ürəyim qalxırdı. Amma qancıq hələ onda babat idi. Necə olsa da, mən oğraş ona ən gözəl illərimi sərf etdim.

LENNİ. Əşi, səsini kəs də, ay sarsaq, oxumağa qoy-mursan axı.

MAKS. Qulaq as, e! Bir də belə söz desən, əgər belini qırmasam, oğraşam! Atasıyla danışmağına bax bunun!

LENNİ. Bilirsən nə var, sən getdikcə sarsaqlaşırsan ha. (*Pauza.*) Otuz üçüncü qaçışda İkinci Nəfəs barədə nə fikirləşirsən?

MAKS. Haradadır?

¹ Forə – güclü oyunçunun zəif oyunçuya qabaqcadan verdiyi üstünlük

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

LENNİ. Sendaun-Parkda.

MAKS. Heç bir şans yoxdur.

LENNİ. A kişi, var.

MAKS. Şansı sıfıra bərabərdir.

LENNİ. O, finişə birinci gələcək. *(Qəzetdə qeyd aparır.)*

MAKS. Buna bax, mənimlə atlar barədə mübahisə eləyir! *(Pauza.)* Mən axı ippodromda yaşamışam. Bu, başımı möhkəm qatan şeylərdən biri idi. Epslə bir yerdə! Orada hər millimetr bələdəm. Məni oralarda tanımayan yox idi! Təmiz hava, fantastik həyat... *(Pauza.)* Bu da mənimlə atlardan danışır! Amma özü onların adlarından başqa heç nə bilmir, onu da qəzətlərdən öyrənib. Amma mən cıdırdan qabaq onların yalnız sığallayır, yüyənlərindən tutur, sakitləşdirirdim. Həmişə məni çağırırdılar. "Maks, – deyirdilər, – bu at yaman əsəbidir, onu ancaq sən sakitləşdirə bilərsən!" Və bu həqiqət idi. Mən... mən atları sövq-təbii duyurdum. Gərək məşqçi olaydım, o qədər təklif edənlər ki, lap hersoqun özü də təklif eləyirdi... adı nəydi onun... unutmuşam, hersoqlardan biri idi. Lakin ailəm vardı, evimdə mənə ehtiyac vardı. *(Pauza.)* Neçə dəfə atların finiş qasırga kimi keçmələrinin şahidi olmuşam. Unudulmaz mənzərədir! Bir də ki diqqət yetir, mən həmişə cıdırdan udurdum, pul sarıdan kasadlığım olmurdu, bilirsən niyə? Çünki yaxşı atlara məxsusi hissiyyatım vardı, onları həmişə hiss edirdim. Özü də yalnız ayğırları yox, lap cavan madyanları da. Çünki madyanlar daha əsəbi olurlar, heç vaxt bilə bilməzsən ki, nə oyun çıxaracaqlar. Sən bilirsən bunu? Sən axı nə bilirsən? Heç nə. Mən isə yaxşı madyanı həmişə hiss edirdim, bir dəne fəndim vardı: düz gözlərinin içinə baxırdım, başa düşürsən? Qarşısında durub düz gözlərinin içinə baxırdım, hipnoz kimi bir şey idi də. Elə gözlərindən hiss edirdim ki, bu at qaçacaq, yoxsa yox. Bu, xüsusi vergidir. Mən vergiliydim. *(Pauza.)* Bu da durub mənə atlardan danışır!

LENNİ. Ata, sən mövzunu dəyişməyin əleyhinə deylsən ki? *(Pauza.)* Mən səndən soruşmaq istəyirəm: bizim

bu gün günorta yediyimizin adı nəydi? Sən ona deyirsən? (Pauza.) Bəlkə, it saxlayasan, hə? AXI əsl it aşpazısan. Səmimi deyirəm.

MAKS. Xoşun gəlmir, xoş gəldin!

LENNİ. Gedirəm. Gedirəm ki, normal nahar eləyə bilim.

MAKS. Get də! Nəyi gözləyirsən?

LENNİ (ona baxır). Nə dedin?

MAKS. Dedim ki, rədd ol buradan, itil get.

LENNİ. Atacan, mənimlə belə danışısan, özün rədd olacaqsan.

MAKS. Nə dedin, kiçük?! (Çəliyəndən yapışır.)

LENNİ. Atacan, sən ki məni vurmazsan, hə? Döymə məni, ata, döymə də, nə olar. Günah məndə deyil, onlar elədi bunu. Mən heç nə eləməmişəm, ata, düz deyirəm. Döymə məni çəliyinlə, döymə də, nə olar.

Sükut. Maks belini bükərək əyləşib. Lenni qəzet oxuyur. Giriş qapısından Sem görünür. Onun əynində sürücü forması var. Papağını asılıqandan asır və otağa girir. Stula tərəf gedərək əyləşir, köks ötürür.

Salam, Sem əmi.

SEM. Salam.

LENNİ. İşlər necədir, əmi?

SEM. Pis deyil. Bir az yorulmuşam.

LENNİ. Yorulmusan? Əlbəttə yorularsan. Harada idin?

SEM. Aeroportda.

LENNİ. Aeroporta getmişdin? Yəqin, M-4-lə, hə?

SEM. Hə, o yolla getmişdim.

LENNİ. Hə-ə... Onda yorulmağa haqqın var ki.

SEM. Əşi, sürücülərdir də hamısını eləyəm.

LENNİ. Bilirəm, elə ona görə deyirəm də. Mən də onları nəzərdə tuturdum.

SEM. Adamın başını xarab eləyirlər.

Pauza.

MAKS. Ey, axı mən də buradayam.

Sem ona baxır.

Dedim ki, mən də buradayam. Burada oturmuşam.

SEM. Bilirəm ki, buradasan. *(Pauza.)* Mən bu gün bir yankini aeroporta aparırdım.

LENNİ. Yankini? O, yanki idi?

SEM. Mən bütün günümü onunla keçirdim. Birin yarısında “Savoy”da mindi, sonra onu “Kapriz”ə apardım, lança. Yeməyini yedi, yenə oturdu məşınıma, apardım onu İton-skverə – orada bir dostuna baş çəkməliydi; beşə işləyəndə də birbaş aeroporta.

LENNİ. Harasa uçacaqdı, hə?

SEM. Hə. Bax gör, mənə nə bağışladı. Bir qutu siqar. *(Cibindən qutunu çıxarır.)*

MAKS. Bura ver görüm. Ver bir ona baxım.

Sem siqarları göstərir.

(Qutudan bir siqar götürüb əlində sıxır və qoxulayır.) Yaxşı siqardır.

SEM. Dadına baxmaq istəyirsən?

Maksla Sem siqar yandırırılar.

Bilirsən, o, mənə nə dedi? Dedi ki, onu gəzdirən sürücülərin ən yaxşısıyam. Ən yaxşısı.

MAKS. Nə mənada?

SEM. Hə?

MAKS. Deyirəm ki, nə mənada?

LENNİ. Peşəkarlıq səviyyəsi baxımından, ata, bir də deyəsən, ümumi mədəniyyət baxımından.

MAKS. O, belə qənaətə gəldi ki, sən yaxşı sürücüsən, elədir, Sem? Elə ona görə də sənə əla siqar bağışlayıb da.

SEM. Hə, dedi ki, indiyə kimi tanıdığı, onu gəzdirən sürücülərin hamısından yaxşıyam. Bilirsən, bunu hamı

söyləyir. Heç kəsi istəmirlər, yalnız məni çağırırlar. Deyirlər ki, şirkətin ən yaxşı sürücüsüyəm.

LENNİ. Əmi, mən yüz faiz əminəm ki, o biri sürücülərin hamısı qısqanır, hə?

SEM. Əlbəttə qısqanırlar. Çox qısqanırlar.

MAKS. Niyə?

Pauza.

SEM. Mən axı sənə dedim.

MAKS. Yox, mənə tam aydın deyil, Sem. O biri sürücülərin niyə qısqanması aydın deyil.

SEM. Əvvəla, mən ən yaxşı sürücüyəm, ikincisi isə... özümü yaxşı aparıram. *(Pauza.)* Bilirsən, adamlara təzyiqlə eləmirəm. Bu imkanlı, işgüzar adamlar sevmirlər ki, sürücü çox danışsın, onlar yalnız sakitcə mənzil başına çatmaq istəyirlər. Və əgər “Hamber-supersnapp”da gəzirlərsə, bunu tələb eləməyə haqları var. Bundan başqa, məni bir cəhət də fərqləndirir... ehtiyac olanda nə demək lazım olduğunu bilirəm. *(Pauza.)* Məsələn, bu gün həmin yankiyə dedim ki, İkinci Dünya müharibəsində iştirak etmişəm, birincisində yox. Dedim ki, birincisi olanda hələ çox cavan idim. Dedim ki, ikincidə olmuşam. *(Pauza.)* Bəlli oldu ki, o da davada iştirak eləyib.

LENNİ *(ayağa qalxaraq güzgüyə sarı gedir qalstukunu düzəldir)*. Yəqin, o, Amerika Birləşmiş Ştatlarının hərbi-hava qüvvələrinin polkovniki imiş.

SEM. Hə.

LENNİ. Bəlkə də, “uçan qalanın” şturmanı olub. İndi isə yəqin, aviasiya şirkətlərinin birində yüksək vəzifədənzaddan tutur.

SEM. Hə.

LENNİ. Mən bu tip insanları tanıyıram. *(Sağa çönmür və çıxır.)*

SEM. Axı mənim böyük təcrübəm var. Artıq on doqquz yaşında zibil maşını sürürdüm. Sonra uzaq – yüz

kilometrlərlə məsafəyə maşın daşıyırdım. Lap axırda taksi sürməyə başladım. İndi də artıq beş ildir ki, bu şirkətdə çalışıram.

MAKS. Maraqlıdır, sən niyə evlənməmişən?! Bu boyda istedadla... *(Pauza.)* Yox, ciddi deyirəm: gül kimi kişisən...

SEM. Hələ vaxt var.

MAKS. Yox bir...

Pauza.

SEM. Sən təəccüblənəcəksən.

MAKS. Nədir, qadın sənişinlərinin işinə baxırsan?

SEM. Mən? Yox.

MAKS. “Snayp”ın arxa oturacağına baxırsan işlərinə? Dayanacaqda-zadda, xəlvətə düşəndə, hə?

SEM. Mən? Yox.

MAKS. Arxa oturacaqda? Qoltuqaltılarını endirirsən, ya yox?

SEM. Mən öz maşınımda bunu heç vaxt eləməmişəm.

MAKS. Hə, sən bu səviyyəyə enməzsən də, Sem, elə deyil?

SEM. Elədir.

MAKS. Sən arxa oturacaqda ürəkdən kef edə bilmək üçün çox yüksəkdə durursan.

SEM. Qoy bunu başqaları eləsin.

MAKS. Başqaları? Hansı başqaları? Deməli, səninki heç durmur da?!

SEM. Yox. Sadəcə olaraq, başqaları kimi maşınımdan fahişəxana düzəltmirəm. Nə öz maşınımdan... nə də şefin-kindən.

MAKS. Başqaları? Hansı başqaları? *(Pauza.)* Hansı başqaları? *(Pauza.)*

SEM. Başqaları da.

Pauza.

MAKS. Sem, özünə yaxşı bir qız tapanda, ailənə xəbər elə, yaddan çıxarma, sənin üçün əla bir ziyafət təşkil edərik, söz verirəm. O da burada yaşaya bilər, hamımıza bir yerdə daha xoş olar. Biz növbəylə onunla parkda gəzərik.

SEM. Onu bura gətirmərəm.

MAKS. Öz işindir. Arvadını özün yaşadığın evə də gətirə bilərsən. İstəsən, lap qiyamət bir oteldə lüks otaq da tuta bilərsən. Özün qərar verərsən.

SEM. Mənim arvadım yoxdur. *(Qalxıb bufetə sarı gedir, vazadan alma götürür, dişləyir.)* Yaman acmışam. *(Pəncərəyə baxır.)* Hər halda, səninki kimi arvadım yoxdur. İndi elələri... olmur. Cessi kimi. *(Pauza.)* Mən axı iki dəfə onu məşqimdə aparmışam, bilirsən? Öz taksimdə. Güzəl qadın idi. *(Pauza.)* Amma... o, səninki arvadın idi. Hə, səninki olsa da, həmin iki dəfə, bəlkə də, həyatımın ən gözəl günləriydi. Sadəcə, onu gəzdirdim. Elə ləzzət idi...

MAKS *(sakitə gözlərini yumaraq)*. İlahi.

SEM. Biz köşkün qarşısında dayandıq və mən ona bir fincan qəhvə aldım. Onunla çox xoş idi.

Sükut. Coy giriş qapısında görünür. O, otağa daxil olur, pəncəyini soyunur, stulun başına atıb ayaq saxlayır. Sükut.

COY. Bir az acmışam.

SEM. Elə mən də.

MAKS. Nədir, ananızam sizin? Hə? İşə bax ha! Oğraşlar gündüzün, gecənin istənilən vaxtı ac it kimi cumurlar evə. Özünüzə ana tapın!

Lenni içəri girib ayaq saxlayır.

COY. Mən məşqdən gəlmişəm.

SEM. Hə. Oğlan bütün günü işləyib, bütün axşamı da məşq eləyib.

MAKS. Ay qancıq, nə istəyirsən? Bütün günü aeroportun hollunda şalvarının dalı sürtülür, cəmlə kökə tıxırsan,

sonra da bura gəlib fikirləşirsən ki, səni görən kimi mətbəxə yüyürəcəyəm? Altmış üç il ömür sürmüşsən, amma xörək bişirmək öyrənməmişsən!

SEM. Mən xörək bişirə bilirəm.

MAKS. Onda get, bişir.

Pauza.

LENNİ. Yaxşı da, atacan, oğlanlar istəyir ki, xörəyi məhz sən hazırlayasan. Onlar sənin hazırladığın yemək üçün əldən gedirlər. Bilirsən, axı heç kəs sənini kimi yemək hazırlaya bilmir.

MAKS. Mənə “atacan” demə! Axırıncı dəfə olsun, bildin?

LENNİ. Axı mən sənini oğlunam. Axı hər axşam mənə yatağa salırdın, hə, Coy? (*Pauza.*) O, öz oğlanlarını yatırtmağı xoşlayırdı. (*Çönüb giriş qapısına tərəf gedir.*)

MAKS. Lenni.

LENNİ (*çönərək*). Nədir?

MAKS. Mən elə indi də sənini üstünü örtə bilirəm, oğlum. Elə örtəcəyəm də, bu sözlərimi yadda saxla.

Onlar bir-birinə baxırlar.

Lenni giriş qapısını açır və çıxır. Sükut.

COY. Mən Bobbi Doddla məşq edirdim. (*Pauza.*) “Armut”la da əla işlədim. (*Pauza.*) İndi babat formadayam.

MAKS. Boks centlmenlərin idmanındır. (*Pauza.*) Mən sənə nə etməli olduğunu deyim. Həm müdafiə olunmağı bacarmalısan, həm də hücum etməyi. Bu, sənini yeganə çatışmayan cəhətidir. Müdafiə oluna bilmirsənsə, hücum eləyə bilmirsən. (*Pauza.*) Əgər bunu mənimsəsən, lap yuxarılara qalxa bilərsən.

Pauza.

COY. Mənə elə gəlir ki... buna necə nail olmağın yolunu bilirəm. (*Pencəyini tapıb götürür, holla keçir, pillələri qalxır.*)

Pauza.

MAKS. Sem... bəlkə, sən də gedəsən, hə? Niyə yuxarı qalxmırsan? Çıx get, əl çək məndən. Rahat burax məni.

SEM. Cessi barədə bəzi şeyləri aydınlaşdırmaq istəyirəm, Maks. Həqiqətən istəyirəm. Mən onu taksidə gəzdirəndə bunu sənin üçün edirdim. Başın qarışıq idi deyə, ona mən qulluq edirdim. Aydındır? Ona Vest-Endi göstərirdim. *(Pauza.)* Digər qardaşlarına onu etibar eləyə bilməzdin. Sən onu Maka etibar eləməzdin də, elə deyil? Mənə isə etibar edirdin. Xatırlatmaq istəyirəm. *(Pauza.)* Qoca Mak bir neçə ildir ölüb, elədir? O ölüb? *(Pauza.)* Bu murdar cındır, üfunətli alçaq! O axı sənin dostun idi.

Pauza.

MAKS. Ah, Sem...

SEM. Nədir?

MAKS. Niyə səni hələ qovmamışam? Sən axı qoca soxulcansan.

SEM. Hə?

MAKS. İlbizsən.

SEM. Ola bilməz!

MAKS. Nə vaxt ki, mənə pul verə bilmədin, yəni pul qazana bilmədin, çox qocaldın, bilirsən, nə edəcəyəm? Səni çölə atacağam.

SEM. Doğrudan?

MAKS. Hə, lap dəqiq. Daha doğrusu, pul gətir, mən də sənə dözüüm. Amma elə ki şirkət səni başından elədi, buradan da rədd olacaqsan.

SEM. Axı mənim evim buradır. Bu, bizim anamızın evidir.

MAKS. Ot kökü üstə bitər. İlanın ağına da lənət, qarasına da.

SEM. Atamızın evidir.

MAKS. Sən bir buna bax: əvvəl bir murdarın adını çəkir, dalınca da o birisinin. Tula itdən betərdir. *(Pauza.)* Atamızın

evi! Mənim yadımdadır, odur ki narahat olma. O, adətən, çarpayıma yaxınlaşıb mənə baxardı. Hə-hə, bizim qoca məhz belə eləyirdi. Əyilib məni qucağına götürürdü. Onda hələ lap balacaydım. Dizlərinin üstündə yellədir. Süd şüşəsini mənə verirdi. Ağzımı silirdi, gülümsünürdü, əlini yanıma şappıldadırdı. Bir əlindən o birisinə atırdı. Göyə atıb-tuturdu. Mən atamı xatırlayıram...

*Qaranlıqlaşır, sonra yenə işıqlı olur.
Gecədir. Teddi ilə Rut qapının ağzında durublar,
hər ikisinin əynində gözəl yay kostyumu, yüngül plaş var,
hərəsinin də əlində bir çamadan.
Otağı nəzərdən keçirirlər.*

TEDDİ (*açarı atıb-tutaraq gülümsünür*). Açar düşdü ha.
(*Pauza.*) Demək, qıfılı dəyişməyiblər.

Pauza.

RUT. Heç kəs yoxdur.

TEDDİ (*yuxarı baxaraq*). Yatıblar.

Pauza.

RUT. Oturmaq olar?

TEDDİ. Əlbəttə.

RUT. Mən yorulmuşam.

Pauza.

TEDDİ. Onda əyləş. (*Qız tərpənmir.*) Bu, atamın kreslosudur.

RUT. Bu?

TEDDİ (*gülümsünərək*). Hə, bu. Gedim görüm, otaq yerindədir?

RUT. Otağa nə olasıdır ki?

TEDDİ. Yox, demək istəyirdim ki, gedim görüm, çarpayım yerindədir?

RUT. Bəlkə, onda kimsə yatıb?

TEDDİ. Yox. Onların hamısının öz çarpayısı var.

Pauza.

RUT. Bəlkə, hansınisa oyadaq? Deyək ki, sən gəlmisən, hə?
TEDDİ. İndi yox. *(Pauza.)* Çox gecdir. *(Pauza.)* Qalxım yuxarı? *(Holla gedir, yuxarı baxıb qaydır.)* Sən niyə əyləşmişən? Mən tez qalxıb baxacağam... *(Yenidən pilləkənə tərəf gedir, ehtiyatla yuxarı çıxmağa başlayır.)*

Rut yerində durub, sonra otaqda gəzişir.

(Qaydır.) Hələ yerindədir. Mənim otağım. Boşdur. Çarpayı da oradadır. Sən nə edirsən?

Rut ona baxır.

Yorğan var, mələfə yoxdur. Amma indi tapacağam. Kimsə xoruldayır, eşitdim. Doğrudan. Deməli, hər şey qaydasındadır. Deməli, hamı qabaqki kimi buradadır. Əgər xoruldayırlarsa, buradadırlar. Sənə soyuqdur?

RUT. Yox.

TEDDİ. İçməyə bir şey gətirim? Bir az canını qızdırın.

RUT. Yox, heç nə istəmirəm.

TEDDİ *(otaqda gəzişir)*. Necədir, bu otaqdan xoşun gəlir? İridir, hə? Bu ev özü də çox böyükdür. Demək istəyirəm ki, qiyamət otaqdır, yox? Burada bir zamanlar divar vardı, bax orada... bir də qapı. Biz uçurtduq... çox illər qabaq uçurtduq ki, bir dənə iri otaq düzəldək. Ev də görürsən ki, uçulmadı. O vaxt anam artıq ölmüşdü.

Rut oturur.

Yorulmusan?

RUT. Bir az.

TEDDİ. Əgər istəyirsənsə, uzana bilərsən. Onları indi oyatmağın mənası yoxdur. Sən uzan. Onlarla səhər görüşərik... Səhər atamı görəcəyəm.

Pauza.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

RUT. Deməli, burada qalmaq istəyirsən?

TEDDİ. Qalmaq? *(Pauza.)* Biz elə burada qalmağa gəlmişik də. Biz burada... bir neçə gün qalmaya bilmərik axı.

RUT. Məncə... uşaqlar... darıxacaq yaman.

TEDDİ. Səfəhləmə.

RUT. Çox ola bilər.

TEDDİ. Qulaq as, bir neçə gündən sonra qayıdacağıq da. *(Otaqda gəzir.)* Heç nə dəyişməyib. Hər şey necə vardısı, elədir. *(Pauza.)* Hər halda, səhər onun üçün sürpriz olacaq, hə? Atamı deyirəm e-e. Məncə, o, sənin çox xoşuna gələcək. Düz deyirəm. O, əlbəttə... artıq qocadır. Qocalır. *(Pauza.)* Mən burada doğulmuşam, başa düşürsən?

RUT. Bilirəm.

Pauza.

TEDDİ. Niyə yatmağa getmirsən? Mələfə taparam. Qəribədir, nədənsə heç yatmağım gəlmiş. Deyirəm, bir az da oturum. Sən yorulmusan?

RUT. Yox.

TEDDİ. Get yat. Mən sənə öz otağımızı göstərəm.

RUT. Yox, istəmirəm.

TEDDİ. Sənin üçün mənsiz də orada rahat olacaq. Düz deyirəm. Yəni mən də tez gələcəyəm. Qulaq as, otaq yuxarıdadır, lap yaxında. Birinci qapı. Vanna otağı ondan sonra gəlir. Bilirsən... sənə dincəlmək lazımdır. *(Pauza.)* İstəyirəm bir az ... burada gəzim. Etiraz etmirsən?

RUT. Əlbəttə yox.

TEDDİ. Hə... Sənə otağı göstərim?

RUT. Yox, mənə elə burada da yaxşıdır.

TEDDİ. Onda uzanma, mən axı demədim ki, gərək mütləq uzanasan. Yəni mənimlə də qala bilərsən. İstəyirsən, çay hazırlayım, ya da nəsə başqa bir şey, ürəyin heç nə istəmir ki? Əsas məsələ sakit olmaqdır, yoxsa kimisə oyadarıq.

RUT. Mən sakit oturmuşam.

TEDDİ. Əlbəttə, əlbəttə. *(Ona yaxınlaşır, nəvazişlə)* Qulaq as, mənəcə, indi bizdə hər şey qaydasındadır. Mən buradayam, yəni... sənlinləyəm. Həyəcanlanmaq lazım deyil. Sən həyəcanlanmırsan?

RUT. Yox.

TEDDİ. Lazım da deyil. *(Pauza.)* Onlar çox istiqanlı adamlardır, həqiqi sözümdür, çox mehribandırlar. Bu, mənim ailəmdir. Adamyeyən deyillər ki! *(Pauza.)* Bəlkə, doğrudan gedib yataq? Onsuz da, yuxudan lap tezdən durası olacağım – atamla salamlaşmaq üçün. Mənəcə, əgər o, bizi yataqda görsə, yaxşı düşməz. *(Gülür.)* Saat altına qalmış durmaq lazım olacaq, aşağı düşüb salamlaşmalıyıq. *(Pauza.)*

RUT. Mən, yaxşı olar ki, bir az hava alım.

TEDDİ. Hava alasan? *(Pauza.)* Bu nə deməkdir?

RUT *(ayağa qalxaraq)*. Bir az gəzim.

TEDDİ. Gecənin yarısı? Biz axı... indicə gəlmişik. Yatmaq lazımdır.

RUT. Mənim, sadəcə olaraq, təmiz havaya ehtiyacım var.

TEDDİ. Axı yatmağa gedirəm.

RUT. Yaxşı.

TEDDİ. Bəs onda mən nə edim? *(Pauza.)* İndi heç gəzmək istəmirəm. Neynirsən təmiz havanı?

RUT. İstəyirəm, vəssalam.

TEDDİ. Axı artıq gecdir.

RUT. Uzağa getməyəcəyəm. Özüm qayıdaram.

Pauza.

TEDDİ. Mən səni gözləyəcəyəm.

RUT. Niyə?

TEDDİ. Sənsiz yatmağa getməyəcəyəm.

RUT. Açarı mənə verə bilərsən?

Açarı ona verir.

Sən uzan, yat.

*Kişi qadının çiyinlərindən tutub qucaqlayır, öpür.
Onlar bir müddət bir-birinə baxırlar.*

(Gülümsünür.) Tez gələcəyəm. (Çıxır.)

*Teddi pəncərəyə yaxınlaşır, ona göz qoyur,
sonra pəncərəyə sarı yanpörtü duraraq birdən
dırnaqlarını çeynəməyə başlayır. Səhnənin dərinliyində
sol tərəfdən Lenni görünür. Əynində pijama və xalat var.
O ayaq saxlayıb Teddiyə göz qoyur.
O çönəndə Lennini görür. Sükut.*

TEDDİ. Salam, Lenni.

LENNİ. Salam, Teddi.

Pauza.

TEDDİ. Mən sənə necə düşdüyünü eşitmədim.

LENNİ. Mən düşmədim. *(Pauza.)* İndi aşağıda yatıram,
qonşu otaqda. Burada mənim otağım var – kabinetlə yataq
otağı bir yerdə.

TEDDİ. Hə-ə. Mən... deyəsən, oyatdım səni?

LENNİ. Yox. Nəsə, bu gün yata bilmirəm. Bilirsən
necə olur da, gözlərinə yuxu getmir, vəssalam.

Pauza.

TEDDİ. Özünü necə hiss edirsən?

LENNİ. Nə bilim... nəsə, fərli yatmıram. Xüsusilə də
bu gün.

TEDDİ. Narahat yuxular-zad görmüştün?

LENNİ. Yox əşi, deməzdim ki, yuxumu qarışdırdım.
Bu heç yuxu da deyildi, elə bil, nəsə imkan vermirdi yatam.
Sanki, nəsə çıqqıldayırdı.

TEDDİ. Çıqqıldayırdı?

LENNİ. Hə.

TEDDİ. Nə idi ki?

LENNİ. Bilmirəm.

Pauza.

TEDDİ. Sənin otağında saat var?

LENNİ. Hə.

TEDDİ. Onda elə o imiş də çıqqıldayan.

LENNİ. Hə, ola bilər. Görünür, o imiş. *(Pauza.)* Əgər bu saatin səsiydisə, onda nəşə fikirləşmək lazımdır. Gərək səsinə boğaq.

Pauza.

TEDDİ. Mən... bir neçə günlüyə gəlmişəm.

LENNİ. Belə de.

Pauza.

TEDDİ. Bizim qoca necədir?

LENNİ. Əladan da əladır.

Pauza.

TEDDİ. Mən də yaxşıyam.

LENNİ. Hə? *(Pauza.)* Deməli, burada gecələyəcəksən?

TEDDİ. Hə.

LENNİ. Nə olar, elə öz köhnə otağında yata bilərsən.

TEDDİ. Hə, ora qalxmışdım.

LENNİ: Hə, orada yata bilərsən. *(Əsnəyir.)* Yaxşı.

TEDDİ. Gedim yatım.

LENNİ. Nə?

TEDDİ. Deyirəm, bir az mürgüləyim.

LENNİ. Hə, mən də gedim.

Teddi çamadanları götürür.

Mən sənə kömək edəyəm.

TEDDİ. Ehtiyac yoxdur, ağır deyil. *(Çamadanlarla holla gedir.)*

*Lenni otaqda işığı söndürür. Holadakı işıq qalır.
Lenni də ora gedir.*

LENNİ. Bir şey istəmirsən?

TEDDİ. Nə?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

LENNİ. Yatmamışdan əvvəl sənə bir şey lazım deyil?
Bir stəkan su, ya da başqa nəşə?

TEDDİ. Burada mələfə-zad var?

LENNİ. Onlar sənin otağındadır, şkaflın içində.

TEDDİ. Hə, lap yaxşı.

LENNİ. Orada – sənin otağını nəzərdə tuturam – hər-
dən mənim dostlarım gecələyir, buralara yolları düşəndə.
(*Holladakı işığı da söndürür və pilləkənin üstündəkini yandırır.*)

TEDDİ (*pillələrlə qalxmağa başlayır*). Deməli, səhər yemə-
yində görüşərik.

LENNİ. Hə, əlbəttə. Hələlik.

*Teddi qalxır. Lenni sol qapıdan çıxır. Sükut.
Pilləkənin üstündəki işıq sönmür. Hollda və otaqda
gecə lampaları yanır. Lenni otağa qayıdır, pəncərəyə
yaxınlaşır, baxır. Sonra çəkilir, lampanı yandırır.
Onun əlində kiçik, zəngli saat var. Oturur,
saatı qarşısına qoyub siqaret yandırır.
Giriş qapısından Rut görünür. Lenni
ona tərəf çönüb gülümsünür.
Rut aramla otağa girir.*

LENNİ. Axsamınız xeyir.

RUT. Məncə, “sabahınız” desəniz, daha yerinə düşərdi.

LENNİ. Bəli, düz buyurursunuz. (*Pauza.*) Mənim adım
Lennidir. Bəs sizin?

RUT. Rut. (*Oturur və paltosunun yaxalığını qaldırır.*)

LENNİ. Soyuqdur?

RUT. Yox.

LENNİ. Yay gözəl keçir, elə deyil? Əladır. (*Pauza.*) Nəşə
istəyirsiniz? Sərinləşdirici bir şey. Aperitiv¹, ya da başqa nəşə?

RUT. Yox, sağ olun.

LENNİ. Şadam ki, imtina etdiniz. Bu evdə spirtli heç nə
saxlamırlar. Lakin nəzərə alın ki, mən lap tez gətirə bilərdim,
əgər bir yığıncaqdan, bayramdan-zaddan olsaydı... başa
düşürsünüz də. (*Pauza.*) Görünür, sizin mənim qardaşım
bir bağlılığınız var? O xaricdən gələnlə deyirəm.

¹ *Aperitiv* – içki adı

RUT. Mən onun arvadıyam.

LENNİ. Qulaq asın, bəlkə, siz mənə bir məsləhət verəsiniz. Məni bu saat tamam bezdirib. Elə çıqqıldaıyır ki, yata bilmirəm. Amma problem bundadır ki, çıqqıldaıyanın məhz o olduğına əmin deyiləm. Gecə nə desən çıqqıldaıya bilər, sizcə, elə deyil? Gündüz adama adi gələn bütün əşyaları nəzərdə tuturam. Gündüz onlar səni narahat eləmir. Amma gecə hər biri qəflətən çıqqıldaıya bilər. Gündüzlər isə onların hamısı adi əşyalardır. Gündüz onlar siçan kimi səssizdirlər. Odur ki əgər israr etsəm, yatmağı qoymayan məhz bu saatdır, fərziyyəm yalan da çıxa bilər. *(Bufetə tərəf gedir, qrafından su süzüb ona uzadır.)* Buyurun. Əminəm ki, indi sizə məhz bu lazımdır.

RUT. Bu nədir?

LENNİ. Su.

O, stəkanı götürüb bir az içir, sonra onu öz stulunun yanındakı masanın üstünə qoyur.

(Ona göz qoyur.) Maraqlıdır, hə? Mən pijamadayam, siz isə başdan-ayağı geyimli... *(Bufetə yaxınlaşıb sudan bir stəkan da süzür.)* Əgər mən də içsəm, etiraz etməzsiniz? Hə, qardaşını bir belə illərdən sonra yenə görmək maraqlıdır. Görünür, bu, atam üçün gərəklı dopinq olacaq. Səhər onu görəndə lap şələ-küləsinə kimi əsmə tutacaq kişini. Bilirsiniz, Teddini görəndə elə mən də təəccübləndim. Bizim Teddini. Elə bilir-dim, o, Amerikadadır.

RUT. Biz qısa müddətlik Avropaya gəlmişik.

LENNİ. İkiniz də?

RUT. Hə.

LENNİ. Deməli... orada, yəqin, bir yerdə yaşayırsınız, hə?

RUT. Biz evliyik.

LENNİ. İndi isə qısa müddətlik Avropaya gəlmisiniz, gəzə bildiniz heç?

RUT. Biz İtaliyadan yenicə qayıtmışıq.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

LENNİ. Deməli, əvvəlcə İtaliyaya getmişdiniz? Sonra da o, sizi bura gətirib ki, öz ailəsiylə tanış etsin, hə? Çox gözəl, deyim ki, bizim qoca sizinlə görüşməyinə çox şad olacaq.

RUT. Çox gözəl.

LENNİ. Nə dediniz?

RUT. Çox gözəl.

Pauza.

LENNİ. Siz İtaliyanın harasında idiniz?

RUT. Venesiyada.

LENNİ. Qoca, mehriban Venesiyada? Hə? Maraqlıdır. Bilirsiniz, məndə həmişə belə bir hiss olub ki, elə bil, sonuncu müharibədə iştirak etsəydim, məsələn, deyək ki, italyan kampaniyasında, yəqin ki, Venesiyada olardım. Məndə həmişə bu hiss olub. Lakin təəssüf ki, o zamanlar müharibəyə getmək üçün çox balaca olmuşam, yoxsa Venesiyada mütləq olardım. Hə, mən yüz faiz öz batalyonumla Venesiyaya gedərdim. Sizin əlinizdən tutmağıma etiraz etmirsiniz ki?

RUT. Niyə tutmaq istəyirsiniz ki?

LENNİ. Sadəcə toxunmaq. *(Qalxıb ona tərəf gedir.)* Elə toxunum, vəssalam.

RUT. Niyə axı?

LENNİ *(ona baxaraq)*. İndi izah edərəm. *(Kiçik pauza.)* Bir dəfə axşamçağı – elə bu yaxınlarda olan əhvalatdır – limandakı dokda¹ durmuşdum; tağın altında, tamamilə tək idim, matrosların gik və nok-reylə necə əlləşmələrinə tamaşa edirdim. Birdən mənə bir qadın yaxınlaşdı və qərribə bir təklif elədi. O, məni çoxdan axtarırmış. Heç cür tapa bilmirmiş. Lakin hər halda, artıq tapmışdı və tapan kimi də həmin o təklifi elədi. Bunda qeyri-adi bir şey yox idi və başqa şəraitdə, yəqin ki, qəbul edərdim. Demək istəyirəm ki, onun hər şeyi qaydasında olsaydı, qəbul eləyərdim. Lakin iş

¹ Dok – gəmi təmir olunan yer

burasındaydı ki, qadın başdan-ayağa çürüyürdü – sifilisdən. Buna görə də ondan imtina elədim. Lakin qadın çox inadkar çıxdı və mənə aktiv şəkildə girişməyə başladı, elə oradaca, tağın altında, mən artıq dözə bilmədim, onu vurdum. Onda fikirləşirdim ki, buna son qoyum, başa düşürsünüz də, onu öldürüm və bunu da deyim ki, bu, mənim üçün çox asan qətl olardı. Onun sürücüsü – elə qadının tapşırığıyla o tapmışdı məni – tində özü üçün vururdu, biz isə qadınla düz tağın altındaydıq, yanımızdan gəmilər keçirdi, ətrafda bir ins-cins yox idi; necə deyərlər, Qərb cəbhəsində tam sakitlik idi, o isə divarın dibində durmuşdu, mən vurandan sonra sürüşüb yerə sərildi. Bir sözlə, bütün şərait qətl üçün əlverişli idi. Heç ona sürücüsü də kömək edə bilməyəcəkdi. O, heç vaxt heç nə danışmazdı. O, bizim ailənin köhnə dostu idi. Lakin... nəhayət, düşündüm ki... axı nəyimə gərəkdir bu problem... anlayırsınız da... meyiti gizlətmək və sairə və ilaxır – bir sözlə, başdan-ayağa gərginlikdir də. Odur ki təpiklə bir zərbə də düz burnundan ilişdirdim, bir-iki dənə də çəkib elə orada qoyaraq çıxıb getdim.

RUT. Bəs haradan bildiniz ki, o xəstədir?

LENNİ. Necə bildim? (*Pauza.*) Görkəmindən bu qənaətə gəldim. (*Sükut.*) Mənim qardaşım siz təzə ailə qurmusunuz?

RUT. Artıq altı ildir.

LENNİ. Teddi həmişə mənim sevimli qardaşım olub. Siz bunu bilmirdiniz? Tanrı qarşısında deyə bilərəm ki, biz onunla həmişə fəxr etmişik. Fəlsəfə doktoru, daha nə bilim nə – az iş deyil ha. Əlbəttə, o çox həssasdır, məgər elə deyil? Tedi deyirəm. Çox. Mən tez-tez fikirləşirəm ki, onun kimi həssas olmaq istərdim.

RUT. Doğrudan?

LENNİ. Əlbəttə. Əlbəttə ki, çox istərdim. Yəni, bu heç də o demək deyil ki, mən həssas deyiləm. Sadəcə, bir az daha həssas olmaq istərdim, vəssalam.

RUT. Hə?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

LENNİ. Hə, bir az artıq olsa, bəsimdir. (*Pauza.*) Demək istəyirəm ki, mən havaya qarşı da çox həssasam, başa düşürsünüz? Lakin bu həssaslıq adamlar mənə hədsiz tələblər irəli sürəndə azalır. Məsələn, keçən Milad bayramlarında rayonumuzda qar təmizləmək işində çalışmaq qərarına gəlmişdim – bu il Avropada çox intensiv qar yağmışdı. Sizə deyim ki, bu qərarımda maliyyə baxımından elə bir zərurət də yox idi, sadəcə, özüm istəmişdim, içimdəki səs məni bu addımı atmağa çağırırdı. Ləzzət alacağımı düşünərək kef çəkirdim – səhər tezdən şaxtalı hava üzümü çimdikləyərək məni necə ayıldacaq. Həqiqətən də elə oldu. Səhər altının yarısında qar ayaqqabılarımı geyinib artıq tində durmuşdum, məni işləyəcəyim yerə aparacaq yük maşınını gözləyirdim. Dəhşətli şaxta idi. Beləliklə, yük maşını gəldi, mən kuzova atıldım – maşının işıqları yanırıdı – o silkələnilib yola düşdü. Çatdıq mənzilbaşına, kürəkləri aldıq əlimizə, hərəminizin damağında bir dənə siqaret, başladığ dekabr qarını eşməyə; nəzərə alın ki, hələ xoruzlar banlamağa başlamamışdı. Hə, elə həmin səhər qonşuluqdakı kafedə çay içəndə kürəyi də masanın yanına qoymuşdum, bir qoca arvad yaxınlaşıb məndən xahiş elədi ki, paltar yumaq üçün dəmir vərdənənin¹ yerini dəyişməyə kömək eləyim. Dedi ki, yeznəsi onu qonaq otağında qoyub gedib, qarı isə çox təbii olaraq istəyirdi ki, vərdənəni arxa otağa keçirsin. Bilirsiniz də, söhbət paltar üçün vərdənədən gedir, qarıya onu elə yeznəsi özü bağışlamışdı. Amma lazım olan yerə qoymamışdı. Əlbəttə, hər hansı bir əşyanı namünasib yerə qoymaq sarsaqlıqdır. Odur ki mən işdə ilk tənəffüsümü eləyəsi oldum. Qarı yaxınlıqda yaşayırdı. Amma mən ora gələndə gördüm ki, onu yerindən tərpətməyə gücüm çatmayacaq. Çəkisi, yəqin ki, yarım ton olardı. Yeznəsi onu necə gətirmişdi, dartıb evin içinə necə salmışdı, heç başa düşə bilmədim. Hər nə isə, başladım: onu çiyinlə yerindən

¹ Vərdənə – yuyulmuş paltarı hamarlamaq üçün istifadə olunan alət

tərpətməyə çalışırdım, az qalırdı vətərlərim qırıla, bu qoca xanım isə böyrümdə durub məni hey tələsdirirdi, barmağını barmağına vurmaq fikrində deyildi ki, kömək eləsin. Bir neçə dəqiqədən sonra ona dedim: “Qulaq asın, yaxşı olardı ki, bu vərdənəni filan yerinizə soxaydınız! Ümumiyyətlə, – dedim, – artıq bunlardan istifadə eləyən yoxdur, avtomat quruducu ala bilməzdiniz?” Mənim könlümdən keçirdi ki, ona yaxşıca bir toy tutum, ancaq qar təmizləyəndən sonra kefim kök idi deyə yalnız barmağımla qarnını dümsüklədim, sonra oradan çıxıb atıldım avtobusa. Bağışlayın, külqabını yığışdıra bilərəm ki, sizə mane olmasın?

RUT. Onun mənə heç bir maneçiliyi yoxdur.

LENNİ. O, sizə içməyə mane olur. Stəkan indicə yerə düşəcək. Ya da külqabı. Mən xalçaya görə nigaranam. Daha doğrusu, mən yox, atam. O, təmizkarlığından, səliqə-sahman dəlisi olmasından başını, az qala, xarab eləyib. Kırpasla heç arası yoxdur. Odur ki hələlik siqaret çəkmirsiniz deyə əminəm ki, külqabını bir az o tərəfə çəkməyimə etiraz etməzsiniz. *(Külqabını götürür.)* İndi isə, etiraz etməirsinizsə, sizin stəkanı da götürərdim.

RUT. Mən hələ suyumu içib qurtarmamışam.

LENNİ. Məncə, siz artıq kifayət qədər içdiniz.

RUT. Yox.

LENNİ. Məncə, artıqlamasıyla içmisiniz.

RUT. Məncə isə yox, Lenard.

Pauza.

LENNİ. Zəhmət olmasa, məni belə çağırmayın.

RUT. Niyə?

LENNİ. Məni anam belə çağırırdı. *(Pauza.)* Stəkanı verin.

RUT. Yox.

Pauza.

LENNİ. Onda mən onu özüm götürəcəyəm.

RUT. Əgər siz stəkanı alsanız... mənim olacaqsınız.

Pauza.

LENNİ. Bəs mən stəkanı elə ala bilmərəm ki, bu baş verməsin?

RUT. Niyə də mənim olmayasınız ki?

Pauza.

LENNİ. Zarafat edirsiniz. (*Pauza.*) Siz axı başqasını sevirsiniz. Başqa biriylə gizli əlaqələriniz olub. Onun ailəsinin isə bundan heç xəbəri də olmayıb. İndi isə siz xəbərdarlıqsız bura təşrif gətirirsiniz və başlayırsınız suyu bulandırmağa.

RUT (*stəkanı götürüb Lennyə uzadır*). Bir qurtum alın. Hə. Mənim stəkanımdan bir qurtum.

O, yerində donur.

Dizimin üstündə oturun. Və əməlli bir qurtum alın. (*Əliylə dizini şappıldadır. Pauza. Sonra qalxıb stəkan əlində ona tərəf gedir.*) Başınızı arxaya eləyin və ağzınızı açın.

LENNİ. Aralayın bu stəkanı məndən.

RUT. Döşəməyə uzanın. Uzanın. Mən sizin ağzınıza tökəcəyəm.

LENNİ. Nədir, yoxsa məni yoldan çıxarmaq istəyirsiniz?

RUT (*stəkanı boşaldaraq gülür*). Of, necə su istəyirdim. (*Ona gülümsünür, stəkanı qoyub holla keçir, pillələrlə qalxır.*)

LENNİ (*onun ardınca gedib qışqırır*). Yaxşı, nə oldu? Yoldan çıxarırsınız, yoxsa yox?

Sükut. O, otağa qayıdır, öz stəkanını götürüb dibinə kimi içir. Yuxarıda qapı çırpılır. Pilləkənin üstündəki işıq yanır, Maks aşağı enir – onun əynində pijama, başında isə papaq var.

MAKS (*otağa girir*). Burada nə baş verir? Sən sərxoşsan? (*Lennyə baxır.*) Niyə qışqırırsan? Başın xarab olub?

Lenni özünə yenə su süzür.

Gecənin yarısı evin ortasında oyan-buyana yüyürüb boğazını yırtırsan. Nədir, sərsəmləmişən?

LENNİ. Mən danışa-danışa düşünürdüm.

MAKS. Coy aşağıdadır? Sən Coyun üstünə çısqırırdın?

LENNİ. Ata, eşitmədin dediyimi? Mən dedim ki, danışaraq düşünürdüm.

MAKS. Sən elə ucadan düşünürdün ki, məni də yuxudan oyatdın.

LENNİ. Qulaq as, təsadüfən... odünyalıq olmaq istəmirsən ki?

MAKS. Odünyalıq olmaq? Məni gecənin yarısı oyadır, elə bilirəm, evə oğru girib, fikirləşirəm ki, yaqın, onu vurub öldürüblər, düşürəm aşağı, bu da mənə deyir ki, cəhənnəmə vasil ol.

Lenni oturur.

O kiminləsə danışdı. Kim idi, görəsən? Hamı yatıb. Amma o danışdı, kiminləsə danışdı. Mənə də demir. Özünü axmaq yerinə qoyub, guya, danışa-danışa fikirləşirmiş. Nədir, burada kimisə gizlədirsən?

LENNİ. Sadəcə, yuxuda gəzirəm. Qəmişini çək, məni rahat burax, yaxşı?

MAKS. Mənə izahat lazımdır, başa düşdün? Soruşuram ki, sən burada kimi gizlədirsən?

Pauza.

LENNİ. Bilirsən nə var, ata, əgər söhbətə... köklənmişənsə, sənə bir sual verəcəyəm. Bu sualı çoxdan vermək istəyirdim. Həmin gecə... bilirsən də... anamla bir yerdə məni... düzəltdiyin gecə necə olmuşdu. Gözlərin ləzzətdən alışıb-yananda. Necə olmuşdu bu? Şərait necəydi? Yalnız həqiqi faktları bilmək istəyirəm, mənim doğuşum ərəfəsində olan faktları. Məsələn, mənim barəmdə fikirləşirdin, yoxsa

heç düşünmürdün? (*Pauza.*) Yalnız ona görə bu barədə soruşuram ki, hər şeyi bilmək istəyirəm, başa düşürsən? Mən hər şeylə maraqlanıram. Bir çox yaşıdlarım da elə mənim kimidirlər. Sən bunu bilirsən, ata? Onlar çox vaxt bir yerdə də olsa, təklikdə də olsa, həmin gecəylə əlaqədar faktlar üzərində düşünürlər – bununla məşğul olan iki nəfərin simasında onların yaranmasına aparən gecə haqqında. Bu sualı səndən çox gec soruşuram, amma hər ikimizin bu gün yatmadığımızı nəzərə alaraq qərara gəldim ki, indi soruşum.

Pauza.

MAKS. Sən indicə öz qanında boğulacaqsan.

LENNİ. Əgər sualıma yazılı cavab vermək istəyirsənsə, etirazım yoxdur.

Maks durur.

Gərək bunu mənim əziz anamdan soruşaydım. Axı niyə ondan soruşmadım? İndi isə çox gecdir. O artıq haqq dünyasına köç edib.

Maks ona tərəf tüpürür.

(*Xalçaya baxır.*) Bax, gör nə etdin. Səhər gərək onu təmizləyim.

Maks çönüb yuxarı gedir.

Lenni tərənmədən oturub. Qaranlıqlaşır, sonra yenə işıq olur. Səhərdir. Coy güzgü qabağında oturub. O, aramla idman eləyir. Sonra cidd-cəhdlə saçını darayır. Sonra bir neçə dəfə kölgəylə bokslayır, eyni zamanda güzgüdən də gözünü çəkmir. Sol tərəfdə səhnənin dərinliyində Maks görünür. Hər ikisi – Maks və Coy geyimlidirlər. Sükut. Maks Coya göz qoyur. Coy bokslaymağı saxlayaraq qəzeti götürüb fikrə gedir. Sükut.

MAKS. Bu otaqdan zəhləm gedir. (*Pauza.*) Mən mətbəxi sevirəm. Ora adama xoş təsir bağışlayır. Rahatdır. (*Pauza.*) Lakin orada qala bilmirəm. Bilirsən niyə? Çünki o, həmişə

qab-qacağı orada yuyub-təmizləyir, mən isə buna dözə bilmirəm; ona görə.

COY. Bəs onda niyə çayını burada içmirsən?

MAKS. Çayı bura gətirmək istəmirəm. Burada çay içməkdən zəhləm gedir. Orada içmək istəyirəm. (*Holla gedib mətbəx tərəfə baxır.*) O orada nə edir, axı? (*Qayıdır.*) İndi saat neçədir?

COY. Yeddinin yarısı.

MAKS. Yeddinin yarısı. (*Pauza.*) Bu gün futbola getməyə hazırlaşırım. Gedək? (*Pauza.*) Səninləyəm.

COY. Mənim məşqim var. Blekki ilə altı raund.

MAKS. Bu ki saat beşdədir. O vaxta qədər vaxtın olacaq. Mövsümün birinci oyunudur, gedək.

COY. Yox, getməyəcəyəm.

MAKS. Niyə? (*Pauza. Holla keçir.*) Sem! Bura gəl!

Maks otağa qayıdır. Əlində cıdır olan Sem içəri girir.

SEM. Nədir?

MAKS. Sən orada nə edirsən?

SEM. Qabları yuyuram.

MAKS. Daha nə?

SEM. Sənin qabağından qalanları yığışdırıram.

MAKS. Onları vedrənin içinə atırsan, eləmi?

SEM. Hə, elədir.

MAKS. Bununla nəyi isbat eləmək istəyirsən?

SEM. Heç nəyi.

MAKS. Yox, istəyirsən. Sən mənim üçün səhər yeməyi hazırlamağa nifrət edirsən, elə deyil? Buna görə də mətbəxdə vurnuxur, tavanı qaşırır, zirzibili vedrəyə tökürsən, boşqabları sürtüb parıldadır, köhnə dəmi tullayırsan... Sən bütün bunları məhz buna görə hər səhər təkrarlayırsan. Mən bilirəm, hər şeyi bilirəm. Qulaq as, Sem, sənə bir söz demək istəyirəm. Təmizinə. (*Yaxın gəlir.*) İstəyirəm ki, mənə qarşı qərəzindən azad olasan. Heç bilmirəm, bu qərəz səndə

haradandır. Düzünü desəm, heç vaxt bunun üçün sənə əsas verməmişəm. Vermişəm? Heç vaxt. Atam öləndə mənə dedi: “Maks, qardaşlarına göz ol”. Elə belə də dedi.

SEM. Əgər ölürdüsə, necə deyə bildi bunu?

MAKS. Nəyi?

SEM. Əgər ölürdüsə, necə deyə bildi bunu?

Pauza.

MAKS. Bunu ölməmişdən dedi, Sem. Lap ölümü ərfə-sində dedi. Bu, onun sonuncu sözləri idi, Semmi. Elə bilirsən, zarafat edirəm? Elə fikirləşirsən ki, atamızın ölüm yatağında tapşırıldığını axıra kimi yerinə yetirməyəcəyəm? Eşidirsən, Coy? Onun heç nə vecinə deyil. Hətta atamızın xatirəsi də onun üçün əhəmiyyətsizdir. Bütün bunlardan sonra sən necə oğulsan axı, ay qanmaz! Bütün vaxtını krossvord həll etməklə keçirirsən! İstəyirdik ki, atamızın işini o davam etdirsən, qəssab olsun, o isə orada əlinə heç süpürgə də almadı! Mak-Qreqor isə artıq həftənin sonunda müdir ola bilərdi. Sənə bir şeyi deyim: mən atama təkcə insan kimi yox, həm də əla qəssab kimi hörmət edirdim! Və bunu sübuta yetirmək üçün onun dükanına gedib heyvan cəmdəklərini doğramağı öyrəndim. Onun adını qanla əbədləşdirdim. Üç oğula həyat verib onları böyütdüm. Bütün bunları təkbaşına elədim. Bəs sən nə etmişən? (*Pauza.*) Sən nə etmişən? Sən, avara!

SEM. İstəmirsən, qabları yuyub qurtarım? İstəmirsən? Ala cındırı.

MAKS. Odur ki qərəzindən can qurtarmağa çalış, Sem. Axı hər halda, biz qardaşlıq.

SEM. Sənə cındır lazımdır? Budur cındır. Götür.

*Teddi və Rut pillələrlə düşürlər.
Holldan ötüb otağın kandarında ayaq saxlayırlar.
Qalanları çönlüb onlara baxırlar. Coy qalxır.
Teddi ilə Rut xalatdadırlar.
Sükut.*

TEDDİ (*gülümsünür*). Salam... ata... biz... yuxuya qaldıq.
(*Pauza.*) Səhər yeməyinə nə var?

Sükut.

Ha-Ha... Yuxuya qalmışsıq.

MAKS (*Semə*). Sən bilirdin ki, o buradadır?

SEM. Yox.

MAKS (*Coya*). Sənin xəbərin vardı? (*Pauza.*) Mən soruşuram: sən bilirdin ki, o buradadır?

COY. Yox.

MAKS. Bəs kim bilirdi? (*Pauza.*) Kimin xəbəri vardı?
(*Pauza.*) Mən bilmirdim.

TEDDİ. Mən aşağı enmək istəyirdim, ata, hazırlaşır-dım... sən duranda burada olum. (*Pauza.*) Necəsən? (*Pauza.*) Qulaq as... istəyirəm... tanış olasan...

MAKS. Sən nə vaxtdan buradasan?

TEDDİ. Bütün gecəni burada olmuşam.

MAKS. Bütün gecəni? Məni ələ salırlar. Bura necə girmisən?

TEDDİ. Mənim açarım var.

MAKS (*fit çalıb gülür*). Bu kimdir?

TEDDİ. Mən elə indicə sizi tanış eləmək istəyirdim.

MAKS. Kim sənə icazə verib ki, bu evə fahişə gətirəsən?

TEDDİ. Fahişə?

MAKS. Kim icazə verib, bura murdar fahişə gətirəsən?

TEDDİ. Qulaq as, sarsaqlama...

MAKS. Siz bütün gecəni burada olmusunuz?

TEDDİ. Hə, biz Venesiyadan gəlirik...

MAKS. Deməli, bu murdar bütün gecəni burada keçirib?! Mənim evimdə bütün gecə iyrənc sifillisi qadın olub?!

TEDDİ. Qurtar! Sən nə danışırsan?!

MAKS. Mən bu köpəkoğlunu altı ildir görmürəm, o isə xəbər-ətərsiz evə gəlir, özüylə zibilxanadan bir qız da gətirir və onunla bir yerdə mənim evimdə donbalaq aşır!

TEDDİ. O, mənim arvadımdır! Biz evliyə!

Pauza.

MAKS. Bu damın altında heç vaxt fahişə olmayıb. Sənin anan öləndən bəri olmayıb. Namusuma and olsun. *(Coya)* Sən bura fahişə gətirmisən? Bəs Lenni gətirib? Bu isə Amerikadan qayıdıb özüylə hələ bir zibil yeşiyi də gətirib. Bir dənə də gecə “bardağı”. *(Teddüyə)* Yığışdır mənim yanımdan bu xəstəni! Yığışdır buradan!

TEDDİ. O, mənim arvadımdır.

MAKS *(Coya)*. At onları bayıra. *(Pauza.)* Fəlsəfə doktoru! Sem, fəlsəfə doktoruyla tanış olmaq istəyirsən? *(Coya)* Mən axı dedim sənə, at onları bayıra. *(Pauza.)* Nə olub? Kar olmusan-nədir?

COY. Sən qocasan. *(Teddüyə)* O qocadır.

Lenni otağa girir. O, xalətdadır. Lenni ayaq saxlayır, hamı ona baxır. Maks çönlüb var gücüylə Coyun qarnından bir yumruq ilişdirir. Coy ikiqat olub səhnəni dolaşır. Maks həyəcana davam gətirməyərk yerə çökməyə başlayır. Dizləri bükülür, əlini çəliyinə uzadır. Sem ona tərəf gedir. Maks çəliyiylə onun başına vurur. Sem başını əlləriylə tutub yerə oturur. Coy əlləriylə qarnını qucaqlayıb Rutun ayaqlarının altına yığılır. Qadın ona baxır. Lenni və Tedd yerlərində donublar. Coy yavaş-yavaş durub Rutun yanında dayanır, sonra üzünü Maksa çevirir. Sem başını tutub. Maks ağır-ağır nəfəs alır, aramla qalxır. Coy ona yaxınlaşır. Onlar bir-birinə baxırlar.

Sükut. Maks Coyun yanından ötür, Ruta tərəf gedir və əlindəki çəliklə ona işarə eləyir.

MAKS. Miss.

RUT *(ona yaxınlaşaraq)*. Bəli.

MAKS. Siz anasınız?

RUT. Bəli.

MAKS. Neçə uşağınız var?

RUT. Üç.

MAKS *(Teddüyə tərəf çönlərək)*. Hamısı sənindir, Ted? *(Pauza.)* Teddi, bəlkə, qucaqlaşdıb öpüşək, hə? Köhnə zamanlarda olduğu kimi. Niyə qucaqlaşdıb öpüşməyə ki?

TEDDİ. Başla.

Pauza.

MAKS. Qoca atanı öpmək istəyirsən? Qoca atanı qucaqlamaq istəyirsən?

TEDDİ. Başla görək. *(Ona tərəf bir addım atır.)* Başla.

Pauza.

MAKS. Sən hələ də öz qoca atanı sevirsən, hə?

Bir-birinə baxırlar.

TEDDİ. Gəl, ata. Gəl, qucaqlaşaq.

Maks hırtıldamağa başlayır, boğazında, sanki, su pıqqıldayır.

MAKS *(ailəsinə tərəf çönərək)*. O, hələ də atasını sevir!

İkinci pərdə

Gündüzdür. Səhnədə Maks, Teddi, Lenni və Semdir.

*Hamısı siqar çəkir. Dərinlikdə Coy görünür;
əлиндə qəhvə sinisi var, onun dalınca Rut gəlir.
O, kişilərə qəhvə verir, öz fincanı əлиндə əyləşir.
Coy sinini döşəməyə qoyur. Maks
Rutun üzünə gülümsünür.*

RUT. Nahar çox əla idi.

MAKS. Şadam ki, xoşunuza gəldi. *(Qalanlarına)* Eşitdiniz? *(Ruta)* Düzünü deyim ki, bu nahara bütün ruhumu verdim. *(Bir qurtum alır.)* Qəhvə qiymətdir ha.

RUT. Çox məmnunam.

Pauza.

MAKS. Çoxdan bəri bütün ailə bir yerdə yığışmamışdı, hə? Kaş ki ananız da sağ olaydı. Sən necə bilirsən, Sem? Cessi sağ olsaydı, nə deyərdi indi? Oğlunun üçüylə də

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

birlikdə olsaydı. Gözəl, əla oğlanlarıyla bir yerdə. O, yəqin, əzizləyərdi, oynayardı onlarla, hə, Sem? Onların başına dolanıb oynayır, nağıldan-zaddan danışırdı – nə gözəl olardı... (Ruta) Bilirsiniz, bu oğlanlara hər şeyi o öyrədib. Onlara mənəviyyat dərsi verib. Bunu mən sizə deyirəm. Onların bütün mənəvi kodeksini anaları müəyyənləşdirib. Onun böyük ürəyi vardı. Nə boyda ürək idi, ilahi! Hə, Sem? Qulaq as, sözümlün kəsəsini deyim də. O qadın ailəmizin sütunuydu. Mən günün iyirmi dörd saatını dükanda işləyirdim, tez-tez səfərlərdə olurdu –ət üçün bütün ölkəni dolaşırdım, adam içinə çıxmağa çalışırdım, amma bununla belə, bilirdim ki, evdə dəmir iradəli, qızıl ürəkli və yüksək mənəviyyatlı bir qadın qoymuşam. Elədir, Sem? (Pauza.) Necə qəlbi vardı onun! (Pauza.) Mən də ona qarşı səxavətliydim. Onu heç vaxt pulsuz qoymazdım. Yadımdadır, bir dəfə yaxşı, işgüzar qəssablarla danışdıqlar aparırdım – onların qitədə əla əlaqələri vardı. Onlarla iş qurmaq istəyirdim. Yadımdadır, bir axşam evə gəldim, heç bir şey də demirəm. Əvvəlcə Lennini çimdirdim, sonra Teddini, sonra da Coyu. Qiyamət idi çimmək, hə, uşaqlar? Sonra aşağı düşüb Cessiyə dedim ki, ayaqlarımı yumşaq kətilin üstünə qoysun, yeri gəlmişkən, o kətili görmürəm daha, haradadır, görəsən? O, ayaqlarını kətilin üstünə qoydu, mən də ona dedim: “Cessi, deyəsən, bizim gəmi limana girir və mən elə vəziyyətdəyəm ki, sənə nəşə ala bilərəm; mavi ipəkdən mirvariylə bəzədilmiş paltar alacağam, gündəlik geymək üçünsə bənövşəyi güllü tafta şalvar”. Sonra da ona çerri-brendi süzdüm. Yadımdadır ki, uşaqlar necə endi aşağı – əyinlərində pijama, saçları par-par yanır, sifətləri də çəhrayı; onda hələ üzlerini qırxmırdılar – gəlib Cessi ilə mənim ayaqlarımızın yanında dizi üstə oturdular. Elə bil, lap Milad gecəsiydi.

Pauza.

RUT. Bəs o qəssablar necə oldu?

MAKS. Onlar da bütün qalanları kimi fırldaqçı çıxdılar. (Pauza.) Sarsaq siqardır. (Onu söndürüb Semə tərəf çönür.) Saat neçədə işə gedəcəksən?

SEM. Bir azdan.

MAKS. Sən bu gün günorta işləyirsən də?

SEM. Hə, bilirəm.

MAKS. Necəyəni, “bilirəm”? Gecikərsən. İşini itirərsən. Sən neyləmək istəyirsən, məni biabır eləmək fikrindəsən?

SEM. Mənə görə narahat olma.

MAKS. Ödüm boğur məni. Ödüm, başa düşürsən? (Ruta) Bütün ömrüm boyu qəssab işləmişəm, alətlərim balta, bir də kötük olub, üstündə ət doğrayırlar ha, bax, o kötükdən. Ailə saxlayırdım – kef içində! İki ailə! Anam yataq xəstəsiydi, qardaşlarım əlil. Mən isə ən yaxşı psixiatrların pulunu ödəməliydim. Kitab oxumalı, onların xəstəliklərindən baş çıxarmalıydım ki, ilk yardımını göstərə bilim. Dəhşət ailəydi – üç dənə düdəmə gədə, bir də qancıq arvad; mənə doğuş ağrılarında dəm vurmayın, bilirəm, o nə olan şeydir, hələ də öskürəndə belim ağrıyır, mənim əclaf, tənbel qardaşım isə heç işə də vaxtlı-vaxtında getmək istəmir. Dünyanın ən yaxşı sürücüsü! Bütün ömrün boyu yumşaq yerdə oturub barmağınla siqnalın düyməsini basasan və bunu da iş adlandırasan! O heç sürət qutusunu da öz gündəyməzindən ayıra bilməz!

SEM. Get, mənim müştərilərimdən soruş. Gör niyə onlar yalnız məni sifariş edirlər?

MAKS. Bəs o biri sürücülər nəylə məşğuldurlar, bütün günü yatırlar?

SEM. Mən yalnız bir müştəriyə xidmət göstərə bilərəm, onların isə hamısı birdən sürücü istəyir.

MAKS. Hə, sən hamısıyla birdən bacararsan. Əlli quruşa gündəyməzini Bləkfrayers körpüsündə açıb ortaya qoyarsan.

SEM. Mə-ən?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

MAKS. Lap ikicə şillingə də verərsən, hələ bir şirni də paylayarsan.

SEM. O, məni təhqir edir. O, öz qardaşını təhqir edir. Mən isə beşə on beş dəqiqə qalmış Hempton-Korta sərnisişn aparmalıyam.

MAKS. Bilirsən, kim idi maşını əla sürən? Mak-Qreqor! Bax, Mak-Qreqor əsl sürücü idi.

SEM. Sənə elə gəlir.

MAKS (*çəliyini Semə tuşlayır*). O heç müharibədə də olmayıb. Bu kötük müharibə də görməyib!

SEM. Olmuşam!

MAKS. Kimi öldürmüşən?

Sükut.

*Sem qalxır, Ruta tərəf gedir,
əlini sıxıb küçəyə çıxır.*

(*Teddiyə tərəf dönür.*) Hə, oğlum, bütün bu illəri necə yaşamısan?

TEDDİ. Çox yaxşı yaşamışam, ata.

MAKS. Çox şadam ki, sən yenə də bizimləsən, oğlum.

TEDDİ. Evə dönmək qiyamətdir, ata.

Pauza.

MAKS. Gərək mənə deyəydin ki, evlənmisən, Teddi. Sənə hədiyyə yollayardım. Toyunuz haradaydı, Amerikada?

TEDDİ. Yox, burada. Yola düşməmişdən bir gün qabaq.

MAKS. Çox adam vardı?

TEDDİ. Yox, heç kim yox idi.

MAKS. Sənin başın xarab olub. Mən sənə əla toy eləyərdim. Bütün qaymaqları ora yığardıq. Mən də məclisin xərcini çəkməkdən ləzzət alardım, vicdan haqqı.

Pauza.

TEDDİ. Onda sənin başın qarışıq idi. Narahat etmək istəmədim.

MAKS. Sən nə danışırısan, ətin ətimdəndir, qanın qanımdan. Sən axı mənə ilkimsən. Hər şeyi atardım, Sən səni məclisə “snayp”ında aparardı. Lenni sağdışın olardı, sonra isə hamımız bir yerdə sizi gəmiyə ötürərdik. Ümidvaram, evlənməyinin əleyhinə olduğumu düşünmürsən, hə? Sarsaqlama. (*Ruta*) Mən bunlara neçə il yalvarmışam ki, özlərinə yaxşı, qəşəng qız tapsınlar – axı həyatın mənası bundadır. (*Teddiyə*) Amma bütün bunlar mühüm deyil: sən artıq bunu etmişən, əla seçim elədin, qiyamət ailən, gözəl karyeran var... Kim köhnə palan içi töksə, qoy... (*Pauza.*) Qulaq as, gör sənə nə deyirəm. İstəyirəm, ikiniz də biləsiniz: mən sizə xeyir-dua verirəm.

TEDDİ. Çox sağ ol.

MAKS. Dəyməz. Bizim məhəllədə məgər çoxmu ev var ki, orada fəlsəfə doktoru oturub qəhvə içsin?

Pauza.

RUT. Mən əminəm ki, məni bəyəndiyinizdən... Teddi son dərəcə xoşbəxtdir. (*Pauza.*) Məncə, o, buna əmin deyildi.

MAKS. Nə deyirsiniz, siz axı gözəl qadınsız.

Pauza.

RUT. Mən əvvəl...

MAKS. Nə? (*Pauza.*) O nə dedi? (*Hamı ona baxır.*)

RUT. Teddini ilk dəfə görəndə... mən... başqa cür idim.

TEDDİ. Yox. Sən elə beləydin.

RUT. Yox, başqaydım.

MAKS. Kimə nə dəxli var ki? Qulaq asın, bu gününüzlə yaşayın və heç nəyin nigarançılığını çəkməyin. Demək istəyirəm ki, unutmayın: Yer kürəsi azından beş milyon ildir var. Kim özünə rəva bilər ki, keçmişlə yaşasın?

Pauza.

TEDDİ. O, mənə çox kömək eləyir. Gözəl arvad və əla anadır. Çox istiqanlıdır. Bir yığın rəfiqəsi var. Universitetdə...

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

bilirsiniz... hər şey çox gözəl, çox əladır. Bizim qiyamət evimiz var... hər şeyimiz... nə istəsən, varımızdır. Çox gözəl şəraitimiz var. *(Pauza.)* Mənim fakültəm... gün-gündən çiçəklənir. *(Pauza.)* Bilirsiniz, bizim üç oğlumuz var.

MAKS. Hamısı oğlandır? Maraqlıdır, hə? Səndə də üçü var, məndə də. Sənin üç qardaşoğlun var, Coy. Coy! Sən əmisən, eşidirsən? Onlara boks öyrədə bilərsən.

Pauza.

COY *(Ruta)*. Mən boksçuyam. Axşamlar işdən sonra məşq eləyirəm. Gündüz isə evdə məşğul oluram.

RUT. Doğrudan?

COY. Hə. Amma ümidvaram ki, kifayət qədər təcrübə toplayandan sonra yalnız boksla məşğul olacağam, daha işləməyəcəyəm.

MAKS *(Lennyə)*. Fikir ver, gör gəlinlə necə sərbəst danışır? Ona görə ki, gəlinimiz ağıllı, qəşəngdir. *(Ona tərəf əyilir.)* De görüm, uşaqların sənin üçün darıxmır ki?

Qadın ona baxır.

TEDDİ. Təbii ki, darıxırlar. Onlar analarını çox sevirlər. Amma balalarımızı tezliklə görəcəyik.

Pauza.

LENNİ *(Teddiyə)*. Sənin siqarın sönüb.

TEDDİ. Hə-ə.

LENNİ. Yandırırım?

TEDDİ. Yox-yox. *(Pauza.)* Elə səninki də sönüb.

LENNİ. Hə-ə. *(Pauza.)* Teddi, sən heç bizə öz işindən danışmırsan. Fəlsəfə doktorusan axı. Nədən dərs deyirsən?

TEDDİ. Fəlsəfədən.

LENNİ. Onda səndən bir şey soruşmaq istəyirəm. Xristian teizminin başlıca şərtlərində məntiqi uyğunsuzluq görmürsən ki?

TEDDİ. Bu suala cavab vermək mənim səlahiyyətim xaricindədir.

LENNİ. Onda başqa cür soruşum... Ümidvaram, sənə bir neçə sual versəm, etiraz etməzsən, hə?

TEDDİ. Əgər suallar mənim səlahiyyətim daxilində olsalar.

LENNİ. Onda gəl sualı belə qoyaq: naməlum bir şey hörmət kəsb edə bilər? Başqa sözlərlə: tanımadığın şeyə necə sitayiş edə bilərsiniz? Eyni zamanda bütün tanışlarımızın sitayişə layiq olduğunu güman etmək də ağılsızlıq sayılardı. Bizim bildiklərimizi müxtəlif cür qiymətləndirmək olar, lakin sağlam mülahizə yürüdəndə görürsən ki, ona sitayiş etmək vacib deyil. Başqa cür ifadə etsək: tanışlarımız və tanımadıklarımızdan savayı dünyada nə mövcuddur?

Pauza.

TEDDİ. Qorxuram ki, mən sənə cavab vermək iqtidarında olan şəxs deyiləm.

LENNİ. Sən axı filosofsan. Səmimi cavab ver: varlıq və yoxluq kimi anlayışlara münasibətin necədir?

TEDDİ. Bəs sən münasibətin necədir?

LENNİ. Məsələn, götürək bu stolu. Fəlsəfi nöqtəyi-nəzərdən bu nədir?

TEDDİ. Stol.

LENNİ. Daha doğrusu, sən belə hesab edirsən ki, bu stoldur və başqa heç nə ola bilməz. Bilirsən, çoxları sənə bu inamına, yəqin ki, həsəd aparardı, elə deyil, Coy? Məsələn, mənim bir-iki dostum var, tez-tez “Rits” otelinin barında bir-iki qədəh likör içmək üçün otururuq və onlar da həmişə bu barədə fikirləşirlər. Məsələn: “Stolu götürək, – deyirlər. – Onu götürək”. – “Yaxşı, – cavab verirəm, – götürək onu, stolu götürək. Lakin əgər götürdünsə, sonra nə edəcəksən? Əgər sizin stolunuz varsa, onu nə etmək fikrindəsiniz?!”

MAKS. Yəqin, satmaq olar.

LENNİ. Buna nə verəcəklər ...
COY. Doğrayıb odun eləmək olar.

Lenni Coya baxıb gülür.

RUT. Çox da əmin olmayın. Siz nəyisə unuttunuz. Mənə baxın. Mən... ayağımı tərpedirəm. Yalnız bunu edirəm. Əynimdəki... alt paltar da onunla bir yerdə hərəkət eləyir... və o, sizin diqqətinizi özünə cəlb eləyir. Bəlkə də, məni düzgün başa düşmürsünüz. Sadə bir hərəkətdir. Ayaq... tərpenir. Mənim dodaqlarım da tərpenir. Niyə sizin müşahidəniz yalnız bununla məhdudlaşmır? Bəlkə, onların hərəkət etməsi səsləndirilən sözlərdən mühümdür. Bu... ehtimalı... nəzərə almaq lazımdır.

Sükut. Teddi qalxır.

Mən burada, yaxınlıqda doğulmuşam. *(Pauza.)* Sonra... altı il qabaq Amerikaya getdim. *(Pauza.)* Orada qayalar var. Qayalar və qum. Elə hey uzanıb gedir... lap uzaqlara... Hara baxsan, onları görürsən. O qədər həşərat var ki... *(Pauza.)* Çoxdur həşərat, orada lap çoxdur.

Sükut. O, hərəkətsiz durub.

MAKS *(ayağa qalxır)*. Hə, vaxtdır, idman zalına keçmək lazımdır. Coy, işləməliyik.

LENNİ *(ayağa duraraq)*. Mən də səninlə gedirəm.

Coy oturub Ruta baxır.

MAKS. Coy.

Coy durur və üç kişi çıxırlar.

Teddi Rutun yanında oturur, onun əlindən tutur.

Qadın gülümsünür. Pauza.

TEDDİ. Məncə, bizə qayıtmaq lazımdır, hə? *(Pauza.)*
Evimizə gedək?

RUT. Niyə?

TEDDİ. Axı biz bir neçə günlük gəlmişik, elə deyil? Məncə, burada... daha az qalmaq olar.

RUT. Niyə? Nədir, məgər sənin buradan xoşun gəlmir?

TEDDİ. Əlbəttə, xoşum gəlir. Amma indi birdən-birə istədim ki, oğlanlarımızın yanına qayıdaq.

Pauza.

RUT. Nədir, məgər öz ailənizdən xoşun gəlmir?

TEDDİ. Hansı ailəmdən?

RUT. Öz ailəndən, buradakı ailəndən.

TEDDİ. Əlbəttə, xoşum gəlir. Sən nə barədə deyirsən?

Pauza.

RUT. Özün güman etdiyindən az xoşun gəlir, elədir?

TEDDİ. Yox, əlbəttə ki, xoşum gəlir. Əlbəttə... onlardan xoşum gəlir. Başa düşürəm, nə demək istəyirsən. *(Pauza.)* Qulaq as, bilirsən, indi günün hansı vaxtıdır?

RUT. Nə?

TEDDİ. İndi səhərdir. Saat on birə yaxın.

RUT. Doğrudan?

TEDDİ. Hə, orada vaxt altı saat geridədir... Demək istəyirəm ki... oranın saati buradakından altı saat geri qalır. Oğlanlarımız indi hovuzdadırlar... üzürlər. Bir düşün. Orada səhərdir. Günəş çıxıb. Gedək, hə? Ora elə təmizdir ki...

RUT. Təmizdir.

TEDDİ. Hə.

RUT. Bura isə kirlidir?

TEDDİ. Yox, əlbəttə, yox. Amma ora daha təmizdir. *(Pauza.)* Qulaq as, mən axı səni gətirmişəm ki, ailəmlə tanış edim, elə deyil? Siz tanış oldunuz və indi artıq gedə bilərik. Tezliklə payız semestri başlayacaq.

RUT. Elə hesab edirsən ki, buralar çirklidir?

TEDDİ. Demədim ki, bura çirklidir. *(Pauza.)* Mən bunu demədim. *(Pauza.)* Qulaq as, mən gedim, şeylərimizi yığım.

Sən isə bir qədər dincəl. Oldu? Onlar hələ, azı, bir saat olma-
yacaqlar. Sən yata da bilərsən. Dincəl. Xahiş eləyirəm.

Qadın ona baxır.

Biz qayıdanda mənə mühazirələrdə kömək eləyərsən.
Mən çox istərdim bunu. Sənə minnətdar olardım. Düz
deyirəm. Biz oktyabra kimi çimə bilərik. Özün bilirsən də.
Amma burada, burada çimməyə yer yoxdur, təkcə hovuz-
dur, vəssalam... Bilirsən, oranın suyu necədir? İşəmək kimi.
Murdar işəməyə bənzəyir. *(Pauza.)* Sənin axı Venesiya xoşu-
na gəldi. Əla idi, hə? Sən qiyamət bir həftə keçirdin. Demək
istəyirəm... səni ora mən apardım. Mən italyanca danışırım.

RUT. Mən orada əvvəl də ola bilərdim, əgər müharibədə
hospitalla girsəydim.

Pauza.

TEDDİ. Dincəl. Mən isə gedim yığışım. *(Çıxır, pillələrlə
qalxır.)*

*Rut gözlərini yumur.
Səhnənin dərinliyində, sol tərəfdə Lenni görünür.
Otağa girib onun yanında oturur.
O, gözlərini açır. Sükut.*

LENNİ. Günlər əməllicə qısalıb.

RUT. Hə, hava daha tez qaralmağa başlayıb.

Pauza.

LENNİ. Tezliklə qış gələcək. Qarderobu dəyişmək
vaxtıdır...

Pauza.

RUT. Xoşum gəlir.

LENNİ. Nədən?

Pauza.

RUT. Mən həmişə... *(Pauza.)* Siz geyinib-kecinməyi
sevirsiniz?

LENNİ. Hə, əlbəttə. Çox sevirəm.

Pauza.

RUT. Mənim xoşum gəlir... *(Pauza.)* Sizcə, ayaqqabılarım necədir?

LENNİ. Çox gözəldir.

RUT. Yox, mən oralarda ürəyim istəyəni tapa bilmirəm.

LENNİ. Orada tapa bilmirsiniz? Hə?

RUT. Yox... beləsini orada tapmaq olmaz. *(Pauza.)* Buradan gedənədək modellik edirdim.

LENNİ. Papaqları nümayiş etdirirdiniz? *(Pauza.)* Bir dəfə necə oldusa, bir qıza şlyapa aldım. Biz vitrində onu görmüşdük. İndi deyərəm, necə şlyapa idi. Üstündə nərgiz çiçəklərindən çələng vardı, qara atlas lent, bir də qara tor. Ona çox yaraşdı.

RUT. Yox... mən bədənimi göstərirdim. Fotomodel idim.

LENNİ. Otaqda?

RUT. Bu uşaqlarımız olana kimi davam etdi. *(Pauza.)* Yox, həmişə otaqda yox. Bir-iki dəfə şəhər ətrafında bir yer var, ora getdik. Qatarla. Yox, altı-yeddi dəfə. Biz hündür, ağ... nasos qülləsinin... yanından ötürdük. Bu yer... bu ev... çox böyük idi... ağaclar... orada göl də vardı, bilirsiniz... biz, adətən, paltarımızı dəyişib gölə gedirdik ... cıdırıla düşürdük... daşların üstüylə... cıdırı daşlı idi. Ya da, dayanım bir... hə... biz evdə paltarımızı dəyişəndə bir az vururduq, soyuq qəlyanaltılardan dadırdıq. *(Pauza.)* Bəzən evdə də qalırdıq, amma... daha tez-tez... gölün sahilinə enirdik... orada şəkil çəkdirirdik. *(Pauza.)* Sonuncu dəfə orada elə Amerikaya səfərimiz ərəfəsində olmuşam. Piyada – stansiyadan darvazanın ağzına kimi, sonra da düz evə. Pəncərələrdən işıq gəlirdi... mən də durub baxırdım... sanki, bütün ev işıqlanırdı.

Teddi əlində çamadanlar pillələrlə düşür.

Onları yerə qoyur və

Lenniyə baxır.

TEDDİ. Sən ona nə deyirdin? (*Ruta yaxınlaşır.*) Al paltonu.

*Lenni pətefona tərəf gedib val oxudur,
ahəstə bir caz musiqisi səslənir.*

Rut, geyin.

LENNİ (*Ruta*). Getməmişdən əvvəl mənimlə rəqsə nə deyirsiniz?

TEDDİ. Biz gedirik.

LENNİ. Bircə rəqs.

TEDDİ. Yox. Biz gedirik.

LENNİ. Ərinin qardaşıyla bircə rəqs. (*Ona tərəf əyilir.*)

Madam?

Rut qalxır. Onlar aramla rəqs edirlər.

*Teddi dayanaraq paltonu tutur. Giriş qapısının qarşısında
Maks və Coy görünürlər, onlar otağa girərək ayaq saxlayırlar.
Lenni Rutu öpür. Onlar durub öpüşürlər.*

COY. Aman, ilahi, bu qadın hər şeyə hazırdır! (*Pauza.*)
Ay səni qız! (*Pauza.*) Lenni özünə qız tapıb. (*Onlara yaxınlaşıb
Rutun əlindən tutur, Lenniyə gülümsünür. Divana oturur, Rutu qucaqlayıb
öpür, sonra Lenniyə baxır.*) Əsl mənim zövqümə uyğundur.
(*Onu qucaqlayır, qadınla birgə divana enir, öpür, sonra Teddi ilə
Maksa baxır.*) Bu, masajdan da ləzzətlidir.

*Lenni kreslonun qoltuğuna oturur,
Rutun saçlarını sığallayır, Coy onu qucaqlayır.
Maks yaxınlaşıb çamadanlara baxır.*

MAKS. Sən gedirsən, Teddi? Artıq gedirsən? (*Pauza.*)
Yaxşı, bir də nə vaxt gələcəksən, hə? Qulaq as, növbəti dəfə gələndə, evli olub-olmadığını qabaqcadan xəbər ver.
Mən həmişə sənin arvadınla tanış olmağa məmnuniyyətlə hazırım. Düz deyirəm. Bunu mən sənə deyirəm ha.

*Coy Rutun üstünə yıxılır. Onlar hərəkətsiz qalırlar.
Lenni onun saçlarını sığallayır.*

Qulaq as, elə bilirsən bilmirəm ki, niyə mənə evli olduğunu söyləməmişən? Bilirəm, çünki utanırdın. Elə bilirdin,

mövqecə özündən aşağı qadınla evlənməyini düzgün saymıram. Pis tanıyırsan məni. Mənim dünyagörüşüm genişdir. Açıqfikirli insanam. (*Rutun üzünə baxır, sonra yenə Teddiyə nəzər salır.*) Nəzərə al ki, o çox gözəl qadındır. Qəşəngdir. Həm də anadır. Üç uşaq anası. Sən onu xoşbəxt etmişən. Bununla fəxr edə bilərsiniz. Onu əla qadın saymaq olar. Həm də səmimidir.

*Coy və Rut divandan döşəməyə yıxılırlar.
Coy onu qolları arasında sıxır. Lenni yanlarında duraraq onlara baxır, ayağıyla Ruta ehtiyatla toxunur. Qəflətən Rut Coyu itələyib durur. Coy da qalxaraq diqqətlə ona baxır.*

RUT. Mən nəyə yemək istərdim. (*Lennyə*) İçmək də istəyirəm. Sizdə içəsi bir şey var?

LENNİ. Var.

RUT. Mənim üçün süz, zəhmət olmasa, stəkana.

LENNİ. Nə?

RUT. Viski.

LENNİ. Viski var.

Pauza.

RUT. Onda süz.

*Lenni bufetə sarı gedib viski şüşəsini və stəkanları götürür.
Coy Ruta yaxınlaşır.*

Valı çıxar.

Coy ona nəzər salıb çönür və valı çıxarır.

Mən yemək istəyirəm.

Pauza.

COY. Mən xörək bişirə bilmirəm. (*Maksı göstərir.*) Bizim aşpaz odur.

LENNİ (*ona viski stəkanını uzadır*). Soda ilə?

RUT. Bu nə stəkandır! Mən beləsidən içə bilmirəm. Sizdə hündürü yoxdur məgər?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

LENNİ. Var.

RUT. Onda dəyiş.

O, stəkanı aparır, viskini hündür stəkana süzüb yenə gətirir.

LENNİ. Buzla? Təmiz?

RUT. Buzla? Siz bu barədə nə anlayırsınız axı?

LENNİ. Buz var. Ancaq buzqabı donub yapışıb.

Rut içir.

(Ətrafindakılara baxır.) Bəlkə, hamımız içək? (Yenidən bufetə tərəf gedir, viskini stəkanlara süzür.)

COY *(Ruta yaxınlaşır)*. Sən nə yemək istəyirsən?

RUT *(otaqda gəzə-gəzə Teddiyə yaxınlaşır)*. Sənin ailən nə vaxtsa, yazdıqlarını oxuyub?

MAKS. Mən heç vaxt. Bircə dənəsini də oxumamışam.

TEDDİ. Sən heç başa da düşməzdin.

Lenni stəkanları paylayır.

COY. Sən nə yemək istəyirsən? Eh, mən ki yemək hazırlaya bilmirəm.

LENNİ. Ted, sodalı? Yoxsa təmiz?

TEDDİ. Siz mənim əsərlərimi anlamadınız. Yazdıqlarım barədə kiçik anlayışınız belə yoxdur. Siz onları qiymətləndirə bilməzdiniz. Çünki bisavadsınız. Hamınız. Onları sizə göndərməyin mənası yoxdur. Onsuz da, heç nə anlamayacaqsınız. Özü də məsələ ağılda deyil, dünyagörüşündədir. Əsas məsələ odur ki, siz əşyaların özləriylə deyil, onlar haqqında anlayışlarla nə dərəcədə davranmaq qabiliyyətindəsiniz. Demək istəyirəm ki, məsələ bunun birini o birisi ilə bağlamaqda, tarazlaşdırmaqdadır. Görməkdə, görmək bacarığındadır! Şəxsən mən bunu bacarıram. Elə ona görə də bu əsərləri yazıram. Əgər oxusaydınız... görərdiniz ki, bəziləri necə bacarır... əşyalara necə baxır... intellektual tarazlığı, müvazinəti... necə saxlaya

bilir... bu, sizə xeyir gətirərdi. Siz sadəcə, əşyasınız. Yalnız hərəkət etmək qabiliyyətiniz var. Mən bunu görürəm. Nə etdiyinizi görürəm. Elə mən də onları edirəm. Amma siz etdiklərinizin içində ilişib qalmısınız. Məni isə buna məcbur edə bilməzsınız... Mən burada ilişib qalmaram.

*Qaranlıq, sonra yenə səhnədə işıq. Axşamdır.
Teddi oturub. O, paltodadır, çamadanları
yanındadır. Pauza.*

SEM. Teddi, Mak-Qreqor yadımdadır?

TEDDİ. Mak?

SEM. Hə.

TEDDİ. Əlbəttə yadımdadır.

SEM. Onun barəsində nə fikirləşirsən? Ondan xoşun gəlirdi?

TEDDİ. Hə, gəlirdi. Necə ki?

Pauza.

SEM. Bilirsən, sən həmişə mənim sevimlim olmusan. Həmişə. (*Pauza.*) Amerikadan mənə məktub yazanda çox riqqətləndim, mənə təsir elədi. Yəni bir neçə dəfə atana məktub yazmışdın, amma mənə yox. Lakin sonra, səndən məktub alanda... çox təsirləndim. (*Pauza. Pıçıltıyla davam edir.*) Teddi, sənə bir söz demək istəyirəm. Sən həmişə ananın da sevimlisi olmusan. O özü bu barədə mənə deyib. Sən həmişə... həmişə onun məhəbbətinin başlıca predmeti idin. (*Pauza.*) Niyə bir-iki həftə də qalmayasan burada, hə? Biz vaxtımızı çox şən keçirərdik.

Lenni girişdə görünür, otağa keçir.

LENNİ. Sən hələ buradasan, Ted? Birinci seminara gecikərsən ha. (*Bu fətə tərəf gedib qapısını açır, sağa-sola baxır, sonra onlara sarı çönür.*) Mənim pendirli sendviçim hamı? (*Pauza.*) Kim götürüb mənim pendirli sendviçimi? Mən onu bura qoymuşdum. (*Semə*) Sən oğurlamısan onu?

TEDDİ. Mən götürmüşəm, Lenni.

Sükut.

Sem onlara baxır, şlyapasını götürüb çıxır.

Sükut.

LENNİ. Sən mənim pendirli sendviçimi götürmüşsən?

TEDDİ. Hə.

LENNİ. Onu mən özüm üçün düzəltmişdim. Kökəni yarı bölüb üstünə yağ çəkdim. Sonra da bir tikə pendir kəsib ortasına qoydum. Sendviçi boşqaba qoydum, boşqabı da bufetə. Bütün bunları getməmişdən qabaq eləmişdim. İndi gəlmişəm, sən isə artıq onu yemisən.

TEDDİ. Bəs indi neyləyək?

LENNİ. Gözləyirəm, görüm sən nə vaxt üzr istəyəcəksən.

TEDDİ. Lakin, Lenni, mən bunu bilə-bilə elədim.

LENNİ. Demək istəyirsən ki, sən onu səhvən yeməmişsən?

TEDDİ. Yox, sən sendviçi ora qoyanda gördüm. Sonra da acdım və yedim.

Pauza.

LENNİ. Misilsiz həyasızlıqdır. (*Pauza.*) Sən axı öz qardaşına qarşı niyə belə... qisasçısan? Mən təəccüb edirəm. (*Pauza.*) Ted, deyəsən, bu, sənin mənə qarşı həqiqi münasibətidir, eləmi? Sən öz kartlarını açdın. Daha doğrusu, sənin qarşını indi daha heç nə kəsmir. Bunu başqa necə izah etmək olar? Kiçik qardaşının sendviçini təpşdirmək, onun məxsusi özü üçün hazırladığı sendviçi, özü də qardaş işdə olanda; burada ikibaşlı heç nə yoxdur, hər şey gün kimi aydındır. (*Pauza.*) Deyərdim ki, son altı il ərzində bir qədər qaraqabaq olmusan. Bir qədər qaraqabaq. Daha açıq deyilsən. Ünsiyyətə az meyil göstərirsən. Bu qəribədir, çünki elə düşünürdüm ki, bu qədər günəşi və cürbəcür yaxşı şeyləri bol olan, geniş ərazili Amerika Birləşmiş

Ştatlarında, sənin tutduğun lektor mövqeyində, oranın intellektual həyatının mərkəzində, köhnə və mehriban tələbə şəhərciyində olan birisini gözəl həyatın nəsimi şövqə gətirər, insanı həvəsləndirər; fikirləşirdim ki, bütün uşaqların əyləncə, hovuz, “Qrey-haund” avtobusları və sairə, tonlarla buz kimi su, rahat bermud şortları, günün və gecənin istənilən saatında qəhvə, yaxud holland cini içmək mümkün olan və başqa üstünlüklərə malik köhnə və mehriban tələbə şəhərciyində sən qaraqabaq deyil, daha istiqanlı olarsan. Çünki, bunu bil ki, Teddi; biz səndən nümunə, örnək götürürük. Sənin ailənin üzvləri sənə hörmət edir, oğlan və bilirsən, daha nə edir? Səndən nümunə götürməyə, sənin kimi olmağa çalışır. Çünki bizim iftixarımızın əsas predmetisən. Elə ona görə də qayıdanda bu qədər sevindik, səni doğma yerlərdə görməkdən sevinirdik. Bax sevincimiz buna görə idi. (*Pauza.*) Yox, sən məni dinlə, Ted, şübhə yoxdur ki, buralarda sizin kimi zəngin həyat yaşamırıq. Lakin bir-birimizə yaxınıq. Əlbəttə, başımız qarışıqdır. Coy – boksla, mən – öz işimlə, atamız hələ də əla poker oynayır və bir də mətbəx də onun öhdəsindədir; o, əvvəlki kimi əla yemək bişirir, Sem əmi isə şirkətlərinin ən yaxşı sürücüsüdür. Lakin buna baxmayaraq, biz birlikdəyik, Teddi, sən də bizim ayrılmaz parçamızsən. Biz öz bağçamızda sakitcə oturub gözlərimizi gecə səmasına zilləyəndə yanımızda mütləq boş stul olur, sənin stulun, Ted. Odur ki uzun ayrılıqdan sonra bura qayıdanda biz səndən bir az güzəşt gözləyirik, *je ne sais quoi*¹ bir az ürək genişliyi, bir azca qəlbiaçılıq – bu, bizi həvəsləndirərdi. Biz bütün bunları səndən elə gözləyirik ki... Amma nə alırıq? Nə alırıq? Sən məgər bunu bizə verdin?

Pauza.

TEDDİ. Hə.

¹ Necə deyirlər (*fr.*)

Coy pillələrlə enir, əlində qəzet var.

LENNİ (*Coya*). İşlər necədir?

COY. E-e... pis deyil.

LENNİ. Bu nə deməkdir? (*Pauza.*) Bu nə deməkdir?

COY. Pis deyil.

LENNİ. Bilmək istəyirəm ki, "pis deyil" nə deməkdir?

COY. Sənə nə var?

LENNİ. Coy, danış görüm qardaşına, hər şeyi danış.

Pauza.

COY. Mən işin axırına çata bilmədim.

LENNİ. Axırına çata bilmədin? (*Pauza. İsrarla.*) Axırına çata bilmədin? Axı sən onunla düz iki saat keçirdin.

COY. Nə olsun?

LENNİ. Onunla iki saat keçirdin və axıra çata bilmədin!

COY. Nə olsun ki?

LENNİ (*ona yaxınlaşır*). Nə demək istəyirsən?

COY. Necə yəni?

LENNİ. Demək istəyirsən ki, o dinamodur? (*Pauza.*)

O dinamodur! (*Pauza.*) Sən bu barədə nə fikirləşirsən, Ted? Sən demə, arvadın dinamo imiş. Bu onunla iki saat bir yerdə olub, amma axıra çata bilməyib.

COY. Mən demədim ki, o dinamodur.

LENNİ. Sən zarafat edirsən. Məncə, məsələ belədir – o dinamodur, hə, Ted?

TEDDİ. Bəlkə, ona lazımı cür yaxınlaşa bilməyib.

LENNİ. Coy? Yaxınlaşa bilməyib? Güldürmə məni. Əşi bunun həyatındakı qızların sayı sənin yediyyin pirojnalarnın sayından çoxdur. O valehedicidir. Bizim ona çatmağımıza bilirsən nə qədər var?! Ona axırıncısından danış, Coy, axırıncısından.

Pauza.

COY. Hansından?

LENNİ. Axıncısından da. Biz maşını saxlayanda vardı ha...

COY. Hə-ə, ondan... hə... deməli, ötən həftə Lenninin maşınında...

LENNİ. Yəni “Alfo-Romeo”sunda ...

COY. Qoymuşduq üstünə, gedirdik...

LENNİ. Həbsxananın yanında.

COY. “Skrabs” tərəfdə.

LENNİ. İstəyirdik, Şimali Peddingtonla gedək.

COY. Hə-ə... özü də artıq gec idi, elədir?

LENNİ. Hə, çox gec idi, dalını danış.

Pauza.

COY. Sonra biz... yolun qırağında bir maşın gördük... iki qız vardı.

LENNİ. Bir də onların oğlanları.

COY. Hə, orada iki gədə də vardı. Deməli, biz çıxırıq... deyirik onlara... deyirik ki, çıxıb getsinlər... dedik, onlar da... getdilər... Biz də qızları maşından çıxardıq...

LENNİ. Onları “Skrabs”a aparmadıq.

COY. Polis şübhələnərdi... özün başa düşürsən də. Biz onları xarabalığa apardıq... ora bomba düşmüşdü.

LENNİ. Hə, xarabalığa.

COY. Hə, hər tərəfdə kərpic qırıqları-zad vardı. *(Pauza.)* Hə, onları da... elə orada... məsələlərini həll elədik.

LENNİ. Sən ən ləzzətli yerini buraxdın. Ən ləzzətli yeri qaldı!

COY. Nəyi deyirsən?

LENNİ *(Teddiyə)*. Onun qızı deyir: “Mənim etirazım yoxdur, amma hamiləlik əleyhinə vasitə lazımdır”. – “Məndə hamiləlik əleyhinə vasitə-zad yoxdur”, – bizim Coy ona belə cavab verdi. “Onda olmaz, eləmə”, – qız dedi. “Yox, olar, eləyəcəyəm, – hamiləlik əleyhinə vasitələrə isə tüpürmək belə istəmirəm”. *(Gülür.)* Onda hələ mənimki də

güldü bunu eşidəndə. Hə, o da güldü. Odur ki bizim Coyu saxlamaq çox çətindir, əgər özü istəyirsə, iş bitdi, başa düşdün? İndi isə o, sənin arvadınla iki saat keçirib, amma axıra çata bilməyib. Deməli, sənin arvadın dinamodur, Ted. Necə, Coy? Sən razı qaldın? Amma razı qaldığını söyləmə mənə, axıra çatmamısan axı.

Pauza.

COY. Mən o qədər axıra çatmışam ki. Neçə dəfələrlə olub. Bəzən... razı qalmaqlar... heç axıra çatmadan da razı qala bilərsən. Bəzən isə... heç nə almadan belə... xoşbəxt olmaq mümkündür.

Lenni diqqətlə ona baxır.

Giriş qapısının önündə Maksla Sem görünürlər.

MAKS. Bu fahişə haradadır? Hələ yatağından çıxmayıb? O, bizim hamımızı heyvana döndərəcək.

LENNİ. O dinamodur.

MAKS. Nə?

LENNİ. Coy da onun qarmağına keçib.

MAKS. Nə mənada?

TEDDİ. İki saat olub yanında, amma istəyinə çatmayıb.

Pauza.

MAKS. Mənim Coyum? O, mənim oğlumun başına da belə bir oyun açıb? İşə bir bax. Sən özünü necə hiss edirsən, oğlum? Yaxşısan?

COY. Əlbəttə, hər şey qaydasındadır.

MAKS (*Teddiyə*). O, səninlə də eyni oyunu çıxarır?

TEDDİ. Yox.

LENNİ. O, hər şey eləyir, lap axıra kimi.

MAKS. Sən elə düşünürsən?

COY. Yox.

Pauza.

SEM. Bu, onun qanuni əridir. O da bunun qanuni arvadı.

COY. Yox! O da eləmir! Deyirəm sizə. Sizə deyirəm. Kim desə ki, onunla axıra kimi eləyir, onu öldürərəm.

MAKS. Coy... niyə belə həyəcanlısan? (*Lennyə.*) Ona görə belə eləyir ki, vəziyyəti yaxşı deyil, dilxordur. Sən başa düşürsən, nə baş verib?

COY. Kim dilxordur?

MAKS. Coy. Heç kəs demir ki, sən haqlı deyilsən. Əksinə, hamı deyir ki, haqq sənəin tərəfindədir. (*Pauza. Qalanlarına tərəf çönmür.*) Bilirsiniz nə var? Görünür, evdə qadının olması heç də pis deyil. Bəlkə də, lap yaxşıdır. Kim bilir? Bəlkə, onu burada saxlamaq lazımdır. (*Pauza.*) Gəlin soruşaq: o, burada qalmaq istəyirmi?

Pauza.

TEDDİ. Ata, qorxuram ki, istəməyə. O tam sağlam deyil, biz evə, uşaqlarımızın yanına qayıtmalıyıq.

MAKS. Sağlam deyil? Mən axı sənə demişəm ki, xəstələrə qulluq etməyi yaxşı bacarıram. Bu barədə narahat olma. Yəqin, biz onu burada saxlayarıq.

Pauza.

SEM. Sarsaqlama.

MAKS. Burada nə sarsaqlıq var ki?

SEM. Boş-boş danışırsan.

MAKS. Mən?

SEM. Onun axı üç uşağı var.

MAKS. Yenə olar! Burada. Əgər istəsə, burada da olar.

TEDDİ. O daha istəmir.

MAKS. Sən haradan bilirsən bunu, hə, Ted?

TEDDİ (*təbəssümlə*). Onun üçün ən yaxşısı mənəimlə evə qayıtmaqdır, ata. Düz deyirəm. Biz axı evliyik, sən bilirsən.

MAKS (*çırtıq çalaraq otaqda gəzişir*). Əlbəttə, biz ona pul ödəyəsi olacağıq. Başa düşürsünüz? Biz ona cibxərcliyi vermədən saxlaya bilmərik. Gərək balaca bir maaş ayıraq.

COY. Əlbəttə, verməliyik. Onun cibxərcliyinə ehtiyacı olacaq.

MAKS. Mən də onu deyirəm də. Qadının, özünə, heç olmasa, corab alması üçün pulu olmalıdır.

Pauza.

LENNİ. Bəs pulu haradan tapacağıq?

MAKS. Yaxşı, onun qiyməti nə qədər ola bilər? Hər halda, yüzdən artıq deyil.

LENNİ. Mən soruşuram ki, daha bir qarnı doyurmaq üçün pul haradan tapılacaq? Hələ geyindirmək də lazımdır. Siz bunu başa düşürsünüz?

COY. Mən ona paltar alaram.

LENNİ. Nəylə?

COY. Maaşımın müəyyən hissəsini ona sərf edəcəyəm.

MAKS. Yaxşı, belə edək də. Ortaya bir papaq qoyarıq. İanə toplayarıq. Hamımız yetkin adamlarıq, məsuliyyət hissimiz var. Hər birimiz nəşə verərik. Bu elə demokratiya ruhuna da uyğundur.

LENNİ. Bu, bizə baha başa gələcək, ata. (*Pauza.*) Demək istəyirəm ki, o, nimdəş paltar geyə bilən qadınlardan deyil. Ona gərək ən son dəbdə olan şeylər verəsən. Məgər siz istəməyəcəksiniz ki, o, əla geyinsin?

MAKS. Lenni, əgər kiçik bir irad tutsam, etiraz etməzsən? Səni tənqid etmək istəmirəm, amma mənəcə, məsələnin maddi tərəfinə həddindən ziyadə diqqət yetirirsən. İşin başqa tərəfi də var axı. İnsani tərəfi. Başa düşürsən, nə deyirəm? Onları da unutma.

LENNİ. Unutmaram.

MAKS. Hə, unutmasan yaxşıdır. (*Pauza.*) Qulaq as, biz onunla uyğun davranacağıq, daha doğrusu, o, necə adət edibsə, eləcə. Axı o, küçə qadını deyil, mənim gəlinimdir.

COY. Düzdür.

MAKS. Bax görürsünüz. Coy da nəşə verəcək, Sem də...

Sən ona baxır.

Mən də öz təqəüdümdən nəsə ayıraram. Lenni də bunu eləyər. Bəs sən, Ted? Sən ortaya nə qədər qoyacaqsan?

TEDDİ. Mən ortaya heç nə atası deyiləm.

MAKS. Nə? Öz şəxsi arvadını saxlamaq istəmirsən? Zibilin biri. Sənin anan bu münasibətini görsəydi, yerindəcə canı çıxardı.

LENNİ. Ey, ata. *(İrəli çıxır.)* Mənim ideyam daha yaxşıdır.

MAKS. Nə ideyadır elə?

LENNİ. Bizim belə xərclərə qatlaşmağımız gərək deyil. Mən belə qadınları tanıyıram. Onları saxlamaq bütün büdcəmizi darmadağın edər. Mənim təklifim daha yaxşıdır. Niyə onu Qrik-Stritə düzəltməyək ki?

Pauza.

MAKS. Yəni öz işiylə məşğul olsun, hə? *(Pauza.)* Dahiyanədir. Parlaq ideyadır. Daha doğrusu, özü qazansın pulunu – arxası üstə uzanıb qazansın?

LENNİ. Hə.

MAKS. Çox gözəl. Amma bu, natamam iş günü olmalıdır. Bütün gecəni evdə olmamasına yol vermək olmaz.

LENNİ. Mən onun iş gününü qısaltaram.

MAKS. Neçə saat?

LENNİ. Hər gecə dörd saat.

MAKS *(tərəddüdlə)*. Bəs eləyər?

LENNİ. Dörd saata o, babat pul qazanar.

MAKS. Nə bilim, sən daha yaxşı bilərsən. Düzdür. Əlbəttə, biz yol vermərik ki, qız əldən düşənə kimi çalışsın. Axı evdə də qayğıları olacaq. Onu Qrik-Stritə nə vaxt düzəldirsən?

LENNİ. Qrik-Strit vacib deyil, ata. Şəhərin o hissəsində mənim nə qədər mənzilim var.

MAKS. Doğrudan? Bəs mən necə olacağam? Niyə onlardan, heç olmasa, birini mənə vermərsən?

LENNİ. Sən artıq heç bir cinsə aid deyilsən.

COY. Qulaq asın, siz nədən danışırsınız belə?

MAKS. Mən bilirəm, o nə deyir. Lenni söyləyir ki, bu qız özü-özünü təmin eləyə bilər. Sən necə bilirsən, Teddi? Bu, bütün problemlərə son qoyar, elə deyil?

COY. Ey, dayanın bir. Mən onu başqalarıyla bölüşmək istəmirəm.

MAKS. Nə dedin?

COY. Mən onu dərənin avaralarıyla bölüşmək istəmirəm!

MAKS. Dərənin avaraları! Sən özünü nə hesab edirsən! Özündənrazılığa bir bax! *(Lenniyə)* Nədir, onun yanına dərənin avaralarını gətirəcəksən?

LENNİ. Mənim çox hörmətli müştərilərim var, Coy. Sən onlarla müqayisəyə belə gələ bilməzsən.

MAKS. Əgər səni onun müştəriləri siyahısına daxil etsək, özünü bəxtəvər say.

COY. Heç fikirləşməzdim ki, onu başqalarıyla bölüşəsi olacağam!

MAKS. Amma böləsi olacaqsan. Ya da o elə indicə Amerikaya çıxıb gedəcək. Bildin? *(Pauza.)* Onsuz da, qatmaqarışıq işdir, hələ bir sən də soxulursan. Məni bəzi şeylər narahat edir. Onun səviyyəsi kifayət qədər yüksəkdirmi? Hə? Bunu sən bilərsən, Teddi. Səncə, onun səviyyəsi var da? *(Pauza.)* Mən o dinamo məsələsini xatırladım... Bu nədir, adətidir onun? Əgər belə bir şey varsa, o, bu iş üçün yaramaz. *(Pauza.)*

TEDDİ. Bu, sadəcə məhəbbət oyunlarıdır... Mən hesab edirəm ki... mən hesab edirəm ki... elə də olub.

MAKS. Məhəbbət oyunları? İki saatin hamısı? Əcəb məhəbbət oyunudur!

LENNİ. Düşünürəm ki, bu, bizi narahat etməlidir, ata.

MAKS. Haradan bilirsən?

LENNİ. Mən bir mütəxəssis kimi deyirəm. *(Teddiyə yaxınlaşır.)* Qulaq as, Teddi, sən, yəqin, bizə kömək edə bilərsən də, Amerikaya bir neçə açıqca göndərsəydim... bilirsən

də, qəşəng... üstündə soyadı, telefonu da olsun... sən onları... bura gəlməyə hazırlaşan müxtəlif adamlara paylaya bilərdin. Əlbəttə, bu işdə sənin də müəyyən faizin olacaq.

MAKS. Amma onlara demə ki, o, sənin arvadındır.

LENNİ. Biz onu necəsə başqa cür adlandıracağıq. Ya Dolores, ya da başqa bir ad.

MAKS. Ya da ispaniyalı Cekki.

LENNİ. Qızışma, ata. Ona nəcib bir ad qoymaq lazımdır... məsələn, Sintiya, ya da Cillian.

Pauza.

COY. Cillian.

Pauza.

LENNİ. Demək istəyirəm ki, Teddi, yəqin, çoxlu professor, kafedra müdiri və sairə tanıyırsan. Onlar bir həftə burada, “Savoy”da yaşayanda mütləq rahat yer tapmalıdır ki, babat bir qancığı necə lazımdır minsin. Və sən, təbii ki, onları mötəbər informasiya ilə təchiz edə bilərsən.

MAKS. Əlbəttə. Onlara lazımi məlumatı ötürə bilərsən. Mərc gələk ki, ikicə ay keçməmiş bizim əlimizdə arzulayanların bütöv bir siyahısı olacaq.

LENNİ. Sən Birləşmiş Ştatlardakı nümayəndəmiz ola bilərsən.

MAKS. Əlbəttə. Biz beynəlxalq arenaya çıxacağıq. Onda “Pan Amerikan” bizə lazımi güzəştlər də verər.

Pauza.

TEDDİ. O axı... çox tez qocalacaq.

MAKS. Yox... Bizim zamanda nə qocalmaq! İndi sağlamlıq xidməti bilirsən, necə işləyir? Qocalacaq! Necə qocala bilər axı o? O boyda ləzzətin içində qocalmaq olar?!

*Pillələri Rut düşür. O geyimdədir.
Otağa girir, hamıya gülümsünür və oturur.*

Sükut.

TEDDİ. Rut... mənim ailəm sənə uzun müddət burada qalmaqı təklif edir. Təxminən... qonaq qalmaq. Əgər bu ideyadan xoşun gəlirsə, etirazım yoxdur. Evdə biz birtəhər keçinərik... sən qayıdana kimi.

RUT. Nə böyük ürəyiğenişlik...

MAKS. Bu... elə bizə də böyük ləzzət bəxş edəcək.

Pauza.

RUT. Qorxuram, bu, sizin üçün problem yarada.

MAKS. Problem? Sən nədən danışırsan?! Nə problem? Qulaq as, gör nə deyirəm. Mənim yazıq Cessim öləndə – elə deyil, Sem? – bu evdə qadın yox idi. Bircə dənə də. Bu evdə. Deyim niyə. Çünki onların anasının obrazı bizə çox əziz idi və başqa bir qadın... bu obrazı ləkələyə bilərdi. Amma sən... Rut... sən yalnız gözəl qadın deyilsən, həm də qohumumuzsan. Bizə qohumsan. Sənin yerin buradır.

Pauza.

RUT. Çox mütəəssirəm.

MAKS. Əlbəttə mütəəssirsən. Elə mən də mütəəssirəm.

Pauza.

TEDDİ. Rut, deməliyəm ki... əgər qalsan, kəməriini bir az möhkəm çəkməli olacaqsan. Maliyyə cəhətdən. Atam elə də varlı deyil.

RUT (*Maksa*). Təəssüflənirəm.

MAKS. Yox, sadəcə, sən də evə nəşə gətirməlisən, vəssalam. Bir neçə pens. Artıq gərək deyil. Coy çempion olana kimi. O, çempion olanda isə... onda daha...

Pauza.

TEDDİ. Ya da mənimlə gedə bilərsən.

LENNİ. Biz sənin üçün mənzil kirayələyərđik.

Pauza.

RUT. Mənzil?

LENNİ. Hə.

RUT. Harada?

LENNİ. Şəhərdə. (*Pauza.*) Amma burada, bizimlə də yaşaya bilərsiniz.

MAKS. Əlbəttə, bilərsiniz. Bu elə sizin evindir. Öz ailənin içində qala bilərsiniz.

LENNİ. Ora isə axşamlar bir neçə saatlıq baş çəkirsən, vəssalam.

MAKS. Cəmi ikicə saatlıq. Vəssalam.

LENNİ. Burada yaşamaq üçün kifayət qədər qazanacaqsan.

Pauza.

RUT. O mənzildə neçə otaq olacaq?

LENNİ. Çox olmayacaq.

RUT. Mən, heç olmasa, üç otaq, bir də hamam istərdim.

LENNİ. Sənə üç otaq və vanna lazım deyil.

MAKS. Vanna otağı lazımdır.

LENNİ. Daha üç otaq yox da.

Pauza.

RUT. Mən çox istərdim. Düz deyirəm.

LENNİ. İki bəs edər.

RUT. İki bəs eləməz. (*Pauza.*) Mənə qarderob otağı, istirahət və yataq otaqları lazımdır.

Pauza.

LENNİ. Yaxşı, biz sənə üçotaqlı, vannalı mənzil kirayələyərək.

RUT. Rahatlığı olacaq?

LENNİ. Bütün rahatlığı olacaq.

RUT. Qulluqçusu da?

LENNİ. Əlbəttə. (*Pauza.*) Əvvəlcə biz səni maliyyələşdirərək, sonra, iş yoluna düşəndə hissə-hissə qaytararsan.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

RUT. Yox, mən buna razı deyiləm.

LENNİ. Niyə?

RUT. Siz ilkin məsrəflərinizi, sadəcə, işə kapital qoyuluşu kimi qiymətləndirməlisiniz.

Pauza.

LENNİ. Başa düşürəm. Yaxşı.

RUT. Təbii ki, məni zəruri geyimlə də təchiz edəcəksiniz.

LENNİ. Biz səni hər şeylə təmin edəcəyik. Bütün zəruri şeylərlə.

RUT. Mənə həddindən artıq çox şey lazım olacaq. Yoxsa narazı qalaram.

LENNİ. Sənin hər şeyin olacaq.

RUT. Təbii ki, lazım olan şeylərin inventar siyahısını hazırlayacağam və şahidlərin iştirakıyla ora imza atmalı olacaqsınız.

LENNİ. Təbii.

RUT. Müqavilənin bütün aspektləri və işə götürmənin şərtləri biz müqaviləni imzalamamışdan əvvəl müəyyən edilməlidir.

LENNİ. Əlbəttə.

Pauza.

RUT. Beləliklə, bu layihəni real layihə saymaq olar.

LENNİ. Məncə də elədir.

MAKS. Bütün günü isə, təbii ki, sərbəst olacaqsan. Əgər meylin olsa, mətbəxdə bizə azacıq kömək eləyə bilərsən.

LENNİ. Çarpayıları yığışdırarsan.

MAKS. Otağa əl gəzdirərsən.

TEDDİ. Bizimlə bir yerdə.

SEM (*irəli yeriyərək, birnəfəsə*). Mən də onları aparanda Mak-Qreçor Cessinin işinə mənim maşınımın arxa oturacağında baxırdı. (*O, boğuş səslə çığırır, yıxılıb hərəkətsiz qalır.*)

Hamı ona baxır.

MAKS. Ona nə oldu? Öldü?

LENNİ. Hə.

MAKS. Meyit? Mənim evimin döşəməsində meyit?
Yığışdırın onu buradan! Rədd eləyin!

COY (*Semin üzərinə əyilərək*). O ölməyib.

LENNİ. Bəlkə də, o otuz saniyə ərzində ölü idi.

MAKS. O heç ölmədi də!

LENNİ (*Semə baxır*). Hə, hələ nəfəs alır.

MAKS (*Semə işarə edərək*). Bilirsiniz, bu adamın nəyi vardı?

LENNİ. Niyə “vardı”? Elə indi də var.

MAKS. Hə, var! Xəstə təxəyyülü var.

Pauza.

RUT. Hə, sizin ideya mənə çox cəlbedici görünür.

MAKS. Sən bütün məsələləri bu gün yerbəyer etmək
istəyirsən, yoxsa hələlik saxlayaq?

RUT. Hələlik saxlayaq.

TEDDİ (*qalxır və Semə baxır*). İstəyirdim ondan xahiş
edim ki, məni aeroporta aparsın. (*Çamadanlarına tərəf gedib
birini götürür.*) Səninkini isə, Rut, qoyuram qalsın. Yaxşı,
metro ilə gedərəm.

MAKS. Qulaq as, əgər əks istiqamətdə getsən, əvvəlcə
sağa, sonra sola, xatırlayırsan da, orada taksiyə minə bilərsən.

TEDDİ. Hə, bəlkə də, sən deyən kimi elədim.

MAKS. Ya da metro ilə “Pikadilli-Serkus”a kimi gedə bilər-
sən, cəmi on dəqiqəlik yoldur, oradan da taksi ilə aeroporta.

TEDDİ. Hə, yəqin, elə dediyin kimi eləyəərəm.

MAKS. Amma nəzərə al, səndən pulu ikiqat alacaqlar.
Obaş-bubaşa. Çünki ora kimi məsafə altı mildən çoxdur.

TEDDİ. Hə. Salamət qal, ata. Özündən muğayət ol.

Onlar bir-birinin əlini sıxırlar.

MAKS. Çox sağ ol, oğlum. Qulaq as, gör nə deyəcəyəm.
Səni görmək çox xoş idi.

Pauza.

TEDDİ. Mənə də səni görmək xoş idi.

MAKS. Sənin oğlanların mənim barəmdə bilirlər, hə? Səncə, babalarının şəklini alsalar, onlara xoş olar?

TEDDİ. Hə, xoş olar.

Maks pulqabısını çıxarır.

MAKS. Məndə biri var. Burada, pulqabındadır. Bir dəqiqə. Budur. Xoşları gələcək bundan?

TEDDİ (*fotoşəkli götürərək*). Onlar sevinəcəklər. (*Lenniyə sarı çönür.*) Əlvida, Lenni.

Onun da əlini sıxır.

LENNİ. Hələlik, Ted. Səni görməyimə şad oldum. Sağ-salamat çatasan.

TEDDİ. Salamət qal, Coy.

COY (*tərpənmədən*). Hələlik.

Teddi giriş qapısına tərəf gedir.

RUT. Teddi.

Teddi çönür. Pauza.

Yad adama çevrilmə...

Teddi çıxır və arxasınca giriş qapısını bağlayır.

Sükut. Üç kişi durub. Rut sakit bir pozada stulda əyləşib. Sem qumıldanmadan uzanıb. Coy aramla otaqdan keçib Rutun stulu qarşısında dizi üstə çökür. Rut yüngülcə onun başına toxunur.

O, başını onun dizi üstünə qoyur. Maks onlara tərəf əylərək dala-qabağa hərəkətlər edir.

Lenni hərəkətsiz durub.

MAKS (*Lenniyə tərəf çönərək*). Yəqin, mən çox qocayam. O, məni qoca sayır. (*Pauza.*) Axı bir o qədər də qoca deyiləm. (*Pauza.*) Fikirləşirsən ki, sənin üçün həddindən artıq qocayam? (*Pauza.*) Qulaq as, elə bilirsən ki, həmişə bu əfəllə olacaqsan, hə? Elə bilirsən ki, onu istədiyini kimi...

istədiyın vaxt... istədiyın yerdə eləyəcəksən? Sən işləməyə gedəcəksən! Və onların qulluğında dayanacaqsan, aydındır? (Pauza.) O, bunu anlayır? (Pauza.) Lenni, səncə, o başa düşür... (başlayır kəkələməyə) ki... ki... biz nə düşünmüşük? Biz... nə istəyirik? Fikirləşirsən ki, ona hər şey aydındır? (Pauza.) Məncə, tamam yox. (Pauza.) Başa düşürsən nə barədə danışırım? Qulaq as, məndə elə hissiyyat var ki, o, bizim hamımızı barmağına dolayacaq, mərc qoşacaq? Bizdən istifadə edəcək, istifadə edəcək bizdən, bunu mən sizə deyirəm! Mərc gələk? (Pauza.) O... güzəştə getməyəcək! (Zarıyır, çəliyi qapır və onun stulunun yanında dizi üstə düşür. Bədəni çökməyə başlayır. O, zarılısını kəsərək qəddini dikəldir. Hələ də dizləri üstə duraraq ona baxır.) Mən qoca deyiləm. (Pauza.) Sən məni eşidirsən? (Dartınaraq üzünü ona yaxınlaşdırmaq istəyir.) Öp məni.

*Rut Coyun başını aramla sığallamağa davam edir.
Lenni ayaq üstə onlara tamaşa edir.*

Pərdə

GÖZƏTÇİ

İŞTİRAK EDİRLƏR:

- MİK – yaşı otuza yaxın kişi
ASTON – yaşı otuzdan yuxarı kişi
DEVİS – qoca

Hadisələr Londonun qərb rayonunda cərəyan edir.

*Otağın arxa divarında
yariya kimi kisə parçayla örtülü pəncərə var.
Sol divarın qarşısında dəmir çarpayı durur. Üstündən rəf asılıb;
içində rəng, bolt, qayka, şurup qutuları. Çarpayının yanında
cürbəcür qutular daha çoxdur. Səhnənin dərinliklərində, sağtərəfdəki
divarda qapı görünür. Arxa divarın qarşısına köhnə əlüzuyuan,
nərdivan, kömür üçün vedrə, otbiçən, mağazalarda istifadə olunan
araba, müxtəlif qutular, yeşiklər qalaqlanıb. Bütün bu şeylərin
altından daha bir dəmir çarpayı görünür. Yanında qaz pılətəsi var.
Pilətinin üstündə Buddanın heykəli qoyulub. Sağ divarda buxarı var.
Onun yanında isə çamadanlar, bükülmüş xalça, lehimpləmə lampası,
aşmış stul, bir neçə trafaret, paltarasan, bir neçə qısa taxta parçası,
balaca elektrik qızdırıcısı və köhnə toster görünür.*

*Bütün bunlar köhnə qəzetlərdən ibarət qalağın üstündədir.
Sol divarda, Astonun çarpayısının altında işə salınmayana kimi
görünməyən tozsoran var. Tavandan vedrə asılıb.*

Birinci pərdə

Qıç axşamı.

*Mik çarpayının üstündə oturub. Əynində dəri gödəkcə var.
Sakitlik. O, tələsmədən otağı nəzərdən keçirir,
hər bir əşyanı ayrı-ayrılıqda süzür. Gözlərini
tavana zilləyib oradan asılmış vedrəyə baxır.
Bir müddət sakit, hərəkətsiz, düz qarşısına
baxaraq oturur. Giriş qapısı çırpılır.*

Sakit səslər eşidilir.

*Mik üzümü çevirib qalxır, sakitcə qapıya sarı gedir,
çixır və arxasınca qapını örtür. Sakitlikdir.*

*Yenə səslər eşidilir. Səslər yaxınlaşır və kəsilir.
Qapı açılır. Əvvəlcə Aston içəri girir, sonra
Devis – ağır nəfəs ala-ala, yöndəmsiz hərəkətlərlə.
Astonun əynində nimdaş tviit palto var, paltonun altından
nazik, köhnə, tünd-göy kostyum, poluver, bozarmış köynək
və qalstuk görünür. Devisin əynində nimdaş qəhvəyi
palto, yöndəmsiz şalvar, jilet, lüt bədənə geydiyi
sırınma və səndəl var. Aston açarı cibinə qoyub
qapını örtür. Devis ətrafına göz gəzdirir.*

ASTON. Otur.

DEVİS. Sağ ol. (Ətrafa göz gəzdirərək) Uff...

ASTON. Bir dəqiqə. (Stul axtarır, buxarının böyründəki
bükülü xalçanın yanında duranı görür və onu üstünə qalaqlanmış
əşyaların altından çəkib çıxarmağa çalışır.)

DEVİS. Oturum? Of-f... Heç oturmamışam... Səhərdən
dizimi də qatlamamışam, bircə dəfə də... pah səni...

ASTON (stulu qoyaraq). Buyur.

DEVİS. Bütün gecəboyu onca dəqiqə fasilə verirlər,
amma başını soxmağa yer olmur, bütün yerlər tutuludur.
Bu yunanların-zadların yeri vardı, polyakların, yunanların,
qaraların – hamısının vardı, bütün gəlmələr oturmuşdular.
Mən işə işləyirdim... orada işləyirdim axı...

*Aston çarpayının üstündə oturur,
içində tənbəki olan dəmir qutusunu çıxarıb
siqaret eşməyə başlayır. Devis ona göz qoyur.*

Bütün qaralar oturmuşdu; qaralar, yunanlar, polyaklar,
hamısı, işə bax ha, yerlərindən tərpnəmək istəmirdilər, mənim
acığımıza, elə bil, zibil-zadam onlar üçün. Biri mənə yaxın-
laşanda, ay dedim ha ona...

Susurlar.

ASTON. Əyləş.

DEVİS. Yaxşı, amma əvvəlcə gərək... başa düşürsən
də, əvvəlcə gərək sakitləşim, aydındır? Orada az qalmışdılar
nəfəsimi kəsələr. (Bərkdən çıxırub yumruğunu oynadır, arxasını
Astonə çevirib divara baxır.)

Pauza.

ASTON (*siqaret yandırır*). Eşmə istəyirsən?

DEVİS (*çönərək*). Nə? Yox-yox, mən siqaret çəkmirəm. (*Pauza. Astona yaxınlaşır.*) Amma bura bax, bir az tütün götürüm; qəlyan üçün, əgər icazə verirsənsə.

ASTON (*dəmir qutunu ona tərəf uzadır*). Al. Buradan götür.

DEVİS. Hə, buna görə çox sağ ol. Elə qəlyanın malıdır, bəs eləyər. (*Qəlyanını cibindən çıxarıb, doldurmağa başlayır*). Məndə də bir qutu vardı, amma... lap bu yaxınlarda əkişdirdilər onu. Qərb şosesində əkişdirdilər. (*Qutunu irəli uzadır.*) Hara qoyum bunu?

ASTON. Ver bura.

DEVİS (*qutunu ona verərək*). Hə, bu gün mənə yaxınlaşan kimi yaxşıca göstərdim ona. Hə? Eşitdin də, hə?

ASTON. Hə, gördüm, sənə əl qaldırırdı.

DEVİS. Əl qaldırırdı? Sənin də vecinə deyildi. Əclaf, mən qoca adamam, bunun dartınmağına bir bax, mən kimləri tanımıram ki...

Pauza.

ASTON. Hə, onun sənə üstünə əl qaldırdığını gördüm.

DEVİS. Hamısı zibildir, qardaşım. Elə bil, lap donuzdurlar. Mən, bəlkə də, lap sərsərilik eləmişəm, amma inan mənə, həmişə təmiz olmuşam. Mənim özümə baxmağım var. Elə arvadımı da ona görə atdım. Toydan iki həftə sonra, amma yox, bir həftə ancaq olardı, qazanın qapağını açıram, orada bilirsən nə var? Onun bir yığın yuyulmamış tumanı. Göyərti qazanında, hə. Göyərti pörtlətdiyimiz qazanda. Atıb getdim. Onu elə sonuncu dəfə həmin o gün görənəm. (*Otaqda ayaqlarını sürüyə-sürüyə gəzişir, Buddanın heykəlinin önündə durur, ona baxır, sonra da çönür.*) Mən gümüş qab-qacaqdan da yemişəm, bəs nə bilmişdin? Amma artıq yaş o yaş deyil. Yadımdadır, qabaqlar heç kəsdən əskik deyildim. Üstümə çox əl-qol aç, xoruzlana bilmirdilər. İndi isə sağlamlığım da

əl vermir. Bir-iki dəfə əməlli-başlı tutmalarım olub. (*Pauza. Astona yaxınlaşır.*) Sən gördün, onun başına nə gəldi?

ASTON. Axırına çatdım.

DEVİS. Yaxınlaşır mənə, vedrəni soxuşdurub deyir ki, bəs apar bu çirkabı zibilliyə. Çirkab atmaq mənim işim deyil! Onların bu iş üçün məxsusi bir oğlan uşağı var! Məni işə çirkab atmağa götürməyiblər! Vəzifəm döşəməni süpürmək, masaların üstünü yığışdırmaq, bir az qab-qasıq yumaqdır, bunların zibil atmağa nə aidiyyəti var ki?!

ASTON. Hə də! (*Sağ tərəfə gedib tosteri götürür.*)

DEVİS (*onun dalınca gedir*). Yaxşı, lap fərz eləyək ki, lazımdır. Turalım. Turalım ki, mən vedrəni atmalıydım, bəs o nə zibildir ki, mənə əmr versin? Biz onunla tən işləyirik. O, mənim rəisim deyil. Buna bir bax, komandır çıxıb mənimçün.

ASTON. O, yunan idi?

DEVİS. Yox, bu, yox. Bu, şotland idi. Şotlandiyadandı.

*Aston tosterlə öz çarpayısının yanına qayıdır,
məftilini açmağa başlayır.*

(*Onun arxasınca düşüb*). Sən onu orada gördün?

ASTON. Gördüm.

DEVİS. Mən ona dedim, o vedrəni neynəsin. Düzdür? Sən eşitdin də. Bax dedim ki, qoca kişiyəm, dedim ki, mən böyüyən yerdə bizi yaşlılara hörmət etməyi öyrədirdilər, mənə özümü tərbiyəli aparmağı da öyrədiblər, amma yaşımın üstündən bir az ata bilsəydim, səni... səni qoz qabığına soxardım. Rəis məni qovandan sonra dedim bunu. Mənə deyirdi ki, özünü yaman yuxarı tutursan. Mənə deyirdi ha bunu! Bura bax, – dedim, mən öz hüquqlarımı bilirəm. Elə belə də dedim ona. Dedim ki, lap dilənçilik eləsəm də, hüququm başqalarından az deyil. Gəlin əyri oturaq, düz danışaq, – dedim. Onsuz da artıq məni qovub. (*Stula əyləşir.*) Gör necə adamlar var e-e...

Pauza.

Əgər sən yaxınlaşmasaydın, mən indi, yəqin, xəstəxanada idim. O şotlandiyalı mənə bir dənə ilişdirsəydi, tərəm daşa dəyib para-para olacaqdı. Heyvan! Dayansın bir, əlim ona çatacaq. Gecələrin birində. Əgər o döngəyə yolum düşsə...

Aston qutuda tosteri düzəltmək üçün nəsə axtarır.

Mənə nə var ki, amma şey-şüyümü orada qoymuşam – arxa otaqda. Nə vardısı, başa düşürsən, nə vardısı, o çantanın içində qaldı, hamısını qoydum orada. Bütün cırcındırımı... zəhrimara qalsın, soxalar orada qaldı. Ara qarışmışdı! Bax mərc eləyərəm ki, o, indi mənim şey-şüyümü eşələyir, lap elə bu dəqiqə.

ASTON. Mən bir vaxt tapıb ora baş çəkərəm, şeylərini gətirərəm. (*Öz çarpayısının yanına qayıdıb təzə məftili tosterə bağlamağa başlayır.*)

DEVİS. Amma çox sağ ol, minnətdaram ki, mənə imkan verdin... ikicə dəqiqə dincəlim... (*Ətrafına göz gəzdirir.*)
Sənin otağındır?

ASTON. Hə.

DEVİS. Gör nə qədər şey-şüy var burada.

ASTON. Hə.

DEVİS. Babat satmaq olar bunları... əgər hamısını bir yerdən versən... (*Pauza.*)

Gör nə qədərdir.

ASTON. Hə, burada nə desən var, düz dedin.

DEVİS. Burada yatırsan, hə?

ASTON. Hə.

DEVİS. Elə bunun üstündə?

ASTON. Hə.

DEVİS. Nə olacaq, heç olmasa, soyuq dəyməz.

ASTON. Hə, bura heç yel də çəkmir.

DEVİS. Elədir, hiss olunur. Küçədə gecələmək deyil ki.

ASTON. Əlbəttə.

DEVİS. Küçədə külək dörd tərəfdən əsir. *(Pauza.)*

ASTON. Hə, əsəndə. *(Pauza.)*

DEVİS. Hə...

ASTON. Belə... *(Pauza.)*

DEVİS. Küçədə hər tərəfdən gəlir.

ASTON. Demə, demə...

DEVİS. Mən buna qarşı yaman həssasam.

ASTON. Doğrudan?

DEVİS. Çox. *(Pauza.)* Burada yenə otaqlar var?

ASTON. Harada?

DEVİS. Burada da, pilləkənin başında... pilləkən olan yerdə.

ASTON. Ora təmir lazımdır.

DEVİS. Yox bir.

ASTON. Orada kalan iş var. *(Qısa pauza.)*

DEVİS. Aşağıda necə?

ASTON. Ora bağlıdır. Hələ tam hazır deyil... Döşəmə-zad...

DEVİS. Mənim bəxtim gətirdi ki, sən o qəlyanaltıxanaya girdin. Yoxsa bu şotland heyvərəsi məni əzişdirəcəkdi. Məni neçə dəfə möhkəm çırpıblar, sonra da ölmüş bilib çölə atıblar. *(Pauza.)* Fikir verdim ki, orada kimsə vardı, orada – qonşu evdə yaşayan var deyəsən.

ASTON. Nə?

DEVİS *(əliylə işarə edir)*. Gözümə sataşdı...

ASTON. Hə. Burada bütün küçədə yaşayırlar.

DEVİS. Hə, oralarda pəncərələrin pərdəsi örtülüdür, gələndə fikir verdim.

ASTON. Qonşulardır. *(Pauza.)*

DEVİS. Deməli, bu, sənin evindir? *(Pauza.)*

ASTON. Mən bu evin cavabdehliyini daşıyıram.

DEVİS. Deməli, sahibisən? *(Qəlyanı götürüb yandırmadan sümürür.)* Hə, orada pəncərələrdən yaman qalın pərdələr

asılıb, gələndə fikir verdim. Belə böyük, qalın pərdələrdir; bayaq gələndə baxdım. Elə mən də fikirləşdim ki, yəqin, orada yaşayan var.

ASTON. Orada hindli ailəsi yaşayır.

DEVİS. Qaralardır?

ASTON. Onları nadir hallarda görürəm.

DEVİS. Qaralardır, hə? (*Qalxıb gəzişir.*) Hə, sənə deyim ki, əcəb şey-şüy yığmışan özünçün, əməlli-başlıdır ha, həqiqi sözümdür. Boş otaqdan xoşum gəlmir.

Aston Devisə qoşulur.

Qulaq as, dostum, səndə bir cüt artıq çəkmə tapılmaz?

ASTON. Çəkmə? (*Səhnənin sağ kənarına tərəf gedir.*)

DEVİS. Monastırdakı alçaqlar məni yaman həriflədilər.

ASTON (*çarpayıya sarı gedir*). Harada?

DEVİS. Lutonda. Oradakı monastırda... Mənim bir tanışım var, Şeperd-Buşda, bilirsən...

ASTON (*çarpayının altına baxaraq*). Bəlkə, bir cüt tapıldı.

DEVİS. Həmin tanışım Şeperd Buşdaydı. Tualetdə. Tualetdə işləyirdi. Ən yaxşı tualet onlarınkıdır. (*Astonun nə elədiyinə baxır.*) Ən yaxşısıdır. Nə vaxt gələm, mənə sabun verirdi. Əla sabun idi. Onlara ən yaxşısını verirlər. O tərəflərə yolum düşəndə heç vaxt sabunsuz qalmazdım.

ASTON (*əlində çəkmə çarpayının altından çıxır-çıxır*). Qəhvəyidir.

DEVİS. O daha orada deyil. Gedib. Həmin monastıra da məni o nişan verib. Düz Lutonun o biri başındadır. Eşitmişdi ki, orada çəkmə paylayırlar.

ASTON. Sənə yaxşı çəkmə lazımdır.

DEVİS. Çəkmə? Çəkməsiz çezərəm. Lutona qədər bax, bunlarda taytması oldum.

ASTON. Nə çıxdı oradan, bir şey alındı? (*Pauza.*)

DEVİS. Mən bir çəkməçi tanıyırdım, Aktonda. Yaxşı oğlandır. (*Pauza.*) Bilirsən, o rahib köpəkoğlu mənə nə dedi? (*Pauza.*) Burada, yaxınlıqda yenə qaralar var?

ASTON. Nə?

DEVİS. Yenə qaralar var burada?

ASTON (*çəkmələri ona uzadaraq*). Bax gör, bəlkə, yaradı.

DEVİS. Bilirsən, o rahib köpəkoğlu mənə nə dedi?
(*Çəkmələri nəzərdən keçirir.*) Bunlar bir az balaca olacaq.

ASTON. Elə fikirləşirsən?

DEVİS. Mənim ölçümə oxşamır.

ASTON. Demək olar, təzədir.

DEVİS. Ayağıma olmayan ayaqqabını geyə bilmərəm. Ondan pis şey yoxdur. O rahibə dedim ki... ey, – dedim, mənə qulaq as, mister; – zırpı qapıları vardı, o açmışdı, – mister, bax gör mən nə qədər yol gəlmişəm; göstərdim ona bunları, dedim ki, sizdə çəkmə olmaz ki, ayağıma geyim, yerimək olsun. Dedim ki, bir bunlara bax, zibilxanalıqdır lap, yerimək olmur onlarda. Eşitmişəm ki, sizin bir anbar çəkməniz var. “Qəmişini çək buradan, – dedi”. Dedim: Ay kişi, sən bir bura bax, qoca adamam, sən kim olsan da, mənimlə belə danışma. Qayıtdı ki, əgər elə bu dəqiqə qəmişini çəkməsən, yanbızından bir təpik geydirib yolu sənə göstərəcəyəm. Qulaq as, – dedim, – dayan, mən axı səndən bir cüt çəkmə istəyirəm, nədir, döyəcəksən məni, axı bu boyda yol gəlmişəm, üç gündür ağzıma çörək dəyməyib, nədir, yəni mənə yemək də verməyəcəksiniz? “Ora get, tini burulanda mətbəxdir, mətbəxə get, qarını doyurandan sonra, bas bayıra”. Mən mətbəxə getdim, amma nə olsun ki? Yaman elə yemək verdilər mənə! Xırda bir quş, lap quşcuğaz da onların verdiyini ikicə dəqiqəyə udardı. “Yaxşı, – dedilər, – tıxdınsa, tərpen buradan” Tıxdım? – dedim onlara, – mən sizin üçün it-zadam? Elə bil, itlə danışırınsız. Nədir, vəhşi heyvanam mən? Dedim, – eşitmişəm burada çəkmə paylayırlar, ona görə gəldim, siz bilən nə üçün gəlmişəm ki? Mən sizin baş rahibəyə hər şeyi çatdıracağam. Ürəyiniz buz kimi olsun. Orada biri vardı, irlandiyalı quldur, cumdu mənim üstümə. Mən də qoydum belinə. Sonra da birbaşa Uotforada üz

tutdum, orada bir cüt çəkmə tapdım. Hendokdan sonra da Şimal dairəvi yolun qatarına mindim, çəkmənin dabanı da elə orada düşdü. Yaxşı ki, öz köhnələrim kağıza bükülü, qoltuğumdaydı, yoxsa lap belim qırılmışdı, dostum. Beləliklə, öz çəkmələrimdə qalası oldum. Hərçənd ki, özün görürsən də, salamat yeri yoxdur, geyinmək mümkün deyil.

ASTON. Sən bir bunlara bax, gör olurmu.

DEVİS (*çəkmələri alır, öz səndəllərini çıxarıb onları geyir*). Deyəsən, pis deyil. (*Otaqda gəzişir*.) Möhkəmdirələr, babatdır, deyəsən. Elə görünüşü də normaldır. Görəsən, dərisi necədir? Pis olmaz, yəqin, möhkəm şeyə oxşayır. Bir tip mənə zamşa ayaqqabılar soxuşdurmaq istəyirdi. Nə qədər elədi, götürmədim. Dəridən yaxşısı yoxdur. Zamşa sürtülüb bürüşür, beş dəqiqədən sonra ay yudun ha ləkəsini! Dəridən yaxşı nə ola bilər? Hə. Pis ayaqqabı deyil.

ASTON. Babatdır.

DEVİS (*ayağını yelləyir*). Amma olmur ha ayağıma.

ASTON. Niyə?

DEVİS. Olmur. Mənim pəncəm çox enlidir.

ASTON. Hə-ə.

DEVİS. Bunun isə burnu gör necə dikdir.

ASTON. Hə!

DEVİS. Bir həftə bunları geyinsəm, axsamağa başlayacağam. Söhbət heç mənim ayağımdan da getmir, bu çəkmələr heç kəsə yaramaz, hərçənd ki baxanda adama rahat gəlir. Əla deyil, amma heç olmasa, sürtmür. (*Ayaqqabıları çıxarıb Astona verir*.) Hər halda, təşəkkür edirəm, mister.

ASTON. Baxım görüm, bəlkə, yenə nəşə tapdım.

DEVİS. Kaş tapaydın. Belə gəzə bilmirəm. Heç yana gedə bilmirəm. Mən isə gərək gəzəm axı, birtəhər keçinmək üçün özümə yer tapam.

ASTON. Sən hara getmək istəyirsən?

DEVİS. Bilirsən, beynimdə bir fikrim var. Havanı gözləyirəm, qoy hava açılsın. (*Pauza*.)

ASTON *(tosterə tərəf əyilərək)*. İstəyirsən... istəyirsən, burada, yat.

DEVİS. Burada?

ASTON. Əgər istəyirsənsə, yata bilərsən.

DEVİS. Heç bilmirəm. *(Pauza.)* Burada nə qədər qalmaq olar?

ASTON. Təxminən... nə bilim... özünə yer tapana kimi.

DEVİS *(oturaraq)*. Hə, əlbəttə...

ASTON. Nə edəcəyini müəyyənləşdirənə kimi...

DEVİS. Mən yer tapacağam... bir şey qalmayıb... tezliklə tapacağam... *(Pauza.)* Bəs harada yatacağam?

ASTON. Burada. Digər otaqlar sənə uyğun gəlməyəcək.

DEVİS *(yerindən azacıq dikələrək ətrafına göz gəzdirir)*. Burada? Harada?

ASTON *(dikələrək səhnənin dərinliyinə işarə eləyir)*. Orada, bu şey-şüyün altında çarpayı var.

DEVİS. Hə, məsələ aydındır. Hər halda, rahatdır. Deməli, mən hələ ki, burada qala bilərəm də, müəyyənləşənə kimi. Mebelin də nə qədər istəsən, var.

ASTON. Ordan-burdan tapmışam. Hələlik burada saxlayıram. Fikirləşdim ki, nə vaxtsa kara gələr.

DEVİS. Qaz sobası işləyir?

ASTON. Yox.

DEVİS. Bəs çay işini necə eləyirsən?

ASTON. Heç necə.

DEVİS. Hə, kasadlıqdır. *(Taxta parçalarına baxır.)* Nəsə tikirsən?

ASTON. Bəlkə, həyətdə anbar tikdim.

DEVİS. Dülğərsən, hə? *(Otbiçənə tərəf çönrür.)* Çəmənlik var burada?

ASTON. Bax. *(Pəncərədən asılmış kisa bezini qaldırır. Bayıra boylanırlar.)*

DEVİS. Nəsə, sıx gəlir mənə.

ASTON. Ot çox qalxıb.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

DEVİS. Bəs bu nədir, göldür?

ASTON. Hə.

DEVİS. Balıq da var?

ASTON. Yox. Orada heç nə yoxdur. *(Pauza.)*

DEVİS. Bəs anbarı harada düzəltmək istəyirsən?

ASTON *(ona tərəf çönrək)*. Əvvəl gərək bağçanı təmizləyim.

DEVİS. Bura traktor lazımdır.

ASTON. Özüm eləyəyəm.

DEVİS. Dülğərlik eləyirsən, hə?

ASTON *(sakit bir tərzdə)*. Xoşlayıram... əllə işləməkdən xoşum gəlir.

DEVİS *(Buddanın heykəlini götürür)*. Bu nədir belə?

ASTON *(heykəli alır və nəzərdən keçirir)*. Buddadır.

DEVİS. Yox bir.

ASTON. Budda. Mənim xoşum gəlir ondan. Mağazadan... götürmüşəm. Xoşum gəldi. Heç bilmirəm niyə. Sən buddalar barədə nə fikirləşirsən?

DEVİS. Onlar... əməlli-başlı şeydir, yox?

ASTON. Onu tapanda sevindim. Əla düzəldiblər.

DEVİS *(çönrək əlüzyuyanın altına, başqa əşyalara baxır)*. Orada çarpayı var, hə?

ASTON *(çarpayıya yaxınlaşır)*. Biz buranı yığışdırırıq, hamısını. Nərdivan elə çarpayının altına yerləşər.

Onlar nərdivanı çarpayının altına soxurlar.

DEVİS *(əlüzyuyana işarə eləyir)*. Bəs bunu neyləyək.

ASTON. Yəqin, bu da yerləşər.

DEVİS. Mən sənə kömək eləyəyəm. *(Əlüzyuyanı qaldırır.)*
Zindandır ki bu!

ASTON. Bura, qoy bura.

DEVİS. Lazım olmaz bu?

ASTON. Yox. Ortadan götürmək lazımdır. Bura qoy.

Onlar əlüzyuyanı çarpayının altına soxurlar.

Tualet oradadır, pilləkənlə aşağı düşmək vaxtıdır. Orada əlüzyuyan da var. Zirzibili isə ora qoymaq olar.

*Onlar kömür vedrəsini, arabanı,
otbiçəni, yeşikləri sağ divarın qabağına yığırlar.*

DEVİS (*əl saxlayır*). Ümumi deyil ki?

ASTON. Nə?

DEVİS. Tualeti deyirəm, ümumi deyil ki, qaralarla bir yerdə, yox?

ASTON. Onlar yaxınlıqda yaşayırlar.

DEVİS. Gəlmirlər ki?

Aston yeşiyi divara söykəyir.

Bilirsən, aydınlaşdırmaq istəyirəm... Aydın olsun...

ASTON (*çarpayıya yaxınlaşıb döşəyi çırpır*). Göy şkafı görməmişən?

DEVİS. Göy? Odur, orada. Orada, xalçanın yanında.

*Aston qəddini düzəldib tütününü çıxarır,
siqaret eşməyə başlayır. Öz çarpayısına tərəf gedib oturur.*

Pul barədə vəziyyətin necədir?

DEVİS. Necə deyim... mister, ümumiyyətlə götürəndə... belə də, çox yaxşı deməzsən.

ASTON (*cibindən bir neçə xırda pul çıxarıb, Devisə beş şilling verir*). Al bunu.

DEVİS (*pulu götürərək*). Çox sağ ol, sağ ol, sənə cansağlığı. Elə indi bir az ehtiyacda idim. Bilirsən, bütün həftəni işlədim, amma pulumu ala bilmədim. Elə belə də yaşayırdıq, həyatdır da, nə edəsən. (*Pauza.*)

ASTON. Bu yaxınlarda pivəxanaya girmişdim. Porter sifariş elədim. Gətirdilər, amma qalın parçda. Oturdum, içə bilmədim ki, bilmədim. Qalın parçdan porter içə bilmirəm. Mən porteri nazik stəkanda xoşlayıram. Bir-iki qurtum aldım, amma içib qurtara bilmədim.

*Çarpayımın üstündən vintburanı götürüb
tosteri düzəltməyə davam edir.*

DEVİS (*yüksək hissiyyatla*). Bircə, hava düzələydi! Gedərdim Sidkapa!

ASTON. Sidkapa?

DEVİS. Hava indi elə zibildir ki, bu ayaqqabılarda Sidkapa necə gedib çıxa bilərəm?

ASTON. Sidkapda nə işin var?

DEVİS. Mənim kağızlarım oradadır! (*Pauza.*)

ASTON. Nələrin?

DEVİS. Kağızlarım! (*Pauza.*)

ASTON. Onların Sidkapda nə işi var?

DEVİS. Bir tiptədir, mənim tanışım. Özüm onlarda qoymuşam. Başa düşürsən? Orada mənim kimliyim yazılıb. Onlar olmasa, kağızlar olmasa, hərəkət eləyə bilmərəm. O kağızlardan bilinir ki, kiməm. Bildin? Onlar olmasa, heç cür mümkün deyil.

ASTON. Niyə ki?

DEVİS. Bilirsən, məsələ nədədir... bilirsən, adıma dəyişmişəm. Lap çoxdan. Tamam başqa adım var indi! Əsl adım deyil.

ASTON. İndi adın nədir?

DEVİS. Cenkinz. Bernard Cenkinz. İndi adım belədir. Məni bu adla tanıyırlar. Amma bu adı daşımağa haqqım yoxdur. İxtiyarım yoxdur. Burada mənim sığorta kartım var. (*Cibindən kartını çıxarır.*) Cenkinzin adına. Görürsən? Bernard Cenkinz. Bax. Dörd dənə marka da yapışdırılıb. Düz dörd dənə. Amma mən bu adla gəzə bilmərəm. Bu, əsl adım deyil, görsələr, qapazlayacaqlar. Dörd dənə marka. Penslə olmayıb xərci, funtla ödəmişəm. Funt vermişəm e-e, pens yox. Orada başqa markalar da vardı, çoxlu, amma yapışdırmadılar, simiclər, mənim də bununla məşğul olmağa vaxtım yox idi.

ASTON. Bəs sənin əsl soyadın necədir?

DEVİS. Devis. Mak Devis. Dəyişməmişdən əvvəl beləydi. *(Pauza.)*

ASTON. Görünür, indi hər şeyi yerbəyer eləməyə qərar vermişəm.

DEVİS. Bircə Sidkapa gedib çıxıb bilsəydim! Havanın düzəlməyini gözləyirəm. Mənim kağızlarım ondadır, o tipin yanında qoymuşam, hamısı oradadır, onlar olsa...

ASTON. Çoxdan ondadır?

DEVİS. Nə?

ASTON. Çoxdan ondadır?

DEVİS. Deyəsən... dava vaxtı idi... deyəsən, artıq on beş ilə yaxın keçir.

ASTON. Bəs haradan bilirsən ki, hələ oradadır?

DEVİS. Hələ oradadır.

ASTON. Bəlkə, köçüb oradan?

DEVİS. Mən axı dedim sənə – onun evini tanıyaram, mütləq tanıyaram. Təki Sidkapa çata biləydim... Ora gətirsəm, lap gecəyarısı da olsa, taparam onu. Evin nömrəsini unutmuşam, bilmirəm. Amma yaddaşım əladır... Yaddaşım, deyirəm, var hələ... *(Pauza.)*

ASTON. Onda gərək ora tez gedəsən.

DEVİS. Bu ayaqqabılarda necə gedim?! Sən bir havaya bax! Kaş hava açılırdı...

ASTON. Mən mütləq hava proqnozlarımı izləyəcəyəm.

DEVİS. Evdən çıxan kimi bir də görəcəyəm oradayam. *(Qəflətən vedrəni görüb başını qaldıraraq tavana baxır.)*

ASTON. Nə vaxt... yatmaq istəsən, uzan. Məni gözləmə.

DEVİS *(paltosunu çıxara-çıxara)*. Neynək, elə indi uzanım da. Yaman... yaman əldən düşmüşəm. *(Şalvarını çıxarıb bükür.)* Olar, bunları ora asım?

ASTON. Hə.

DEVİS *(palto və şalvarını asılıqandan asır)*. Orada vedrə qoymusan.

ASTON. Hə, axır.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

DEVİS (*yenə yuxarı baxır*). Onda səninkinə uzanım. Sən uzanırsan?

ASTON. İşimi qurtarım sonra.

DEVİS. Düzəltməlisən?

ASTON. Xarab olub. (*Pauza.*)

DEVİS. Sən məsələnin kökünə baxırsan?

ASTON. Bir şübhəm var...

DEVİS. Afərin sənə! (*Əvvəl ona baxır, sonra qaz sobasına.*)

Sən... sən onu çəkməzsən, hə?

ASTON. Ağırdır.

DEVİS. Hə. (*Yatağa uzanır. Çarpayının yaylarını yoxlayır, boy verib-vermədiyini sınayır.*) Pis deyil. Pis deyil. Əməlli-başlı çarpayıdır. Yatmaq olar.

ASTON. Lampaya abajur taxmaq lazımdır. İşıq birbaşa adamın gözünə düşür.

DEVİS. Bu barədə narahat olma, mister, narahat olmağa dəyməz. (*Çönüb yorğanı başına çəkir.*)

Aston tosterdə eşələnir.

İşıq aramla sönür. Qaranlıq. Səhərdir. Aston çarpayısının yanında durub şalvarını düymələyir. Yatağını səliqəyə salır.

Çönüb otağın ortasına keçir, Devisə nəzər salır.

Pencəyini geyinir, Devisə sarı gedir və yenə ona baxır – üstədən-aşağı. Öskürür.

DEVİS (*qəflətən qalxıb oturur*). Nədir? Nə olub? Nə var?

ASTON. Heç nə.

DEVİS (*gözünü Astona zilləyir*). Nə olub?

ASTON. Heç nə.

DEVİS (*ətrafına nəzər salır*). Hə, bildim.

ASTON (*çarpayısına tərəf gedir, tosterin məftilindən yapışıb silkələyir*). Yaxşı yatmısan?

DEVİS. Hə. Ölü kimi. Elə bil, ölmüşdüm.

ASTON (*sağ divara tərəf gedir, tosteri götürür və nəzərdən keçirir*). Sən... şey...

DEVİS. Hə?

ASTON. Yuxuda nəşə görmüşən?

DEVİS. Yuxuda?

ASTON. Hə.

DEVİS. Mən yuxuda heç nə görmürəm. Heç nə, heç bir şey.

ASTON. Mən də.

DEVİS. Hə, mən də eləyəm. *(Pauza.)* Bəs onda niyə soruşursan?

ASTON. Səs-küy salmışdın.

DEVİS. Kim?

ASTON. Sən.

DEVİS *(yataqdan qalxır, əynində uzun alt tumanı var)*. Yox, sən bir dayan. Dayan görüm, nə deyirsən? Kim səs salırdı?

ASTON. Sən zarıyırdın. Donquldanırdın.

DEVİS. Donquldanırdım? Mən?

ASTON. Hə.

DEVİS. Dostum, mən donquldanmıram. Mənə hələ heç vaxt bunu söyləyən olmayıb. *(Pauza.)* Niyə donquldanmıram ki?

ASTON. Bilmirəm.

DEVİS. Niyə donquldanıram ki? *(Pauza.)* Mənə bunu heç vaxt deyən olmayıb. *(Pauza.)* Dostum, sən nəşə...

ASTON *(tosterlə çarpayının yanına gedir)*. Yox e-e. Sən oyatdın məni. Mən də fikirləşdim ki, yəqin, yuxu-zad görürsən.

DEVİS. Mən heç nə görmürdüm. Ümumiyyətlə, yuxu görmürəm. *(Pauza.)*

ASTON. Bəlkə, çarpayıdadır.

DEVİS. Çarpayı da qaydasındadır.

ASTON. Bəlkə, adət eləməmişən.

DEVİS. Nəyinə adət eləyəcəyəm? Mən belə çarpayılarda yatmışam. Heç səs-küy də qoparmıram, çünki çarpayıda yatıram. Mən cürbəcür çarpayılarda yatmışam. *(Pauza.)* Qulaq as, bəlkə, o qaralara görə belədir?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ASTON. Necə yəni?

DEVİS. Səs gəlir.

ASTON. Hansı qaralar?

DEVİS. Buradakılar. Qonşuların. Bəlkə, o qaralar səs salırdılar, divardan eşidilirdi.

ASTON. Hm.

DEVİS. Məncə, elədir.

Aston məftili qoyub qapıya tərəf gedir.

Sən harasa gedirsən?

ASTON. Hə.

DEVİS (*səndəllərini qaparaq*). Bir dəqiqə dayan, mən indi.

ASTON. Neynirsən?

DEVİS (*səndəllərini geyə-geyə*). Yaxşısı budur, mən də sənənlə çıxım.

ASTON. Niyə?

DEVİS. Daha doğrusu, yaxşısı budur, mən də sənənlə çıxım.

ASTON. Niyə?

DEVİS. Məgər sən... istəmirsən ki, mən gedim?

ASTON. Niyə ki?

DEVİS. Yəni... sən olmayanda. Məgər... istəmirsən ki, mən gedim ...sən olmayanda?

ASTON. Getməyinə ehtiyac yoxdur.

DEVİS. Yəni burada qala bilərəm?

ASTON. Nə istəyirsən, elə. Yalnız mənim evdə olmayacağıma görə getməyinə ehtiyac yoxdur.

DEVİS. Sən burada qalmağımdan narazı deyilsən?

ASTON. Açarlar buradadır. (*Çarpayısının yanındakı qutuya tərəf əyilib açarları axtarır.*) Bu qapınınkı, bir də giriş qapınınkı. (*Onları Devisə verir.*)

DEVİS. Çox sağ ol, Allah canına dəyməsin. (*Pauza.*)

ASTON (*qalxır*). Mən bir az küçədə gəzişim. Balaca... bir dükan var orada. Bir dəfə mişar görmüştüm, naxış kəsmək üçün.

DEVİS. Naxış mişarı?

ASTON. Hə, deyirəm, lazım olar.

DEVİS. Hə. (*Qısa pauza.*) O nədir?

ASTON (*pəncərəyə yaxınlaşıb bayıra boylanır*). Naxış mişarı? Hə, təxminən, elə lobzik¹ prinsipiylə işləyir. Özün başa düşürsən də, əlavə qurğudur, onu drelə qoşmaq olar.

DEVİS. Hə, əladır ki. Rahat şeydir.

ASTON. Hə, rahatdır. (*Pauza.*)

DEVİS. Bəs bıçqı?

ASTON. Bıçqı? Varımdır.

DEVİS. Rahat şeydir.

ASTON. Hə. (*Pauza.*) Kilidaçanlarım da rahatdır.

DEVİS. Hə! (*Pauza.*) Nə deyirəm. Başa düşürəm, anlayıram ki, çox rahatdır. Çəmini bilmək lazımdır... (*Pauza.*) Amma... amma bıçqıyla müqayisə eləyə bilməzsən. Bıçqı ən rahatdır...

ASTON. Müqayisə eləyə bilməzsən?

DEVİS. Mən... mən gördüklərimi deyirəm... rast gəldiklərimi... onları deyirəm... (*Qısa pauza.*)

ASTON. Rahatdır.

DEVİS. Hə, yaman rahatdı.

ASTON. Amma onlarla çox iş görə bilməzsən. Naxış mişarıyla isə nə istəsən eləmək mümkündür! Burğuya bərkitmək lazımdır, sonra eş ürəyin istəyən kimi. Ancaq vıyılısını eşidirsən...

DEVİS. Hə... (*Qısa pauza.*) Bura bax, ağıma bir şey gəldi...

ASTON. Nə?

DEVİS. Gəl fikirləşək. Bəlkə, gecə yuxunu sən görürdün?

ASTON. Necə yəni?

DEVİS. Bilirsən, ola bilər ki, o səs-küy sənin yuxuna girib. Adam yatanda, olur axı, lap tez-tez olur, elə bilirsən, nəyə səs gəlir... Bəlkə, elə sən özün idin qışqıran, amma bilməmişən, hə?

¹ Lobzik – naxış kəsmək üçün nazik mişar

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ASTON. Mənim yuxuma heç vaxt heç nə girmir.

DEVİS. Bəs mən nə deyirəm? Mən də elə onu deyirəm də. Mənim də yuxuma heç nə girmir. Odur ki fikirləşdim, bəlkə, bu, sən idin. *(Pauza.)*

ASTON. Sən necə dedin, adın nəydi?

DEVİS. Cenkinz. Bernard Cenkinz. Amma əsl adım deyil. *(Qısa pauza.)*

ASTON. Eşidirsən, mən bir dəfə kafedə oturmuşdum. Elə alındı ki, bir qadınla eyni masanın arxasına düşdüm. Nə isə, başladıq... başladıq söhbətə. Bilmirəm nədən... deyəsən, onun məzuniyyətindən danışırdıq; hara getdiyindən. Səhv etmirəmsə, o, cənuba, dəniz sahilinə getmişdi. Yeri dəqiq yadımda deyil. Deməli, oturub sakitcə söhbət eləyirik... birdən əlini götürüb mənim əlimin üstünə qoydu... dedi ki, etiraz eləmirsən, bədəninə baxım?

DEVİS. Yox əşi. *(Pauza.)*

ASTON. Hə. Elə belə də dedi, düz söhbətin ortasında. Nəsə, qərribə gəldi mənə.

DEVİS. Mənə də belə sözlər deyiblər.

ASTON. Hə?

DEVİS. Qadınlar, hə?! Əşi mənə, az qala, min dəfə yaxınlaşıblar, təxminən, elə o cür sözlərlə. *(Pauza.)*

ASTON. Bəs sənə əsl adın nədir?

DEVİS. Devis. Mak Devis.

ASTON. Uelslisən, hə?

DEVİS. Nə?

ASTON. Uelsdənsən? *(Pauza.)*

DEVİS. Orada olmuşam... bilirsən... hərdən olurdu...

ASTON. Bəs harada anadan olmusan?

DEVİS (qaşqabaqlı). Nə mənada?

ASTON. Harada dünyaya gəlmisən?

DEVİS. Mən... nə bilim, demək çətindir, yada salmaq lazımdır... gör nə qədər keçib... fikirləşəndə lap adamın başı şişir... qatma-qarışıqdır, başa düşürsən də...

ASTON (*buxarıya tərəf əylərək*). Elektrik açarını görürsən? İstəyirsən, yandır. Vam qoy istisini.

DEVİS. Oldu, mister.

ASTON. Elə buradan qoşulur.

DEVİS. Oldu, mister.

Aston qapıya tərəf gedir.

Qayğılı. Yaxşı, bəs mən nə edim?

ASTON. Sən nə edəcəksən – heç nə. Qoş, vəssalam. Özü yanacaq.

DEVİS. Qulaq as. Nə işim var mənim, əl dəyməyəcəyəm.

ASTON. Qorxma.

DEVİS. Yox, belə şeylərlə aram yoxdur, bacarmıram.

ASTON. İşləməlidir. (*Qoşaraq*) Ala.

DEVİS. Şey... istəyirdim səndən soruşum, mister, bəs soba? Fikirləşmirsən ki, qaz sıza bilər... necə bilirsən?

ASTON. O qoşulmayıb.

DEVİS. Bilirsən, məsələ nədədir, o, düz mənim çarpayımın yanında, görürsən? Gərək fikir verəsən, yerindən qalxanda təsadüfən dirsəyinlə kranı açmayasan, başa düşdün də, nə deyirəm? (*Qaz sobasının ətrafına dolanıb onu nəzərdən keçirir.*)

ASTON. Narahat olmağa dəyməz.

DEVİS. Bax da, özün bil, sən narahat olmayasan. Mən onun kranına göz qoyaram, baş üstə. Fikir verərəm ki, qoşulmasın ... Bunu mənə çıx.

ASTON. Ehtiyac yoxdur, narahat olma.

DEVİS. Ee, mister, bir də... e-e-e... çay içməyə beş-on penni verərsən, hə?

ASTON. Dünən verdim.

DEVİS. Hə, düz deyirsən. Düzdür. Unutmuşdum. Tamam yadımdan çıxmışdı. Düzdür. Çox sağ ol, mister. Qulaq as! Sən razısan... razısan ki, mən burada qalıq? Bilirsən, mən elə adamlardan deyiləm ki, nəşə axmaq bir hərəkətə yol verim.

ASTON. Narahat olma.

DEVİS. Bəlkə, bir azdan Uembliyə getdim.

ASTON. Yaxşı.

DEVİS. Bir qəlyanaltı var, bilirsən, bəlkə, orada işə düzəldim. Mən orada olmuşam, bildin? Onlara adam lazımdı idi. Ola bilsin ki, elə indi də kimsə lazımdır.

ASTON. Bu, nə vaxt olub?

DEVİS. Hə? Nə bilim... təxminən... nə vaxt... lap yaxınlarda. Məsələ burasındadır ki, normal adam tapa bilmirlər. Nə etsinlər? Bilirsən, onlar restorandakı bütün xariciləri başlarından eləmək istəyirlər. Onlara lazımdır ki, çayı ingilislər süzsün, onlar bunu istəyirlər, hər tinbaşı belə deyirlər. Normal işdir də bu, yox məgər? Mən də bir ora baş çəkəcəyəm... nə... nə lazımları olsa... mən eləyəərəm ... (Pauza.) Gedib çıxıb bilsəm.

ASTON. Hə, yaxşı... (Qapıya tərəf gedir.) Oldu, görüşərik.

DEVİS. Yaxşı. Sağ-salamat.

*Aston çıxıb qapını örtür. Devis tərpənir.
Bir neçə saniyə gözləyir, sonra qapıya tərəf gedir,
açıb bayıra boylanır, qayıdır, qapını bağlayır,
cibindən açarları çıxarır, birini yoxlayır,
ikincisini yoxlayır, qapını kilidləyir.
Otağı nəzərdən keçirir. Sonra cəld
Astonun çarpayısına yaxınlaşır,
əyilib çəkmələri çıxarır,
başlayır nəzərdən keçirməyə.*

Babat çəkmələrdir. Burnu itidir. (Yenidən onları çarpayının altına qoyur. Astonun çarpayısının yanında üst-üstə qalaqlanmış əşyaları nəzərdən keçirir, vazanı götürüb içinə baxır, qutunu qaldırıb silkələyir.) Şurupdur! (Çarpayının baş tərəfində rəng qutularını görür, yaxınlaşır nəzərdən keçirir.) Rəngdir. Görəsən, burada nəyi rəngləyir? (Rəngi yerinə qoyub otağın ortasına gedir, yuxarıdan asılmış vedrəni görüb ağzını əyir.) Bunlardan hələ baş çıxarmaq lazımdır. (Sağ küncə gedib, lehimlənmiş lampanı götürür.) Burada nə qədər şey var. (Buddanı əlinə alır, baxır.) Bir aləm şey var. Buna bax e...

*Qapının açar yerində açar sakitcə burulur. Qapı açılır.
Devis irəli atılıb yerdəki qutuya ilişir. Qışqırır
barmağından yapışır, qapıya sarı yarıçevrilmis
vəziyyətdədir. Qapını tez örtürlər, amma tamam
bağlamırlar. Devis Buddanı qutuya atıb,
barmağını ovuşdurur.*

Əclaf! Yeşikləri qalaqlayıb bura. *(Bir yığm qəzet görür.)*
Bu qədər qəzeti neyləyir? Gör nə qədər qəzet var. *(Yaxınlaşıb
toxunur. Qəzet qalağı az qalır aşsın. Tez də düzəldir.)* Tut! Tut!
(Qalağı aşmağa qoymur.)

*Qapı açılır. Mik daxil olur, açarı cibinə qoyur
və arxasınca qapını sakitcə örtür.
Devisə göz qoyur.*

Bu qədər qəzet nəyinə lazımdır? *(Bükülü xalçanın üstündən
göy dolaba tərəf dırmaşır.)* Mələfəni, balışı bura qoyurdu.
(Dolabı açır.) Boşdur. *(Dolabı örtür.)* Amma yatdım ha. Heç
səs-zad da salmırdım. *(Pəncərəyə baxır.)* Bəs bu nədir? *(Başqa
bir qutunu götürüb açmaq istəyir.)*

Mik sakitcə geri çəkilir.

Bağlayıb. *(Qutunu qoyub irəli gedir.)* Yəqin içində nəşə var.
(Daha bir dolabı açıb, içində eşələnir, sonra örtür.)

*Mik səsizcə yaxınlaşır.
Devis onun gəldiyi səmtə yarıçönmüş vəziyyətdədir.
Mik onun qolundan yapışıb burur.*

DEVİS *(qışqırır)*. U-u-u-u-u-y! U-u-u-u-u-y! Nə olub?
Nə olub? Nə olub?

*Mik onu yerə yıxır. Devis yerdə çapalayır, ağız-burnunu
büzüsdürüb zarıyır və gözlərini bərəldir. Mik bir əliylə onun
qolunu tutub, o birisiylə ağızını qapayır. Devisin səsi kəsilir.
Mik onu buraxır. Devis ağırdan ikiqat olur. Mik ona xəbərdarlıq
əlaməti olaraq sağ əlinin şəhadət barmağıyla işarə verir.
Sonra çömbəlir ki, Devisə baxsın. Baxır, qalxıb üstədən bir də süzür.
Devis Mikə göz qoya-qoya əlini ovuşdurur. Mik ahəstə-ahəstə
çönüb diqqətlə otağı nəzərdən keçirir. Devisin yatağına
yaxınlaşıb yorğanını açır. Çönüb asılıqana tərəf gedir
və Devisin şalvarını götürür. Devis qalxmaq istəyir.*

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Mik ona ayağı ilə badalaq vurub yıxır və ayağını onun qarnına qoyur. Sonra çəkir. Şalvara baxır və qaytarıb yerinə qoyur.

*Devis döşəmənin üstündə ikiqat olub. Mik aramla stula yaxınlaşıb oturur, etinasız bir görkəmlə
Devisə göz qoyur. Sükut.*

MİK. Nədir, işin bitdi?

Pərdə

İkinci pərdə

*Üstündən bir dəqiqə keçib.
Mik oturub, Devis yerdədir.
Sükut.*

MİK. Nə oldu?

DEVİS. Heç nə, heç nə. Heç nə.

Vedəyə su damcılayır. Hər ikisi başını yuxarı qaldırır.

MİK (yenə Devisə baxır). Sənin adın nədir?

DEVİS. Mən səni tanımıram. Bilmirəm kimsən.

Sükut.

MİK. Nə?

DEVİS. Cenkinz.

MİK. Cenkinz?

DEVİS. Hə.

MİK. Cen...kinz. *(Pauza.)* Sən gecə burada yatmışdın?

DEVİS. Hə.

MİK. Yaxşı yata bildin?

DEVİS. Hə.

MİK. Sənin yerinə çox şadam... Çox xoş bir görüşdür.

(Pauza.) Necə dedin, soyadın nədir?

DEVİS. Cenkinz.

M İ K. Necə, necə?
DEVİS. Cenkinz! (Pauza.)
M İ K. Cen... kinz.

*Vedrəyə su damcılayır.
Devis başını qaldırır.*

Sən mənə dayımın əmioğlusunu xatırladırsan. Buradan vurub oradan çıxırdı. Daim də xarici pasportla. Qadınlardan başı yaxşı çıxırdı. Elə qədd-qamətdən də sənin kimi olardı. İdmançıydı. Uzununa tullanırdı. Milad bayramlarında qonaq otağında qaçışda sürət yığmanın texnikasını nümayiş etdirməyi xoşlayırdı. Qozdan ötrü də ürəyi gedirdi. Dəli-divanəydi qoz üçün. Heç cür doya bilmirdi. Araxis, yunan qozu, Braziliya qozu, yerqozu... Meyvə tortuna əl də vurmazdı. Əla bir xronometri vardı, Honqkonqdan almışdı. Ondan bir gün qabaq da onu Nicat Ordusundan bayıra atmışdılar. “Bekenhem”də ehtiyat dördnömrə oynayırdı. Hələ qızıl medal almamışdan. Skripkası da vardı; həmişə yanında olardı. Əşi, qiyamət idi! Elə bil, Şərq adamıydı, sakitlik bilmirdi. Elə görkəmində də şərqlilərdən nəşə vardı. Düzünü desəm, başa düşə bilmirdim ki, dayımla haradan-hara, necə qardaşdır? Hərdən mənə elə gəlirdi ki, hər şey tamam tərsinədir, dayım onun əmioğlusudur, əsl dayı isə elə onun özüdür. Amma heç vaxt onu “dayı” çağırırdım. “Sid” deyirdim ona, eləcə “Sid”. Anam da “Sid” deyirdi. Gülməlidir. Elə bil, bir almasınız, bölünübünüz. Evləndi. Bir çinli qızı alıb, Yamaykaya köçdü. (Pauza.) Ümidvaram, gecə yaxşı yatmışan?

DEVİS. Qulaq as, mən axı bilmirəm sən kimsən.

M İ K. Hansı çarpayıda yatmışdın?

DEVİS. Dayan görüm...

M İ K. Səninləyəm.

DEVİS. Bunda.

M İ K. O birisində yox ki?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

DEVİS. Yox.

MİK. Az bilmirsən ha. *(Pauza.)* Mənim otağım necədir, bəyəndin?

DEVİS. Sənin otağın?

MİK. Hə.

DEVİS. Bu otaq səninki deyil. Mən heç bilmirəm, sən kimsən. Səni heç vaxt görməmişəm.

MİK. İstəyirsən inan, istəyirsən yox, amma sən Şordıç-dən bir oğlana çox oxşayırsan, adamın lap gülməyi gəlir. Əslində, o Oldgeytdə yaşayırdı. Onda mən Kemden-taunda qardaşımın yanında qalırdım. Həmin oğlanın da Finsberidə balaca dükkanı vardı – avtobus parkının düz yanında. Onunla tanış olanda anladım ki, Patnidə böyüyüb. Özləri Patnidə anadan olmamışdılar, fulhemliydilər. Patnidə anadan olması yaxşı deyildi, orada yalnız böyümüşdü. Məlum oldu ki, o, Kaledonian-roudda doğulub – pivəxananın yaxınlığında. Anası isə hələ də orada yaşayırdı, o biri pivəxananın yanında. Bütün avtobuslar qapılarının düz qabağından keçirdi. Arvad otuz səkkizə, beş yüz otuz birə, otuza minə bilərdi. Esseks-roudlu Dalston-cankşna bir göz qırpımında çatardı. Amma otuza minsəydi Apper-Stritlə Haybern-kornerin yanında Müqəddəs Pavel Kilsəsinə, oradan da axırda Dalston-cankşna yetişərdi. Mən işə gedəndə velosipedimi onun bağçasında qoyurdum. Hə, gözəl idi. O, eynilə sənə oxşayır. Bir az burnu səninkindən iriydi, amma bunun elə bir əhəmiyyəti yoxdur. *(Pauza.)* Gecəni burada yatmışan?

DEVİS. Hə.

MİK. Gecə durası oldun?

DEVİS. Yox.

MİK. Sənin adın nədir?

DEVİS *(sıçrayır ki, ayağa qalxсын).* Mənə bax!

MİK. Adın nədir?

DEVİS. Cenkinz!

MİK. Cen... kinz.

*Devis durmaq üçün cəld hərəkət edir.
Mikin qəfil çığırtısı onu yerində qalmağa məcbur edir.*

Sən gecə burada yatmışan?

DEVİS. Hə...

MİK (*sürətlə davam edir*). Necə yatdın?

DEVİS. Yatdım...

MİK. Yaxşı yatdın?

DEVİS. Qulaq as...

MİK. Harada?

DEVİS. Burada.

MİK. Orada yox ki?

DEVİS. Yox!

MİK. Az bilmirsən ha. (*Pauza. Sakit ahənglə.*) Çoxbilmiş.
(*Pauza. Yenə dostyana.*) Hə, necə yatdın bu çarpayıda?

DEVİS (*yumruğunu döşəməyə çırpır*). Yaxşı!

MİK. Narahatlığın yox idi ki?

DEVİS (*qışqırır*). Yox!

MİK (*qalxıb ona yaxınlaşır*). Xaricisən?

DEVİS. Yox.

MİK. Elə burada – adalarda doğulub-böyümüsən?

DEVİS. Əlbəttə!

MİK. Sənə bir şey öyrətməyiblər? (*Pauza.*) Mənim
çarpayımdan xoşun gəldi? (*Pauza.*) Bu, mənim çarpayımdır.
Gözlə, yel vurmasın.

DEVİS. Haradan? Çarpayıdan?

MİK. Yox, sənin dalından.

*Devis Mikə ehtiyatlı bir nəzər salır, o, üzünü çevirir.
Devis paltarasına sarı sürünüb şalvarını qapır. Mik cəld ona tərəf
çönür və şalvarı əlindən alır. Devis şalvardan yapışmaq istəyir.*

(*Təhdidlə əlini irəli uzadır.*) Burada kök salmaq istəyirsən?

DEVİS. Əvvəlcə şalvarımı qaytar.

MİK. Çox qalmaq istəyirsən?

DEVİS. Şalvarımı ver!

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

MİK. Yox əşi, məgər gedirsən?

DEVİS. Qaytar, gedim, Sidkapa gedəcəyəm!

*Mik şalvarı bir neçə dəfə Devisin üzünə sürtür.
Devis geri çəkilir. (Pauza.)*

MİK. Bilirsən, sən mənə Gilfordun o biri başında gördüyüm bir tipi xatırladırsan...

DEVİS. Məni bura gətiriblər!

MİK. Pardon?

DEVİS. Məni bura gətiriblər! Gətiriblər bura!

MİK. Gətiriblər? Kim gətirib səni?

DEVİS. Burada biri yaşayır... o... (Pauza.)

MİK. Gopla gəlsin.

DEVİS. Məni bura gətiriblər, dünən axşam... onunla kafedə rastlaşdım... mən orada işləyirdim ... sonra qovdular... orada işləyirdim ... o olmasaydı, yəqin, məni döyəcəkdilər, o, bura gətirdi, birbaşa bura gətirdi. (Pauza.)

MİK. Deyəsən axı, anadangəlmə yalançısan, nədir, razılaşmayacaqsan? Sənin qarşında bu evin sahibi durub. Bu, mənim otağımdır. Sən isə mənim evimdəsən.

DEVİS. Ev onunkudur... o, məni görüb, dəqiq deyirəm... o...

MİK (*Devisin çarpayısını göstərərək*). Bu, mənim çarpayımıdır.

DEVİS. Onda bu birisi kimindir?

MİK. O isə anamınkıdır.

DEVİS. Dünən o, burada deyildi!

MİK (*ona yaxınlaşaraq*). Ey, bura bax, oğlum, dilini saxla. Anamla işin olmasın!

DEVİS. Mən nə deyirəm ki... heç nə...

MİK. Qızıışma, dostum, anam barədə bir dənə də artıq söz desən, olmadı. Böyüklərə hörmət eləmək lazımdır.

DEVİS. Hörmət eləyirəm, başqalarından da artıq hörmət eləyirəm.

M İ K. Onda qurtar bu nağılları.

D E V İ S. Qulaq as mənə, səni qabaqlar heç görməmişəm, düzdür?

M İ K. Mənim anamı da görməmişən? Ya görmüsən? (Pauza.) Mənə belə gəlir ki, sən fırlıdaqçısan. Qoca yaramaz.

D E V İ S. Bir dayan...

M İ K. Saxla, qardaş. Bir az yavaş, oğlum. Bərk gedirsən, ha!

D E V İ S. Sənin haqqın yoxdur ki...

M İ K. Bütün evi ələk-vələk eləmişən, qoca oğru, boynuna al. Cındırın biri. Sənin burada nə işin var. Sən qoca vəhşisən, hə? Boynuna al. Nə işin var, axı buralara niyə burnunu soxmusan? Mən istəsəm, bu otağa görə həftəyə yeddi funt alaram. Günü sabah buranı kirayə verəcəyəm. İllik üç yüz əlli funta. Cıncıqları da çıxmaz. Əgər bu qədər pulun varsa, qorxmağa dəyməz, dillən görüm. Buyur. Mebelə, təchizata, tutalım, dörd yüzə yaxın gedəcək, Doxsan funt da bunun vergisi. Su, istilik, işıq – yuvarlaq götürsək, əlli də bu eləyər. Nə isə, bütün bunlar sənə səkkiz yüz doxsana başa gələcək, əgər meylin çəkirsə, buyur. İstəyirsənsə, vəkilim tez bir müqavilə hazırlasın. Əgər istəmirsənsə, qapının ağzındadır mənim furqonum, aparacağam səni polisə, şəxsi əmlaka təcavüz, dilənçilik, günün günortaçağı soyğun, xırda oğurluq, bir də evimin havasını korladığına görə tutduracağam səni. Nə deyirsən? Təbii ki, əgər elə bu dəqiqə evimi almaq istəmirsənsə... Təbii ki, burada qardaşım hər şeyi düzəldəcək. Mənim bir qardaşım var, əla dekorçudur. O, buranı düzəldər. Əgər bu azlıq edirsə, orada daha dörd otaq var, demək olar ki, hazırdır. Hamam, qonaq otağı, yataq, bir də uşaq otağı. Buranı isə kabinet eləmək olar. Həmin o qardaşım tezliklə o biri otaqlara da girişəcək. Lap tezliklə. Hə, nə deyirsən? Səkkiz yüz, xırdasıyla – bu otaq üçün, üç min də bütün üst mərtəbəyə, necədir? Digər tərəfdən, səni uzunmüddətli şərtlər maraqlandırırsa, Uest-

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Hemdə bir sığorta şirkəti bu algı-satqını elə bu dəqiqə qeydə almağa hazırdır. Heç bir ilkin şərt-filan olmadan; açıq, şəffaf, çox təmiz reputasiyaları var; iyirmi faiz borca, bəlkə lap əlli faizə də gedərlər; nağd, qaytarılmaq şərtiylə ödəniş; çoxuşaqlı ailələrə müavinət; mükafat sistemləri; yaxşı davranışa görə müddətin hesablanması; altı aylıq kirayə; lazımı arxivlərin illik öyrənilməsi; iş dayananda kompensasiya; qiyam, ictimai asayişin pozulması, əmək qanunvericiliyinin pozulması, ildırım, tufan, talan, mal-qaranın tələf olması əleyhinə tam sığorta, özü də gündəlik, ya da iki dəfə yoxlama keçirməklə. Əlbəttə, bizdən fiziki vəziyyətin barədə şəxsi həkiminin imzaladığı arayışı istəyəcəklər ki, sənin bütün bunlara gücün çatır, yoxsa yox? Eləyək? Hesabın hansı bankdadır? *(Pauza.)*

Qapı açılır. Aston içəri girir.

Mik ona sarı çönür və Devisin şalvarını yerə salır.

Devis cəld şalvarı qapıb geyinir.

Aston hər ikisinə nəzər salıb öz çarpayısına tərəf gedir, əlindəki çantamı onun üstünə qoyur, oturur və yenə tosterin məftiliylə məşğul olur. Devis öz küncünə çəkilir.

Mik stula əyləşir. Sükut. Vedrəyə su damcılayır.

Hər üçü başını yuxarı qaldırır.

Bura hələ damır.

ASTON. Hə. *(Pauza.)* Damdan axır.

MİK. Damdan?

ASTON. Hə. *(Pauza.)* Qatran çəkmək lazımdır.

MİK. Qatranlamaq?

ASTON. Hə.

MİK. Harasını?

ASTON. Yarıqları. *(Pauza.)*

MİK. Sən damdakı yarıqları qatranlamaq fikrindəsən?

ASTON. Hə. *(Pauza.)*

MİK. Elə bilirsən, kömək eləyər?

ASTON. Hələlik eləyər, bir müddət.

MİK. Hə. *(Pauza.)*

DEVİS (*qəflətən*). Siz nə edirsiniz?..

Hər ikisi ona baxır.

Vedrə dolanda... nə edirsiniz? (*Pauza.*)

ASTON. Aparıb atırıq. (*Pauza.*)

MİK. Mən dostuma o biri otaqları necə düzəltməyə hazırlaşdığından danışardım.

ASTON. Hə. (*Pauza. Devisə müraciətlə.*) Mən sənin çantanı gətirdim.

DEVİS. Oo! (*Ona tərəf gedib çantanı götürür.*) O, mister, təşəkkürlər. Verdilər sənə, hə? (*Çantası əlində qaydır.*)

MİK (*stuldan qalxıb çantadan yapışır*). Bu nədir?

DEVİS. Ver, mənim çantamdır!

MİK. Mən bu çantanı görmüşəm.

DEVİS. Mənim çantamdır!

MİK (*ondan yayınmağa çalışır*). Nəsə, bu çanta mənə tanış gəlir.

DEVİS. Necə yəni?

MİK. Onu haradan tapmısan?

ASTON (*ayağa qalxaraq hər ikisinə müraciətlə*). Qurtarın!

DEVİS. Mənimkidir.

MİK. Kiminki?

DEVİS. Mənimki! Ona de ki, bu, mənim çantamdır!

MİK. Bu, sənin çantandır?

DEVİS. Ver bural!

ASTON. Ver.

MİK. Nə? Nəyi verim?

DEVİS. Çanta andıra qalmışı!

MİK (*çantanı qaz sobasının dalına soxaraq*). Hansı çantanı?
(*Devisə*) Hansı çantanı?

DEVİS (*irəli sıçrayaraq*). Bunu, bunu deyirəm!

MİK (*onun yolunu kəsərək*). Hara belə?

DEVİS. Mən öz köhnə...

MİK. Elə bərk getmə, oğlum. Evdə heç kim olmayanda mənzilin qapısından soxulursan. Özünü çox gücə salma.

Şəxsi evə soxulub əlinə keçəni qarışdırırsan. Bax ha, cızı-
ğından çıxma.

Aston çantanı qaldırır.

DEVİS. Oğru... alçaq oğru... ver mənim...

ASTON. Buyur. (*Çantanı Devisə uzadır.*)

*Mik çantadan yapışır. Aston onun əlindən alır. Devis əlini
çantaya uzadır, Aston geri çəkir. Mik götürmək istəyir.
Aston onu Devisə verir.*

*Mik çantanı qapır. Pauza. Aston onun əlindən alır.
Mik çantanı alır. Devis çantanı götürmək istəyir.
Aston Mikə verir, Mik Devisə. Devis çantanı
sinəsinə sıxır. Pauza. Mik Astona baxır.
Devis əlində çantası aralanır.
Çantanı əlindən salır. Pauza.*

*Astonla Mik, Devisə göz qoyurlar. O, çantanı qaldırır.
Öz çarpayısına yaxınlaşıb oturur. Aston da öz çarpayısına sarı gedib
əyləşir və siqaret eşməyə başlayır. Mik hərəkətsiz durub.
Pauza. Vedrəyə su damcılayır. Onlar başlarını
qaldırırlar. Pauza.*

Sənin Uemblidəki işlərin necə oldu?

DEVİS. Mən heç ora getmədim ki. (*Pauza.*) Yox, get-
mədim. Alınmadı.

Mik giriş qapısına tərəf gedir və otaqdan çıxır.

ASTON. Naxış mişarı olmadı. Mən ora gələndə artıq
satılmışdı. (*Pauza.*)

DEVİS. Bu oğlan kimdir?

ASTON. Qardaşımdır.

DEVİS. Hə? Deyəsən, zarafatçı oğlandır hə?

ASTON. Hə.

DEVİS. Hə... əsl zarafatçıdır.

ASTON. Elədir, onun yumor hissi var.

DEVİS. Gördüm. (*Pauza.*) O, bir balaca itoynadandır,
o dəqiqə hiss olunur. (*Pauza.*)

ASTON. Hə. Əməlli-başlı yumora meyli var... hər şeydə
gülməli bir cəhət tapmağı xoşlayır.

DEVİS. Deməli, onda yumor hissi var, hə?

ASTON. Hə.

DEVİS. Hə, görünür. *(Pauza.)* Görən kimi başa düşdüm ki, o, hər şeyə fərqli baxır.

ASTON *(qalxıb yeşiyə tərəf gedir, Buddanın heykəlini götürüb qaz sobasının üstünə qoyur)*. Mən ona söz vermişəm ki, üst mərtəbəni düzəldəcəyəm.

DEVİS. Necə... deyirsən... bu, onun evidir?

ASTON. Hə. Ona söz vermişəm, bütün mərtəbəni düzəldim. Mənzili burada olacaq.

DEVİS. O nə işlə məşğuldur?

ASTON. Tikinti biznesindədir. Öz furqonu var.

DEVİS. O, burada yaşayır, yoxsa yox?

ASTON. Əvvəlcə həyətdə anbar düzəltmək lazımdır... sonra mənzil barədə də fikirləşmək olar, başa düşürsən? Gərək bir şey düzəldim də. *(Pəncərəyə yaxınlaşır.)* Mən əl əməyində yaxşıyam, bilirsən də bunu. Əlimdən gəlir. Heç vaxt bilməzdim ki, məndə bu alınar. Elə ki, anbarı düzəldim... sex kimi bir şey alınacaq – özüm üçün, bildinmi? Ondan sonra... taxta işləri görmək olar. Əvvəl-əvvəl sadə işlər. Sonra... yaxşı taxtadan. *(Pauza.)* Əlbəttə, burada xeyli iş görmək lazımdır. Fikirləşirəm ki, yuxarıya... oradakı otaqların birinə... arakəsmə düzəldim... ağacdən. Elə bilirəm, alınar. Bilirsən... belə, bir cür arakəsmələr var... yaponlarınki. Onlarla otaqların arasını kəsirlər. İki yerə bölürlər. Elə də eləmək olar, lap ayrıca arakəsmə də düzəltmək mümkündür. Mən hamısını düzəldə bilərdim, bilirsən, emalatxanam olsa, düzəldərdim. *(Pauza.)*

DEVİS. E-e, bura bax, mənə belə gəlir ki... Bu, mənim çantam deyil.

ASTON. Necə yəni?

DEVİS. Mənimki deyil. Mənimki tamam başqa cür idi, başa düşürsən də. Bilirəm, onlar bunu necə eləyib. Mənimkini saxlayıb, sənə tamam başqasını veriblər.

ASTON. Yox... orada belə alındı: sənin çantanı kimsə aparıb.

DEVİS *(yerindən qalxaraq)*. Bəs mən nə deyirdim?

ASTON. Qıçası, mən onu tamam başqa yerdən tapdım. Orada hələ... paltar da var. Lap ucuz verdi mənə.

DEVİS *(çantanı açaraq)*. Bəs çəkmə? *(Çantadan iki dənə dama-dama köynək çıxarır: al-qırmızı və şux-yaşıl. Əlləriylə qırıqlarını açır.)* Dama-damadır.

ASTON. Hə.

DEVİS. Hə... mən bu köynəklərdən görmüşəm. Beləsinin qışa tabı olmur. Bunu mən yüz faiz bilirəm. Yox, mənim istədiyim bu köynəklərin zolaqlısıdır, onlar yaxşıdır... zolaqları yuxarıdan-aşağıya olsun.... Bax, mənə eləsi lazımdır. *(Çantadan tünd-qırmızı velvet gödəkcə də çıxarır.)* Bu nədir?

ASTON. Evdə geymək üçündür, gödəkcədir.

DEVİS. Gödəkcə? *(Əlləyir.)* Parçası, elə bil, babatdır ha. Gör əynimə necə oturur. *(Gödəkcəni əyninə geyir.)* Burada güzgü yoxdur ki, hə?

ASTON. Məncə, yoxdur.

DEVİS. Elə bil, pis deyil. Səncə, necə görünür?

ASTON. Normaldır.

DEVİS. Yaxşı, onda bunu götürüm.

Aston tosterin məftiliylə əlləşir.

Onda götürüm. *(Pauza.)*

ASTON. Sən burada... gözətçilik eləyə bilərdin, əgər istəsən.

DEVİS. Nə?

ASTON. İstəsəydin... evin qarovulunu çəkə bilərdin, əgər istəyirsənsə... özün bilirsən də, pilləkən, evin qabağı – hamısına göz qoyarsan. Zəngləri təmizləyərsən.

DEVİS. Zəngləri də?

ASTON. Mən bir-iki zəng qoyacağam. Giriş qapısına. Misdən.

DEVİS. Deməli, gözetçilik, hə?

ASTON. Hə.

DEVİS. Bilirsən... heç vaxt gözetçilik eləməmişəm... axı mən... mən heç vaxt... demək istəyirəm ki, mən əvvəllər gözetçi olmamışam. (*Pauza.*)

ASTON. Bəs gözetçi olmaq barədə indi nə düşünüürsən?

DEVİS. Nə deyim... gərək bilim... başa düşürsən də...

ASTON. Nəyi...

DEVİS. Hə, yəni hansı...

ASTON. Yəni nə?..

DEVİS. Daha doğrusu... mən gərək... mən gərək...

ASTON. Mən nə deyə bilərəm axı...

DEVİS. Hə, özüdür ki var... başa düşürsən də ... bilirsən, nə demək istəyirəm, özün yaxşı bilirsən.

ASTON. Bir müddət sonra...

DEVİS. Yəni nəyi nəzərdə tutduğunu başa düşürsən də...

ASTON. Ümumi götürəndə, sənə...

DEVİS. Bilirsən də, demək istəyirəm ki... bunu bil-səm... belə götürəndə necə olur... (*Pauza.*)

ASTON. Budur, bu pilləkən... və... bir də zənglər...

DEVİS. Onda axı... yox məgər... axı süpürgə lazım ola-caq... düzdür?

ASTON. Tozsoranla da olar...

DEVİS. Yox, başa düşürəm... amma o da lazımdır... bir də... Süpürgə də lazımdır, yox?

ASTON. Əşi, süpürgən də olacaq.

DEVİS. Mən də onu deyirəm də...

ASTON. Taparam sənin üçün... Bir də, təbii ki, bir-iki dənə fırça...

DEVİS. Alətlər lazım olacaq... iş üçün... İki-üç alət müt-ləq lazımdır...

ASTON. Mən sənə tozsorandan istifadə eləməyi öyrə-dərəm... əgər istəyirsənsə...

DEVİS. Bu axı...

ASTON (*çarpayısının üstündəki mismardan ağ xalata çıxarır*).
Bax, əyninə bunu geyərsən, əgər istəsən.

DEVİS. Nə olar... deyəsən, babatdır, hə?

ASTON. Toza bulanmazsan.

DEVİS (*xalata geyərək*). Hə, bununla toza batmaram.
Əladır. Çox sağ ol, mister.

ASTON. Başa düşürsən, biz elə eləyə bilərik ki... mən
aşağıda zəng quraram, giriş qapısının önündə, zəngin
üstündə də yazılar: "Gözətçi". Sən də gələn olanda qapını
açma bilərsən.

DEVİS. Oo, mən heç bilmirəm...

ASTON. Nəyi?

DEVİS. Demək istəyirəm ki, bilmirsən axı, bayırdan
kim gəlir, elə deyil? Gərək ehtiyatlı olum.

ASTON. Nədir, səni izləyirlər?

DEVİS. Məni? Birdən o şotlandiyalı alçaq məni güdüb
bura gəlsə? Gör necə alınır: mən zəng səsini eşidirəm, aşağı
düşürəm, qapını açıram, orada da istənilən küçə adamı
ola bilər. Hə, onda başıma oyun açarlar. Bir də gördün,
sığortanın dalınca gəldilər, budur, buna bax, sığortamda
ancaq dörd dənə marka var, yapışdırdıqları cəmi budur...
Görəcəklər ki, düymənin üstündə "Gözətçi" yazılıb, basa-
caqlar, elə çıxan kimi də qapazlayıb aparacaqlar, onda
neyləyim? Düzdür, məndə nə qədər desən kart var, amma
görəcəklər ki, adım başqadır. Başa düşürsən, indi adım
həqiqi deyil. Əsl adım məni necə çağırırlarsa, elə deyil, özün
bilirsən də. Tamam başqa addır. Başqa adamın adıdır.

*Sükut. Işıq yavaş-yavaş sönmür. Qaranlıq.
Pəncərənin arxasında zəif işıq görünür. Qapı taqqıldayır.
Açar səsi. Devis içəri girir, qapını örtür və işığın açarını
bir neçə dəfə çıqqıldadır.*

DEVİS (*donquldandır*). Nə oldu buna? (*Açarı yenə çıqqıl-
dadır.*) Bu zəhrimar işığa nə olub? (*Açarı çıqqıldadır.*) Bircə bu
çatmırdı ki, qaranlıqda qalaq. (*Pauza.*) Nə edim? Işıq andıra

qalmış yoxdur. Göz-gözü görmür. *(Pauza.)* İndi neyləyim görəsən? *(Gedir, ayağı nəyəyə ilişir.)* A-ay zəhrimara qalasan ha! İşıq verin. Bir dəqiqə. *(Cibində kibrit axtarır, qutudan çöp çıxarıb yandırır. Kibrit çöpü yanub qurtarır. Qutusu yerə düşür.)* Ay, zibil! Hara düşdü, görəsən? *(Əyilir.)* Bu zəhrimar kibrit haradadır?

Qutunu kimsə ayağıyla vurur.

Nə olub? Nə? Kimdir? Nə olub? *(Pauza, yerində ayağını tappıldadır.)* Mənim kibritim hanı? Burada idi axı. Kimdir bu? Kim götürdü onu?

Sükut.

Hə! Kimdir orada? Mənim qutum kimdədir? *(Pauza.)* Burada kim var?! *(Pauza.)* Mənim bıçağım var ha! Çıx görüm! Çıx görüm, kimsən sən! *(Gedir, büdrəyir, yıxılır və qışqırır. Sükut. Zorla əşidiləcək bir tərzdə deyindir. Qalxır.)* Heç kəs yoxdur! *(Ayaq üstə durub. Ağır-ağır nəfəs alır.)*

*Qəflətən tozsoranın səsi eşidilir.
Səslə bir yerdə bir kölgə hərəkət eləyir,
həmin şəxs tozsoranı yönəldir. Tozsoran döşəmənin üstüylə
Devisin dalınca sürüşür, o isə yana sıçrayır,
canını qurtarmaq istəyir, amma yıxılır,
ağır-ağır nəfəs alır.*

A-a-a-a-a! Ge-e-e-e-e-et!

*Tozsoran sönmür.
Fiqur Astonun çarpayısının üstünə atılır.*

Mən sənə indi göstərəm! Mən, mən... mən buradayam!

*Kölgə tozsoranın məfilini çəkir və lampanı yerinə taxır. İşıq yanır.
Devis əlində bıçaq sağ divara sıxılıb. Mik çarpayının
üstündə durub, əlində də tozsoranın məfili.*

M İ K. Mən, sadəcə olaraq, yazqabağı yır-yığış eləyirdim. *(Döşəməyə çökür.)* Burada, bu divarda tozsoranı qoşmaq üçün yer vardı, amma işləmir. Məcbur oldum lampanın

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

patronundan istifadə eləyim. *(Tozsoranı Astonun çarpayısının altına qoyur.)* Hə, otaq indi necədir? Əməllicə təmizləmişəm buranı. *(Pauza.)* Biz təmizliyi növbə ilə eləyirik, iki həftədən bir, ikimiz – qardaşım ilə mən buraları yaxşıca təmizləyirik. Bu gün çox işlədim, elə indicə gəlmişəm. Amma qərara aldım ki, işimi də görüm, mənəim növbəmdir axı. *(Pauza.)* Düzdür, burada yaşamıram. Yox. Tamam başqa yerdə yaşayıram, amma nə olsun ki, bu otağın təmizliyinə mən də cavabdehlik daşıyıram axı, düzdür? Öz evimlə fəxr edirəm. *(Devisə yaxınlaşır və bıçağına işarə edir.)* Nə əl-qol açmışdın sən?

DEVİS. Sən mənə yaxınlaşdın...

MİK. Əgər qorxutmuşamsa, üzr istəyirəm. Amma sənəin barəndə də fikirləşirdim, başa düşürsən? Gərək sənəin rahatlığının da qayğısını biz çəkək, düz deyil? Toz burnunun dəşiklərinə dolmasın. Yeri gəlmişkən, hələ nə qədər burada qalmağı düşünürsən? Əslində, rentanı¹ azaltmaq istəyirdim, minimal məbləğ saxlayacaqdım, sən işlərini düzüb-qoşana kimi. Ən nominal məbləğ. *(Pauza.)* Amma razılaşmasan, bütün kontrakta yenidən baxası olacağam. *(Pauza.)* Ey, elə bilirəm, sən burada zor işlətmək fikrində deyilsən, hə? Sən elə adam deyilsən axı, düzdür?

DEVİS *(ucadan)*. Mənə heç kəsəin heç nəyi lazım deyil, dostum. Amma kimsə mənə ilişsə, gərək bilsin ki, başına nələr gələcək.

MİK. Həvəslə inanıram.

DEVİS. İnanırsan? Elə bu, mənəim bəsimdir, anladın? Eşidirsən, nə deyirəm? Zarafata etirazım yoxdur, buyur, amma sənə hamı deyər... mənəimlə belə nömrələr keçmir.

MİK. Çox yaxşı başa düşürəm, hə.

DEVİS. Mən çox şeyə dözərəm... amma...

MİK. Hər şeyin həddi var da.

DEVİS. Düzdür.

¹ *Renta* – sahibinin fəaliyyəti tələb olunmadan kapital, əmlak və ya torpaqdan alınan gəlir

Mik Devisin çarpayısına əyləşir.

Sən neynəyirsən?

MİK. Yox, demək istəyirəm ki... mən böyük təsir altındayam.

DEVİS. Nəyin təsiri?

MİK. Dediklərinin təsiri altında. *(Pauza.)* Çox təsirlidir, çox. *(Pauza.)* Ən azı, mənim üçün.

DEVİS. Başa düşdün də dediklərimi?

MİK. Hə, əlbəttə. Elə bilirəm, biz bir-birimizi başa düşdük.

DEVİS. Hə? Onda... mən nə deyəcəyəm... yaxşı olar... əgər belədirsə, yaxşı olar. Sən həmişə mənimlə zarafat edirsən. Bilmirəm niyə. Mən sənə neyləmişəm ki?

MİK. Yox e, bilirsən, niyə hər şey belə oldu? Biz, sadəcə olaraq, nəhs başlamışıq. Vəssalam.

DEVİS. Hə, elədir. *(Mikin yanında oturur.)*

MİK. Sendviç istəyirsən?

DEVİS. Nə?

MİK *(cibindən sendviç çıxararaq)*. Ala!

DEVİS. İlişirsən?

MİK. Yox, sən başa düşmürsən. Təbii ki, qardaşımın dostları məni maraqlandırır. Sən qardaşımın dostusan da, elə deyil?

DEVİS. Mən, düzü... o qədər də yox.

MİK. Nədir, məgər o, sənə dost deyil?

DEVİS. Yox əşi, deməzdim ki, biz əməlli-başlı dost idik. Daha doğrusu, o, mənə bir pislik eləməyib, amma yenə də, deməzdim ki, o, yaxın dostumdur. Sendviçin nəylədir?

MİK. Pendirlə.

DEVİS. Onda olar.

MİK. Al.

DEVİS. Sağ ol, mister.

MİK. Qardaşımın pis dost olduğunu eşitmək kədərlidir.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

DEVİS. Yox, dostdur o, dostdur, mən ki bir şey demədim...

MİK (*duzqabını cibindən çıxararaq*). Duz?

DEVİS. Yox, sağ ol. (*Sendviçi çeynəyir.*) Nəsə... heç bundan başım çıxmadı.

MİK (*ciblərini eşələyə-eşələyə*). İstiotu unutmuşam.

DEVİS. Onu heç cür dişləyə bilmirəm, işə bax...

MİK. Haradasa xardalım da vardı. Nəsə, yəqin, dolaşığı bir yerə qoymuşam.

Pauza.

Devis çeynəyir.

Onun necə yeməsinə tamaşa eləyir.

Sonra qalxır və avansəhnəyə yönəlir.

E-e-e... qulaq as... səndən bir məsləhət ala bilərəm? Axı cürbəcür şeyləri çox görmüsən. Səninlə bir məsələ barədə məsləhətləşmək olar?

DEVİS. De gəlsin.

MİK. Bilirsən, qardaşımdan bir az nigaranam.

DEVİS. Öz qardaşımdan?

MİK. Hə... bilirsən, məsələ nədədir?

DEVİS. Nədə?

MİK. Bunu söyləmək o qədər də xoşagələndeyil...

DEVİS (*qalxır və avansəhnəyə yanaşır*). De görüm.

MİK (*ona baxır*). Onun işləməklə arası yoxdur. (*Pauza.*)

DEVİS. Yox bir?!

MİK. Sadəcə olaraq, işləməyi xoşlamır, bəla burasındadır.

DEVİS. Doğrudan?

MİK. Adam öz qardaşı barədə belə bir söz deməyə məcbur olması dəhşətdir.

DEVİS. Hə də.

MİK. İş görəndə, elə bil, çəkinir. Çox çəkinir.

DEVİS. Hə, belələri olur, görmüşəm.

MİK. Bilirsən belələri necə olur?

DEVİS. Eləsiylə rastlaşmışam.

MİK. Bilirsən, istəyirəm ki, o irəliləsin, inkişaf eləsin.

DEVİS. Bəs necə olmalıdır, dostum?!

MİK. Adamın böyük qardaşı olanda, istəyir ki, nəşə, seçilmiş, gözəl bir yolla getsin. Məgər bütün günü avaraçılıq eləmək olar, bununla özü-özünə ziyan vurur. Mən elə hesab edirəm.

DEVİS. Dəqiq elədir.

MİK. O isə heç cür bir işə girişmir ki, girişmir...

DEVİS. İşləməklə arası yoxdur da.

MİK. Elə bil, çəkinir.

DEVİS. Mənə də elə gəlir.

MİK. Sən belə adamlar görmüsən də, elədir?

DEVİS. Mən? Belələrinin necə adam olduqlarını bilirəm.

MİK. Hə.

DEVİS. Mən bilirəm. Onlarla rastlaşmışam.

MİK. Məni yaman narahat edir. Başa düşürsən, mən iş adamıyam, ticarətlə məşğulam. Öz fərqlərim var.

DEVİS. Doğrudan?

MİK. Mənə söz verib ki, burada bəzi işləri görsün... o, mənə burada lazımdır, bəzi şeyləri eləməlidir... amma bilmirəm... bu nəticəyə gəlirəm ki, o, işləməyə tələsdir. (Pauza.) Sən mənə nə məsləhət görürsən?

DEVİS. Hə-ə... belə qardaşla işin var da ...

MİK. Necə yəni?

DEVİS. Deyirəm ki, o... sən qardaşın, elə bil, gülməli tiptir.

MİK. (gözlərini Devisə zilləyir). Gülməli? O?

DEVİS. Hə də... gülməlidir...

MİK. Onun nəyi gülməlidir? (Pauza.)

DEVİS. İşləməklə arasının olmaması gülməlidir.

MİK. Burada gülməli nə var ki?

DEVİS. Heç nə. (Pauza.)

MİK. Məncə, bu, gülməli deyil.

DEVİS. Gülməli deyil.

MİK. Sən, yəqin ki, burada tənqid bazarı açmaq fikrin-də deyilsən?

DEVİS. Yox-yox, nə deyirəm ki... bircə onu dedim ki...

MİK. Ağzını Allah yoluna qoyma ha!

DEVİS. Qulaq as, mən nə deyirəm ki?..

MİK. Bəsdır! *(Canlanır.)* Bura bax! Sənə bir təklifim var. Mən burada hər şeyi öz əlimə almaq istəyirəm, başa düşürsən? Mənə elə gəlir ki, burada bacarıqlı əllərə ehtiyac var. Mənim çoxlu ideyam, planlarım var. *(Devisi nəzərdən keçirir.)* Sən burada gözətçi qalmaq istərdin?

DEVİS. Mən?

MİK. Səninlə təmiz danışacağam. Mənə sənini kimi biri lazımdır ki, burada hər şeyə göz qoysun.

DEVİS. Bu... dayan görüm... mən... mən axı qabaqlar heç vaxt gözətçilik eləməmişəm, başa düşürsən?

MİK. Bunun əhəmiyyəti yoxdur. Sadəcə olaraq, bu iş üçün sən mənə münasib adam kimi görünürsən.

DEVİS. Mən bu işə uyğun gəlirəm. Sən axı bilirsən necəyəm, o qədər təklif olub ki, olub, hə...

MİK. Hə, mən elə əvvəl də – bıçaq çıxaranda gördüm ki, səninlə zarafat eləmək olmaz.

DEVİS. Hə, mənimlə zarafat yeriməz, oğlan.

MİK. Yəqin, haradasa qulluq da eləmişən, hə?

DEVİS. Qulluq?

MİK. Hərbi qulluqda olmusan? Görünür, hər bir vəziyyətə hazırlığın var.

DEVİS. Hə-ə... Oğlan, həyatımın yarısını orada keçirmişəm. Xaricdə... demək olar... qulluq etmişəm... hə, olub.

MİK. Müstəmləkələrdə, hə?

DEVİS. Oralarda da olmuşam. Yaxşılardan biri ydım.

MİK. Deyirəm də. Mən elə beləsini axtarırdım.

DEVİS. Nə üçün?

MİK. Gözətçiliyə.

DEVİS. Hə, əlbəttə... qulaq as... bura bax... buraların sahibi kimdir, o, yoxsa sən?

MİK. Mən. Sənədlə sübut edə bilərəm.

DEVİS. A-a... (*qətiyyətlə*) Yaxşı, məsələ belədir, mən bir az gəzətçilik eləməyə hazırım, sənin üçün evə də göz qoyaram.

MİK. Əlbəttə, biz sənənlə balaca bir maliyyə razılaşması imzalayırıq. Hər ikimiz üçün faydalı bir saziş.

DEVİS. Bunu özün qərarlaşdır, necə istəyirsən elə.

MİK. Təşəkkür. Hə, bir məsələ də var.

DEVİS. Nə məsələ?

MİK. Sən zəmanət məktubları təqdim eləyə bilərsən?

DEVİS. Nə?

MİK. Hüquqşünas üçün.

DEVİS. Mənim bir yığın zəmanət məktubum var. Gərək sabah Sidkapa gedim. Bütün sənədlər oradadır.

MİK. Haradadır?

DEVİS. Sidkapa. Orada yalnız zəmanət məktubları deyil, həm də başqa sənədlərim qalıb. Oraları beş barmağım kimi tanıyıram. Onsuz da, getməliyəm, başa düşürsən də, məsələ nə yerdədir, mütləq getməliyəm, vacib lazımdır.

MİK. Deməli, zəmanətlər nə vaxt lazım gəlsə, əlimizin altında olacaq.

DEVİS. Deyirəm sənə, ora istədiyim gün gedə bilərəm. Bu gün istəyirdim, amma... gözləyirəm hava yaxşılaşsın.

MİK. A-a.

DEVİS. Qulaq as. Sən mənə çəkmə tapa bilməzsən ki? Yaman lazımdır. Çəkməsiz hara gedərəm, hə? Necə bilirsən, çəkmə tapa bilərsən?

*İşıq yavaş-yavaş sönür. Qaranlıq.
Səhərdir. Aston şalvarını geyir. Üz-gözünü
yüngülcə büzüşdürüb. Öz çarpayısına tərəf çönür, çarpayının
başından dəsmalını götürür, çırpır. Yenidən yerinə asır,
Devisə yaxınlaşır və onu oyadır. Devis əldə hərəkətlə
qalxıb yerinin içində oturur.*

ASTON. Dedin ki, oyadım səni.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

DEVİS. Niyə?

ASTON. Dedin ki, Sidkapa getmək istəyirsən.

DEVİS. Hə, ora gedə bilsəydim, yaxşı olardı.

ASTON. Bu gün hava elə də yaxşı deyil ha.

DEVİS. Deməli, bu gün də getməyim qaldı?

ASTON. Mən... mən yenə də o qədər yaxşı yatmamışam.

DEVİS. Mən isə çox pis yatmışam. *(Pauza.)*

ASTON. Sən buradasan...

DEVİS. Dəhşətdir. Gecə yağış yağıb-nədir?

ASTON. Bir balaca. *(Öz çarpayısına yaxınlaşır, kiçik taxta parçasını götürüb, sumbata kağızıyla təmizləməyə başlayır.)*

DEVİS. Mən elə də bilirdim. Başıma damırdı. *(Pauza.)*

Yel də düz üzümə vururdu. *(Pauza.)* O parça saldığın pəncərəni bağlaya bilməzsən məgər?

ASTON. Bağlayaydın da.

DEVİS. Bəs onda necə olsun, hə? Yağış birbaşa tərəmə tökür axı.

ASTON. Bir az təmiz hava da lazımdır.

DEVİS *(yataqdan qalxır. Əynində şalvar, jilet və fufayka var. Səndəllərini geyə-geyə).* Qulaq as. Bütün həyatımı havada keçirmişəm. Mənə havanı tərifləmə. Gör nə deyirəm: nəyə, mən yatanda pəncərədən yaman çox hava gəlir.

ASTON. Pəncərə bağlananda, bura çox bürkü olur *(Stula yaxınlaşıb taxta parçasını onun üstünə qoyur və yenə sumbata ilə təmizləyir.)*

DEVİS. Hə, amma qulaq as, sən axı bilmirsən mən nə deyirəm. Bu zəhrimar yağış düz tərəməydi. Yatmağa imkan vermirdi. Mən küləyin altında ölümcül sətəlcəm ola bilirdim. Vəssalam. Təkcə pəncərəni bağla, heç kəs soyuqlamasın, vəssalam. *(Pauza.)*

ASTON. Pəncərə bağlı olanda yata bilmirəm.

DEVİS. Hə, bəs mən neyləyim? Mənim... mənim bərəmdə heç düşünmədin? Onda mən necə olum? *(Pauza.)*

ASTON. Niyə başının yönünü dəyişməzsən, baş-ayaq yat da, olmaz?

DEVİS. Necə yəni?

ASTON. Ayaqların pəncərəyə tərəf olsun.

DEVİS. Onda nə olacaq ki?

ASTON. Onda yağış düşməyəcək.

DEVİS. Yox, belə alınmaz. *(Pauza.)* Yəni mən daha başqa səmtə yata bilmərəm. Ora bax, yağış yağır. Bir bax. Gör necə tökür. *(Pauza.)*

ASTON. Hə, tavan hələ qaydasında deyil. *(Taxta parçasıyla çarpayıya sarı qaydır.)* Hə.

DEVİS. Guya, mən özüm görmürəm?! Tavan qaydasında deyil. Odur ki külək də içəridə əsir. *(Qısa pauza.)*

ASTON. Mən bir Qoldhok-rouda tərəf gedim. Orada bir tiplə danışmalıyam. Onun dülgər stolu var. Yaxşı vəziyyətdədir, özüm görmüşəm. İnanmıram özünə gərək ola. *(Pauza.)* Gedim, bir cəhd eləyim, görüm nə çıxır...

DEVİS. Sən mənim pəncərə barədə dediklərimi başa düşdün? Başıma da yağır, balışı da isladacaq. Külək də tərs kimi mən tərəfə əsir... Sənin balışını isə lap sıxmaq olar, tamam sudur...

ASTON. Əks istiqamətdə yat.

DEVİS. Necə yəni?

ASTON. Ayaqların pəncərəyə olsun.

DEVİS. Onda nə olacaq ki?

ASTON. Onda başıma yağış tökülməz.

DEVİS. Bəlkə də elədir. Bəlkə də, belə eləmək lazımdır. *(Pauza.)* Onda da ayaqlarım islanacaq, ayaqlarım. Qıc olaram lap... tamam qıc olaram. Bu daha pis olar. Belədə, heç olmasa, təkcə başım islanır... *(Otaqda gəzişir.)* Bax gör nə alınır. Sidkapa getməyim daha keçdi. Ey, bəs indi necə, pəncərəni bağlamazsan? Yoxsa hər şey islanacaq.

ASTON. Hələlik bağla.

DEVİS *(pəncərəni bağlayıb həyətdə baxır)*. O brezentin altında nə var?

ASTON. Taxtadır.

DEVİS. Neynirsən onları?

ASTON. Anbar üçündür.

DEVİS (*çarpayıya oturur*). Mənim üçün söz verdiyin çəkmələri hələ tapmamısan?

ASTON. Çəkmə? Yox. Baxacağam, bəlkə, elə bu gün gətirdim.

DEVİS. Bəs indi bunlarda bayıra necə çıxım? Heç çay içməyə də gedə bilməyəcəyəm.

ASTON. Burada yolüstü kafe var.

DEVİS. Hə, tutaq ki var, nə olsun?

*Astonun növbəti monoloqu zamanı
otaq yavaş-yavaş qaranlıqlaşır.
Monoloqun sonunda yalnız Astonun özü görünür;
Devis də, bütün əşyalar da qaranlıqdadır.
İşıqı tədricən, yavaş-yavaş
yığıdırmaq lazımdır.*

ASTON. Mən ora tez-tez baş çəkirdim. Yəqin, bu, lap çoxdan olub. Sonra daha getmədim. Oradan xoşum gəlirdi. Tez-tez vaxtımı keçirmək üçün ora gəldirdim. Hələ buradan çıxıb getməmişdən. Elə həmin ərəfədə. Mənə elə gəlir ki... bunun biri o birisinə bağlıydı... Onların hamısı... orada... məndən böyük idilər. Amma həmişə mənə qulaq asırdılar. Mənə elə gəlirdi... onlar dediklərimi başa düşürlər. Daha doğrusu, adətən, onlarla danışardım. Həddindən çox çərən-ləyirdim. Bu, mənim səhvimdir. Elə fabrikdə də o cür idi. Fasilə vaxtı həmişə kiminsə yanında dayanırdım... ordan-burdan çərən-ləyirdim... Bu insanlar isə danışdıqlarıma qulaq asırdılar, nə danışsam, dinləyirdilər. Başqa heç nə. Bədbəxtlik burasında idi ki, məndə qarabasma kimi bir şey olurdu. Heç qarabasma da deyildi... məndə elə bir hissiyyat vardı ki, sanki, hər şeyi görürəm... çox aydın... hər şeyi... aydın idi hər nə var... hər şey adi... adi... lap adi... adətən, hər şey özü sakitləşirdi... hər şey elə... sakit... və... aydın görü-nürdü... eləydi hə... Bəlkə də, elə deyildi... Amma fərqi yox-dur, kimsə deməliydi. Mən heç nə bilmirdim. Hə... düzdür,

sonra dedi-qodu başladı. Başladı və dillərdə gəzib-dolaşdı. Mənə elə gəlirdi ki, adamlar gülməli olublar. Kafedə... Fabrikdə... Heç nəyi anlamırdım. Onda məni xəstəxanaya apardılar, Londonun lap yaxınlığında. Məni... ora gətirdilər. İstəmirdim. Amma qulaq asmadılar... qaçmağa çalışdım, özü də bir dəfə yox. Asan deyildi. Orada cürbəcür suallar verirdilər. Gətirib başlayırdılar sual verməyə. Mən də onlara deyirdim... nə vaxt istəsələr... nə barədə fikirləşdiyimi deyirdim. Hə. Onda bir dəfə... bir adam... doktor idi yəqin, onların başçıları... belə... görkəmli kişiydi... hərçənd dəqiq bilmirdim. O, məni çağırırdı. Baxdı... dedi ki, məndə nə bilim, nə varmış. Dedi ki, bunu tədqiqat aparıb qərara alıblar. Özü mənə belə dedi. Bir də bir qalaq kağız göstərdi və dedi ki, məndə nəşə var, hansısa xəstəlik. O dedi bunu... sadəcə, dedi, başa düşürsən? Dedi ki, səndə filan-filan şeylər var. “Bu, sənin xəstəliyindir, – dedi, – artıq qərara almışıq, sənin maraqlarını qorumaq üçün müalicə təklif edə bilərik”. O dedi ki... amma mən... dəqiq xatırlamıram... necə dedi... dedi ki, biz beynini nəşə eləyəcəyik. O dedi... əgər olmasa, bütün ömrün boyu burada qalacaqsan, əgər olsa, onda deməli, şansı var – çıxa bilərsən, hamı kimi yaşayarsan. “Mənim beynimlə nə etmək istəyirsiniz”, – soruşdum ondan. Amma o yalnız təkrar elədi, əvvəl dediklərini bir də təkrar elədi. Bilirdim ki, icazəsiz heç nə eləyə bilməz. Bilirdim ki, ona anamın razılığı lazım idi. Mən də onların nə etmək istədiklərini anama yazdım. Anam onların blankına imza qoydu, başa düşürsən də, razılıq verdi. Mən bilirəm, çünki o, imzanı mənə də göstərdi, mən bu barədə danışanda göstərdi. Lakin həmin gecə qaçmağa cəhd elədim, elə həmin gecə... Beş saat palatanın pəncərəsində bir barmaqlığı kəsdim. Nə qədər ki qaranlıq idi. Onlar, adətən, bütün çarpyı-ları hər yarım saatdan bir fənərlə işıqlandırırtdılar. Odur ki mən hər şeyi hesablamışdım. Və demək olar, hər şey hazır olanda orada bir nəfər... onun ürəkgetməsi vardı, lap yanı-

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

da idi. Odur ki məni tutdular. Bir həftədən sonra isə başladılar beynimə həmin onu eləməyə. Bunu bizim hamımıza eləməliydilər, palatamızdakıların hamısına. Gəldilər, bir-bir elədilər. Hər gecə birini. Mən axırıncılardan idim. Və hər şeyi gördüm, başqalarında necə keçdiyini artıq bilirdim. Onlar belə qəribə... bilmirəm bu nədir... məfillər idi tamam, başlarında... həmin məfillər də bir dənə balaca maşına birləşmişdi. Elektrik maşına. Onlar adamı uzadırdılar və o başçı ki vardı... baş həkim özü məfilləri bərkidirdi, elə bil, qulaqlıq kimiydi, hər iki tərəfdən kəlləyə bərkidilirdi. Biri də maşını saxlayırdı, başa düşürsən, başlayırdı fırlamağa, o da... baş həkim isə, sadəcə, məfilləri başımıza sıxırdı, hər iki tərəfdən. Sonra da çıxarırdı. Bütün bunlar bitdikdə onlar adamı palatada bağlayıb daha əl vurmurdular. Bəziləri dəliliyə başlayırdı, amma əsasən sakit keçirdi. Onlar sakitcə uzanırdılar. Hə, həmin gecə mənim də yanıma gəldilər, mən isə qalxıb divara sıxıldım. Dedilər ki, çarpayımaya uzanım, bilirdim ki, məni uzatmalıydılar, bilirdim ki, bunu ayaq üstə eləsələr onurğa sütunum sınar. Odur ki ayaq üstə dayanmışdım, onda iki nəfər mənə yaxınlaşdı, hə, onda indikindən cavan idim, indikindən çox güclüydüm, birini yıxdım, ikincisinin boğazından yapışdım, amma elə bu vaxt o böyükləri məfilləri başıma yapışdırdı; mən isə bilirdim ki, nə qədər ayaq üstəyəm, bunu eləyə bilməz, olmaz bunu eləmək, amma bunu elədi. Mən də çıxdım. Oradan çıxdım... yeriyyə bilmirdim. İnanmırdım ki, onurğamı zədələyələr. Hər şey qaydasında idi. Ən əsası... fikirlərim yavaşımışdı... heç fikirləşə bilmirdim... fikrim... cəmləşmirdi... e-e-e... bacarmırdım... onları bir yerə... toplaya bilmirdim. Ən əsası, deyilənləri eşitmirdim. Nə sağa baxa bilirdim, nə sola, ancaq düz qarşıya baxmaq olurdu, əgər başımı çevirsəm... düz... dura bilmirdim. Bir də baş ağrıları... Mən heç otaqdan çıxmırdım. Onda hələ anamla yaşayırdım. Bir də qardaşım. Balaca qardaşım. Sonra otaqda bütün şeylərimi səliqəylə

yığdım – nəyim vardısı, hamısını, amma ölmədim. Məsələ burasındaydı ki, mən gərək öləydim. Ölmək lazım idi. Amma olmadı, indi qat-qat yaxşıyam. Lakin artıq adamlarla danışmıram. Aralı gəzirəm. Daha onların yanına – kafeyə də getmirəm... Heç kimlə danışmıram... indiki kimi. Tez-tez fikirləşirdim ki, qayıdacağam, başıma bunları gətirəni mütləq tapacağam. Amma əvvəl bəzi işlər var, onları eləməliyəm. Bağçada həmin o anbarı düzəltmək istəyirəm...

Pərdə

Üçüncü pərdə

İki həftə sonra.

Mik döşəmənin üstündə uzanıb,

başının altında bükülü xalça var, o tavana baxır.

Devis stulda oturub, əlində qəlyan. Əyninə təzə gödəkcə geyinib.

Günortadır. Sakitlikdir.

DEVİS. Mənə belə gəlir ki, o, damda nəsə eləyib. *(Pauza.)* Keçən həftə gör nə qədər yağış oldu, vedrəyə isə bircə damcı da düşmədi. *(Pauza.)* Görünür, o, damı qatranla – bayırdan düzəldib. *(Pauza.)* Ötən gecə damda kimsə gəzirdi. Yəqin, o idi. *(Pauza.)* Mənə elə gəlir ki, o dama nəsə sürtüb. Heç mənə də bir söz demədi. Ümumiyyətlə, bircə kəlmə də demir. *(Pauza.)* Ona müraciət eləyəndə isə cavab vermir. *(Kibriti yandırır, qəlyana yaxınlaşdırır, sonra üfürüb söndürür.)* Bıçağı mənə vermir! *(Pauza.)* Vermir ki, çörəyi kəsim! *(Pauza.)* Mən çörəyi bıçaqsız necə kəsəcəyəm? *(Pauza.)* Bu mümkün olan şey deyil! *(Pauza.)*

MİK. Sənin bıçağın var.

DEVİS. Nə?

MİK. Sənin bıçağın var.

DEVİS. Əlbəttə, bıçaq var, var bıçaq, necə bilirsən, bununla çörək kəsmək olar? Bu, çörək bıçağı deyil. Bununla çörək kəsmirlər. Mən onu haradansa tapmışam, heç xatırlamıram ki, haradan. Bilirsən, nə istəyirəm...

MİK. Bilirəm, nə istəyirsən. *(Pauza.)*

DEVİS *(qalxıb qaz sobasına tərəf gedir)*. Bəs bu soba nədir? O deyir ki, qoşulmayıb. Mən haradan bilirəm, qoşulub, yoxsa yox? Bax, gör harada yatıram – düz onun altında, gecə oyanıram, üzüm az qalır qazın içinə girsən, özün qoru, ilahi! Düz sifətimin qabağındadır, haradan bilim, bir də gördün, yatdığım yerdəcə partladı, o dəqiqə məni öldürər! *(Pauza.)* Amma o, elə bil, heç buna fikir vermir, ha deyirəm, təsiri yoxdur. Bu yaxınlarda dedim ki, qulaq as, bu qaralar – qarazırtılar haqqında dedim – o biri binadan gəlib tualetdən istifadə edənlər barədə. Dedim ki, oralar tamam çirkindir, bütün məhəccərlər qapqaradır, tualet it günündədir. Bəs o neylədi? Əslində, burada hər şeyə o göz qoymalıdır, deməyə sözü yox idi, odur ki dinmədi. Onun heç nə vecinə deyil! *(Pauza.)* Təxminən, iki həftə qabaq... burada oturmuşdu, nəse söhbətimiz tutdu... İki həftə olar. Elə şeylər dedi!.. O vaxtdan bəri bircə kəlmə də danışmır. Onda isə elə hey danışır, danışır. Heç bilmirəm, nə olmuşdu ona... Mənə baxmırdı, elə bil, heç mənimlə danışmırdı, ümumiyyətlə, mənə qəti əhəmiyyət vermir. O öz-özüylə danışır! Ona ancaq bu lazımdır. Sən, məsələn, mənə yaxınlaşırsan, məsləhət istəyirsən... O isə belə bir şey heç vaxt eləməz. Bizim söhbətimiz alınmır, başa düşürsən? Bir-biriylə heç danışmadan bir otaqda yaşamaq olmaz axı. *(Pauza.)* Onu heç cür başa düşmürəm. *(Pauza.)* İkimiz buranı necə lazımdırsa, düzəldərdik.

MİK *(fikrə gedərək)*. Hə, sən haqlısan. Qulaq as, gör bu evi necə düzəltmək istəyirəm. *(Pauza.)* Ondan qiyamət bir malikanə düzəldərdim. Məsələn... bu otağı götürək. Bura

mətbəx olardı. Sahəsi imkan verir, pəncərəsi böyükdür, işıqlıdır. Mən burada... göy, mis qırmızısı və bəyaz kvadratlardan ibarət linoleum qoyardım. Elə divarlarda da həmin rənglərdən istifadə edərdim. Soba, qabyuyan – üstü qara, özü ağ olardı. Qab-qacaq üçün dolablara nə qədər desən yer var. Balaca divar bufeti və böyük bufet, küncdə də fırlanan bufet. Bufetimiz bol olardı. Yemək otağını isə pilləkəndən o üzə düzəldərdim, eşidirsən? Hə. Pəncərələrdə samandan pərdələr, mantardan ayaqaltılar... Masa... cilalı, ən yaxşı ağacdan, qara mat yeşikli kamod, stulların ayaqları əyri, oturacaqları yumşaq, kresloların krem rəngli yun parçası olardı... Yandan dəstəkləri olan, oturacağı dəniz otundan hörülmüş balaca divan, ağ, istiyə davamlı qəhvə masası... Ağ kaşı... Hə. Sonra, yataq otağı. Yataq otağı nədir? Bu adamın sığınacağıdır. Sakitlik və dinclik üçün sığınacaq. Oranın dekoru da sakit olmalıdır. Işıq yalnız ən zəruri sayda düşməlidir – yumşaq işıq. Mebel... qırmızı və çəhrayı ağac. Yaşılı-mavi xalı, yüngül, mavi-ağ pərdələr, ağ fonda göy xonçalı yorğan-döşək, tualet stolu – qaldırılıb-endirmək mümkün olanlardan, üstündə külqabı, rafiyadan¹ toxunmuş abajurlu lampa... (*Oturur.*) Ev olmazdı, saray olardı, saray.

DEVİS. Əlbəttə, elə də olardı.

MİK. Saray.

DEVİS. Burada bəs kim yaşayardı?

MİK. Mən, bir də qardaşım.

DEVİS. Bəs mən necə?

MİK (*sakitə*). Axı buradakı zirzibil heç kəsə lazım deyil. Bir yığın köhnə dəmir-dümir qalağıdır. Dəmir qırıntısı. Məgər bunlardan ev qurmaq olar? Ayaq basmağa yer yoxdur. Zirzibildir. Bunları heç cür sata da bilməz, buna heç iki pens də verməzlər. (*Pauza.*) Zirzibildir. (*Pauza.*) Amma, elə bil, onun heç vecinə də deyil, mən nə fikirləşirəm; bədbəxtlik burasındadır. Bəlkə, onunla sən danışasan, ürəyindən keçənləri öyrənəsən?

¹ Rafiya – isti ölkələrdə bitən palma cinsi

DEVİS. Mən?

MİK. Hə, sən axı onun dostusan.

DEVİS. O, mənim dostum-zadım deyil.

MİK. Sən axı onunla bir otaqda yaşayırsan, düzdür?

DEVİS. O, mənim dostum-zadım deyil. Ondan baş çıxarmaq olmur. Yəni demək istəyirəm ki, sənin kimisiylə nə var ki, burada hər şey aydındır...

Mik ona baxır.

Daha doğrusu, nə istədiyini bilirsən; mən heç demirəm ki, sən nə istədiyini bilən adamsan, demirəm, onsuz da, hamı bunu görür. Bəlkə, sənın də özünə görə qəribəliklərin var, hamımız beləyik – onda isə hər şey tamam başqa cürdür. Yəni sənınlə – ən azı, hər şey aydındır, bilinir də hər şey...

MİK. Yəni düz adamam.

DEVİS. Hə, dəqiq dedin, düz adam.

MİK. Hə.

DEVİS. Onu isə anlamaq çətinidir, bilmirsən, nə oyun çıxaracaq.

MİK. Hə-ə.

DEVİS. Elə bil, hissiyyatsızdı! (*Pauza.*) Başa düşürsən, mənə saat lazımdır! Saat lazımdır ki, vaxtı göstərsin! Vaxtı saatsız necə öyrənə bilərəm? Öyrənə bilmirəm! Ona dedim, dedim ki, qulaq as, burada bir saat olsaydı, yaman olardı, vaxtı öyrənə bilərdim, yəni vaxtı biləndə özünü sərbəst hiss edirsən, başa düşürsən? Amma belə, heç bilmirsən nə edəsən, yox? Gərək saata baxmaq üçün küçəyə çıxasan, sonra da hələ bir yadda saxlayasan ki, evdə olanda saatın neçə olduğu yadından çıxmasın. Axı belə olmaz, evə qayıdandan cəmi beş dəqiqə sonra hər şeyi unuduram. Saat neçə olduğu yadımdan çıxır! (*Otaqda gəzişir.*) Sonra da, əgər sağlam deyiləmsə, günorta da yatıram, nə bilim, neçədə duracağam, çay içməyin vaxtıdırımı?! Hələ evə gələndə, başa düşürsən də, eybi yox. Tində saat var, evə girəndə neçə

olduğunu bilirəm. Amma içəri girdin, bitdi! Burada olanda! Vaxt barədə heç təsəvvürüm də olmur. (*Pauza.*) Yox, mənə lazım olan bir dənə saatdır... burada – otaqda olsun, onda, bəlkə, dözə bilərəm. Amma o mənə heç nə vermir. (*Stulda oturur.*) Məni oyadır! Gecəyarısı yuxudan qaldırır! Deyir ki, yuxuda donquldanırsan! Sənə deyirəm, bu günlərdə qərara almışdım ki, hər şeyi ona deyim!

M İ K. O, səni yatmağa qoymur?

D E V İ S. Qoymur! Oyadır!

M İ K. Dəhşətdir!

D E V İ S. Mən müxtəlif yerlərdə olmuşam, yatmağıma heç yerdə maneçilik törətməyiblər. Hara getsəm, hər yerdə belədir. Bircə burada maneçilik var!

M İ K. Yuxu vacib şeydir. Mən bunu həmişə deyirəm.

D E V İ S. Düzdür, vacibdir. Səhər oyanıram, görürəm ki, lap əldən düşmüşəm. Axı işlərim var, ora-bura getməliyəm. Bəzi şeyləri müəyyənləşdirməliyəm, harasa yerləşməliyəm. Amma səhər duranda artıq görürəm ki, gücsüzəm. Hələ, üstəlik, saatım da yoxdur.

M İ K. Hə-ə.

D E V İ S (*qalxıb otaqda gəzişir*). O çıxıb gedir, mən bilmirəm ki, hara gedir, harada dolaşır, mənə heç nə demir. Əvvəllər söhbətləşirdik, amma sonra, heç olmasa, bir dəfə kəlmə kəsəydik. Onu heç vaxt görmürəm, səhər gedir, gec qayıdır, işi-gücü məni gecəyarısı dümsükləyib oyatmaqdır. (*Pauza.*) Qulaq as! Mən oyanıram... Səhər duranda isə o, üzümə baxıb qımışır! Bax, buradaca durub mənə baxaraq qımışır! Mən onu... mən onu... həmişə yorğanın altından görürəm. Pencəyini geyib mənə sarı çönür, çarpayımaya baxır, ağzı da qulaqlarının dibinə kimi açılıb. Şeytan bilir, nəyə hırıldayır. Amma xəbəri olmur ki, yorğanın altından ona göz qoyuram. Ağına da gəlmir! Bilmir ki, ona baxıram, elə fikirləşir yatmışam, amma mən yorğanın altından onu izləyirəm, başa düşürsən? Onun isə xəbəri yoxdur! Sadəcə,

mənə baxıb dişlərini ağardır, bilmir ki, görürəm! (*Pauza. Mikə sarı ayılaraq.*) Sən, yəqin, onunla danışmaq istəyirsən, düzdür? Mən artıq... Hər şeyi fikirləşmişəm. Sən ona de... yəni bizim bu ev barədə planlarımız olduğunu de, buranı düzəldə bilərdik, səliqəyə salardıq. Bura bax, mən, mən düzəldə bilərəm, sənə hər işdə kömək eləyə bilərəm... Əgər ikimiz olsaydıq: sən və mən... (*Pauza.*) İndi harada yaşayırsan?

MİK. Mən? Axı mənim evim var. Özü də pis deyil. Hər şeyi yerindədir. Bir dəfə gəl, boğazımızı yaşlayaq. Çaykovskiye qulaq asarıq.

MİK. Yox, Tanrı haqqı, sənə onunla danışmaq lazımdır. O, sənın qardaşındır axı. (*Pauza.*)

MİK. Hə... bəlkə də, danışdım.

*Giriş qapısı taqqıldayır.
Mik ayağa qalxıb çıxır.*

DEVİS. Sən hara? Axı gələn odur!

*Sakitlik.
Devis qalxır, sonra pəncərəyə tərəf gedib bayıra boylanır.
Aston içəri girir. Əlində kağız paket var.
O, paltosunu çıxarır, paketi açır
və çəkmələri soyunur.*

ASTON. Çəkmələr.

DEVİS (*ona tərəf çönərək*). Nə?

ASTON. Tapdım. Al yoxla!

DEVİS. Çəkmələr? Nə çəkmədir elə?

ASTON. Bəlkə, yaradı...

DEVİS (*səndəllərini çıxarıb çəkmələri geyinir; yeriyr, ayaq barmaqlarını tərpadir, ayilib çəkmənin dərisini yoxlayır*). Yox, yaramır.

ASTON. Hə?

DEVİS. Olmaz.

ASTON. Hə-əə. (*Pauza.*)

DEVİS. Olsun, bunu geyərəm ... başqasını tapana kimi geyərəm. (*Pauza.*) Bəs bağları hanı?

ASTON. Bağları yoxdur.

DEVİS. Onları bağısız geyə bilmərəm.

ASTON. Mən bağısız tapmışam.

DEVİS. Onda neyləyəək, pis oldu. Yəni onlar ayaqlarımda bağısız qalmaz axı. Çəkmələrin ayaqda bağısız qalması üçün gərək ayağını gücə salasan, anlayırsan? Gərgin ayaqla yerimək nədir, başa düşürsən də? Bu ziyandır! Ayaqlar üçün böyük yüküdür. Amma çəkmələrin bağı varsa və onlar bağılıdırsa, ayağı gərginləşdirməyə ehtiyac olmur.

ASTON (*öz carpəyısına yaxınlaşır*). Bəlkə, mənə yenə nəşə var.

DEVİS. Bax, bax, bilirsən, mənə nə lazımdır? (*Pauza.*)

ASTON. Bunlar da var.

DEVİS. Onlar qəhvəyidir.

ASTON. Daha yoxdur.

DEVİS. Çəkmələr qaradır ha.

Aston cavab vermir.

Yaxşı, yarayar, başqalarını tapana kimi geyərəm. (*Stula əyləşir və çəkmələrə bağı taxır.*) Bəlkə, onlarla sabah Sidkapa çataram. Əgər gedib çıxıbilsəm, işə düzələrəm. (*Pauza.*) Mənə yaxşı iş təklif eləmişdilər. Bir tip təklif eləyirdi, onun... bir yığın planı vardı. Nəşə, hələ hər şey qabaqdadır. Amma onlara mənəim kağızlarım lazımdır, başa düşürsən də. Mənə mütləq Sidkapa çatmaq lazımdır, yoxsa kağızlarımı necə alacağam? Ən əsası ora yetişməkdir. Məsələ də bundadır. Hava heç cür imkan vermir.

Aston, Devis görmədən sakitcə çıxır.

Hələ bilmirəm, bu çəkmələr necədir. Yol ağırdır, mən əvvəl də orada olmuşam. Deyəsən, bura gələndə. Keçən dəfə oradan gəlirdim, hə... o dəfə... qayıdırdım... yol zibil idi, elə hey yağış yağdı, yaxşı ki, orada ölmədim. Amma özümü bura yetirdim, dayanmadan gəlirdim... hə... heç dayanma-

dım. Daha belə bacarmıram, mənə indi lazımdır ki... yenə ora getməliyəm, bir tip var, onu tapmalıyam... (Çönr.) Ay zəhrimar! Əclafa bax, heç qulaq da asmır mənə!

Qaranlıq.

Gecədir. Pəncərədən tutqun işıq gəlir.

Aston və Devis öz çarpayılarındadır.

Devis zariyır.

ASTON (*yerinin içində oturur, yataqdan qalxır, işığı yandırır, Devisə yaxınlaşır və onu silkələyir*). Ey, bəsdir, eşidirsən? Yata bilmirəm.

DEVİS. Nə? Nə? Nə olub?

ASTON. Yenə səs-küy salırdın.

DEVİS. Qoca adamam, istəyirsən ki, nəfəs də almayım?!

ASTON (*öz yatağına tərəf gedir, şalvarını geyinir*). Gedim, bir az hava alım.

DEVİS. Sən məndən nə istəyirsən? Qulaq as, dostum, mən heç sənın dalınca gəlmələrinə təəccüblənmirəm də. Qoca bir adamı gecənin ortası yuxudan oyatmaq, sən... sən doğrudan dəlisən! Sənin ucbatından yuxularım qara-qura olub, indi bunun günahı kimdədir? Əgər məni dəqiqəbaşı narahat etməsən, yuxuda səsimi də çıxarmazdım! Daim məni dümsükləyirsənsə, necə sakit yata bilərəm? Nədir, istəyirsən ki, heç nəfəs də almayım? (*Yorğanını atıb yatağından qalxır, əynində fufaykası, jilet, şalvar var.*) Bura elə soyuqdur ki, məcburam şalvarda yatım. Ömrüm boyu belə yatmamışam. Burada isə məcburam. Hamısı da ona görə ki, bu zəhrimara qalmış istilik sistemini düzəltməmişəm! Bundan yaxşı günlərim də olub, dostum. Özü də məni heç bir dəlixanayazada soxmayıblar, bu lap dəqiqdir. Ağlım başımdadır! Məni incitmək lazım deyil. Məndə hər şey normaldır, sən çox tullanıb-düşmə. Yerini tanı! Bircə onu deyə bilərəm ki, qardaşın sənə göz qoyur. O, sənın barəndə hər şeyi bilir. Mənim orada dostum da var, arxayın ol. Dostum dəyərli insandır! Buna bir bax, mənimlə elə davranır, elə bil,

cındıram! Əgər sən də mənə eyni münasibət göstərəcəkdinsə, niyə bura dartıb gətirirdin? Fikirləşirdin ki, məndən yaxşısan, hə, yox bir, gözlə, olarsan! Mən hər şeyi bilirəm. Onlar səni bir dəfə içəri salıblar, bir də salarlar. Qardaşın səni izləyir, sənə göz qoyur! Onlar sənin başına yenə o məftilləri taxa bilərlər! Taxacaqlar da! Nə vaxt istəsələr. Təki əllərinə düşsən. Səni maşına basıb aparacaqlar, oğlan. Bura gəlib, yapışacaqlar qolundan, sonra da aparacaqlar! Onda bilərsən! Başına məftil taxarlar, görərsən. Onlar elə mənim yatdığım yerdəki zirzibilə baxsalar, o dəqiqə başa düşəcəklər ki, psixsən. Yaman sarsaq iş tutublar, sənin kimisini buraxmaq olar, hə? Başa düşmək olmur, sənə nə lazımdır, gedirsən, gəlirsən, heç kəs bilmir ki, nə istəyirsən! Amma mənim belə davranışa dözəsi halım yoxdur. Elə bilirsən, sənin yerinə bütün kirli işləri mən görəcəyəm? Ha! Özünə gəl, oğlan! İstəyirsən ki, pilləkənin zirzibilini təmizləyim, özü də bu murdar yerdə yatmaq üçün, hə? Axmaq tapmısan! Uşağın biri! Heç özün də bilmirsən ki, nəylə məşğulsan. Sənin başın xarabdır! Artıq yarımdehşən! Elə bircə dəfə nəzər salmaq bəs eləyir. Heç olmasa, puldanzaddan verəydin! Mənimlə heyvan kimi davranırsan! Mən ki heç vaxt sən olan yerlərdə olmamışam!

Aston ona tərəf yüngül bir hərəkət eləyir.

(Şalvarının arxa cibindən bıçağını çıxarır.) Həddini bil, dostum, yaxın gəl görüm! Mənim əlimdə gör nə var. Artıq istifadə eləmişəm. İşə yarayıb. Yaxşısı budur, soxulma.

Pauza. Onlar bir xeyli bir-birinə baxırlar.

Sən əvvəlcə fikirləş, sonra addım at. *(Pauza.)* Həddini bil, əl qaldır görüm mənə. *(Pauza.)*

ASTON. Mən... mənə elə gəlir, sən başqa yer axtarmalısan. Deyəsən, bizimki tutmur.

DEVİS. Başqa yer?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ASTON. Hə.

DEVİS. Mənə deyirsən? Kimə deyirsən? Özün axtar, anladın?

ASTON. Nə?

DEVİS. Sən! Başqa yeri sən axtar!

ASTON. Mən burada yaşayıram. Sən isə yox.

DEVİS. Mən yox? Səhvəsən, mən də burada yaşayıram. Mənə burada iş təklif ediblər.

ASTON. Hə... qıyası, sən uyğun gəlmirsən.

DEVİS. Uyğun gəlmirəm? Yaxşı, gör sənə nə deyirəm, burada bəziləri fikirləşir ki, mən bu işə tam uyğun gəlirəm. Bir də... Mən burada gözətçi qalırım! Anladın? Sənin qardaşın dedi mənə, başa düşdün? O, mənə dedi ki, bu yer mənimdir. Mənim! İndi gördün kiməm?! Mən gözətçi olacağam.

ASTON. Mənim qardaşım?

DEVİS. O qalır, buranı idarə edəcək, mən də onunla bir yerdə qalacağam.

ASTON. Qulaq as. Mən sənə... pul verərəm, Sidkapa gedərsən.

DEVİS. Sən əvvəl bir anbarı tik! Pul təklif edir! Mən burada maaş gözləyirəm! Sən isə əvvəlcə o murdar anbarını düzəlt! Bildin?!

ASTON *(bir xeyli onun üzünə baxır)*. Anbar niyə murdar olur? Murdar deyil.

Sükut.

(Ona yaxınlaşır.) Ora təmiz olacaq. Əla ağacdən. Özüm tikəcəm onu. Narahat olma.

DEVİS. Yaxın gəlmə!

ASTON. Ona murdar demə.

Devis bıçağı irəli uzadır.

Murdar özünsən.

DEVİS. Nə?

ASTON. Bütün otağı iy basıb.

DEVİS. Mənə deyirsən bunu?!

ASTON. Səndən üfunət iyi gəlir, ona görə də yata bilmirəm.

DEVİS. Bəs belə! Mənə deyirsən üfunət?!

ASTON. Yaxşısı budur, get!

DEVİS. Mən sənə üfunətin necə olduğunu göstərəm!
(*Əlini irəli atır, əli əsir, bıçaq Astonun qarnına tuşlanıb. Aston qımlıdanmır. Sükut. Devisin əli daha əsmir. Onlar üzbəüz durublar.*) Mən sənə üfunət göstərəm! (*Pauza.*)

ASTON. Yığış.

*Devis bıçağı çəkir, onu sinəsinə sıxır, ağır-ağır nəfəs alır.
Aston Devisin çarpayısına tərəf gedir, onun çantasını tapıb
şey-şüyünü içinə yığır.*

DEVİS. Sənin... sənin haqqın yoxdur... Qoy yerinə, əl vurma... bu mənimkidir! (*Çantanı götürüb içindəkilərə baxır.*)
Yaxşı... Mənə burada iş təklif ediblər... sən dayan. (*Gödəkcəsinə geyinir.*)
Dayan bir... qardaşın... o, sənə göstərər... məni belə təhqir... məni təhqir... məni hələ belə təhqir edən olmayıb... (*Paltosunu geyir.*)
Hələ peşman olacaqsan ki, mənə belə sözlər demisən, görərsən bunların axırı necə olacaq... (*Çantasını götürüb qapıya tərəf gedir.*)
Sən hələ mənimlə belə danışmağına peşman olacaqsan... (*Qapını açır.*)

Aston ona göz qoyur.

Mən bilirəm, kimə müraciət etməliyəm. (*Gedir.*)

*Aston dayanıb.
Qaranlıq.*

İşıq. Axşamçağıdır. Pilləkəndə səslər. Mik və Devis içəri girirlər.

DEVİS. Üfunətli deyir mənə! Sən heç belə bir şey eşitmisən? Bunu mənə deyir ha! Buna bax bir! Mənə deyir! Eşitdin də, nə dedi. Üfunətli!

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

MİK. Ay-ay-ay.

DEVİS. Mənə dedin bunu?!

MİK. Sən ki üfunətli deyilsən.

DEVİS. Əlbəttə yox, ser!

MİK. Əgər səndən iy gəlsəydi, mən özüm sənə birinci deyərdim.

DEVİS. Mən ona dedim, dedim ki... belə dedim: sən hələ bütün bunların sonunu, görəcəksən dostum! Mən dedim: qardaşını unutma. Ona xəbərdarlıq da elədim, dedim ki, gəlib onun beynini düzəldəcəksən. O özü də bilmir ki, nə zibil qaynadır. Mənə ilişir. Dedim ona, mən dedim: gələndə... sənın qardaşın gələndə görəcək ki, burada hər şey qaydasındadır, mən axı sənın tayın deyiləm!

MİK. Nə demək istəyirsən?

DEVİS. Mən?

MİK. Demək istəyirsən ki, qardaşımın başı xarabdır?

DEVİS. Nə? Mən bilirsən, nə deyirdim? Deyirdim ki, sənın axı bu yer barədə öz planların var ... təmir-filan, elə deyil? Yəni onun ixtiyarı yoxdur ki, mənə rəhbərlik eləsin. Nə etməli olduğumu sən deyirsən, mən sənə işləyirəm, yəni demək istəyirəm ki, biz bir yerdəyik... Amma sənın üçün zibil yığımı deyiləm... ikimiz də... ikimiz də bilirik, o, nə yuvanın quşudur.

MİK. Ona deyəndə ki, bu yeri sənə təklif etmişəm nə söylədi?

DEVİS. O... o dedi... dedi ki, elə burada yaşayır...

MİK. Nədir, düz demir məgər?

DEVİS. Düz demir?! Bu, sənın evindir, yoxsa yox? Onu sən buraxmısan da bura!

MİK. Mən onu çıxara da bilərəm.

DEVİS. Elə mən də onu deyirəm də.

MİK. Hə. Onu çıxara bilərəm. Mən bu evin sahibiyəm. Digər tərəfdən, o da burada daimi sakinidir. Ona xəbərdarlıq eləmək, özün bilirsən ki, asan şeydir. Hər şey bu otağa hansı

gözlə baxmağından asılıdır. Yəni otaq mebelli-filanlıdır, yoxsa yox. Başa düşdün?

DEVİS. Yox, başa düşmürəm.

MİK. Burada gördüyün bütün mebellər onunkudur, yalnız çarpayılardan başqa. Odur ki bu, artıq hüquqşünaslıq işidir, bax belə. *(Pauza.)*

DEVİS. Qoy haradan gəlib, ora da rədd olsun!

MİK. *(çönür ki, ona nəzər salsın)*. Haradan gəlibsə, ora?

DEVİS. Hə.

MİK. O, haradan gəlib ki?

DEVİS. O... o...

MİK. Sən bəzən üstünə çox götürürsən ha, elə deyil? *(Pauza. Qətiyyətlə və cəld.)* Yaxşı, hər necə olsa, buraları düzəltməyin əleyhinə deyiləm...

DEVİS. Çoxdan lazım idi!

MİK. Hə, heç əleyhinə deyiləm. *(Devisə tərəf çönür.)* Amma sən bax ha, özünü hörmətdən salma.

DEVİS. Nə barədə söyləyirsən?

MİK. Axı deyirdin ki, interyer mütəxəssisisən, mənə isə əlası lazımdır.

DEVİS. Kim?

MİK. Necə yəni kim? Dekorçu. İnteryer mütəxəssisi.

DEVİS. Mən? Sən nədən danışırısan? Mən bunu boy-
numa çəkməmişəm. Ömrüm boyu elə bir iş görməmişəm.

MİK. Nə iş görməmişən?

DEVİS. Yox, yox, bu, mən olmamışam. Mən heç vaxt təmir eləməmişəm. İşim, onsuz da, çox idi. Başqa iş nəyimə lazımdır, yəqin, başa düşürsən. Amma əlimdən hər iş gəlir... Təki imkan verəsən... imkan verəsən, öyrənirəm...

MİK. Mənə sənə öyrənməyin lazım deyil. Mənə birinci dərəcəli, təcrübəli dekorçu lazımdır. Elə bilirdim, sən uyğun gələrsən.

DEVİS. Mən? Yox, dayan bir, dayan görüm, sən mənimlə danışmısan.

MİK. Necə yəni, mənimlə danışmamısan? Mən elə səninlə danışmışdım da. Arzularımı yalnız sənə açdım, içimdə çoxdan yuva salmış istəklərimi təkcə sənə açıqladım, çünki elə bildirdim, təcrübəli, əla dekorçusan, həm interyer... həm eksteryer üzrə.

DEVİS. Yox, qulaq as...

MİK. Məgər göy, mis qırmızısı, bir də ağ rəngdə kvadrat linoleumları kombinə edib düzə bilməzsən, sonra da həmin rəngləri divarlarda təkrar edəsən, bacarmazsan?

DEVİS. Yox, qulaq as, sən nədən danışırısan?

MİK. Deməli, masanın üstünə ən yaxşı ağacdan şpon da çəkə bilməzsən, kresloları krem rəngli parçayla örtə bilməzsən və fıstıqdan dəstəkləri olan divanı dəniz otundan toxunma torla düzəldə bilməzsən?

DEVİS. Bunların heç birini mən deməmişəm!

MİK. Ay zəhrimar! Deməli, səhv etmişəm!

DEVİS. Mən belə bir şey deməmişəm!

MİK. Sən alçaq fırıldaqçısan, dostum!

DEVİS. Nə danışırısan? Sən məni gözətçiliyə götürmüşsən. Mən də kömək eləməyə söz verdim, vəssalam. Amma... təbii ki... maaşa işləyəcəkdim. Heç vaxt belə bir şey deməmişəm, sən isə məni fırıldaqçı adlandırırısan...

MİK. Sənin adın nədir?

DEVİS. Yenə başladı...

MİK. Yox, sənin əsl soyadın nədir?

DEVİS. Devis.

MİK. Bəs hansı ad altında yaşayırsan?

DEVİS. Cenkinz!

MİK. Sənin iki soyadın var. Hə? İndi isə bura bax: təmir barədə niyə boş-boş qırıldadırdın?

DEVİS. Mən sənə heç nə deməmişəm! Qulaq asırsan mənə, ya yox? (*Pauza.*) Bunu sənə o deyirdi. Yəqin, qardaşın deyib. O dəlidir! O, sənə qəsdən hər şey deyir, dəlidir də, başı lap xarab olub, o deyib bunları.

MİK (*yavaş-yavaş ona tərəf gedir*). Mənim qardaşımı necə adlandırdın?

DEVİS. Nə vaxt?

MİK. O, kimdir dedin?

DEVİS. Mən – mən demək istəyirdim ki...

MİK. Dəli? Odur dəli? (*Pauza.*) Mənim qardaşıma dəli dedin? Mənim qardaşıma? Bu... bu axı... həyasızlıqdır, elə deyil?

DEVİS. O özü deyirdi bunu.

MİK (*asta-asta Devisin başına hərlənir, onu nəzərdən keçirir*).

Sən qəribə adamsan. Yox? Tanrı haqqı, qəribəsən. Bu evə ayaq basandan başımıza bədbəxtlik gəlir. Düz sözümdür. Sən nə desən, gərək inanmayaq. Hər sözünü belə də yozmaq olar, elə də. Həmişə də yalan deyirsən.

Cırtqoz, qeyri-sabitsən, adam heç vaxt bilmir ki, səndən nə gözləsin. Nəsə, başqa məxluqsan, elə bil, belə baxanda heyvan kimi bir şeyсэн. Vəhşisən. Bütün bunlardan əlavə, işin-peşən elə üfunət yaymaqdır. Özün bax da. Gəlib özünü dekorçu kimi təqdim edirsən, mən də səni o dəqiqə işə götürürəm, sonra necə olur? Gopa basırsan ki, guya, Sidkapda nə qədər zəmanətnamələrin var, dalı necə olur? Mən heç görmədim ki, Sidkapa sənədlərinin dalınca gedəsən. Bütün bunlar dəhşətdir! Görünür, bir gözətçi kimi də səndən canımı qurtarmalıyam. Al. Yarım dollar. (*Cibini eşələyir, yarım kronluq sikkə çıxarıb Devisin ayaqları altına atır.*)

*Devis tərpənməz dayanıb.
Mik qaz sobasına yaxınlaşıb
Buddanın heykəlini əlinə götürür.*

DEVİS (*yavaş-yavaş*). Yaxşı... sən belə elədin də... elədin... əgər belə istəyirsənsə, olsun.

MİK. Mən belə istəyirəm! (*Buddanın heykəlini sobaya çırpır. Heykəl sınır. Qəzəblə*) Elə bil ki, dərdim-sərim elə bu evdir. İşim başımdan aşır. İşim çoxdur. Tamam başqa maraqlarım da var. Mən öz işimi qaydaya salmalıyam, ya yox? Genişlənmək

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

barədə də düşünməliyəm; bütün istiqamətlərdə. Mən axı yerimdə saymıram. İrəliləyirəm, daim hərəkətdəyəm. Daim qabağa gedirəm... Gələcək barədə düşünməliyəm. Bu ev heç vecimə də deyil. O, burada haranı istəyir, rəngləyə bilər, qoy nə istəyir, eləsin. Mənə nə var ki! Qoy buna görə qardaşım narahat olsun. Mən elə bildirdim, ona kömək eləyirəm, bura buraxdım. Onun öz planları var. Lap yaxşı. Mən – pas.

(Pauza.)

DEVİS. Bəs mən?

Sükut. Mik ona baxmur. Giriş qapısı taqqıldayır. Sükut. Onlar tərpənmirlər. Aston içəri girir, qapını örtür, irəliləyərək Mikin qarşısında dayanır. Onlar bir-birinə baxırlar. Hər ikisi zorla sezilən bir təbəssümlə gülümsünür.

MİK (Aston). Qulaq as... e... (Qapıya tərəf gedib çıxır.)

*Aston qapını açıq qoyaraq
Devisin arxa tərəfindən bütün otağı keçir,
sınımış Buddanı görür və bir xeyli onun qəlpələrinə baxır.
Sonra öz çarpayısına tərəf gedir. Paltosunu çıxarıb əyləşir,
vintburanı, məftili götürür və başı ona qarışır.*

DEVİS. Mən qəlyanımın dalınca gəlmişdim.

ASTON. Hə.

DEVİS. Mən çıxdım... birdən yarı yolda... bir də gördüm, qəlyan qalıb... başa düşürsən də. Odur ki gəldim götürəm. (Pauza. Aston yaxınlaşır.) Nədir, alınmır, hə? (Pauza.) Əgər bərk yapışmısansa... onda yəqin... sən... (Pauza.) Qulaq as... (Pauza.) Sən yəqin zarafat elədin də mənə iy verməyimi, elədir? (Pauza.) Düz deyirəm? Biz sənənlə dost idik. Sən mənə bura gətirdin, heç nə soruşmadın, sığınacaq verdin, dost idin mənə. Qulaq as. Mən elə hey fikirləşirdim ki, görəsən, niyə yatanda səs salırdım, başa düşürsən, yatdığım yeri yel tuturdu... yatanda, mən də yəqin, donquldanırdım, heç bilmirdim ki, yel tutur mənə, fikirləşirəm ki, əgər mənə, məsələn, öz yerini güzəştə getsəydin, özün də mənə çarpayıma keçsəydin, onların arasında heç fərq yoxdur axı,

eyni şeydirlər... Onda sənin çarpayın məndə olardı, sənincün axı harada yatmağının fərqi yoxdur, mən də yeltutan yerdə olmazdım, başa düşürsən, demək istəyirəm ki, səni yel vuranda vecinə deyil, sənə hava lazımdır, mən axı başa düşürəm, sən orada olmusan, bilirəm də, bu nədir, doktorlarzadlar, ağzıbağlı otaq, bilirəm axı orada necə olur, istidən baş çatlayır, başa düşürsən, ora həmişə isti olur, bir dəfə ora getmişəm, az qaldı boğulam, odur ki ən əlverişli çıxış yolu budur: çarpayılarımızı dəyişək, sonra da necə danışmışıqsa – sənin üçün gözətçilik eləyirəm, eşidirsən, yalnız sənin üçün... qardaşın üçün yox, eşidirsən, onun üçün yox, sənin üçün, mən sənin adamın olacağam, təki de... sən təki de... (Pauza.) Necə bilirsən, nə deyirsən buna? (Pauza.)

ASTON. Yox, mən öz çarpayımda yatmağı sevirəm.

DEVİS. Sən məni başa düşmədin!

ASTON. Fərqi yoxdur, o biri qardaşımın çarpayısıdır.

DEVİS. Qardaşının?

ASTON. O, burada gecələyəndə onunku olur. Bu isə mənim çarpayımdır. Mən ancaq onda yata bilirəm.

DEVİS. Qardaşın axı yoxdur! O getdi! (Pauza.)

ASTON (*qalxıb pəncərəyə yaxınlaşır*). Fərqi yoxdur, mənim başım qarışıq olacaq. Anbar tikməliyəm. Əgər indi tikməsəm, heç vaxt anbarımız olmayacaq. O da olmayınca mən işə başlaya bilmərəm.

DEVİS. Sənə anbar tikməyə kömək eləyərim, görərsən, eləyərim! (Pauza.) Mən kömək edəcəyəm! Onu ikimiz bir yerdə tikəcəyik. Eşidirsən? Bir göz qırpımında tikərik! Eşidirsən, nə deyirəm? (Pauza.) Biz çarpayıları dəyişərik...

ASTON. Yox, mən özüm tikə bilərəm.

DEVİS. Qulaq as bir, mən burada səninlə olacağam, mən olacağam, bunu sənincün eləyəcəyəm! (Pauza.) Bunu bir yerdə eləyəcəyik! (Pauza.)

Aston pəncərəyə tərəf gedir.

Sən neynirsən, məni çölə atırsan? Belə olmaz axı. Qulaq as, dinlə, eşidirsən, qoy mən qalım, mən nə deyirəm, dəyişmək istəmirsən, necə vardısı, elə də qalsın, mən həmə çarpayıda yataram, bəlkə, bir az da qalın parça taparam, yaxşı? Pəncərəyə asaram, külək də əsməz, vəssalam, nə deyirsən, necə var, eləcə də qalsın? *(Pauza.)*

ASTON. Yox.

DEVİS. Niyə... yox?

ASTON *(ona tərəf çönür)*. Sən çox səs salırsan.

DEVİS. Amma... amma... bura bax... qulaq as... sən bir qulaq as... deyirəm yəni...

Aston pəncərəyə çönür.

Bəs mən nə edim? *(Pauza.)* Mən nə edim? *(Pauza.)* Hara gedim? *(Pauza.)* Əgər istəyirsənsə ki, gedim... gedərəm. Bircə de. *(Pauza.)* Bir də bilirsən... bu çəkmələr... mənə verdiyin çəkmələr... pis deyil, ayağımadır... hə, ayağımadır. Onda, bəlkə... mən gedim...

Aston yerindən tərpənmir.

O, arxası Devisə pəncərənin qarşısında durub.

Qulaq as... əgər getsəm... əgər mən... sənədlərimi tap-sam... bəlkə, sən... bəlkə, qoyarsan... əgər getsəm... sənədlərimi...

Uzun pauza.

P ə r d ə

AXŞAM MƏKTƏBİ

İŞTİRAK EDİRLƏR:

ANİ
UOLTER
MİLLİ
SALLİ
SOLTO
TALİ

Ani və Millinin evində qonaq otağı

ANİ. Plaşını götür.

UOLTER. Eybi yox. İndi asaram. Qoy çamadanı yuxarı aparım.

ANİ. Tələsmə, əvvəlcə bir çay iç.

UOLTER. Əla pirojnadır.

ANİ. Xoşuna gəlir? Mən belə ləzzətli şeylərə son qoymuşam – mədəmi qıvcırdır. *(Pauza.)* Birini də götür.

UOLTER. Çox dadlıdır. Buralar əla təmizlənilib.

ANİ. Gəlişin ərəfəsində əsaslı yır-yığış eləmişəm. *(Pauza.)* Orada səninlə necə davranırdılar, Uolli?

UOLTER. Normal.

ANİ. Bu dəfə səni belə tezliklə gözləməirdim.

UOLTER. Hə, bu dəfə ləngimədim.

ANİ. Millinin son zamanlar nəsə, heç kefi yoxdur.

UOLTER. Yox ha. Nə olub ona?

ANİ. İndi aşağı enəcək. Sənin gəldiyini bilir.

UOLTER. Ona şokolad gətirmişəm.

ANİ. Zəhləm şokoladdan gedir.

UOLTER. Bilirəm. Bunu məxsusi olaraq Milli üçün gətirmişəm.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ANİ. Yadındadır?

UOLTER. Əlbəttə.

ANİ. O yuxarıdadır. Dincəlidir. Mən də yuxarıyla aşağı-nın arasında girinc oluram. Bütün günüm belədir. Dünən pərdələri asırdım, yıxıldım, yaman əzilmişəm. O isə deyir ki, pərdələri düz asmırdım, ona görə yıxıldım.

UOLTER. Pərdələri?

ANİ. Hə. Deyir ki, normal asılmayıb, nəsə, birtəhəddir. O, belə hesab edir ki, tərsinə asmışam, naxışları başaşağıdır. Deyir də. İndi o, yuxarıda uzanıb. Mən ondan böyüyəm axı.
(Çay süzür.)

UOLTER (köksünü ötürərək). Bilirsən, mənim orada xəyala dalmaqdan başqa işim yox idi. Aylarla xəyala dalırdım ki, bura qayıdanda öz çarpayımda necə uzanacağam, küləyin bu pərdələri tərptəməsinə necə tamaşa edəcəyəm. Əla dincəlmişəm, hə?

ANİ. Aşağı düşür, eşidirsən? Amma ay qaralmısan ha.

UOLTER. Əvvəlcə bir-iki həftə avaraçılıq eləyəcəyəm.

ANİ. Əlbəttə, sənə dincəlmək lazımdır.

Pauza.

UOLTER. Bəs mister Solto necədir?

ANİ. O elə əvvəlki kimi, bizim tərəflərdə işləri əla gedən ev sahibidir. Bütün rayonun ən qiyamət evinin sahibi.

UOLTER. Elə sizin kimi sakinləri də gərək gündüz çıraqla axtarasan.

ANİ. Əvvəlki kimi mərhəmətlidir. Elə bil, doğma adamımızdır. Amma ayrı yaşayır. Düzdür, artıq bir neçə həftədir ki, bizə baş çəkmir. Heç bir fincan çayımızı da içmir.

UOLTER. Ondan bir az borc almaq istəyirəm.

ANİ. Bu da bizim Milli.

UOLTER. Onun üçün üç-dörd yüz nədir ki? Boş şeydir, elədir?

ANİ (pıçıltı ilə). Onun yanında pərdələrdən danışma, yaxşı?

UOLTER. Nə?

ANİ. Pərdələrdən bir kəlmə də danışma. Necə asılmaqlarından. Yəni onun dediklərini sənə söylədiyimi, pərdənin tərsinə asıldığını... Başa düşdün?

Milli içəri girir. Uolter onu öpür.

UOLTER. Milli bibi!

MİLLİ. O, səni pirojnaya qonaq elədi?

UOLTER. Adam az qalır barmaqlarını yesin!

MİLLİ. Mən tapşırırdım, gedib alsın.

UOLTER. Düz doqquz aydır ki, pirojna yemirdim.

MİLLİ. Mağazadan almışdıq. Küçənin başında var ha, yadımdadır, bax oradan.

UOLTER. Əlbəttə, yadımdadır. Bibi, sənin üçün şokolad gətirmişəm, al.

MİLLİ. Afərin, şokolad xoşladığımı unutmamısan!

ANİ. Mənim yemədiyimi də unutmayıb!

MİLLİ. O-o, qozludur?!

UOLTER. Bu şokoladı elə qozuna görə məxsusi seçmişəm də. Bunun qozu bütün qalan şokoladlardan çox olur.

ANİ. Milli, otur, ayaq üstə durma.

MİLLİ. Oturmaqdan da, uzanmaqdan da artıq bezmişəm. Nə vaxtsa ayaq üstə durmaq da lazımdır axı.

UOLTER. Özünü pis hiss edirsən?

MİLLİ. Belə də.

ANİ. Elə mən də yaxşı deyiləm.

UOLTER. Budur, mən də artıq qayıtdım!

MİLLİ. Səninlə orada necə rəftar edirdilər?

UOLTER. Çox yaxşı. Hətta deyərdim ki, əla.

MİLLİ. Bəs ora bir də nə vaxt qayıtmağı düşünürsən?

UOLTER. Qayıtmaq fikrim yoxdur.

MİLLİ. Utanmırsan, Uolter! Ömrünün ən gözəl illərini gör nəyə sərf edirsən! Bir düşün: həyatının yarısını həbsxanada keçirmək. Özün fikirləş, bütün bunlar nəylə qurtaracaq?

UOLTER. Həyatın yarısı! Sən də dedin də. Ora cəmi iki dəfə düşmüşəm.

ANİ. Bəs Borstel?

UOLTER. O sayılmır.

MİLLİ. Yaşsı, hərdən bəxtin gətirirsə, onda bununla birtəhər barışmaq olar. Axı səni elə evdən çıxan kimi qapazlayırlar!

UOLTER. Bibi, hər necə olsa da, artıq buna son qoydum.

MİLLİ. Qulaq as, sənə neçə dəfə demişəm: əgər belə işlərdə təkcə fantaziya bəs eləmirsə, nəsə başqa bir şeyi də sınaqdan keçirmək lazımdır. Məsələn, öz işini açə bilərsən... Başlangıç üçün kapitalı isə Soltodan borc alarsan. Mənə belə gəlir ki, o vacib olan məbləği sənə verməkdən imtina eləməz. Yoxsa, özün dediyin kimi, ayağını kardan bayıra atmamış səni süpürüb aparacaqlar.

ANİ. Mürəbbəylə kökə istəyirsən?

UOLTER. Əlbəttə.

MİLLİ (*çeynəyir*). Bunları haradan almısan.

ANİ. Tindən.

MİLLİ. Neçə dəfə təkrar eləmək olar: alış-veriş üçün o biri dükana getmək lazımdır, küçənin başındakına.

ANİ. Bu dəfə orada yox idi.

MİLLİ. Niyə? Qurtarmışdı məgər?

ANİ. Heç bilmirəm bu səhər bişiriblər, yoxsa yox.

MİLLİ. Necədir, dadlıdır?

UOLTER. Qiyamətdir. (*Daha bir kökə götürür. Yeyir. Pauza.*)

MİLLİ. Mən isə kökədən imtina eləyəsi oldum. Elədir, Ani?

ANİ. Kökədən onun mədəsi qızcırır.

MİLLİ. Hə, belə-belə işlər. Ötən Pasxadan bəri kökə yemirəm.

ANİ. Mərc gəlirəm ki, həbsxanada sənə kökə vermir-dilər, Uolli.

UOLTER. Əlbəttə yox. Orada kökə neyləyir?

Pauza.

MİLLİ. Sən ona dedin?

ANİ. Mən ona nə deməliydim?

MİLLİ. Belə çıxır ki, hələ deməmişən?

UOLTER. Nə barədə?

MİLLİ. Ax, Ani!

ANİ. Yox, hələ deməmişəm.

MİLLİ. Niyə?

ANİ. Çünki demək istəmirdim.

UOLTER. Söhbət nədən gedir?

MİLLİ. Sən axı deməyə hazırlaşırıdın.

ANİ. Cəsarətim çatmadı.

UOLTER. Söhbət nədən gedir axı?

Pauza.

ANİ. Ovulan kökədən də ye, Uolli.

UOLTER. Sağ ol, doydum.

ANİ. Birini də ye. Xahiş eləyirəm.

UOLTER. Çox sağ ol, xirtdəyə kimi doymuşam.

ANİ. Gedim, çaydanı qoyum.

MİLLİ. Yox, yaxşısı budur, mən gedim.

ANİ. Sənə çox hərəkət eləmək olmaz. Çaydanı ver bura. Sən özünü pis hiss edirsən.

MİLLİ. Tərslik eləmə, çaydanı mənə ver. Eşidirsən, Ani.

ANİ. Çayı mən dəmləmişəm. Niyə özüm də gedib çaydanı qızmağa qoymayım ki?

MİLLİ. Bəs mənə nə olub ki, mətbəxə gedib sevimli qardaşoğluma çay qoya bilmərəm?

UOLTER. Qulaq asın, axı siz mənə nə demək istəyirdiniz? Nə baş verib? Doqquz ay burada olmamışam, indi, nəhayət, həbsxanadan evə dönürəm, dincəlmək, sakitləşmək, hüzur içində özümə gəlmək istəyirəm. Burada axı nə baş verib?

MİLLİ. Qisası, biz sənin otağını kirayə vermişik.

UOLTER. Nəyi vermişiniz kirayə?

ANİ. Sənin otağını. (*Pauza.*) Qulaq as, Uolli, sifətini elə eləmə, xahiş edirəm. Bizim pula çox ehtiyacımız vardı.

Pauza.

UOLTER. Bunu niyə etdiniz?

ANİ. Biz sənin üçün darıxırdıq.

MİLLİ. Hə. İndi isə kefirmiz açıldı.

ANİ. Əlbəttə, şad olduq.

MİLLİ. Bir də ki az da olsa, puldur da.

ANİ. Özün fikirləş. Sən uzunmüddətlik həbsxanaya düşürsən. Sənin nə vaxt qayıdacağını da heç vaxt dəqiq bilmirik.

MİLLİ. Biz təqaüd hesabına yaşayırıq.

ANİ. Təqaüddən başqa heç bir vəsaitimiz yoxdur.

MİLLİ. O isə yaxşı pul verir. Həftədə otuz beş yarım.

ANİ. Bu qadın kirayə haqqını hər həftənin cümə günü müntəzəm gətirir.

MİLLİ. Bəs otağını necə yığışdırır?! Daima tozu alır.

ANİ. Mənə də kömək edir ki, bütün mənzilin tozunu alım.

MİLLİ. Şənbə və bazar günləri.

ANİ. Bəs hamam! Ondan sonra hamama girmək adama ləzzət verir.

MİLLİ. Bircə baxaydın ki, sənin otağını necə bəzəyib.

ANİ. Hə! Sən hələ bir onun otağına baxaydın.

MİLLİ. Bəzəyib otağı. İndi ora elə gözəldir ki!

ANİ. Hətta stolüstü lampanı da məxsusi seçib, nəsə, qeyri-adi bir şeydir, düzdür, Milli?

MİLLİ. Hə. O, daim kitab oxuyur.

ANİ. Bir də gecə məktəbinə gedir. Həftədə üç dəfə.

MİLLİ. Lap cavan qızıdır.

ANİ. Elə təmizkardır ki!

MİLLİ. Həm də çox sakitdir...

ANİ. Başışağı qızıdır.

Pauza.

UOLTER. Adı nədir?

ANİ. Salli.

UOLTER. Salli... Bəs sonra?

MİLLİ. Salli Gips.

UOLTER. Çoxdan buradadır?

MİLLİ. O bura... təxminən... nə vaxt gəlib?

ANİ. O, burada, təxminən...

MİLLİ. Təxminən, dörd ay qabaq.

UOLTER. Nəylə məşğuldur? Dolanışığını nədən çıxarır?

MİLLİ. Məktəbdə dərs deyir.

UOLTER. İşə bax ha, məktəb müəlliməsiymiş!

MİLLİ. Bəs nə bilmişdin!

UOLTER. Müəllimə! Mənim otağında?!

Pauza.

ANİ. O, sənin mütləq xoşuna gələcək, Uolli. Görərsən.

UOLTER. Mənim otağında yatır. Sən bir işə bax!

MİLLİ. Kiçik divan niyə xoşuna gəlmir ki? Sən divanda da yata bilərsən. Burada, bu otaqda.

UOLTER. O isə mənim yatağında yatır...

ANİ. Çarpayının üstü üçün gözəl bir örtük də alıb.

UOLTER. Örtük? Mən özüm əgər istəsəm, indi gedib ondan da yaxşısını alaram. Örtüyün bura nə dəxli var?

MİLLİ. Bibinin üstünə belə qışqırma, Uolter. O, onsuz da, heç nə eşitmir.

UOLTER. İnana bilmirəm! Qoduqluqdan çıxıb evə gəlirəm... Düz doqquz aydır həbsxanadayam!

ANİ. Bizə yaman pul lazım idi.

UOLTER. Nədir, qoyub getdiklərim bəs eləmədi?

MİLLİ. Əlbəttə yox.

UOLTER. Bu daha mənim günahım deyil. Həmişə əlimdən gələni eləmişəm.

MİLLİ. Hə, nəylə qurtardı sənin bütün səylərin?

UOLTER. İndi məni nədə günahlandırırısan?

ANİ. Bibin səni qınamır, Uolli.

MİLLİ. Yaşa və başqalarına da imkan ver, yaşasınlar.
Mənim şüarım budur.

ANİ. Elə mənim də.

MİLLİ. Həmişə belə olub. Kimdən istəyirsən soruş.

UOLTER. Məsələ bunda deyil. Mənim evim buradır,
başla düşürsən? Mən bu otaqda uzun illər yaşamışam.

ANİ. Gah yaşayırdın, gah yox.

UOLTER. İndi də istəyirsən ki, bu balaca divanda
yatım?! Əşi, onun üstündə ancaq Qreysi bibi yatırdı. Elə ona
görə də çıxıb Amerikaya getdi.

MİLLİ. Orada düz beş il yatdı. Als əmi ilə. Öz aramızdır,
bircə dəfə də şikayət eləmədilər.

UOLTER. Als əmiylə, sən bir işə bax! Yaman dedin ha,
lap yerə yapışdım. Yeri gəlmişkən, həmin o qız – Salli yatan
çarpayı barədə.

ANİ. Nə olub ki, o çarpayıya?

UOLTER. Elə bir şey olmayıb. Sadəcə, o çarpayı mənim-
dir. Mən onu öz puluma almışam.

ANİ. O, düz deyir.

MİLLİ. Yəni elədir? Mənə isə elə gəlirdi ki, onu özüm
almışam.

ANİ. Tamamilə doğrudur. Mən bunu yaxşı xatırlayıram.

UOLTER. Sən çarpayını gedib seçmişən. Bəs pulunu
kim verdi, hə?

ANİ. O, düz deyir, Milli. Çarpayı onun puluna alınıb.

UOLTER. Yaxşı, bəs mənim andıra qalmış şeylərim
haradadır? Çamadanıma nə olub? Burada qoyduğum çama-
danı deyirəm?!

ANİ. Bilirsən, o, sənin əşyalarının dolabda qalmasına
etiraz eləmədi. Düzdür, Milli?

UOLTER. Təkcə əşyalarımıdır məgər? Mənim bütün
həyatımın mənası orada idi! (*Pauza.*) O rədd olacaq otağım-
dan. Vəssalam.

MİLLİ. O, heç yana getməyəcək.

UOLTER. Niyə?

ANİ. İstəməyəcək.

MİLLİ. Hə, elə bilirəm, istəməz. *(Pauza.)*

UOLTER *(yorğun bir tərzdə)*. Niyə o, divanda yata bilməz ki?

ANİ. Belə gözəl qızı divanda uzandıрмаq!? Qonaq otağında!?

UOLTER. Sən demə, o, hələ bir gözəldir də...

MİLLİ. Kaş görəydin ki, onun bəzək masasının üstündə nə qədər cürbəcür kremlər var!

UOLTER *(qaşqabaqlı)*. Mənim tualet masamın üstündə.

MİLLİ. Özünə baxan qızlardan xoşum gəlir.

ANİ. O, özünə hər gün qulluq eləyir.

MİLLİ. Vannadan çıxmaq bilmir. Bir səhər, bir axşam. Axşam məktəbində oxuduğu günlərdə evdən çıxmamışdan əvvəl vanna qəbul edir, qalan günlər isə yatmamışdan.

UOLTER. Daha yatağa girəndən sonra çimməyəcəkdi ki. *(Pauza.)* Bunun məktəbinə bax, bu, nə qızıdır belə?

MİLLİ. Orada xarici dilləri öyrənir. İkisini birdən.

ANİ. Hə, bütün evi onun qoxusu götürüb!

UOLTER. İy verir?!

ANİ. Onun əla ətirləri var!

MİLLİ. Elə incə rayihəsi var ki, qiyamətdir.

UOLTER. Bir sözlə, necə lazımdır, iy verir, hə?

ANİ. Evdən ətir qoxusunun gəlməsində pis bir şey görmürəm.

MİLLİ. Biz ətirin əleyhinə deyilik.

ANİ. Hə, o yaman modabazdır. Bunu etiraf eləmək lazımdır.

MİLLİ. Son dəbə uyğun geyinir.

ANİ. Lap mənim cavanlığım kimi.

MİLLİ. Ya da mənim.

ANİ. Əlbəttə. Hərçənd ki sən heç vaxt mənim kimi modabaz olmamısan.

MİLLİ. Yox, olmuşam. Mən həmişə dəbi izləyirdim.

Pauza.

UOLTER. O bilir ki, mən haradaydım?

ANİ. Əlbəttə.

UOLTER. Siz ona demisiniz ki, məni həbsxanaya salıblar?

ANİ. Əlbəttə, biz hər şeyi necə var, elə də danışıbmışıq.

UOLTER. Bəs qəduqluğa niyə düşməyimdən xəbəri var?

MİLLİ. Yox, bunu söyləməmişik.

ANİ. Biz bu məsələni müzakirə etməmişik. O, ümumiyyətlə, bu məsələyə xüsusi diqqət vermədi, düzdür, Milli? Baxmayaraq ki, sənin əhvalatın onu maraqlandırdı.

UOLTER (*xüsusi vurğu ilə*). Maraqlandırdı? İşə bir bax!

ANİ. Hə, maraqlandırdı.

UOLTER (*iti bir hərəkətlə qalxır, stola dəyir*). Mən öz çamadanımı hara qoya bilərəm?

ANİ. Qoy dəhlizdə qalsın.

UOLTER. Demək istəyirsən ki, mənə çamadanımdan nəşə lazım olanda dəhlizə yüyürməliyəm? (*Pauza.*) Belə şəraitdə uzun müddət yaşaya bilmərəm. Mən tək yaşamağa öyrənmişəm. Burada isə o xanım otərəf-butərəfə gedəcək, nə vaxt istəsə – gündüzün və gecənin istənilən vaxtı. Bura axı qonaq otağıdır. Bundan da başqa, tanımadığım adamlar bir masanın arxasında əyləşmək istəmirəm.

ANİ. O yalnız otaq kirayələyib. Hə, bir də otağına aparacağım səhər yeməyinin pulunu da əlavə verir.

UOLTER. Ona səhər yeməyinə nə verirsən?

ANİ. Bir yekə tikə vetçina, bir də bişmiş yumurta. Onun iştahası, ümumiyyətlə, əladır.

UOLTER. Və bütün bunlar həftədə otuz beş yarıma? Hamı bunun üçün, azı, üç funt, on şilling əlavə alardı. O, sizin başınızı əməllicə tovlayıb! İsti, soyuq su, evdə hər cür rahatlıq, çarpayıda əla səhər yeməyi ... O sizi barmağına dolayıb!

ANİ. Qətiyyənlə elə deyil.

UOLTER. Mən öz otağıma qalxmalıyam. Oradan bəzi şeyləri götürmək istəyirəm. (*ÇIXIR.*)

*Uolter ikinci mərtəbədəki otağının qarşısındadır.
Salli vanna otağından çıxır.*

SALLİ. Mister Strit?

UOLTER. Bəli.

SALLİ. Çox məmnunam. Mən sizin barənizdə o qədər eşitmişəm ki...

UOLTER. Hə... *(Pauza.)* Mən...

SALLİ. Sizin bibiləriniz çox qiyamət qadınlardır.

UOLTER. Hə-ə... *(Pauza.)*

SALLİ. Evə dönməyinizə sevinirsiniz?

UOLTER. Mən otağında bəzi əşyalarımı qoymuşam. İndi gərək bir-ikisini götürəm.

SALLİ. Hə, əlbəttə. Ümidvaram ki, tezliklə görüşəcəyik. İşiniz avand olsun. *(Öz otağına girir.)*

UOLTER *(onun dalınca gedir, ayaq saxlayır).* Mən...

SALLİ. Nə?

UOLTER. İçəri girə bilərəm?

SALLİ. İçəri girmək? Amma... Yəni... Əlbəttə, əgər istəyirsinizsə.

*Onlar otağa girirlər.
Uolter arxasınca qapını örtür.
Onun dalınca gedir.*

SALLİ. Bağışlayın, burada səliqəsizlikdir. Axı bütün günü məktəbdəyəm. Odur ki yır-yığışa vaxtım çatmır. *(Pauza.)* Mənə elə gəlir ki, siz indi mənim ibtidai siniflərə dərs dediyim məktəbdə oxumusunuz. Elə deyil?

UOLTER. Tindəki? Hə, orada oxumuşam.

SALLİ. İnanmazsınız, sizin haqqınızda burada nələr eşitməmişəm! Bibiləriniz sözün əsl mənasında sizə pərəstiş eləyirlər.

UOLTER. Elə sizə də.

Pauza.

SALLİ. Mənim burada qalmaqdan çox xoşum gəlir. Onlarla əla dil tapırıq.

UOLTER. Başa düşürsünüz, buradan bəzi şeylər götürməliyəm.

SALLİ. Buradan? Mənə elə gəldi ki, siz öz otağınızdan nəsə götürmək istəyirdiniz.

UOLTER. Hə də. Bura elə mənim otağımdır.

Pauza.

SALLİ. Bura?

UOLTER. Siz mənim otağımı tutmusunuz.

SALLİ. Doğrudan? Çox təəssüf! Mənim bu barədə heç təsəvvürüm də yox idi. Mənə heç kim heç nə deməyib. Ay, nə pis oldu! İndi bu otağa yerləşmək istəyirsiniz?

UOLTER. İmtina etməzdim.

SALLİ. Aman Allahım, necə pis oldu! Mənim buradan çox xoşum gəlir. Bəs mən harada yatacağam?

UOLTER. Aşağıda divan var.

SALLİ. O, köhnə-kürüşə heç etibarım yoxdur. Bəs siz? O-o, divan qəşəngdir, çarpayı isə əladır!

UOLTER. Bilirəm ki, əladır. Amma bu, mənim çarpayımdır.

SALLİ. Demək istəyirsiniz ki, mən sizin çarpayıda yatıram?

UOLTER. Məhz onu demək istəyirəm.

SALLİ. O!

Pauza.

UOLTER. Mən buradan bəzi şeylər götürməliyəm.

SALLİ. Buyurun.

UOLTER. Amma... Bu iş çox... Qıtası, mənə tək qalmaq lazımdır.

SALLİ. İstəyirsiniz ki, çıxım?

UOLTER. Bəli, əgər etiraz etmirsinizsə.

SALLİ. Otaqdan tamam çıxım?

UOLTER. Bir dəqiqəlik.

SALLİ. Siz nə axtarırsınız ki?

UOLTER. Bilirsiniz... Bu çox... intimdir.

SALLİ. Revolver? *(Pauza.)* İstəyirsiniz, üzümü çevirim?

UOLTER. İki dəqiqəlik. Mən tez qurtaracağam.

SALLİ. Yaxşı. İki dəqiqə. *(Çıxır, qapını arxasınca örtür və pilləkəndə dayanır, aşağı düşür.)*

UOLTER *(öz-özünə deyincə)*. Hər yerdə bəzək-düzək, lent, qaytan. Bütün otaq! Elə bil, xırdavat mağazasıdır! Mənim otağımda!..

SALLİ *(pilləkəndə)*. Qurtardı?

UOLTER. Bir dəqiqə! *(Şkafi açır. Rəfləri eşələyir. Mızıldanır.)* Bu zəhrimar çamadan haradadır? Həə. Bəs bu nədir belə? *(Cırlan kağızın səsi eşidilir.)* Oho!

SALLİ. Hər şey qaydasındadır?

UOLTER. Hə, çox sağ olun.

SALLİ. Tapdınız?

UOLTER. Hə. *(Qapıya tərəf gedir.)* Siz nə dərsi deyirsiniz? Rəqs?

SALLİ. Rəqs? Yox. Qəribə sualdır.

UOLTER. Adi sualdır. Çox qadınlar xoreoqrafiya dərsi deyirlər.

SALLİ. Mən rəqs eləmirəm.

Pauza.

UOLTER. Bağışlayın. Deyəsən, sizin axşamkı planlarınızı pozdum.

SALLİ. Zərəri yoxdur.

UOLTER. Gecəniz xeyrə qalsın.

SALLİ. Xeyrə qarşı.

Qonaq otağı.

ANİ. Mister Solto, limonlu marenqadan bir tikə də buyurun. Görürəm, xoşunuza gəlib.

SOLTO. Məmnuniyyətlə. Təsəvvür eləyirsiniz, məndən tərtəmiz üç yüz əlli funt pul kəsmək istəyirdilər. Gəlir vergisi. Həqiqi sözümdür, şişirtmirəm. “Sizin nədir, başınız

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

xarab olub, – dedim, – deyəsən, məni yüz faiz öldürmək istəyirsiniz. Onda tabutumu sifariş eləyin, qəbrimi özüm qazaram”. İşə bir bax: üç yüz əlli! “Bu, harada yazılıb, – deyirəm, – mən nə qədər pul qazanmışam ki? Yox. Siz mənə kağızı göstərin. Orada aşkar yazılınsın. Yoxsa, ay nə bilim, bizim ilkin hesablamalarımıza görə, sizin gəlirləriniz min funtdan artıq təşkil edir. Bunlara bax, hesabdar çıxıblar mənimçün! Kim sayıb bunu? Elə sizin özünüz kimi bir fırıldaqçı. Mən təqaüdçüyəm, – dedim. Mənim bütün gəlirim həftədə üç funt təşkil edir. Belədir, vəssalam”.

UOLTER. Quldurdurlar da, məlum məsələdir. Hamısı bir bezin qırağıdır.

ANİ. Qocaların qeydinə qalmaq fikirləri də yoxdur!

MİLLİ. Siz hələ, baxıram ki, enerjili adamsınız, mister Solto.

SOLTO. Necə adamam?

MİLLİ. Enerjili adamsınız.

SOLTO. Enerjili! Eh, siz məni Avstraliyada görəydiniz – iş başında! Sizcə, onda Şimal ərazilərini onlar üçün kim açdı? Solto açdı, kim açacaqdı ki!

MİLLİ. Qəribədir ki, siz hələ evli deyilsiniz, mister Solto.

SOLTO. Həmişə tənha yalquzaq olmuşam. Məni bir zamanlar, hələ ilk dəfə yoldan çıxaranda, özümə dedim: stop, Solto. Daha bir addım da atma. Həddini bil. Sərhəddən keçmə. Səni yoldan çıxarmaq istəyirlər – nuş canları! Amma evlənmək – qətiyyəən olmaz!

UOLTER. Sizə belə harada ilişmişdilər ki? Avstraliyada, ya Yunanıstanda?

SOLTO. Avstraliyada.

UOLTER. Bəs Yunanıstandan ora necə gedib çıxmışdınız?

SOLTO. Dənizlə. Başqa necə gedəcəyəm ki? Məcbur oldum, gəmiyə adi matros düzəlim ki, yol haqqını ödəyə bilim. Ay səfər idi ha! O illər hələ yeniyetməydim. Yadımdadır, elə təzəcə bir adam öldürmüşdüm. Bax, bu əllərimlə

öldürmüşdüm. Madaqaskarlı bir hindliydi. Zırpı şey idi. Altı fut boyu vardı.

ANİ. Madaqaskardan?

SOLTO. Oradan idi. Bunu dəqiq xatırlayıram. Özü də hindliydi.

MİLLİ. Hindli?

SOLTO. Hindli. Madaqaskardan.

Pauza.

UOLTER. Görünür, əvvəllər də başınıza belə işlər gəlib.

SOLTO. Heç gələcəkdə də onlardan sığortalanmaq mümkün deyil.

MİLLİ. Bir tikə də İsveç kökəsindən dadın, mister Solto.

ANİ. Mərc gəlirəm ki, mister Solto, siz özünüə əla arvad tapa bilərdiniz.

SOLTO. Əgər evlənmək istəsəydim, bundan asan nə vardı ki. Lakin mən tənha yalquzağam. Elə Uolli kimi.

UOLTER. Mister Solto, siz yenə də təkrar xammalla məşğulsunuz?

SOLTO. Sakit. Elə vergi müfəttişini də maraqlandıran sual bu idi. Ona cavab verdim ki, bu işdən çox illər qabaq aralanmışam. O isə mənə dedi, niyə vergi deklarasiyalarını doldurmuyursunuz? Biz onları sizə müntəzəm olaraq, hər il göndəririk. “Mənim heç bir gəlirim yoxdur, – deyirəm. Niyə doldurmalıyam bunları?!” O isə mənə dedi: “Siz bu məhəllədə mənim yeganə müştərimsiniz ki, vergi deklarasiyasını doldurmaqdan imtina edirsiniz. Nədir, həbsxanaya düşmək istəyirsiniz?” “Həbsxanaya? – soruşdum. – Siz bunu mənim kimi təmiz bir insana deyirsiniz? Məni – qoca bir təqaüdçünü həbsxana ilə hədələmək! Sizin üçün don Bredmanı açan bir insani? Biabırçılıqdır, – dedim, – bütün Avropada biabır olarsınız. Deklarasiyaları doldurun, – cavab verdi, – sizin üçün bu nədir ki”. Qulaq asın, cavan oğlan, – dedim, – əgər istəyirsinizsə ki, bütün bu kağızları doldurum, bu axmaq, avara bir işə vaxt

itirim, mənə pul verin. Heç olmasa, bir az. Zəhmətlərimə görə pul verin, mən də kağızları doldurum. Eybi yox. Dolduraram. Vermirsinizsə, onda özünüzdə doldurun, nuş canınız. Mənim işə yaxamdan əl çəkin... Üç yüz əlli! Ay aldılar ha bu pulu məndən.

ANİ. Nə desəniz də, mister Solto, amma mehriban bir arvad sizə ziyan gətirməzdi. O, sizin vergi deklarasiyalarınızı da doldurardı.

SOLTO. Mən də elə ondan qorxuram.

MİLLİ. Yenə ekler yeyin, mister Solto.

ANİ. Görürəm ki, onun iştahası hələ də əladır.

SOLTO. Mən bu iştahamı sizə gəlmək üçün məxsusi gəzməklə coşdurmuşam.

UOLTER. Sonuncu dəfə burada nə vaxt olmusunuz, mister Solto?

MİLLİ. Elə səni təzə aparmışdılar.

SOLTO. Mən hələ sizə nərgizgülü də gətirmişdim, yadımdadır!

ANİ. Doqquz ay keçib, amma onun yadındadır, işə bir bax.

SOLTO. Yeri gəlmişkən, onlar necədir?

ANİ. Kim?

SOLTO. Nərgizgülləri.

ANİ. Onlar çoxdan solub.

SOLTO. Hə... *(Ağzı doludur.)*

UOLTER. Onda siz hələ heç nə bilmirsiniz? Bizim kirayəçi barədə, bilmirsiniz?

SOLTO. Kirayəçi? Hansı kirayəçi?

UOLTER. Hə. Onların kirayəçisi var.

MİLLİ. Məktəb müəlliməsidir.

SOLTO. Məktəb müəlliməsi? O, harada yatır? Divanda?

UOLTER. Ona mənim otağımı veriblər.

MİLLİ. Anı, kömək elə, masanın üstünü yığışdırım.

SOLTO. Məni Avstraliyada yoldan çıxaran o gözəlçə də ərinin şələ-küləsini evindən çölə tullayıb, otağını mənə vermişdi. Onunla neçə illər sonra rastlaşdım. Hayd-parkda

nitq irad eləyirdi. Hə, adama layiq olduğu qiyməti vermək lazımdır; o, babat natiq idi.

MİLLİ (*masanın üstündən qab-qacağı yığışdararaq*). Siz Uolliyə bir az borc verə bilməzdiniz?

SOLTO. Mən? Niyə vermirəm ki.

MİLLİ. Ona böyük yardım göstərmiş olardınız.

SOLTO. O gərək keçmiş məhbusların cəmiyyətinə müraciət eləsin. Orada ona kömək eləyərlər. Sən axı artıq iki dəfə yatmışan. Odur ki buna əməlli-başlı haqqın var.

UOLTER. Mənə bir-iki yüz borc vermək sizin üçün problem olmaz ki, mister Solto?

SOLTO. Bir-iki yüz burada, üç yüz əlli orada. Nədir, elə bilirsən, mən bankirəm?

MİLLİ. Bütün pullarını o tərəfə apara bilməzsən, mister Solto.

UOLTER. O, qəbiristanın ən varlı müştərisi olmaq istəyir.

ANİ. Onlar sizin karınıza gəlməyəcək, mister Solto. Ora yollananda pul gərək olmur.

SOLTO. Kim gedir, hara gedir? Siz nə danışırsınız?

MİLLİ. Gedək, Anabel.

ANİ. Mister Solto, kövrək peçenye də qaldı.

SOLTO. Bilirsiniz, neyləyin, Ani. Saxlayın özünüzə.

MİLLİ. Anabel!

Ani və Milli qab-qacağı da götürüb mətbəxə gedirlər.

SOLTO. İnan mənə, Uolli, sənə kömək etmək istədim, amma indi işlərim yaman pis gedir. Axır vaxtlar nəşə bəxtim heç gətirmir. Bu yaxınlarda cıdırda yaman udurdum. “Dördüncüyə” qoymuşdum, o isə, təsəvvür eləyirsən, sonuncu maneədə büdrədi – deyəsən, radikulit tutdu. Ondan sonra düz iki gün boğazımdan bircə tikə də keçmədi.

UOLTER. Mənə sizin köməyiniz lazımdır. Təmiz həyata başlamaq barədə düşünürəm.

SOLTO. Niyə ki? Yorulmusan?

UOLTER. Yox əşi. Çox tez-tez ilişirəm. Daha belə davam eləyə bilməz.

SOLTO. Hələ də əmanət kitabçalarıyla məşğulsan?

UOLTER. Hə.

SOLTO. Bu, sarsaqların məşğuliyyətidir, artıq demişəm sənə. Geydirmə sənəd düzəltmək üçün xüsusi istedad lazımdır. Buna gərək qəlbən bağlanasan, anlayırsan?

UOLTER. Məndə heç nə alınmır.

SOLTO. Elə görünür.

UOLTER. Hər dəfə ilişirəm.

SOLTO. Məndə daha yaxşı alıncadı. Amma diqqət yetir, heç vaxt saxta sənədlərlə məşğul olmamışam.

UOLTER. Mənim istedadım yoxdur.

SOLTO. Saxta pulkəsən də, sənəd düzəldən də mütləq öz peşəsini sevməlidir. Sən isə ona qarşı biganəsən. Bədbəxtliyin bundadır, Uolli.

UOLTER. Siz mənə borca bir-iki dənə yüzlük versəniz, o zaman düzgün həyat qura bilərdim.

SOLTO. Nə danışırsan, Uolli! Mən axı qocalıq təqaüdü alıram.

UOLTER. Əgər öz otağımı geri ala bilsəydim! Ölçüb-biçərdim, başqa cür yaşayardım.

SOLTO. Qulaq as, bu nə məsələdir axı? Bu, nə məktəb müəlliməsidir belə? İzah elə.

UOLTER. İstəyirsiniz, sizə bir şey göstərim.

SOLTO. Nədir elə?

UOLTER (*biganə tərzdə*). Məndə bir foto var.

SOLTO (*şəklə baxaraq*). Kimdir bu?

UOLTER. Qızıdır, mən onu axtarıram.

SOLTO. Kimdir o qız?

UOLTER. Mən elə bunu aydınlaşdırmaq istəyirəm də.

SOLTO. Qulaq as, biz burada sənin sənətindən, otağından, məktəb müəlliməsindən danışıırıq... Bu qızın söhbətə nə dəxli var?

UOLTER. Bu, görünür, hansısa klubdur, elədir? Şəkil-dəki yeri deyirəm.

SOLTO. Əlbəttə.

UOLTER. Deməli, bu qız hansısa gecə klubundandır?

SOLTO. Yəqin ki.

UOLTER. Siz onu tapa bilərsiniz?

SOLTO. Mən?

Pauza.

UOLTER. Şəkildə qızın yanında olan kişilərdən hansı-nısa tanıyırsınız?

SOLTO. Hm-m... Deyəsən, bunu tanıyıram.

UOLTER. Mənimçün bu qızı tapın. Bu, çox vacibdir. Kömək eləyin. Siz mənə kömək edə biləcək yeganə adam-sınız. Axı bütün bu klubları tanıyırsınız.

SOLTO. Sən bu qızla tanışsan?

UOLTER (*pauzadan sonra*). Yox.

SOLTO. Bəs onda şəkli haradan tapmışan?

UOLTER. Nə isə... bu mühüm deyil.

SOLTO. Yəni şəkllə baxıb ona vurulmuşan?

UOLTER. Hə, məhz elədir.

SOLTO. Hə, suyuşürin qızıdır, hətta gözəldir də. Yaxşı, Uolli, çalışaram onu tapım.

UOLTER. Çox sağ olun.

Giriş qapısı tappıldayır. Pilləkənlərdən ayaq səsləri gəlir.

SOLTO. Bu kimdir?

UOLTER. Yəqin, kirayənişindir, məktəb müəlliməsi...

Ani və Millinin ikinci mərtəbədəki otağı.

Bacılar yataqdadır.

MİLLİ. İstəmirəm. İstidir. Mənə soyuğundan ver.

ANİ. İsti deyil.

MİLLİ. Məncə, onu qızdırmısan.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ANİ. Mən orada eşlənənə kimi soyudu.

MİLLİ. Gərək onu qazanda saxlayaydın. Əgər qazanda gətirsəydin, soyumazdı.

ANİ. Mənə elə gəlir ki, sən indicə istisini istəmədiyini deyirdin.

MİLLİ. İstisini istəmirəm.

ANİ. Mən də deyirəm ki, artıq soyuyub.

MİLLİ. Bilirəm. Amma birdən istisini istəyəydim? Mən bundan danışırım. (*Südü içir.*) Bir az soyuq ola bilərdi.

ANİ. Bir tikə ançous istəyirsən? Ya da kökə?

MİLLİ. Ançous olsa, yaxşıdır. Bəs sən?

ANİ. Aşağı düşüb kökə götürüm.

MİLLİ. Bunu götür.

ANİ. Lazım deyil, aşağıda özümçün hazırlamışam. Bunu isə sən ye. Ançousdan sonra.

MİLLİ. Bəs niyə ançous istəmirsən?

ANİ. Bilirsən, nə yeyərdim? Heç sardinadan da imtina etməzdim.

MİLLİ. Mən də siyənəkdən. Bir tikə yaxşı siyənək balığı olaydı – ondan heç vaxt imtina eləmərəm.

ANİ. Sirkəylə bir neçə sardina olaydı. Bir boşqab da şokolad mussu...

MİLLİ. Şokolad mussu?

ANİ. Yadındadır, şokolad mussunu necə yeyirdik? Klaktonda.

MİLLİ. Siyənəklə şokolad mussu?

ANİ. Mən ki siyənək yemirəm. Sardina yeyirəm. (*Pilləkəndən addım səsləri gəlir.*) Eşidirsən? (*Pilləkənə açılan qapını aralayır, qulaq asır. Uolterin öz otağının qapısını necə döydüyü eşidilir. Söhbətin qalanı bir az boğuş eşidilir.*)

SALLİ. Hə.

UOLTER. Mənəm.

SALLİ. Bir dəqiqə. Gəlin. (*Qapının necə açıldığı eşidilir.*)

UOLTER. Salam. İşləriniz necədir?

SALLİ. Əla. (*Qapının necə örtülməsi eşidilir.*)

ANİ. O oradadır.
MİLLİ. Necə yəni, “o oradadır”?
ANİ. İçəri girdi.
MİLLİ. Hara?
ANİ. Onun otağına.
MİLLİ. Öz otağına.
ANİ. Yaxşı, öz otağına.
MİLLİ. Artıq girib?
ANİ. Hə.
MİLLİ. O da oradadır?
ANİ. Hə.
MİLLİ. Deməli, onlar bir yerdədirlər?
ANİ. Hə.
MİLLİ. Get, qulaq as.

Ani çıxır.

Sallinin otağı.

UOLTER. Bunun dadına baxın. Məxsusi sizin üçün gətirmişəm.
SALLİ. Bu nədir?
UOLTER. Brendi.
SALLİ. Xeyirdirmi?
UOLTER. Mən fikirləşdim ki... biz bir-birimizi... daha yaxşı tanıyardıq... bir dam altında yaşasaq, tanıyardıq.
SALLİ. Nə bilim, bəlkə...
UOLTER. Siz içirsiniz?
SALLİ. Ümumiyyətlə, yox.
UOLTER. Yəqin, hərdən bir içirsiniz, bir-iki qədəh, elədir?
SALLİ. Nadir hallarda.
UOLTER. Onda mənimlə də bir az için.
SALLİ. Ancaq lap azacıq... Axı nəyəsə süzmək lazımdır...
UOLTER. Narahat olmayın, özümlə gətirmişəm.
SALLİ. Qabaqcadan hazırlamısınız?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

UOLTER (*şüşəni açır, süzür*). Sizin şərəfinizə.

SALLİ. Sizin sağlığınıza.

UOLTER. İstəyirəm... Dünən sizə qarşı kobudluq etdim.
Bağışlayın.

SALLİ. Nə danışsınız. Boş şeydir.

UOLTER. Məsələ ondadır ki, mən bu vəziyyətə adət
etməliyəm. Yəni otağında sizin yaşamağınızı nəzərdə tuturam.

SALLİ. Qulaq asın, fikirləşdim ki, bəlkə, bu otağı necə-
sə bölək?

UOLTER. Bölək?

SALLİ. Yəni, məncə, otaqdan siz də istifadə edə bilər-
diniz. Məsələn, mən olmayanda.

UOLTER. Anlamadım, necə yəni?

SALLİ. Çox sadə. Mən axı bütün günü məktəbdəyəm.

UOLTER. Bəs axşamlar?

SALLİ. Hərdən elə axşamlar da. Həftənin üç günü
axşamlar da işim olur.

UOLTER. Nə iş?

SALLİ. O-o, mən axşam məktəbinə gedirəm. Xarici dil-
lər öyrənməyə. Sonra isə adətən, rəfiqəmlə harasa gedirik.
O, tarix müəlliməsidir. Bir yerdə musiqi dinləyirik.

UOLTER. Hansı musiqini?

SALLİ. Motsart, Brams, ya da ona bənzər bir şey...

UOLTER. Hə-ə, bunu nəzərdə tutursunuz... (*Pauza.*)

Bura rahatdır. Bir az da içərsiniz?

SALLİ. Bilmirəm, mən...

UOLTER (*süzür*). Bir qədər də.

SALLİ. Çox sağ olun. Sizin sağlığınıza.

Pauza.

UOLTER. Öz aramızdır, sizə də burada heç qadın olmayıb.

SALLİ. Belə de?!

UOLTER. Düzdür, uşaqlar mənə tez-tez baş çəkirdilər,
biz silahlı basqınların planını burada qururduq.

SALLİ. Doğrudan?

UOLTER. Bibilərim sizə mənəim nə üstə tutulduğumu heç vaxt danışmayıb?

SALLİ. Məncə, yox.

UOLTER. Ümumiyyətlə, pis həyat deyil. Boş vaxtın çox olur, üstəgəl haqqı ödənilən məzuniyyət – əgər belə demək mümkündürsə. Yox, düz deyirəm, bundan qat-qat pis peşələr var. Necədir, məndən qorxmursunuz ki?

SALLİ. Qətiyyəni yox. Məncə, siz suyuşirin quldursunuz.

UOLTER. Hə, səhv etmirsiniz. Elə buna görə də həbsxanada hamıyla dil tapa bilirdim. Bu suyuşirinliyi mənəim əlimdən almaq mümkün deyil. Bilirsiniz, nəylə məşğul idim? Heç vaxt ağınlıza gəlməz. Həbsxana kitabxanasına başçılıq edirdim. Onların bütün tarixi boyu ən yaxşı kitabxanaçıları elə mən olmuşam. Azadlığa çıxdığım gün həbsxananın rəisi şəxsən mənəi ötürməyə gəlmişdi. Lap darvazaya kimi yola saldı. Sonra da dedi ki, mən bu işin qulpundan yapışandan sonra kitabxananın vəziyyəti tanınmaz dərəcədə dəyişib.

SALLİ. Əla komplementdir!

UOLTER (*süzür*). Bir də dedi ki, əgər quldurluqdan əl çəksəm, Britaniya muzeyində işləmək üçün mənə zəmanət verər. Nadir əlyazmalar şöbəsində. Başa düşürsünüz də, mənəim fikrim onlar üçün əhəmiyyətlidir, anlayırsınız?

SALLİ. Nə deyim, məncə, çox peşəkar işdir.

UOLTER. Sizin sağlığımıza! Peşəkar işdir, deyirsiniz? Hə, maraqlıdır, əlbəttə. Bilirsiniz, mən axı nadir əlyazmalarla məşğul olmuşam. Zamanında. Bir oğlan tanıyırdım – onları qazıb çıxarırdı.

SALLİ. Nəyi qazıb çıxarırdı?

UOLTER. Nadir əlyazmaları. Qəbirlərdən, mən də ona kömək edirdim. Bilirsiniz, bəzən bu işə görə xeyli pul verirlər. Sadə iş deyil. Onları, yəni həmin əlyazmaları bilavasitə meyitlərdən almaq lazım olurdu. Yekə bir pinset götürüb çanaq sümüklərini aralayırısan və əlyazmanı götürürsən. Meyitin üstündə gərək barmaq izləri qoymayasan, başa düşürsünüz?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Kilsenin belə bir fərmanı var. Amma həyatım boyu ən böyük sarsıntıyı bilirsiniz, nə vaxt keçirmişəm? Üstümə skelet yıxılında. Az qaldı ki, qulağımı dişləyib apara. Həmin an çox qəribə hiss yaşadım. Mənə elə gəlirdi ki, özüm də skeletəm, o isə xəbər-ətərsiz itkin düşmüş dayımdır, gəlib gecənin yarısı məni öpməyə. Siz heç qəbirə girmisiniz? Bunu bir əyləncə kimi sizə məsləhət görürdüm. Düz deyirəm. Əgər iti, kəskin hissiyyat yaşamaq istəyirsinizsə...

SALLİ. Günlərin birində, onsuz da, bundan qaçmaq mümkün olmayacaq.

UOLTER. Bilmirəm, bilmirəm. Birdən sizin cəsədinizi yandırdılar, ya da təsadüfən dənizdə batdınız? Nədir, məgər belə bir şey ola bilməz?

Ani ilə Millinin otağı.

*Ani barmaqlarının ucunda otağa girir,
arxasınca qapını örtür, yatağına uzanır.*

MİLLİ. Nə oldu?

ANİ. Onların söhbətini eşidirdim.

MİLLİ. Nə barədə danışdılar?

ANİ. Soruşma.

MİLLİ. Get, əməlli-başlı qulaq as.

ANİ. Özün niyə getmirsən?

MİLLİ. Mən artıq uzanmışam.

ANİ. Mən də.

MİLLİ. Mən bayaqdan uzanmışam.

*Ani qalxır, dodağının altında deyində-deyinə
qarıya tərəf gedir, onu açır və pilləkənin üstünə çıxır.*

Sallinin otağı.

UOLTER. Deməli, şimaldansınız.

SALLİ. Əla. Mən elə bilirdim...

UOLTER. İstənilən ləhcəni bir göz qırpımında müəyyənləşdirirəm.

SALLİ. Mənə isə elə gəlirdi ki, ləhcədən canımı qurtarmışam.

UOLTER. Sizin gözlərinizdə də nəsə bir şey var... bunu yalnız lankaşirli qızlarda görmək olar.

SALLİ. Doğrudan? Onların gözündə nə görmək olar ki?

UOLTER (*yaxınlaşaraq*). Məncə, siz nədənsə sıxılırsınız. Nədən?

SALLİ. Qətiyyən yox.

UOLTER. Onda nə olub? Elə bil, özünüzü birtəhər hiss edirsiniz.

SALLİ. Tam əksinə.

UOLTER. Sizin kefinizi açmaq lazımdır. Dünən tamam başqa cür görünürdünüz, lap qiyamət idiniz.

SALLİ. Məncə, siz dünən də başqa cür idiniz, bu gün isə özünüzə oxşamırsınız.

UOLTER. Məndən qorxmaq lazım deyil. Quldurluq etsəm də, intelligent quldur sayılıram.

SALLİ. Mən qoxmuram.

Pauza.

UOLTER. Siz mənim bibilərimin yaman xoşuna gəlinirsiniz. Mənə elə gəlir ki, onların nəsə planı var... yəni o mənada deyirəm ki, bizi evləndirmək istəyirlər.

SALLİ. Nə-ə?

UOLTER. Hə, elədir. Məncə, onlar fikirləşirlər ki, mənim üçün uyğun həyat yoldaşı tapıblar.

SALLİ. Maraqlıdır.

UOLTER. Onlar sizi elə bunun üçün yanlarına dartıblar. Lakin bir məsələni unudublar.

SALLİ. Hansı məsələni?

UOLTER. Mənim üç dəfə evli olduğumu. Məsələ ondadır ki, mən çoxarvadlıyam, yəni üç dəfə ikiarvadlı. İnanırsınız?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

SALLİ. Bu gün qəribə əhvali-ruhiyyəni var.

UOLTER. Bunun səbəbkarı gözlərinizdir – elə baxırsınız ki...

SALLİ. Sizin də baxışlarınız çox xoşagələndir.

UOLTER. Gözləriniz əsl şimalı gözüdür. Sanki, baxışlarınız hisslə doludur...

SALLİ. Sağ olun, çox gözəl kompliment oldu.

UOLTER (*süzür*). Bu şüşənin axırına çıxacaq. İrəli.

SALLİ. Gözlərimizin şərəfinə.

UOLTER. Elə bilirdim ki, həqiqətən, içmirsiniz. Siz isə necə lazımdır, vurursunuz. Kim bilir, bəlkə də, məktəbdə məşq edirsiniz? Tənəffüsdə-zadda. Voleybol oynamamışdan. Ya da axşam məktəbində, hə? Mərc gələm ki, orada vaxtınızı əla keçirirsiniz. Danışın görüm, orada nə iş görürsünüz?

Ani ilə Millinin otağı.

Ani qayıdır. Əsnəyərkək yerinə girir.

ANİ. Hələ də söhbət eləyirlər.

MİLLİ (*yuxulu səslə*). Nədən?

ANİ. Seçə bilmədim.

MİLLİ. Gərək özüm gedəydim. Sən axı karsan.

Hər ikisi yataqda qurcalanaraq yerlərini rahatlamağa çalışır. Taxtalar cırıldayır.

ANİ. Bu kökədən mənim yenə mədəm qıpcırdı. (*Zorla eşidiləcək tərzdə*) Gecən xeyrə. (*Milli cavab vermir: onun xorultusu eşidilir.*)

Sallinin otağı.

SALLİ. Bilirsiniz, mən axı yalnız yaşayıram. Demək olar ki, heç kəslə ünsiyyətim olmur.

UOLTER. Məndən başqa. Mənimlə ünsiyyətdəsiniz.

SALLİ. Həyatın ləzzətlərindən uzağam.

UOLTER. Onda sizi əylənməyə aparmağa, sadəcə, borcluyam. Gərək bəzi kef yerlərini sizə tanıdam.

SALLİ. Oy, nə danışırınsınız, oralar mənim üçün deyil.

UOLTER. Bəs nəyə üstünlük verirsiniz?

Pauza.

SALLİ. Mən burada uzanmağı... xoşlayıram... təkcə...

UOLTER. Mənim çarpayımnda.

SALLİ. Hə.

UOLTER. Burada uzananda nə edirsiniz?

SALLİ. Düşünürəm.

UOLTER. Təsadüfən dünən gecə mənim barəmdə düşünməmişiniz ki?

SALLİ. Sizin barənizdə?

UOLTER. Bu otağı bölüşmək təklifi barədə. Yəqin ki, bu barədə fikirləşərim. (*Pauza.*) Mərc gələrim ki, indi mənim haqqımda düşündünüz.

Pauza.

SALLİ. Niyə ki?

UOLTER. Düşünmədiniz? Əvəzində mən sizin haqqınızda düşünürəm. (*Pauza.*) Başa düşürəm ki, dünən bu otağa görə niyə səs-küy saldım. Adi otaqdır da, məxsusi bir cəhəti yoxdur. Təbii ki, əgər siz burada olmasaydınız adi olardı. Əgər olmasaydınız, bu otaqdan heç danışmağa da dəyməzdi. (*Pauza.*) Niyə burada qalmayasınız ki? Öz aramızdır, mən heç evli də deyiləm. Bayaq elə-belə dedim. Heç kimim yoxdur. Düzünü desəm... düzünü desəm, hələ də Həyat Yoldaşı axtarışıdayam.

SALLİ. Qorxuram ki, buradan çıxıb gedəsi olum.

UOLTER. Hara gedəcəksiniz?

Pauza.

SALLİ. Bir yer tapılar.

UOLTER. Bəlkə, sahələ? Mən də sizinlə gedərdim. Birlikdə balıq tutardıq... Körpüdən. Hə, getmək olar. Amma

digər tərəfdən, burada da qalmaq olar. Elə buradaca, bax, elə otağın özündə.

SALLİ. Doğrudan?

UOLTER. Oturun.

SALLİ. Nə?

UOLTER. Oturun. *(Pauza.)* Ayağınızı ayağınızın üstünə aşırın.

SALLİ. Necə?

UOLTER. Yəni, ayağınızı ayağınızın üstünə qoyun. *(Pauza.)* İndi isə götürün. *(Pauza.)* Qalxın. *(Pauza.)* Çönün. *(Pauza.)* Stop. *(Pauza.)* İndi isə oturun. *(Pauza.)* Ayağınızı ayağınızın üstünə qoyun. *(Pauza.)* İndi isə götürün.

Sükut.

Gecə klubu.

Ahəstə musiqi eşidilir.

TALİ. Bilirsən, nə deyəcəyəm: bu olub... bir dəqiqə dayan, hə, təxminən, on il qabaq. Mən sonuncu dəfə Riçmondada olanda.

SOLTO. Hə, Donki-klubda. Bəs sən nə vaxtdan buradasan? Mən axı bura üç il var ki, baş çəkmirəm.

TALİ. Belə çıxır ki, bizim yollarımız ayrılıb. Mən bura elə üç il qabaq gəlmişəm. Düz üç il. *(Ofisiantı çağırır.)* Çarli! *(Çırtıqla işarə verir.)*

SOLTO. Etiraf etməliyəm ki, sənin gəlişinə kimi bura xaraba idi.

OFİSIANT *(masaya yaxınlaşaraq)*. Təkrar edim, mister Tali?

TALİ. Hə, təkrar et. Hə xarabaydı, özü də əslində! Məni bura elə ona görə çağırıldı da: istəyirdilər əməlli-başlı bir şey düzəldələr. Xahiş elədilər, burada, necə deyərlər, qayda-qanun yaradım. Bilmək istəyirsən, işə nədən başladım? Üç il qabaq ilk növbədə buradan bir düjün əclafı vurub çıxardım. O dəqiqə də öz qayda-qanunumu qoydum.

SOLTO . Bəs sənə bir narahatlıq yaratmadılar?

TALİ . Mənimlə elə nömrələr işləmir. Qulaq as, axı onlar gözəl bilirdilər ki, konkret bu şəraitdə düzgün ata maya qoyurlar. Yadındadır, Bləkhitdə nə oyun çıxardım?

SOLTO . Hə, gör bu, nə vaxt olub ...

TALİ . Nə vaxt da sözdür? Hələ müharibədən qabaq idi.

SOLTO . O vaxtlar əməlli oyun vardı.

TALİ . Bləkhitdə elə özünü də xatırla.

SOLTO . Bləkhit. Əgər Bləkhiti xatırlamağa başlasaq, bu tamam başqa söhbətin mövzusuudur.

TALİ . Çarlı, sağ ol. Sənin sağlığına, Ambrouz. *(Pauza.)* Görürsən də, indi bura daha xarabaya oxşamır. Əvvəla, bizim burada orkestrimiz var. Bəlkə də, orkestr çox böyük çıxır: piano və kontrabasdır, amma musiqiçilər qiyamət uşaqlardır. Sonra da müştərilər. Burada dəyərli müştərilərimiz var. Musiqiçi çox gəlir... e-e... musiqiçilər isə yaxşı müştərilərdir. Biznesmenlər də. Onlar müştərilərin yuxarı təbəqəsi sayılır. Bu günlərdə onlardan biriylə söhbət eləyirdim. Hempton-Kortdan gəlirlər... haradan gəlmirlər ki... Tviken-hemdən də, lap Datçetdən də.

SOLTO . Yəni Datçetdən də gələn var?

TALİ . Əlbəttə. Onlara nə var ki: otururlar maşına, uzun yoldur məgər? Onlar axı bura yaxşıca dincəlməyə, əylənməyə gəlirlər. Sən bilirsən də, bizim icazəmiz var: gecə ikiyə kimi işləyə bilərik. Özü də quşlarımızdan üçü daimi burada yaşayır. Yaxşı, de görüm, sən hara, bura hara?

SOLTO . Əşi, ümumiyyətlə götürəndə boş şeydir, Siril. Sənin dilinlə desəm, bir quş axtarıram.

TALİ . Yoxsa buralıdır?

SOLTO . Kişi, fikri lap göydə tutursan. O gözəl zamanlarda olan kimi.

TALİ . Deməli, bizim uğurlar barədə eşitmisən. Bizdə burada qiyamət gözəlçələr var, narahat olma. Qiyamətdirlər! Çoxu elə məktəbi qurtaran kimi birbaşa bura üz tutub.

Elə orada. Qadınların soyunub-geyinmə otağı.

BARBARA. Hə, o, buna nə dedi?

SALLİ. Dedi ki, bir dəfə bazar günü bizə gəl. Əsl ailəvi nahar təşkil edərik. Arvadımla tanış olarsan. Təsəvvür eləyirsən də. Hə, – dedim, – mütləq gələrəm. Amma arvadına nə deyəcəyəm? Deyim ki, sənin bacınam? Qayıtdı ki, narahat olma, mənim arvadımın dünyagörüşü çox genişdir. Yəni öz arvadını deyir də. Dedi ki, o hələ sevinəcək də. Özü də səninlə böyük məmnuniyyətlə tanış olacaq.

MEVİS. Mən bu cür şeylər barədə eşitmişəm.

SALLİ. Elə ona görə də belə cavab verdim. Eşitmişəm, – dedim, – belə hadisələri. İndi isə, – dedim, – dur itil buradan, başa düşdün. Rədd ol, nə qədər ki, polis çağırمامışam.

BARBARA. Hansıdır o? Həmin o uzunburunlu?

SALLİ Hə.

İCRAÇI-DİREKTOR *(qapıdan boylanaraq)*. Tərpənin qızlar! Başlayırıq.

BARBARA. Bura girməyə sizə kim haqq verib? Burada yalnız qadınlardır!

İCRAÇI-DİREKTOR. Yaxşı, bəsdir, qurtar. Tərpənin. Tez konkilərinizi geyin! *(Salliyə müraciət edərək.)* Siril səninlə maraqlanırdı. Dedi ki, onun stoluna yaxınlaşasan. Özü də təcili.

SALLİ. Of, günlərin birində ona ay ilişdirəcəyəm ha! Elə vuracağam, yerindəcə çəzəcək.

BARBARA. Hə, bəs sonra necə oldu?

SALLİ. Hə, sonra deyir ki, niyə səninlə yaxın günlərin birində çaya getməyək. Qayıqda gəzərik, yastıdibdə.

MEVİS. Nədə?

BARBARA. Yastıdib qayıqda.

MEVİS. Yastıdib nədir elə?

SALLİ. Mən də ona dedim: Yastıdibdə? Səninlə? Başın xarab olub, deyəsən. Yox, – dedim, – məni yastıdibə darta bilməzsən.

BARBARA. Məncə, əvvəl deyirdin ki, ondan xoşun gəlir.

SALLİ. Əvvəlcə mənə elə gəlirdi ki, babatdır. Elə bil, ondan xoşum da gəlmişdi. Amma sən bilirsən axı, o, Avstraliyadan gəlib. O qədər sarsaq-sarsaq Avstraliya vərdisləri var ki, görəndə lap ürəyim qalxır.

İCRAÇI-DİREKTOR. Tez olun qızlar! Məcbur etməyin, on dəfə təkrarlayaq. Həddinizi bilin. Bura sizin üçün Brayton çimərliyi deyil. (*Salliyə müraciət eləyir.*) Siril səni öz masasına çağırır.

SALLİ. Günlərin bir günü, yəqin ki, onun qulaqlarını kəsəcəyəm. (*Çıxır.*)

Elə orada, zalda.

SOLTO. Hə, mən də öz-özümə dedim: lənət şeytana, amma bu qız, görünür, babat şeydir.

TALİ. Hə, elədir.

SOLTO. Və fikirləşdim ki, bəlkə, elə tapdım onu.

TALİ. Düz eləmişən. Hə, bu da o. Bura gəl, gözəl. Tanış ol: mənim köhnə dostum Ambrouz Soltodur.

SOLTO. Tanış olmağımıza çox şadam.

SALLİ. Mən də şadam.

TALİ. Otur, Ambrouz. İstəyirəm ki, sən bu qızla yaxından tanış olasan. O, bizdə işləyən qızların ən ağıllısıdır. Təsəvvür eləyirsən, üç dil bilir.

SOLTO. Hansı dilləri?

TALİ. Danış ona.

SALLİ. Hə, əvvəla, ingilis dili.

SOLTO. Həm də zarafatçıdır!

TALİ. Zarafatçı? Bir az da artıq, bir az da yuxarı götür, dostum. O, mənim sevimlimdir.

SALLİ. Oy, siz nə deyirsiniz...

SOLTO. Bəlkə, mənə adınızı da deyəsiz?

SALLİ. Katina.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

SOLTO. Katina... Bax buna deyərəm təsadüf! Mənim ilk məhəbbətimin də adı Katina idi.

TALİ. Ola bilməz!

SALLİ. Doğrudan, mister Solto?

SOLTO. Hə, lap balaca idim hələ. Afinada yaşayırdıq, uşaq idim. O vaxtlar olub bu.

Ani və Millinin mənzilində, qonaq otağı.

UOLTER. Elektrik qatarında Sautendə qədər getdim. Vəssalam.

ANİ. Sautendə qədər? Niyə gedirdin ki?

UOLTER. İstəyirdim, dənizə tamaşa eləyəm, bir az sahili gəzəm. Məncə, pis yer deyil. Bir az oralarda hərləndim, sonra da geri döndüm. Səfərim elə bundan ibarət oldu. Bir az dəniz havası aldım, vəssalam.

Pauza.

ANİ. Sən nəyisə gizlədirsən.

UOLTER. Yox bir.

ANİ. Bəsdir, qurtar, Uolter. Səmimi söylə: sən onun barəsində nə düşünürsən? O çox suyuşırindir, elə deyil?

UOLTER. Kim? Yuxarıda yaşayan qızı deyirsən? Hə, həqiqətən, qəşəngdir.

ANİ. O, sənin xoşuna gəlir?

UOLTER. Kim?

ANİ. Gəlmir məgər?

UOLTER. Kim? Yuxarıda yaşayan qızı nəzərdə tutursan? Hə?

ANİ. Elə hey nala-mıxa vurursan ha. Sözüün kəsəsini de də.

UOLTER. Əgər sözüün kəsəsini desəm... nala-mıxa döyməsəm... onda deyərdim ki, hə, o qızın hər şeyi qaydasındadır.

ANİ. Məgər o, ilk baxışdan sənin xoşuna gəlmədi? De də, gəlmədi?

UOLTER. Hə, ilk baxışdan... heç oxşamadı buna... amma ikinci baxışdan... adam bir də görürsən, hərdən yanılır... əvvəl gördüyün kimi... görə bilmirsən. Əgər nəyi nəzərdə tutduğumu başa düşürsənsə...

ANİ. Gördün də, otaqda necə gözəl səliqə yaradıb, hə?

UOLTER. Hə, əla düzəldib.

ANİ. Hər şeyi qadın səliqəsiylə yerləşdirib. Fikir verdin?

UOLTER. Hə də, bunu lap dəqiq dedin.

ANİ. O, bir azdan gələcək. Axşam məktəbindən. Təxminən, yarım saata.

Gecə klubunun barında.

SOLTO. Hə, necədir, xoşuna gəldi?

SALLİ. Sizin ritm hissiniz çox gözəldir, mister Solto. Mən böyük zövq aldım.

SOLTO. Mən ritmi həmişə əla duymuşam. İnan, mən də bu keyfiyyət anadangəlmədir. Ayaqlarım özü rəqsə girir. Özbaşına, həqiqi sözümdür. Yadımdadır ki, gecələr onunla dənizin kənarında rəqs edirdik. Dalğalar da sahilə çırpılırdı. Sən heç belə bir şey yaşamısan?

SALLİ. Yox, heç vaxt. Gəlin içək.

TALİ. Hə, necəsiniz? Görürəm, əla dil tapmısınız.

SOLTO. Əlbəttə, hər şey əladır.

SALLİ. Qiyamətdir.

SOLTO. Estradada bizi gördün?

TALİ. Estradada neynirdiniz?

SALLİ. Rəqs edirdik!

SOLTO. Eh, sən onu Bləkhitdə görəydin. Yaxşı, Siril, get. Biz hələ bir az da fəlsəfə yürüdəcəyik.

TALİ. Özünüz bilərsiniz. *(Gedir.)*

Solto və Salli masalarına qayıdıb əyləşirlər.

SOLTO. Mən sənə bir söz deməyə hazırlaşırıdım.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

SALLİ. Buyur.

SOLTO. Kiçik bir çimərliyim var, yəni, bir tikə torpaqdır – cənubda. Özümünküdür, şəxsi. Orada da kiçik bir ev var. Doğrusu, elədəkiçik deyil. Əgər lap düzünü desəm, böyükdür. Əməlli-başlı evdir. Orada hər yerdə mənim Hindistan xalılarının asılıb. Fasad tərəfdən də bütün pəncərələr dənizə açıdır. Mərkəzi isitmə sistemi var. Dalğalar isə... dalğalar lap evin kandarına çatır. Divanda uzanıb, getdikcə yaxınlaşan ləpələrin bir-birini qovmasına tamaşa edəcəksən. Necədir?

SALLİ. Nə deyim... cəlbedicidir. Hətta deyərdim ki, çox cəlbedicidir.

SOLTO. Əgər belədirsə, növbəti istirahət günlərini ora gedək.

SALLİ. Mən axı...

SOLTO. Heç bir bəhanə qəbul edilmir! Düz dənizin kənarında tonqal qalayırıq. Bütöv bir çoşqa qızardırıq, söz verirəm!

SALLİ. Bəs çoşqanı haradan alacaqsan?

SOLTO. Fransadan sifariş edərəm, daha haradan alacağam ki? Tər-təmizini gətirərlər. Qulaq as, kiçik bir sirr bilmək istəyirsən? Mən axı bura təsadüfən gəlməmişəm.

SALLİ. Necə yəni?

SOLTO. Elə belə. Səni məxsusi axtarırdım. Əlimə təsadüfən bir şəklin düşmüşdü. Bax, bunu deyirəm. Fotoqrafı tapdım və o, mənə danışdı ki, klub harada yerləşir. İndi də, gördüyün kimi, buradayam.

SALLİ. Bəs şəkli haradan almısan?

SOLTO. Bunu söyləyə bilmərəm. Bilirsən, əvvəlcə səni bir dostumun xahişi ilə axtarırdım.

SALLİ. Hansı dostunun?

SOLTO. Narahat olma, ona demərəm ki, səni harada tapmaq olar. İmkan vermərəm ki, bu cür adam sənin kimi gözəl bir qızı ələ keçirsin.

SALLİ. Onun adı nədir?

SOLTO . O oğlanın adı Uollidir. Uolli Strit. Arabir həbs-xanada yatmağı var. Sənədləri saxtalaşdırır, əsasən də əmanət kitabçalarını. Adi, xırda fırıldaqçılardandır. Sən onunla tanış deyilsən?

SALLİ . Yox.

SOLTO . Gülməlidir. Bilmirəm o, niyə... Yaxşı, unut bu məsələni. Amma bu işdə onun da xidməti var. Əgər sənün şəklini mənə göstərməsəydi, indi harada olardım, hə? Necə bilirsən? Bəs sən harada olardın?

SALLİ . Hə, görəsən, mən harada olardım?

Ani ilə Millinin mənzili. Qonaq otağı.

Qapının zəngi çalınır. Uolter ikinci mərtəbəyə açılan qapıda görünür, qonaq otağından keçir. Holla çıxan qapının arxasında gözdən itir.

SOLTO (*səhnə arxasında*). Eşq olsun, Uolli. Mən bir dəqiqəlik gəldim. Aşağıda taksi gözləyir.

Onlar qonaq otağında görünürlər.

UOLTER . Hə, işlər necədir: Qızı tapdınız?

SOLTO . Hansı qızı?

UOLTER . O qızı da. Yadınızdadır, sizə şəklini vermişdim? Nədir, unutmusunuz?

SOLTO . Hə-ə, o qızı! Sən demək istəyirsən ki, mənim tapmağa...

UOLTER . Hə, onu deyirəm. Siz ona görə gəlmişiniz?

SOLTO . Tamamilə doğrudur, Uolli. Elə ona görə gəlmişəm.

UOLTER . Elə də bilirdim.

SOLTO . Tamamilə düzgün bilirdin.

Pauza.

UOLTER . Hə, o haradadır?

SOLTO . Səninlə elə bu barədə danışmaq istəyirdim. Mən onu tapa bilmədim.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

UOLTER. Deməli, tapa bilməmişiniz?!

SOLTO. Elə bil, yağlı əppək olub, göyə çəkilib. Ona görə yanına gəldim. Sən bunu bilməlisən.

UOLTER. Yoxa çıxıb?

SOLTO. Hə.

UOLTER. Mənə isə elə gəlirdi ki, siz onun izinə düşmüsünüz.

SOLTO. Əşi haradan?! Əlim çatan adamların hamısından soruşdum. Madriqaldan da. Mehtərdən də. Hətta Pedrodan da. Onu görənlə olmayıb. Amma dayan, deyəsən, Pedro deyirdi ki, onu bir dəfə Madriddə görüb, fahişəxanalar tərəfdə. O, nə vaxtsa Madriddə olub, bilmirsən?

UOLTER. Mən haradan bilim? Onunla tanış deyiləm.

SOLTO. Elə bilirdim, tanışsınız.

UOLTER. Məgər həmin klubu tapa bilmədiniz?

SOLTO. Hansı klubu?

UOLTER. Şəkildə olanı deyirəm də.

SOLTO. Yox, tapa bilmədim. Əvəzində fotoqrafı tapdım. Ona baş çəkdim.

UOLTER. Bəs nə dedi?

SOLTO. Evdə tapmadım. Kanadaya gedib. Konfransa.

UOLTER. Hansı konfransa?

SOLTO. Dış həkimlərinin konfransına. Dış həkimi olmaq fikrinə düşüb.

UOLTER. Bəs foto işini niyə atıb?

SOLTO. Bezib yəqin, daha xoşu gəlmiş. Bilirsən, həyatda belə şeylər olur. O, məni bir fincan qəhvəyə qonaq elədi, həyatının tarixçəsini danışdı.

UOLTER. Bəs deyirsiniz, evdə yox idi. Kim danışdı sizə?

SOLTO. Onun qardaşı danışdı. Döyənək həkimi. Təsəvvür eləyirsən, oğlan yaman problemə düşübmiş: var-yoxu əldən çıxıb, indi də dolana bilmir.

UOLTER. Qulaq asın, mister Solto, mənim yerimə olsanız, bundan vaz keçərdiniz?

SOLTO . Fikrimi bilmək istəyirsən? Şəxsən mən əminəm ki, bu fotosəkil təmiz geydirmədir. Belə bir klub yoxdur. Və belə bir qız da yoxdur. Bütün bunlar, ümumiyyətlə, olmayıb.

UOLTER . Mən də elə fikirləşirəm.

Pauza.

SOLTO . Düz deyirsən?

UOLTER . Əlbəttə.

Pauza.

SOLTO . Kim bilir, bəlkə, sən elə düzgün fikirləşirsən.

UOLTER . Elə bu şəkil də, təbii ki, saxtadır. Siz onu heç vaxt tapa bilməzsəniz.

SOLTO . Necə yəni, saxta? Elə bildirdim, sən onu tanıyırsan.

UOLTER . Mən sizə elə bir söz deməmişəm.

SOLTO . Mən də sənə elə bunu deyirəm də. Axtarası kimsə yoxdur. Axı onu bircə dəfə də görməmişən. Heç mən də görməmişəm. İndi biz kimi axtarmalıyıq ki?

UOLTER . Bu qız mövcud deyil.

Pauza.

SOLTO . Amma yenə də. Axı bu şəkildir. Onun üzərində real adamların əksi var.

UOLTER . Onların heç birini tanımıram.

Pauza.

SOLTO . Mənim məsləhətimə qulaq as, Uolli, bütün bu əhvalatı beynindən çıxar. Tamam çıxar.

UOLTER . Elə mən də sizə bunu məsləhət görürəm, mister Solto.

Giriş qapısının necə açıldığı eşidilir. Pilləkəndən ayaq səsləri gəlir.

SOLTO . Kimdir gələn?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

UOLTER. Yəqin, məktəb müəlliməsidir.

SOLTO. Bax, sənin adamın budur. Savadlı bir qız. Düzdür, məktəb müəlliməsi üçün bir az gec gəlir. Görəsən, haradan gəlir? Axşam məktəbindən?

*Uolter ikinci mərtəbəyə açılan qapıya çıxır.
Pillələrlə necə qalxdığı eşidilir,
Sallinin qapısını döyür.*

UOLTER. Siz buradasınız? (Qapının dəstəyini necə çəkdiyi eşidilir.) Evdəsiniz? Sizinlə söhbət etmək istəyirəm. Məni içəri buraxın. Xahiş edirəm. Sizə nə olub? Axı nə baş verib, lənət şeytana?! Buraxın məni içəri! Sizinlə söhbətim var.

Sükut.

Qonaq otağı.

Ani ilə Milli içəri girirlər.

ANİ. O getdi.

MİLLİ. Necə getdi?

ANİ. Məktub qoyub, budur.

MİLLİ. Oxu.

ANİ (*oxuyur*). Mənim əziz ev sahibələrim. Çox təəssüf ki, gözlənilməz şərait ucbatından sizin evinizi qəflətən tərk etməyə məcbur oldum. Nə vaxt qayıdacağımı bilmirəm, odur ki bütün əşyalarımı özümlə götürməyə qərar verdim. Sizi yuxudan oyatmaq istəmədim. Çox sağ olun. Görüşənədək. Uolliyə özüm hər şeyi izah edərəm.

*Ani Uolterin yatdığı divana yaxınlaşır.
Milli pilləkənə açılan qapının ağzına çıxır.*

ANİ. Oyan, Uolli. (*Pauza.*) O getdi.

UOLTER. Kim?

ANİ. Məktub da qoyub. Bax.

Uolter məktubu oxuyur.

UOLTER. Hə... Neynək... görünür, gedəsi olub da.

Pauza.

ANİ. Nədir, onunla küsmüsən məgər, Uolli? Hə, yoxsa yox?

UOLTER. Yox.

ANİ. Bəyəm dünən axşam məktəbdən qayıdanda onu görmədin?

UOLTER. Yox.

MİLLİ (*içəri girir*). Budur. Otaqdan onun şəklini tapdım.

ANİ. Oy, buna bax, nə qiyamətdir! Voleybol topuyla.

MİLLİ. Məktəbli qızlarla bir yerdə.

ANİ. Heç bilmirdim ki, o, idman dərsi də deyir. Bizə bu barədə bir şey söyləməmişdi.

Pauza.

MİLLİ. Görünür, o, bizi həmişəlik tərək etdi.

Pauza.

UOLTER. Hə. (*Pauza.*) Deyəsən, elədir.

Son

MƏNZƏRƏ

İŞTİRAK EDİRLƏR:

DAFF – yaşı əllini ötmüş kişi

BET – yaşı əlliyə yaxın qadın

*Şəhəratrafi malikanədə mətbəx.
Uzun mətbəx stolu. Bet stoldan bir az aralı,
sol tərəfdəki kreslodə oturub. Daff stolun sağ
küncünə yaxın əyləşib. Otağın dərinliyində
əlüzuyun, soba və başqa mətbəx əşyaları,
pəncərə zorla sezilir. Axşamdır.*

Qeyd. *Daff bir qayda olaraq Betə müraciət edir, lakin elə bil, qadının səsini eşitmir. Bet də heç vaxt Daffa tərəf baxmır və görünür, heç onun səsini də eşitmir. Hər ikisi son dərəcə sərbəstdirlər, hərəkətlərində heç bir sıxıntı yoxdur.*

BET. Mən dəniz kənarında durmaq istərdim. Dəniz oradadır. (Pauza.) Mən durmuşdum. Bir dəfə yox, dəfələrlə. Xoşum gəlirdi. Dururdum. (Pauza.) Çimərlikdə duraram. Çimərlikdə... hə... ora sərin idi. Qumsallıq isə isti. Sahil sərindi. Çox sevirdim. (Pauza.) Çoxlu adam... (Pauza.) Onlar necə də asan hərəkət edirlər. Kişilər. Kişilər hərəkət edir. (Pauza.) Qum təpəciklərindən sahilə keçdim. Mənimki qumluqda yatmışdı. Qalxanda o yerində çevrildi. Onun göz qapaqları. Göbəyi. Elə şirin fısıldayırdı ki. (Pauza.) Sən istəyirsən bizim uşağımız olsun, – mən soruşdum, – uşaq? Balaca uşaq? Özümüzünkü? Pis olmazdı. (Pauza.) Qadınlar çönüb mənə baxırlar. (Pauza.) Öz uşağımız? İstərdin olsun? (Pauza.) İki qadın mənə baxdı. Yox. Mən gedirdim, onlar isə yerlərindən də tərپənmirdilər. Mən çöndüm. (Pauza.) Nə baxırsınız? (Pauza.) Onlara bunu demədim, yalnız gözlərimi fəzanın naməlum bir nöqtəsinə zillədim. Sonra da qadınlara baxdım. (Pauza.) Mən gözələm.

(*Pauza.*) Qumun üstüylə geri qayıtdım. O çevrildi. Ayaq barmaqları qumun içindəydi, əlləriylə başını tutmuşdu.

DAFF. Mən sənə demədim. İt qaçdı. (*Pauza.*) Dünən məcbur oldum ağacın altında daldalandım. Yağışın ucbatından. Hazırlaşırdım sənə danışıq. Cavan uşaqlarla. Heç birini tanımırdım. (*Pauza.*) Sonra sakitləşdi. Leysan. Gölə kimi getmişdim. Orada hiss elədim ki, üstümə iki dənə iri damcı düşdü. Xoşbəxtlikdən talvar bir neçə addımlığımdaydı. Orada oturdum. Hazırlaşırdım sənə danışıq. (*Pauza.*) Xatırlayırsan, dünənki hava necəydi? Leysanı gördün?

BET. O, mənim kölgəmin necə düşdüyünü hiss elədi və mənə altdan-yuxarı baxdı.

DAFF. Gərək özümlə çörək gətirəydim. Quşları yemləyə bilərdim.

BET. Onun əlləri tamam qum içindəydi.

DAFF. Onlar uçuşur, cikkildəşirdilər.

BET. Mən ona toxunmadan yanında uzandım.

DAFF. Talvarın altında daha heç kim yox idi. Təkcə gölün o üzündə, ağacların altında bir kişi və qadın vardı. Heç islanmaq istəmirdim. Elə necə oturdumsa, eləcə də qaldım. (*Pauza.*) Hə, yadımdan çıxdı. İt də mənimləydi.

BET. Bu qadınlar məni tanıyırdılar? Mən onların üzünü xatırlamıram. Bu sifətləri əvvəl heç vaxt görməmişdim. Buna əmin idim. Niyə mənə baxırdılar? Məndə qəribə nə var ki? Heç nə yoxdur. Görkəməmdə qəribə heç nə yoxdur. Elə başqa adamlar kimiyəm.

DAFF. Quşları yemləməyimə it mane olmazdı. Hər halda, biz talvarın altına girən kimi o yatdı. Heç yatmasaydı da...

BET. Onların hamısı mən maşından, otaqdan çıxanda, pilləkənləri enəndə qolumdan elə yüngülcə yapışırdılar ki. Hamısı kömək edirdi, istisnasız. Tək bir istisna vardı.

DAFF. Nəzərə al ki, hər tərəfdə bir yığın it nəcisi vardı – yollarda, gölün kənarında. İt poxu, ördək zığı... nə desən... bütün yollarda. Heç yağış da təmizlik yaratmadı. Hələ bu

zirzibili bir az da yaydı. *(Pauza.)* Ördəklər kifayət qədər uzaq-daydılar – orada, öz adalarında. Əşi onsuz da, onları yemləyəsi deyildim. Gətirsəydim, sərçələri yemləyəcəkdim.

B E T . İndi mən kreslodan qalxa bilərdim. Lap əvvəlki kimiyəm. Tamam başqa cür geyinirəm, amma yenə gözələm.

Sükut.

D A F F . Sən bircə dəfə özünlə çörək götürüb mənimlə gölə kimi gedəydin də. Nə mane olur ki, heç nə. *(Pauza.)* Hər-dən parkda bir-iki tanışla rastlaşırım. Amma yadıma düşmürlər. Bəlkə, onların kim olduğunu sən yadıma salasan.

Pauza.

B E T . Mən çiçəklərə su verəndə o dayanıb mənə tamaşa edirdi, çiçəkləri necə yerbəyer etdiyimə baxırdı. “Mənim ciddi gözəlim”, – deyirdi. Çiçəklərə qulluq edəndə o qədər ciddi olurdum ki, ona da elə beləcə deyirdim: “Çiçəklərə su verməyə, onları yerbəyer etməyə hazırlaşırım”. O, məndən bir addım da dala qalmırdı, yanımda deyil, bir qədər aralıda dayanaraq necə işlədiyimə göz qoyurdu. Hamısını səliqəyə salıb qımıldanmadan dururdum. Qulaq asırdım. Ağ, göy çiçəklərə baxırdım – vazalardakı çiçəklərə. *(Pauza.)* Sonra o, mənə toxundu. *(Pauza.)* Arxadan boynuma toxundu. Onun barmaqları... yüngülcə... toxunurdu... lap yüngül... toxunurdu... boynuma... arxadan toxunurdu.

D A F F . Ən qəribəsi o idi ki, leysan başa çatanda bir də gördüm, gölün o biri sahilindəki kişiylə qadın yoxa çıxıblar. Parkda bir ins-cins də yox idi.

B E T . Mənim əynimdə ağ çimərlik xalata vardı. Xalata altından isə başqa heç nə geyinməmişdim. *(Pauza.)* Çimərlikdə ins-cins gözə dəymirdi. Uzaqda, lap uzaqda, dalğaqıranda bir adam oturmuşdu – günün altında. Sancaq başından da kiçik görünürdü. Əgər ayağa dursaydım, ya da sahildən qumluğa gedəndə baxsaydım, görə bilərdim. Uzananda isə heç görünmürdü; deməli, o da məni görə

bilməzdi. (*Pauza.*) Amma bəlkə də, səhv edirdim. Çimərlik çox güman ki, boş idi. Çox güman ki, orada bir kimsə yox idi. (*Pauza.*) Hər halda... mənimkini... görə bilməzdilər. O, bircə dəfə də ayığa durmadı. (*Pauza.*) Ona, – sən nə qəşəng fısıldayırsan, – dedim. Amma o dəfə mən daha sar-saqlıq eləmədim. Sakitcə uzandım yanında.

Sükut.

DAFF. Hər halda...

BET. Mənim dərimə...

DAFF. Bu günlər yaxşı yatıram.

BET. ...elə bil, nəşə batırdı.

DAFF. Bütün gecəni səhərə kimi. Hər gecə yatıram.

BET. Mən dənizdə çimdirdim.

DAFF. Bəlkə, bu balıq tutmağımla əlaqəlidir. Balıqları getdikcə daha yaxşı tanımağımla.

BET. Dənizdə də dərim sancırdı. Tək-tənhaydım.

DAFF. Onlar yaman ürkəkdir. Onlarla ehtiyatlı davranmaq lazımdır. Gərək yanlarında heç bir halda həyəcanlanmayasan. Əsəbiləşmək də olmaz.

BET. Mən bilirdim ki, yaxınlıqda mehmanxana olmalıdır, biz orada çay içə bilərdik.

Sükut.

DAFF. Ən azı... rəngarənglik nöqtəyi-nəzərindən bəxtim gətirdi. Parkdan çıxana kimi pivəxanalar da açıldı. (*Pauza.*) Mən də fikirləşdim ki, niyə bir dəqiqəlik girib bir pint pivə içməyim. Hazırlaşdım, sənə danışam. Orada bir dəliyə rast gəldim. Əvvəl pab sahibiyə bir-iki kəlmə kəsdim. O, məni tanıyırdı. Sonra həmin dəli gəldi. Bir pinta da o sifariş elədi və başladı pivəni pisləməyə. Hirsimdən az qalardım partlayam.

BET. Sonra isə fikirləşdim: yəqin, indi mehmanxanadakı bar da açıqdır. Barda oturarıq. O, məni qonaq eləyər. Görəsən, nə sifariş edim? O nə sifariş edəcək bəs? Nə istəyəcək? Mən onun nə dediyini eşidəcəyəm. Onun səsini eşidəcəyəm.

Əvvəlcə soruşacaq ki, mən nə istəyirəm. Sonra hər ikimiz üçün sifariş verəcək. Onun necə sifariş verdiyini eşidəcəyəm.

D A F F . Deyir ki, bu, pivə deyil, sidikdir. İçmək mümkün deyil. “Pivə qaydasındadır”, – dedim. “Yox, ay kişi, sən nə danışırsan, mən sizə dedim axı belə pivəyə nə deyirlər”. “Bu tərəflərin ən yaxşı pivəsidir bu”, – dedim ona. “Yox, deyil, bu sidikdir, oğlan”. Pivəxananın sahibi onun parçını götürüb bir qurtum aldı. “Yaxşı pivədir”, – dedi. O biri oğlan isə qayıtdı ki, bəs yəqin, kimsə çayı, bu parçdan tualet yerinə istifadə eləyib. *(Pauza.)* Pivəxana sahibi piştaxtanın üstünə yarım kron atdı və dedi ki, götür. “Pivənin bir pintası cəmi iki şilling üç pensdir, – deyə həmin tip cavab verdi; beləliklə, mənim sizə üç pens borcum qaldı, xırdam da yoxdur”. “Üç pensi oğlunuza verin, – pivəxana sahibi dedi, mənim təbriklərimi də ona yetirin”. “Mənim oğlum yoxdur, – o dedi, – heç vaxt uşağım olmayıb”. “Mərc gəlirəm ki, siz heç evli də deyilsiniz”, – pivəxananın sahibi dedi. “Hə, evli deyiləm, – deyə o cavab verdi. Mənə gələn yoxdur”. *(Pauza.)* Sonra da həmin oğlan mənimlə pab sahibindən soruşdu ki, bir şey içirikmi. Dostum dedi ki, bir pinta içər. Mən əvvəlcə cavab vermədim, amma yaxınlaşıb dedi: mənimlə için. İçin mənimlə. *(Pauza.)* Bir onfuntluq əsginas atdı ortaya, dedi ki, bizimlə birgə özü də bir pinta içəcək.

Sükut.

B E T . Birdən mən yerimdən sıçradım. Sahilə tərəf getdim və suya girdim. Mən üzürdüm. Üzə bilmirəm. Dalgaların qoynunda yellənirdim. Suda dincəlirdim. Dalgalar elə yüngül, elə zərif idilər... Mənim boynuma toxunurdular, arxadan toxunurdular.

Sükut.

D A F F . Yaxşı havada bir dəfə bağçaya çıxıb orada əyləşə bilərdin. Sənin xoşuna gələrdi. Açıq havada. Mən açıq havada tez-tez oluram. Köpəyin xoşuna gəlirdi. *(Pauza.)* Mən gül

əkmişəm. Sənə xoş təsir bağışlayar... Çiçəklərə baxmaq. Əgər istəsəydin, bir az gül-çiçək də yığa bilərdin. Evə gətirərdin. Kimsə də görməzd. Kimsə yoxdur axı. *(Pauza.)* Bax, mənə, bunda bəxtimiz gətirib. Mister Sayksın evində yaşayıyıq, tam sakitlikdir. Bizi heç kəs narahat etmir. Arada fikirləşdim ki, bəlkə, kənddən bir-iki tanışımı çağırım, birlikdə vuraq, amma sonra qərara aldım ki, dəyməz. Elə bir zərurət yoxdur. *(Pauza.)* Bilirsən, bağda nəyin sayı-hesabı yoxdur? Kəpənəyin.

B E T . Mən çimərlik paltarımı çıxarıb, xalatumu geydim. Altında isə heç nə yox idi. Çimərlikdə kimsə gözə dəymirdi. Təkcə dalğaqrıranda yaşlı bir kişi oturmuşdu. Onun yanında uzanıb pıçıldadım: sən uşaq istəyirsən? Balaca uşaq? Şəxsən özününkü olsun? Pis olmazdı.

D A F F . Hə, gülməlidir. Mənə birdən çatdı ki, parkda heç kim yoxdur. Yağış da kəsmişdi. *(Pauza.)* Sən o leysan barədə nə fikirləşdin? *(Pauza.)* Təbii ki, ilk leysandan ilk ağacın altında mənimlə bir yerdə gizlənən uşaqlar qaynaşır, gülüşürdülər. Qulaq asmağa, anlamağa çalışırdım ki, görüm nəyə gülürlər, amma heç nə alınmadı. Onlar pıçıladaşdırdılar. Çalışırdım, söhbətin mahiyyətini tutam. *(Pauza.)* Amma aydınlaşdıra bilmədim. *(Pauza.)* Mən orada fikirləşdim... sən cavanlıqda... cavanlıqda nadir hallarda gülürdün. Ciddi idin...

Sükut.

B E T . O, nəyə görə belə xəlvət yer seçmişdi? Ona görə ki, mən sakitcə oturub şəklimi çəkə bilim. Albomumu da özümlə götürmüşdü. Çıxardım onu. Qələmlərimi də çıxardım. Amma çəkəsi bir şey yox idi. Yalnız çimərlik və dəniz. *(Pauza.)* Onun şəklini çəkə bilərdim. Amma istəmərdi. Gülmərdi. *(Pauza.)* Mən də onunla bir yerdə gülmürdüm. *(Pauza.)* Gözləyirdim ki, gülməyə başlasın, onda hərdən mən də gülümsünüb üzümü yana çevirirdim, o isə mənə arxadan toxunurdu, başımı özünə sarı çevirirdi. Mən də... burnumu qırışdırırdım. Hərdən olurdu ki, onunla bir yerdə gülmürdüm,

bir az gülürdüm. *(Pauza.)* O gülürdü. Buna əminəm. Elə ona görə də şəklini çəkmirdim.

Sükut.

DAFF. Cavanlıqda təsərrüfatı əla idarə edirdin. Düzdür? Mən bununla çox fəxr eləyirdim. Heç vaxt səs-küy qaldırmaz, narazılığını göstərməz, başını aşağı salıb öz işini görərdin. O, sənə arxayın ola bilirdi. Elə elə idi. Sənə inanırdı, heç nədən çəkinmədən təsərrüfatı idarə etməyi, evi saxlamağı sənə həvalə edirdi. *(Pauza.)* Onu şimala aparacağım həmin o səfər yadındadır? Həmin o uzun səfər. Biz qayıdanda o, sənə evə belə yaxşı baxdığın üçün təşəkkür elədi; evdə hər şey saat kimi dəqiq tənzimlənmişdi. *(Pauza.)* Sən isə mənim üçün darıxırdın. Mən otağa girəndə yerində donub-qaldın. Məcbur oldum, bütün otaqdan keçib sənə yaxınlaşım. *(Pauza.)* Sənə toxundum. *(Pauza.)* Amma gərək nəsə deyəydim, düzdür? Mən isə uzadırdım, bunu elə o dəqiqə demədim sənə, amma deyəcəkdim, istəyirdim deyim, odur ki deyəcəyimi qərara aldım, elə ertəsi gün səhər dedim. Elə olmadı məgər? *(Pauza.)* Dedim ki, sənin qarşında günahkaram. Sənə xəyanət etmişəm. *(Pauza.)* Ağlamadın. Biz bir neçə saat sərbəst idik. Gölə tərəf getdik, it də bizimləydi. Bir az ağacların altında dayandıq. Bilmirdim ki, o yol çantasını niyə özünə götürmüşdün. Səndən soruşdum. Soruşdum ki, çantanın içində nə var? Bəlli oldu ki, çörək imiş. Sən ördəkləri yemlədin. Sonra biz ağacların altında durub gölə baxdıq. *(Pauza.)* Otağa qayıdanda sən əllərini yanaqlarıma yapışdırıb məni öpdün.

BET. Amma əslində, içmək istəməyirdim. *(Pauza.)* Mən qumun üstündə əvvəlcə bir sifət çəkdim, sonra da bədən. Qadın bədəni. Yanında da kişi bədəni, amma bir-birindən aralıydılar, bir-birinə toxunmurdular. Onlar heç nəyə bənzəməyirdilər. Heç insana da oxşamırdılar. Qum elə hey dağılır, çəkdiyimin konturları yayılırdı. Mən ona bir az yaxın otur-

dum, əlimi başıma qoyub, gözlərimi yumdum. Göz qapaqlarımın altında qırmızı, qara nöqtələr qaynaşmağa başladı. Yanağımı onun dərisinə toxundururdum. Bu qırmızı və qara nöqtələr də oynamağa başladılar, göz qapaqlarımın altında hərəkət etdilər. Üzümü onun böyrünə sıxdım, işıq yox oldu.

Sükut.

D A F F. Mister Sayks bizi elə ilk söhbətdən sonra götürdü, düzdür? *(Pauza.)* “Hiss edirəm ki, siz ikilikdə əla işləyəcəksiniz”, – dedi. Yadındadır? Elə də alındı. Buna heç bir şübhə ola bilməzdi. Mən yaxşı maşın sürə bilirdim, onun ayaqqabılarını əla təmizləyirdim, bizə sığınacaq verməsinin əvəzini çıxmağa çalışırdım. İstənilən işin qulpundan yapışırdım. Ona qulluğumuz baxımından heç bir şikayət ola bilməzdi. Özü də nəzərə al ki, kifayət qədər qaraqabaq adam idi. *(Pauza.)* Tənha yaşadığına görə halına heç vaxt acımırdım, bircə damcı da. *(Pauza.)* O, sənin üçün qəşəng, göy paltar seçdi, evdə geyəsən deyə, əlbəttə, onun tərəfindən çox səmimi hərəkət idi bu. Həm də özünün də buna marağı vardı, istəyirdi ki, evdə qonaqlar olanda təmiz, səliqəli görünəsən.

B E T. O, qumun üstündə mənə sarı sürüşdü, bir əliylə belimi qucaqladı.

Sükut.

D A F F. İstəyirsən ki, səninlə danışım. *(Pauza.)* İstəyirsən ki, bütün elədiklərimi deyim? *(Pauza.)* Bütün elədiklərimi danışmağımı istəyirsənmi? *(Pauza.)* Bütün fikirləşdiklərimi? *(Pauza.)* Hə-ə? *(Pauza.)* Məncə, istəyirsən.

B E T. Və... məni bərk-bərk özünə sıxdı.

Sükut.

D A F F. Onun öz marağındaydı ki, sən evdə gözəl geyinəsən. Qonaqlara yaxşı təsir bağışlayasan.

B E T. Mən avtobusa oturub yolayrıcına kimi getdim, sonra da köhnə kilsənin yanındakı küçə ilə yoluma davam elədim. Tam sakitlik idi, tək-cə quşlar oxuyurdu. Kriket

meydançasında bir qoca eşələnirdi, elə hey əyilib nəyəsə baxırdı. Mən ağacın altındakı kölgədə durdum. *(Pauza.)* Maşın səsi eşitdim. O, məni görüb saxladı. Yerimdən qımıldanmadan dayanmışdım. Sonra maşın yenə hərəkət elədi, yavaş-yavaş yaxınlaşmağa başladı. Mən onun qarşısından keçdim – tozun içiylə. Günəşdən onu görə bilmirdim, amma o, mənə baxırdı. Maşının qapısına yaxınlaşanda gördüm ki, bağlıdır. Şüşənin arxasından ona baxdım. O əyilib qapını açdı. Maşına oturdum – onunla yanaşı. O gülümsündü. Sonra bircə iti hərəkətlə cəld maşını döndərdi – küçəylə düz döngəyə tərəf – oradan da dənizə sarı istiqamət götürdü.

Pauza.

DAFF. Bilirsən, həmin evdə yaşadığımızdan bizə nə qədər adam paxıllıq edirdi, bütün ev bizim ixtiyarımızdaydı. İki nəfər üçün həddindən artıq böyük ev idi.

BET. Dedi ki, xəlvət bir çimərlik var, dünyada heç kəs onun haqqında bilmir, biz də elə ora getdik.

DAFF. Mən sənə çox zərif münasibət göstərdim. Həmin o gün səninlə çox, çox qayğıkeş davranırdım. Sarsıntı yaşadığını bilirdim, odur ki çalışırdım mehriban davranam. Biz göldən qayıdanda qoluna girdim. Sən əlini üzümə qoydun və məni öpdün.

BET. Çantamda olan bütün yeməyi özüm hazırlayıb götürmüşdüm. Çörəyi də mən bişirmişdim.

DAFF. Məncə, qızın özü elə bir əhəmiyyət daşıyırdı. Düzü, məsələnin tərffüatına varmağı lazım bilmirdim. Qərar aldım ki, bununla maraqlanmağa dəyməz.

BET. Pəncərələr açıq idi, amma maşının damını aşağı endirmirdi.

Pauza.

DAFF. Həmin cümə günü mister Sayks kiçik bir ziyafət təşkil etmişdi. Səni həm yeməklərə görə təriflədi, həm də qulluğa görə. *(Pauza.)* İki qadın qonağı var idi, vəssalam.

O vaxtadək onları heç görməmişdim. Yəqin, anası və bacısı idi. *(Pauza.)* Qəhvəni lap gec istədilər. Artıq uzanmışdım. Məni yuxu aparmışdı. Çox yorğun idim, yoxsa mətbəxə enib sənə kömək edərdim. *(Pauza.)* Amma sən yerinə girəndə mən oyandım. Gün ərzində yaman əldən düşmüşdün. Başın balışa dəyən kimi yuxuya getdin. Sənin bədənin... ət kimi oldu.

B E T. O düz deyirdi. Tənha bir yerdi. Çimərlikdə inscins yox idi.

Sükut.

D A F F. Bu günlərdə evi nəzərdən keçirdim. Sənə deməyə hazırlaşırıdım. Yaman toz vardı. Gərək əməlli-başlı yuyulsun. *(Pauza.)* Yuxarı – qonaq otağına qalxıb pəncərələri açə bilərdik. Mən qədim qrafinləri yuyardım. Bir axşam biz yuxarıda oturub azacıq vura da bilərdik; gözəl axşamların birində. *(Pauza.)* Mənə elə gəlir ki, burada nəyəsə güvə düşüb. Pərdəyə dəyən kimi uçmağa başlayır.

Pauza.

B E T. Əlbəttə, qocalanda daha indiki kimi olmayacağıam, tamam başqa görkəm alacağıam, başqa paltar, başqa əməklik; qocalacağıam və bir də belə cavan olmayacağıam.

D A F F. Ən azından indi... heç olmasa, sakitcə paba, ya da gölün qırağına gedə bilərəm, daha heç kəs deyilməyiylə məni əldən salmayacaq.

Sükut.

B E T. Bilirsən, məsələ... mən deyərdim... ondadır ki, sənin adamla çox zərif təmasın, yüngül baxışın var; mənim boynum, sənin gözlərin, sükut... demək istəyirəm ki, çiçəklərin gözəlliyi, mənim əllərim... yəni onlar mənim çiçəklərimə toxunurlar... zərif-zərif toxunurlar, demək istəyirəm... *(Pauza.)* Mən insanları görmüşəm, onlara doyunca baxmışam. Maşınlar fışılıyla ötür, yanımdan ötür, ötür... Kişilər, yanlarında da qızlar. Tullanıb-düşürlər. Lap kukla kimi. Çığırışırlar. Saçlarını çiyinlərinə tökmüş qızlar. Gülümsünürlər.

DAFF. Mühüm olanı bilirsən nədir – bizim bir yerdə olmağımız. Bax ən mühümü budur.

Sükut.

BET. Amma tez oyandım. Hələ çox iş vardı, hər yanı yır-yığış elmək lazım idi. Qabları islağa qoymuşdum. Gecə səhərə kimi islanmışdılar. Yumaq asan idi. İt də oyandı. Qarabaqara dalımca gəzirdi. Dumanlı səhər idi. Duman çaydan qalxırdı.

DAFF. Bu oğlanın pivədən bir tikə də başı çıxmırdı. Xəbəri yox idi ki, pivə anbarının baxıcılığı kursunu oxumuşam. Elə buna görə də məsələdən hali adam kimi danışa bilirdim.

BET. Mən qapını açıb çıxdım. Ətrafda kimsə yox idi. Günəş işıq saçırdı. Havada rütubət vardı, demək istəyirəm ki, torpaq da tamam nəm idi.

DAFF. Hər şey anbar baxıcısından asılıdır. Səhər kim hamıdan əvvəl ayaq üstə olur? O. Arabaçıya kömək elə ki, çəlləkləri boşaltsın. Qapıdan taxtaların üstüylə aşağı endir. Sonra da kəndirlə rəflərə düşürt. Asılı vəziyyətdə saxlayıb çalxala, üstədən çənbərini tax, pərsəngini düzəlt, dəstək qoy, qaldır rəflərə...

BET. Duman hələ də qalır, amma bir az seyrəlib və elə seyrələ-seyrələ də gedir.

DAFF. Elə qoy ki, deşiyi, tıxacı lap yuxarı düşsün. Sonra da tıxacı deş. Onun gərək paz çalıb tən ortasından deşəsən. Deşik açıldımı, pivə də nəfəs alacaq.

BET. Hava yaman nəmdir. Günəş də çıxıb. Ağaclar, elə bil, tiftiklənib.

DAFF. Sonra da çəkiclə kranı yerinə çal.

BET. Mənim əynimdə göy paltar vardı.

DAFF. Üç gün gözlə, çöksün. Çəlləkləri yaş kisəylə ört. Anbarın döşəməsini hər gün sula.

BET. Ecazkar bir payız səhəri...

DAFF. Hər gün pivəni bara aparən boruları təmiz suyla yaxala.

BET. Düz dumanın içində dayanmışdım.

DAFF. Sonra da vur getsin, dayanma, vur, qaldır pivəni yuxarı, bara qaldır. O vaxt dayanacaqsan ki, lap çöküntüsünə çatasan. Boş çəllək qalacaq. Həmin boş çəlləyə də horra töküüb göndər pivə bişirilən yerə...

BET. Günün altında.

DAFF. Hər gün çəlləklərdəki pivənin qədərini mis çubuqla ölç. Gərək biləsən ki, neçə qallon pivən qalıb. Tabaşirlə işarələr qoy. Onda hər şey lap dəqiq olacaq. Daha heç vaxt, heç bir şey səni qəfil saxlamayacaq.

BET. Sonra mətbəxə qayıtdım, oturdum.

Pauza.

DAFF. Pabdakı o oğlan dedi ki, eşitdikləri təəccübləndirib onu. Dedi ki, anbardakı döşəmənin sulanmasını eşidəndə lap heyrətlənib: “Elə bilirdim ki, anbarların çoxunda termostatlı soyutma sistemi qoyulub. Elə bilirdim ki, çəllək pivəsinə oksigeni məxsusi silindrdən verirlər”. Mən isə dedim ki, dəmir çəlləklərdəki pivədən danışmırdım, adisindən danışdırdım, – parça süzülən pivədən. “Mən elə bilirdim”, – dedi, – pivəni metal konteynerə borularla qovurlar. Bəlkə, – dedim, – sən deyən kimi də olur, amma onda söhbət əla pivədən gedə bilməz; mən isə əlasından danışırım. O, bununla razılaşdı.

Pauza.

BET. İt mənim yanımda oturdu. Onu sığalladım. Pəncərədən aşağıda vadi görünürdü. Uşaqları görürdüm. Onlar çəmənlikdə qaçırdılar. Sonra da yüyürüb təpəyə çıxdılar.

Uzun sükut.

DAFF. Mən sənənin sifətini heç görə bilmirdim. Pəncərənin qabağında dayanmışdın. Qaranlıq gecələrdən biriydi.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Leysan. Eşitdiyim yalnız şüşəyə dəyən yağış damcılarının tappılıtsıydı; yağış şüşəni döyəcəydi. Bilirdin ki, içəri girmişəm, amma qımıldanmadın. Düz yanında durmuşdum. Sən onda nəyə baxırdın? Ora tamam zülmət idi. Pəncərədə yalnız sənin cizgilərini görürdüm, əksini seçə bilirdim. Görünür, haradasa işıq yanırı. Bəlkə də, şüşədə yalnız üzün əks olunurdu; sifətin açıq rəngdə idi. Bəlkə, sadəcə, nəyisə düşünürdün, yuxudaymışsan kimi xəyala dalmışdın. Sənə toxunmasam da, dolu budlarının istisini hiss edirdim.

Sükut.

B E T. Mən həmişə şəkil çəkəndə işıq-kölgə oyununun əsas qaydalarını xatırlayırdım. Əgər əşyalar işığın qabağını kəsirsə, mütləq onların kölgəsi olur. Kölgə işıqdan məhrumluğun əlamətidir. Kölgənin forması əşyanın formasından asılıdır. Amma həmişə yox. Yəni sözün birbaşa mənasında həmişə yox. Hərdən onlar bir-biriylə dolayı yolla əlaqədə olurlar. Hərdən heç kölgənin mənbəyini də tapmaq olmur. *(Pauza.)* Lakin mən şəkil çəkməyin əsas qanunlarını həmişə beynimdə saxlayırdım. *(Pauza.)* Odur ki, heç vaxt buludlarda pərvaz etmirdim. Şəkil çəkəndə başımı itirmirdim.

Pauza.

D A F F. Sənin, kəmərinə zəncir gəzdirmək adətin vardı. Bu zəncirdən açarlar, oymaq, yazı dəftərçəsi, qələm, qayçı asırdın. *(Pauza.)* Sən hollda durub, sinci çalırıdın. *(Pauza.)* Axı, lənət şeytana, bu zəhrimar sinci niyə döyəcəyirsən? *(Pauza.)* Zibilin biri. Bomboş hollda durub bu andıra qalmış guruldadır. Kim qulaq asacaq buna?! Heç kim eşidəsi deyil. Evdə məndən başqa bir ins-cins var məgər? Lança heç nəyimiz yoxdur. Hələ heç bir şey hazır deyil. Nə şorba var, nə piroq. Heç tərəvəz də yoxdur. Əşi, cəhənnəm olsun hər şey.

Pauza.

B E T. Odur ki heç vaxt yanılmırdım. Ondan üzünü mənə tərəf çevirməsini, mənə baxmasını xahiş edirdim, amma çönüb baxanda belə baxışlarını tuta bilmirdim. *(Pauza.)* Anlaya bilmirdim ki, mənə baxır, yoxsa yox. *(Pauza.)* Hərçənd çönürdü də. Sanki, mənə baxırdı.

D A F F. Mən bu zənciri çıxardım. Oymaq, açarlar, qayçı yerə tökülüb cingilti saldı. Sincə ayağımla bir dənə ilişdirdim, sonra da onu alıb hollun o biri başına tolazladım. İt içəri girdi. Elə düşünürdüm ki, sən mənə yaxınlaşacaqsan, elə bilirdim, qucaqlayacaqsan, məni öpəcəksən, hətta bəlkə... özünü də təklif eləyəcəksən. Mən bir kişi kimi, sənə elə orada, – holluca yiyələnərdim, daş döşəmənin üstündə, elə itin yanında və sonra başlayardım bu sinci döyməyə; ehtiyatlı ol, qayçı yanına batmasın; narahat olma, mən onların hamısını itin qabağına atacağam, qoy ora-bura dağıtsın, oymaq onu əyləndirər, pəncəsiylə oyan-buyana qovar; sən bir qadın kimi mənə yalvaracaqsan, mən isə döşəmədə sinci döyəcləyəcəyəm, əgər səsi kar çıxsas, onu təzədən mıxdan asıb səni ona çırpacağam, o da yellənib səsə gələcək, bütün evi ayağa qaldıracaq, hamını nahara çağıracaq – lanç vaxtıdır, bekonu bura gətirin – sənin gözəl başını sincə çırpacağam, amma bax ki, köpək oymağı udmasın ha, yoxsa çırpam səni...

Sükut.

B E T. O, düz məndən yuxarıda uzanmışdı və yuxarıdan-aşağı baxırdı. Çiynimə söykək vermişdi. *(Pauza.)* İncə- incə yanağıma toxunurdu. Necə də mehriban-mehriban yanağımdan öpürdü. *(Pauza.)* Mənim əlim onun sinəsindədir. *(Pauza.)* Tamam qum içindəyəm, ləzzət verir. Dərimə kiçik qum dənəcikləri yapışib. *(Pauza.)* Gözlərimin qarşısında açılan səma necə də dinməzdir. Ləpələrin səsi şirindir. *(Pauza.)* Mən dedim: “Bax, həqiqi məhəbbət elə budur”.

XƏYANƏT

Saymon Qreyə ithaf olunur

İŞTİRAK EDİRLƏR:

EMMA
CERRİ
ROBERT
OFİSİANT

1977-ci ildə Emmanın otuz səkkiz, Cerri və Robertin isə qırx yaşı var.

*Pyes antraksız,
ya da dördüncü səhnədən sonra
qısa fasilələrlə gedə bilər.*

1977-ci il

Birinci səhnə

Pivə barı. 1977. Bahar. Günorta.

*Emma küncdə masa arxasında əyləşib.
Cerri yaxınlaşır. Masanın üstünə özü üçün bir parçə pivə,
Emma üçünsə bir badə şərab qoyur. Oturur.*

*Onlar gülümsünürlər.
Badələrini dinməzcə qaldırıb içirlər.
Cerri stula yayxanıb Emmaya baxır.*

CERRİ. Belə-belə işlər...

EMMA. İşlər necədir?

CERRİ. Hər şey qaydasındadır.

EMMA. Yaxşı görünürsən.

CERRİ. Amma özümü birtəhər hiss edirəm.

EMMA. Hə? Nə olub ki?

CERRİ. Dünən yaman çox vurmuşam.

Parçə qaldırır.

Öz sağlığımıza!

İçir.

Bəs sən necəsən?

EMMA. Əla.

*Yola göz gəzdirir.
Baxışlarını Cerriyə yönəldir.*

Hər şey elə qabaqlar olduğu kimidir.

CERRİ. Hə-ə. Gör bu, nə vaxt olub...

EMMA. Lap çoxdan.

Pauza.

Mən bu yaxınlarda səni xatırladım.

CERRİ. Sən Allah! Xeyir ola.

Emma gülümsünür.

Hə, xeyirdirmi?

EMMA. Əşi, elə-belə, hərdən keçmişləri yada salmaq adama ləzzət eləyir. Düzdür?

CERRİ. Hə, lap dəqiq deyirsən.

Pauza.

İşlər, ümumiyyətlə, necədir?

EMMA. Pis deyil.

Pauza.

Bilirsən, nə vaxtdan görüşürük?

CERRİ. E-e, mən o qapalı tamaşaya gəlmişdim ha, dayan, nə vaxt idi...

EMMA. Yox, mən onu nəzərdə tutmuram.

CERRİ. Hə-ə, soruşmaq istəyirsən ki, sonuncu dəfə təklikdə nə vaxt qalmışıq?

EMMA. Hə.

CERRİ. O-ho-ho.

EMMA. İki ildir.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

CERRİ. Hə, yəqin, elə olar.

Pauza.

EMMA. Elə bil, bir əsrdir.

CERRİ. Hə, lap çoxdandır.

Pauza.

Bəs işlərin necədir? Qalereyan işləyir?

EMMA. Qalereyamdan xoşun gəlir? Onun barəsində nə düşünürsən?

CERRİ. Yaxşı qalereyadır. Hətta deyərdim ki, çox yaxşıdır.

EMMA. Şadam ki, belə fikirləşirsən. Elədir ki var. Mənim bu işdən xoşum gəlir.

CERRİ. Rəssamlar qəribə məxluqlurlar, elədir?

EMMA. Yox. Başqalarından qəribə deyillər.

CERRİ. Doğrudan? Bu çox kədərlidir.

Pauza.

Bəs Robert necədir?

EMMA. Sonuncu dəfə onu nə vaxt görmüsən?

CERRİ. Əşi, neçə aylardır ki, görmürəm. Heç bilmirəm, nə olub. Niyə soruşursan ki?

EMMA. Nəyi niyə soruşuram?

CERRİ. Deyirəm ki, onu niyə soruşdun?

EMMA. Elə-belə. Bəs sənin Semin necədir?

CERRİ. Cudit demək istəyirdin?

EMMA. Doğrudan?

CERRİ. Sən axı bizim ritualı xatırlayırsan. Mən səndən ərimi soruşuram, sən isə mənim arvadımla maraqlanırsan.

EMMA. Hə, əlbəttə. Arvadın necədir?

CERRİ. Yaxşıdır.

Pauza.

EMMA. Sem, yəqin... artıq böyük oğlandır...

CERRİ. Hə, böyükdür. Əməlli-başlı yekəlib. Uzaq məsafələrə qaçışla maraqlanır. Zooloq olmaq istəyir.

EMMA. Doğrudan? Əladır ki. Bəs Sara necədir?

CERRİ. Onun on yaşı tamam oldu.

EMMA. Aman Tanrım! Hə, elə olmalıdır.

Pauza.

Nədin isə beş yaşı var, düzdür?

EMMA. Görürəm unutmamısan.

CERRİ. Yox, yaxşı yadımdadır.

Pauza.

EMMA. Belə...

Pauza.

Deməli, işlər qaydasındadır?

CERRİ. Əşi... Hə, əlbəttə.

Pauza.

EMMA. Məni heç xatırlayırsan?

CERRİ. Səni xatırlamağımə ehtiyac yoxdur.

EMMA. Belə de...

CERRİ. Xatırlamağa ehtiyac yoxdur. Çünki daim yadımdasan.

Pauza.

Ümumiyyətlə, hər şey normaldır. Sənin işlərin necədir?

EMMA. Yaxşıdır, həqiqi sözümdür, yaxşıdır. Hər şey qaydasındadır.

CERRİ. Əla görünürsən. Gözəldən də gözəlsən.

EMMA. Doğrudan? Çox sağ ol. Səni görmək mənə xoşdur.

CERRİ. Mənə də. Səni görməyimi nəzərdə tuturam.

EMMA. Heç hərdən məni yada salırdın?

CERRİ. Hə, hərdən...

Pauza.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Bu yaxınlarda necə oldusa, sənın Şarlottanı gördüm.

EMMA. Ola bilməz! Harada? O, mənə heç nə deməyib.

CERRİ. Məni görmədi. Küçədə idi.

EMMA. Axı neçə ildir ki, onu görmürsən.

CERRİ. Buna baxmayaraq, o dəqiqə tanıdım.

EMMA. Necə? Sən axı onu necə tanıdın?

CERRİ. Tanıdım da.

EMMA. Hə, necəydi?

CERRİ. Elə bil, bir almasınız...

EMMA. Yox, ciddi deyirəm, onun barəsində nə düşündün?

CERRİ. Düşündüm ki, çox gözəl qızıdır.

EMMA. Hə. Çox... Gözəlliyi adamı dəli edir. Axı onun artıq on üç yaşı var.

Pauza.

Yadıdadır, bir dəfə... ilahi, bu, necə olmuşdu ... yadıdadır, onu əllərinə alıb havaya atdın, sonra da göydə tutdun?

CERRİ. O, onda hələ lap yüngül idi.

EMMA. Bilirsən, bu, onun da yadıdadır.

CERRİ. Ola bilməz.

EMMA. Hə-hə. Havaya atılmağını xatırlayır.

CERRİ. Bax buna deyərəm yaddaş.

Pauza.

Bəs o bilir... bizim barədə, yox?

EMMA. Əlbəttə yox. Sadəcə olaraq, səni xatırlayır – bizim köhnə dostumuz kimi.

CERRİ. Belə daha yaxşıdır.

Pauza.

Hə, həmin gün yığışmağımız yadıdadır; bizi dövrəyə almışdınız – sənın ərin də, mənım arvadım da, uşaqlarımız da...

EMMA. Hansı günü deyirsən?

CERRİ. Onu göyə tulladığım günü. Sizin mətbəxdə.

EMMA. Bu, sizin mətbəxdə baş vermişdi.

Uzun Pauza.

CERRİ. Emma, əzizim.

EMMA. Lazım deyil.

Pauza.

Bütün bunlar o qədər...

CERRİ. Adama elə gəlir ki, lap çoxdan olub.

EMMA. Sənə elə gəlir?

CERRİ. Birini də istəyirsən?

Qədəhləri götürüb piştaxtaya yanaşır.

Emma yerindən qımıldanmadın oturub.

O qayıdır. Şərabla pivəni masanın üstünə qoyub oturur.

EMMA. Bu yaxınlarda səni xatırlayırdım.

Pauza.

Kilberindən keçirdim, harada olduğumu birdən fərq etdim. Dayandım, sonra Kinsey-drayva döndüm və düz Uesseks-qrouva çıxdım. Evimizin yanından ötüb əlli metr o tərəfdə saxladım; biz axı həmişə belə edirdik, yadımdadır?

CERRİ. Hə.

EMMA. Evimizdən tanımadığım adamlar çıxdı. Küçəylə getdilər.

CERRİ. Kim idi onlar?

EMMA. Nə bilim... cavanlardı. Mən maşından çıxıb artırmaya qalxdım. Zəng düymələrinə baxdım, adətən, qabaqlarında adamların soyadları yazılır. Öz soyadımızı axtardım.

Pauza.

CERRİ. Qrin.

Pauza.

Tapa bilmədin, hə?

EMMA. Hə, tapa bilmədim.

CERRİ. Çünki biz artıq orada deyilik. Biz çoxdan orada deyilik.

EMMA. Hə. Lap çoxdan.

Pauza.

CERRİ. Eşitdim ki, Keysi ilə görüşürsən.

EMMA. Sən nə deyirsən?

CERRİ. Keysini deyirəm. Sadəcə olaraq, eşitmişəm ki, sən... hərdən onunla görüşürsən.

EMMA. Haradan eşitmişən?

CERRİ. Nə bilim... müxtəlif adamlardan... danışırlar da.

EMMA. Aman Tanrım!

CERRİ. Qəribə bir şey də deyim: bunu eşidəndə yaman əsəbiləşdim. Təkcə ona görə hirsələndim ki, bizim gördüyümüz zamanlarda dedi-qodu çıxarmırdılar. Az qalırdı danışanlara deyim: nə basıb-bağlayırırsınız, Keysi uzaqbaşı onunla biriki dəfə bara gedər, bunun kimə nə dəxli var ki... Biz isə düz yeddi il roman yaşamışıq, heç birinizin də xəbəri olmayıb.

Pauza.

EMMA. Amma maraqlıdır... Bəlkə, bu illər ərzində bizdən də xəbərdar olanlar varmış, hə?

CERRİ. Boş sözdür, biz həmişə ələkeçməz olmuşuq. Heç kəs heç nə bilmirdi. Özü də o vaxtlar Kilberinə gedən vardı ki?.. Təkcə biz idik.

Pauza.

Yaxşı, Keysi ilə aranda nəyə var?

EMMA. Nə barədə soruşursan ki?

CERRİ. Aranızda nə baş verir?

EMMA. Hərdən bara gedib otururuq.

CERRİ. Mənə isə elə gəlirdi ki, sən onun kitabları haqqında heç də yüksək fikirdə deyilsən.

EMMA. Fikrimi dəyişmişəm. Ya da, onun kitabları dəyişib. Nədir, qısqanırsan?

CERRİ. Kimə?

Pauza.

Keysiyə qısqana bilmərəm. Mən onun agentiyəm. Boşanda ona məsləhətlər vermişəm. Bütün qaralamalarını oxumuşam. Sənin ərini Keysinin ilk romanını nəşr etməyə inandırmışam. O, Oksforda – Tələbə cəmiyyətində çıxış etməyə gedəndə onu mən müşayiət edirəm. O, mənim... əsərimdir. Hələ heç şair olmayanda mən kəşf etmişdim onu. Kim bilir, bu, nə vaxt olub.

Pauza.

O, məni həтта Sauthemptona da dartıb aparıb; ata-anasıyla tanış etmək üçün. Odur ki Keysiyə qətiyyən qısqana bilmərəm. Və ümumiyyətlə, bizim aramızda artıq heç nə yoxdur, elə deyil? Gör nə vaxtdan bəri görüşməmişik. Odur ki səninçün yaxşıdırsa, vallah, sevinirəm.

Pauza.

Bəs Robert necədir?

Pauza.

EMMA. Bilirsən... Biz onunla... Yəqin ki, ayrılacağıq.

CERRİ. Yox bir.

EMMA. Bu gecə çox uzun söhbətimiz oldu.

CERRİ. Gecə?

EMMA. Təsəvvür edirsən, nə öyrəndim... bu gecə? Öyrəndim ki, o, üç ildir, mənə xəyanət edir. Onun başqa... qadınları da olub.

CERRİ. Ola bilməz! İşə bax ha!

Pauza.

Axı biz də illər uzununu onu aldatmışıq.

EMMA. Hə, indi isə o, məni aldadır... illər uzununu.

CERRİ. Bunu heç mən də bilmirdim.

EMMA. Elə mən də.

Pauza.

CERRİ. Bəs Keysi bu barədə bilir?

EMMA. Bəlkə, onu soyadı ilə çağırmağa son qoyasan?
Onun adı Rocerdir.

CERRİ. Hə də, Rocer.

EMMA. Mən məhz sənə zəng vurdum. Heç bilmirəm niyə.

CERRİ. Amma qəribədir. Yadındadır, necə dost idik? Robertlə mən... Fərz edək ki, son zamanlar onunla heç görüşməmişik, amma əvvəllər – bütün bu illər ərzində bir yerdə o qədər vurmuşuq ki, neçə dəfələrlə birlikdə nahar etməyə getmişik... mənim heç vaxt ağılıma da gəlməyib... İçimdə kiçik bir şübhə də oyanmayıb ... ki, yenə kimsə var... səndən başqa kimsə. Heç vaxt. Ən kiçik şübhə belə. Axı dostunla bir barda, ya da deyək ki, restoranda oturanda və o, qəflətən, məsələn, tualetə getmək üçün yerindən qalxanda – başa düşürsən də, bu, necə olur – hə, onu deyirdim axı, tualetə gedəndə əgər səndən xəbərsiz bir-iki söz demək üçün kiməsə zəng etsə, bu gizlin zəngi, elə bil, hiss edirsən; – fikir vermişən? Hələ, bəlkə, lap telefonun səsini də eşidirsən: du-u-u, du-u-u; mən Robertlə bir yerdə olanda heç vaxt belə bir şey olmayıb. Bircə dəfə də, heç bir barda bu cür dut-dutun şahidi olmamışam; ən gülməlisi odur ki, o, piştaxtanın qabağında duranda mən həmişə sənə dut-dut eləmişəm. Bax ən gülməlisi budur.

Pauza.

Bəs bunları sənə nə vaxt danışdı?

EMMA. Bu gecə biz, deyəsən, heç yerimizə də girə bilmədik.

Pauza.

CERRİ. Bütün gecəni söhbət etmişiniz?

EMMA. Hə, bütün gecəni.

Pauza.

CERRİ. Məndən söhbət düşmədi?

EMMA. Kimdən?

CERRİ. Mən, sadəcə olaraq...

EMMA. Mən, sadəcə götürüb sənə zəng elədim, elə belə, çünki... çünki köhnə dostlarıq... bütün gecəni gözlərimi də yummamışam... artıq hər şey bitib... və mən birdən istədim ki, səninlə görüşüm.

CERRİ. Çox düz eləmişən, elə mən də səni görməyimə şadam. Çox şadam. Təəssüf ki, hər şey belə alındı...

EMMA. Sənin, heç olmasa, yadındadır? Demək istəyirəm ki, hər şeyi xatırlayırsan?

CERRİ. Xatırlayıram.

Pauza.

EMMA. Axı Uesseks-Qrouvdakı mənzil yadındadır, biz onu kirayə götürəndə sənin pulun çatmırdı, hə?

CERRİ. Arada məhəbbət olanda adam nəyə fikirləşir.

EMMA. Mən pərdə aldım.

CERRİ. Deməli, sən də nəyə fikirləşirdin.

EMMA. Bilirsən, xatirələrimin ağuşunda qərq olduğumdan sənə zəng etməmişəm, yox-yox – xatırlamağın nə mənası – sadəcə olaraq, bilmək istəyirdim ki, necəsən. Yox, düz sözümdür. De görüm, necəsən? İşlərin necə gedir?

CERRİ. İndi bütün bunların nə mənası var?.. Pauza. Robertə bizimlə bağlı bir şey dedin?

EMMA. Danışası oldum.

Pauza.

O, mənə hər şeyi danışdı. Mən də ona hər şeyi dedim. Biz gözümüzü belə yummadıq... Bütün gecəni. Gecənin bir aləmi Ned yataq otağından aşağı endi. Məcbur oldum ki, gedib onu təzədən yerinə salım. Sonra aşağı qayıtdım. O, yəqin, bizim səsimizə oyanmışdı. Bilirsən...

CERRİ. Sən ona hər şeyi danışdın?

EMMA. Məcbur oldum.

CERRİ. Bizim barəmizdə... ona hər şeyi danışdın?

EMMA. Məcbur oldum.

Pauza.

CERRİ. Axı o, mənim köhnə dostumdur. Başa düş. Onun qızını bax, bu əllərimlə havaya atmışam, özü də bütün bunlar bizim mətbəximizdə baş verib. O isə yanımda durub tamaşa edirdi buna.

EMMA. İndi bütün bunların heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Hər şey bitdi.

CERRİ. Necə yəni? Nə bitdi?

EMMA. Hər şey. Hər şey keçmişdə qaldı.

O içir.

1977-ci il, elə həmin gün

İkinci səhnə

Cerrinin evində iş otağı. 1977. Bahar

Cerri oturub. Robert əlində stəkan ayaq üstədir.

CERRİ. Çox sağ ol ki, mənə baş çəkdin.

ROBERT. Əşi, nə böyük iş görmüşəm ki...

CERRİ. Yox, yox, bilirəm, sənin üçün asan deyildi...

Mən bilirəm... Axı uşaqlar...

ROBERT. Eybi yoxdur. Mənə elə gəldi ki, nəşə çox təcili bir işin var.

CERRİ. Hə... sən artıq adam tapmısan?

ROBERT. Nə üçün?

CERRİ. Uşaqlar üçün.

ROBERT. Hə, bunu nəzərdə tutursan... Hə, hə. Hər şey qaydasındadır, həqiqi sözümdür. Axı Şarlotta da artıq balaca deyil.

CERRİ. Hə, bunu düz deyirsən.

Pauza.

Bəlkə, əyləşəsən?

ROBERT. Hə, doğrudan. İndi oturaram.

Pauza.

CERRİ. Cudit xəstəxanadadır... gecə növbəsində. Uşaqlar isə... evdədirlər... yuxarıda.

ROBERT. Hə-ə.

CERRİ. Səninlə danışmalıyam. Bu çox mühümdür.

ROBERT. Danış.

CERRİ. İndi.

Pauza.

ROBERT. Görünüşün heç xoşuma gəlmir.

Pauza.

Nə baş verib?

Pauza.

Bəlkə, Emma ilə aranızda nəşə olub? Hə?

Pauza.

Mən hər şeyi bilirəm.

CERRİ. Hə. Mənə də artıq... deyildi.

ROBERT. Belə de...

Pauza

Qulaq as, bunun elə bir əhəmiyyəti yoxdur. Bütün bunlar lap çoxdan qurtarıb, elə deyil?

CERRİ. Yox, əhəmiyyətli məsələdir.

ROBERT. Hə? Niyə?

CERRİ (*qalxıb otaqda gəzişir*). Elə bilirdim, dəli olacağam.

ROBERT. Nə vaxt?

CERRİ. Bu gün axşam. Lap sənin gəlişinə yaxın. Elə hey fikirləşirdim ki, sənə zəng vurum, yoxsa yox. Düz iki saat... qərara gələ bilmədim. Özü də sən uşaqlarına baxırsan axı... Qorxurdum ki, görüşə bilməyəm. Elə bilirdim ki, dəli oluram. Sənə çox minnətdaram... bura gəldiyinə görə.

ROBERT. Sən Allah, qurtar! Mənə nə demək istəyirdin ki?

Pauza. Cerri əyləşir.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

CERRİ. Başa düşmürəm, o, bunları sənə niyə danışıb. Axı bunu necə eləyə bildi?! Sadəcə, anlamıram, vəssalam. Bilirsən, sizin aranızda baş verənlərdən xəbərdaram... onunla bu gün görüşmüşük... barda oturduq... kim bilir, nə vaxtdan bəri görüşmürdük... o, mənə hər şeyi danışdı, aranızdakı narazılıqlardan, hər ikinizdən danışdı. Odur ki xəbərdaram. Həqiqətən də çox acıdım, təəssüfləndim.

ROBERT. Təəssüflənəsi heç bir şey yoxdur.

CERRİ. Necə yəni yoxdur?

Pauza.

Ən başlıcası, başa düşə bilmirəm... axı danışmaq onun nəyinə gərək idi... gör neçə il keçib... götür birdən-birə... heç bir dəxli olmadan, dünən axşam...

ROBERT. Dünən axşam?

CERRİ. Heç mənimlə də məsləhətləşmədi. Xəbərdar etmədi. Axı biz necə olsa...

ROBERT. O, mənə dünən axşam bu barədə heç nə danışmayıb.

CERRİ. Necə yəni, danışmayıb?

Pauza.

Dünən sizin aranızda baş verənlərin hamısını bilirəm. O, mənə hər şeyi danışıb. Axı bütün gecəni yatmamısınız, elə deyil?

ROBERT. Elədir.

CERRİ. O, sənə dünən... bizim barəmizdə danışıb. Məgər elə deyil?

ROBERT. Yox, elə deyil. Dünən o, mənə sizin barəmizdə heç nə danışmayıb. O, bunu mənə dörd il qabaq danışıb.

Pauza.

Odur ki dünən yenidən danışmasına ehtiyac da yox idi. Çünki mən artıq hər şeyi bilirdim. Elə o da bilirdi ki, mənim xəbərim var, çünki hər şeyi özü danışmışdı; düz dörd il qabaq.

Uzun pauza.

CERRİ. Bu, necə olur?

ROBERT. Mən oturum...

Oturur.

Elə bilirdim, sənin bundan xəbərin var.

CERRİ. Bundan – yəni nədən?

ROBERT. Mənim xəbərdar olduğumdan. Hər şeyi lap çoxdan bildiyimdən. Elə bilirdim, sənin xəbərin var.

CERRİ. Elə bilirdin, xəbərim var?

ROBERT. O, mənə dedi ki, xəbərin yoxdur. Amma inanmadım.

Pauza.

Ya vəlvələdən, ya zəlzələdən, yadımda qalan qədər, sənin bütün bunları bildiyinə arxayın idim. Amma indi durub deyirsən ki, bilmirdin.

CERRİ. O nə vaxt... danışmış?

ROBERT. Hər şeyi özüm öyrənmişdim. Təsadüfən belə alındı. Ona dedim ki, hər şeyi bilirəm, o da... təsdiq elədi.

CERRİ. Bu, nə vaxt olub?

ROBERT. Çoxdan, Cerri, lap çoxdan.

Pauza.

CERRİ. Axı biz mütəmadi görüşürdük... tez-tez görüşürdük... bütün bu dörd il ərzində. Birgə nahar edirdik.

ROBERT. Lakin artıq skvoş oynamırdıq.

CERRİ. Mən sənin ən yaxın dostun idim.

ROBERT. Hə, əlbəttə.

*Cerri ona diqqətlə baxır,
sonra başından ikiəlli yapışır.*

Yaxşı, dilxor olma. İndi bunun nə mənası var ki?

Uzun pauza. Cerri başını qaldırır.

CERRİ. Görəsən, o, niyə mənə bu barədə danışmayıb?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Pauza.

ROBERT. Mənə elə gəlirdi ki, sən bunu bilməlisən.

CERRİ. Sənə elə gəlirdi, amma dəqiq bilmirdin. Deməli, yüz faiz əmin olduğunu söyləmək olmaz.

ROBERT. Hə, olmaz.

CERRİ. Yaxşı, onda niyə mənə bu haqda heç nə deməmisən?

Pauza.

ROBERT. Nə barədə?

CERRİ. Xəbərdar olduğun barədə. Lap əclafın biriymişsən ki...

ROBERT. Yox, Cerri, mənə əclaf demək lazım deyil.

Pauza.

CERRİ. Bəs indi nə edək?

ROBERT. Biz ikimiz heç bir şey etməli deyilik. Mənim nikahım bitdi. Bəzi formal məsələlər qalır. Bunun da yalnız uşaqlara dəxli var. Vəssalam.

Uzun pauza.

CERRİ. Ümidvaram ki, bütün bunları Cuditə danışmaq fikrində deyilsən.

ROBERT. Cuditə danışmaq? Nə barədə? Hə, Emma ilə sənə barədə? Demək istəyirsən ki, onun heç bir şeydən xəbəri yoxdur? Əminsən?

Pauza.

Yox, yox, mənim Cuditə heç nə danışmaq fikrim yoxdur. Deyəsən, anlamırsan, başa düşürsən ki, bütün bunlar mənim heç... Düzdür, bir-iki dəfə Emmaya babat ilişdirmişəm. Amma qətiyyənlə prinsiplərimə görə yox. Sadəcə olaraq, qəflətən içimdə onun dərslərini vermək arzusu oyanmışdı. Əllərim gicişirdi... başa düşürsən də.

Pauza.

CERRİ. Axı sən də ona neçə illərdir xəyanət edirdin, düz demirəm?

ROBERT. Hə, əlbəttə.

CERRİ. O da bu barədə heç bir şey bilmirdi? Heç nə?

ROBERT. Doğrudan?

Pauza.

CERRİ. Hər halda, mənim bundan xəbərim yox idi.

ROBERT. Yox bir. Deyəsən, ümumiyyətlə, belə şeylərdən bixəbərsən. Bilmirdin?

Pauza.

CERRİ. Bilmirdim.

ROBERT. Bilirdin, Cerri, bilirdin.

CERRİ. Hə, haqlısan. Mən onunla yaşayırdım.

ROBERT. Bilirəm. Günortadan sonra. Naharadan şama kimi.

CERRİ. Bəzən daha çox. Düz yeddi il.

ROBERT. Hə. Odur ki nəyi öyrənmək mümkün idisə, öyrənmisən. Bax bütün bunlardan həqiqətən, bixəbər olan təkə mənim idim.

Pauza.

Ümidvaram ki, heç olmasa, sənə yaxşı baxırdı.

Uzun pauza.

CERRİ. Bir-birimizlə yaxşı münasibətimiz vardı.

ROBERT. Bizim heç indi də münasibətlərimiz pis deyil.

Pauza.

Bu yaxınlarda necə oldusa Keysiyə rastlaşdım. O da, deyəsən, mənim arvadımla məhəbbət macərası yaşayır. Biz onunla gör nə vaxtdan skvoş oynamırıq. Amma, lənət şeytana, bir zamanlar oyunumuz qiyamət alınırdı.

CERRİ. O, yaman kökəlib.

ROBERT. Hə, mənə də elə gəldi.

CERRİ. Üzüenişə gedir.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ROBERT. Hə?

CERRİ. Məgər görmürsən?

ROBERT. Hansı mənada “üzüenişə”?

CERRİ. Yazdıqlarını nəzərdə tuturam. Onun kitablarını.

ROBERT. Hə, kitablarını deyirsən. Yaradıcılığını nəzərdə tutursan. Uсталığı. Görünür, onun yaradıcılığı sifra doğru gedir, bəlkə, mən səhv edirəm?

CERRİ. Hələ ki, satılır.

ROBERT. Hə, yaxşı satılır. Pis deyil. Bizim üçün pis deyil. Sənin və mənim üçün.

CERRİ. Elədir ki var.

ROBERT. Kimsə bu günlərdə mənə danışdı – kim idi, görəsən, yəqin, reklam şöbəsindən idi – hə, danışdı ki, Keysi bu yaxınlarda Nyu-Yorka gedibmiş; təzə kitabının nüsxələrini oxucular üçün imzalamağa, həmişəki kimi kitab dükanında... Barbara Springqs də onunla imiş, sən onu tanıyırsan da; hə, beləliklə, camaat avtoqraf üçün bütün günü onun başına toplaşmış, Barbara Springqsin yanında isə yalnız qucağında küçüyü olan bir qarı varmış. Mənə elə gəlir ki, Barbara Springqs də pis yazmır. Necə fikirləşirsən?

CERRİ. Elə sənin kimi.

Pauza.

ROBERT. Amma, hər halda, biz Keysinin fəaliyyətindən heç də pis qazanmırıq, elə deyil?

CERRİ. Hə, pis qazanmırıq.

Pauza.

ROBERT. Son zamanlar yaxşı bir kitab oxumusan?

CERRİ. Yetsi oxumuşam.

ROBERT. Yetsi. Hə, əlbəttə.

Pauza.

CERRİ. Bir zamanlar Torçelloda Yetsi oxuyardın.

ROBERT. Torçelloda?

CERRİ. Nədir, unutmusan? Uzun illər qabaq. Bir səhər tək-tənha Torçelloya yollanmışdın. Yetsi oxuyurdun.

ROBERT. Hə, düz deyirsən. Bunu sənə mən özüm danışmışam.

Pauza.

Hə, hə.

Pauza.

Bəs bu yay ailənlə birlikdə hara getmək fikrindəsən?

CERRİ. Göllər diyarına.

1975-ci il

Üçüncü səhnə

Mənzil. 1975. Qış

Cerri və Emma oturub.

Sükut.

CERRİ. İndi nə təklif edirsən?

Pauza.

EMMA. Mən, sadəcə, bilmirəm ki nə edək, vəssalam.

CERRİ. E-e...

Pauza.

EMMA. Mənzili nəzərdə tuturam...

CERRİ. Aydınır.

EMMA. Heç sonuncu dəfə burada nə vaxt olduğumuzu xatırlaya bilirsən?

CERRİ. Deyəsən, yay idi.

EMMA. Hə? Doğrudan?

CERRİ. Mən bilirəm. Sənə elə gələ bilər ki...

EMMA. Bu, sentyabrın əvvəlində olub.

CERRİ. Elə yaydır da, elə deyil?

EMMA. Dəhşətli soyuq vardı. Payızın əvvəliydi.

CERRİ. Heç indi də isti deyil.

EMMA. Biz hələ təzə elektrik sobasını da gətirmək istəyirdik.

CERRİ. Hə, amma heç cür özümü toplayıb gətirib çıxara bilmədim.

EMMA. Biz əgər burada olmuruqsa, bütün bunların nə mənası var axı?

CERRİ. İndi ki buradayıq.

EMMA. Amma əvvəlki kimi yox.

Uzun pauza.

CERRİ. Axı çox şey dəyişib. Sənin başın yaman qarışıq idi; iş, başqa şeylər...

EMMA. Bilirəm. Lakin öz işimdən, həqiqətən də, xoşum gəlir. Onu buraxmaq fikrində deyiləm.

CERRİ. Əlbəttə, əladır. Sənin üçün çox uyğun işdir. Amma heç vaxt...

EMMA. Əgər qalereyan varsa, ona mütləq vaxt ayırmalısan, baş çəkməlisən.

CERRİ. Deməli, günortalar heç vaxt boş olmursan, elədir?

EMMA. Düzdür.

CERRİ. Yaxşı, bəs onda necə görüşə bilərik ki?

EMMA. Sən bir yadına sal, İngiltərədə tez-tez olursan? Axı sən də daim səfərlərdəsən.

CERRİ. Amma burada olanda da günortalar sən məşğulsan. Biz heç görüşə bilmirik.

EMMA. Biz nahar fasiləsində görüşə bilərik.

CERRİ. Hə, günün günortaçağı görüşmək mümkündür. Amma cəmi bircə saat vaxtımız olursa, bunun üçün o boyda məsafəni qət etməyə dəyərmə? Belə şeylər üçün artıq çox qocayam.

EMMA. Mən sənə bunu heç təklif də etmirəm.

Pauza.

Bilirsən, qabaqlar... elə qərribə şeylər tapırdıq, elə can atırdıq ki... hərdən olurdu da... adama elə gəlirdi ki, görüşməyə

heç cür imkan yoxdur... şərait yol vermir... amma yenə də görüşürdük. Burada görüşürdük, bu mənzili kirayə götürmüşdük və burada görüşürdük, çünki bunu çox, lap çox istəyirdik.

CERRİ. Nə fərqi var ki, bunu çox istəyirdik, ya yox. Onsuz da, sən günortalar məşğulsan, mən isə daim Amerikadayam.

Uzun pauza.

Axşamlar isə görüşməyimiz heç vaxt mümkün olmayıb və sən bunu yaxşı bilirsən. Mənim ailəm var.

EMMA. Mənimki də var.

Pauza.

CERRİ. Mən bunu gözəl bilirəm. Və sənə xatırlatmaq istərdim ki, ərin mənim köhnə dostumdur.

EMMA. Nəyə eyham vurursan?

CERRİ. Heç bir şeyə eyham vurmuram.

EMMA. Bu sözlərinlə ərim barədə nə demək istəyirdin?

CERRİ. Aman Tanrım! Heç nə demək istəməirdim. Dedi-yimdən savayı – heç nə!

EMMA. Aydınadır.

Pauza.

Bir şeyi dəqiq bilirəm: qabaqlar fikirləşib nəsə tapmağa cəhd edirdik, fürsət tapıb hər şeyi düzüb-qoşurduq, bir axşam görüşüb otelə gedirdik.

CERRİ. Hə, belə də olurdu.

Pauza.

Lakin bunların hamısı... ən çox... bilirsən, nə vaxt olurdu – özümüə mənzil tapanadək.

EMMA. Biz burada o qədər də tez-tez gecələməirdik... bu mənzildə.

CERRİ. Hə, tez-tez olmurdu.

Pauza.

Biz çox nadir hallarda birgə gecələyirdik.

Uzun pauza.

EMMA. İndi necə qəbul edirsən ki, bura bax, beləcə... aylar uzununu boş qalsın?

CERRİ. Bilirsən...

EMMA. Elə belə, boş-boşuna, axı burada heç kim olmur. Mənimçün bu haqda fikirləşmək belə dözülməzdir, düz deyirəm. Bax durub da özü üçün... lazımsız yerə. Bütün günü, bütün gecəni. Günbəgün. Gecəbəgecə. Bütün bunlar da boş yerədir, əbəsdir – qab-qacaq da, pərdələr də, yatacaq da, qalan şeylər də. Mənim Venesiyadan gətirdiyim süfrə də. (*Gülümsünür.*) Yox, vallah gülməlidir.

Pauza.

Bu, sadəcə olaraq... insan yaşamayan bir evdir. Ölü ev.

CERRİ. Bu, əslində, heç ev də deyil.

Pauza.

Bilirəm. Bilirəm ki, sən istəyirdin... amma bu, heç vaxt mümkün olmayıb və bura... əsl ev ola bilməzdi. Sənin evin var. Mənim evim var. Pərdələriylə, bütün qalan şeyləriylə. Və uşaqlarıyla. Hər birimizin evində iki uşaq. Burada isə uşaq yoxdur, deməli, əsl ev deyil, o evlərə bənzəmir.

EMMA. Biz axı heç vaxt düşünmürdük ki, bu da o biri evlərimiz kimi olacaq. Elə deyil?

Pauza.

Sən ki onu heç bir cəhətdən ev saymırdın, düzdür?

Pauza.

CERRİ. Hə. Bura, sadəcə olaraq, mənzil idi... özün başa düşürsən də.

EMMA. Sevişmək üçün?

CERRİ. Yox, sevmək üçün.

EMMA. İndi isə deyəsən, bu sarıdan da kasadlıqdır, düzdür?

Uzun pauza.

CERRİ. Mən elə fikirləşmirəm ki, bizim içimizdə bir-birimizə qarşı məhəbbət tükənib.

Pauza.

EMMA. Belə de...

Pauza.

Yaxşı, indi bütün bunları nə edəcəksən?

CERRİ. Nələri?

EMMA. Bu əşyaları.

Uzun pauza.

CERRİ. Bilirsən, bütün məsələləri asanlıqla yoluna qoymaq olar, bircə bizim qərara gəlməyimiz lazımdır.

EMMA. Ən doğrusu, hər şeyi missis Benksə su qiymətinə satmaqdır. O isə... indən belə içində hər şəraitə olan bir evi kirayə verər.

CERRİ. Düzdür. Burada çarpayı vardı?

EMMA. Necə yəni?

CERRİ. Yoxsa burada heç çarpayı da yox idi?

EMMA. Bu çarpayını biz almışıq. Onu almağa axı birgə getmişdik. Bunun hamısını biz almışıq.

CERRİ. Hə, doğrudan elədir.

Emma qalxır.

EMMA. Deməli, missis Benkslə sən özün hər şeyi yoluna qoyacaqsan?

Pauza.

Mən buradan heç bir şey götürməyəcəyəm. Sadəcə olaraq, qoymağa yerim yoxdur. Özün bilirsən. Evim də var, süfrəm də. Hər şeyim var.

CERRİ. Yaxşı, özüm məşğul olaram, hər şeyi missis Benkslə danışaram... Bir az qəpik-quruş alacağıq, odur ki...

EMMA. Yox, pul da götürməyəcəyəm, çox-çox təşəkkür edirəm.

Uzun pauza.

İndi isə mən gedim.

Cerri çönüb qadına baxır.

Hə, açar. (*Çantasındaki açarları çıxarıb birini dəstədən ayırmağa çalışır.*) Aman Tanrım! (*Əsəbi halda açarı dartır. Sonra bütün dəstəni ona tərəf atır.*) Götür.

O, açarları havada tutub Emmaya baxır.

Özün çıxar, xahiş edirəm. Mən hələ Şarlottanın dalınca məktəbə getməliyəm. Birlikdə alış-verişə çıxacağıq.

O, açarı dəstədən ayırır.

Fikir verdin, biz yenə gündüz görüşdük? Cümə axşamı nahardan sonra qalereya bağlıdır. Ona görə buradayam. Cümə axşamı günortadan sonra bağlıyıq. Mən öz açarlarımı götürə bilərəm?

Kişi açar dəstəni qadına uzadır.

Çox sağ ol. Sən özün də bilirsən ki, bizim bu qərarımız düzgün oldu.

O çıxır. Kişi yerində donub.

1974-cü il

Dördüncü səhnə

Robertlə Emmanın evi. Qonaq otağı. 1974. Payız

Robert Cerrinin stəkanını doldurur.

Qapıya tərəf gedir.

ROBERT. Emma! Cerri gəldi.

EMMA (*səhnə arxasından*). Kim-kim?

ROBERT. Cerri.

EMMA. İndi enirəm aşığı.

Robert stəkani Cerriyə uzadır.

CERRİ. Sənin sağlığına.

ROBERT. Sənin sağlığına. O, Nedi yatırdır. Elə bilərəm, bir-iki dəqiqəyə mürəxxəs olar...

CERRİ. Hara mürəxxəs olar?

ROBERT. Yuxular məmləkətinə.

CERRİ. Hə-ə. Yeri gəlmişkən, siz necə yatırsınız?

ROBERT. Necə yəni?

CERRİ. Qabaqkı kimi doyunca yatırsınız? Mən Nedi nəzərdə tuturam.

ROBERT. Hə, Nedi deyirsən?! Yox, pis deyil. Artıq nisbətən sakitləşib. Amma bilirsən, mənə nə dedilər?

CERRİ. Nə?

ROBERT. Dedilər ki, oğlanlar bu məsələdə qızlardan pisdirlər.

CERRİ. Pisdirlər?

ROBERT. Hə, çağaları deyirəm. Mənə dedilər ki, oğlanlar balaca olanda qızlardan daha çox ağlayırlar.

CERRİ. Doğrudan?

ROBERT. Sən fikir verməmişən?

CERRİ. Hə-ə... Deyəsən, bu, bizim də diqqətimizi çəkib. Bəs sən özün necə?

ROBERT. Mən fikir verdim. Səncə, məsələ nədədir? Necə bilirsən, bunun səbəbi nə ola bilər?

CERRİ. Məncə... oğlanlar daha qayğılı, daha dərdlidirlər.

ROBERT. Hələ lap körpə ikən?

CERRİ. Hə.

ROBERT. Nəyin qayğısını, nigarançılığını çəkəcəklər ki... axı hələ ağılları kəsmir, balacadırlar. Səncə, nəyin qayğısındadırlar?

CERRİ. Nə bilim... mənə elə gəlir ki, onlar ətraf mühitlə toqquşmadadırlar – axı ana bətnini tərk edirlər.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ROBERT. Bəs qızlar? Onlar da analarının bətnindən çıxırlar da.

CERRİ. Razıyam. Amma sən də razılaş ki, bizlərdən kimsə qızların da ana bətnini tərk etməsini ciddi müzakirə etməyib.

ROBERT. Şəxsən mən buna hazırım.

CERRİ. Sən? Aydınır. Bu barədə nə deyə bilərsən ki?

ROBERT. Bu sualı birinci mən sənə vermişəm, sən də cavab ver.

CERRİ. Hansı sualı?

ROBERT. Niyə fikirləşirsən ki, ana bətnini tərk edən oğlan uşaqlarının qarşısında qız uşaqlarına nisbətən daha böyük problemlər durur?

CERRİ. Məgər mən elə dedim?

ROBERT. Hətta bundan da artığını dedin, israr etdin ki, kişi cinsindən olan körpələr ətraf mühitlə təmasdan qızlara nisbətən daha çox narahat olurlar.

CERRİ. Məgər sən belə hesab etmirsən?

ROBERT. Hə, mən də belə fikirləşirəm.

Pauza.

CERRİ. Bəs, necə bilirsən, səbəb nədir?

ROBERT. Bilmirəm.

Pauza.

CERRİ. Bəs sənə, bu, uşaqların cinsindəki fərqlə əlaqədar deyil?

Pauza.

ROBERT. Aman Tanrım! Əlbəttə! Mütləq əlaqədardır.

Emma daxil olur.

EMMA. Salam! Gözləməirdiniz məni?

CERRİ. Mən Keysi ilə çay içirdim.

EMMA. Harada?

CERRİ. Burada, yaxında, tinin başında.

EMMA. Mən isə elə bilirdim ki, o, Hampsteddə-zadda yaşayır.

ROBERT. Sən həyatdan geri qalırsan.

EMMA. Nə olub ki?

CERRİ. O, Süzannanı tərək edib. İndi tək yaşayır, burada, sizin tində.

EMMA. Belə de...

ROBERT. Arvadını, üç uşağını atıb... Londonun o biri başına köçərək, arvadıyla üç uşağını atan birisi barədə roman yazmağa hazırlaşır...

EMMA. Ümidvaram onun bu romanı sonuncudan yaxşı olacaq.

ROBERT. Sonuncudan? Hə, axırını romanı deyirsən? Hampsteddəki böyük evdə arvadı və üç uşağıyla bir yerdə yaşayan adam barədə...

CERRİ (*Emmaya*). O romanın nəyindən xoşun gəlmədi ki?

EMMA. Mən artıq dedim axı.

CERRİ. Mənə elə gəlir, bu, onun yazdıqlarının ən yaxşısıdır.

EMMA. Bəlkə, həqiqətən də, yazdıqlarından ən yaxşısı budur, amma buna baxmayaraq, son dərəcə qondarma əsərdir.

CERRİ. Qondarma? Nə mənada qondarma?

EMMA. Mən artıq bunu da söyləmişəm.

CERRİ. Doğrudan?

ROBERT. Hə, hə, deyib. Biz bir dəfə nahar edirdik, yaxşı yadımdadır, amma harada olduğumuzu xatırlamıram; sən, mən, Emma və Cudit... Emma pudinq yeyəndə Keysinin əsərlərindəki qondarmalıq haqqında parlaq bir məruzə elədi, özü də sonuncu romanın timsalında. "Acı oyanış". Çox həyəcanlı nitq idi. Təəssüf ki, Cudit bu çıxışının tam ortasında bizi tərək etməli oldu; çünki təcili olaraq xəstəxanaya, gecə növbəsinə gədirdi... Doğrudan ha, o necədir?

CERRİ. Hər şey qaydasındadır.

Pauza.

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

ROBERT. Biz səninlə nə vaxt skvoş oynayacağıq?

CERRİ. Sən mənimçün həddindən artıq güclü rəqibsən.

ROBERT. Boş sözdür. Mən heç də yaxşı oyunçu deyiləm. Sadəcə olaraq, yaxşı formadayam.

CERRİ. Niyə ki? Niyə sən məndən yaxşı formadasan?

ROBERT. Çünki mən skvoş oynayıram.

CERRİ. “Oynayırsan”? Belə de... Tez-tez?

ROBERT. Belə də...

CERRİ. Kiminlə?

ROBERT. Adətən, Keysi ilə.

CERRİ. Keysi ilə. Aman Tanrım! O, necə oynayır?

ROBERT. Düzünəquludur. Necə deyərlər, düppədüz. Amma səninlə gör nə vaxtdan bəri oynamırıq. Mütləq oynamalıyıq. Sən axı pis deyildin...

CERRİ. Hə, pis oynamırdım. Deməli, qərara aldığ. Mən özüm sənə zəng vuraram.

ROBERT. Niyə də vurmaysan ki?

CERRİ. Yaxşı, danışıarıq.

ROBERT. Oldu.

CERRİ. Lazımdır. Mütləq lazımdır.

ROBERT. Oyundan sonra da səni nahara dəvət edərəm.

CERRİ. Yox-yox. Mən səni dəvət edərəm. Hətta indidən dəvət edirəm.

ROBERT. Kim udsa, o da qonaq edəcək.

EMMA. Mən də tamaşa edə bilərəm?

Pauza.

ROBERT. Nəyə?

EMMA. Olar, oyuna baxım, sonra da hər ikinizi nahara qonaq eləyim?

ROBERT. Bilirsən, əgər düzünü desəm, orada bir qadının olması qətiyyəən gərək deyil, elə deyil, Cerrri? Çünki bilirsən, skvoş yalnız oyun deyil, daha böyük şeydir. Əvvəlcə, əlbəttə ki, oyunun özü gəlir. Ondan sonra – duş. Sonra bir

pinta pivə gəlir, axırda da nahar. Çünki sən buna layiqsən. Əməlli-başlı mübarizə aparmısan, indi isə layiq olduğun pivəni və naharını almaq istəyirsən; səmimi desəm, qətiyyən arzulamazsan ki, burada bir qadın da olsun – istər lap yanında, istərsə də bir millik məsafədə. Düzünü desəm, meydançada, ya duşda, ya da sonra – pivəxanada, hətta restoranda. Belə hansısa bir qadının mil çəkib durmasını istəmirik. Çünki, başa düşürsən, adam istəyir, nahar edəndə öz dostu ilə skvoşdan, ya kriketdən, ya kitablardan, ya da lap qadınlardan danışsın; istəyir doyunca danışsın və kiminsə sözünü yarımçıq kəsəcəyindən qorxmasın. Razısan, Cerri?

CERRİ. Mən çoxdan skvoş oynamamışam.

Pauza.

ROBERT. Onda gəl, üzümüzə gələn həftə oynayaq.

CERRİ. Gələn həftə oynaya bilmərəm. Nyu-Yorkda olacağam.

EMMA. Gedirsən?

CERRİ. Hə, gedirəm. Yazıcılarımın ən məşhurlarından biriylə.

EMMA. Kiminlə gedirsən ki?

CERRİ. Keysi ilə. Orada kimsə onun romanı əsasında film çəkmək fikrinə düşüb – sənin o bəyənmədiyin həmin roman əsasında. Biz onunla bu məsələni müzakirə etməliyik. Söhbət də elə olmuşdu ki, ya onlar bura gəlməliydilər, ya da biz ora getməliydik. Amma Keysi qərara gəldi ki, bu səyahətə layiqdir, alın təriylə qazanıb bunu.

EMMA. Bəs sən?

CERRİ. Nə mən?

EMMA. Sən də qazanmısan?

ROBERT. Cudit də sizinlə uçar?

CERRİ. Yox. Keysi, sadəcə, təyyarədə tək uça bilmir. Odur ki skvoşumuzu mən qayıdanda oynayarıq. Bir həftədən sonra. Ən çoxu on gün.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ROBERT. Əla.

CERRİ (*Emmaya*). Hələlik. İçkiyə görə təşəkkür.

Emma hərəkətsiz durub. Robert qapının ağzından qayıdıb qadını öpür. Emma da onu öpür. Sonra çəkilir, başını kişinin çiyinə qoyaraq sakitcə ağlayır. Kişi onu nəvazişlə qucaqlayır.

1973-cü il

Beşinci səhnə

Mehmanxanada bir otaq. Venesiya. 1973. Yay

Emma əlində kitab uzanıb. Robert pəncərədən baxır. Emma ona nəzər salaraq yenidən kitaba girir.

EMMA. Deməli, səhən Torçello?

ROBERT. Nə?

EMMA. Səhən Torçelloya gedirik?

ROBERT. Hə. Torçelloya.

EMMA. Əladır ki.

ROBERT. Hə-ə...

EMMA. Kaş tez gedəydik.

Pauza.

ROBERT. Yaxşı kitabdır?

EMMA. Həmm... hə.

ROBERT. Nə kitabdır elə?

EMMA. Təzə kitabdır. Spinks adlı birisinin.

ROBERT. Hə, odur. Cerri mənə deyirdi.

EMMA. Doğrudan? Nə vaxt?

ROBERT. Keçən həftə, nahar edəndə.

EMMA. Doğrudan? Xoşu gəlir bu kitabdan?

ROBERT. Spinks onun yetirməsidir. Özü onu kəşf edib.

EMMA. Belə de... Bilmirdim.

ROBERT. Əlinə yenidən qələm alanlar o qədər əlyazması gətirir ki...

Pauza.

Səncə, yaxşıdır?

EMMA. Məncə, hə. Xoşuma gəlir.

ROBERT. Cerri də bəyənir. Gərək bir dəfə onunla birlikdə nahar edək, bu kitab barədə danışaq.

EMMA. Bu, mütləq lazımdır?

Pauza.

O, buna dəyməz...

ROBERT. Başqa sözlə desək, o dərəcədə yaxşı kitab deyil ki, Cerri və mənəmlə nahar edərək, ondan danışasan?

EMMA. Nə qatıqlayırsan?

ROBERT. Artıq nəşr olunubsa, gərək onu bir də oxuyam.

EMMA. Bir də oxuyasan?

ROBERT. Təbii ki. Mən bu əsəri rədd etmişdim.

EMMA. Niyə?

ROBERT. Axı bu mövzudan təzə nə çıxarmaq olar?

EMMA. Səncə, bu kitabın mövzusu nədir?

ROBERT. Xəyanət.

EMMA. Qətiyyənlə elə deyil.

ROBERT. Hə? Yaxşı, onda nədir?

EMMA. Mən hələ axırına çatmamışam. Oxuyum, sonra deyərəm.

ROBERT. Yaxşı, sonra deyərsən.

Pauza.

Bəlkə də, mən başqa kitabı nəzərdə tuturam.

Uzun pauza.

Yeri gəlmişkən, dünən “Amerikan ekspress”ə də baş çəkdim.

Qadın baxışlarını kitabdan çəkir.

EMMA. Hə?

ROBERT. Hə. Turist çəkləriylə pul almağa getmişdim. Orada məzənnə, buradakından – hoteldəkindən yüksəkdir.

EMMA. Hə?

ROBERT. Hə. Yeri gəlmişkən, orada sənin üçün bir məktub da vardı. Məndən qohum olub-olmadığımızı soruşdular, dedim ki, qohumuq. Onda xəbər aldılar ki, məktubu götürmək istəmirəm ki? Uzun sözün qıtası, məktubu mənə verdilər. Amma mən imtina etdim, dedim, qoy qalsın. Sən aldın onu?

EMMA. Hə.

ROBERT. Yəqin, dünən axşam almısan, alış-verişdən sonra, hə?

EMMA. Tamamilə doğrudur.

ROBERT. Lap yaxşı.

Pauza.

Düzünü desəm, məktubu götürməyi mənə təklif edəndə əməlli-başlı çaşdım. İngiltərədə bu, görünməmiş bir şeydir! İtalyanlar isə... başdan-ayağa məsuliyyətsizdirlər. Axı mənim də, sən də soyadın Daunsdırsa, bu hələ o demək deyil ki, biz ər-arvadıq, amma onlar Aralıq dənizi sahillərində yaşayanların düşüncəsiylə məhz belə fikirləşirlər. Ola bilərdi – bunu ehtimal etmək daha real görünür – biz tamamilə yad adamlarıq. İndi təsəvvürünə gətir ki, belə asanlıqla sənə ər təyin etdikləri adam təsdiq eləyir ki, həqiqətən, ərindir, amma əslində, tamam yaddır və məktubu alıb açır, elə-belə, xalaxətrinə oxuyur, sonra da atır kanala; bu, o deməkdir ki, sən onu heç vaxt almayacaqsan, səni öz şəxsi yazışmalarını şəxsən açmaq kimi qanuni hüququndan məhrum edirlər, hamısı da venesiyalı biganəliyin ucbatından. Mən bu barədə Venesiyanın rəhbərlərinə yazmaq barədə ciddi düşünürəm.

Pauza.

Ona görə o məktubu götürüb sənə gətirmədim; yəni mənim yerimə tamam yad bir adam ola bilərdi.

Pauza.

Onlar axı bilmirdilər, bilə bilməzdilər ki, həqiqətən, sənin ərinəm, ya yox?

EMMA. Başısuyuqlar.

ROBERT. Hə, kefcil adamlarıdır.

Pauza.

EMMA. O məktub Cerridən idi.

ROBERT. Hə, mən onun xəttini tanıdım.

Pauza.

Necədir?

EMMA. Okey.

ROBERT. Lap yaxşı. Bəs Cudit?

EMMA. O da əladır.

Pauza.

ROBERT. Uşaqlardan bir şey yazmır?

EMMA. Deyəsən, yox.

ROBERT. Onda, yəqin, hər şey normaldır, yoxsa yazardı.

Pauza.

Daha nə xəbər var?

EMMA. Elə bir şey yoxdur.

Uzun pauza.

ROBERT. Sən Torçelloya getməyi çox istəyirsən?

Pauza.

Biz Torçelloda neçə dəfə olmuşuq? İki dəfə. Yadımdadır, mən səni ora ilk dəfə aparanda yaman xoşuna gəlmişdi. Sən ora vurulmuşdun. Nə vaxt idi bu – təxminən, on il qabaq? Deyəsən, eləydi... toyumuzdan yarım il sonra? Hə də. Yadındadır? Maraqlıdır, görəsən, sabah necə, xoşuna gələcək?

Pauza.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Sən Cerrinin epistolyar janrda bacarığını necə qiymətləndirirsən?

Emma kəsik-kəsik gülür.

Nədir, titrəyirsən? Soyuqdur?

EMMA. Yox.

ROBERT. Bir zamanlar o, mənə də yazırdı. Ford Medoks Ford barədə uzun-uzadı məktublar göndərirdi. Təsəvvür elə ki, mən də ona yazırdım. Mənim məktublarım isə acı bağırsağ kimi uzanırdı... deyəsən, Yets haqqında yazırdım. Onda hər ikimiz poeziya jurnalını redaktə edirdik. O – Kembriçdə, mən – Oksfordda. Sən bunu bilirdin? Biz çox istedadlı gənclər idik. Səmimi dostluğumuz vardı. İndi də səmimi dostuq. Bütün bunlar səninlə tanışlıqdan çox-çox əvvəl olmuşdu. Sizin görüşünüzdən də qabaq. Elə hey yadıma salmaq istəyirəm ki, sizi bir-birinizlə nə vaxt tanış etmişəm, bir şey çıxmır – heç nə xatırlamıram. Axı sizi mən tanış etmişəm, elədir? Yüz faiz. Bəlkə, sənin yadımadır?

EMMA. Yox.

ROBERT. Heç xatırlamırsan?

EMMA. Yadıma düşmür.

ROBERT. Qəribədir.

Pauza.

O, bizim toyda sağdıış deyildi?

EMMA. Yaxşı bilirsən ki, sağdıışın o idi.

ROBERT. Əlbəttə. Yəqin, elə onda tanış etmişəm də sizi.

Pauza.

Məktubda mənə aid heç nə yox idi?

Pauza.

Heç bir işgüzar məqam, nəşr planları-zad? O, təzə, orijinal bir istedad tapmayıb ki? Bizim Cerri çox bacarıqlı istedadaxtarandır.

EMMA. Sənin üçün heç nə yazmayıb.

ROBERT. Mənim üçün heç nə yazmayıb. O, mənə sevmir.

EMMA. O mənə sevir, mən də onu.

ROBERT. Hə. Əlbəttə. Elə mən də buna bənzər bir şey fikirləşirdim.

EMMA. Nə vaxt?

ROBERT. Nə nə vaxt?

EMMA. Nə vaxt fikirləşirdin?

ROBERT. Dünən. Yalnız dünən. Zərfin üstündə onun xəttini tanıyanda. Dünənə kimi isə heç tüküm də ürpəşməzdə.

EMMA. Aydındır.

Pauza.

Çox təəssüf edirəm.

ROBERT. Təəssüf edirsən?

Uzun pauza.

Bəs siz... necə keçirsiniz? Bu axı asan deyil. Sənin iki uşağın var, onun da iki uşağı var, hələ üstəlik, arvadı ...

EMMA. Bizim mənzilimiz var.

ROBERT. Hə-ə, başa düşdüm.

Pauza.

Yaxşı mənzildir?

Pauza.

Mənzili deyirəm. Sizin... roman... yaxşı şəraitlidir?

EMMA. Hə.

ROBERT. Çoxdandır?

EMMA. Kifayət qədər.

ROBERT. Əgər daha dəqiq olsaq, necə?

EMMA. Beş il.

ROBERT. Beş il?

Pauza.

Nedin bir yaşı var.

Pauza.

Eşidirsən məni?

EMMA. Hə. O, sənin oğlundur. Cerri Amerikada idi.
İki ay.

Uzun pauza.

ROBERT. O, sənə Amerikadan da yazırdı?

EMMA. Əlbəttə. Mən də yazırdım.

ROBERT. Sən ona demişdin ki, uşaq gözləyirsən?

EMMA. Məktubda yox.

ROBERT. Bəs xəbər tutanda məmnun qaldı ki, uşağın
atası mənəm?

Pauza.

Cerri mənim həmişə xoşuma gəlib. Düziünü desəm,
səndən çox ondan xoşum gəlirdi. Gərək onunla özüm sevi-
şəydim.

Uzun pauza.

Qulaq as, sən Torçelloya getməyi çox istəyirsən?

1973-cü il, daha sonra

Altıncı səhnə

Mənzil, 1973, yay

*Emma və Cerri öpüşür.
Qadının əlində zənbil və boğça var.*

EMMA. Əzizim.

CERRİ. Əzizim.

Onu buraxmır. Emma gülür.

EMMA. Dayan, əlimdəkini yerə qoyum.

Zənbili masanın üstünə qoyur.

CERRİ. Orada nə var?

EMMA. Səhər yeməyi.

CERRİ. Nə yemək?

EMMA. Sənin zövqünə uyğun.

Cerri şərab süzür.

Necə görünürəm?

CERRİ. Qiyamətsən.

EMMA. Yaxşı görünürəm?

CERRİ. Hə.

Stəkani ona ötürür.

EMMA (*içkidən dadaraq*). M-m-m...

CERRİ. Necə keçdi?

EMMA. Əla.

CERRİ. Torçelloya getdin?

EMMA. Yox.

CERRİ. Niyə?

EMMA. Artıq unutmuşam. Ya qayıqçılar tətillər, ya da başqa nəsə vardı.

CERRİ. Qayıqçılar tətillər?

EMMA. Hə, elə həmin gün.

CERRİ. Aydındır. Bəs qondola ilə gedə bilməzdiniz?

EMMA. Torçelloya qondolalar getmir.

CERRİ. Qabaqlar gedərdi. O vaxt hələ katerlər yox idi. Qondoladan başqa nəylə gedə bilərdiniz ki?

EMMA. Qondola ora neçə saata çatar?!

CERRİ. Hə, yəqin, elə olar.

Pauza.

Məktubunu aldım.

EMMA. Afərin.

CERRİ. Bəs sən mənimkini?

EMMA. Əlbəttə. Darıxırdın?

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

CERRİ. Hə. Özü də yaman nasazlamışdım.

EMMA. Nə olmuşdu ki?

CERRİ. Soyuq dəymişdi.

Qadın onu öpür.

EMMA. Darıxmışam.

Gözlərini otaqda gəzdirir.

Nədir, bura heç baş çəkməmişən?

CERRİ. Yox.

EMMA. Burada tozsoranlıq iş var, özü də əməlli-başlı.

CERRİ. Sonra təmizləyərsən.

Pauza.

Mən səhər Robertlə danışdım.

EMMA. Hə?

CERRİ. Cümə axşamı onu nahara aparacağam.

EMMA. Cümə axşamı? Nə olub ki?

CERRİ. Bu dəfə mənim növbəmdir.

EMMA. Yox, sən axı niyə onu nahara aparmalısan?

CERRİ. Çünki mənim növbəmdir. Keçən dəfə o aparmışdı.

EMMA. Nə demək istədiyimi gözəl başa düşürsən.

CERRİ. Başa düşürəm. Nə demək istəyirsən ki?

EMMA. Bu naharın mənası nədir?

CERRİ. Heç nə. Biz min ildir ki, bir-birimizi nahara dəvət edirik. Əvvəl o, məni, sonra da mən onu.

EMMA. Sən məni düz başa düşmədin.

CERRİ. Bəs necə başa düşməliydim?

EMMA. Yaxşı, qoy ikicə cümləylə başa salım. Siz tez-tez hansısa yazıçını, ya da kitabı müzakirə etmək üçün görüşüb nahar edirsiniz. Elədir? Bax belə görüşlərin arxasında həmişə nəsə durur.

CERRİ. Amma bu naharın yox.

Pauza.

EMMA. Mən burada olmayanda sən təzə bir yazıçı kəşf etməmişən ki?

CERRİ. Yox. Sən velosipeddən yıxılıb.

EMMA. Nə danışsən?!

CERRİ. Özü də huşunu itirdi. Demək olar ki, beş dəqiqə özündə olmadı.

EMMA. Yanında kim vardı? Sən?

CERRİ. Yox, Cudit. İndi normaldır. Sonra da mən özüm xəstələndim.

EMMA. Zavallı.

CERRİ. Odur ki vaxtım boşa getdi.

EMMA. İndi mən qayıtmışam, deməli, hər şey düzələcək.

CERRİ. Əlbəttə.

EMMA. Hə! Mən axı sənə Spinksini oxudum.

CERRİ. Necədir?

EMMA. Əla kitabdır.

CERRİ. Robertin isə xoşuna gəlmədi. Nəşr etməkdən boyun qaçırdı.

EMMA. O özü necə adamdır?

CERRİ. Kim?

EMMA. Spinks.

CERRİ. Spinks! Belə də... arıqdır. Əlliyə yaxın yaşı var. Daim tünd eynəkdə olur. Tək yaşayır; mənzil kirayələyib. Belə... sanki, tərki-dünyadır.

EMMA. Kirayənişinlikdən xoşu gəlir?

CERRİ. Hə.

EMMA. Elə mənim də. Bəs sənə necə? Hələ xoşun gəlir? Bizim evimizi deyirəm!

CERRİ. Yaxşı ki, burada telefon yoxdur.

EMMA. Bəs mənim burada olmağım necə, o da yaxşıdır?

CERRİ. Sən burada lap yerinə düşürsən.

EMMA. Səninçün biş-düş edirəm, qulluğunda dururam.

CERRİ. Yaxşı qadımsan.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

EMMA. Mən Venesiyadan bəzi şeylər almışam. Ev üçün.

*Boxçasını açır, süfrəni çıxarır.
Masanın üstünə sərir.*

Bəyənirsən?

CERRİ. Qiyamətdir.

Pauza.

EMMA. Necə bilirsən, biz nə vaxtsa bir yerdə Venesiyaya gedəcəyik?

Pauza.

Çətin, hə?

Pauza.

CERRİ. Səncə, cümə axşamı, ya da başqa bir gün Robertlə bir yerdə nahar etməməliyəm?

EMMA. Niyə elə fikirləşirsən ki?

CERRİ. Necə bilirsən, biz onunla heç görüşməməliyik?

EMMA. Mən elə bir şey demədim. Siz necə görüşməyə bilərsiniz? Boş-boş danışma.

Pauza.

CERRİ. Sənsiz az qalmışdım dəli olam. Oturub hüquqşünasların bağladığı müqavilələri dinləyirdim. Nə qədər çalışdımsa, sənin məktubunu hara qoyduğumu yadıma sala bilmədim. Xatırlaya bilmirəm ki, onu seyfə qoymuşam, yoxsa yox. Bir bəhanə tapıb seyfə də baxdım – məktub yox idi. Üstəlik, bu lənətə gəlmiş müqavilə üzərində də işləmək lazım idi. Beynimdə isə bircə fikir dolaşırdı: məktub evdədir və onu kimsə tapır...

EMMA. Tapa bildin onu?

CERRİ. Evdə, şkafdan asılı gödəkcənin cibindən tapdım.

EMMA. İlahi!

CERRİ. Bir neçə ay əvvəl isə – mən sənə danışmışam – yenə bir hadisə baş vermişdi. Necə oldusa, bir axşam səninlə

görüşüb bara getdik. Saat səkkiz üçün mən evdəydim. İçəri girirəm, Cudit deyir: “Salam, bu gün nəyə gec gəldin”. “Günahkaram, – dedim, – Spinkslə rastlaşdım, bir az vurdum”. “Qəribədir, – dedi, – o elə indicə zəng çalmışdı; beşcə dəqiqə əvvəl, səninlə danışmaq istəyirdi, görüşünüz barədə bir kəlmə belə demədi”. Mən cavab verdim: “Spinksin ağı başındadır ki, ondan daha nə gözləyirsən? Yəqin, mənə nəyə demək istəyirmiş, unudub, indi də qəflətən yadına düşüb. Bu dəqiqə zəng vuraram ona”. Qalxdım uşaqların yanına, sonra isə şam yeməyinə oturdum.

Pauza.

Qulaq as, nə vaxt idi bu, bir neçə il qabaq, ya Milad bayramı ərəfəsindəydi, ya da... xatırlamırsan? Hamımız sizin mətbəxə toplaşmışdıq, uşaqlar da əl-ayağımıza dolaşırdı və mən Şarlottanı götürüb bir neçə dəfə düz tavana tulladım. Yadındadır, necə gülürdü?

EMMA. Onda elə hamımız gülürdük.

CERRİ. Yaman yüngül idi. Hamımız sizin mətbəxdəydik – sənin ərin, mənim arvadım, uşaqlar... Bu səhnə heç cür beynimdən çıxmır.

EMMA. Əslində, bu, sizin mətbəxdə olmuşdu.

*O, qadının əllərindən tutur.
Ayaq üstə durublar.
Yatağa tərəf gedir, uzanırlar.*

Nə olsun ki, onu atıb-tuturdun?

*Kişini sığallayır.
Qucaqlayırlar.*

1973-cü il, daha sonra

Yeddinci səhnə

Restoran. 1973. Yay

*Robert masa arxasında əyləşib, bəyaz şərab içir.
Cerrî ofisiyantın müşayiətiylə ona yaxınlaşib oturur.*

CERRİ. Eşq olsun, Robert.

ROBERT. Salam.

CERRİ (*ofisianta*). Viskiylə buz.

OFİSİANT. Su da gətirim?

CERRİ. Nə?

OFİSİANT. Qatışdıracaqsınız?

CERRİ. Yox, su gərək deyil. Buzla.

OFİSİANT. Baş üstə, senyor.

ROBERT. Viski? Sən günortalar, deyəsən, viski içmir-
din axı...

CERRİ. Soyuqdəyməm var.

ROBERT. Hə-ə.

CERRİ. Elə viski qurtardı məni; naharda da içirdim,
şamda da. İndi də təsiri olsun deyə, naharda içməyə davam
edirəm.

ROBERT. Müalicə məqsədiylə.

CERRİ. Sırf müalicə məqsədiylə.

Ofisiant viskiylə buz gətirir.

Sənin sağlığına.

ROBERT. Sənin sağlığına.

OFİSİANT. Menu, senyorlar...

Menuyunu onlara verib gedir.

ROBERT. Özünlə necəsən? Əgər soyuqdəyməni nəzərə
almasaq...

CERRİ. Əlayam.

ROBERT. Hələ skvoş üçün yetişməmişən?

CERRİ. Əvvəl gərək soyuqdəymənin axırına çıxım.

ROBERT. Sən axı, deyəsən, artıq onun axırına çıxmısan.

CERRİ. Bəs onda niyə naharda viski içirəm?

ROBERT. Hə, düzdür. Amma əvvəl-axır oynamalıyıq.

Yüz ildir ki, oynamırıq.

CERRİ. Yeri gəlmişkən, sən in indi neçə yaşın var?

ROBERT. Otuz altı.

CERRİ. Deməli, mənimki də otuz altıdır.

ROBERT. Yaşımız neçədirsə, hamısı özümüzünküdür, kimə nə dəxli?

CERRİ. Skvoş üçün gec deyil?

ROBERT. Zəng vur. Oynamaq lazımdır.

CERRİ. Venesiyadakı kimi?

OFİSİANT. Sifarişiniz hazırdır, senyorlar?

ROBERT. Sən nə istəyirsən?

CERRİ. Yemiş. Bir də piccata al Limone, yaşıl salatla.

OFİSİANT. İnsalata verde. Prosciutto e melone?

CERRİ. Yox, yalnız yemiş. Qızardılmış scampi. Bir də ispanaq.

OFİSİANT. E spinaci. Grazie, signore.

ROBERT. Birdəfəlik elə "Korvo Byanko" da gətirin.

OFİSİANT. Si, signore. Molto grazie.

Gedir.

CERRİ. Bu kişi buraların veteranıdır, yoxsa onun oğludur?

ROBERT. Demək istəyirsən ki, onun oğlu da veterandır?

CERRİ. Yox. Bu o birinin oğludur, yoxsa yox? Ömrü boyu barda işləyən kişinin...

ROBERT. Yo-ox. Bu, onun atasıdır.

CERRİ. Hə-ə... Atası?

ROBERT. Ümumiyyətlə, bu, italyan dilini gözəl bilən tayıdır.

CERRİ. Başa düşdüm. Sən necə, italyan dilində elə əvvəlki kimi yaxşı danışsən?

ROBERT. Niyə belə fikirləşirsən ki?

CERRİ. Ona görə ki, italyan dilində əla danışsən.

ROBERT. Yox, italyanca yaxşı danışan Emmadır.

CERRİ. Doğrudan? Bilmirdim.

Ofisiant əlində şüşə onlara yaxınlaşır.

OFİSİANT. “Korvo Byanko”, senyor.

ROBERT. Çox sağ olun.

CERRİ. Hə, ora necəydi? Venesiyanı deyirəm.

OFİSİANT. Venesiya, senyorlar? Venesiya gözəldir.

İtaliyanın ən gözəl şəhəridir. Divardakı xəritəni görürsünüz?

Bu Venesiyadır.

ROBERT. Həqiqətən Venesiyadır.

OFİSİANT. Bilirsiniz, Venesiyada nə yoxdur?

CERRİ. Nə?

OFİSİANT. Traffico.

Gülümsəyərək gedir.

ROBERT. Sənin sağlığına.

CERRİ. Sənin sağlığına.

ROBERT. Sonuncu dəfə orada nə vaxt olmusan?

CERRİ. Lap çoxdan.

ROBERT. Cudit necədir?

CERRİ. Cudit? Ümumiyyətlə, hər şey “okey”dir. İşdədir.

ROBERT. Uşaqlar necədir?

CERRİ. Normal. Düzdür, Sem yaman yıxılıb...

ROBERT. Yıxılıb?

CERRİ. Amma təhlükəli bir şey yoxdur. Hə, Venesiyada necəydi?

ROBERT. Mən unutmuşam: axı siz Cuditlə orada olmusunuz...

CERRİ. Artıq nə vaxtdan bəridir ki, getmirik.

Pauza.

Şarlotta necədir? Onun xoşuna gəldi?

ROBERT. Məncə, hə.

Pauza.

Mənim xoşuma gəldi.

CERRİ. Əla.

ROBERT. Torçelloya getdim.

CERRİ. Doğrudan? Qiyamət yerdir.

ROBERT. Fantastik gün idi. Hava işıqlaşan kimi qalxdım və – fıst – birbaşa Torçelloya. Ətrafda bir dənə də inscins yox idi.

CERRİ. Necə yəni “fıst”?

ROBERT. Yəni katerlə.

CERRİ. A-a. Mənə isə elə gəldi ki...

ROBERT. Nə?

CERRİ. Gör nə qədər vaxt keçib, səhv edə bilərəm. Mənə elə gəlirdi ki, Torçelloya qondolalarda gedirlər.

ROBERT. Qondolada getmək bir neçə saat vaxt aparır. Kater isə lap tez çatdırır.

CERRİ. Əladır ki...

ROBERT. Bayquş kimi tək idim.

CERRİ. Bəs Emma?

ROBERT. Yəqin, hələ yatırdı.

CERRİ. Hə-ə...

ROBERT. Adada bir neçə saat tək-tənha oturdum. Mahiyyətə bu, bütün səfərimizin kulminasiya nöqtəsi idi.

CERRİ. Doğrudan? Qiyamətdir ki...

ROBERT. Çəmənlikdə oturub Yetsi oxuyurdum.

CERRİ. Torçelloda Yetsi oxuyurdun?

ROBERT. Əla sintezdir.

Ofisiant sifarişi gətirir.

OFİSIANT. Bir dənə yemiş. Prosciutto və yemiş.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ROBERT. Prosciutto mənimkidir.

OFİSİANT. Buon appetito!

ROBERT. Emma sənin tanışının romanını oxuyurdu...
e-e, nədir onun adı...

CERRİ. Hansını deyirsən?

ROBERT. Spinksi.

CERRİ. Hə-ə Spinksi... Sən onu bəyənmədin.

ROBERT. Hə, mənim nəşr etmək istəmədiyim kitabı.

CERRİ. Yadımdadır. Emma necə, bəyəndi?

ROBERT. Lap ürəyi getdi.

CERRİ. Lap yaxşı.

ROBERT. Yoxsa sənin də xoşuna gəlir?

CERRİ. Hə.

ROBERT. Oxucuların necə?

CERRİ. Böyük uğurla satılır.

ROBERT. Qulaq as, sən bilən bu, nəyə dəlalət edir: mən
həddindən artıq tələbkaram, yoxsa, sadəcə olaraq, sarsağam?

CERRİ. Sadəcə, sarsaqsan.

ROBERT. Razıyam, mən çox sarsaq naşirəm.

CERRİ. Qətiyyəən yox. Nə çərənləyirsən? Sən yaxşı
naşirsən. Bu nə sözdür deyirsən?

ROBERT. Pis naşirəm, çünki kitabları görəən gözüm yox-
dur. Daha doğrusu, nəsr. Daha dəqiqini söyləsəm, müasir
nəsr, lap düzünü desəm, müasir romanları; bilirsən, birincisi-
nin dalınca bir göz qırpımında ikincisi peyda olur, sən də buyur,
bu istedadı bəslə, üstündə yarpaq kimi əs, pullarınla riskə get,
onu üçüncü romana həvəsləndir, yazıb başa çatdırmayınca
belindən düşmə, üz qabığı üçün əlləş, resenziyaçıları yedirt,
müqavilə üzərində sehrbazlıq elə, diqqət yetir ki, bəxt ulduzu
üzünə gülmüş bu tip əldən düşənə kimi işləsin – hamısı da nə
az, nə azacıq – əlahəzrət Ədəbiyyat naminə. Bilirsən, Emma
ilə sənin ümumi cəhətin nədir? Hər ikiniz ədəbiyyatı sevirsiniz.
Daha doğrusu, müasir nəsr. Siz Keysinin, ya da Spinksin
romanını sevirsiniz. Onlar olmadan yaşaya bilməzsiz.

CERRİ. Mənə elə gəlir ki, sən bir az şitini çıxarırsan.

ROBERT. Sənə elə gəlir? Elə bilirsən ki, Emma bütün bunlar olmadan da yaşaya bilər?

CERRİ. Mən haradan bilim? O, sənın arvadındır.

Pauza.

ROBERT. Düzdür. Tamamilə düz buyurursan. Mən gərək səninlə məsləhətləşməyəydim. Ümumiyyətlə, heç kəslə məsləhətləşmək lazım deyil.

CERRİ. Məmnuniyyətlə birini də içərdim.

ROBERT. Hə, əlbəttə. Ofisiant! “Korvo byanko”, daha bir şüşə. Bəs naharımız hanı? Bu yeməxana lap korlanıb ha. Amma, sənə deyim ki, Venesiyada daha bərbaddır. Orada, ümumiyyətlə, heç nə veclərinə deyil. Yox, sərxoş deyiləm. “Korvo byanko”dan adam sərxoş olmur. Qulaq as... Dünən axşam... xeyli oturdum... konyakı görəndə gözümdə yoxdur... ondan müasir ədəbiyyatın iyi gəlir. Bağışla, sən Allah...

Ofisiant əlində şüşə qayıdır.

OFİSİANT. “Korvo byanko”.

ROBERT. Mənimçün elə öz bakalıma süzün. Bəs naharımız harada qaldı?

OFİSİANT. İndi gələcək.

ROBERT. Özüm süzərəm.

Ofisiant bulaşığı qabları toplayıb gedir.

Düz deyirəm, incimə, bakalını bəri ver. Məsələnin nədə olduğunu indi sənə izah edirəm: Londonda özümə yer tapa bilmirəm. Orada üstümə xoşbəxtlik yağdı – Venesiyada yox, Torçelloda: səhər ertə tək-tənha gəzəndə, əsl xoşbəxtlik: mən ömrüm boyu orada qalmağı arzulayırdım.

CERRİ. Biz hamımız...

ROBERT. Hə, hərdən biz hamımız... Bu, sənın də başına gəlir, hə?

Pauza.

Hərçənd ki elə pis bir şey də baş vermir. Ailəm var. Emma ilə gözəl münasibətdəyik. Ona hörmət edirəm. Əgər bilmək istəsən, mən Keysini də əla yazıçı sayıram.

CERRİ. Doğrudan?

ROBERT. Qiyamət yazıçıdır. Fəxr edirəm ki, mən nəşr etmişəm, sən isə kəşf etmişən, afərin sənə!

CERRİ. Çox sağ ol.

ROBERT. Sən iy bilirsən, daim axtarışdasan və mən bunu yüksək qiymətləndirirəm. Emma da yüksək qiymətləndirir. Biz bu haqda tez-tez danışıyıq.

CERRİ. Emma necədir?

ROBERT. Əladır. Sən bir bizə baş çəkəydin, oturardıq... Səni görmək ona xoş olar.

1971-ci il

Səkkizinci səhnə

Mənzil, 1971, yay

*Otaqda heç kim yoxdur. Mətbəxin qapısı açıqdır.
Masanın üstündə qab-qacaq, stəkanlar, şərab şüşəsi.
Giriş qapısı açılır, Cerri əlində açar görünür.*

CERRİ. Salam!

EMMA (*mətbəxdən*). Salam.

Emma mətbəxdən çıxır. Əynində önlük var.

Mən elə indicə gəlmişəm. Amma gərək çoxdan gələydim, axı ət bişirirəm. Bu proses adamın başını neçə saat qatır...

Cerri onu öpür.

Acsan?

CERRİ. Hə.

Onu öpür.

EMMA. Zarafat eləmirsən? Allah bilir, nə vaxt bişəcək!
Otur. Gedim, ətimizi tələsdirim.

CERRİ. Qiyamət önlüyün var.

EMMA. Mənim zəkəlim, ağıllım...

*Onu öpür. Mətbəxə gedir. Oradan danışır.
Cerrri şərab süzür.*

Nə iş görürdün?

CERRİ. Bir az parkda dolaşdım.

EMMA. Oralar necədir?

CERRİ. Gözəldir. Adam da yoxdur. Yağış çisələyir.

Pauza.

Ağacın altında oturdum. Bir sükut vardı ki... Serpantinə¹
baxırdım.

Pauza.

EMMA. Bəs sonra?

CERRİ. Sonra Uesseks-rouva kimi taksiyə mindim,
otuz bir nömrəli evi tapdım. Girişə yaxınlaşıb qapını açdım,
pillələrlə qalxdım, sonra yenə də qapı açdım və səni təzə
önlükdə kəşf etdim, ət bişirmişdin...

Emma mətbəxdən çıxır.

EMMA. Hələ bişir.

CERRİ. Ət bişirirdin.

Emma özünə bir qədəh araq süzür.

Araq? Günün günorta çağı?

EMMA. Nəsə könlüm istədi.

Pauza.

Dünən Cuditlə rastlaşdım. Dedi?

¹ *Serpantin* – Hayd-parkda çimərlik, qayıq stansiyası olan süni göl

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

CERRİ. Yox.

Pauza.

Harada?

EMMA. Nahar vaxtı.

CERRİ. Nahar vaxtı?

EMMA. O doğrudan, heç nə demədi?

CERRİ. Heç nə.

EMMA. Maraqlıdır.

CERRİ. Bəs haradaydın? Harada nahar edirdin?

EMMA. “Fortnum və Meyson”dakı kafedə.

CERRİ. “Fortnum və Meyson”? O orada nə gəzirdi?

EMMA. Bir qadınla nahar edirdi.

CERRİ. Qadınla?

EMMA. Hə.

Pauza.

CERRİ. Onun xəstəxanasından “Fortnum və Meyson”
o qədər də yaxın deyil.

EMMA. Heç uzaq da deyil.

CERRİ. Hə... elədir.

Pauza.

Bəs sən?

EMMA. Nə mən?

CERRİ. Bəs sən “Fortnum və Meyson”da nə edirdin?

EMMA. Bacımla nahar edirdim.

CERRİ. Həə...

Pauza.

EMMA. Cudit də... sənə heç nə demədi?

CERRİ. Onu heç əməlli gördüm ki... Dünən gec
gəlmişdim, Keysi ilə görüşmüşdüm. Bu gün isə o, səhər
tezdən getmişdi.

EMMA. Sənə elə gəlmir ki, onun xəbəri var?

CERRİ. Nədən xəbəri var?

EMMA. Bizdən.

CERRİ. Düşünmürəm.

EMMA. Əminsən?

CERRİ. Onun başı çox qarışıqdır. Xəstəxana. Uşaqlar... fikirləşməyə də vaxtı yoxdur.

EMMA. Bəs məlum sübutlar? Heç vaxt onlardan baş çıxarmağa çalışmayıb?

CERRİ. Hansı sübutlar?

EMMA. Axtarsa... tapar...

CERRİ. Onun heç bir sübutu yoxdur.

EMMA. Hə-ə... Onda yaxşıdır ki...

Pauza.

CERRİ. Onun pərəstişkarı var.

EMMA. Doğrudan?

CERRİ. O da həkimdir. Hərdən onu kafeyə aparır. Bu isə... mənim əsəblərimə toxunur. Daha doğrusu, o deyir ki, hər şey elə kafeylə də məhdudlaşır. Onun bundan xoşu gəlir, bunun ondan... və sairə və ilaxır... yəqin, əsəblərimə toxunan da elə budur. Nə baş verdiyini dəqiq bilmirəm.

EMMA. Dayan, axı niyə onun da pərəstişkarı olmasın ki? Məsələn, mənimki var.

CERRİ. Kimdir ki?

EMMA. Məncə, sənsən.

CERRİ. Hə-ə.

Onun əlindən tutur.

Mən bir pərəstişkardan da artıgam.

Pauza.

EMMA. Bir şey de mənə... sən heç vaxt... həyatını dəyişmək istəməmişən?

CERRİ. Həyatımı dəyişmək?

EMMA. Hə də.

CERRİ. Bu mümkün deyil.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Pauza.

EMMA. Sənə elə gəlmir ki, o, sənə xəyanət edir?

CERRİ. Yox. Bilmirəm.

EMMA. Məsələn, indi, sən Amerikada olanda.

CERRİ. Yox.

EMMA. Bəs sən necə, xəyanət edirdin?

CERRİ. Kimə?

EMMA. Əlbəttə mənə.

CERRİ. Yox.

Pauza.

Bəs sən mənə?

EMMA. Yox.

Pauza.

Əgər o, sənə xəyanət etsəydi, nə eyləyərdin?

CERRİ. Yox, xəyanət onun üçün deyil. O, məşğul adamdır. Min dənə işi var. O çox yaxşı həkimdir. Əlində nə varsa, ona bəs edir. Uşaqları da sevir.

EMMA. Yalnız uşaqlarını.

CERRİ. Elə məni də sevir.

Pauza.

EMMA. Bir də səni.

Uzun sükut.

CERRİ. Bunlar, gəlişigözəl sözlər deyil.

EMMA. Əlbəttə.

CERRİ. Mən sənə pərəstiş edirəm.

Pauza.

Pərəstiş edirəm.

Emma onun əlindən tutur.

EMMA. Bilirəm.

Pauza.

Qulaq as, mən sənə bir şey deməliyəm.

CERRİ. Hə?

EMMA. Mən hamiləyəm. Bu, sən Amerikada olanda baş verib.

Pauza.

CERRİ. Hə, hə. Aydındır.

Pauza.

Sənə görə çox şadam.

1968-ci il

Doqquzuncu səhnə

Robertlə Emmanın evində. Yataq otağı. 1968. Qış

Otaq alaqaranlıqdır. Qaranlıq guşədə Cerri.

Qapının dalından zəif musiqi səsi gəlir.

Qapı açılır, işıq seli və musiqi sədaları içəri axır.

Emma otağa girir. Arxasınca qapını örtür.

Güzgüyə tərəf gedir. Cerrini görür.

EMMA. Aman İlahi!

CERRİ. Səni gözləyirəm.

EMMA. Bunu necə başa düşək?

CERRİ. Bilirdim ki, gələcəksən.

İçir.

EMMA. Mən bircə dəqiqəliyə, başımı daramağa gəldim.

Cerri qalxır.

CERRİ. Mən hər şeyi ölçüb-biçmişəm. Bilirdim ki, başını daramalı olacaqsan və dəstədən ayrılacaqsan.

Emma güzgüyə yaxınlaşır, başına daraq çəkir.

Cerri ona baxır.

Sən gözəl qadımsan.

EMMA. Bizim bugünkü məclisimizdən xoşun gəldi?
CERRİ. Gözəlsən.

Ona yaxınlaşır.

Qulaq as. Bütün axşamı sənə baxırdım. Deməliyəm ki...
demək istəyirəm ki... sənə deməyə borcluyam ki...

EMMA. Cerri, lazım deyil.

CERRİ. Sən möcüzəsən.

EMMA. Sən isə sərxoşsan.

CERRİ. Bunun heç bir əhəmiyyəti yoxdur.

Qadının çiyinlərini qucaqlayır.

EMMA. Cerri.

CERRİ. Mən sənin toyunda sağdıış idim. Səni gəlinlik
paltarında görmüşəm. Əynində bəyaz libas vardı; sənə bax-
maqdan doymurdum.

EMMA. Mən ağ paltarda deyildim.

CERRİ. Bilirsən, necə olmalıydı?

EMMA. Necə?

CERRİ. Mən toyadək, hələ bəyaz olanda sənə yiyələ-
n-məliydim. Bəyazlığımı almalydım, yalnız sonra sağdıış olma-
lydım.

EMMA. Bəy tərəfdən sağdıış. Ən yaxşı dostunun sağ-
dıışı.

CERRİ. Yox, sənin sağdıışın.

EMMA. Mən getməliyəm.

CERRİ. Sən qiyamətsən. Əlindən dəli oluram. Sənə elə
sözlər deyirəm ki, hələ heç kəsə deməmişəm. Məgər başa
düşürsən? Bu, sanki, qasırgadır. Nə vaxtsa Saxarada
olmusan? Qulaq as. Bu, həqiqətdir. Dinlə məni. Mənə baş-
dan-ayağa yiyələnməlisən. Sən necə də gözəlsən...

EMMA. Məndə qeyri-adi bir şey yoxdur.

CERRİ. Gözəlsən. Gör mənə necə baxırsan.

EMMA. Mən sənə... heç baxmıram.

CERRİ. Bax gör mənə necə baxırsan. Mən yanırım, çəqınlıq içindəyəm, parıltın məni kor edir, sən mənim sər-vətimsən, mən daha yata bilməyəcəyəm, qulaq as, bu bir həqiqətdir, mən bir addım da ata bilməyəcəyəm, yerə yıxılıb tir çəkəcəyəm, sən mənim həyatımı öz əlində tutmusan, sən məni stupora¹ salırsan. Bilirsən, stupor nədir? Bu, boşluğa, heçliyə, tənhalığa sahiblənmək, yiyələnməkdir. Mən səni sevirəm.

EMMA. Mənim ərim qarının o üzündədir.

CERRİ. Dildə bu, hamıya bəllidir. Bunu bütün dünya bilir. Amma sözün əsl mənasında kimsə bilmir. Və heç bil-məyəcək də. Onlar başqa dünyada yaşayırlar. Mən sənə pərəstiş edirəm. Sənə olan məhəbbətimdən başını itirmişəm. Və əgər kimsə həmin bu dəqiqələrdə nəsə başqa şey deyirsə, mən heç kəsə, heç nəyə inanmaram. Onların heç bir şeyi yoxdur. Olmayıb. Yalnız bizim münasibətimiz var yer üzün-də. Sənin gözlərin məni məhv edəcək. Sən misilsizsən.

EMMA. Yox.

CERRİ. Hə.

Qadını öpür.

O, kişinin əlindən çıxır. Kişi onu bir də öpür.

Qarının dalından gülüş səsləri eşidilir.

Qadın onun əlindən çıxır.

Qapı açılır. Robert kandardadır.

EMMA. Sənin ən yaxın dostun lül-qənbərdir.

CERRİ. Sən mənim ən köhnə və ən yaxşı dostum oldu-ğun üçün və üstəlik, bu gün ev sahibi olduğun üçün fürsəti fövtə verməyərək sənin arvadına necə gözəl olduğunu söy-lədim.

ROBERT. Düzdür.

CERRİ. Əlbəttə düzdür... həqiqətin gözüne düz bax-maq... utanmadan, səmimi-qəlbədən etiraf etmək – bu heç də qadağan deyil.

¹ *Stupor* – bəzi ruhi xəstəliklər zamanı xəstənin hərəkət və danışıq qabi-liyyətini tamamilə itirdiyi hal

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ROBERT. Əlbəttə elədir.

CERRİ. Sənin hər şeyin əladır və yaxşı ki, arvadın belə gözəldir.

ROBERT. Düzdür.

*Cerri Robertə yaxınlaşıb
onun əlindən tutur.*

CERRİ. Mən bunu sənə ən yaxın dostun kimi deyirəm.
Sənin sağdışın kimi.

ROBERT. Tamamilə doğrudur.

*Cəld onun çiyinlərini sıxır, çönüb otaqdan çıxır.
Emma qarıya tərəf gedir. Cerri onun əlindən yapışib dayandırır.
Onlar bir-birinin gözünün içində baxırlar.*

AİLƏNİN SİRLƏRİ

Radiopyes

BİRİNCİ SƏS – cavan oğlan

İKİNCİ SƏS – qadın

ÜÇÜNCÜ SƏS – kişi

BİRİNCİ SƏS. Burada mənimçün çox yaxşıdır.

Hava daim dəyişir, amma küll halında götürəndə təəcübü dəyəcədə ilıq keçir... daha çox isti olur, nəinki sərin. Ümidvaram ki, sağ-salamatsan və odəfəki görüşümüzdəki kimi əldən düşməmişən.

Yox, onda da yorğun deyildin, özünü əla hiss edirdin, sadəcə, görkəmindən yorğunluq yağırdı.

Mənimçün darıxırsan?

İndi kefim çox kökdür, mənəcə, bunu bilsən, sevinərsən.

Hal-hazırda demək olar ki, sərxoşam.

Bu gün axşam “Balıqçı gerbi”ndə beş pinta aşırıdım, dalınca da üç dənə ikiqat skotç-viski və evə sözün əsl mənasında dığrılana-dığrılana gəldim.

Yeri düşmüşkən, yaşadığım ev barədə: səni inandırım ki, qaldığım otaq çox xoşagələndir. Elə hamamı da. Qeyri-adidir. Orada vaxtaşırı, zövq ala-ala vanna qəbul edirəm. Elə evdəkilərin hamısı kimi. Onların hamısı vannada lüt uzanıb əsl ləzzət alırlar. Evimizin istisnasız olaraq bütün sakinləri ümumi vannamızın, hamamımızın necə qiyamət olduğu, bu qeyri-adi, əvəzsiz yerdə necə əla çimdikləri haqqında rast gəldikləri hər kəsə danışmağa çalışırlar.

Bu böyük mənada ev sahibəsinin – missis Uizers adlı xanımın xidmətidir. Onunla yaxından tanış olan hər kəs bu

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

qadının son dərəcə cəzbedici, yüksək insani keyfiyyətlərə malik olduğunu hiss edir.

Təbii ki, sərxoş olduğumu deyəndə zarafat edirdim. Mərc gələrəm ki, səni də gülmək tutdu.

Ana!

Bu zarafatın duzunu tutdunmu? Axı gözəl bilirsən ki, spirtli içkiyə heç əlimi də vurmuram.

Tam sərbəst olduğum bu böyük şəhərdə günüm çox xoş keçir. Ümid edirəm ki, yaxın zamanlarda özümə yeni dostlar tapacağam.

Elə rəfiqələr də.

Yaxşı bir qızla tanış olmaq arzusundayam. Onu evimizə gətirib anama təqdim edəcəyəm.

Bu böyük şəhərdə sərbəst gəzib-dolaşmaq mənə ləzzət verir. Kimsəni tanımamağım da maraqlıdır. Küçədə adamların yanından ötəndə onlar heç anlamırlar ki, mən çoxdandır onlarla tanış deyiləm. Onlar başqalarını tanıyırlar, bundan da çox adam onları tanıyır və buna görə də bu adamlar elə bilir ki, özlərini tanımasam belə, onları tanıyan şəxslərlə dəqiq tanışam. Və onlar mənə baxır, diqqətimi özlərinə cəlb etmək istəyirlər, onlarla söhbətə başlayacağımı gözləyirlər. Lakin mən bu adamlarla tanış olmadığımıdan susuram. Və onlarla söhbət etmək məni cüzi də olsa, cəlb etmir.

Ana, məni başa düş, tənha deyiləm, çünki bir zamanlar yaşadıklarımın hamısı mənimlədir; sanki, yenə də onların içindəyəm, məsələn, elə uşaqlıq illərimin – o uşaqlıq illərimin ki, əvvəlindən axırına kimi atam da, sən də məni yönəltməyə çalışırdınız.

Ev sahibəsi missis Uizerslə çox gözəl münasibətimiz var. Deyir ki, mən onun təsəllisiyəm. Biz lanç edərkən bir balaca vururuq, bir də ki axşam, çay içəndə, lap axırda isə gecəyə yaxın “Balıqçılardan gerbi”nə gedirik, bir-iki pint aşırmaq üçün.

İkinci Dünya müharibəsi zamanı o, Hərbi Hava Qüvvələrinin qadın dəstəsində qulluq edib. “Quyruğunu qısıma,

Çarli, onu uçuş heyətinin serjantı adlandır və o, bataqlığa düşmüş donuz kimi xoşbəxt olacaq”, – deməyi çox sevir.

O, yüz faiz sənin xoşuna gələrdi, ana.

Deyəsən, hava işıqlanır. Mən dan yerinin necə söküldüyünü sezirəm. Yeni gün. Mənim atəşin salamladığım bir gün. Buna görə də sənə yazdığım məktubu bitirirəm, mənim əziz anam.

Səni sevən oğlun.

İKİNCİ SƏS. Mənim balam. Haradasan? Burada gözəl güllər var. Çiçəklər. Sən onları yaman sevirdin. Niyə heç məktub yazmırsan?

Sənin barəndə düşünürəm, fikirləşirəm ki, görəsən, xəstələnməmişən ki? Görəsən, mənim barəmdə, öz anan barəsində düşünürsən? Heç olmasa, hərdənbir? Ümumiyyətlə...

Sənin ünvanın dəyişib?

Kiminləsə dostlaşa bilmisən? Yaxşı bir oğlanla. Ya da, yaxşı bir qızla.

Ətrafda gör nə qədər yaxşı oğlan, yaxşı qız var. Xahiş edirəm, pislərlə işin olmasın. Onlara görə dəhşətli bəlalara düşə bilərsən! Lap zəhlən gedər. Sən axı ağı qaradan seçənsən, vasvasısan.

Tez-tez düşünürəm ki, ömrümün qalan hissəsini səninlə və sənin cavan arvadınla bir yerdə yaşamaq istərdim. İstərdim ki, o, sənə əla arvad olsun, mən isə hərdənbir sizinlə bir yerdə nahar edərdim. Siz uzun gün ərzində yorulanda mən özüm də məmnuniyyətlə xörəyinizi bişirərdim və əminəm ki, belə də olacaq.

Hərdən dağda dolaşır, səni fikirləşirəm. Atanla birlikdə pendir-çörək götürüb dağa gəzməyə getdiyiniz vaxtları yadıma salıram. Elə zamanlar olub axı. İkiniz bir yerdə təpədə oturub mənim pendirli buterbrodlarımı yeyirdiniz. Bizim zarafatımızı xatırlayırsan – “Nəm-nəm”? Atan deyirdi: “Biz qiyamət gəzdik”. Mən də: “Yəqin ona görə ki, nəm-nəminiz yaxşı olub”, – deyər cavab verərdim. Hər ikiniz gülərdiniz.

Mənim əzizim. Səninçün darıxmışam. Səni dünyaya mən gətirmişəm. Haradasan? Üç ay qabaq atanın öldüyünü sənə yazmışdım. O məktubumu almısanmı?

BİRİNCİ SƏS. Mən heç əmin deyiləm ki, bu evin sakinlərindən xoşum gəlir – yalnız missis Uizers və onun qızı Ceyni çıxmaq şərtiylə. Ceyn dərslərini səylə hazırlayan məktəblidir. O, elmin daş-qayasını yorulmadan, əzmlə sökülür. İndi belə şeyə nadir hallarda rast gələrsən. Amma başqa sakinlər barədə bunu deyə biləcəyimə tam əmin deyiləm.

Onlardan biri qocadır.

Həmin o qoca sakin axşamlar yerinə tez girir. Keçəldir. Digəri qırmızı paltarlar geyən qadındır.

Üçüncüsü kişidir.

Canlıraq, yekə bir şeydir. O biri kişidən xeyli iridir. Onun saçları qaradır. Qara qaşları, əl barmaqlarında qara qılları var.

Mən onların hamısı barədə missis Uizersi sorğu-suala çəkmişəm, amma o, İkinci Dünya müharibəsi zamanı Hərbi hava qüvvələrindəki xidmətindən savayı, heç nədən danışmaq istəmir.

Belə qərara gəlmişəm ki, Ceyn missis Uizersin qızı yox, nəvəsidir. Missis Uizersin yetmiş yaş var, Ceynin on beş. Əminəm ki, hər şey elə mən fikirləşən kimidir.

Gecələr o biri otaqlardan qulağıma yetişən pıçılıtları eşidirəm, amma sözləri seçə bilmirəm. Pilləkəndən gələn addım səslərini də duyuram, amma orada nə baş verdiyini öyrənmək üçün bayıra çıxmağa ürək eləmirəm.

İKİNCİ SƏS. Ölüm sənin atana yaxınlaşdıqca o, sənin barədə daha tez-tez danışdı; mehribancasına, çaşqınlıqla... Mən ona təsəlli verir, çalışırdım anlasın ki, sənin evdən getməyin onu öz oğluyla qürur duymağa vadar etmək üçündür. Məncə, bu istəyimə nail ola bilmişdim. Onun son cümlələrindən biri bu oldu: “Mənim əvəzdən onun çiyinə vur. Çiyinə”.

BİRİNCİ SƏS. Mən diqqətəlayiq bir kəşf etmişəm. Axşam yerinə tez girən həmin o keçəl qocanın adı Uizersdir. Benjamin Uizers. Əgər bu, təsadüf deyilsə, deməli, onların qohumudur.

Missis Uizersdən məsələnin əslində necə olduğunu soruşdum. O, özünə cin süzüb içməmişdən bir xeyli susdu. Sonra mənə baxdı və dedi: “Sən mənim sevimlimsən. Həmişə istəmişəm ki, belə bir sevimlim olsun, amma heç vaxt olmayıb. İndi isə var”.

Hərdən o, mənim başımı əsl ana kimi sinəsinə sıxır.

Amma unutmuram ki, mənim öz anam var və o sənəsen.

İKİNCİ SƏS. Hərdən özümə sual edirəm ki, görəsən, sən anan olduğunu unutmamısan ki?

BİRİNCİ SƏS. Bir hadisə baş verdi. Qırmızı paltarlar geyən qadın necə oldusa bir gün məni saxlayıb bir fincan çaya dəvət etdi. Mən getdim. Onun otağı mənim gözlədiyimdən xeyli böyük idi. İçəridə divanlar, pərdələr, örtüklər, yorğanlar, xalçalar vardı və divarlar tünd-göy rəngli yumşaq materialla örtülmüşdü. Ceyn divanda oturmuşdu, elə görünürdü ki, elə bil, dərsləriylə məşğuldur. Mənə elə həmin divanda əyləşməyi təklif etdilər. Çox gözəl çini fincanlara süzülmiş çay artıq masanın üstündə gözləyirdi. Fincanı əvvəl mənə uzatdılar, sonra Ceynə. O, mənə gülümsündü. “Özümü təqdim etmədim, – qadın dilləndi, – mən ledi Uizersəm”. Ayaqlarını altına yığımış Ceyn divanın üstündə oturub çaydan qurtum-qurtum içirdi. Tarım corablı ayağının barmaqları düz böyrümə dirənmişdi. O divan heç də yer üzünün ən böyük divanı deyildi. Ledi Uizers üz bəüz oturmuşdu – bizimkindən qat-qat böyük divanda. Mən qərara gəldim ki, onun paltarı qırmızı yox, çəhrayıdır. Ceyn isə başdan-ayağa yaşıl geyinmişdi; qara corabları çıxmaq şərtiylə. Ledi Uizers sənin barəndə soruşdu. Mən qəti əminliklə söylədim ki, sən yer üzünün ən gözəl anasısan. Xahiş etdi ki, onu Lelli çağırım, Ceyni isə elə Ceyn. Mən

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

dedim ki, onsuz da, Ceyni elə Ceyn çağırıram. Ceyn mənə kişmişli keks təklif elədi. Deyəsən, doğrudan kişmişliydi. Ledi Uizers öz keksindən bir dişləm aldı. Ceyn də özünün-kündən. Onun ayaq barmaqları artıq dizlərimdə idi. Ledi Uizers, deyəsən, divanın üstündə əyləşib başdan-ayağa öz keksinə qərq olmuşdu. Birinin işini bitirib ikincisinə girişdi. Mən hələ heç vaxt belə kişmişli keks görməmişdim. Elə ötəri nəzər salmaqla fikir verdim ki, otaqdakı bütün sinələrin üstünə keks dilimləri qalaqlanıb. Ledi Uizers ikinci keksinin də axırına çıxıb, üçüncüsünə əl atdı. Ceyn isə öz keksini şirin xəyallara qərq olub çeynəyir və üst dodağına qəflətən kişmiş yapışanda onu tələsmədən yalayır. Onun bu vəziyyətini ayaq barmaqlarının daimi hərəkətdə, oyanıq olmasıyla beynimdə heç cür uzlaşdırı bilmirdim. Yeməklə məşğul olan ağzı sakit, nizamla işləyirdi; heç bir iş görməyən ayaqlarının barmaqları isə son dərəcə qızmış və gərgin idi, özlərini çox əsəbi aparırdılar. Qismətimə düşmüş keks parçası daş kimi bərk çıxdı. Mən onu dişlədim, amma tikə ağzımdan çıxıb dizimin üstünə düşdü. Tikəni Ceynin ayaq barmaqları tutdu. Bu, onları bir az sakitləşdirdi. Qız tikəni barmaqlarının arasında ustalıqla yumurladı. İlk söhbətlərimizin birində onun akrobat olmaq arzusunu dilə gətirdiyini xatırladım.

İKİNCİ SƏS. Mənim əziz oğlum! Haradasan? Niyə heç məktub yazmırsan?

Heç kəs sənin ünvanını bilmir. Heç kəs bilmir ki, sağsan, yoxsa ölmüsən. Heç kəs səni tapa bilmir. Sən adını dəyişmişən?

Əgər sağsansa, deməli, əclafsan. Atan ölüm yatağında səni lənətlədi. Düzünü desəm, elə məni də lənətlədi. O, kimi görürdüsə, hamını lənətləyirdi. Yalnız səni görə bilmədi. Mən onun ölümqabağı ruh düşkünlüyünə qapıldığı üçün təkcə səni günahlandırmıram, amma yoxluğun, susmağın onu dəhşətli dərəcədə əzir, onda ölümcül yorğunluq yara-

dırdı. O, canını şikayətlənə-şikayətlənə, lənətləyə-lənətləyə tapşırırdı. Sən bunu istəyirdin? İndi tamam tənhayam – əgər hərdən Douverdən mənə baş çəkmək üçün gələn Millini saymasaq. Az da olsa, o, mənə təskinlik verir. Sənin barəndə danışıanda sevimli bacının gözləri yaşla dolur. O, həqiqətən, uğurlu ailə qurub və gözəl bir oğlu var. Uşaq böyüyəndə öz dayısının harada olduğunu öyrənmək istəyəcək. Biz ona nə cavab verəcəyik?

Ya da çox uzaq olmayan gələcək günlərin birində sən təzə, gözəl bir maşınla, təzə, qiyamət bir kostyum geyib qar uçqunu kimi qəfil peyda olaraq məni qucaqlasan, necə?..

BİRİNCİ SƏS. Ledi Uizers ayağa qalxdı. “Ceyn dərslərini hazırlamalıdır, siz, bəlkə, gedəsiniz. Başqa vaxt gələrsiniz...” – dedi. Ceyn ayaqlarını yığışdırdı – keksimin baş barmaqları arasında sıxdığı tikəsiylə bir yerdə. “Hə, əlbəttə, – cavab verdim, əgər Ceyn dərslərinə mənim ona kömək etməyimi istəmirsə”. “Çox sağ olun, gərək deyil, – ledi Uizers cavab verdi, – dərslərində mən özüm ona kömək edəram”.

Sənə demədiyim bir şey qaldı, o da repetitor düzəlmək niyyətim barədə xəbərdir. Hesab edirəm ki, məndən əla repetitor çıxar – istənilən fəndən. Ceyn isə ideal şagird olardı. Onun oxumağa ehtirası var. Bu istək onun mahiyyətindədir – hər nəfəsində, içində çəkdiyi və çölə buraxdığı hər udum havada. Nəzərlərini sizə dikəndə onun təcrübəsiz, sadələvh gözlərində elmə, savada dərin məhəbbət oxumaq olar.

Ana, fikirlərim elədir, sanki, gecə yarını keçib, hərçənd ki saat hələ düz on iyirmi üçü göstərir.

İKİNCİ SƏS. Əzizim!

BİRİNCİ SƏS. Bu gün günorta bütün bunlar barədə fikirləşərək vannada uzanmışdım ki, yəqin, evin qapı zəngi çalınıb. Qapını, yəqin, həmin o qara saçları olan kişi açıb. Kandarda iki qadın durubmuş. Özlərini mənim anam və bacım kimi təqdim edərək məni soruşublar. Kişi deyib ki, elə bir adam tanımır. Heç vaxt beləsi haqqında eşitməyib.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Bu evdə o adda sakin yoxdur. Burada yalnız ailə yaşayır, kənar şəxslərə otaq vermirlər. Yox, təşəkkür, onlar çağırılmamış qonaqlar olmadan da gözəl yaşayırlar. “Mən sizin ikinizə də məsləhət görürəm, – onlara deyib, – buradan tez çıxıb gedəsiniz və bundan sonra zəhmətkeş insanlara öz dediqodu və şübhələrinizlə – bütün başqa vasitələri tükənmiş, artıq xarab olmuş bir beynin murdar ifrazatlarıyla əziyyət verməyəsınız. Sizin kimilərini yeddi ağacdan hiss edirəm və lap elə bu dəqiqə bilərəkdən ziyan vurmaq, şəxsiyyətin təhqir olunması və dilənçilikdə ittiham irəli sürüb sizdən polisə ərizə də verə bilərəm. Başqa sözlə desəm, sizi yaşamaq üçün maddi vəsaiti olmadığından evlərin qapısını döyərək camaata əziyyət verməkdə günahlandıraram. Nə qədər ki polis çağırمامışam, rədd olun buradan”.

Vanna otağının qapısı qəflətən açılarda çimirdim. Elə bilirdim ki, onu bağlamışam. “Mənim adım Raylidir, – deyə o özünü təqdim etdi, – vanna necədir?” “Əla”, – deyə cavab verdim. “Amma sən ətli-canlıymışsan ha, hərçənd ki, qamətin də ucadır, – o dedi, – MƏN elə bilirdim, sür-sümüklü bir şeyсэн. Heç vaxt düşünməzdim ki, möhkəm əzələlərin ola, amma indi görürəm”. “O, təşəkkür!” – deyə dilləndim. “Mənə təşəkkür etmə, – cavab verdi. – Tanrıya minnətdarlıq et. Ya da öz anana. Elə indicə iki nəfər yalançını qapıdan qovdum. Daha o tərəfdən sənə təhlükə yoxdur”. Sonra o, vannanın qırağında oturdu və mənim indicə sənə söylədiklərimi bütün təfərrüatıyla danışdı.

Maraqlıdır, görəsən, atam niyə özünə əziyyət verib bu səfərdə onlara qoşulmamışdı?..

İKİNCİ SƏS. Pilləkəndən atanın necə qalxdığını eşidirəm. Amma addımlarının səsi də, öskürəyi də kəsilib. O, qapını açmır.

Hərdən mənə elə gəlir ki, həmişə belə olmuşam – tək-tənha, alovun biganə dillərinə baxaraq oturmuşam – pərdələr çəkilib, gecə, qış...

Görürsən ki, mənim də öz fikirlərim var. Özümdən savayı kimsənin bilmədiyi, ailəmizdə heç kəsin heç vaxt xəbərdar olmadığı fikirlər. Amma indi bu fikirlərimi sənə yazıram; harada olduğundan asılı olmayaraq.

Demək istəyirəm ki, məsələn, sənın başını ən yaxşı şampunla yuyanda, saçlarını yaxalayanda, sonra isə öz yumşaq məhrəbamla incə-incə siləndə səsində bircə narazılıq notu belə eşidilmirdi, sən heç narahat olmurdun və sonra gözlərinin içinə diqqətlə baxırdım; görürdüm, sən də mənimkinə baxırsan və bilirdim ki, sənə məndən başqa heç kim lazım deyil, mənim qucağında tamamilə xoşbəxtsən, amma eyni zamanda, dərk edirdim ki, indi soyuq alovun qarşısında tək, qışda, əbədi bir zülmət içində oturmuşam, sənsizəm...

BİRİNCİ SƏS. Bəlli oldu ki, ledi Uizers piano çalır. Qadınların hər üçü ocağın müxtəlif guşələrində oturdular. Hər tərəfdə cəhrayı çalarlı “vin roze” şüşələri düzülmüşdü; heç vaxt unutmayaçağım, unuda bilməyəcəyim şərəb. Qadınlar şərəbi gözəl badələrdən elə incə-incə, mənim çoxdan öldüyünü, yoxa çıxdığını güman etdiyim jestlərlə sümürürdülər ki...

Ledi Uizersin heyrətamiz dərəcədə gənc, tabaşirdən yonulmuş boynunda boyunbağı bərq vururdu. O, Şumanı ifa edirdi. Mənə gülümsündü. Missis Uizers və Ceyn də üzümə güldülər. Stulu götürdüm... və oturdum. Mən həmin stulda əyləşmişəm. Heç vaxt ondan durmayacağam.

Ah, anacan! Öz evimi, öz ailəmi tanımışam. Belə bir xoşbəxtliyi xəyallarımda da nadir hallarda canlandıra bilərdim.

İKİNCİ SƏS. Yəqin, səni tamam unutmalyam. Yəqin, səni atanın lənətlədiyi kimi lənətləməliyəm. Oo, yalvarıram, dua edirəm ki, sənın həyatın məşəqqətə çevrilsin. Məni çağırmaq üçün yazacağın məktubu gözləyirəm. O məktuba tüpürmək üçün gözləyirəm.

BİRİNCİ SƏS. Ana, anal! Özünü mister Uizers adlandıran kişiylə çox xoşagəlməz və sirlı bir görüş yaşadım. Mənə sənın məsləhətin lazımdır.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

“Oğlum, bir bura baş çək, – deyə çağırıldı məni. – Tez ol. Tənbəllik eləmə. Mənim bütün gecəm sərbəst deyil ki...”
Mən içəri girdim. Dolça. Əlüzyuyan. Velosiped.

“Bilirsən haradasan? – deyə soruşdu. – Mənim otağım-dasan. Yuston vağzalında yox. Başa düşürsən? Bura əsl cən-nətdir. Bu, evdə yeganə otaqdır ki, qərb istiqamətində istə-nilən nöqtəyə karvansaray tutmaq mümkündür. *Compris? Comprendre?* Anlayırsan? Mənim dalımca enişaşağı getmə-yə hazırsanmı? Bir mənə bax. Adım Uizersdir. Mən ya ora-dayam, ya da haradasa lap yaxınlıqda. Dalımca gəlirsən? İstənilən geydirmə, fırlıdaq terminologiya yasaqdır. Sən mənimləsən? Hər cür ifratçılığa qadağa qoyulur. Buna aid olan hər şey – *verboten*¹ elan edilir. Sən xəstəlik sarmış bir diyardasan, boksçu. Bütün ağırlığını sol ayağına keçir – sən hər şeyi öz əlinə ala bilərsən. Rəqsini dayandırma!

Qədim fokstrot – klassik cavabdır, amma söhbət ondan getmir. Heç cavabdan da... Ayağa qalxın, qullar! Başa düşür-sən? Bura ünsürlərin yuvasıdır, – pilləkənlə həm aşağı, həm yuxarı. Ritmik qırılmaların meyvəsi, yandan ritmik zərbələr, rom, ruletka, makaron saçaqları, mayonezli xəngəl, kirli və köhnə zirzibilin katapultayla uçan nəcisi, xüsusi mülkiyyə-tin aşkar atributları. Çata bilirsən mənə? Hər şey bir-birinə bağlıdır. Bütün bunlar ya sənə qarşında, ya da arxandadır. Mən duyduğun və sənə üçün yeri görünən ahəngdarlığın yeganə xilaskarıyam. Hərəkətlərində diqqətli ol. Dala qalma. Başa düşürsən sənə hara yönəldirəm? Özünü kiflənməyə qoyma. Kifə diqqət yetir. Onu, onun yaramazlığını hiss etməyi öyrən. Mənə nəzər sal”.

Və mən ona nəzər saldım.

İKİNCİ SƏS. Mən xəstəyəm.

BİRİNCİ SƏS. Ana, bu, közərmiş lava dolu quyuya baxmaq kimi bir şey idi. Bircə baxış bəs etdi.

İKİNCİ SƏS. Qayıt yanıma!

¹ Yasaq (*alm.*)

BİRİNCİ SƏS. Mən mətbəxdə “kampari” ilə sodalı su içən missis Uizersə qoşuldum. O, öz cavanlığından danışırdı. “Mən bir ləziz tikə idim, – dedi. Lap kişmişli pudinq kimi. Pərəstişkarlarım neçə mil uzaqdan bəxtlərini sınamağa gəlirdilər. Mən dəniz donanmasının hava qüvvələrində qulluq edən birisinə aşıq oldum. Onun məndən ötrü ürəyi gedirdi. Onu öldürdülər, çünki xoşbəxtliyimizi istəmirdilər. Mən ona ərə gedib bir yığın oğul doğa bilərdim. Amma yox. O, öz gəmisilə bir yerdə batdı. Bu barədə radiodan eşitdim”.

İKİNCİ SƏS. Mən səni gözləyirəm...

BİRİNCİ SƏS. Həmin axşam Rayli ilə onun otağında ikimizə bir fincan kakao içdik. “Qamətli oğlanları xoşlayıram – Rayli deyirdi. – Qamətli, amma möhkəm. Mən bunu heç vaxt gizlətməmişəm. Amma daim özümü saxlamalı, meyillərimi cilovlamalı olmuşam. Hamısı da ona görədir ki, mənim meylim dinədir. Həmişə son dərəcə mömin adam olmuşam. Təsəvvür edə bilərsən ki, ruhum hansı gərginlik içində çırpınıb?! Hər zaman dərin ruhi, emosional, əsəbi və fiziki gərginlik içindəyəm. Bu, çox yorucudur – özümü qandallarla bərk-bərk bağladığım həmin bu intizam. Yandırıcı şəhvət içimi sarır, amma can atdığım o əsas məqsədə, daha dəqiq desəm, Tanrı qarşısında düzgün olmağıma zidd gedir. Sən görürsən: mən güclüyəm və çətinlik çəkmədən sənin kimi bir oğlanı əzə bilərəm. Ölümünəcəm. Həmin o ölüm ki, onda məhəbbətin özünü görürəm. Bu arzunun girdabına düşməmək üçün onun əlini, ayağını bağlayıram. Belə şeylərin öhdəsindən yaxşı gəlirəm, axı polisəm. Mənə çox hörmət edirlər. Həm işdə, həm də kilsə icmasında. Təbii ki, hörmət qoyulmayan bir yer varsa, elə bu evdir. Burada məni zibil yerinə də sayan yoxdur. Hərçənd ki bunların yaxın qohumuyam. Müəyyən mənada. Mənim qiyamət tenor səsim var, amma burada heç vaxt heç kim məni oxumağa dəvət eləmir. Lap, elə bil, Saxara səhrasının ortasında yaşayıram.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Burada həddindən çox qadın var – bəla burasındadır. Boldi ilə danışmaq isə bihudə şeydir. O, haradasa başqa, yalnız özünə bəlli olan bir yerdə yaşayır. Mən sağlamlıq və gücü, bir də ağıllı söhbəti sevirəm. Elə buna görə də qəlbimə yatdın – məni fiziki cəhətdən cəlb etdiyini nəzərə alma-saq. Söhbət etmək üçün bir kimsəm yoxdur. Bu qadınlar mənimlə cüzamlı kimi davranırlar. Onlarla qohumluğuma baxmayaraq. Müəyyən mənada qohumluğuma”.

Hansı müəyyən mənada?

Ledi Uizers – Ceynin anasıdır, yoxsa bacısı?

Əgər həm ondan, həm də bundandırsa, niyə Ceyni “ledi Ceyn Uizers” çağırırlar? Bəlkə, o, həqiqətən, ledi Ceyn Uizersin özüdür? Bəlkə, nə odur, nə o birisi? Bəlkə, missis Uizers, əslində, elə möhtərəm missis Uizersdir? İstənilən halda, onun soyadı niyə Uizersdir? Görəsən, o qalan Uizers-lərin nəyidir? Və Rayli kimdir?

Görürsən, mən fikirli, həyəcanlı, çaşqınam, amma eyni zamanda, həm də məmnunam. Həyatım artıq müəyyən konturlar kəsb edir. Bu evdə özün əmin olduğun kimi, çox mülayim ab-hava hökm sürür. Söhbətlərimdən heç şübhəsiz anladığım kimi, bu evin istənilən sakini ilə sərbəst danışiram – heç kəsin haqlı olaraq danışmadığı, kimsənin xatırlamadığı mister Uizersi çıxmaq şərtiylə. Lakin evdən çox nadir hallarda çıxıram. Məndə belə bir təəssürat var ki, sanki, ümumiyyətlə, buradan kimsə çıxmır. Yalnız Rayli – o da nadir hallarda. O – yəqin – məxfi polisdə işləyir. Ceyn əvvəlki kimi oturub; dərslərini hazırlayır, hərçənd ki heç məktəbə də getmir. Ledi Uizers küçəyə çıxmır. Onun yanına daim qonaq gəlir. O qonaq qəbul edir. Bu, mənim gecələr pilləkəndən eşitdiyim həmin o səslərdir.

ÜÇ ÜNCÜ SƏS. Bilirəm, anan sənə mənim öldüyümü yazıb. Bu, elə deyil. Mən ölməmişəm, baxmayaraq ki çox-ları ölümümü arzulayır, xüsusilə də sən. Neçə vaxtdan bəri ölməyimçün dualar edən sən idin, başqası yox. Mən bu

duaları eşidirdim. Onlar hələ də qulaqlarımda cingildəyir – ölümümə susayan dualar. Lakin mən ölmədim.

Əslində, tam mənasıyla elə də deyil. Yalan söyləyirəm. Mən səni bağçanın içindəki cığırdan oynaya-oynaya, bir balaca tullanıb-düşərək keçirirəm, vəssalam. Çünki ölüyəm. Qapı çivi kimi. Sənə məzardan yazıram. Keçmiş xatirələrdən bir neçə sətir... Yalnız əlaqə saxlamaq məqsədiylə. Zülmət-dəki qocanın salamı. Atanın vida öpüşü.

Yəqin ertəsi gün özüm buna “saxtakarlıq” adı qoyacağam. Başqa deyiləsi sözüüm yoxdur. Bütün bunlar kifayət qədər bezdirici məşğuliyyətdir. Niyə girişdim ki buna? Yəqin, sənin xətrinə və mənə elə gəlir ki, öz valideynlərini belə çox sevən bir oğul olduğundan... İndi özümün şüşə məzarımda oturub gülümsünürəm.

Bilirsən, ona niyə şüşə deyirəm? Çünki məzarımın içindən hər şeyi görürəm.

Böyük məhəbbətlə. Belə də davam et.

Əgər təmiz danışsaq, məni narahat edən bir şey var. Baxmayaraq ki hər tərəfdə mütləq sükut – saatbasaat davam edən sükut hökm sürür, amma hərdən it hürüşü eşidirəm. O köpəyi eşidirəm. O, məni qorxudur.

BİRİNCİ SƏS. Onlar mənə ləqəb tapıblar. Məni “Bobo” çağırırlar. “Sabahın xeyir, Bobo”, – deyirlər. Ya da “Sabaha kimi, Bobo”. Yada ki: “Burnunu sallama, Bobo”. Ya da: “Topa fikir ver, Bobo”. Ya da: “Tramvay yolunun bu üzüylə get, Bobo”. Ya da: “Qələminin ucu nə vəziyyətdədir, Bobo?” Ya da: “Sənin şələ-külən necədir?” Ya da: “Qaloşların həddindən ziyadə rezin deyil ki, Bobo?”

Məni “Bobo” çağırmayan yeganə şəxs həmin o qocadır. O, məni heç çağırır. Elə mən də onu... Biz heç görüşmürük. O, öz otağında oturur. Mən ona yaxın getmirəm. O qocadır və tezliklə öləcək.

İKİNCİ SƏS. Səni polis axtarır. Bəlkə, xatırlayırsan ki, hələ heç iyirmi bir yaşın da yoxdur. Görkəmin ən xırda

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

detallarıyla bütün şöbələrə çatdırılıb. Onlar mənə dedilər ki, sən tapılanadək özlərinə bir saniyə belə dinclik verməyəcəklər. Mən əminəm (onlara belə dedim): sən cinayətkarların əlindəsən; səni fahişəliyə məcbur edirlər. Yazılı ifadələrimdə göstərdim ki, heç vaxt az da olsa möhkəm xarakterinlə fərqlənməmişən və ən kobud yalana, yaxud yoldan sapdırmaya asanlıqla uyursan. Hələ balaca vaxtlarından qadınlar sənin bəlan olub. Mən nə fransız qulluqçumuz Fransuazanı, nə xidmətçi peşəsi altında pərdələnən vicdansız qadın missis Karmayklı unutmamışam. Səni tapaqlar, oğlum mənim və heç bir güzəşt görməyəcəksən.

BİRİNCİ SƏS. Anacan, evimizə dönürəm ki, səni qucaqlayım. Mən evimizə qayıdıram.

Qayıdıram ki, atamı bağrıma basım. Bizim qoca haradadır? Onunla bir-iki kəlmə kəsmək üçün lap burnumun ucu göynəyir. O, haradadır axı? Onun bütün sevimli guşələrinə, hətta köhnə köşmə də baxdım, amma heç yerdə tapa bilmədim. Bəlkə, demək istəyirsən ki, o, ahıl çağlarında səni atıb gedib? Bu ki lap uşaqlıq olardı. Onu hara yox etmişən, ana?

İKİNCİ SƏS. Gör sənə nə deyəcəyəm, oğlum mənim. Mən səndən, ümitsiz bir işdən imtina edən kimi imtina etdim. Mənə yalnız bunu de, sonuncu sualıma cavab ver. Necə bilirsən, “məhəbbət” sözü bir mənə daşıyırmı?

BİRİNCİ SƏS. Mən qayıdıram.

Mən geriye apanan yola hazırlaşıram. Görüşəndə nə deyəcəksən?

ÜÇÜNCÜ SƏS. Mən sənə çox şey deyə bilərəm. Amma artıq ölmüşəm, ölüyəm. Və sənə demək istədiklərim heç vaxt deyilməyəcək.

DAĞLI DİLİ

İŞTİRAK EDİRLƏR:

CAVAN QADIN
YAŞLI QADIN
SERJANT
ZABİT
GÖZƏTÇİ
MƏHBUS
PAPAQLI KİŞİ
İKİNCİ GÖZƏTÇİ

1

Həbsxana divarı

*Qadınlar növbəyə düzülüblər.
Yaşlı qadın qolumu qoynuna alıb, sanki, körpəsini yatırdır.
Zənbili ayağının altındadır. Cavan qadın yaşlının
qolundan tutub. Serjant daxil olur,
onun dalınca isə zabit gəlir.*

SERJANT. Adın?

CAVAN QADIN. Biz adlarımızı demişik.

SERJANT. Adın?

ZABİT (*serjanta*). Qurtar boşboğazlığı. (*Cavan qadına*) Şikayətiniz var?

CAVAN QADIN. Onu dişləyiblər.

ZABİT. Kim?

Pauza.

Kim? Kimi dişləyiblər?

CAVAN QADIN. Onu. Əli cırıq-cırıq olub. Onun əlini dişləyiblər. Bu qandır.

SERJANT (*cavan qadına*). Sizin adınız?
ZABİT. Səsini kəs.

Yaşlı qadına yaxınlaşır.

Əlinizə nə olub? Sizin əlinizi dişləyən kimdir?

CAVAN QADIN. Doberman Pinçer.
ZABİT. Hansı?

Pauza.

Hansı? Serjant!

Serjant yaxınlaşır.

SERJANT. Bəli, ser!

ZABİT. Bu qadının əlinə bax. Elə bilirəm, baş barmağını
artıq xilas etmək mümkün olmayacaq. (*Yaşlı qadına*) Bunu
kim eləyib?

Qadın ona baxır.

Kim eləyib bunu?

CAVAN QADIN. Zırpı bir it.
ZABİT. Onun adı nəydi?

Pauza.

Hər itin adı var! Onları adlarıyla çağıranda səs verirlər.
Onlar adlarını öz valideynlərindən alırlar və bu, onların adı
olur, onları bu cür çağırırlar! Dişləməmişdən əvvəl özləri
təqdim edirlər, adlarını deyirlər. Bu, rəsmi bir prosedurdur.
Onun adı nəydi? Əgər mənə desəniz ki, itlərimizdən biri
özünü təqdim etməmişdən bu qadının qolunu dişləyib, onu
öz əllərimlə boğaram!

Sükut.

İndi isə diqqət! Sakitlik və diqqət! Serjant!

SERJANT. Bəli, ser!
ZABİT. Şikayətləri qəbul edin.
SERJANT. Şikayətləri? Kimin şikayəti var?

CAVAN QADIN. Bizə deyiblər ki, doqquz tamamda burada olaq.

SERJANT. Düzdür. Tamamilə doğrudur. Bu səhər, saat doqquz tamamda. Lap dəqiq. Şikayətiniz var? Nədən ibarətdir?

CAVAN QADIN. Biz düz doqquz tamamda bura gəldik. İndi artıq saat beşdir. Səkkiz saatdır dayanmışıq. Qarın altında. Sizinkilər üstümüzdə doberman-pinçerləri buraxdılar. Onlardan biri də bu qadının qolunu dişlədi.

ZABİT. İtin adı nəydi?

CAVAN QADIN. Mən onun adını bilmirəm.

SERJANT. İcazə olar, ser?

ZABİT. De gəlsin.

SERJANT. Sizin ərleriniz, oğullarınız, atalarınız, görüşmək ümidiylə gözlədiyiniz bütün şəxslər əclafdırlar. Onlar dövlətin düşmənidirlər. Zibildirlər.

Zabit qadınlara tərəf bir addım atır.

ZABİT. İndi mənə qulaq asın. Siz dağlardan enmisiniz. Məni eşidirsiniz? Diliniz ölü dildir. O, qadağan olunub. Burada sizin dildə danışmaq olmaz! Ərlərinizlə öz dilinizdə danışa bilməzsınız. İcazə yoxdur. Aydınır? Öz dilinizdə danışmaq yasaqdır. Bu dil qanunsuzdur. Yalnız paytaxtların dilində danışmaq olar. Burada ancaq bu dildə danışmağa icazə var. Əgər dağlı dilində danışmağa cəhd göstərsəniz, ciddi cəzalandırılacaqsınız. Bu əmrdir. Hərbi əmr. Qanun. Sizin diliniz yasaqdır. O ölüb. Kimsə sizin dildə danışa bilməz. Bu dil yoxdur. Sualınız var?

CAVAN QADIN. Mən dağlı dilində danışmıram.

Sükut.

*Zabitlə serjant asta-asta onun başına fırlanırlar.
Serjant əlini onun belinə qoyur.*

SERJANT. Bəs hansı dildə danışırısan? Sən öz gündəyməzinlə hansı dildə anlaşırsan?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ZABİT. Bu qadın hələ cinayət törətməyib. Bunu unutmayın.

SERJANT. Ser! Demək istəyirsiniz ki, onun heç bir günahı yoxdur, elə deyil?

ZABİT. Əlbəttə yox. Yox. Təbii ki, bunu demək istəmirəm.

SERJANT. O, başdan-ayağa günahdır. Günah onun bütün vücudunu sarıb.

ZABİT. O, dağlı dilində danışır.

*Qadın serjantın əlindən çıxır
və üzünü kişilərə çevirir.*

CAVAN QADIN. Mənim adım Sara Consondur. Ərimi görməyə gəlmişəm. Bu, mənim hüququmdur. O haradadır?

ZABİT. Kağızları göstərin.

*Qadın ona bir kağız verir.
Zabit nəzərdən keçirib qaytarır,
serjanta tərəf çönür.*

O heç dağlı da deyil. Karserdədir.

SERJANT. Hə, belə de. Mənə qalsa, o əttökən intellektuallara daha çox bənzəyir.

ZABİT. Amma siz dediniz ki, o, yeriyəndə hamıdan yaxşı burcudur.

Səhnə qaralır.

Görüş otağı

*Məhbus əyləşib. Yaşlı qadın oturub,
zənbili yanındadır. Gözətçi onların yanında durub.
Məhbusla qadın aydın hiss olunan
kənd ləhcəsiylə danışirlar.*

YAŞLI QADIN. Əppək buradadır.

GÖZƏTÇİ (*əlindəki zopayla qadını dümsükləyir*). Qadağandır. Bu dil qadağandır.

*Qadın ona baxır.
O isə dümsükləməyindədir.*

Qadağandır. (*Məhbusa*) Ona de ki, şəhər dilində danışsın.

MƏHBUS. O, bu dili bilmir.

Sükut.

Bu dildə danışmır.

Sükut.

YAŞLI QADIN. Almaların ha buradadır...

GÖZƏTÇİ (*qadının böyrünü dəyənəklə dümsükləyib qışqırır*).

Qadağandır! Qadağandır, qadağandır, qadağandır! Aman İlahi! (*Məhbusa*) O, mənim dediklərimi başa düşür?

MƏHBUS. Yox.

GÖZƏTÇİ. Yox? (*Qadına sarı çönür.*) Yox?

Qadın ona baxır.

MƏHBUS. O, qoca deyil. Amma başa düşmür.

GÖZƏTÇİ. Bəs kimdir günahkar?

Gülür.

Hər halda, mən deyiləm. Bir də bunu deyim sizə! Mənim arvadım, üç uşağım var. Siz isə başdan-ayağa zibilsiniz.

Sükut.

MƏHBUS. Mənim də arvadım, üç uşağım var.
GÖZƏTÇİ. Nəyin var?

Sükut.

Sənin nəyin var?

Sükut.

Dədin ki, nəyin var? Nəyin var sənin?

Sükut.

Nəyin var?

*O, telefona yaxınlaşıb
tək bir rəqəm yığır.*

Serjant? Mən mavi otaqdayam... hə... elə bilirəm, sizə bir məlumat çatdırmalıyam. Serjant... mənəcə, burada bir zara-fatcıl peyda olub...

*Yarıqaranlıq.
Adamların fiqurları hərəkətsiz qalıb.
Səslər eşidilir.*

YAŞLI QADININ SƏSİ. Tifillərin gözü yolda qalıb.
MƏHBUSUN SƏSİ. Sənin əlini dişləyiblər.
YAŞLI QADININ SƏSİ. Gözlərinin kökü saralıb səni gözləməkdən.

MƏHBUSUN SƏSİ. Onlar mənim anamın əlini dişlə-yiblər!

YAŞLI QADININ SƏSİ. Qayıdacaqsan, inşallah, özün görəcəksən, necə gözləyir hamısı. Mariğa durublar ki, səni görələr.

*İşıq yanır.
Serjant içəri girir.*

SERJANT. O nə zarafatcıdır elə?

Qaranlıq.

Zülmətdə səslər

SERJANTIN SƏSİ. Bu nə qəmiş arvaddır? Bu qəmiş arvad burada neyləyir? Bu qəmiş arvadı bu zibil darvazadan içəri kim buraxıb?

İKİNCİ GÖZƏTÇİNİN SƏSİ. Bu, onun arvadıdır.

İşıq yanır.

Dəhliz.

*Başına torba salınmış kişini gözətçi və serjant aparır.
Cavan qadın bir az aralıdan onlara baxır.*

SERJANT. Bu nədir belə? Ledi Dak-Makın şərəfinə rəsmi qəbuldur? Bəs qanlı manyak haradadır? Qanlı manyakı kim ledi Dak-Maka yaxın buraxıb?

Cavan qadına yaxınlaşır.

Hello, miss. Üzr istəyirəm. İdarəçilikdə kiçicik bir çatışmazlıq baş verib. Mən dəhşət içindəyəm. Onlar sizi başqa qarıya göndəriblər. Ağlasıqmazdır. Buna görə kimsə cavab verəcək. Hər halda, ən azından kinoda deyilən kimi: sizin üçün nə edə bilərəm, möhtərəm ledi, sizə nə köməyim dəyə bilər?

Yarıqaranlıq.

Fiqurlar hərəkətsiz qalıb.

Səslər.

KİŞİ SƏSİ. Mən sənə baxırdım, sənə yatmışdın. Birdən gözlərini açdın. Sonra başının üstündə məni gördün, gülümsündün.

CAVAN QADININ SƏSİ. Səngülümünürdün. Mənim gözlərim açılanda başımın üstündə səni gördüm; gülümsünürdün.

KİŞİ SƏSİ. Göl kənarında.

CAVAN QADININ SƏSİ. Bahar idi.

KİŞİ SƏSİ. Səni qucuram. Bədənini qızdırıram.
CAVAN QADININ SƏSİ. Gözlərim açılanda başımın
üstündə səni gördüm; gülümsünürdün.

*İşıq sönür.
Başı torbalı kişi zarıyır,
cavan qadın ucadan inildəyir.*

Çarlı!

*Serjant çırtıq çalır.
Gözətçi başı torbalı kişini çəkib aparır.*

SERJANT. Hə, siz başqa qarıya girdiniz. Yəqin, kompüterin zibilidir. Yəqin, ikitərəfli sətəlcəmi var. Amma sizə bir şey deyim: əgər bu yerin bütün aspektləri barədə istənilən məlumatı almaq fikrindəsinizsə, bizdə bir tip var; həftənin hər ikinci günü ofisdə olur; yağışlı günləri çıxmaq şərtiylə. Həmin günlərin birində ona zəng çalın, görüşərsiniz, problem yoxdur. Onun adı Doukdur. Cozef Douk.

CAVAN QADIN. Mən onunla yata bilərəm? Əgər onunla yatsam, hər şey qaydasında olacaq?

SERJANT. Bəs nə? Nə problem var ki...

CAVAN QADIN. Təşəkkür edirəm.

Qaranlıq.

MƏHBUS. Anacan, sən danış.

Pauza.

Ana, səninləyəm axı. Eşitmirsən? Mənimlə öz dilimizdə danışa bilərsən.

Qadın tərpənmir.

Olar.

Pauza.

Ana, eşitmirsən? Mən indi öz dilimizdə danışırım axı.

Pauza.

Sən eşidirsən?

Pauza.

Öz dilimizdə deyirəm!

Pauza.

Eşitmirsən bəyəm? Sən məni eşitmirsən?

4

Görüş otağı

Gözətçi, yaşlı qadın, məhbus.

Sükut.

Məhbusun sifəti qan içindədir. Oturub. Tir-tir əsir.

Qadın hərəkətsizdir.

Gözətçi pəncərədən baxır. Sonra çönüb hər ikisinə nəzər salır.

GÖZƏTÇİ. O-o, tamam unutmuşam. Qaydalar dəyişib. O danışa bilər. Öz dilində danışa bilər. Düz növbəti təlimatacan.

MƏHBUS. Danışa bilər?

GÖZƏTÇİ. Hə. Növbəti təlimatacan. Hər şey qaydasındadır.

Pauza.

Qadın reaksiya vermir.

MƏHBUS. Anacan!

GÖZƏTÇİ. Ona de ki, öz dilində danışa bilər. Növbəti təlimata kimi danışmaq olar.

MƏHBUS. Ana!

Qadın heç bir reaksiya vermir, hərəkətsizdir.

Məhbusun titrətməsi güclənir. O, dizi üstə stuldan düşür və boğulmağa başlayır, dəhşət içində əsir.

Serjant otağa girib döşəmədə qıc olmuş məhbusu nəzərdən keçirir.

SERJANT (*gözətçiyə*). Sən bir buna bax! Güzəştə gedirsən, kömək əli uzadırsan, bunların isə qozuna da deyil.

Qaranlıq.

SƏFƏR ƏRƏFƏSİNDƏ

Birpərdəli pyes

İŞTİRAK EDİRLƏR:

NİKOLAS – qırx beş yaşında

VİKTOR – otuz yaşında

CİLA – otuz yaşında

NİKİ – yeddi yaşında

NİKOLAS (*öz iş masasının arxasındadır. İrəli əyilib selektora deyir*). Gətirin onu. (*Stola yayxanır.*)

*Qapı açılır. Viktor aramla içəri girir.
Paltarı cırıq-cırıqdır, üzündə qançırılar var.
Qapı onun arxasınca örtülür.*

Salam! Sabahınız xeyir. Özünüzü necə hiss edirsiniz? Nə oldu, razılaşıdıq? Gəlin bir-birimizin başını xarab eləməyə, hə? Buna qətiyyəən ehtiyacımız yoxdur. Siz axı mədəni adamsınız. Elə mən də. Əyləşin.

Viktor yavaşca stolda əyləşir.

(*Qalxır, Viktora yaxınlaşır.*) Sizcə, bu, nədir belə? Düzdür, mənim baş barmağımdır! Bəs bu? Çeçələ barmaqdır. Beləliklə, baş və çeçələ barmaqlar. İndi baş barmağımı gözlərinizin önündən keçirirəm. Bax, belə... İndi isə həmin hərəkəti çeçələ barmağımla edirəm. Amma eyni zamanda bunu hər iki barmağımla da eləyə bilərəm. Yəqin, fikirləşirsiniz ki, başım xarab olub, elədir? Neynək, anam da elə sizin kimi düşünürdü. (*Gülür.*) Fikirləşirsiniz ki, barmaqları göz qabağında oynatmaq sarsaqlıqdır, hə? Neynək, sizinlə razıyam.

Və ümumiyyətlə, siz əqli imkanlarınız sarıdan kütlədən fərqlənən şəxssiniz. Bəs gözlərinizin önündə barmaq deyil, çək-mə olsaydı, nə deyərdiniz? Ya da ki, məsələn (*Ayaqlarının arasına işarə edir*)... Bu nədir e-e, mən də gözdən əl çəkmirəm. Yoxsa, ilişmişəm; onların təsirindən çıxıb bilmirəm? Deyəsən, doğrudan da elədir. Amma öz gözlərimə yox, özgəninkilərə! Sizin kimi bura gətirilən insanların gözlərinə. Çünki göz insanın ən zəif yeridir. Ruhun mahiyyəti məhz onlardan oxunur. Siz möminsiniz? Mən möminəm. Yaxşı, deyin görək, İlahi Pərvərdigar kimin tərəfindədir? Deyə bilərsiniz? Hə? Yox, burada vurmasan, yüz faiz əmələ gəlməz. (*Bara yaxınlaşır. Özüə viski süzür.*) Yəqin, arvadınızın yerini öyrənmək üçün səbriniz tükənib. Hə? Qonşu otaqdadır. (*İçir.*) Gözəl qadındır. (*Yenə içir.*) Aman Tanrım, əla gedir. (*Viski süzür.*) Mənə görə narahat olmayın. Mən babat vururam. (*İçir.*) Yəqin, artıq diqqət yetirdiniz ki, ordan-burdan danışmağı xoşlayıram. Bəlkə də, güman edirsiniz ki, bütün bunlar çoxdan məşq edilmiş, qabaqcadan bəlli, necə deyərlər, hər yerdə qəbul olunmuş metoddur. Və mahiyyəti, təxminən, bundan ibarətdir: mən burada əngə verirəm – dostyana, səmimi, bir sözlə, bu oyuna qayğısız, hətta məsuliyyətsiz şəkildə girişirəm. Elə həmin vaxt səhnə arxasında bir başqası gizlənilir – qaradınməz, qaşqabaqlı, bəbir kimi sıçrayışa hazır olan birisi. Yox-yox. Sizi inandırırım ki, bu, qətiyyənlə belə deyil. Mən niyə gizlənməliyəm ki? Axı bu yerdə hakimi-mütləq elə özüməm. İlahi Pərvərdigar burada mənim dilimlə danışır. Öz aramızdır, mən Əhdi-Ətiqdəki İlahi Pərvərdigarı nəzərdə tuturam, amma inanın ki, məndə yəhudilikdən əsər-ələmət belə yoxdur. Burada mənə hamı hörmət edir. Amma mənim kimi adama elə bu cür münasibət göstərməlidir də.

Pauza.

Qalx!

Viktor qalxır.

Otur!

Viktor oturur.

Təşəkkür edirəm.

Pauza.

Mənə deyin...

Sükut.

Hə, arvadınız gözəl qadındır. Sözüüm yoxdur, bəxtiniz gətirib. Bilmək maraqlıdır... yox, əvvəlcə, səfərqabağı içmək lazımdır... (*Özünə viski süzür.*) Siz mənə hörmət edirsiniz, elə deyil? (*Viktora yaxınlaşır və ona yuxarıdan-aşağı diqqətlə baxır.*)

Viktor baxışlarını ona yönəldir.

Mən düz dedim, hə?

Sükut.

VİKTOR (*yavaşdan*). Mən sizi tanımıram.

NİKOLAS. Amma hörmət edirsiniz.

VİKTOR. Mən sizi tanımıram.

NİKOLAS. Nədir, demək istəyirsiniz ki, mənə hörmət etmirsiniz?

Pauza.

Ya da daha yaxşı tanısaydınız, hörmət edərdiniz?

Pauza.

İstərdiniz yaxından tanıyasınız, hə?

VİKTOR. Mənim nə istədiyimin məsələyə qətiyyənlə dəxli yoxdur.

NİKOLAS. Əksinə. Birbaşa dəxli var.

Pauza.

Sizin haqqınızda o qədər eşitmişəm ki... Və görüşümüzdə çox şadam. Amma qətiyyənlə əmin deyiləm ki, “şadam” ifadəsi burada tam yerinə düşür. İş ki dilə qaldı, gərək fəvqəladə dərəcədə ehtiyatlı olasan. Mən bu görüşdə maraqlıyım! Hə-hə, şad yox, məhz maraqlı. Əvvəla ona görə ki, sizin

barədə çox şey eşitmişəm. İkincisi isə, siz, həqiqətən də, mənə hörmət bəsləmirsinizsə, deməli, qeyri-adi insansınız. Axı buradakıların hamısı artıq bilir ki, İlahi Pərvərdigarın özü mənim dilimlə danışır. Siz, deyəsən, heç mömin də deyilsiniz, hə?

Pauza.

Və bundan çıxış edərək, yəqin, taleyə, qəzavü-qədərə də inanmırsınız?

Pauza.

Onda bəs nəyə inanırsınız?

Pauza.

Belə çıxır ki, mənəvi cəhətdən... necə deyirlər, çirkab içindəsiniz. Bilirsiniz, bu necədir... elə bil, iyələnmiş yumurtadan qayğanaq yeyirsən...

Pauza.

Mənə elə gəlir ki, daha bir qədəh vurmağa layiqəm. Yol-qabağı... *(Yenidən özünə içki süzür. İçir.)* Bəs sizin viskiyə münasibətiniz necədir?

Pauza.

Deyirlər, gözəl eviniz var. Kitabla doludur. Kimsə mənə danışdı ki, bizim uşaqlardan bəziləri orada bir balaca əyləniblər. Xalının üstünə işəyib-eləyiblər. Özlərini belə pis apar-dıqlarına görə çox təəssüf edirəm. Düz sözümdür, təəssüf. Amma bilirsiniz, bu, necə olur? Onların çiyinə gör nə boyda məsuliyyət yükü düşür. Daim bu yükün ağırlığını hiss edirlər, daim bu yük onların çiyindədir. Gecə və gündüz... yük altında. Ona görə də bəzən xalının üstünə də işəyə bilirlər... Siz məni başa düşürsünüz də... Axı intellektual insansınız.

Pauza.

Bəs oğlunuz necədir?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

VİKTOR. Bilmirəm.

NİKOLAS. O-o, mən əminəm ki, hər şey qaydasındadır. Neçə yaşı var onun? Yəqin, yeddi-zad olar, hə? Deyirlər ki, əməlli-başlı yekə oğlandır. Amma bəla burasındadır ki, özünü lap balaca zırrama kimi aparır. Doğrudan, onunla hər şey qaydasındadır?

VİKTOR. Bilmirəm.

NİKOLAS. Hə, yəqin, hər şey qaydasındadır. Bir azdan onunla söhbət edib vəziyyəti aydınlaşdıraram. Əgər səhv etmirəmsə, haradasa ikinci mərtəbədə olmalıdır.

Pauza.

Belə-belə işlər...

Pauza.

Nə deyirsiniz? Dost olaq, hə?

Pauza.

Mənə qalsa, sizinlə axıra kimi səmimi olmağa hazırım. Dostlar necə olmalıdırsa, elə. Məni, məsələn, ölüm yaman cəlb edir. Bəs sizi?

Pauza.

Hə, sizi necə? Sizi də cəlb edir? Vacib deyil ki, öz ölümünüz olsun. Başqasının da ola bilər. Başa düşürsünüz, başqasının ölümü! Görəsən, ölüm sizi də mənim qədər özünə çəkirmi?

Pauza.

Ölüm. Ölüm. Ölüm. Ən böyük avtoritetlər şahidlik edir ki, ölüm gözəldir! Ölüm yer üzündə ən təmiz, ən ahəngdar məfhumdur. Onunla müqayisədə seks tamam boş şeydir. (İçir.) Yeri gəlmişkən, seks barədə... (Arastıkəsilmədən qəhqəhə çəkir, sonra isə qəfil başladığı kimi də qəfil durur.) Sizinkinin necə... bu məsələylə arası sazdır? Ya başqa bir şeylə... özünüz başa düşürsünüz də... belə-belə şeylərlə məşğul olmağa

meyillidir? Ümumiyyətlə, nədən xoşu gəlir? Arvadınızdan danışırım. Sizin arvadınızdan!

Pauza.

Köhnə lətifəni bilirsiniz: arvadınız yatmağı xoşlayır? (*Dəyişmiş səs, çox kobud bir tərzdə.*) Xəbər alıram: o, yatmağı xoşlayır?! (*Gülür.*) Özünüz başa düşürsünüz də, ikibaşlı sualdır. Bir tərəfdən o pişiklərin arasıkəsilmədən məşğul olduğu işlə məşğul ola bilər, digər tərəfdən isə sadəcə, yata bilər!

Pauza.

Hə, biz hamımız Tanrı övladlarıyıq. Hətta sizin arvadınız da.

Pauza.

Sizdən mahiyyətcə tələb olunan nədir ki? Yalnız bir şey – səmimi olmaq. Başqa vəzifəniz yoxdur. Bu barədə düşünün. Yaxşıca fikirləşin. Yaxşıca fikirləşin. Ölkənizə başçılıq edən insanı şəxsən tanıyırsınız? Yox? Sizə məlumat verim ki, o, əla oğlandır. Əla. Bu günlərdə özü məni bir kənara çəkdi; deyəsən, çərşənbə günüydü... hə-hə, çərşənbəydi; qəbul keçirirdi; ətrafda bir yığın adam vardı, məşhur qonaqlar və sairə, o isə məni bir kənara çəkib dedi... Qəribə bir səsə dedi, heç bilmirəm, bunu daha dəqiq necə ifadə edə bilərəm?.. Belə boğuc bir pıçılıqla dedi. Hə hə, məhz pıçılıqla. “Nik, dedi, Nik mənim adımdır; dedi ki, Nik, nə vaxtsa mənim boğazımdan yapışmağa hazır olan birisinə rast gəlsən, de ki, özlərini gizlətməsinlər. Düzgünlük ən gözəl siyasətdir. Elə belə də de”. Bilirsən, orada necə qiyamət pendiri vardı? Keçi pendiri. İndi isə səfərqabağı bir dənə gillətmək lazımdır... (*Çəkilib yenidən viski süzür.*) Sizin xanımınızla bizim çox gözəl bir söhbətimiz oldu. Amma nəyə, heç yaxşı görünmürdü. Yəqin, aybaşıdır, hə? Qadınlarda olur...

Pauza.

Dostum, bilirsiniz, mən yalnız ölümü deyil, bir çox başqa şeyləri də sevirəm. Məsələn, təbiəti. Ağacları. Başımızın üstündəki mavi səmanı. Gülləri...

Pauza.

Düzünü deyin. Siz artıq məni sevməyə başlayırsınız?

Pauza.

Arvadınız isə, mənə, artıq sevir. Başlayır. Başlayır mənə aşiq olmağa. Bir az da keçsə, sevəcək. Amma bəla burasındadır ki, rəqiblərim var. Təsəvvür edirsiniz, burada, az qala, hər kəs sizin arvadınıza vurulub. Təəccüblənməyin, elə gözlər kimdə olsa... Yeri gəlmişkən, onun adı nədir? Yəqin, Ciladır, ya da ona bənzər başqa bir adı var, hə?..

Pauza.

Siz kim olmaq istərdiniz? Özünüz kimi qalmaq, yoxsa mənə bənzəmək?

Pauza.

Sizin yerinizə, mən ikincisini seçərdim. Əlbəttə, etiraf edirəm ki, əla oyunçusunuz. Amma bizim qapıda dayanmamısınız. Mən isə yanılmadan vururam ha! Fikrimi tuta bildiniz? İlahi, mənə imkan ver, səhvlərimi qarşında etiraf edirəm! Tövbə edirəm! Ömrümdə bir dəfə də olsa, eşidirsən, bircə dəfə! Mən heç srağagünkü kimi riqətlənməmişdim. Hə-hə, cümə günü, ölkənin birinci şəxsi mənə bu sözlərlə müraciət edəndə: “Biz hamımız vətənpərvərik – hamımız bir nəfər kimi. Və hamımız vahid bir irsə bağlıyıq”. Deməli, hamımız – yalnız sizdən başqa, hə?

Pauza.

Mən bu əlaqəni hiss edirəm, hiss edirəm. Bu, qardaşlıq telləridir. Və mən bizi bir-birimizə bağlayan maraqları başqalarıyla bölüşürəm. Mən tənha deyiləm. Tənha deyiləm!

Sükut.

VİKTOR. Məni öldürün.

NİKOLAS. Nə?

VİKTOR. Öldürün məni.

NİKOLAS (*ona yaxınlaşıb çiyinini qucaqlayır*). Nə baş verib axı?

Pauza.

Nə olub, lənət şeytana?!

Pauza.

Hə-ə?

Pauza.

Hə, siz, sadəcə, acmısınız. Ya da su istəyirsiniz. Baxın sizə nə deyirəm. Çıxılmazlığa düçar olan insanları görənlər gözümlə yoxdur. Çarəsizlik mənim üçün dözülməzdir. Ondan burnuma murdar, üfunətli bir qoxu gəlir. Bu, lənət damğası kimi bir şeydir. Çarəsizlik xərcəng kimidir, dostum. Onu kəsib atmaq lazımdır, axtalamaq! Hə-hə, mən özüm dəfələrlə əmin olmuşam ki, bunun köməyi deyir. Adamı ki axtaladın, bir də görürsən çarəsizlik, fı-ışt, öz-özünə uçub getdi. Və artıq sənə qarşıdakı tamamilə başqa adamdır. Xoşbəxt adam! Kişi, ya qadın, fərqi yoxdur. Siz bir mənə nəzər salın.

Viktor tabe olur.

Hə, bütün ruhunuz gözünüzdən görünür...

Qaranlıq.

Otaqda işıq.

Pəncərədən bayır görünür. Gündüzdür.

NİKOLAS (*balaca bir oğlanın yanında durub*). Sənin adın nədir?

NİKİ. Niki.

NİKOLAS. Doğrudan? Qəribədir.

Pauza.

Kovboylardan xoşun gəlir? Hindular-zadlar...

NİKİ. Belə də. O qədər də yox.

NİKOLAS. Bəs ən çox nədən xoşun gəlir?

NİKİ. Təyyarələrdən.

NİKOLAS. Hansılarından. Əsl təyyarələrdən, yoxsa
oyuncaq?

NİKİ. Həm ondan, həm də bundan.

NİKOLAS. Doğrudan?

Pauza.

Bəs onları niyə xoşlayırsan?

Pauza.

NİKİ. Çünki... Çünki onlar sürətlə uçur. Havada. Əsl
olanları deyirəm.

NİKOLAS. Bəs oyuncaq olanlar?

NİKİ. Oynayanda onlar da yalandan uçur.

Pauza.

NİKOLAS. Bəs ananı, atanı necə, sevirsən?

NİKİ. Hə.

NİKOLAS. Nəyə görə?

Pauza.

Nəyə görə?

Pauza.

Mənim sualıma cavab vermək səninçün çətindir?

Pauza.

NİKİ. Bəs mənim anam haradadır?

NİKOLAS. Deməli, ata-ananı sevmirsən?

NİKİ. Yox, sevirəm.

NİKOLAS. Nəyə görə sevirsən?

Pauza.

Böyüyəndə əsgər olmaq istəmirsən?

NİKİ. Olar.

NİKOLAS. Olar? Lap əla. Deməli, sənin əsgərlərdən xoşun gəlir. Əla. Onda söylə: niyə təpik atıb əsgərlərimin üzünə tüpürürdün? Əməlli-başlı dava-dalaş qoparmışdın...

NİKİ. Onlar kimin əsgərləriydi, səninki?

NİKOLAS. Onlar vətənimizin əsgərləridir!

NİKİ. O əsgərlərdən xoşum gəlmədi.

NİKOLAS. Heç onların da səndən xoşu gəlmədi, mənim əzizim.

Qaranlıq.

*Otaqda işıq. Pəncərədən çöldə gecədir.
Nikolas oturub. Cila ayaq üstədir. Əynindəki paltarını
cırılıb. Üzündə qançırıqlar var.*

NİKOLAS. Siz öz ərinizlə nə vaxt tanış olmuşunuz?

CİLA. On səkkiz yaşım olanda.

NİKOLAS. Niyə?

CİLA. "Niyə?"

NİKOLAS. Hə, niyə?

CİLA. Biz... sadəcə olaraq, görüşdük.

NİKOLAS. Niyə?

CİLA. Görüşdük, vəssalam. Mən qabaqcadan heç bir şeyi planlaşdırmamışdım.

NİKOLAS. Bəs niyə?

CİLA. Çünki o vaxt hələ onu tanıyırdım.

NİKOLAS. Niyə?

Pauza.

Niyə?

CİLA. Biz tanış deyildik.

NİKOLAS. Niyə?

CİLA. Təsədüfən görüşdük.

NİKOLAS. Nə vaxt?

CİLA. On səkkiz yaşım olanda.

NİKOLAS. Niyə?

CİLA. O otaqda idi.

NİKOLAS. Otaqda?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

C İLA. Hə, mən olan otaqda.

N İKOLAS. Siz olan?

C İLA. Hə, mən olan.

N İKOLAS. Mən olan?!

Pauza.

C İLA (*qışqırır*). Mən olan!

N İKOLAS. Deməli, otaq... Hansı otaq?

C İLA. Adi otaq.

N İKOLAS. Kimin otağı?

C İLA. Atamın otağı.

N İKOLAS. Atanızın? Atanızın buna nə dəxli?!

Pauza.

Ay səni, cındır pişik! Hələ bir atanı da çək ortaya! Sən buna necə cəsarət edirsən?!

Pauza.

Sənin atan gözəl insan idi. Ölkə onunla fəxr edir. Hərçənd ki o artıq dünyasını dəyişib. O, vicdanlı adam idi. Artıq ölüb və sən indi istəyirsən, atanın nurlu xatirəsini təhqir edəsən?

Pauza.

Biabır etmək istəyirsən onu? Öz atanın xatirəsini tapdalayıb palçığa batırmaq istəyirsən?! Axı o, vətənimiz uğrunda döyüşüb! Mən xoşbəxtəm ki, onu tanıyırdım. Ona pərəstiş edirdim. Bizim hamımız kimi. O, Tanrıya inanırdı. İnanırdı! Onun haqqında düşünmürdü, yalnız inanırdı! Sənin tayın deyildi, ay it poxu! Bax o, yaşamaq nə olduğunu bilirdi. Yaşamaq! Dəmirlə qızılın xəlitəsi – bax o, belə idi. Daim ölümə hazır idi. Ölümə! Başa düşürsən? Öz vətəni uğrunda ölümə. Öz Tanrısı uğrunda. Sən eşidirsən, ay pox torbası! İşə bax, gör bir dünyaya necə ünsür gətirib! Taleyin oyununa bax! Onun zavallı ruhu! Orada, ənginliklərdə, yəqin, bir dəqiqə də rahatlığı yoxdur. Hamısı da sənin ucbatından, murdar cındır!

Bütün bunlardan sonra sən hələ onun adını çəkməyə cəsarət edirsən! Mən onu, bəlkə, öz doğma atam kimi sevirdim!

Sükut.

Ərinlə harada tanış olmuşunuz?

C İLA. Küçədə.

NİKOLAS. Sən orada nə edirdin?

C İLA. Gəzirdim.

NİKOLAS. Bəs o nə edirdi?

C İLA. O da gəzirdi.

Pauza.

Mən əlimdən nəşə saldım, o da qaldırdı.

NİKOLAS. Nə idi saldığın?

C İLA. Axşam qəzeti.

NİKOLAS. Sən sərxoş idin...

Pauza.

Narkotik qəbul etmişdin...

Pauza.

Xəstəxanadan qaçmışdın.

C İLA. Mən heç bir xəstəxanada deyildim.

NİKOLAS. Bəs indi haradasan?

Pauza.

Sən indi haradasan? Bəlkə, elə fikirləşirsən ki, xəstəxanadasan, hə?

Pauza.

Bəs yuxarıda kim var?

C İLA. Hər kimdisə, rəhibələr deyil.

NİKOLAS. Bəs kimdir?

C İLA. Orada kişilər var.

NİKOLAS. Onlar səni zorladılar?

Cila sükut içində ona baxır.

Neçə dəfə?

Pauza.

Səni neçə dəfə zorladılar?

Pauza.

Soruşuram: neçə dəfə?! *(Ayağa qalxır. Ona yaxınlaşır. Baş barmağını qaldırır.)* Bax! Bu, mənim baş barmağımdır. Bu isə çeçələ. Mən onları sənin gözlərin önündən keçirirəm. Bax, belə. Hə, səni neçə dəfə zorladılar, dillən.

C İ L A. Bilmirəm.

N İ K O L A S. Buna baxmayaraq, özünü etibarlı şahid sayırsan? *(Bara yaxınlaşır. Viski süzür. Oturur. İçir.)* Sən gözəl qadınsan. Daha doğrusu, gözəl idin. *(Stula yayxanır. Yenidən içir. Köksünü ötürür.)* Oğlunun... yeddi yaşı var. Ay murdar uşaqdır ha... Onu sən belə böyütmüsən. Sən öyrətmisən. Məgər seçim imkanın olmayıb? Sən axı onu əsl insan kimi böyüdə bilərdin! Bunun yerinə murdarın birinə çevirmisən. Tüpürmək, təpik atmaq, müqavimət göstərmək öyrətmisən. Özü də kim?! Vicdan simvollarına – əsgərlərə! İlahi Pərvərdigarın şəxsi əsgərlərinə!

Pauza.

Amma mənim iradlarım... müəyyən mənada deyərdim ki, ritorik səciyyə daşıyır.

Pauza.

Heç sən özün də daha məni maraqlandırmırsan. Çox güman ki, səni həтта azad edəcəyəm... vaxtı çatanda. Amma hələlik, nə qədər ki iş bitməyib, bizi bir az da əyləndirə bilərəsən.

Qaranlıq.

*Otaqda işıq. Pəncərədən gecə görünür.
 Nikolas ayaq üstədir. Viktor oturub. Bu dəfə səliqəli geyinib.*

N İ K O L A S. İndi necəsən, hə? Deyəsən, üzübərisən?
 V İ K T O R. Hə.

NİKOLAS. Hə?

VİKTOR. Hə. Hə.

NİKOLAS. Doğrudan? Bu, necə oldu?

VİKTOR. Oo...

Pauza.

NİKOLAS. Heç nə anlamadım.

VİKTOR. Ağzım... ağzım...

NİKOLAS. Ona nə olub belə?

Pauza.

Bəlkə, bir az vurasan? Yol üstəyik. Hə? Nə deyirsən buna? (*Bara yaxınlaşır. Şüşənin içindəkindən iki stəkana süzür və birini Viktora uzadır.*) İÇ! Bu, sənin bütün əzalarına güc verəcək! Bu gücü tətbiq etmək üçün obyektinə isə sonra axtarıb tapıq. (*Gülür.*) Bizə nə var ki, bizimçün bu boş şeydir. Orada, yuxarıda əla fahişəxana var. Altıncı mərtəbədə. Çilçıraq-zad, bir sözlə, necə lazımdır. Orada səni, nə təhər məsləhətdirsə sümürüb tərtəmiz tüpürərlər. Təsəvvür edirsən, onların hamısı bura könüllü gəlirlər. Ataları isə elə mənim məşğul olduğum işlə məşğuldurlar. Hansı işlə? Sənə bir də xatırladıram: bizim işimiz dünyanı təmiz saxlamaqdır! Qoy Tanrımız sevensin! Anladın? Hə, iç görüm, uzatma! İÇ! Sən mənimlə vurmaqdan iyrənirsən?

Viktor özünü məcbur edir ki, içsin.

Başı arxaya əyilir.

Salamat olaq. (*İçir.*) İndi isə gedə bilərsən.

Pauza.

Mən dedim ki, gedə bilərsən. Ümidvaram, səninlə hələ yenə də görüşəcəyik. Amma elə bilirəm, əbədilik dost olaraq qalacağıq. Di get. Yaşadığına sevin. Özünü yaxşı apar. Arvadını sev. Bir-iki həftədən sonra o da sənə qoşular. Əgər istəsə... Hə, mənə elə gəlir ki, bizim hər ikimiz bu diskussiyalardan çox şey əxz elədik.

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

Viktor cavabında anlaşılmaz bir şey mızıldayır.

Nə?

Viktor yenə nəşə deməyə cəhd göstərir.

Hə?

VİKTOR (*çətinliklə*). Oğlum...

NİKOLAS. Ah, oğlum? Onun üçün narahat olma. Ay
murdar uşaq idi ha. İdi...

Viktor qəddini dikəldir.

Dik Nikolasa baxır.

Sükut.

Qaranlıq.

P ə r d ə

MÜNDƏRİCAT

Reallığın absurdu 5

İncəsənət, həqiqət və siyasət (Harold Pinterin
Nobel mükafatının təqdimat mərasimində nitqi) 18

ROMAN

Cırtanlar 35

PYESLƏR

Kolleksiya 252

Mətbəx lifti 291

Sevgili 328

Evə qayıdış 359

Gözətçi 419

Axşam məktəbi 484

Mənzərə 523

Xəyanət 537

Ailənin səsləri (*radiopyes*) 592

Dağlı dili 606

Səfər ərəfəsində 615

NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Harold Pinter

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

Çapa imzalanmışdır 14.03.2010. Format 60×84 ¹/₁₆. Ofset çap üsulu.
Fiziki çap vərəqi 39,5. Sifariş 59. Tiraj 7000.

“Şərq-Qərb” ASC-də çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17.
Tel.: (+994 12) 374-75-62.
Faks: (+994 12) 370-18-49.
e-mail: sharq.qarb@gmail.com